پرۆژەی ١٠٠ کتێبی کوردی

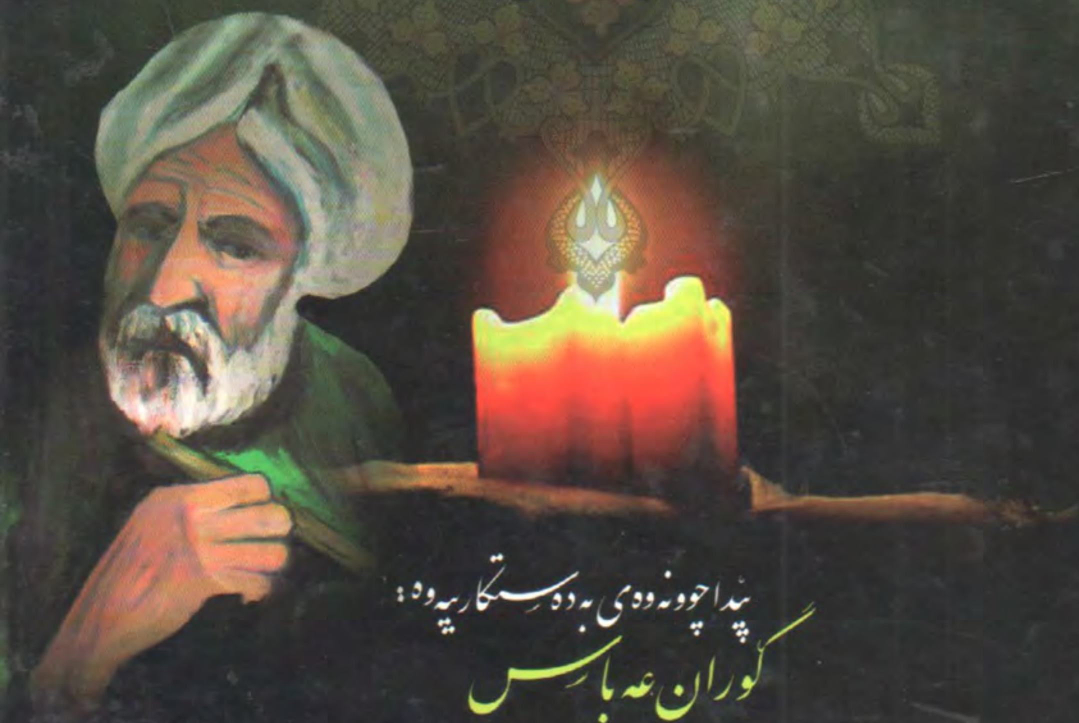
٥٩

دیوانی مەولەوی

سەید عەبدولرەحیمی مەعدووم

لە لایەن مامۆستا محەمەد ئەمین ئەردەلانی ەوە

کراوە بە سۆرانی

پێداچوونەوەی بە دەستکارییەوە:

گۆران عەباس

ئەم کتێبە

لە ئامادەکردنی پێگەی

(منتدى إقرأ الثقافي) ە

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

بۆ سەردانی پەیجی پێگە:

/https://www.facebook.com/iqra.ahlamontada

بۆ سەردانی پێگەکە:

http://iqra.ahlamontada.com

دیوانی مەولەوی

سەید عبدولڕەحیمی مەعدوومی

لەلایەن محەمەد ئەمینی ئەردەڵانییەوە
لەهەورامییەوە گۆڕاوە بۆ زاراوەی سۆرانی

پێداچوونەوە بەدەستکارییەوە
گۆران عەباس

بەرگی یەکەم و دووەم
چاپی یەکەم
٢٠٠٨

سەید عەبدولڕەحیمی مەعدوومی
دیوانی مەولەوی. / لە هەورامی بو سورانی: محەمەد ئەمینی ئەردەلانی /
پیداچوونەوە: گوران عەباس
تهران: احسان، ١٣٨٧.
٥٩٥ ص.
فیپا.
کردی.
١ـ دیوان شعر -- شعر و ادبیات کردی
٧س BP ١٠٢/٨٨٥ ٢٩٧/١٥٠
کتابخانه ملی ایران ١٠۶٠٥١

دیوانی مەولەوی

● شاعیر: سەید عەبدولڕەحیمی مەعدوومی
● لە هەورامییەوە بۆ سورانی: محەمەد ئەمینی ئەردەڵانی
● پیداچوونەوە: گوران عەباس
● بڵاوکار: نەشری ئیحسان
● تیراژ: ٣٠٠٠ دانە
● چاپی: یەکەم ـ ٢٠٠٩
● چاپخانە: مەهارەت

پێشکەشە بە:

گیانە بێ گەردەکەی، ،مەولەوی، ، ی نەمرو نەوەو نەوەزاکانی.

گیانە بێ خەوشەکەی ، ،شۆڕش، ،ی جوانە مەرگی بەهیواو بەئاکام نەگەیشتوو.

ئەو باوك و دایکەم کە ئاواتیان بەستبوو بەمنەوە.

گیانە خاوێنەکەی مامۆستا شێخ عبدالعزیزی پارەزانی.

ئەوانەی لە پێناوی خواو گەل و میللەتدا گیانی خۆیانیان کرد بە قوربانی.

محەمەد ئەمین حەبیب سەعید

ئەردەلانی

ووتەیەك

هەروەك خوێنەری بەڕێز ئاگادارە جیهانی شیعرو ئەدەب و نوسین دنیایەکی پڕ لە ناسکی و جوانیە بەڵام دوریش نیە لە ئاڵۆزی و زبری وەکو ووتراوە چەکێکی دوو سەرە خاوەنەکەی دەتوانێت لە نێو باخچەی گوڵو گوڵزاری دڵڕفێندا بیخاتە گەڕو هەستەکان بەرەو ئاسمانی خۆشەویستی بەرێت دەیشتوانێت بیکاتە چلۆسکێکی ئاگرو دڵە ناسکەکانی پێ بسوتێنێت، هەرچەندە باوکی خۆشەویستم دیوانی شیعریی تایبەت بە خۆی نەبو بەڵام شاعیرێکی نەناسراوی هەست ناسکو خامە ڕەنگین بوو حەزی بە ئەدەبیاتو نوسین بوو زۆربەی کاتەکانی بۆ ئەم مەبەستە تەرخان کردبو زۆربەی هاوڕێکانیشی هەر لەو دنیایەدا دەژیان و کاتێك بەیەك دەگەیشتن ئاڵو وگۆڕی ساتە ناسکەکانی دنیای شیعرو ئەدەبیات دەکرد .... لەوانەیە خوێنەری بەڕێز بپرسێت داخۆ مامۆستا محمد ئەمین بۆچی ئەوەندە لە ڕۆحی مەولەوییەوە نزیك بوە و حەزی کردووە هەمیشە لەگەڵ هۆنراوە کانییا بژی؟ پرسیارێکی دروستە دوو هۆکار ڕۆڵیان هەبووە لەوەی باوکم زیاتر مەولەوی شاعیر بناسێت و بەو شێوەیە ئاوێزانی ئەو جیهانە ڕۆحانی و ناسکە بێت یەکەمیان هاندانی یە کێك لە هاوڕێ خۆشەویستەکانی ئەویش جەنابی مامۆستا شێخ عبدالعزیز پارەزانی بوو (خ ل) کە بەڕاستی هاوڕێیەتی برایەتیەکی پاکو بێگەرد و هەڵقوڵاو بە برایەتی ئیسلامی هەردوکیانی پێکەوە کۆکردبۆوە بۆیە ڕۆژێ مامۆستا بە باوکم دەڵێت .. مامۆستا مادامەکی بە ڕێزتان توانایەکی باشتان هەیە لەشێوە زاراوەی هەورامی و زمانی فارسیدا زۆر حەز دەکەم ئەو دیوانەی مەولەوی شاعیر وەر بگێڕیتە سەر شێوە زاراوەی سۆرانی و لێکدانەوە بۆ چامەکانی بکەیت ، باو کیشم بێ نواندنی هیچ دوو دڵییەك گوێڕرایەڵی نیشان داو دەستی پێکرد هۆکاری دووەم بەرچاو بونی ڕۆحیەتی ئیسلامی و دونیای سۆفیگەری و پاك بونەوە بۆ خوا و ژیان بۆ ڕێبازەکەی بە ئاشکرا بە هۆنراوەکانیەوە دیارە ، باوکیشم وەك سروشتی ئاسایی خۆی و مامۆستایەکی ئایینی و دەرچوی نێو ئامێزی حوجرە و مزگەوتەکانی کوردستان و دنیای پاکیزەیی ئیسلامەتی وای لە باوکم کردشان بداتە بەر ئەم کارە گران و پڕ لە هەورازە،

هەرچەندە بەندە کە ڕۆڵەو نەوەی ئەو پیاوەم بەڵام هیچ زانیاریەکم نیە دەربارەی شیعر بەڵام بە سیفەتی تێکەڵیم لەگەڵیدا و کوڕی بچوکی بوم دورو نزیك منیشی تێکەڵ بەو دنیایە کردبوو زۆر جاریش بە شداری دەکردم لە نوسینەوەی شیعرەکاندا بۆیە ئاگام لەزۆرێك لە و موعانات و بەربەست و ناڕەحەتیانە هەبو کە باوکی خۆشەویستم لەم کارەیدا ڕوبەڕوی دەبوەوە، خۆ ئەگەر بمەوێت ووردتر باس لەو ئەندێشەو ئازارو شەو نخونیانە بکەم کە باوکی خۆشەویستم دوچاری بووە ئەوا لە میانەی چوند دێڕێکی کەمدانا‌توانم دەریان ببڕم بەڵام گرنگ ئەوەیە هەرکەسێك بیەوێت ئامانجێك بۆ ژیانی دیاری بکات دەبێت بۆ بەدیهێنانی ئەو ئامانجە کارو لێبڕان و پلانی خۆی بۆ ئامادە بکات ماندو بون

نەناسێت، دیارە باوکی بەڕێزم بە تەواوی مانا ماندو نارەحەت بو لەم کارەی بێ ئەوەی چاوەڕوانی هیچ جۆرە پاداشت و پیا هەڵدانێك بێت ئەو ئامانجەی کە خۆی دایڕشتبو بە ئەنجامی گەیانی دیارە من نامەوێت بچمە نێو ووردەکاریە کانی ئەم کارەی باوکم چونکە وەك لەسەرەتاوە ووتم من هیچ شارەزاییە کم نیە لەو بووارەیاو ناتوانم خامە بخەمە سەرکاغەز بۆی بەڵام ئەم چەند دێرە تەرخان دەکەم بۆ ئەوەی چەن نزایەکی بە کوڵ بۆ باوکم بکەم و سوپاس و پێزانین بۆ ئەو کەسانە دەربڕم کە هاوکاری و کۆمەکی باوکمیان کردووە لەم کارەدا گلەیش ئاراستەی چەند هاوڕێیەکی خۆی بکەم کە لە دوای مردنی نەهاتن بەدەم داواکاریەکەمەوە بۆ پیاداچونەوەو هەڵەچنی و هەرکارێکی تری ئەم بەرهەمە کە باوکم نەیتوانی بەهۆی نە خۆشی و پاشانیش مەرگەوە تەواوی بکات.

خوایە گیان تۆ زاتێکی باڵادەست و میهرەبان و جوانکاری ئەم بونەوەرەیت هەرخۆت لەهەمو کەس باشتر زانایت بە دڵەکان (ویعلم خائنة لاعین و ماتخفي الصدور).. کەواتە پەروەردگارم بەسۆزو میهرەبانی خۆت لەگەڵ باوکی باوەڕدارمدا کە هەمیشەو بەتایبەت لە کاتی نەخۆشیەکەیدا ئەم پارچە هۆنراوەیەی دەوتو دەوتەوە بێ بێزاربون لێی (گەر مەیلەن مەیلەن وەل جەوروەن جەوروەن دڵەکەی تۆ دۆنەن ئەویشبەو تەوروەن) دەیزانی ئەوەی دڵی چۆن بێت لەگەڵ پەروەردگاریدا پەروەردگاریش بەو شێوەیە دەبێت لەگەڵیدا دەی خوایە گیان باوکم بخەرە ژێر سایەو سێبەری میهرەبانی خۆتەوە و گۆڕەکەی بکەرە باخێك لە باخەکانی بەهەشت و حەوانەوەی دوای چەندین ساڵ لە ماندوبون و نەبونی بکەرە بشی لە نێو گۆڕەکەیدا، یەکێك لەو سیفەتە جوانانەی کە زۆر بە ئاشکرا بەم بەندەیەتەوە دیاربو سینە سافی و بێ گەردی دڵی بو ئەمەیش یە کێکە لە سیفەتە جوانەکانی خۆت کەواتە لە دەروازەی پڕ میهری خۆت داوام هەیەو دەلاڵێمەوە لە گەڵیدا میهرەبان بەو لە گوناهەکانی خۆشببە ... امین ، هەر لێرەشەوە دەمەوێت سوپاس و خۆشەویستی و ئەمەکناسی خۆم بۆ برای بەڕێزۆ شاعیری هەست ناسکی هەورامانی دڵڕفێن بکەم کاکە (گۆران عەباس) کە بەڕاستی لەدوای ئەوەی داوام لەچەند هاوڕێیەکی خۆی کری کە پێدا چونەوە بۆ دیوانەکە بکەن بەڵام مەخابن نەهاتن بەدەم داواکەمەوە کاك گۆرانی ڕۆح سوك بەسینەیەکی فراوان و زەردە خەنەیەکی ڕاستگۆیانەوە داواکەی نەشکاندمو بڕیاری دالەگەڵما بێت هەتا بە ئەنجام گەیاندنی ئەم بەرهەمە بۆیە باشترین دیاری لای منێکی هەژاری بێ دەسەڵات لە بەرامبەر پەروەردگاری باڵادەستەوە بۆ ئەم برائازیزەم تەنها نزایەکە ئەویش ئەوەیە پێ ی دەڵێم برای ئازیزم .. ئەگەر پاداشتی کارو ماندوبونەکان لای مرۆڤەکان بێت ئەوا زۆر زو ئەو پاداشتە کۆتایی دێتو دەکەوێتە ژێر پەردەی بیرچونەوەوە بە لام کاکە گۆران من داوا دەکەم تەنها پاداشتی ماندوبونەکانت لەم کارەو سەرجەم کارەکانی تردا هەر لای زاتی (الله) بێت چونکە ئەو زاتە هیچ پاداشتێك ون ناکات و هەتاهەتاییە.

هەروەها لێرەوە بەحەقی خۆی دەزانم وەك وەفاو ئەمەناسیەك بۆ خاڵی بەرێزم (شێخ حسێن شێخ عوسمان نێر گزەجاڕی) کە بەڕاستی پەیوەندیەکی زۆر ڕاستگۆیانە و بێ گەردیان هەبو لەگەڵ باو کمدا وە زۆر جاریش پێکەوە مشتومڕیان دەکرد لەسەر ئەم بەرهەمە ... هەروەما ڕێزو خۆشەویستیم بۆ دایکی میهرەبانم کە بەڕاستی پاڵپشتێکی دڵسۆز بو بۆ باوکم و هەمیشە لە پاڵ پەڕەو کتێب و کەرەسەی نوسینەکانیدا قۆری و پیاڵەکەی ئامادەبو و دەبوت بابەهۆی ماندوبونیەوە سەری نەیەشێت ..
دایەگیان هەرگیز ئەو ساتانەم لە یاد ناچێت کە باوکی بەڕێزم هەتا درەنگانێکی زۆر سەرقاڵی کاری ئەم دیوانە بو تۆیش بە دیاریەوە دادەنیشتیت و شەو نخنیت دە کێشا بۆ بەیانیش لە پێش ئەوەوە هەڵدەسایت و سەرقاڵی ئامادە کردنی نانو چایی بەیانی و ڕێك پۆشکردنی بوی، ئێستایش دایەگیان لە دوای ئەوەی باوکی ئازیزم چۆتە لای ئامێزی پڕ میهرەبانی خوای خۆی هەرغەمی ئەوەتە و پێم دەڵێیت هەرچیەکت کردووە بەڵکو حەجێکی بۆ بکەیت .
باوکەگیان دوا ووتەم بۆتۆی بەڕێز ئەوەیە ئەوەندە لای خوا بەڕێز بیت لە ڕۆژانی ڕەستاخێزدا بتوانیت شەفاعەتێك بۆ ئەم کوڕەگوناهبارە ت بکەیت هەروەها سوپاس و خۆشەویستیم هەیە بۆ بەڕێز مامۆستا مەلا صالحی هۆرێنی چونکە بەڕاستی زۆر غەم خۆری باوکم بو زۆریش یەکیان خۆش دەویست ، لە کۆتایدا ئەگەر هەرکەسێکم لە یاد چوە لەم ووتە کورتەدا باسی بکەم داوای گەردن ئازادی دەکەم (سبحان ربك رب الغزة عما يصفون و سلام علي المرسلين و الحمد لله رب العالمين)
و السلام عليكم و رحمه الله و بركاته

ئامانج محمد ئەمین حەبیب ئەردەڵانی

٢٠٠٨/٦/٢٢

سێ شەممە

پێشەکی

سوپاس و ستایشی بێ پایان بۆ خوای بەخشندەو میهرەبان، هەزاران درووودو سڵاو بۆ گیانی پاکی پێغەمبەری رابەرو خۆشەویستمان و، بۆ یاران و یاوەران و بۆ پەیرەوانی تا رۆژی دوایی.

کێ دەهات بەخەیاڵیدا و کێ بە بیرو هۆشی بۆنەوە دەچوو کەقەدەر دەیەوێت ئاورێکی پڕ لەسۆز لەناوچەیەك بداتەوە کە هەمیشە گیرۆدەی چنگی تیژی درندەی نەزانین و کۆیلەو دیلی تاریکیی شەوانی شەوگارانی نائومێدی بووە؟.

خودا وەختێ کەویستی بەندەیەکی خۆی بکا خۆشنوود

لەرێگای دوورەوە بۆی دێ بە پێی خۆی شاهیدی مەقسوود[1]

(یوسف جان) ی باپیرە گەورەی پێنجەم مەولەوی لەزانای گەورەی بەناوبانگ مەلا (ابوبکر) ی (مصنف) ە[2] لەبەر هەرهۆیەك بووبێ ، دێی(چۆڕ) بە جێ دێڵێ و لەناوچەی (تاوەگۆز) دەگیرسێتەوە بۆ ئەوەی مەولەوی تیایدا لە دایك ببێت و بیکا بەمەڵبەندو نشینگەی هەمیشەیی خۆی و تیایدا بحەسێتەوە.

(واللە یعلم حیث یجعل رسالتە) ((صدق اللە العظیم)).

---

[1] شێخ رەزای تاڵەبانی ، خوا لێی خۆشبێ .

[2] لەدێی (چۆڕ) ی ((مەریوان)) لەکوردستانی ئەردەڵان دانیشتووە، لەبەر ئەوە کتێبی دانراوی زۆرە بە(مصنف) ناوبانگی دەرکردووە، گرنگترین دانراوەکانی(وضوح) ە لەفیقهی شافیعیداو، لەچوار بەرگی قەبەدا، مامۆستا سەیید(عارف) ی (تەپەکەل) ی(١٩١٠-١٩٧٥)، خوا لێی خۆشبێ پەراوێزێکی فراوانی بەنرخی لەسەر کتێبی ناوبراو نووسیوە، ئاخ بۆ موسڵمانێکی ساماندار بە چاپی بگەیاندایە ئەم زاتە بەچەند رۆژێ پێش مردنی – وەکو ((مەردۆخ)) لە کتێبی(کوردو کوردستان) ە کەیدا باسی دەکات بە زمانی فریشتەوە لە توێی دوو بەیتی فارسیدا مێژووی ساڵی مردن خۆی بە وشەی(خیر مقدم) کە بە پیتی ئەبجەدی دەکاتە (٩٩٤) ی کۆچی دیاری دەکا. ئەوەو ئەوەزاکانی ناو بەناو دێی چۆڕیان بەجێ هێشتووەو لە ناوچەکانی کەی کوردستاندا نیشتەجێ بون لەوانە ؛ شێخانی(بێلەنگە) و(تەپەکەل) لەنزیکی هەڵەبجەو، شێخانی زەنبیل لەناوچەی مەهاباد لەکوردستانی ئێران و، بنەماڵەی شێخ ئەمینی خاڵ لەسلێمانی، وەبەرەی مەلا و مەولەوی لەناوچەی تاوەگۆز، وەساداتی دێی(باخچە) لەبناری شارەزوور کەمامۆستایان عومەرو عوسمان و کاك عادیل و چەند برایەکی تریان ، کوڕانی حاجی سەیید قادری باخچەیین و لەم ئەژادو رەسەنە پاکەن.

ئاوره پڕ سۆزو میهرەبانی یەکەی قەدەر هاتە دی: لە بیستەکانی سەدەی سیازدەهەمی کۆچیدا لەم بنەماڵە بەرزو ڕەسەنە مەولەوی لەو(تاوەگۆزە)[٣] هاتە دنیای کوردستانەوە، هاتنەکەی بوو بە گزنگی خۆر نەك هەر بۆ ئەو ناوچەیەی دەورو بەری بەتەنیا، بەڵکو بۆ هەموو کوردستان و بۆهەموو جیهانی ئەدەبی کوردەواری.

بەختەوەری شادمانی بۆ یەکەمین جار بە پێکەنینەوە ڕۆژباشیان کرد لە دەماخی بەرزی (تاوەگۆز) و لە لوتکەی چیا سەرکەشەکانی جیهانی کوردستان و ئەدەب،

واتە مەولەویی داهێنەرو هونەرمەند و بلیمەت تیایدا هاتە دنیاوە.

پیرە مێرد(١٨٦٧-١٩٥٠-ز) کەتەمەنی لەدەورو بەری (١٥) ساڵیدا بووە مەولەوی دیوە، دەڵێ: (من خۆم دیومە، زاتێکی میانەباڵاو ڕیشێکی تەنك، دوو چاوی بە ڕەونەق و پڕجلیوە... گفتوگۆ لەسەرخۆ ، هەروەك شێخی(ضیاء الدین) دانە دانەو بە نوکتەو نیم خەندەیەکی بەمەعنا کەئیمای دڵپاکی و ڕووناکی بکا.

جار جار ئاهێکی بە سۆز کەلە کوورەی دەرونێکی پڕ عیشقی مەعنەوی دەهاتە دەرێ، وەك (توجهی) شێخێکی نەقشی(تأیید) ی (رابطە) ی کردو بەو عیشقەوە بە جۆش . ئەمە مەولەوی خۆی، ئەمیشە شیعرەکانی وەك ئاوی حەیات لە توێی میدادا). پاش تەواوکردنی خوێندنی سەرەتایی لای باوکی بەڕێزی، -بەپێی یاسای ئەو سەردەمە- بەناوی فەقێتی یەوە دەچێ بۆ زانستگاکانی کوردستان و ڕێگای زانست و زانین دەگرێتە بەرو دەڕوا.

---

[٣] مامۆستا (علاء الدین) ی سەجادی ، دەربارەی وشەی (تاوەگۆز) دەفەرموێ:

ئەو شوێنە کە (یوسف جان) ی ناوبراو(باپیرە گەورەی پێنجەمی مەولەوی- وەرگێر) ئاوەدانی کردۆتەوە: کانی و سەرئاوێك بووە، بێ ئاوەدانی، داری(تاوگ) و (گوێز) ی لێ بووە ، لە پاشا ئەو دێ یە هەر بەو ناوەوە ناوبانگ دەستێنێ ، جا بۆ سووکیی لەسەر زبان ئەبێ بە تاوەگۆز)

زنجیرە مێژووی ژیانی خاوێنی مەولەوی – وەك وترا- لە زۆربەی ڕووەکانیەوە ئاشکرا نییە: کەی لە دایك بووەو، کەی و لای کێ ئیجازەی وەرگرتووەو، کەی کەوتۆتە سەر ڕێگای (تصوف)و، کەی ژنی هێناوەو، چەند منداڵی بووە...، سەجادی دەڵێ : لەشاری (سنە) و لە مزگەوتی (دار الاحسان) لای حاجی مەلا ئەحمەدی نودشەیی و ، عبدالکریمی مدرس: لە سلێمانی و لەمزگەوتی (مەڵکەندی) و، لەسەردەمی ئەحمەد پاشای باباندا لای مەلا(عبدالرحمان) ی باوکی ناوبراو ئیجازەی وەرگرتووە. ئەم دوو ڕایەش هەر یەکەیان لە ڕوویەکەوە ڕەخنەیان دێتە سەرو ، تەواو و ڕەسا نین.

لەماوەی گەشتەکەیدا بەچاوی خۆی دەیان کۆڕی زانست و زانیاری دی، وەلەناخیەوە لەشێوەو شێوازی ژیان وچۆنیەتی ڕێبازی بیرو هۆشیان گەیشت و لەهەموو ڕووەیەکەوەشودی لێ وەرگرتن و هەڵیسەنگاندن و، کردنی بەبناخەوبنچینەو ئیلهامی شیعرو ئەدەب و خەیاڵ، تا لە پاشە ڕۆژدا ئەدەبەکەی کرچ و کاڵ و لەڕو لاواز نەبێ.

بەڵێ ئەم بلیمەتە سەودای خوێندن و شەیدای جوانی و کەڵکەڵەی نیگاری پڕ ئەفسوونی سروشتی پەنجەی تەوانای کردگارکەوتە سەری، بەچاوی خۆی دیمەنە قەشەنگە جۆربەجۆرەکانی کوردستانی دی، چاوی بەگەرمیان و کوێستان و چیاو چیمەن و، چەم و سەوزەو شەتاو و، تاڤگەو بەفرو بەفراوان و...نزارو قەدپاڵ و شیوو دۆڵدا گێڕا.

ئەمانە هەموویان کاریان تێ کردو بۆی بوون بە پاڵپێوەنەرێکی خۆیی و لە بارێکەوە ژیانی گۆڕا بۆ بارێکی تر، بۆیە –وەك دیینی-هەڵبەستەکانی و ناسکنارایی یەکانی لەگەڵ جوانی و شەنگی و شنەو شنۆی سروەی سروشتدا وەك ئاشقەو ماشقە ئالاون بەیەکداو، ئاشنای ڕەگ و ڕیشەی گیانی یەکترین.

لەم گەشتەیدا زۆر دێهات و شاران گەڕاو، زۆر مەڵبەندی زانست و وێژەو ئەدەبی دی، لەوانە: سنە، مەهاباد، بانە، جوانڕۆ، پاوە،زەهاو، سلێمانی و، هەورامان و زۆر شوێنانی تر.

لەکۆتایی گەشتەکەیدا لە پایتەختەکەی بابان و شارە خنجیلانەکەی شاری سلێمانی، لای عەللامەی بەناوبانگ مەلا (عەبدالرحمان) نۆدشەیی لەمزگەوتی (مەڵکەندی) ئیجازەی مەلایەتی وەردەگرێت، ئینجا لەدێی (چڕوستانە)ی (ئەوروڵی) لەڕۆژئاوای (هەڵەبجە) نیشتەجێ دەبێ، بۆماوەیەك لەوێدا بەوانە وتنەوەوە خەریك دەبێت، لەم گوندەدا (عەنبەر خاتون) دەبێ بەخێزانی، باخێکی گەورە ئەنێژێت-ئێستاش باخەکە ماوە- هەندێ مەڕو ماڵات پێکەوە دەنێ، شێخ محەممەدی کوڕی کە تازە پێ دەگا کوڕێکی نازاو هەڵکەوتوو دەبێ مەولەوی لە پەنایدا دەحەسێتەوەو، بەکامەرانی ژیان دەباتە سەرو وانەی خۆی ئەڵێتەوە.

پاشان ناکۆکی لەنێوان جافەکان و دەوڵەتی عوسمانیدا ڕوودەدا، ئینجا بۆ سەرکەوتی جافەکان بەڕابەرێتیی حەمە پاشا، هێزێکی چەکدار بەفەرماندەی (عومەر پاشای سەردار) پەلاماری هەڵەبجەو دەوروبەری دەداو جافەکان دەشکێن و لەناوچەی (شەمێران) و کەژی (زمناکۆ) خۆیان دەگرنەوە، لەئەنجامدا گوندی (چڕوستانە) و چەند گوندێکی تر دەسووتێ، مەولەویش ناچار دەبێ چڕوستانە بەجێ دێڵێ و لەدێی(وڵومر) لەشەمێران

نیشتەجێ دەبێ، وەك لەهەندێ پیاوانی تەمەن درێژ وەرگیراوە ژیانی بەرەو باشی دەڕوات و خەمی نامێنێ و خۆی و کەسەکانی بەجوانی دەژین و دەحەسێنەوە، چونکە شێخ عەلی عەبابەیلێیی کەلەلایەن دەوڵەتی عوسمانییەوە سەرکاری شەمێران دەبێ، بەشێوەیەکی دڵسۆزانە زۆر خزمەتی مەولەوی و کەسوکارەکەی دەکات و ڕێزیان دەگرێت، بەم بۆنەیەوە بەباشی دەژین و دەحەسێنەوە، ماڵ سووتاوی دەربەدەرییان لەبیر ئەچێتەوەو هەست بەکەم و کورپی ژیان ناکەن، بەکشت و کاڵ و چاندنەوە خۆیان خەریك ئەکەن.

پاشان لەلایەن دەوڵەتی عوسمانییەوە شەمێران دەدرێ بە(حەمە پاشا) ی جاف و شێخ عەلی ناوبراو دەردەکاو (عوسمانی خاڵە) ئەخاتە شوێنەکەی، بەم کارە مەولەوی ژیانی ئاڵۆزو شپرزەو تاریك دەبێ، زەوی زارو کێڵگەو بەراوەکان لەمەولەوی و کەس وکارەکەی دەسێننەوەو ئازاریان دەدەن.

هۆی دانانی عوسمانی خاڵەو لابردنی شێخ عەلی، وەك لەجەنابی حەمە سەعیدی شەمێرانی و چەند کەسانی ترم بیستووە- ئەمەیە: عەشیرەتی گەڵباخی و مەریوانی لەپەنای دوژمنایەتیدا لەسەر شیوی مەریوان پەلاماری جافەکان دەدەن ، قەڵای (خاومیراوا) یان لێ دەسێننەوەو داگیری دەکەن، جافەکانیش بەمە زۆر دڵگیر دەبن و دەکەونە مەترسییەوە، پاشان (حەمە پاشا) دەڵێ: (هەکەس دوژمن لەو قەلایە دەرکا چی داوا بکا من خاوەنی نیم و هەتا هەتایە ڕێزی لەسەرسەرم، عوسمانی خاڵە گورج بەم کارە هەڵدەسێ، خۆی و شەمێرانییەکان بەمەردانە پەلاماری دوژمن دەدەن و قەڵاکە دەگێڕنەوە بۆ جافەکان، لەئەنجامی ئەم کارەدا حەمە پاشا شەمێران دەدا بە عوسمانی خاڵە و شێخ عەلی دەردەکا.

دوای ئەم ئاڵوگۆڕە شەمێرانییەکان جێ بەمەولەوی و خزمەکانی لێژ ئەکەن و لەتەکیاندا ناگونجێن، وا دەردەکەوێ بەهاندانی حەمە پاشا عوسمانی خاڵە زەمینە خۆش دەکا بۆ ئەوەی شەمێرانییەکان بەرامبەر بەمەولەوی و کۆمەڵەکەی باش نەبن و لە ئازاردانیان نەوستن، ئەمانیش ناچار دەبن دەڕۆن بۆ تاوەگۆزو لەدێی(سەرشاتە) جێگیر دەبن.

ئەم ناکۆکییە بە ئاشکراو بەزەقی لەقەصیدەی فارسی یەکەی خودی مەولەویدا دەردەکەوێ.

مەولەوی لەدواساڵەکانی ژیانیدا تووشی چەند گیروگرفتێکی لەشی و دەروونی دەبێ، تەوانایی وهێزی نامێنێ و لەگۆ ئەکەوێ، لەسەرووی هەموویانەوە مردنی(عەنبەر خاتوون)

ی خێزانی، بەمردنی ئەم ژنە هەڵکەوتووەی سەوزەی ژیانی دەژاکێ و نائومێدی و نەهاتی
رووی تێ دەکا. لەلایەکی دیکەوە چاوە گەشەکانی نابینا دەبن و سۆمایی یان نامێنێ . وەك
بەچەند ساڵێ پێش مردنی پشتی دەشکێ و بۆ ماوەیەکی زۆر بەبێ نازی (عەنبەر خاتوون)
ی لەسەر جێی کەساسی بەئازارو هەناسە ساردی یەوە ئەتلێتەوە. وەك دەبینی بەم بەیتەی
پەنجە بۆ ئەم کەساسییەی رادەکێشێ:

پیری و فەقیری و کەسیفی هەرسێ
نەبۆ وە هیجران بار هیچ کەسێ

ئەم کۆسپە دەروون تاریکانە بەکاری قەدەرو کردەی ناپەسەندی کۆمەڵ دەرگایان پێ گرت و
جل و بەرگی کامەرانی یان لەبەر دڕانی و، سوێ یان دایە و ئازاریان لە دڵە ناسکەکەیدا
چاندو ڕۆژی رووناکیان لێ کرد بەشەوی تاریك تار،
دیسان بەکاری قەدەرو بەکاری کۆمەڵی نەزان و ئاست نزم لەبەختی سیای مەولەوی و
لەبەختی رەشی ئاڵۆزی گەلی کورد، کتێبخانەکەی لەئەنجامی جەنگی خێڵایەتیدا سووتاو
پەڕەی کاغەزی بۆدەرنەچوو، ئیتر مەولەوی هەق و مافی خۆیەتی بڵێ:

دەمەی هەناسەی گەرمی نارەکەم
ئەکوورەی دەروون پڕ جەخارەکەم
ئایر دان حوجرەی دڵەی پڕ دەردم
سۆچنان کتاو مەجمووعەی فەردم

تالە ساڵی (۱۳۰۰-ك) دا ماڵئاوایی لە ژیان و کۆمەڵ و ئەدەب و زانین کردو بەرەو چۆڵگەی
عەدەم بنەو بارەگای پێچایەوە، لەرۆژهەڵاتی گوندی (سەرشاتە) بۆ ئەبەد بوو بە میوانی
گۆڕو دڵەکەی لە جووڵە وەستا، بەدیمەن لە ئێمە ئاوا بوو، بەڵام هەرگیز بە گیان لە ئێمە
ئاوا نابێ و، لەدڵماندایە و لە بیر ناچێتەوە. هەزاران درووود لە گیانی خاوێنی بە ڕوو

سووری ژیاو بەسەربەستی و سەربەرزی ڕۆژگاری پێچایەوە، (سلام علیه یوم ولد ویوم یموت و یوم یبعث حیا).

جگە لە(عەنبەر خاتوون) ژنی تری نەهێناوە، لەم ژنە چەند کوڕی بووە، ئەوانەیان کەدیارن ئەمانەن: شێخ محەممەد، سەیید محەممەد ، سەیید (عەبدوڵڵا)، سەیید هیدایەت، ئەمەی دوایی یان بە منداڵی مردووە و نەوەی نییە، جگەلەمانە مەولەوی کوڕو کچی تری بووە، بەڵام بەمنداڵی مردوون و ساڵ و ڕۆژ و شوێنی مردنیان و شێوەی ژیانیان لە ئێمە گومن و نایانزانین.

نەوەکانی مەولەوی هیچیان مووچەخۆرو کاربەدەست نین وبە ڕەنجەشانی خۆیان ئەژین، لەناوکۆمەڵدا زۆر بەنرخن وجێگەی باوڕی هەموو کۆمەڵگەی دەوروبەری خۆیانن، هەروەك باپیرە گەورەیان (مەولەوی) خاوەنی سامان ودارایی وکۆشك و تەلارنین و خاوەنی قەناعەتێکی بێ تەماع وسەرەڕۆنین، دژی هەڵپەی ناڕەوان و خۆیان لە حەرام بپارێزن و نزیکی ناکەون.

ئێستا لەم سەردەمەدا بە شێوەو نەریتیی خێلآیەتی جەنابی سەیید (عبدالرحمان) ی سەیید عەلیی شێخ محەممەدی کوڕی مەولەوی بە گەورەو سەرۆکی هۆزی مەولەوی ناسراوە، پیاوێکی چاوکراوەو ژیرو وردو قسە زانە.

لەبەرگی دووەمی ئەم دیوانەدا بە یارمەتی خوای گەورە بەدرێژی لەنەوەی مەولەوی ئەکۆڵمەوە.

ئێستا نەوەکانی لە کۆمەڵگەی ی (زەڕایەن) لەناوچەی شارەزوور دادەنیشن.

هێزو بڕشتی شیعری مەولەوی و خەیاڵی ناسکی

جێی گومان و دوو دڵی نییە. مەولەوی خاوەنی خەیاڵێکی بەر بڵاو و بەدەرەتان و ئاسۆیەکی نیگار فراوانی هەیە. ناسکی و نەزاکەتی هەڵبەستی لەهەر لایەنێکەوە بیگری لەوپەڕی جوانکاری و بێ گەردیدایە. پیرەمێرد واتەنی (وەك ئاوی حەیات لە توێی میدادا) یە..

ئەگەر خانای قوبادی و بێسارانی.. لە ڕووی گەشەو پەرەپێدانی ناوەرۆکەوە.. تا ڕادەیەك تاکەرەوەی شیعری هەورامانین، ئەوە بێ گومان مەولەوی توانیوێتی بە وەستایانە شیعری گۆرانی گەشەدارتر بکاو، بی گوێزێتەوە بۆ گوڵشەنێکی تازەی تەڕوبڕترو، بۆهەوارگەیەکی دڵگیرتر، توانی بەسە ڕکەوتوانە چێژ و کێش وپێزێکی ئەوتۆی بداتێ نەك بەتەنیا لەتەك ڕێبازی ڕۆژگارانی مەولەویدا بگونجێ، بەڵکو بە کارامەیی لەگەڵ تەوژمی تازەو تازەترداو لەهەموو بوارەکانی بەگشتی بساچێ وتەفاعول بکا، بەمەرجێ هەمان جیلوەو بێ گەردی و بڕشتی.. بمێنێ.

ڕێبازی شیعری مەولەوی هەرچەند لەسەدا سەد وەرگێڕانێکی جۆری و (ئەوعی) نەبوو، بەڵام وەك ئاشگرایە وجێی دوو دڵی نییە توانی بەوەستایانە شیعری هەورامی لە (خەت و خەڵ و زوڵفی لوول و قژی کاڵ و زەرد..ڕزگار بکات، وەبەشێوەیەکی نوێ توانی جیلوەو جوانی و نیگاری سیحراویی سروشت بکا بە ئارایش و زینەت و ژیای شیعرو هۆنراوە، بە شێوەیەکی ئەوتۆ ڕازاندنیەوە سەرنج و نیگای هەموو هەستێکی ناسك ڕابکێشێ و بیخاتە سەر بەزمی ئاهەنگی جۆش و خرۆش یەکەم شاعیر بووە توانبێتی بە قووڵی و وردی (تصوف) و مەی وئەی ودەف بکا بەهەوێن و خەمرەی موفرەداتی هەڵبەست و پێکیانەوە بشێلێت و تەفاعولیان پێ بکات و نیگارە دڵڕفێنەکانی سروشت بەیەخەو بەرۆکیاندا هەڵواسێ.

شاعیرێتیی مەولەوی ئەتوانم بڵێم گەیشتۆتە سنووری ئیعجازو ئیبداع : کێ توانیوێتی شیعری فێرکردن (الشعر التعليمي) بەشێوەیەکی کاریگەری داڕێژێت و کار بکاتە سەر هەست و دڵ و دەروون ؟ . چاوێك بگێڕە بە (باوەڕ نامە) کەیدا کە بە زاراوەی جافی جوانرۆیی دای ڕشتووەولە (زانستیی کەلام) ئەدوێت، ئەو کاتە بۆت دەردەکەوێت کەچۆن ئەو بابەتە وشکە تەعلیمی یەی هۆنیوەتەوە و هەست دەبزوێنێ و دڵی مرۆ پاراو ئەکا، ئەمەش جگە لە شێوەی داڕشتنی دیباچەکەی کەبەوێنەو دیمەنێکی کەس نەدیوەوە خستوویەتیە ناو چوارچێوەیەکی داهێنانەوە.

لەو باوەڕەدا مەبە لەکۆن تا تازە هیچ هەستیارێك تونیبێتی وەکو مەولەوی لە شوێنی خۆیدا و بە وەستایانە چووبێتە ناخی خەمریاتەوەو لەهەست و ئاواتی جۆر بە جۆری خۆیدا بەکاری هێنابێ، وەیا لە لاواندنەوەو شیندا بە شێوەی گشتی کەسێك توانبێتی پێش بڕکێ بکا لەگەڵ مەولەویدا !.

ئەوە باسی سەوەزەو نم و شەونم و شنەو شنۆی بای (سەحەر) و کەروێشکەی سەوزەی بەهاران و هاژەی چەمان و سەراوان، وەیا پرچی درێژی چنوورو پەلکی بەڕەزاو ، بڵاوبوونەوەیان بەسە ر تاشە بەردەکاندا، وەیا لەلایەکی کەوە فرمێسك و ئاخ و ئۆف و ساردیی هەناسان.. هەر مەکەو لەسەری مەڕۆ، بەکار هێنانی ئەم بابەتانەو بابەتەکانی تری سروشت لە توێی هەڵبەستەکانیدا، هەریەکەیان لەلاپەڕەی رۆژگاراندا تابلۆیەکی زیندوون و نەبێزراون، وێنەیان یا نییە وەیا زۆر کەمە.

شاعیرمان لەهەڵبەستەکانیدا پەنای نەبردۆتەوە بەر وشەی بێگانەو قورس و نالەبار هەموو بابەتەکانی زانستیی (ڕەوان بێژی) و جوانکاری و(معان) ی وەك جیناس و تەورییە و بابەتە زانستی یەکانی (بەیان) و (مەعان) و (بەدیع) و جوان ئاراییی بەکار هێناوە.

مەولەوی بە شێوەی سروشتی ئاراو نیازو هەستی خۆی دەردەبڕێ و نایەوێ زنجیرەی ئەفکاری بپچڕێت، یەکگرتنی بابەت و ناوەرۆك لای مەولەوی مەرجەو کەمتر لێی لا ئەدا، بابەتەکانی سروشتیی بە شێوەیەك دەیان هۆنێتەوە و لەدڵاندا بەوپەڕی وەستایی و کاریگەری یەوە دەیان چەسپێنێ خوێنەر هۆگرو عاشقی دیمەنە جوانەکانی کوردستان ئەکاو خۆشەویستییان لە مێشکدا دەچێنێ.

مەولەوی لەگۆشەیەکی خۆشەویستییەوە کوردستان دەڕەنگێنێ ودەچێتەناخ وقووڵایی خۆشەویستی وبایەخ پێدانیەوەلەم ڕووەوەبۆم هەیە بڵێم مەولەوی شاعیرێکی نیشتمان پەروەرو شەیدای کوردستان بووە.

لەو بابەتەیدا کەتیایاندا بەملکەچی و زەبوونی و کەساسی لەخودای گەورە دەپاڕێتەوەو ڕوو دەکاتە بارەگاکەی، بەشێوەیەك دایان دەڕێژێ لەزۆربەیاندا ئیبداع و داهێنانی تێدایەو، بەوپەڕی کاریگەرییەو کار دەکەنە سەر خوێنەری دڵگەرم و باوەڕ بتەو، شا قەصیدەکانی کەبە پاڵنەری دەروونییەوە وتوونی بەشێوەی سیحراوی دڵان دەکرن و دەستەمۆیان دەکەن، وەیا ئەو چەمانەی کەلەکەشەکان و وەرزەکانی ساڵ ئەدوێ و لەبوارە جۆربەجۆرەکانی تردا ووتونی ، دەبینی لەچوار چێوەی داهێنـاندا دەیانڕەنگێنێ؟.. شایان ئەوەن بەدەرگای (کەعبە) و سنگی گەردووندا هەڵواسرێن.

زۆربەی هەڵبەستەکانی وەڵامن بۆ دۆستان و یارانی، بۆیە بە پێی بەرزی نزمی وبە پێی پلەی ئاست و ئاسۆی تێگەیشتنی ئەوان وەڵام ئەداتەوە، بۆیە ئەو شیعرانەی لە ڕووی بەرزی و نزمیی ناوەڕۆکیانەوە هەندێکیان لەهەندێ تریان جیاوازن، و بەرزی و نزمیی مانایان پێوە دیارە.
چامە دەروونییەکانی – ئەوانەی کەبە هەستی دەروونیەوە وتوونی- هەموویان ئیبداع و لەو پەڕی جوانکاریدان و زادەی مێشکێکی تر نین.
خاسییەتی چامەکانی مەولەوی و ڕواڵەتەکانی :
مەولەوی- بەهۆی بێ فیزیەوە –بە بەرزی و جوانکاری وداهێنانی هۆنراوە شارەکانیەوە خۆی هەڵنەکێشاوە، لەئاستی دۆستان و هاوەڵان و مامۆستایانیدا بەو پەڕی نزمی و بچوکییەوە خۆی پیشان داوە ، هەربۆیە وشەی (مەعدووم))ی کردووە بە نازناوی خۆی گوایە شایستەی ئەوەی نی یە لەبووندا هەڵقەیەك بێ لەئەژادی مرۆی بەسوود .
یەکەم: چەند بەیتێك دەکا بە کلیل و دەرگای باسەکەی پێ دەکاتەوە ، لەناخی باسەکەدا گیرو گرفتەکە (ا یجاباً و سلباً)شەن و کەو ئەکا ، لەدوایدا بەجۆرێك قەصیدەکە دادەخاکە بوارو گوزەری قسە نەمێنێ.
دووەم: هەموو تاکتاکی بەیتەکانی –تاك و تەرایان نەبێ-خاوەنی یەك وەزن و یەك کێش ویەك قافییە نیگارەکانتان و، بەئەندازەی ژمارەی پەنجوی دەستن، پەیڕەو (.غەسلی)) بێگانەی نەکردووە .
سێیەم: وەکو شاعیرەکانی تر وشەی (مەعدوم) ی لەدوا بەیتی هەموو چامەکانیدا نەنووسیوە. جاری وا هەیە ئەم نازناوە لەسەرەتاوە، وەیا لەیەکێك لەبەیتە میانەیی یەکاندا بەکاری دێنێ.
چوارەم: مەولەوی لە هەجوو واتە(داشۆرین) خۆی پەناداوەو بەدەگمەن نەبێ ئەی کردووە بەبەرنامەو تیایدا سەرو دڵی کەسان بگرێ. لەیەکێ لەقەصیدە فارسی یەکانیدا لەم بەیتەدا جۆرە ئاوازو مۆسیقایەکی زبری لێ ئەوەشێتەوە کەدەربارەی هەندێ کەسانی هۆزی "ئیزان بەخشی" واتە "شەمێرانییەکان" ئەفەرموێ:

هەرکەسێ پرسی ئەو کوڵتە چی یە؟
وەبێ شك ئەوە (ئیزان بەخش) ی یە
بەگ چە دندانش بیاید سەگ شود
سەگ چە دندانش بیفتد بەگ شود

ئەمانە لای مەولەوی نموونەیان کەمەو زۆر بەدەگمەن دەکەوێتە بە رچاو.

پێنجەم: خەم خواردن و هەناسە ساردی و دوودڵی دەردان و تەم ومژی نائومێدی... بە ئاسمانی شیعرەکانیەوە دیارە، لەزۆربەی نووسنەکانیدا بەم جۆرەی خوارەوە دەکەوێتە بەرچاو و ئەڵێ:

بەجلو بەرگێکی تان و پۆ ماتەمینی و خەماوییەوە، بەچاوێکی پڕ لە فرمێسك و ئەسرینی دووریی یارانیەوە، لەنەشکەوتێکی دیمەن تاریکی بەخەم سواخ دراو بەربەرەڵاداو، بەسەر لوتکەی چیایەکی گەردن کەشی بەتەم دا پۆشراوەوەدانیشتووە و پەیتا پەیتا بەچاوی خەیاڵی نائومێدی یەوە خەم و حەسرەت چاو بەم جیهانەدا دەگێڕێ و خۆی دەنوێنێ.

شیعری مەولەوی تا بڵێی پاراو تەڕو پڕن و جوانکاریی یان بەڕەنگ و ڕوخساریانەوە بەدی دەکرێ و ئاشکرا یە.

عەلادین سەجادی- خوا لێی خۆشبێ - دەڵێ: (بەبێ شك مەولەوی بەرزترین شاعیری سەردەمی نۆزدەهەمی کوردە، تا ئەم تاریخەو بگرە پێشتریش، ئەوەك هەر ئەوەندە، بەڵکو ئەگەر بەراووردی شیعری مەولەوی لەگەڵ شاعیرەکان نۆزدەهەمی غەیری کورددا بکرێ، هەموو زمان و قەڵەمێك دان بەوەدا دەنێ کەفیکری بەرزی مەولەوی لەسەرووی هەموویانەوەیە، ناسکیی خەیاڵ، تیژی بیرو وردیی مەعنا و جوانیی وشەو ڕاکێشانی دڵ بە عیباراتی ڕەنگین و، بزواندنی تەلی عاتیفە مەگەر هەر لەدەست مەولەوی هاتبێ).

دیلانی شاعیری ناسك خەیاڵمان دەڵێ: هەر بەیتێکی مەولەوی بگری، تابلۆیەکی بێ وێنەیە...، دیلان، بەلایەوە کوفرە بەشیعری مەولەوی بوترێ کلاسیکی..

پیرەمێرد: (شیعرەکانی مەولەوی وەك ئاوی حەیات لە توێی میدادا..)

وەدەڵێ: (..بەووتەی خۆم نەبێ ئەدیبیاتی زۆر قەوم و ناودارانی زۆر میللەتم دیوە هیچیان ئەوندەی ڕۆحی مەولەوی پڕ جۆش و خرۆش نی یە..) هەروەها دەڵێ : (گۆرانی شاعیرمان ویستی قەصیدەیەکی مەولەوی وەرگێڕێتە سەر زمانی عەرەبی، بەڵام کە سەیری کرد هەمووی هەڵبژاردەیە). سەیری دیوانی (ئەصل وڕۆح) بکە.

گۆرانی شاعیر دەڵێ: (من لە شیعردا ئیلهامم لەمەولەوی وەرگرتووە).

شێخ محەممەدی خاڵ: (مەولەوی جێی سەرسوڕمانە کە شیعری زۆری هەیە و زادەی بیری خۆیەتی و بەبیری کەسی تردا نەهاتووە، ئەم حەوت بەیتەی خوارەوە بەلای (خاڵ) ەوە هەندێکن لە ئیبداع و جوانکاریی یەکانی مەولەوی:

ڕوخسارش، فەصڵی مەسقەڵ مدۆ لێش
وەشنۆی پارێز خەیاڵ مبۆ ڕێش *

***

باڵەخانەی چەم دیوانەکەی تۆن
بانە تاو وەك خاك ئاسانەکەی تۆن
تکەش عاجز کەرد خەیاڵت تێشدا
ئازیز! بۆ جارێ پابنیە پێشدا

***

خەم بیم یانێ های پێم مدۆ خەبەر
جەدەرگای هەستی تەشریف بەر ئەودەر
پۆس تە پڵ گۆش ئم کێشان کەم کەم
ئەی سەروسەرەن دووربینەکەی چەم
پێشانی مەیلش بەزانوو بەردەن
تەعظیم جەناب پیریمش کەردەن
پیری خەڵقەسان خەم پەنەم وەردەن
پەی دەرگای عەدەم ئامادەم کەردەن

***

(خاڵ) دوای ڕوونکردنەوەی مانای بەیتەکان و شێوەی ئیبداعیان دەفەرموێ: (یەکێك ئەگەر بەووردی دیوانی مەولەوی بخوێنێتەوە، وەتۆزێ شارەزا بێ، ئەزانێ کەمەولەوی شیعری وای زۆرە..). سەیری کتێبی (ناڵەی دەروون) بکە لە نووسینی خاڵ.[٤]

عبدالکریم مدرس دەڵێ: (ئاخ مەولەوی ! خۆزگە بەو سۆزو عەشق و تێکۆشینەوە لە ولاتێکدا ئەبووی هەرچیت ئەنووسی وەرئەگێڕاو لە چاپ ئەدرا، تا جیهانی کوردستان ، بەڵکو هەموو جیهانی موسڵمانان بە تەئلیفات و ئاسارو ئەشعارت ڕووناك ببوایەتەوە، تا هەموو دنیا بیزانیایە بێشەی کوردستان چ جۆرە شێرێکی تێدا بووە..) . سەیری یادی مەردان ل : ٣٦٩ بکە.

* ئەم شیعرانە لەچەند قەصیدەیەکدان و ، لەیەك قەصیدەدا نین.

[٤] شێخ محەممەدی خاڵ کوڕەزای شێخ ئەمینی (خاڵ) ە لەسەرەتای دروست بوونی سلێمانی یەوە نیشتەجێی ئەم شارەن، وەکو لە پێشەوە باس کرا لەنەوەی مەلا (ابوبکر) ی (مصنف) ەو لەگەڵ ئەژادی مەولەویدا لەم زاتە دا یەك دەگرنەوە.

منیش ئەڵێم: خۆزگە توانایماڵیم ببوایە و بمتوانیبایە هەموو کتێبخانەکانی کوردستانم بدیایە و دوای دۆزینەوەی شوێنەوارەکانی قەڵەمی مەولەوی بەو شێوەیەی دڵ و دەروون پێی خۆشە نووسینەکانی ئەو هەڵکەوتووەم بە چاپ بگەیاندایە. بەڵام فارس واتەنی: (دەست ما کوتاه خرما بر نخیل).

مەولەویی زاناو پایەی بەرزی

مەولەوی وەك لە نووسراوەكانی و لەدەم و زبانی زانا دێرینەكانەوە دەردەكەوی یەكەم سەرهەڵقەی زنجیرەی عیلم و زانین بووە، یەكێك بووە، لەكەڵەزاناكانی ڕۆژگارانی سەردەمی خۆی، وەكو تاكەیەكێكی هەڵكەوتوو پە نجەی بۆ درێژكراوە، ئالأیەك بووە لەئالأ سەركەشەكانی كوردستان، لەهەموو گیروگرفتێكی زانستی ومەزهەبی و(فقهی) وكۆمەڵایەتی دا.. باوەڕپێكراو و جێی متمانەبووە، فتواكانی- بێگومان- (فصل ا لخاتام) و كۆتایی كا روبەڵگەی كپ كردن و دە لیلی كوژاندنەوەی هەموو ناكۆكی یەكی هەموو كۆڕێ بوون، لە هەموو زانستەكانی عەقلی ونەقلی وفەلسەفەو مەنطیق و بەیان وتەفسیرو ئوصول و فروعدا خاوەن پلەوپایەی بەرزو بڵند بووە، لە (ا صول الفقه) و (كەلام) دا -وەك ئاشكرایە- مامۆستای مامۆستایان بووە.

دانراوەكانی بەعەرەبی و كوردی و فارسی لە پانتایی كوردستاندا لەبەر بەرزی یان پە نجەیان بۆ ڕاكێشكراوە، بەدەیان و بەڵكو بە سەدان نوسخەیان لەبەر گیراوەتەوە، لە حوجرەكاندا وەكو بەرنامەی هەمیشەیی بەدەرس خوێند راون.

زانستی (كەلام) پەیوەندی بە عاقیدەو بیرو باوەڕەوە، لەبەر ئەوە ئەم زانستە زۆر قوڵ و بەدەرەتانە و بەربڵاوە، زۆر بیروڕای كەچ و جیاوازو ئاژاوەی فكریی تیادا پەیدا بووە، سەری كێشاوە بۆ لادان و گومڕایی تێكدانی بیرو هۆشی باوەڕداران، ڕابەرانی (شیعە) و (سوننی) بواریان دا بێ باوەڕان سەرهەڵدەن، مەولەویش ویستوویەتی لەگۆشەی باوەڕەوە خزمەتی گەلانی كورد و عەرەب و فارس بكا و ڕا نمایی یان بكا بۆ ڕێگای ڕاست و مەبەستی دروستیان بۆ دەستنیشان بكات.

دانراوەكانی ئەمانەن :

یەكەم: (عەقیدە مەرزییە) كەی ، بریتی یە لە(٢٤٤٠) بەیت، بەزمان كوردی جافی شارەزوور و ناوچەی تاوەگۆزیی خۆیان دایڕشتووە، لە ساڵی (١٢٨٠-ك) دەستی پێ كردوومو لە ساڵی(١٢٨١-ك) تەواوی كردووە.

دووەم (فواتح): بەزمانی فارسی داینـاوە، ژمارەی بەیتەکانی لەهەزار بەیت بـالاتـرە. ئەم دوو کتێبەی سەرەوە لەلایەن (شێخ محی الدین –صبری) (کانی مشکانی) یەوە لەسالی (١٩٣٢-ز) لە میسر- قـاهیرە- لەچاپ دراوە.[٥]

سێ یەم: (فضیلة) بەعەرەبی دانراوە، ژمارەی بەیتەکانی (٢٠٣١) بەیتە، لەسالی(١٢٨٥-ك) داینـاوەو، لەسالی (١٩٧٢-ك) لەلایەن مامۆستا (عبدالکریم مدرس)ەوە لە چاپ دراوە، هەر لەلایەن (عبدالکریم مدرس) ەوە شەرحێکی دوورو درێژی لێ کراوە.

لە (یادی مەردان) دا دەڵێ: مەولەوی کتێبی تری داناوە بەلام نەماون، وەك: (خاطرات-خـاترات) کەلە ژیانی خودی مەولەوی ئەدوێ.

-کتێبی (رابطه) ئەم کتێبە لە ڕابیتەی (تصوف) ئەدوێ- ئەمانە هیچیان شوێنەواریان نەماوە.

مەولەوی و(تصوف)

مەولەوی دوای پێوانی ڕێگای سەختی فەقێتی، توانی بەسەرکەتوانە- پـاش مـاندووبوونێکی زۆر- بـابەتە زانستییە جۆربەجۆرەکانی ئەو سەردەمە تەواو بکاو، بە تێگەیشتن و بە قووڵی و بەووردی، پلە بە پلە وبابەت بەبابەت بەوپەڕی وریایی و کارامەیی یەوە هێنـانیە کۆتـایی و گەیشتە قۆنـاخی دووەم و، هەوارگەی مەلایەتی، دەورەی وەرگرتن تەواو بوو، سەرەهـاتە سەر دەورەی بەخشین و بلاوکردنەوەی عیلم و زانست و پەروەردەو ئەدەب..

بۆ بەدی هێنـانی ئەم مەبەستەی دێی(هانەسوورە) ی کرد بە نشینگەی و، تیـایدا بەگەرمی و بە دڵسۆزی و چالاکانە نـاوی خوای هێنـا و زانستگەیەکی پێکەوە نـاو، دەستی کرد بە(تدریس) و وانە وتنەوەو پیاچونەوەی بـابەتەکانی، لە دواییدا- لەبەرهەر هۆیەك بووبێ – لە(هانە سوورە) نـامێنێ ودەگوێزێتەوە بۆ گوندی (چروستـانە) .

لەم قۆنـاخەدا وەکو پێویستێکی ژیان بەلای دنیای ژیـانەوە نـاوڕێکی دایەوەو، کەرەستەی ژیـانی پێکەوە نـاو ژنی هێنـا، تـاڕادەیەك لەوێدا و لەو کاتەدا تۆزێ حەسایەوە.

لێرەداو لەم قۆنـاخەدا ئەندێشەیەکی دەماخ تەزێن هـات بە مێشکیداو هەڵوێستێکی شێوە دوو دڵی و گومانی خستە سەرچاوەی بیریەوە، دۆش داماو سەرگەردانی بەبێ بەزیی یانە گەما ڕۆی دڵی داو بەسەریا زاڵ بوون، پەیتا پەیتا بەبێ ڕەوینەوە زمانی دەروونی و حاڵی دەیگووت:

---

[٥] (کانی مشکانی) : گوندێکە کەوتۆتە لای خوارووی شاری (سنە) وە، ئەم (شێخ محی الدین)ە لەبنەماڵەی شێخانی مەردۆخە، بەنـاوی فەقێتی یەوە دەچێ بۆ ولاتـان و لەئەنجامدا لەشاری قـاهیرە- لە (میسر) نیشتە جێ دەبێ، وەبەکاری چاپەمەنی یەوە خۆی دەژێنێ ، وەلەوێش کۆچی دوایی دەکا. (زکریا محی الدین صبری) کوڕی ئەوەو ئێستا لە ژیـاندا یە.

ئایا (تدریس) بەتەنیا دەبێ بەزامنی بە خوا گەیشتن؟، ئایا بەکاری ئامۆژگاری ودەمەتەقێ کردن لەگەڵ بەگ و بۆر و پیاو چاکان و بۆخوا گونجاوان و لەرێگای کۆمەڵایەتی و ئەدەبەوە ڕاستەوخۆ دەتوانم بگەمە پلەی تەقواو خواناسین؟،

ئایا بۆ گەیشتن بەم ئاواتە پیرۆزە دەتوانم لە ڕێگای (تصوف) ەوە بەدڵنیایی بیگەمێ و تیایدا بحەسێمەوە؟

ماوەیەکی زۆر بە قووڵی و بەم ئەندێشە دەروونیانەو لەگەردوونی بیرو خەیاڵیدا دەسوڕایەوە. تا لەئەنجامدا بە دڵنیایی ڕێگای (تصوف) ی گرتە بەر و دەستی ئاڵان بەچاکی شێخ عوسمانی تەوێڵەییداو بوو بە ڕێزە خوانی..[٦]

ئەمەش پاش تاقیکردنەوەو هەڵسەنگاندنی ڕەوشت و کردارەکانی ، گومانی لێی نەبووەو بەمەردی ئەو مەیدانەی زانیووە، وەکو پێویستە دەبێ بزانین، مەولەوی پیاوێکی سادەو ساکارو ساویلکەو نەزان نەبووە، کوێرانەو بەبێ بەڵگە ئەو ڕێگا سەخت و دیشوارەی نەگرتۆتە بەر یەکێك بووە لەکەڵە زاناو وشیارە بە ناوبانگەکانی سەردەمی خۆی و خاوەنی هۆش و گۆش و مەڵەوانی دەریای شەریعەت و ئایین بووە.

دەبێ ئەوەش نەخەینە پشت پەردەی لە بیر چوونەوەوە (سراج الدین) یش (قدس سره)..وەك ئاشکرایە_ مەردێکی کارامەو شارەزاو هەڵکەوتوو بووە لە ڕۆژگارانی ئەو سەردەمەدا تاکە سواری مەیدانی (تصوف) بووە.

جێ نشینەکانی ئەوانەی کە مافی ئیرشادو ڕا نمایی یان دراوەتێ، لە زانست و ئایین پتەوی ڕەوشت و خوی بەرزیاندا ، لە (وەرع) و (تەقواو) کردار بێ گەردیاندا، لە ناوچە دوورو درێژەکانی دوورو نزیکی کوردستاندا پە نجەیان بۆ درێژ کراوە، دەیان وەکو پایەبەرزی عەللامەی بەناوبانگ مەلا ئەحمەدی نۆدشەیی و مەلا عەلیی قزڵجەیی و مەولەوی شاعیرمان و دەیان تر...کاسەلێس و پەروانەی چرای ڕووخساری ئەو بوون.

(سراج الدین) (خوالێی رازی بێ) لە ژیانیدا هیچ جۆرە سامانێکی دنیایی کۆ نەکردۆتەوە، دارایی و سامانی دنیایی بریتی بووە لە تەقواو خواپەرستی و ڕابەرێتی یەکی دوور لە تەماع، هەموو

[٦] شێخ عوسمانی(سراج الدین) (١١٩٥-١٢٨٣-ك) (قدس سره) لەساڵی(١٢٢٨-ك) پاش چەند ساڵێك خوێندن ئیجازەی خەلافەت لە مەولانا خالید (قدس سره) وەردەگرێت، ماوەیەك بەفەرمانی مەولانای ڕابەری لە سلێمانی ئەمێنێتەوە، لە دواییدا لە دێی تەوێڵەی هەورامان بە یەکجاری نیشتەجێ دەبێ و، بە ئیرشادەوە خۆی خەریك ئەکا.

سامانی ئاشکرایی و نهێنی بریتی بووە لە بڵاوکردنەوەی زانست و خووی بەرزو یادی کردگار و خزمەتی موسڵمانان لە ڕێگای (تصوف) و ئایین و ڕەویەی کۆمەڵایەتی یەوە.

بە باوەڕی مەولەوی و زانایانی ئەوسەردەم (سراج الدین) یەکێك بووە لەو تاکە کەسانەی کەمەولەوی خۆی لەم سێ بەیتەی دواوەدا بە شان و باهوویاندا هەڵدەداو دەڵێ:

چەن کەس هەن دەرچوو لە دەس ئەفسانی
(مصفی) لە ڕەنگ (وصف) ی ئینسانی
ئاروو دوور وجوود سۆزیاگ، ئەوێ
نییە لە لایان هیچ ڕۆژ و شەوێ
پێی دڵ لە زنجیر (ماسیوا) (مطلق)
موشتاقی دیدار مەحبووبی بەر حەق [٧]

بەڵێ مەولەویی ڕەندو خواناس ، لە ژێر پەردەی (تصوف) دا بەهەستێکی پاك و بە نیازێکی بێ گەردەوە ویستی خۆی بگەیەنێ بە خواو، جیهانی (ناسووت) بە جێ بێڵێ و لە هەوارگەی جیهانی (مەلەکووت) دا نیشتەجێ و ئارام بگرێ، شەونخونی و شەوبێداریی کێشاو، لە تاریکایی شەوەزەنگ و تاریك و نوتەکداو، لەو کاتەدا کە سروەی غەیب دەیدا بە گوێیداو دەیگوت:

شەوەن ، خەڵوەتەن، ماڵ بێ ئەغیارەن
عالەم گرد وتەن، دۆس خەبەردارەن

خۆی لەکەمەن هاوێشتووەو بەچاوی ئەسریناوی وبەهەناسەی دووکەڵاوی یەوە ڕووەو بارەگای تەختی کردگار بەلارە ملی و گەردن کەچی و بە دڵ وریایی یەوە تاکو بای سەحەر داوێتی لە گۆشەی دەماخی دڵی دانیشتووەو خۆی خستۆتە ژێر چاودێری تەنیا و تاکەوە.

---

[٧] مانای ئەم سێ بەیتە : (ئاروو، دوو؛ ئاگرو دوکەڵی وجوود. واتە : چەند کەس هەن لە دەسەڵاتی ئارەزوو خووی خراپی نەفس ڕزگاریان بەووە، ڕەنگ و مۆرکی لایەنە جانەوەری یەکەی لێ بۆتەوەو جگەلە ئاگروو دوکەڵی وجودی سووتاویان شەو وڕۆژ هیچی تریان لا نی یە، پێی دڵیان لە زنجیرو کۆتی شتانی جگەلە خودا ئازادەو تەنها دڵیان بەستە هەر بە خوداوە، هەر ئارەزوو مەندی دیداری ئەون.)
هەڵبژاردەیەك لە (عەقیدەی مەرزی یەی) مەولەوی، دانراوی خۆشەویستم بابا عەلی شێخ عومەری قەرەداغی، چاپخانەی ئیرشاد بەغداد ، (١٩٨٥ ــز).

مەولەوی –وەکو سۆفی- شەیداو عاشق بە(جەمال) و (جەلال) ەو شارەزای ڕێگای دڵداری یە، بە خۆدەرخستنی و بەخۆشاردنەوەی کۆڵ ناداو لە هەموو حاڵێکدا دڵەکەی نیشانەیە بۆ تیری پەرداری بە ناز یا بە عیتاب.

مەولەوی وەکو زانایەکی دڵ ئاوەدان، وەك، سۆفی یەکی ڕاست ڕەوی خواناس لای وایە دنیاو ژیان (هۆیە) و (ئەنجام) نییە، بەختەوەری و کامەرانی زادەی ژیانێکی ترەو هێشتا لە دایك نەبووە، لەم ژیانەدا ڕەنج کێشان و هەوڵدان و ئازارچێشتن، لەوی تریاندا حەسانەوەو ئارامی و بەرامبەر بە یار دانیشتن (والی ربها نا ظره) صدق الله العظیم. وەکو سەرچاوەی (نبوة) دەفەرموێ: (الدنیا مزرعه العقبی) ، واتە ئەم دنیا کێڵگەی چاندن و کشتکاری و درەو ودەسکەنە...و خۆ ماندوو کردنە، ئەو دنیاش حەسانەوەو خەرمان هەڵگرتن.

بەڵێ بەم شێوەیە مەولەوی زاناو بلیمەت، مەولەویی شاعیرو ئەهەنگی دەریای ئەدەب، مەولەویی سەرچاوەی (حیکمەت) و(فەلسەفە)و (کەلام) ... لەبەردەمی شێخ عوسماندا چۆکی داداو بوو بە شاگردی.

پلەو پایەی (تصوف) ی مەولەوی

(تصوف) جیهانێکی ئاسۆ فراوان و نهێنی یە، تیژیی بیرو ژیرییە تیشکی بینایی نایگاتێ و دوورە لەئیدراکەوە، لە توانای کەسدا نی یە لە ڕێگای ئەزموون و (حەواسە) مەوە پلەو پایەی دانیشتوانی ئەو جیهانە نادیارە دیاری بکا و بی پێوێ، لە بەر ئەوە بۆمان نییە پلەو پایەی (تصوف) ی مەولەوی و ڕوتبەی ڕابەرەکەی-لە ڕووی بەرزی و نزمی و تاریکی و ڕوونییەوە- دیاری بکەین، بەڵام بۆمان هەیە بپرسین:

ئایا مورید دەتوانێ لە ئەنجامی تێکۆشان وخۆ بەخکردندا ڕابەرەکەی بەحێ بهێڵێ و پلەو پایەی لە شێخەکەی بالاتر بێ؟ . بە بۆچونی من ئەم بەجێ هێشتنە (شرعا و عقلا و عرفا..) ڕەوایەو جێی گومان نییە، ئاشکرایە مەولەوی و (سراج الدین) لەم یاسایە بەدەر نین و بەرزی یەکێکیان و نزمیی ئەوی تریان دیار ناکرێن، پرسیارێك لێرەدا سەر هەڵئەداو ئەمەیە:

مەولەوی لە شیعرەکانیدا بەرامبەر بە پیری ، خۆی دەخاتە پلەی نزمەوەو هەمیشە داوای لێ ئەکا (کشتە) کەی ڕووزەرد نەبێ و بیاڵەکەی پڕ بکا لەمەی و..لە پلەی سەختدا دەستی بگرێ... ئەمەش ئاشکرایە نابێ بەبەڵگەی گەورەیی پیر بە موتڵەقی، وەیا بەنچوکی و نزمیی پایەی مەولەوی دیسان بە موتڵەقی، چونکە مەولەوی بە درێژایی تەمەنی نەك بەرامبەر بە شێخی ڕابەری ، بەڵکو بەرامبەر هەموو هاوڕێ یەکی گەورەو بچووك خۆی زۆر نزم کردۆتەوە، خۆ هەڵکێشان و لە خۆ بایی بوونی بەلاوە ئەنگ بووە، هەرگیز لە هەڵبەست وشیعردا لەگەڵ ئەو ئیبداع و شاکاری یەیاندا خۆی بەرز نەکردۆتەوە، دیارە لە (تصوف) یشدا هەمان ڕێگای پێواوەو لافی سەربەخۆیی لێ ئەداوەو (حب الظهور) ی پێ ناخۆش بووە.

بەڵام جێی گومان نییە مەولەوی لە پلەی زانست و نوسین و ئەدەبدا زۆر لە شێخەکەی بالاترو زاناتر بووە، لەوانەشە لە شێخی ڕابەری زیاتر خۆی بە خوا ڕەنجاندبێ و زۆرتر هەوڵی دابێ و تێکۆشابێ، کەواتە دوور نییە لەلای خوا لە شێخی ڕابەری بالاترو گەورەتر نەبێ ، وەیا هیچ نەبێ یەکسان بن.

بەم پێ یە، سەردانەواندنی مەولەوی لە شیعرەکانیدا بۆ شێخەکەی جۆرێکە لەکوشتنی هەوای ئەفس و شکاندنی ئارەزووی و ڕەمزە بۆ ڕێزگرتنی ڕابەرەکەی چونکە (تصوف) سەرتا پای بریتی یە لەئەدەب و ئەخلاق.

بەڵام بە ڕای مەولەوی ڕابەرەکەی گەیشتۆتە پلەی بەرزی (تصوف) . هەزار ڕەحمەت لە گۆڕی پاکیان و لە کرداری چاکیان.

مەولەوی و هەستی نەتەوایەتی

پێش چوونە ناو ناخ و قوڵایی باسەکەوە راستی یەك وەیا دیاردەیەك هەیە پێویستە لەڕێگای خامەوە پێشانی خوێنەرانی بدەین کەئەمەیە:

ڕێبازی نەتەوایەتی لەسەردەمی مەولەوی و پێش مەولەویشدا، نەك بڵێم هەر لەناوچەکەی مەولەویدا بەتەنیا سەری هەڵنەدابوو، بەڵکو لەهەموو ناوچە فراوانەکانی ئەردەڵان و بابانیشدا بەمەفهوومی زیندووی ئێستامان زادەی هیچ بیرو مێشکێك نەبوو، خاك و،ئاو، نیشتمان، گەل، زمان... بەپارسەنگی ئەو ڕۆژە بەتەسکترین شێوە دەهات بەبیرو هۆش و خەیاڵدا، نیشتمان بریتی بوو لەو پارچەزەوی یەی کە تیایدا دەهاتە دنیایەوە.

نەخشەو فەرهەنگی بروخەیاڵی ئەو سەردەمانە جگە لەبابەتەکانی وەك شیعەو سوننی و قادری و نەقشی و، جگەلەهەندێ بیرو ڕای وشك و تەسکی خێڵایەتی هیچی تری تیادا نەقش نەکرابوو.خوێندنەوەی داستانی ڕۆستەم وزۆراب و حیکایەتی شیرین و فەرهاد.. شەوچەرەی هەموو کۆڕو کۆمەڵێك بوو، سێبەرێك جگە لەتەکیەو خانەقا و دیوەخان و کۆمار.. بەو لاوە نەبوو، ڕوانگەیەك نەبوو لەئاسۆیەوە، وەیا لەگۆشەیەکیەوە چاو باڵ هەڵدا بۆ جیهانێکی کراوەترو بۆ دیمەنێکی ڕووناکتر وە یا تاریکتر..

پاشا وخان و سان و بەگ و میران و شێخان.. لەپەنجەرەی بەرژەوەندیی خۆیانەوە بە ئیلهامی ئارەزووی کەسی و تاکی و، لە پێناوی قازانجی خۆیەتی و خێڵایەتیدا نەخشەیان بۆ ئەکێشان و مەبەستیان بۆ دەستنیشان دەکردن.

ئەمەش- ئاشکرایە- بەپێی زرووف و یاسای کۆمەڵایەتی دەبێ بە قۆناخێك لە قۆناغەکانی لە قۆناخەکانی ژیان، لادان لێی و گۆڕینی بەندە بە هاتنی قۆناغێکی کەوە.

هەموو بیرو خەیاڵێك زادەی ڕۆژێکی تایبەت و ڕەنگدانەوەی نەریتێکی کاتە، نەشوێن تەی ئەکاو نە کات ئەبڕێ و نەبەرەو دواش دەگەڕێتەوە.

مەڵبەندەکەی مەولەوی لەژیانێکی گۆشە گیریدا دەژیان و نەبەسترابووبە وڵاتێکی ترەوە ، بگرە لەناو خۆشیاندا لەیەکتری بێ ئاگا بوون، مەودای هات و چۆ لەوپەڕی تەسکیدا بوون، لەڕێگای دەماودەمەوە هەواڵ و دەنگ و باس لەشوێنێکەوە دەگوێزرایەوە بۆ شوێنێکی تر، هەژاری کوێرەوەریی باری ئابووریش با بوەستێت، بە هۆی ڕەقەنی و

وشكی و سەختیی ناوچەکەیان نەشیاویی نەگونجاویی بۆ کشت و کاڵ و، هەژاری وکوێرەوەری بەشێك بوو لە ژیانیان.
ئێمەی ئەدەب دۆست و نیشتمان پەروەر ئەگەر بە پێوانەی پێوەری ئەمڕۆمان جوڵانەوەی ژیانی ڕابردوومان بپێوین و هەڵی سەنگێنین بێ گومان دەکەوینە هەڵەی گەورەوە.
لەو ڕۆژگارانەدا و پێشتریش بیروباوەڕی نەتەوەتی لە مێشك و لەدەروونداتۆمار نەکراوەو نەبووە بە دروشمێکی ڕەگەزی و پێوەی ببەسترێن، وەکو ئەمڕۆی ئەم سەردەمە هیچ نەتەوەیەك نەخشەی وڵاتەکەی نەخراوەتە ناو چوارچێوەی سنووردارەوە جگە لە بیروباوەڕ ئاینی ئەویش لەهەندێ بواردا بەتێگەیشتنێکی تەسك و وشك و کورت بینی شتێکی تر بەولاوە نەبوو.
بۆ نموونە: لەڕۆژانی کۆندا ناو بەناو سەدان کورد هەر یەکەیان لە ژێر ناوێك و هۆیەکی تایبەتدا دەچوو لە وڵاتانی دیکە نیشتەجێ دەبوون، جگە لە دروشمی ئانی هەموو دروشم و ناونیشانی کوردایەتی و کوردەوارەکەی فەرامۆش ئەکرد، بەبێ ئەوە یاسایەك بووبێ لەم کارەی بەرگری لێ بکات.
زۆرمان هەیە کۆچیان کردووەو لەوڵاتانی تر نیشتەجێ بوون و بەدرێژایی ساڵ نەوەکانیان نەژادی خۆیانیان لە بیر چۆتەوە، وەیا لە بیری خۆیانیان بردۆتەوە.
کەواتە لە پەنای ئەم نەرێتی و بیرو باوەڕەدا نابێ گلەیی لە پیاوانی دێرینەمان بکەین و توانجیان تێ بگرین کە بۆ بەکارێك هەڵنەستاون کەزادەی بیرو مێشکی دەیان ساڵەی دوای خۆیانە.
لێرەدا پرسیارێك سەر هەڵئەدا ، ئەویش ئەمەیە:
بۆ(حاجی قادری) نیشتمان پەروەری بەناوبانگ، لەهەمان چەرخ و ڕۆژدا ژیاوەو، لەهەمان کاتدا شیعری نیشتمانی زۆرەو، لەتەقالیدی کۆن لایداوە؟.
پێش ئەوەی وەڵامی ئەم پرسیارە بدەینەوە، پێشەکی پێویستە چەند شتێك هەیە بیزانین کوردستانی سەردەمی عوسمانی لەڕووی وشیاری و وورییایی یەوە گەلێ لە کوردستانەکەی مەولەوی جیاوازتر بوو، کوردستانی عوسمانی بەهۆی ئەم چەند خاڵانەی خوارەوە بزوتنەوەی نەتەوایەتی لەناخیاندا چەکەرەی کردبوو، ئامادەیی خۆیی یان لە دەروونیاندا پەیدا بوو بوو:

نزيك بوونيان بە جيهانى ئەورووپاو سوود وەرگرتنيان لە جولآنەوەكانيان.
بوونى چەند نەتەوەيەك بەرەگەز جياواز – وەك تورك و كورد و ئەرمەن– لەيەك شوێن و لەيەك ولآتدا.
پەيدا بوونى چەند بيرو باوەڕێكى ڕەگەز پەرستى و نامرۆڤايەتى و دژ بەمافى كەمايەتەكانى سەر بەدەوڵەتى عوسمانى.
بوونى چەند ئاينێكى جياوازو سەرەكى لەناوياندا، وەك ئيسلام و مەسيحى و جوولەكە.
دەست خستنە ناو كاروبارى ولآتەوە لەلايەن دەوڵەتە ئيستعمارەكانەوە.
پەيدا بوونى پارتى (ترقى واتحاد) كەلايان وابوو ڕەگەزى تورك لەهەموو ڕەگەزێكى تر بالآترە، بەم ڕەگەز پەرستەيان لەناوەڕۆك و بنەڕەتەكانى خەلافەتى ئيسلامى لايان دابوو.
ئەم هۆيانە كاريان كردە سەر دانيشتوانى كوردستانى عوسمانى و بوون بەهۆى ڕاپەڕين و هەستان بە شۆڕش، بەلآم كوردستانى مەولەوى ئەو هۆيانەى تێدا پەيدا نەبوو بوو.
بوونى ئەو توخمانە كەباس كران كاريان كردبووە سەر بليمەتێكى وەك حاجى قادرو ميللەتەكەى، حاجى كە هاوچەرخى مەولەوى بووە بەچاوى خۆى توركياى كاتى عوسمانى دووەو، بە گوێى خۆى ئەو ئاوازو نەغمانەى بيستووەو، بە بيرى خۆى و بە پێوانەى هەستى گەشى هەڵىسەنگاندوون، گەيشتۆتە قەناعەتێك كە پێويستە گەلى كورد ژيانى خۆى بكۆڕێ و ئاسۆى بيرى فراوانتر بكا.
ئايا ژيانى مەولەوى و كوردستانەكەى يەكسانە بە ژيانى حاجى و كوردستانەكەى ؟ ، ئەمانە و وێنەيان هەر يەكەيان لەگۆشەيەكەوە بليمەتى يان دەردەكەوێت.
لەبەر نەبوونى ئەو هۆيانەى كە پێشتر باسكران، لەسەردەمى مەولەوى و كوردستانەكەيدا وشەى نيشتمان، كورد، هۆز.. بەمانايەكى تەسك بەكار دەهات و لەبەرژەوەنديى تاكى بەولاوە بە شێوەيەكى وەك ئەمڕۆمان بەكار نەهاتووە.
ياخى بوونى سەرەك خێڵەكان و ڕاپەڕينەكانيان لەهەستى نەتەوايەتەوە دوور بووە، بەئارەزووى تاكى و كەسى شۆڕشيان بەرپائەكرد، وەبەسەدان ..كەس خوێنيان دەڕژاو لەئەنجامدا بەخەلآت و.. فەرمانێك ڕاپەڕينەكەى دەكوژايەوە، وەيا بە خيانەتى لايەكيان بەرامبەر بەلايەكى تريان دەهاتە كۆتايى.

ئایا بابانەکان و ئەردەڵانی یەکان بە بیریاندا دەهات چوارچێوەیەکی سیاسی و ئابوری بۆ کورد دروست بکەن؟

سەرەتای بزوتنەوەی نەتەوایەتی لەو سەردەمانەو لەم وڵاتانەدا دەگەڕێتەوە بۆ سەرەتای ئەم چەرخەو هاتنی دەوڵەتە داگیرکارەکانی بێگانە ، هەتا ئەم خوێن مژانە لەئارادا نەبوون و وڵاتیان داگیرنەکردبوو بارودۆخی وڵات بە ئاسایش و خۆشی دەڕۆیی و کوشتن و بڕین و چەوساندنەوەو ڕەگەزپەرستی ناویان نەبوو، ئیتر بۆ دەبێ ئێمە بە بێ وشیاری شاعیرەکانمان تاوان باربکەین و گیانی پاکیان لە توێی کفن و گۆڕدا داچڵەکینین؟ یا تیری تانەو تەشەر بگرینە ئەردەڵانەکان و بابانەکان؟

با ناوی کەڵە شاعیرێکی تری وەك (نالی) ی نەمر بهێنینە گۆڕێ و لەم ڕووەوە لێی بدوێین و، لەتەك مەولەویدا لەیەك تەرازوو دا بەرامبەریان بکەین و هەڵیان سەنگێنین:

بە پێوەری باوەڕی ئەمڕۆمان بێ، هەرگیز ناتوانین بڵێین (نالی) ی سەر تۆپ و لوتکە شاعیرێکی نیشتمانی بووە، کەواتە بەووتەی کۆتا بینان بێ (نالی) و مەولەوی نرخیان بۆ دانانرێ، چونکە بەنیشتماندا هەڵیان نەداوەو شیعری وەتەنییان نەوتووە.

قەصیدە بەناوبانگەکەی کە بۆ (سالم) ی شاعیری ناردووەو، تیایدا باسی حوجرەکەی و سەرچنارو دەشتی فەێکان و شاری شارەزوور و(خاك وخۆڵ) دەکا، وەیا باسی ستەمی تورکەکان و دەروون تاریکییان ئەکا، وەیا بۆ نەمانی بابانەکان هەناسەی سارد هەڵدەکێشێ... لەگەڵ ئەوەشدا کە گڕ بەر ئەداتە دڵ و دەروونی خوێنەران، هێشتا بە پێوانەی ئەمڕۆ بێ ئەو قەصیدەیەو قەصیدەکانی تری کە بۆ نیشتمان پەروەری یان لێوە دێ، نامان گەیەنێتە ئەو قەناعەتەکە بڵێین (نالی) شاعیرێکی نیشتمانی بووە هچ کاتێك (نالی) ی نەمر بەخەیاڵیدا نەهاتووە کەگەلی کورد پێویستە خۆی خۆی بەرێ بەرێوەو خاوەنی قەوارەیەکی سیاسی سەربەخۆ بێ، ئەو هەست و سۆزەی کەلە قەصیدەکەی (سالم) داو ئەوانی تریدا دەریان دەبڕێ، پاڵپێوەنەرەکەی جگە لە هەستی کەسی و لەدووریی شارەکەی و دۆست و برادەرەکانی شتێکی تر نە.

هەستەکەی نالی لە قەصیدەکانیدا کەبەهەستی نەتەوایەتی دەدرێ لەقەڵەم، هەر هەمان هەستە کە حافزی شیرازی و سەعدی شیرازی پێش(٧٠٠) ساڵ دەریان بریوە.

به پێی وتەی (کل امور مرهونة بأوقاتها) ، وەبەپێی ئەوەی لەمەوپێش وتمان هەموو شاعیرێك مێشك و خەیاڵی زادەی کاتێکی تایبەتەو لە سنووری پێوانەی ڕۆژەکەی خۆی تێ ناپەڕێ.

ئیتر با نە مەولەوی و نە نالی و... نەگەورە پیاوانی کورد گوناهبار بکەین و، نەلەپلەو پایەیان کەم بکەینەوە، ئەگەر بەووردی لە هۆیەکان بکۆڵینەوە بە جوانی بۆمان دەردەکەوێ نەڕەش و ڕووتەکان بە گشتی گێژو گەمژە و مێشك پووچ بوون، وەنەهەموو بەگ وسانان و خانان.. نیشتمان فرۆش و خان بوون، وەنە شاعیرانمان کۆنەپەرست و سفرە دڕ بوون.

مەولەوی و نووسینی هەورامی

مەولەوی – وەکو چوار پشتی پێش خۆی– زادەو پەروەردەی ناوچەی تاوەگۆزو لەوێش ژیاوە ، ئەم ناوچەیەش بەزاراوەی جافی جوانڕۆیی ئەدوێن و لەزاراوەی کوردیی هەورامی ناگەن.

لێرەدا ئەم پرسیارە سەر هەڵئەدا: بۆ مەولەوی بەزاراوەی هەورامی هەڵبەست و شیعری داناوە؟. وەك ئاشکرایە . بەڵگەی ناوێ لەو سەردەمەدا زاراوەی هەورامی لە مەیدان و بواری شیعردا بەسەر زۆربەی ناوچەکانی دەووروبەر و نزیکیدا زاڵ بووە شاعیرەکانی سنەو سەقزو بانەو مەریوان و شارەزوور وکۆماسی...بەزاراوەی هەورامی شیعر و هەڵبەستیان هۆنیوەتەوە. وەك شێخ حەسەنی مەولاناو ئەحمەد بەگی کۆماسی و حەمەغای دەربەند فەقرەو دەیانی تر، بەمەرجێ ئەمانە هیچیان هەورامی نین.

ئەو سەردەمانە کە هەورامی بە شیعرو هۆنراوەوە ئاشنا بوون، ناوچەکانی تری کوردەواری لەم جۆرە ڕۆشنبیرییەوە دوور بوون. ئەمەش دیارە ئەوە ئەگەیەنێ هەورامی بە پێی شوێنەواری جوگرافی یان و، ئاوو هەواو شوێنەکەیان لەمەیداندا گوێ پێشکەوتنیان بردۆتەوەو، بێگانە پەرستی یان لانەبووە.

با ئەوەشمان لەبیر نەچێتەوە زاراوەی هەورامی بو کێش و وەزن و مەفرەداتی شیعرو هەڵبەست لەزاراوەکانی تری کوردی زۆر بە چێژو بە هێزترەو، خاوەنی ووزەو توانایەکی تایبەتەو لەوانی تردا نیە.

هەندێ کەسان لە رووی شارەزایی و نەزانینیانەوە لایان وایە مەولەوی بۆیە بە هەورامی شیعری ووتووە، لەبەر ئەوە خەلیفەی شێخ عوسمان بووەو، خۆشەویستیی ئەو بەرەوئەو زاراوەیە ڕای کێشاوە، لە کاتێکدا پێش ئەوەی شێخ عوسمان بناسێت و ئاشنایی لەگەڵیدا پەیدا بکات هەموو نووسینی شیعرەکانی بەهەورامی بووە.

زۆربەی هەڵبەستەکانی لەسەردەمی فەقێتیدا بووە، لەبانەوە پارچە شیعرە بەناوبانگەکەی نووسیوە بۆ شێخ عەزیزی جانەوەرەیی کەلە شاری سنە تووشی دەردی ئاوڵە بووە، لەگەڵ شێخ یوسفی نۆتشەدا لەکاتی فەقێتیدا پێکەوە لەشاخەکانی (پاوە) و(خانەگا) ڕاویان کردووە. بەم هۆیەوە لە شاری سنەوە نامە هەڵبەستەشاکارەکەی دەنێرێ بۆ شێخ یوسف.

مەولەوی و ئەم ئەندازە شیعرە

شاعیرێکی هەڵکەوتووی وەك مەولەوی کەپتر لەحەوت گرێ ژیاوە، دیارە ژمارەی قەصیدەکانی لەم دیوانە زیاترن، بەهۆی سوتانی کتێبخانەکەی لەسەردەمی خۆیدا زۆر نووسراو و هەڵبەستی پێوە سووتاوە، دەماو دەم و لە پیاوانی دێرنە ساڵ وتەمەن درێژ بیستراوە و بیستوومە کەمەولەوی هەر پارچە شیعرێکی بۆ هاتبێ و هەر پارچە شیعرێکی بۆ یەکێك ناردبێ، هەردووکیانی لەگەڵ موناسەبەو ناوەکانیاندا تۆمار کردووە.

ئەم ئەندازە شیعرانەش کەلەبەردەستدایە، مەرج نیە هەمووی دانراوی مەولەوی بێ، زۆر قەصیدەی هەیە لەلایەن نووسخە نوسانیەوە بەنەزانین دەستکاریان کردوون، زۆر چامە لە نوسخەیەکدا بۆ یەکێکەو لە نووسخەیەکی کەدا بۆ یەکێکی ترەو لەو کەمترە وەیا زیاترە، لەهەندێکدا چامەیەك هەیە بۆ دۆستێکەو، لە یەکێکی تردا هەمان چامە دوانە و بۆ دوو کەسە.

هەموو دانە دانەی بەیتەکان مەرج نە لە شێوەی ئیبداعدا بکەوێتە بەرچاو هۆی جیاوازیی نوسخە دەست نووسەکان بە زۆری دەگەڕێتەوە بۆ شێوەی ئیملای کۆن لەهەموو ناوچەکانی کوردستانی ئەردەڵاندا دیوان و شوێنەواری خامەی مەولەوی زۆرەو بەداخەوە (دەستی ئێمە کورتەو خورماش بەسەرداری خورمای بەرزەوەیە).

خۆزگە خێرخواهان بە پیاوەتی ئەو دیوان و شوێنەوارەیان بۆ ئەناردم.

کەی و کێ لەقەبی (مەولەوی) ی دایە؟

شاعیرمان خوای لێ ی ڕازی بێ خۆی لە بووندا بە نەبوو دادەنێ و، لای وایە لەم بوونەدا ئەندامێکی بێ کەڵکەو نەیتوانیوە تیایدا کەلێنێکی مرۆڤایەتی پڕ بکاتەوە، بۆیە لە ڕووی شکاندنی نەفس و (نسیان الذات) ەوە نازناوی (مەعدوم) ی هەڵبژاردووە بۆ خۆی.
بەڵام وشەی مەولەوی وەك لەتەمەن درێژودێنە ساڵانم بیستووە لەسەردەمی فەقێتیدا لەشاری (سنە)ی پایتەختی ئەردەڵان لەلایەن (غوڵام شاخان) ی والیی ئەردەڵانەوە وشەی (مەولەوی) ی بڕا بەسەریا و بەم ناوەوە لەناو گشتیی خەڵکدا ناسرا، (حوجرە)ی ژمارە نۆزدە کە ژوورێکە لەژوورەکانی مزگەوتی (دار الاحسان) ئێستاش بەناوی (حوجرەی مەولەوی) یەوە ناوبراوە، ئەمەش ئەوە ئەگەیەنێ کە شاعیرمان لەسەردەمی گەنجی و فەقێتیدا هەڵکەوتوو دیارو پایەو پلەی کۆمەڵایەتیی وشاعیرێتی بەرز بووە، بڕوایان وابووە مەولەوی مەولاو میری شاعیرانەو شیاوی ئەو لەقەبەیە.
مامۆستا (عەلادین سەجادی) لای وایە کەس و کارو خزمەکانی عەنبەر خاتوونی خیزانی کەلە وڵاتی (ئەفغان) ەوە هاتبوون لەقەبی (مەولەوی) یان داوەتێ. بەڵام ئەم بۆ چوونە ناچەسپێ و جێی باوەڕنیە.

هۆی بڵاوبوونەوەی شیعری مەولەوی

جێی گومان و دوودڵی نە لەکارو باری کۆمەڵایەتی و لەئیبداعی شیعرو شاکاریدا هاوتای کەم بووە، لەهەموو شایی و شیوەندا -بەپێی توانای لە کوردستانی ئەردەڵان و باباندا- بەچوونی خۆی، وەیا بەنامە هاوبەشی کردوون، فەقێ بەناوی خوێندنەوە لەناوچە دوورەکانەوە هاتوون بۆ قوتابخانەکەی دەرسی یان لاخوێندووە، ناو بەناو لەژێر پەردەی (تصوف) دا بۆ گوڵ چنین و خەرمان لۆخی چووە بۆ تەویڵەو بە هەفتە و بە مانگ تیایدا ماوەتەوە، لەوێدا دەیان شاعیرو زاناو سەدان بلیمەت و مەلەوانی دەریای مەعنای ی دیوەو لەگەڵیاندا دواوە و لەهەموو بابەتەکانی ئەدەبی و زانستی فیقهی و کەلامی و حیکمەت و فەلسەفەوە..بیریان گۆڕیوەتەوە و ئاڵ و گۆڕی ڕۆشنبیریان کردووە، ئەمانەش هەر یەکەیان لەوڵاتێکەوە هاتوون و، ئەجامی بیری قوڵ و ووردی و ناسکی خەیاڵی مەولەوی یان گەیاندووە بە هەرێمەکانی خۆیان.

ئەم هۆیانەو كۆبونەوەیان لە مێشكی مەولەویدا كاریان كردۆتە سەر هەموو زانایان و شاعیران و سەرۆك هۆزان..

پەیوەندی بە شاكانی ئێران و والیەكانی ئەردەڵان و پاشاكانی باباندا زۆر بە تین و هەمیشەیی بووە، لە هەموو هەرێمێكەوە هەستیاران ئەدەب دۆستان نامەیان بۆ ناردووە، بەو هیوایەی مەولەوی بە خەیاڵە ناسكەكەی و بە هەستە تەڕو بڕە ئاودارەكەی وەڵامیان بداتەوە، مەولەوی بە هێزی خامەو بە نامەی بە پێزی توانیویێتی كاریان تێ بكا و دڵ و دەروونیان بكڕێ سەرنجیان بەرەو خۆی ڕابكێشێ.

لەگەڵ بەگزادەكانی جافدا بە تایبەت مەحموود پاشاو قادر بەگ و دەیانی تریان دۆستایەتیی بە هێزو بتەو بووە. لەزۆر دانیشتن و كۆڕدا مەحمود پاشای جاف باسی شیعری مەولەویی كردووە، داوای كردووە لە دەنگ خۆشان بە ئاوازی پڕ جۆش و خرۆش شیعری مەولەوی بخوێننەوە.

مەولەوی وەك شیعر و لە هۆنراوەدا باڵابووە، هەروەها لە پەخشاندا نمونەی هەڵكەوتوویی بووە، وەك لە كوردیدا شاعیرو لوتكە بووە، لەعەرەبی و لەفارسیدا جێ پەنجەی دیارە.

من و ئەم دیوانە

لە حوزەیرانی (١٩٧٥) دا دەستم دایە گۆڕین و وەرگێڕانی ئەم دیوانە، لە حوزەیرانی (١٩٨٦) دا هاتە کۆتایی، لە ماوەی (٦) مانگی نیوەی دوایی ساڵی دوا تر کاری بەغدام -وەك ڕەقابەی بینینی کتێبەکە لەلایەن خەبیری (کۆری زانیاری) یەوە- تەواو کردو (ئەمانەی گشتی لاوان و رۆشنبیری) هەولێر بڕیاری یارمەتی - مەبلەغی (١٨٠٠) دینارم وەرگرت و چوومەوە بۆ بەغدا.

لەڕێگای بەڕێز مامۆستا محەممەد عەلی قەرەداغی و بە ئاگاداریی بەڕێزیان و هەر لە ماڵی خۆیاندا لەتەك خاوەنی چاپخانەی (خلود) دا - کەبەتەلەفون هات بۆ ماڵیان پێکهاتین: بە ئۆفسێت و مەلزەمەی بە (٢٨٠) دینار بۆ(٣٠٠٠) نوسخەو لە ئەیلوولی ئەو ساڵەدا دەستی پێ بکا، وەکو پێشەکی مەبلەغی دوو هەزار دینارم دایە.

بە پێویستی ئەزانم ئەم تێبینیە بنووسم:

بەڕێزان مامۆستا عبدالکریم مدرس و محەممەدی عەلی قەرەداغی هەریەکەیان دوو کتێبی قەوارە گەورەیان لەو چاپخانەیەدا دانابوو بۆ چاپکردنیان.

دانانی ئەم دوو کتێبە لەو چاپخانەیەدا لەلایەن ئەم دوو بەڕێزانەوەو، هاتنی خاوەنی چاپخانەکە - بەتەلەفۆنێکی کاك حەمە عەلی بۆ ماڵی بەڕێزیان -باوەڕی بتەوکردم و، بۆ مسۆگەریی کارەکەم داوا ی نوسینێکم لێ نەکرد، تا پاشە ڕۆژ ببێ بە بەڵگەو هەڵی پێنچم.

پەنا بەخوا، هاوارمەلای خوا، لەئەنجامی ئەم کەمتەرخەمی و دڵ سافی یەمدا، ئەبێ چەند جار لەنێوان سلێمانی و بەغدادا بە کیرفانی پڕو هەڵتەکاوەوە چووم بینم و هاتبێمەوە؟ !! چەند جار ئەبێ بەتەکسی -لەناوەوەی بەغدادا- ڕێگام بڕیبێ وئاخ و ئۆفی نائومێدیم هەڵکێشابێ؟ وەلەماوەی پێنج ساڵدا بۆ چاپ کردنی ئەم دیوانە ئەبێ چەند گەڵای تاکی و پێنجێ و، دەم لە باخەڵی خۆم و باخەڵی بەزەیی لە دڵاندا بەخت کردبێ؟ داخی خۆم بەکێ بڕێژم و یەخەی خۆم لای کێ دادڕم و سکاڵای بەرمەلا.

نیشانەی سەرسوڕمان دانان و حەسرەت خواردن و هەناسە هەڵکێشان هیچ دادێ ناداو خەمێك کەم ناکاتەوە.

من لە ماوەی ئەم چوار ساڵ و نیوەدا بەرگەی ئەم هەموو کوێرەوەری و سزا جۆربە جۆرانەم گرت، دڵنیام و گومانم نی یە بەرگەی سزای سەختی دۆزەخیش ئەگرم.

بەڵێ هەرچەند بنووسم و هەرچەند سکاڵای کەساسیم بکەم و بکڕووزێمەوە بێ سوودەو جێ ناگرێ، (انا لله وانا اليه راجعون).

بەڵێ دوای تێپەڕبوونی چوار ساڵ و نیو (تنضيد) ەکەی تەواو کرد، بەڵام هەڵەی لەڕاست گەلێ بالآتربوو، لەبەر ئەمە کەس نەیتوانی (تنفيذ) ی بکا، ئەوا ناچار بووم سەر لە نوێ بۆ چاپ کردنی و بۆ دووەم جار تێی هەڵچوومەوە، خواردنی پارەکەش لەلایەکی سێهەمەوە .. ئەمانەی گشتی .. هەولێر لێم چوو بە قیناو(١٠٧) دیناری غەرامەی خستە سەرم، بەبەڵگەی ئەوە چاپکردنی لە(٦) مانگ زیاتر تێپەڕیوە.

ئەمە حاڵی من و ئەم دیوانە سا بێ مەمرەوبمێنە مەولەوی واتەنی: (..دەك بەرقی غەزەب لە جەستەم بارێ)

ئایا نەنگە بە کوردی بنوسرێ ؟

ئەمە دروشم و عنوانێکە دڵ ئەتەزێنێ و دەرون ئەهەژێنێ مرۆی تازە و کۆن شەرمەزار ئەکات ،زانایانی دێرینە ساڵمان لەبواری ڕۆشنبیریدا بەتەنیا خۆیان تەرخانکردوە بۆ خزمەتکردنی فارس و عەرەب ،زبانی زگماکی خۆیان خستوەتە پشتگوێ و بە هیچ شێوەیەك لایا ن لێنە کردوەتەوەو نرخیان بۆ دانەناوە ، نەك بە دەیان بەڵکو بە سەدان و هەزاران کورد بووە تەنیا دڵۆپێکی کوردی لەنوکی خامەکەیانەوە نەتکاوەتە سەر نامەیەك لەنامەکانیان، ئێمەی کورد پێش هاتنی ئانی ئیسلامی پیرۆز لە هەموو سەرگۆی زەوی ئێراندا لەو کاتە دا کە (ئەکباتن) هەمەدانی ئێستا پایتەختی میدیەکان بوو خاوەنی صەولەو جەولە بوین، فارسەکان قەڵەمڕەویان تەنیا شیرازبون و سەر بە میدیەکان بوون، هەموو سەرزەوی ئێران بە مادستان بەناوبانگ بوو.

مەولەوی !ئەی خاوەن بەهرەی هونەری وداهێنەرو فەڕبەخشی گوڵشەنی مەعانی و مەعنەوی ! ئەی دانیشتوی سەر لوتکەی هەرەبەرزی پەخشان وئەوزانی بەرینی دنیای جوانی و سیحراوی !ئەی ئاوێنەی باڵانمای سالارانی کۆڕو کۆمەڵی شەو بێداران و کەمەند لە پشتان !

مەولەوی !ئەی باوانەکەم !ئەی ڕابەرو جڵەو کیشێ کاروانی جیهانی جوانی داهێنەری دنیای دڵکەش و ئاوەدانی !ئەی جیلوە دەروصەفا بەخش و فەڕبە ئەنگێزەی

دڵانی ژەنگاوی !ئەی ڕشێنەری سەوزەی ئارەزوی جەرگەی وێژەخوازان و ئەدەب بازان !فەرهاد میرزای قاجاری واتەنی ((ئەی شاعیری باڵەخانەی چەم))!هەزاران ئاخ و دادو حەسرەتان ،زبانم وشکە مێشکم بۆ شەو خامەکەم بێبڕشتە و هێزو پێزی نیە نەخشەو نیگارو پەیکەری بڵندی و بەرزی ئەدەبەی و ئەخلاقیەت..بنەخشێنێت ،پنە دارێکی وەك من لەتوانایدا نیە پانتایی گۆی زەوی هونەریت بپێویْ وجەولەی تیادا بکات. ئەو تەکان و تینەی نیە جۆروا جۆرو هەمەچەشنەی ڕەوشتە سروشتیە دڵکەشەکانەت لەلاپەڕەکانی مێژوودا بەگوێرەی پێویست برازێنێتەوە.

مەولەوی! ئەی هەوێنی بەزم و ئاهەنگی و شۆری دڵان !ئەی ڕازێنەرەوەی کەشی بەهارانی جوانی و خەزانی سەرماوەرزان! دەمێکە باوانەکەم !خۆری ڕوخسارت لەمن نادیارو پەنهانە، بەدرێژایی حەفتاکان و هەشتاکانی سەدەی بیستەم بەو پەڕی ئیشتیاق و ئارەزوومەندیمەوە بەرانبەر تیشکی چرای ڕوخسارت پەروانە ئاسا ئەسوڕامەوە، پەیتا پەیتا سەبووی پڕلەمەی و بارەت جامی گیانمت پاراو ئەکرد، لەو ماوەیەدا ئازیزەکەم !هەمیشە شنەی فێنکی نەسیمی گوڵشەنی فەرموودەکانت سنگ و بەرۆکی دڵە خەستەکەمی فێك ئەکردەوە، پەیتا پەیتاو بیْ پشوو تەزوی گیان بەخش و شادومانیت بەلەش و دەمارەکانما بڵاو ئەکردەوە و ئیلهامی گەشەی زینەد گیانت ئەدا بە دەماخ و گوێمدا..چونکە من لەو سەردەم و کاتەدا سەرقاڵ و سەرگەرمی گۆڕینی دانە دانەی گەوهەری ڕستەو وشەکانت بووم، بەو هیوایەی لەچپا سەرکەشەکانی هەورامانی خۆشەویستەوە بیانگوێزمەوە بۆ چیاو پێدەشتەکانی کوردستانی خواروو، لەکۆتایی هەشتاکاندا سەرەڕای پەیدابوونی دەیان تەنگەژەو کۆسپی دڵگووش و بەیاریدەی خوای بەخشندەو میهرەبان توانیم بەرگی یەکەمی ئەم دیوانە لەبەند ئازاد بکەم وبە چاپی بگەیەنم و بڵاوی بکەمەوە .

ئەو کاتە خواست و ئارەزووم وابوو ڕاستەوخۆ دوای دەرچوونی بەرگی یەکەم دەستم بدایەتە بەرگی دووەم، بەڵام ئەمەم بۆ نەڕەخسا، زەمانە هەردووباڵی بەستم و دوو پێی کۆت کردم، قات وقڕیو نەبوونی ..لەوکاتەدا دەرگایان پێگرتم وکپیان کردمەوە،زروفی نائارامی نەبوونی ئاشایش ژیانیان ئاڵۆوزکردم و خۆم هەموو شتێکم فەرامۆش کرد، بەڵام لەسەرەتای مانگی سێی دوو هەزاردا لەپڕ مانگی دووهەفتەی خڕو پڕی ڕوخسارە بێگەردەکەت بۆ دووەم جار لەژێر هەوری ڕەشی قەترانیەوە گۆشەی کێشا ،بەم

بۆنەیەوە لەهەموو گۆشەو کەناری ژینگەی هیوام دا ئەوەی پ بوترێت تاریکایی لەدڵ و دەرونمدا نەما، جا لەم کاتەداو لەبەر ئەو تیشکەی ڕوخسارتدا بەیاریدەو یارمەتی خوای باڵا دەست لەماوەی ئەم چەند مانگەی دوو هەزاردا بە ئاسانی لە جەوێکی پڕ لە فەڕدا بەرگی دووەمم ئامادە کرد.

مەولەوی! ئەی سەروەرو ڕابەرم !هەرچەندە تۆ ئێستا لەدنیایەکی نادیاردایت و دانیشتوی ناو شاری خامۆشانیت، بەڵام دڵنیام و بێگومانم بەبەزەیی فراوانی خوای گەورە بە پەنجەی توانای بێ وێنەی ئەو گۆڕەت ئێستا بووە بەو کۆشك تەلارانەی کە ئاسمانی شینیان گرتوەتە باوەش بەسەر ئێمەدا دەڕوانن و دەڕوانی، ئەمەش ئەزانم و لێم رونە لە ڕوانگەی پەنجەرە بێگەردەکانیەوە لەڕوی نازو نەزاکەتەوە نیگای گۆشەی چاوەکانت لە ئێمەیە ، تۆش هەرچەندە بەناو (مەعدوومی)،بەڵام دڵت زیندووەو زبانت پاراوەو ئەتوانی دۆعاو نزای سەرکەوتنمان بۆ بکەیت، کەواتە منیش لەلایەن خۆمەوە دەستی دڵ دەئالێنم بەداوێنی پاکی مەفهومی ئەم دوو بەیتەدا و ئەڵێم :

تۆ سەبووی[1] مەی پێت، جام جای فیدای ڕێت
دڵ چاوی والێت بابێت ، سابا بێت :
خامە وەبێ من وەسەر تەحریرا
نامە وەبێ من وەسەر تەقریرا

سوپاس و ستایشی بێ پایان بۆ خوای گەورەو باڵا دەست بە میهرەبانی خۆی یارمەتی دام توانیم بەرگی یەکەمی ئەم دیوانە بڵاوبکەمەوە ، ئەمەش بوە هۆی ئارامی‌وئاسایشی ڕۆحی گیانی ودەرونیم.

بەڵام ئازیزان !لەپێناوی ئەم بەرگەدا گەلێك تاڵاوی جۆربەجۆرم چێژاو گەلێك کۆسپ و تەگەرەی زەق و زل لەڕێگەمدا پەیدابوو، چاپخانەی (خلوود) لە بەغداد لەماوەی نزیکەی دوو ساڵدا لەسەرەتاوە تاکۆتایی کتێبەکەی تەنچیدکردو هێنایە کۆتایی ، بەڵام لەبەرئەوە هەڵەو پۆخڵەواتی لە ژمارە بەدەربوو، هیچ هونەرمەندێکی لێهاتووی ئەو بوارە خۆیان نەدا لەقەرەی و تەنزیمی بکەن، لەبەرئەوە گواستمەوە بۆ چاپخانەیەکی ترو سەرلەنوێ تەنچیدمکەیم تەواو کردو لە چاپخانەی(منیر) کرا بە فلیم

---

[1] سەبوو:کووپە،گۆزە،سەیری دیباچەی عەقیدە مەرخسیەکەی

و ڕایان کێشا، بەم ئاڵوگۆڕە –ئازیزەکەم زیانی ماڵیم لەچوارهەزار دینار تێپەڕی، جگە لەم مەبلەغەش دووهەزار دینارم بەناوی پێشەکیەوە دابوویە، ئەویشم بەفیڕۆڕۆیی، پاش ئەم بەسەرهاتە خاوەن چاپخانەکەی خلودم ڕوبەرووی خوای گەورە کردو ولێی گەڕام ،لەبەرگی یەکەمدا ئاماژەم بۆ ئەم گیرگرفت و ڕەنجەڕۆی و ماڵوێرانیەم کردووە.

چاوگێڕانیک بەدیوانی مەولەویدا

ئەو زاناو نوسەرانە کە دڵیان بەندە بە ئەدەبی مەولەویەوە لەدەریای ناسنیدا مەلەوانن ڕاوبۆچونیان بەرامبەر بە ئەدەبی مەولەوی ئەمەیە: شای شاعیرانە، پێغەمبەری شیعرە ،کەڵە شاعیری چەرخی خۆی و پاش خۆی بووە..

منیش کە ماوەیەکی زۆرە سەرقاڵی ئەدەبی مەولەویم و و تیایدا تواومەتەوە هەمان ڕاو بۆچونی ئەوانم هەیە، لام وایە و بێگومانم ئەو هەست و سۆزو جۆش و خرۆشە کاریگەرانە لەسەرچاوەی قەریحەی بێگەردی مەولەویەوە هەڵقوڵاوە ، ئاشکرایە لە هیچ زەوق و تەبعێکی تردا بەو چەشنە پڕ لەتەکان و تینەوە سەری هەڵنەداوە ،هێنانی خەیاڵانی ناسك و سیحراوی و بەکارهێنانی دەف وکەف و مەی و نەی و سەنتور...بە تەنیا کاڵای باڵای مەولەویيە،باسی برۆ و کەمان و خەت و خاڵ و زوڵف و...شایستەی مەولەوەو بەس، کەوتنە ناو لاهوت و ناسوت و جەمال و جەلال.. بەتەنیا پیشەی جۆش و خرۆشی مەولەوەو بەس، چونە ناو کورەی عەشق و خۆشەویستی و فیداکردنی گیان و ڕۆح و لە پێناوی وەفاو جەفادا بە تەنیا زادەی قەڵەمی مەولەویەو بەس،باسکردنی نزیکی و دوری، یا وەصل و فەصل و سەوزەو شەونم و ئەشکەی چاوی شەو بێداران و ،خوڕەی لافاو و هاژەی تاڤگەو چەم و ڕووباران و بەرزو نزمی دیاران...بەتەنیا لەمەولەوی ئەوەشێتەوەو بەس.لاواندنەوەی ناوەختی ناکامی ئەامی جوانەمەرگان و تێکچوونی زوڵفانی شیرین نیگاو ڕەشپۆشی تازە نەوهاڵان ..بەتەنیا زادەی میشکی مەولەویەو بەس ،چوونی عێلی جافان بۆ کوێستان و هاتنەوەیان بۆ گەرمیان، باسکردنیان بەشێوەی سەرسوڕمان هەر لەمەولەوی دێو بەس کوڵم و ڕومەت کاتی ئارایشکردنیان و روشاندنیان بەبای خەیاڵ بەتەنیا کاڵای باڵای مەولەوەو بەس.

خوێنەری بەڕێز! لەم پیاهەڵدان وستایشانەدا مەبەستم ئەوە نیە بڵێم مەولەوی لەهەموو بوارو ڕوویەکەوە بەرەهای و بەموتڵەقی لە هەموو یەکە یەکەی شاعیرانی ترمان باڵاترو ، سەرکەوتوترە ،چونکە ئەم شاعیرانەش خاوەنی صەولەو جەولەن و، بەزەقی ئاسەوارو جێپەنجەیان لەسەر نەخشەی ئەدەب و ڕەوانبێژی...دیارو حەشا هەڵنەگرە.
لێرەدا ئەگەر بمانەوێت بەبێ لایەنی وەکو واقیع سەیری مەسەلەکە بکەین گەشتوگوزارێك بەناو چیاو دەشت و سارای ئەدیبان و ئەدەبیاتماندا بکەین، وشەیەك لەم کاتەدا سەرهەڵئەداو خۆی ئەسەپێنێ، پێویستە ئێمەش بەشێوەی ئیجابی دانی پیا بنن و بڵێن: ئێمەی کورد لە کوردستانی گەورەدا لە ساڵانی فرە دێرین زەمانەوە کەڵە شاعیران و لوتکەی نشینمان زۆرەو هەمووشیان جێی شانازین ،مەولەویش یەکێکە لەو لوتکە نشینانە، بەڵا م بەداخەوە ئێمە لەبەر ئەوە کە پەرش و بڵاوین و کیانی سیاسیمان نیە ،نەمانتوانی وەکو پێویست نرخیان بۆ دابنێن.

هۆی کاریگەریی ئەدەبی مەولەوی

ئەو شێوە کاریگەری سیحراویەی که لە هەڵبەستەکانی مەولەویدا هەن بەو شێوەیەی کە لە هەڵبەستی شاعیرێکی تردا نیە؟

مەولەوی ئەمرو بەهرەوەرو هەڵکەوتوو لەکاتی گەنجیو سەردەمی فەقێتیدا بۆ ماوەی دوانزە یان سیازدە ساڵ لە کوردستانی ئەردەڵان هەورامان و باباندا گەشت و گوزاری بەخۆیەوە دیوە، بەدیان کۆڕو کۆمەڵانی ئەدیبان و شاعیران و زانایانی دیوەو سودو بەهرەی مەعنەویاتی لێوەرگرتوون و لیێیان وەرگرتوە، ئەمیش لەبەر ئەو زاناو داناو شاعیرو نوکتەزان و بلیمەت بووە پەروانە ئاسا لەدەوری تیشکی ڕوخساری کۆ بوونەتەوە، لێرەدا هەنگی ئەڕواحیان لە گوڵشەن وگوڵزاری مەولەویدا شیلەی گوڵیان هەڵمژیوەو پێوەی پابەندبوون، ئینجا لەکۆتایی قۆناغەکانی خوێندنیدا شیرازەی کۆڕو کۆبوونەویان بڕاوە، دوای ئەمانە لەناوچەکانی ئەوڕۆڵەیو شەمێران و تاوگۆزی بۆ هەمیشەیی و بۆ هەتا هەتایی جێگیرو نیشتەجێ بووە، ئەم بلیمەتە دڵ ناسکە وەفادارە لە پڕ لەو کۆڕو کۆمەڵ و جەماوەرە پڕ لە زەوق و ئاهەنگ و شادیو کامەرانیە دوور ئەکەوێتەوە، لەلایەن مەولەوی یەوە ئەو گشت ڕابواردنە جۆراو جۆرو هەمەرەنگە ئەبن بەخەون و خەیاڵ ؛ لێرەداو لەکاتی تەنیایی دا زبانی (حاڵ و قاڵی)بە هەنسك و ئاهو ئاخ هەڵکێشانەوە ئەڵێ:

خەم، خەفەت، مەینەت، لافاوانی خوێن

کامیان دێن بابێن ،یاخوا! بەخێربێن

لەژێر پەردەیەکی تردا بە ئاوازێکی سۆزی دەروونی ئەڵێ:

شی ئەو صەفاو سەیر دیدەن یاران

لوا ئەو دەورە، ئەو وەصەڵ جاران

سەیریکە چۆن مەنجەڵی دڵی دێتە جۆش و کوڵ و ئەڵێ :

دیدە وادەی سەیل هوونەی هووناوەن

دڵە!وەخت بەزم نۆشای زووخاوەن

وەشرەنگی!بازەم، سادەی بێرەنگی!

شادی!باوەسبۆ!وەختەن دڵتەنگی

مەولەوی و وەصڵ وفەصڵ حیکایەتێکەو نایەتە کۆتایی شیکایەتیکەو لێپرسینەوەی نیە ،

گۆش بدەر وەنەی حیکایەتشن
جەدەستی دووری شکایەتشن

مەولەوی لەجەنگەڵستانێکی چڕوپڕدایە بۆ ڕۆژانی ڕابرردوو ئەگری، مەڵبەندەکەی چۆڵ هۆڵەو لە هەموو نازو نیعمەتێکی حەزاری و پێشکەوتنێکەوە دوورو بێبەشە، نەمەدرەسەو خوێندنگا، نەسوختەو نە مستەعید،نە ئاهەنگ و نە بەزم و سۆزی دڵ،نە جادەی قیرو نەهێڵی ئاسن ،نەتەل و نەتەلگراف، نە گوەزرگای ڕێبواران و قافڵەو کاروان. ئەمانە لەژینگەکەی مەولەویدا – بگرە تائێستاش– سەریان هەڵنەداوە. ئێستا غاباتە چڕو پڕەکەیشی نەماوە بۆتە خۆڵەمیش و بابردی و بەدیاراندا، گوندەکەی مەولەوی کە مزگەوتەکەی مەولەوی کە شەونخونی تیا ئەکێشا ئاسەواری نەما. لەم کاتەدا لەم کاتەی تەنیایدا ژارو ژان و تاڵی و ترشی و سوێری ئەچێژێ خەم و خەفەت لەدڵی مەولەویدا خێمەی داکوتاوە.

بۆیە دەبینی هەڵبەست وهۆنراوەکانی پڕن لەخەم ومەینەتان لە هەناسە هەڵکێشان و گریەو فوغان و زاری.

بەیاسای گشتی ئەگەر کەسێك لەوڵاتی ئاوارەیی و غەریبایەتی گەڕایەوە بۆ وڵاتەکەی خۆی ئەوە بەو پەڕی بەختەوەرەوە لەناو کەس و کاری خۆیدا ژیان ئەباتە سەرو ئەحەسێتەوە .مەولەوی بە پێچەوانەوە لە غەریبایەتیدا رووگەش و لێوخەندە و دڵ ئاوەدان و ئاسودەو بێ ئەشك و خوێن بوو،لە زێدو ماواکەی خۆیدا ئەسیرو دیلی خەمان و شین و چەمەری بوو.

تەمام و رووی دنیا جە شادی کەیلەن
دڵ نەبۆ پەشێو فیراق لەیلەن
دڵ دوو زنجیرەی زوڵف نیگارەن
وە سەیر سەوزو سەحراش چ کارەن؟

ئەم شێوە ژیانە پڕ لە زام و زووخ و زووخاوە کەمەو لەویی تیادا ژیاوە، شاعیرێکی تری کوردەواریمان وەکو مێژوو شاهیدە ئەم شێوەی بەخۆوە نەدیوە، هەموو هەڵبەستەکانیان بۆیە دەرون لە هەنسك هەڵدان ئەشك خوێن شەو بێداری، شاعیری

پایەبەرزو بڵند نالی لەدوا قۆناغی تەمەنیدا غەریبایەتی وئاوارەییو بەخۆیەوە دی، لەو کاتەیدا قەصیدە بەناوبانگەکەی نوسی بۆ سالمی شاعیر، ئەو قەصیدەیەی بەشێوەیەك دایڕشتوە حوێندوەکەی ئاگر بەر ئەداتە ئینسان وە ئەیخاتە دنیایەکی ترەوە، نالی ئەمر مافی ڕەوای خۆیەتی ئەو نرخ و سەروەریە دانێ بۆ وڵاتەکەی خۆی ، چونکە ئەو سەردەمە سلێمانی مەڵبەندی عیلم و ئەقل و دانش و هونەر بووەو،جێی شانازی و سەربەرزی گەلی کوردەواری بووە، بەڵام وەك ووتم مەڵبەنەدەکەی مەولەوی دووربوە لەو شکۆو شکۆمەندەوە.

مەولەوی ئەمر لەم کاتەدا ئارەزوی شەو بێداری ئەدا لە کەللەی و دەست ئەئاڵێنی بە داوێنی سلوکی عیرفانی و (تصوف) دا، ئەبێ بە هاودەنگ و هاوڕازی کوڕی کەمەند لە پشتان و ریاچهت کێشان، ئەمەش زیاتر مەولەوی گۆشەگیر و کەنارنشینی دووپات ئەکاتەوە، چونکە (تصوف) خۆی لە خۆیدا جیهانێکی گۆشەگیرو ئینعیزالیە کەواتە لەم ئان و ساتەدا و لەم قۆناغەدا زانست و فەلسەفە و ئەدەب و لاهووت و عیرفان و (تصوف) لە مەولەویدا کۆئەبنەوە، بۆیە شیعرەکانی بە هەموو لایەنێکی وجوود و ژیاندا پڕشنگ ئەهاوێ و نەغمەو دەنگی بە هەموو گۆشەیەکدا بلأوئەکاتەوە.

مەولەوی لەم قۆناغەیدا پەنا ئەباتە بەر (مگرب) و (مغنی) بۆ ئەوەی بە ئاواز و نەوا و نەغمەی نەی و دەف و ساز و سەنتوور...لە خەوی بێهۆشی و غەفڵەت ڕاپەڕێ، لەم کاتەیدا دەمێ شەیدای جەمال و جەلالەو لە بازاڕی لاهوتیدا گەردش ئەکاو، دەمێ لە تۆیی کەمەندی بێداریدا لە گۆشەی تاریکی و تەنیادا بەرەو بارەگای ئەقەدەسی یەزدانی بە زەبوونیەوە ئەشك و خوێن ئەڕژێ، جار جارێ تر یادی خۆی هەڵئەواسێ بە جیهانی ناسووتیدا لە دووریی یاران و یاوەرانی ئەدوێ کە لە کاتی گەنجیدا تیایاندا توابۆوە . (٦)

کێ لەمەیدانی ئەدەبی مەولەویدا خاوەن گەشتو گوزارە؟

ئەمانە زۆر زۆرو لەژمارە نایەن ،بە پێویستی ئەزانم پەنجەڕاکێشم بۆ هەندێکیان ، لەوانە:

١.ئەمین فەوزی بەگ (١٨٦٠-١٩٢٣ز)، ئەم کوردە دڵسۆزو وریاو نەبەزە لە سوپای عوسمانیدا ئەفسەرێکی پایە بەرزو لیێهاتووبووە،وە لەهەمان کاتدا شەیداو تینوی چێژی ئەدەبی کوردی بووە، ئەم زاتە بەهەستی پاك و خاوێنی نەتەوەیی کوردایەتیەوە لەساڵی (١٩٢٠)دا کتێبێکی بەناوی ((ئەنجومەنی ئەدیبانی کورد))ەوە دەرکردوە لەسەر ئەرکی خۆی بەچاپی گەیاندوە ، تیایدا باسی چەند شاعیرێکی کورد ئەکات، لەوانەش یەکێکیان مەولەوە،لە وێدا بەرزی بڵندی ئەدا بە مەولەوی و بەراشکاوی ئاماژە ئەکات بۆ سۆزو جۆش وخرۆشی شیعری مەولەوی‌و پایەو پلەی بەرزێتی‌و بڵندی ئەداتێ . ئەم پیاوە بەنرخ و هەڵکەوتوە شایانی تەقدیرو سوپاسە،چونکە لەو سەردەمەدا نوسین کەم بووە.

٢.حاجی تۆفیقی پیرەمێرد (١٨٦٧-١٩٥٠)، ئەم وەتەن پەروەرە ئەم ئەدەب دۆستە لە دیباچەی بەرگی یەکەم و دووەمی (ئەصل ورۆح)ە کەیدا ئەفەرموێ: ((بەوتەی خۆم نەبێ ئەدەبیاتی زۆر قەوم و ناودارانی زۆر میللەتم دیوە، هیچیان ئەوەندەی مەولەوی پڕ جۆش و خرۆش نیە، خۆزگە ئەهلی دڵ ئەیخوێندەوە))، وە ئەفەرموێ: ئەمە مەولەوی خۆی و ئەمیشە شیعرەکانی ،وەك ئاوی حەیات لەتو میدادا)).وە ئاماژەش بۆ ئەوە ئەکات کە گۆرانی شاعیرمان زۆر شەیداو پابەندبووە بە مەولەوی یەوە ، بەلایەوە شیعرەکانی مەولەوی سەرتەڵ ولوتکە نشینن.

با ئەوەشمان لەبیرنەچێت کە پیرەمێرد بەچاوی خۆی مەولەوی دیوە وقسەکانی بەدانە دانەی گەوهەر دائەنێ.

لە دیباچەی بەرگی یەکەمی ئەصل وڕۆحەکەیدا ئەڵی:((ئاخ خۆم ئەیزانم چەند رەنجم داوە تا لەم لەو لا کۆم کردودتەوە خوا حەقە بۆ ئەمە موفتی ..دیوانی مەولەوی دابێ و حەسەن بەگی عەلی بەگی جافیش سەراوردی مەولەوی دەست خستم،خوا هەردووکیان پایەدارو کامگار بکات)). وە ئەفەرموێ((سەید محەممەدو سەید مەحمودو سەید ئەحمەد و سەید عبداللەچوار کوڕی بووە لە چوڕستانە ڕەچەڵەکی براوەتەوە، تەنها

سەید عبد الله ماوە ناچار رایی کردوە وگوازتوویەتەوە پشت قەڵای شەمێران لە دێی سەرشاتە لەویٚ وەفاتی کردوە ، تأریخی وەفاتی مەولەوی ١٣٠٠ھ،١٨٨٢ن)).
وە لە دێباچەی بەرگی دووەمیدا پیرەمێرد ئەفەرمێت((خوا ئەیزانیٚ و ئەهلی مەعنا باوەڕئەکەن کە ڕۆحی مەولەوی وەك مەپنهوی مەولەوی ١ڕۆح نەوازو دڵ پەسەندە..)).٢
٣.ئەنوەر قادر محەمەد:ئەم بەڕێزو پایە بەرزە ئێستا دانیشتوی هەندەرانە ،ئەم لاوە شکۆمەندە لە یەکێك لەزانکۆ کانی مۆسکۆ بروانامەی وەرگرتوە،ئەتروحەکەی لە ئەدەب و ژیانی مەلەوی ئەدویٚ ، لە (١٩٩٠) لە ستۆکهۆڵم بەچاپی گەیاندووە، بە شێوەیەکی شیاو و گونجاو لە (٢٩٠) لاپەڕەدا بە قەوارەی ناوەندی بڵاوی کردەوتەوە ،ئەم دڵسۆزە ژیرانەو زانایانە لەمەولەوی ئەکۆڵێتەوە ،بە شێوەی شیاوی ئەم چەرخە لە ئەدەبی مەولەوی ئەدویٚ ولە لوتکەی بەرزیدا دایئەنیٚ و ئەینرخێنیٚ.

ئافەرین ئەی جگەر گۆشەی مەلا قادری خواپەرست و ڕوگەش و میهرەبان و سەخی و زبان پاراوو دەرون خاوێن!وە لەهەمان کادا عاشق و شەیدای سازو سەنتور وسۆزی نەی ومەی ودەفی مەولەوی .ئافەرین ئەی ڕاگێڵی ئەدەب و زانیاری!ئەی ئاوارەی هەندەران و ،دوور لە زێدو ولاٚت و وەتەن ،توانیت سەرکەوتوانە ئەسپی تەبعو ئارەزووت لەمەیدانی بەرفراوانی مەولەویدا تاو بدەیت و گۆی پێشڕەوی بەدەست بهێنیت . بەڵام بەداخەوە ئازیزەکەم !نوسینەکەت پڕ لەوشەی بێگانەو بەگۆش و هۆشی مێشکی ئێمەوە ئاشناو هۆگر نین، لە جیاتی ئەوەی بنوسیت هەڵکەوت حەکیم بەلاسایکردنەوەی ئەورووپاوە نوسیوتە حەکیم هەڵکەوت کتێبەکەت پڕە لەوشەی بێگانە

گیانەکەم بۆ ناگەڕێتەوە وڵاتی خۆت لەناو کەسوکارو هۆزو کۆمەڵانی دوورو نزیکتدا ژیان بەسەربەریت، بۆ پیاوێکی وەك بەڕێزتان ژیانی ئێرەت مسۆگەرترە، زانکۆکانی سلێمانی یان هەولێر شانازیت پێوە دەکەن، مانەوەت لەویٚ جێی نەهامەتیو جێی سەرگەردانە.

٤- عەلادین سەجادی: ئەم زاتە پایە بڵندە لە(مێژووی ئەدەبی کوردی) ییەکەیدا لە(١٩٥٢) دا لەچاپیداوە، لەلاپەڕە(٢٤٧)ھ وە تالاپەڕە(٢٧٦) لەمەولەوی ئەدویٚ و ئەنووسیٚ: (بادەنۆشی خانەدانی تاوەگۆزی..پێغەمبەری شیعری سەدەی ڕابوردوو،

(١) مە ئنەوی کتێبکە هۆنراوەی مەولانای ڕۆمیە، لە شاری قونیەی تورکیا نێژراوە .

شۆڕشگێڕی باوەڕی تازەو نۆ..پێشەنگی کاروانی دوڕناسان..مەلەوانی دەریای بیرتیژی، شۆڕەسواری سارای نوکتە بێژی، ل(٢٤٧).

کەوابوو مەولەوی هەم خۆشخوانی حەقپەرستی بووە، هەم نەواخوانی بەزمی سەرمەستی!!، شاعیری بەرزی ئاسمانی کوردەواری..)،ل(١٤٨).

لەساڵی(١٨٠٦)ز لەدایك بووە، بەفەقێتیی چووە بۆ (نۆدشە) و مەریوان و چۆڕە و نەنەو، سنەو بانەو سلێمانیو هەڵەبجەو جوانڕۆو پاوە..(ل٢٥٠).

مامۆستا سەجادی لای وایە لەقەبی مەولەوی یا نازناوی مەولەوی لەلایەن خزمەکانی عەنبەر خاتوونی خێزانەوە براوە بەسەریا، لەدوادا لەلایەن غوڵام شاخانی والی سنە لەکۆڕشێکی گەورەو فراواندا-بەڕەسمی- ووشەی مەولەوی ئەکا بەلەقەبی شەعبی بۆ مەولەوی (ل٢٥٢).

وەهەروەها مامۆستا سەجادی لەمەولەوی ئەدوێو ئەڵێ : (ل٢٥٥)(مەولەوی خۆی پێغەمبەری شیعرو زەڕنگەری خەیاڵی شیعرو پەیکەرتاشی ئاسمانی شیعر بووە).

(بەبێ شك مەولەوی بەرزتر شاعیری سەدەی نۆزدەهەمی کوردە، تا ئەم تاریخەو بگرە هی پێشەوەش، نەوەك هەرئەوەندە بەڵکو ئەگەر بەراوردی خەیاڵی شیعری مەولەوی لەگەڵ شاعیرەکانی سەدەی نۆزدەهەمی غەیری کورددا بکرێ هەموو زمان و قەڵەمێك دانبەوەدا ئەنێ کەفکری بەرزی مەولەوی لەسەر رووی هەموویانەوەیە،

وە لەلاپەرەی(٢٧٤) دا ئەفەرموێ : (.. کەوابوو ئێستا مەولەوی چۆن هاتە پێش چاو و لەچەند پەردەدا دەرکەوت ؟؟..مەولەوی بەبەرزتر ئەدیبێکی کورد هاتە پێش چاو و لەپەردەی فەلسەفە، تصوف، غەرام، مەفتوونی تەبیعەت، شاعیرێکی زۆر ووردی بیرتاش، نوکتەزان و فیکر بەرزدا خۆی نواند، بەجۆرێك خۆی نواند کەهەرشوێنی بەرزی لەمەیدانی ئەدەبیاتی کوردیدا بۆخۆی تەرخانکردو بووبە مامۆستای مامۆستاکان).

خوێنەری ئازیز! وەکو بینیت- مامۆستا سەجادی - لەگەشتەکەیدا مافی لوتکەنشینی ئەدابە مەولەوی و بەپێغەمبەری شیعری دائەنێو لەخەیاڵ ناسکیدا کەسێکی تر نەیگەشتووەتێ.بائەوەشمان لەبیر نەچێت مامۆستا سەجادی لەچەند شوێنێکدا لەگەشتەکەیدا واتە لەو کاتەدا کەئەچێتە کەمینەوە بۆ ژیان و مەعنای

هەڵبەستەکانی مەولەوی دەستی تەتەڵە ئەکاو نیشانە ناشکێنێ و هەدەف ناپێکێ، واتە لەچەند بۆچونێکیدا ڕەخنە بەشەرمەوە لەڕووی دێ یەخەی بگرێ.

رەخنەی یەکەم:

لەلاپەڕە(٢٧٢)دا بڕوانە چۆن چووە بۆ مەعناو مەبەستی ئەم تاکە بەیتە کەبەشێکە لەقەصیدەیەکی (٢٨)بەیتی:

بی کۆڵ وەی وەکۆڵ پەی دەردان دەرد

ماساو جەسەراو ڕێزاو هەرزان کەرد

(ع،م)لەدیوانەکەیدا لاپەڕە(١٦٠-١٦٦)بەم شێوەیەی خوارەوە مەعنای تاکە بەیتەکە ئەکا: (وی کول:بێیە کۆڵە. زەردان دەرد: ئەوانەی تووشی زەردوویی هاتوون.ماساو: ماسی. ڕیزان: کەوتن. واتە داربێیە کۆڵەکان لەبەر سەرمای پایز دەردوو بەلا چووەتە کۆڵیان، وەئەوەندە ووردەگەڵای تاڵیان داوە ڕاندووە بۆ ناو ڕووبارەکان، ماسی یەکان هەموو مردوون و کەوتونەتە سەرئاو، وەماسی زۆر بووە بۆ ئەوانەی گرفتاری دەردی زەردوون و پێویستیان بەماسیێیە تەماشای بکەن تا چاك ببنەوە. لەکوردەوایدا مەشهوورە زەردوویی دار سەیری ماسی بکا چاك ئەبێتەوەو دەردەکەی تووشی ماسیێیەکە ئەبێت.)ل١٦١.

ماموستا سەجادیش بەم شێوەیە مەعنای بەیتەکە ئەکا.ل٢٧٢: (جارێك تازە بووکێك زەردوی گرتبوو..ئەمیش هەڵستێ ڕوونەکاتە ئەوچۆڵەو، تووشی کانیاوێك ئەبێ لەبناری-دێی-هانەسوورە کەماسی تێدائەبێ و دار(بی)ێك لقی بەسەر کانەکەدا شۆڕکردبوەوە، ئەچێتە سەر لقی دار (بی)یەکە سەیری ماسیەکان بکا لەناو ئاوەکەدا. مەولەویش لەو وەختەدا بەسەرائەچێ تەماشا ئەکا ماسیەکی زۆر کەوتۆتە سەرئاوەکە تومەز ئەمە(بوك)ە هەر تەماشای ماسیەکانی کردوە مردوون و کەوتونەتە سەرئاوەکە! ئەمیش ئەڵێ: (بی)یە کۆڵەی وەوی لەکۆمەڵ کەبۆ ئەوەهاتووە دەردی لەکۆڵکەوێ بەهۆی دەردەکەیەوی(وەها) ئەوەندەی ماسی ڕژاندەسەرئاوەکە هەرزانی کرد.) داڕشتنەکەی ماموستا سەجادی کت و مت وەکو خۆی نوسراوەیەوە. لێرەدا سەجادی خوالێی خۆشبێت لەراستی لای داوە، ووشەی (وەی وەکول) بە وەوی لە کۆڵ کەوتۆتە بەرچاوی، (ڕێزان)ی بەڕێزان وتەعبیرکردوە، (زەردان) بەدەردان، ئەمەش دیارە پێچەوانەی هەموو نووسخەکانە. ئەم تاکە بەیتە بەشێکە لە قەصیدەیەکی(٢٨)

بەیتی،وەکو(ع،م) ئەفەرموێ(ل:١٦٠) مەولەوی بۆ دۆستێکی جافی نووسیوە کەلە کوێستان ماوەتەوەو لەگەڵ عێلانە گەڕاوەتەوە. ئەم بەیتە پەیوەندی بەدێی (هانەسورە)و بوکی تازەوە تە، ئاوەکەی هانەسوورە کانیاوێکە بەحاڵ وەیابە ئاستەم بەشی پێویستی دەکەنەکات، هیچ کەس لە ژیانیدا ماسی لەو کانەدا نەدیوە.

رەخنەی دووەم:

سەجادی لای وایە(ل:٢٤٧)خۆشەویستی شێخ عوسمانی تەوێڵە پاڵی پێوەناوە کەبەهەورامی شیعری ووتوەو،ئەفەرموێ: (ئیتر زمانی شیعری لەخۆشەویستی شێخ وەسمانی تەوێڵەوە ئەبێ بەزمانی هەورامی). وەك لە پێشەکی بەرگی یەکەمی ئەم دیونەیدا ووتوومە مەولەوی پێش ئەوەی شێخ عوسمانی تەوێڵە بناسێت واتە لەزەمانی فەقەتی و سەرجەمی گەنجدا بەهەورامی شیعرەکانی نووسیووە، لەهەموو تەمەنیدا هەر بەهەورامی شیعری ووتووەو بەزارەوەیەکی تری کوردی شیعرو هەڵبەستی دانەناوە.

رەخنەی سێیەم :

سەجادی ئەفەرموێ: (ل:٢٧٥-٢٧٦): لەماوەی (٣)ڕۆژدا ئەو قاعیدە عەرەبە دائەنێ بەشیعر..)

ئەم قاعیدە عەرەبەی مەولەوی ناوی (فضیلة)یەو لەعیلمی کەلام ئەدوێ‌و پێکهاتووە لە(٢٠٣١)بەیت، عبدالکریم المدرس شەرحێکی دوورو درێژی لێکردووەو بەناوی (الوسیلة فی شرح الفضیلة) بەچاپی گەیاندووە. ئایا ئەچێتە مێشکەوە کتێبێکی قەبەو زل لەماوەی (٣) ڕۆژدا دابنرێت؟.

رەخنەی چوارەم:

سەجادی لەلاپەڕە(٢٥٢) ئەفەرموێ: (خاتو عەنبەر چوار کوڕی بووە، شێخ محمەد، شێخ ئەحمەد، شێخ مەحموود، سید عبدالله. لە ژنێکی تریشی(سێ) کوڕی تری بووە، سید هادی، سید حسن، سید حسین. جەنابی پیرەمێردیش لەکوڕەکانی مەولەویدا لەڕاستی لایان داوە، مەولەوی شێخ ئەحمەد شێخ مەحموود ناوی نەبووە، ئاشکرایە وەکو سەجادی ئەفەرموێ وانە، مەولەوی جگەلە عەنبەر خاتوون ژنی تری نەهێناوە وە بەهیچ شێوەیەك نەبووە و نەبیسراوە مەولەوی لەو ژنە وەهمی و خەیاڵە هادی و حەسەن و حەسنی بووبێ. لەکۆتایی ئەم دیوانەدا شەجەرەی نەژادی مەولەوی و نەوەکانی ئەنووسمەوە انشاءالله.

٥- دکتۆر سۆران سنەیی: ئەم ئالآ بەرزە، ئەم پایە بڵندە بلیمەتە بەکامێرای عیلم و زانستەوە، بەقەڵەمە بەبرشتەکەیەوە زیرەکانە بەناو جیهانی ئەدەبی مەولەویدا گەشتێکی کردووەوەمەردانەو سەرکەوتوانە هاتۆتە دەرەوە، لەگەشتە پڕبە هوەکەیدا پەردەی لەسەرنهێنیەکانی مەولەوی لاداوەو زانایانە خستوونیەتە ڕوونرخاندوونی. گەشتەکەی ناوناوە(رسالەی عشق لەمەولەوی ناسیدا) لە چاپخانەی (ئینتیشاراتی سەلاحەدینی ئەوبی)بە ٥٨٦لاپەڕەلە١٩٩١ی میلادیدا بەجوانترین چاپ بەچاپی گەیاندووە، پێشەکیەکی (٧)لاپەڕەیی ی بۆنووسیەوەو بەجوانترین دیمەن و سەرنج ڕاکێش و سیحراوی چەند گۆشەو کەنارو قوژبنی نەخشەی گوڵشەنی ئەدەبی مەولەوی پیشان ئەدابۆن و بەرامی مێشکی پینسانی هووشیارو ئەدەب پەروەرکاس ئەکاو ئەیخاتە جیهانێکی پڕ لەسەرگەردانەوە، وەك (..مەولەوی، یەکەم هەستیارو زاناو عارف وفەیلەسوفێك کە چێژی ژنیەژانی ئەم ڕۆژگارە چەپگەردەی کردبێ، دڵنیام دوان کەسیش لەم تاقمە نە، بەڵام بۆم ڕۆشنە کەیەکێکە لەو پۆلە ڕەنجەڕۆیانە والەڕۆژگاری خۆیدا، ئەگەر لەناو کۆمەڵگاکی هونەر پەروەرو فەرهەنگ پێشکەوتوودا ژیابا، هەزار ئەوەندەی ئێستا ئەشکۆفیاوەو سەد ئەوەندەش بەرهەمی فەرهەنگی لەخۆیەوە بەجێ ئەهێشت. مەولەوی لەناو ئاپورەەکی سادەو پاك دڵ و ڕەنجیکێش، بەڵام ستەمکێش وژێرچەپۆکدا ژیاوە. لەسەردەمی ئەودا، ڕەنگە هەرئێستاش، هونەرو هونەرمەندو بەگشتی فەرهەنگ وفەرهەنگپەروەر مەگەر بەدەگمەن بایەخێکی بۆ دانرابێ...)ئەم زاتە-ئەم زاتە وەکو خۆی ئاماژەی بۆ ئەکاودەری ئەبڕێ (نیوەی تەمەنی لەپێناوی ناسینی مەولەویدا بەخت کردووە.وە ئەڵێ: (فاسیلەی نووسینی ئەم کتێبە هەتاکو لەچاپدانی، لەبەر چەند هۆی دیارو نادیار سێ چوارساڵێکی کێشاوە. هەرچۆنێك بێ، لەئاسانەی سیوپێنجەمین ساڵی ژیانی خۆمان، ڕەنجەڕۆیانە ئەم بەرهەمە پێشکەش بێ بەنەتەوە بەڕێزەکەم..). ئەم هێژایە لەدیوانەکەی مەولەویدا(٤٥) قەصیدەی هەڵبژاردووە، زیرەکانەو بەوپەڕی جوانکاری و شکۆمەندەوە ڕاڤەو شیتاڵیان ئەکا، کۆی قەصیدەکە ئەنوسێت و ژمارە بۆتاك تاکی بەیتەکانی دائەنێ‌و لەدوادا دێتەسەر ڕوونکردنەوەی:واژەکان،تەرکیبات، زارەکان، واتای شیعرەکان، ڕوانگەکان...جا بەشێوەی شیاو ئەچێتە ناو جەرگەی قەصیدەکەوەو بەپەڕی کارامەوە نەشتەرگەریی ئەکاو هەڵیئەسەنگێنێ. لەکۆتایی ئەم چەند دێڕەمدا زۆر زۆر سوپاس وستایشی کاك

دکتۆر سۆرانی بەڕێزئەکەم بەرانبەر بەم تێکۆشانە پرشکۆمەندەی، ڕووی ئومێدی تێئەکەم کەقەڵەمەکەی هەمیشە لەگەڕان بێ بۆ زیاتر ڕۆچون لەدەریای مەولەوی ناسیندا، هێشتا زۆری ماوە کەبتوانین گەمارۆبدەین بەجیهانی فراوانی مەلەوی‌داو شوێن وجێگای ڕاستەقینەی دیاری بکرێت.

لەخوای باڵا ئەپاڕێمەوە ئەم نوسراوانەو نمونەیان بپارێزێ.

٦- عبدالکریم المدرس: ئەم زاتەپایە بڵندوناوازەیە، ئەم دڵسۆزو بلیمەت وهەڵکەوتوە، بەسواری ڕخشی وویست وئارەزوی خۆیەوە شێرانەو مەردانە گەشتێکی چەند ساڵەو درێژخاەنی بەجیهانی فراوانی ئەدەبی مەولەویدا کرد، گەشتەکەی گەلێ سەرکەوتووبوو. توانی بەتیشکی کامێرای دەرك و ئیدراکی تیژی تابلۆمانی ئاسا(١) بیانخاتە بەر چاوی ئەدەب ناسان وفەرهەنگپەروەران و شەیدایانی خەق وخەقیقەت . بەڕاستی هەر ئەو بوو-پێش هەموو کەس- جیلوەی دا بەئەدەبی مەولەوی و،پەردەی لەسەر نهینەکانی مەولەویی لاداو کۆمەڵانی خستەسەر شەقامی ناسینی مەولەوی.

ئەم زاتە بەتوانایە لەساڵی(١٩٦١-ز) لەبەغدا لەچاپخانەی (النجاح) دیوانی مەولەوی بەچاپ گەیاند. محەمەدعلی قەرەداغی واتەنی (دیوانی مەولەوی مامۆستا مەلاعەبدوالکەریم بەیەکەم کاری ڕێك وپێکی لێکوڵینەوەی ئەدەبی کورد دەژمێرێت و تائەوکاتەی ئەودیوانە دەرچووە نمونەی لەکتێبخانەی کوردیدا نەبووە).ئەم دیوانەی بەڕێزیان پێکهاتووە لە(٥٤٤)لاپەڕە، شیعر بەشیعر یا بەیت بەبەیت مەعنای ووشەو واژەکان ئەکاو بەجوانترین شێوەو شێواز مەبەست و نهێنیەکانی ئەخاتە ڕوو و شەن و کەویان ئەکا.بەداخەوە ئەم بەڕێزە لەکاتی گەنجی و لاویداو لەوسەردەمەیدا کەلەبیارە بەتەدریسەوە سەرقاڵ بووە، لەوێداو لەوکاتەیدا ئەگەر ئەم پرۆژە پیرۆزو بەنرخەی ئەنجام بدایە هەڵبەت گەلێ باڵاو بایەخدارتر ئەبوو،چونکە بیارە لەو ڕۆژگارانەدا ئارامگایەکی مەعنەوی و سەرچاوەیەکی ڕۆحی بوو،مەلاوزاناو ئەدەبیان کۆمەڵ کۆمەڵ ڕوویان تێ ئەکردو ماوەیەکیایدا ئەمانەوە، جابەبۆنەیەوە مامۆستا-ئەگەر بیویستایە - بەئاسانی ئەیتوانی بەدەیان نوسخەو بە یاضی شیعرو پەخشانی مەولەوی لەڕێگای مەنسوبان و موریدانەوە کۆبکاتەوەو سوودیان لێ وەرگرێت ، وەبەئاسانی بۆی ئەکرا شیعری مەولەوی و غەیری مەلەوی -بەهۆی فرە نوسخەوە-لێك جودا بکاتەوە.بەتایبەتی لەوکاتەدا بەدەیان کەس لەو زیارەتکەرانە مەلەوان دیوەو لەژیانی

شارەزابوون و، زۆربەشیان عاشق و شەیداو پابەندی هەڵبەست و هۆنراوەی مەولەوی بوون، مامۆستا(ع.م) لەدیباجەو پێشەکی دیوانەکەیدا ئاماژە ئەکا بۆ ئەمە. بەڵام بەداخەوە-وەکو خۆی دانی پیائەنێ لەو کاتەیدا ئەو بیرو هۆشە لەکەللەیدا نەبووە لە مەولەوی بدوێ. بەڵام هەرچی چۆن بێ، ئێستاش دیوانەکەی زۆر بەکەڵکەو جێی شانازە. لەناخی دڵ و دەروونمەوە ئەڵێم: ئەگەر ئەم بلیمەتە نەبوایەو ئەم دیوانەی بەچاپ نەگەندایە هەرگیزاو هەرگیز.کەسایەتی مەولەوی نەئەناسراوشیعری مەولەوی نەئەزانرا. خوای پەروەردگار بەرانبەر بەم کردارەی پاداشتی چاکەی بداتەوە.

٧-محەممەد عەلی قەرەداغی: ئەم زاتە دڵسۆزە شەیدای ئەدەبی کوردو کوردەوارە بەتایبەت لەمەولەوی دا تواوەتەوە. بەناوی (شارۆیەك لەباخچەی ئەدەبی مەولەوی) دا نووسینێکی(٤٤) لاپەڕەیی لەسەر مەولەویی نووسیووە، گۆڤاری کۆڕی زانیاری کورد، لەساڵی١٩٧٨دا لەبەرگی شەشەمدا بۆی بڵاو کردۆتەوە. لەپێشەکەیدا نرخ و پایە بڵندی و بەرزی بۆ مامۆستا عبدالکریم المدرس دائەنێ کەتوانیویەتی بەسەر کەوتووانەو زانایانە لەدیوانی مەولەوی بدوێ و بنووسێت. سۆزی مامۆستا عبدالکریم بەرانبەر بەکەسایەتی مەولەوی و شەیدابوونی بەووتەی مەولەوەوە دەرئەبڕێو ئەڵێ (..گەلێ جار وابووە لەخزمەتیدا دانیشتوم شیعرەکانی مەولەویی بەسۆزێکی خۆشەوە خوێندوەتەوەو، بێ پەروا هۆنە هۆن فرمێسك لەچاوەکانەوە جۆگەلەی بەستوەو ڕیشە سپە جوانەکەی تەڕکردوە..ئەو دانیشتنانەو ئەو سۆزە بەیتانە شەیدای مەولەوی و شیعری مەولەوان کردم و ، بە زۆرەملێ خۆم بەسەرردادەبڕین..)وەهەروەها لەسەری ئەڕواو ئەفەرموێ: (هەر بەوە کە شەیدای جیهانی ئەدەبی مەولەوی بووم هەرباسێك یان شیعرێکی چاپ نەکراوی مەولەویم بیستبێ لەسوچێکدا نووسیومە. وەتازیاتر لەو دیوانە ووردبومەتەوە زیاتر بۆم ڕوونبوەتەوە جیهانی مەولەوی جیهانێکی تایبەتەو، هێشتا ڕێزی خۆی لێنەگیراوە، گەلێ لەوە زیاتر هەڵدەگرێت، کەتا ئێستە بۆی کراوە). وەئەفەرموێ: (لەئەنجامی ئەو سەرنجدانانەشمەوە بۆم دەرکەوتووە کارەکەی مامۆستا لەگەڵ ئەو هەموو نرخەیداو لەگەڵ ئەوەشدا کەبەهەموو بڕوایەکمەوە دەڵێم : ئەو کارە بە مامۆستا نەبوایە بەکەس نەدەکرا. هێشتا کاروانی شیعرو ئەدەبی مەولەویی نەگەیاندوەتە دوا قۆناغ وزۆربەی بەبەرەوە ماوە..) ئەم بەڕێزە لەم (شارۆ)کەیدا گەلێ ڕەنجی کێشاوەو، لەئەندازە بەدەر ماندووبوونی بەخۆیەوە دیەوە، بۆم هەیە بڵێم

نووسینەکەی گەلێ بەنرخە، بۆئەوە ئەشێت کەسەرچاوەیەکی گرنگ بێت لەپاشە ڕۆژدا بۆ ڕست و ساغ کردنەوەی شیعری مەولەوی . لەبەرگی سێهەمی ئەم دیوانەمدا-خوای گەورەوبالاّیارمەتیم بدا-سوودلەم نووسینە وەرئەگرم و پشتی پێئەبەستم.

مامۆستا محەممەد عەلی قەرەداغی شایانی تەقدیرو ڕێزە، بۆ پێشکەوتنی ئەدەبی کوردی بەگەرمی وبەدڵسۆزی هەمیشە تێئەکۆشێ وبێ ووچان قەڵەمەکەی لە گەڕدایە، پیاوێکی یا مەردێکی دنی و دنیاە، وەهەمیشە دەرگای یانە خنجیلانەکەی لەسر پشتە بۆدۆستان و بێگانەو خزمانی، حاتەم ئاسابەدەمیانەوەپێئەکەنێ وڕێزیشیان بەواجب ئەزانێ.

٨- شێخ عبدالعزیزی پارەزانی (١٩٢٥-١٩٧٦): ئەگەر ڕەوشت وخووی بەرزو ڕەفتاری پاك و کرداری چاك و ئان پەروەری و جوامێریی دنیایی ..بکەیت بەپێوەری هەڵسەنگاندنی مرۆڤ، ئەوە بەبێ گومان مامۆستا شێخ عبدالعزیز پارەزانی مافی ئەوەی هەیە لەلوتکەی بەرزی مەجدوشکۆو شەرەفدا جێگای دیاری بکرێ وبەشانازییەوە پەنجەی بۆدرێژبکرێ.

لەسەرەتای پەنجاکانیسەدەی ڕابردووەوە لەڕێگایخوێندن وفەقێتەوە بەناسینی ئەم ئالاّبەرزە پابەندو شەرەفیاب بووم، بۆماوەی(٢٦)ساڵ وەکویەك ڕۆح لەدوو بەدەندا ژیانمان بردەسەر. لەئەندازە بەدەرسەخی و ڕووخۆش و دڵفراوان بوو، ڕق و قین و خۆشەویستی و محەببەتی لەبەر خوابوو، وەکوهەموو زاناو ئەدەب پەروەرانی کوردستانی لەژێربالّی ڕەشی هەژاری و نەبوونیدائەژیا. ئەم بەڕێزە -وەکو خواترسێکی هەمیشەیی-بەگەرمی و سەرومڕخەریکی خواپەرستیبوو، هەموفەرزو پێوویستیەکانی ئانی پیرۆزی ئیسلامی بەبەردەوامی جێبەجێی ئەکردو لەکاتی خوێندا ڕای ئەپەڕان.

لەخۆشەوویستی ئیمامی شەهید(حسن البنا)و سەدقوتب توابۆوە، بەبیرو باوەڕی ئەوانەوە خۆی گرێ دابوو. ئەم زاتە خواناسە لەشەستەکاندا زنجیرە کتێبێکی بەچاپ گەیاند، لەوانە یەکێکیان (ژیانی پێغەمبەری مەزن)بوو،من خۆم سەرپەرشتی چاپەکەیم ئەکرد، تائیستا چەند جار چاپکراوە. داخەکەم مەرگ فرسەتی نەدا درێژەبەنووسینەکانی بدا. ئەم زاتە بۆ گۆڕینی مەولەوی لەهەورامەوە بۆسۆرانی

یارمەتیی ئەدام وهەمیشە بەگەرم هانی ئەدام بۆ تەواوکردنی ئەم پرۆژەیەم (فسلام الله علیه یوم ولد ویوم یموت ویوم یبعث حیاً).

٩-شێخ بابە عەلی: ئەم زاتە هەڵکەوتووە کوڕی عەللامەی بەناوبانگ شێخ عومەری قەرەداغە(١٣٠٣-١٣٥٥ك). ئەم بەڕێزە نازی باوکێتی بەخۆیەوە نەبینی لەسکی دایکیابوو باوکی بەڕێزی کۆچی دوایی کردو،لای باوکی دایکی ژیانی‌منداڵی بردەسەر. لەسەرەتای پەنجاکاندا بەناسینی ئەم زاتە شەرەفیاب بووم و، دووپێی دڵم بووبە تەڵەوخۆشەویستەوە. ئەم هێژایە ماوەیەکی زۆر بەگەرم و خولیای بەرهەمی مەولەوی بوو، شەیداو عاشقی شیعری مەولەوی بوو، لەمیانەی ئەم خولیایەیدا دەربارەی مەولەوی دوونووسینی بەچاپ گەیاندوبڵاوی کردنەوە. یەکەمیان بەناوی (هەڵبژاردەیەك لە عەقیدەی مرضیە ی مەولەوی ، مامۆستا فاتح عبدالکریم المدرس لەپەراوێزی ژمارە(٨)داو ل(٢٣)لەشەرحی عقیدەی مرضیە کە ی باوکی بەڕێزیدا دەربارەی ئەم کتێبەی بابە عەلی ئەفەرمووێ: کتێبێکی تازەیە لێکدانەوەو لێکۆڵینەوەی بەڕێز بابە عەلی شێخ عومەری قەرەداغە ، ساڵی ١٩٨٥ لەچاپخانەی ئیرشاد لەبەغدا. لەچاپ دراوەو(١٥٨)لاپەڕەیە. لەم کتێبەدا وەك نووسەری بەڕێز خۆی لەپێشەکیەکەیدا دەڵێت: (نزیکەی دەیەکی عەقیدەکەی هەڵبژاردوەو لێکی داوەتەوە. لەڕاستیدا کتێبێکی بەنرخەو نیشانەی ماندووبوونی نوسەری پێوەدیارەو، بەهەموو شایانیەکەوەچوەتە ریزی پێشەوەی ئەو رەنجانەی تائێستا دراوون دەربارەی بەرهەمی حەزرەتی مەولەوی).

دووەم کتێبیان لەچەند قەصیدەیەکی مەولەوی ئەکۆڵێتەوە، تیایدا بلیمەتی مەولەوی پیشان ئەدا، دەربارەی کتێبی یەکەمیان دیسان فاتح عبدالکریم لەسەر چاوەی پێشوودا لاپەڕە(٨٤٥) لەژێر ژمارە(٣) دا ئەڵێ: (لێرەدا نابێ ئەوە پشتگوێ بخەین کەبرای بەڕێز شێخ بابە عەلی کوڕی مامۆستا شێخ عومەری ئیبنولقەرەداغی-من پێ بزانم-یەکەم کەسە ئەوەی نوسیوە کەنیوەی دووەمی بەیتی عەقیدەی مرضیە کەی بەحسابی حروفی ئەبجەد ساڵی لێبوونەوە لە دانانی ئەگرێتەوەو، ئەمەی لە پەراوێزی لاپەڕە(١٥٢)ی کتێبەکەیدا (هەڵبژاردەیەك لە عەقیدەی مە رضە ی مەولەوی) نووسیوە.).ئەم بلیمەتە وەکو لەپێشەوە باسم کرد سەردەمێك زۆر شەیداو سەرقاڵی مەولەوی بوو، لەمکاتەیدا زۆر زۆر یارمەتی مەعنەوی منی داو، زۆر گیروگرفتی

لەبەردەممدا لابردو، نهینیەکانی مەولەوی بەشیوەیەکی زانستیو لیهاتوانەوە بۆمی روون ئەکردەوە. وەلەلایەکی کەشەوە هانی دەدام بۆ بەردەوام بووم لەسەر کارەکەم .بەڵام لەپرئەم پیاوە پایەبەرزەرووی لەئەدەبیاتی مەولەویی وەرگێڕاو بەتەواوی پشتی تێ'کرد،بەپێچەوانەی جارانیەوە لەهیچ دانیشتنێکدا نەمدی و نەمدی باسی مەولەویو ئەدەبی مەولەوی بکات ولێی بدوێ.وەهەروەها وەك رووی لەمەولەوی وەرگێڕا—ئێستاکە بەرانبەر بەمن ئەوبەزەییو میهرەبانەی نەماوە کەجارن لەگەڵ مندا هەیبوو لەدڵی خۆمدا بەووردی لێکی ئەدەمەوە نەك تەنیا بەئاشکرا —بەڵکو بەخەون و خەیاڵیش پەی بەو هۆیە نابەم، لەوانەیە—خوانەخواستە—زووشتی بەرانبەری بووبێو من دەرکی پێنەکەم،منیش لەلایەن خۆمەوە ئەڵێم : (هەتا یاساو دەستوری خوێندنی عێراقی پۆلی شەشەمی عیلمی ببڕێت بەبێ ئەوە—وەکو من ئگادارییم هەیە لەژیانی ڕۆژانەی —بچێتە قوتابخانەیەك وەیا لای زانایەك دەرسی خوێندبێ و چۆکی بۆی دادابێت. لەساڵی (٦٣)دا بەفەرمانی زەعیم صەدیق و بەهەزاران دانیشتوانی سلێمانی لەهەمە چەشنەیەك خەڵك گیرابوون، من وبەرێزیشی لەوکۆڕوگرتنەدا بێبەش نەبووین، جارێکیان لەوەڵامی پرسیارێکدا وتبووی من ماموّستام (راستە لەو کاتەدا ماموّستابوو) دوابەدوای ئەوە وتبووی من قوتابی و لەپۆلی شەشی دواناوەندیم، لەسەرئەوە گواستیانەوە بۆ ئیستەپڵەکە (جێی ئەسپەکان) . لەو کاتە نالەبارەو لەوشوێنە ناسازەدا ئیمتیحانەکەی تەواوکرد، ئەنجامەکەی ئەوەبوو(٧٥)هێنابوو. بەداخەوە بەخت و ناوچەوانی هاریکاری نەکرد بچێتە زانکۆو پلەی بەرزبهێنێو سەری میللەتەکەی بەرز بکاتەوە گیانم لەقەفەزدایەو هەناسەم هاتوچۆ ئەکا هەرهمان هەڵقە لەگوێی ئەم خۆشەویستەبێ وێنەیەم. بەڵام جارێك بەشێوەی ئاڵۆزی رووی تێکردم وفەرمووی:من لەبەرگی یەکەمی مەولەویدا زۆر یارمەتیت لەمنەوە بینی، لەگەڵ ئەوەشدا ناوی منت نەهێناوە...) وتم راستەو مافی خۆتەو گلەەکەت لەسەرسەرمە خوای گەورەو باڵادەست ئەیزانێ ئەم زاتەم بیر نەچوو، ئەوەی ئێستا نوسیومە زیاترم لەسەرنووسیبوو بەڵام بەهۆی گیروگرفتەکەی چاپخانی (خلود) ەوە نوسیەکەی ئەم و شێخ عبدالعزیزی پارەزانی رووناکیان نەبینی و لەوبەرگەدا بڵاونەکرانەوەە. بەخواست وئیلهامی دڵم حەز ئەکەم زیاترو چڕوپڕتر لەم بلیمەتە بدوێم، ئەم ناوازەیە—خوابیهێڵێ'—زیرەکی و زەکاوەتەکەی سنوورنەناس و بێ مەرزە، لەماوەیەکی زۆر کەم وکورتدا هەموو باتە

زانیارانەی ١٢تا١٤ساڵدا بەفەقتی تەواویان ئەکرد، ئەم ئالأبەرزە لەماوەی پێنج وشەش ساڵدا بەتێکەشتنەوە گەیاندیە کۆتایی.

١٠-دکتۆر صەدیقی موفتی زادە: ئەم زاتە کوڕی زانای بەناوبانگ مەلاعبداللە ی (دشە) یىیە، واتە برای مەلا مەحموودی موفتیی شاری سنەیە، وەمامی شەهید کاك ئەحمەدی موفتی زادەیە. ئەم زاتە خوێندنی مەلایەتیی تەواوکردوەو، لەدوادا لەدانشگای تاران دەرچووەو پلەو بڕوانامەی دکتۆرای وەرگرتووە.من لەسەرەتای خوێندنەمەوە لەلای ئەم بەڕێزە خوێندوومە، دیوانی مەولەوی کۆکردبۆوەو شەرحێکی باشی لەسەر نووسیبوو،چەند نوسخەیەکی دەست خەتی لابوو، بەشێوەیەکی جوان نووسیبوویەوەو ئامادەی کردبوو بۆ چاپ و بڵاوبوونەوەی، بەڵام بەداخەوە بۆی هەڵنەسوڕا ئەو پرۆژە بەنرخەی بدا لەچاپ، ئیتر خۆی ماڵاوایی لەدنیاکردو نەمزانی دیوانەکەی چی بەسەرهات؟

١١-مامۆستای بەڕێز صەدیق بۆرەکەیی(صەفی زادە): ئەم زاتە زۆر و لەسنوور بەدەرعاشق وشەیدای ئەدەبی مەولەوی یە، ئەم پایەبەرزە بەدڵسۆزی و زانایانە و لێهاتوویی دەستی داوەتە نووسینی ووێژەی فەرەنگی کوردی، لێرەولەوێ توانیویەتی دەیان شاعیرو هەستیاری کوردی بخاتە قاڵبی کوردەوە و زیندوویان بکاتەوە، لەڕووەوە نووسینی زۆرەو کردارەکانی جێی شانازە، خوابیهێڵی و پایەداری بکات بۆئەمە گەلە کڵۆڵ و لێ قەوماوە. بەڕیزیان لەدیوانەکەی میرزا یەحیای کوردستانیدا کەلەساڵی١٣٦٩دا لەچاپخانەی حەیدەری بەچاپی گەیاندووە،لە(ل:٣)دادەربارەی مەولەوی ئەفەرموێ: (..مەولەوی یەکێ لە هۆنەرانی هەرەبەرزی کوردەو هەتا هەتایەلە ئاسمانی ووێژەی کوردەواریدا ئەدرەوشێتەوە، ئەو لەزانیاری ئان و ووێژەو پیتۆڵیشدا شارەزاو پسیۆڕ بووەو لەم بارەوە گەلێ نووسراوی بەکەڵکی بەزمانەکانی فارسی و عەرەبی داناوە کەهەندێکیان لە چاپ دراون..گەلێ شیرین و تەڕو پاراووناسکن و کەمتر هونەرێك توانیویەتی بەو تەڕو پلراوەیە هۆنراو بهۆنێتەوە).

١٢- میرزا یەحیای کوردستانی: مامۆستا صدیق بۆرەکەیی(صەفی زادە) دەربارەی ئەم دیوانە-لەپێشەکەکەیدا-ئەفەرموێ: (ئەم دیوانە کەبەژمارەی٣٩٩٦/٣لەپەرتووکخانەی زانستگای تاراندا پارێزراوە، لەدەوری مەولەوی (١٢٢١-١٣٠٠-ك)دا بەهۆی هونەرێکی کورد بەناوی یەحیای کوردستانەوە

نووسراوەتەوەو هەندێ پەراوێزیش بەزمانی فارسی و کوردی لەلایەن مەولەوی و نووسەری نوسخەکەوە بۆ هۆنراوەکان نووسراوە.. نوسخەکە نوسخەیەکی ڕێك وپێکەو،نوسەرەکەی گەلێ بەتەنگیەوە بووەو لەژێر هۆنراوەکاندا هەندێکیانی نرخاندوە وەك ئەلێ:((بەخ بەخ)).((هەتاخوار چلۆنە مەرگی من)) .((هەی هاوار لەمە)) .((نازك بەیتە)).((سوبحانەڵلاّ لەم بەیتە)). ((ئەیرەحمەت)). ((ئەڵلاّهو ئەکبەر لەم بەیتە)).((تێ فکرە چ حشرێ دەکا)).((ئەی چ دەکا)).((توخواچ لۆنە)).مامۆستا صەدیق لەسەری ئەرواو ئەڵی: ((نوسەر وەکو خۆی لەپەراوێزی دیوانەکەدا ئەڵێ: ((دیوانەکەی لەڕووی نوسخەیەکی دەستنووسی مەولەوی نوسیوەتەوەو چەند نوسخەیەکی تریشی لابووەو جیاوازیەکانی ئەو نوسخانەی لەسەر هۆنراوەکان نووسیوەو مانای هەندێ وشەی وەکو:ما فەتە،واژاوش، وەرکەمەر، چنوور، رەزەن))ی لەسەر هۆنراوەکاندا نووسیوەو لەکۆتایی نوسخەکەدا شێخ عبدالرحمان ناوێك پارچە هۆنراوەیەکی مەولەوی بەخەتی خۆی لەساڵی١٣٠٤ی کۆچیدا نووسیوەو کۆتایی بەدیوانەکەی مەولەوی هێناوە..وەمامۆستا صەدیق لەسەری بەردەوامەو ئەڵێ (گرنگترین وبایی دارترین نوسخەی دەستنوسی دیوانی مەولەوی هەر ئەم نوسخەیە یە کەلەبەردەستتاندایەو لەدەوری مەولەوی نەمردا نووسراوەتەوە...)ل (١)و(٢)پێشەکی. پشت بەخودا لەبەرگی سێهەمدا من سوود لەم دیوانە وەرئەگرم.

تێکەڵ و پێکەڵ بوونی دیوانی مەولەوی و ئاڵۆزەکانی

مەولەوی وەك لەزەمانی خۆیدا-بەرەغمی نەبوونی چاپەمەنی-پاش خۆشی ناوی لەزۆر ناوچەکانی کوردستاندا بڵاوبۆتەوەو بەشێوەی سیحراوی کاری کردۆتەوە سەردڵ ودەروونی ئەدەب ناسان، بەم بۆنەیەوە بەدەیان بەڵکو بەسەدان دیوانەکەی دەست بەدەست و یەك لەدوای یەك نووسراوەتەوە، ئەمەش دیارە شێواوی و ئاڵۆزی پەیدا ئەکا،ئەبینی لەهەندێ نوسخەدا چەند بەیتێك-زۆر یا کەم-پارچەیەکی سەربەخۆیەو لەهەندێ تریاندا ئەو پارچەیە بەچەند پارچەی جیا جیا ئەکەوێتە بەر چاو، وەبەپێچەوانەشەوە لەزۆربەی دیوانەکاندا ئەم گێژاوو ئاڵۆزە ڕەچاوئەکرێت. لەلایەکی کەشەوە ووشەیەك بەووشەیەکی ترو ڕستەیەك بە ڕستەیەکی تر سەرهەڵئەدا، ئەمەش دیارە ئەبێتە هۆی تێکچوونی مەعنا و، بۆنموونە بڕوانە بەیتی یەکەم لەقەصیدەی (ساقی ئاوەردەو) لەلاپەڕەی(٢٩١)ی دیوانی(ع،م) لەوێدا(ووریا) نووسراوە کەبەمەعنا خواردنە لای ،(ف) (دەریا)یە، ئەمەش دیارە ڕەوتی مەعناکە تێك ئەدا. بۆیە ڕاڤەکەران ئامارە ئەکەن بۆ ئەم گۆڕانکاریانە .

محمد امين حبيب سعيد

ئەردەڵانی

درروودو ستایش [1]

هەورمكەی ڕەحمەت رووی سەمای كەرەم

(صلاة) و(سلام) اكەی كەم؟ ئیسەكەم

بێرێ و برێژێ بدا وەهەمدا

وەسە رمەزرعەی ڕۆحی خاتەمدا

سەروازكا سەراو وەهەر شەتاودا

وەسەر زەوی پاك ئال و ئەصحاودا

تابدا وەپڕتەو وەسەر وجوودا

(ئیمان) لەئەسرار ئەهلی شهوود دا

جەو مەوزەعە نوور جۆش دا سەرە و ژوور

كوردستان پڕكا جە تۆفان نوور

بەو نوورەی (ئوممی) ش كەردەن وە (اعلم)

كتێبخانەی چەن میللەت وەهەم [2]

بویەرۆ بەرقش جە كۆی كوردستان

ڕزگار بین جە دەس نادان وە ئاسان

---

[1] ئەم قەصیدەیە لە دیوانی (ئەصل و ڕۆح) ەكەی پیرەمێرد وەرگیرا، بەیتی یەكەم و دووەم و سێ یەم و چوارەم لە دیباجەی (عەقیدەی مەر ضی) یەكەی خودی مەولەویدا بەو دەقەوە هەیە.

[2] —(امی– ئۆمی) : نەخوێندەوار. (اعلم): زاناتر. مەبەست لە (ئۆمی) پێغەمبەرە (درروودی خوای لەسەر بێ). واتە خوای گەورە بەو نوورەی خۆی پێغەمبەری نەخوێندەواری كرد بە زاناو داناترین ئادەمی، سروشی بۆ ناردو سەری خست بەسەر هەموو ئانەكانی ترداو بە شەریعەتەكەی شەریعەتی كۆی میللەتەكانی تری (نەسخ كردەوە).

لەم ڕووەوە دەربارەی پێغەمبەر(درروودی خوای لەسەر بێ) مەولەوی لەبەیتێكدا ئەفەرموێ:

لەمە موعجیزە عەجیبتر (مەشنەو):

(امی) و عەللامە هەتیو بەئەدەو

وشەی (مەشنەو) واتە مەبیستە. ئەدەو: ئەدەب واتە : موعجیزە لەمەگەورەتر هەرگیز نابیستی: مرۆڤێك هەتیوبێ و لەو پەڕی ڕەوشت بڵندی و ئەدەب بەرزیدا بێ، وەیاخود ئۆمی بێ و لە هەمانكاتدا لە عیلم و زانستدا بلیمەت و سەراوورد بێ.

هەورامی (٠)[١]

ئەی گرد (مەوجودێ) جە تۆ گرت مایە
پەیدا هەر تۆنی(ماسیوا) سایە[٢]
پەنهان بی تەنها (وەحدەت) مەوج ومرد
پەی شنا سایی (ظهور) یۆەت کەرد[٣]

سۆرانی (٠)

بۆ هەموو بونێ تۆ بوی بەمایە
پەیدا هەر تۆیت و(ماسیوا) سایە
پەنهان وتەنیا، (وەحدەت) مەوجی دا
بۆ ناساندنت (جیلوە)ت دەمی دا

---

(١) بەم قەصیدەیەو چەند قەصیدەی دوایی لەخوای گەورەو میهرەبان دەپاڕێتەوە.

(٢) واتە ئەی خوایە! هەرچی بوون و بوونەروەر هەیە لەم بوونە فراوانەدا تۆ بەتوانای خۆت گیانت کردووەبەبەریاندا، پەیداو نەمر هەرتۆیت و، بێجگە لەتۆ هەموو بونێك وەك سێبەر وایە.

(٣) (وەحدەت) ، (م): (وەحدەتت) . بەڵام کێش و وەزنی بەیتەکە تێك دەدا. واتە: پێش دروست کردنی ئەم بوون و بوونەوەرە، تۆ تەنها و پەنهان بووی، بۆئەوەی بناسرێت– وەیا بۆ هەر ئەنجامێ تر کەهەر خۆت دیزانی– لەپڕ ئەو (وەحدەتە) ت شەپۆلێکی داو بوونەوەرت دروست کردو خۆتت پێ ناساندن. کەواتە ئەم بوونە کە شوێنەواری پەنجەی تواناتە سەرەتاو کۆتایی هەیە، بەڵام تۆی مەوجوود و ڕاستەقینە نە سەرەتات هەیەو، نەکۆتایی.

بەوێت جەی عالەم بێ بەقای (ناسووت)،
ئەر وەی گرد (جیلوە) ی وەرین ئەشناسووت [٤]
بەسەد (جیلوە) ی تەر-بێچوون و چەنی-ا
شناسایی تۆم نمە بۆ هەنی [٥]
سەر وەشم بەی وەسف جەمالیتەوە
باز هەم بەی جیلوەی جەلالیتەوە [٦]

من لەم دنیایەی بێ بەقای (ناسووت)
ئەتناسم گەر بەم گشت (جیلوە) ی پێشووت ؟
بەصەد (جیلوە) ی تر-بێ وێنەو مانەند
بەناسینی تۆ نابم بەهرەمەند
مەستم بەوەصفی (جەمال) یتەوە
دیسان بە جیلوەی (جەلال) یتەوە

هەورامی(١)

ئەو-هەر بەو عادەت سەر وەش نیگاران
پەی فەنای یەکسەر خاتر پڕ خاران [٧]
چار نی یەن جەدەس : (جیلوە نەکەردەن)
(بسم الله) ها تێغ ئێد کە چیی گەردەن [٨]

سۆرانی (١)

گەر – هەر بەو ڕەویەی سەرخۆش نیگاران
بۆ فەنای یەکسەر دڵ پڕ لە خاران
چار نی یە لەدەس : ((جیلوە) نەکردن)
فەرموو ئەو تیخ (ها کەچیی گەردن

(٤–٥) (ناسووت) : جیهانی ماددە. واتە: ئەی خوایە ! ئەگەر من بەم گشت بەڵگانە و بەو هەموو دەرکەوتنانەی پێشووتەوە نەتناسم ؟ ئاشکرایە بەسەدان (جیلوە) ی ترو دەرکەوتنی ترت ناتناسم، هەموو گەردیلەیەکی بوون– دەلیل و بەڵگەی بوونی تۆیە.
وشەی (بێچوون وچەنی) یا (بێچوون و چرا) : بە بێ قسەو بە بێ دەلیل.

(٦–٨) بەی : (ف)و(پ): وەی. (م) : باز هەم بەی. ف وپ: بازەم وەی. م: چارنی یەن، ف: چارەنیێن.
(جەلال): صیفەتی قین و قارە.(جەمال) : دڵنەوایی و میهرەبانی یە. واتە خوایە! من مەست و شەیدای (جیلوە)ی (جەلال) و (جەمال) تم. مانەوەم بە تەنیا بەم دوانەوەیەو. هۆی خواستم ئەوەیە ئەو (جیلوە) یەت لەمن ئاوا بێ. جانەگەر –بە شێوەو ڕەویەی (سەرخۆش نیگاران) و ئەوانەی کەلەو پەڕی جوانیدان و بۆ لەناوبردنی عاشقانی دڵ پڕ لە خاران– چار نی یە: لە (دەست (جیلوە) نەکردن) ت ، ئەوە لەم کاتەدا فەرموو ئەوە تیغی تیژی تۆو ، ئەمەش گەردن کەچی من ولەناوم بەرە.

گێو تەر نی یەن داد وێم کەروون
جەدەس تۆ بێداد وەی کێ بەروون ؟ [٩]
واوەیلام بێ حەد زایم بێ شۆمەن
جەلای تۆ فەریاد جەدەس تۆمەن [١٠]

شوێنێ تر نی یە بکەم دادو رۆم
لەدەی تۆ هاوار بۆ لای کێ برۆم ؟
شینم بێ سنوور زاریم بێ (شۆم) ە
لای تۆ هاوارمە و لەدەستی تۆمە

هەورامی (٢)

باعیس وجوود جە ماه تا ماهی
دلیل ئیسپات صونعی ئیلاهی [١]
(ضیا) ی بینام ! نوور چەمانم !
سەر مایەی حەیات دین و ئیمانم !
من وێم مزانوو بێ ئەمریم کەردەن
ئیتاعەی فەرمان عەبدیم نەبەردەن
عومرم سەرتا پا غەرق غەفلەتەن
زاد ئاخر بار خەجلەتەن
بەلام مشێو تۆ وە فەزڵەکەی وێت
کردەی من نە بۆ بەهانە پەرێت
(اغماض) کەی جەگرد نا بەکاریی من
جە رووی سیایی و بەد کرداریی من
پەی من کافی یەن ئەی گرد (انفعال)
بۆ بە رەحم وێت بکەرەم پا ماڵ

سۆرانی (٢)

ئاسمان و زەوی بە تۆ پەیدایە
بەڵگەی ئیسپاتی صونعی خودایە
سۆمای بینام ! نووری چاوانم !
سەرمایەی ژین و دین و ئیمانم ! [*]
ئەزانم من خۆم بێ ئەمریم کردی
بەندە فەرمانیم نەهێنایە دی
سەرتا پای عومرم نوقمی غەفڵەتە
توێشووی ئەو دنیام باری خەجڵەتە
بەلام ئەشێ تۆ بەگەورەیی خۆت
کردەی من نەبێ بە بەهانە بۆت
چاو پۆشی بکەی لە بێکاری من
لە ڕوو ڕەشیم و لەبەدکاریی من
من ئەوەم بەسە : کەشەرمەزارم
سادەی بەو ڕەحمەت بکە ڕزگارم

هەورامی (٣)

مەدیە وە تۆمار کردەی و پەردەم

سۆرانی (٣)

مەڕوانە کردەی پێشووی تۆمارم

---

[٩] (م) : (کەروون) ؛(بەروون) (ع) : کەردەن، بەردەن، واتە : جێگایەکی کە نی یە تیایدا سکاڵای خۆم بکەم و پەنای بەرمە لاو شکاتی تۆی لەلا بکەم.

[١٠] واتە : شین و واوەیلام زۆرو بێ سنوورە، هاوارم هەر لای تۆیە و لەدەستی تۆشە.

[١] ماه : مانگ. ماهی: ماسی. مەبەستی هەموو ئاسمان وزەوی یە، لەسەر ئەو ئەفسانەیە دەڕوا کەدەڵێ: زەوی بەسەر ماسی یەوە وەیا دەریا بەسەر گایەکەوە ڕاوەستاوە.

[*] سۆما : ڕۆشنایی

بدیە وە زەردیی ڕوخسار ئاوەردەم [*]
هەرچەند شایستەی عەفووت نەداروون
ڕووی شەرمەندەگی وە دەرگات ماروون
جە بەحر کەرەم بێ بەشم مەکەر
شەڕ نەفسانی جە ڕاگەم لابەر
تا بە (فضل) وێت بوا نیمەوە
جەدەس هەوای نەفس بسانیمەوە
بەڵکم جەی ئاخر پەی وێم فکرێ کەم
ئەدارەك پەی چەند ئەزبێح زکرێ کەم
بەڵام بەو شەرتە چەنێم قبووڵ کەی
بەهانەی ئەسپاب عەفووم (وصوڵ) کەی

بروانە ڕەنگی زەردیی ڕووخسارم
هەرچەند نەشیاوی عەفوە: بەندەم
لەدەرگات دەسووم ڕووی شەرمەندەم
لەدەریای کەرەم بەشم کەرەم کەی
لە شوومی شەڕی نەفس چارەم کەی [*]
تا بە فەضلی خۆت بمخوێنیتەوە
لەدەستی نەفسم بمسێنیتەوە
لەم دەمەی دایی بەڵکو فیکرێ کەم
بۆچەند تەزبێحێ بۆخۆم زیکرێ کەم
لێمی وەربگرێ بەڵام بەمەرجێ
هۆی لێ بووردنم بکەی جێ بە جێ

هەورامی(٤) [1]

نەفس بەدکردار ! بی دین و بەد بەخت !
شووم سەرگەردان خەیاڵان سەخت [2]
پەی چێش عادەتت وە گوناه کەردەن ؟
ژار مەحروومیی ڕەحمەتت وەردەن ؟ [3]
ڕاگەی حەقیقەت جە ویرت شی یەن
یادت پەی مەحبووب حەقیقی نە یەن [4]
مەوتەن ئەصلیت نە خاتر لوان.
مێخ مۆبەتت نەڕووی خاك کوان ! [5]

سۆرانی(٤)

نەفسی بەد کردەی ! بێ دین و بەد بەخت !
شووم ودووکەتەی خەیاڵانی سەخت !
بۆ گوناه کردن بۆ تێ دەکۆشێ ؟
ژاری مەحروومیی ڕەحمەتت نۆشی
ڕێی حەقیقەتت لە بیر بردەوە
کەی بەیادی دۆس دڵت کردەوە ؟
مەیلی جێی ئەصڵیت نەما لەدڵدا
مێخی دڵسۆزیت کوتا بە گڵدا

(*) تۆمار : لێرەدا مەبەست پێی کردەوەی ئەعمالە.

(*) زاڵ بوونی نەفس و ئارەزوو سەرچاوەی هەموو گوناهێکە ، خوالاماندا.

(1) ئەم چامەیە لای(م) بەشێکە لەچامەی پێشوو . بەڵام ڕاست وایە. وەك لەهەندێ نووسخەدا هاتووە. دوو چامە بن .

(2) ڕوو دەکاتە نەفسی خۆی و تانەی لێ دەدا.

(3) واتە: بۆخۆت گرتووە بە گوناه و خراپە کاری یەوە؟ بۆتۆژاری مەحروومیت خواردۆتەوە ؟

(٤-٥) وشەی (حقیقی) خەبەرە بۆ (یادت) ، وەیا دەبێ بە صیفەتی (مەحبووب) واتە: یادت بۆ مەحبووب حەقیقی نی یە ، وەیا بێ گەردی مەحبووبی حەقیقی ناکەی.

دیام گرفتار ئارەزووی خامی
یەکسانەن پەرێت نێکی و بەد نامی
گا خەریك دەرد هەوای مەجازی
گا مەشغوول کەسب کیبر و نیازی
گا غەرق هەوای وەسڵ ئازداری
گا حیرەت زەدەی ڕوخسار یاری

هەمیشە بەندی ئارەزووی خاوی
یەکسانە لە لات : چاکی و بەد ناوی
دەمێ سەرگەرمی هەوای مەجازی
یاماندووی دەردی (کیبر) و نیازی
گا نوقمی هەوای وەصڵی ئازداری !
گا سەرگەردانی ڕوخساری یاری !

هەورامی (٥)

هیچ هۆشت نی یەن حەق خەبەردارەن
فەردا ڕۆی حیساب میزانەن کارەن
فکرێ کەرەوە وادەی لواتەن
وەخت شێویای شەوق سەوداتەن
با وەرە وەدەس زادێ پەی سەفەر
وێت نەو سەفەردا بێ تۆشەمەکەر
وە دەرگای حەق بەر ڕووی پەشیمانی
عوزراوەری کەر کردەی نادانی
بەڵ لیباس عەفوو بکەرۆت نەجات
جەوەخت مەردەن بدەرۆت نەجات
وە نسیوت بۆ سەرمایەی ئیمان
نەوی وە ڕیشخەند سوخرەی شەیتان
وە ڕووی مەحشەردا بگێلی دڵشاد
جە قەید (عصیان) دڵت بۆ ئازاد [٦]

سۆرانی (٥)

هیچ هۆشت نەما : خوا ئاگادارە
تەرازووی ڕۆژی دوایی لەکارە
بیرێ کەرەوە کورتی مەوداتە
کاتی تێکچوونی شەوقی سەوداتە
توێشوویێ دەسخە بشێ بۆ سەفەر
بێ توێشوو ڕێگای سەفەر مەگرە بەر*
هەڵسوو لەدەرگا ڕووی پەشیمانی
عوزر خواهی کە کردەی نادانی
بەڵکو لێ بوردن بکا بە خەڵات
ڕزگارت بکا دەمی گیانەڵات
بتداتێ ئیمان بێ دەردی سەری
لەگاڵتە و کەمەی شەیتان بێ بەری
لە ڕووی مەحشەردا بگەڕێی دڵشاد
لە کۆتی گوناه ببی دڵ ئازاد

هەورامی (٦)

دڵە ! ڕاگەکەت خەیلێ تاریکەن

سۆرانی (٦)

دڵە ڕێگاکەت گەلێ تاریکە

---

* مەبەست لە تێشوو کردەوەی باشە.

[٦] وەڕووی مەحشەردا: واتە بەسەر ڕووی مەحشەردا، (م): وەڕۆی مەحشەردا واتە: ڕۆژی حەشر و قیامەت.

پردەکە سەختەن خەیلیٚ باریکەن [1]
سارای هیدایەت تاریك مەوینوون
رای نەجات یەکسەر باریك مەوینوون [2]
چۆنە چراویٚ پەریٚ ویٚت سازدەر
وەقەد توانای ویٚت بار بەندی کەر
ئەر گونا رای ڕاس بەردنی جەویر
شوٚن پای کردار هام فەردان هوٚرگیر
بەڵ لەو دیواندا- دیٚوانەی سەرشیٚت !
خەجاڵەتی بەزم یاران ئەیوٚییٚت

پردەکە سەختە خەیلیٚ باریکە
دەشتی هیدایەت تاریك ئەبینم
ڕیٚگەی ڕزگاریت باریك ئەبینم
چرائیساز کە ڕیٚی پیٚ بروانی
توێشوو هەڵبگرە هەتا ئەتوانی
گەر لەڕیٚی ڕاستی لای داوی تاوان
بگرە شویٚنی پیٚی کردەوەی پیاوان
تا لەو دیواندا-دیٚوانەی سەر شیٚت !
ڕووزەردیی بەزمی یاران ئەگا پیٚت

هەورامی (٧)

باری ئەو غەفڵەت دام تەندەن ئەڕیٚت
نی یەنی وەتەنگ شەرمەساریی ویٚت
یاد ئەو سەروەر وە دەروون باوەر
ئەروا چان پەنەش ئەو بەزم مەحشەر
یە مەنسووب تۆن ئینە کردەشەن

سۆرانی (٧)

گەر غەفڵەت لەڕیٚت داوی تەنیوە ؟
هیچ نیت بەتەنگی شەرمەزاریوە
بە دڵدا بیٚنە یادی ئەو سەروەر
ئەگەر پیٚی بڵیٚن لەو دەشتی مەحشەر :
ئەمەسەر بەتۆ و کرداری ئاوا !

(١-٢) (م) : خەیلیٚ ، (ك) : یەکجار.

چەند شتیٚك هەن وەك تاریکی و باریکی پردو سەختی دەشتی هیدایەت.. لەڕیٚی مەولەویدا ئەبن بە کۆسپ ، بەپەیدا کردنی (چرا) و (توێشوو) و (دواکەوتن) ی مەردانی خواناسان چارەسەر دەکریٚن.

پیٚغەمبەر (ﷺ) دەفەرمویٚ: (پردی صیراگ) لەموو باریکترو لە ئەڵماس تیژ ترە ، ئەم فەرموودەیەی، وەکو من تیٚی تیٚگەیشتووم پری ڕاستەقینە نی یە . بەڵکو مەبەستی پیٚی شەریعەتە، چواندنی (معقول) ە بە (محسووس) ەوە، ئەگەر وانەبیٚ ، دیارە ئیٚمە تیٚی ناگەین و پیٚویستە بڕوامان پیٚی ببیٚ، زۆر مەسەلە هەیە لەعەقڵی تەسکی ئیٚمەوە دوورە . مەولەوی لە (عقیدە مەرچی) یە کەیدا دەفەرمویٚ:

پردیٚکە بەسەر دۆزەخدا هەموو
تیژ تر لە شیرو باریکتر لە موو
بۆ تەوای خەڵك یەکسەر مەعبەرە
نموونەی ڕیٚگەی شەرعی ئەنورە
توولی پیٚ نەدەین نیتر گفتوگۆی
وا بە مدا دەڕۆی ، بەواش وا دەڕۆی

چەنی تواناش سەر هۆر دەردەشەن
ئەو بە شەرمەوە مدیۆ بە وەردا
من مشێو کام خاك کەروون وە سەردا ؟ [۳]
ئیسە موویىنی چێش پەنەم ئامان
هانا هاوارەن های نەیچی ! ئامان !!

سەر چۆن هەڵئەبڕێ سەرداری ئاوا!!
ئەو کە داینەوان سەری لەشەرما
من ئەبێ کام خاك بکەم بەسەرما ؟ !
ئێستا دەمبینی بەم تەرزە زەلیل
هانامە ، هاوار، های ساقی دەخیل!

هەورامی (٨)

جفت مەعصیەت جە تاعەت تاقم
ڕووسیای مەجلیس جەرگەی عوشاقم
بینای وجوودم خەجڵەت ئەساسەن
بەختم موخالیف ئامەدیم ڕاسەن
سەبای هەناسەم ئەدەروون سەد تەرز
کەردەن کلپەی ئار ئیبراهیمی بەرز [٤]
پە نجەت بەو نەغمەی بێن بە تینەوە
باوەرە ئەی بەیت وە حەزینەوە: [٥]
سەهلەن من ڕوو زەرد سەر ئەوەرنان
ئای مایەی (تصدیع) پێغەمبەرەنان !

سۆرانی(٨)

جووتی تاوانم لە تاعەت دوورم
ڕووڕەشی جەرگەی کۆڕی حضوورم
شەرمەزاری یە بناغەی هەستیم
بەختم ئاوەژوو ، ڕاستە نەهاتیم
ها ، بای هەناسەم لە دڵدا سەد تەرز
کلپەی ئاگری خەلیلی کرد بەرز
پە نجەت لەسەر نەی بێن بە تینەوە
ئەم بەیتە بێژە بە حەزینەوە
سەهلە ڕوو زەردی و سەر شۆڕی و حەسرەت
ئای بووم بە مایەی سەر ێشەی حەزرەت!

هەورامی (٩)

دڵە !وەر دەی نەفس گوناه ئاوەردە
سیفەت ئەڕووی (ذات) وە پەردە کەردە [١]

سۆرانی (٩)

دڵە ! بردووی نەفس گوناه ئاوردوو
سیفەت لە ڕووی (ذات) بە پەردە کردوو

---

[۳] (م): مدیۆ. ك: بدیۆن.

لەناوەرۆك و مەفهوومی ئەم بەیتە و بەیتەکانی پێشەوەدا تەعبیرێکی دڵتەزێن ڕوخسار دەکێشێ بەخوێندنەوەی و تێگەیشتنی مرۆڤی موسڵمان دەکەو ێتە جیهکێ سامناك و پڕ لە مەترسی یەوە بەم تەرزەو بەم ڕێبازە ناسکە مەولەویی داهێنەر باسی زەبوونی و کەساسیی خۆی دەکا بۆ دڵی.

[٤] (م):صەبای هەناسەم. (ف): سیای هەناسەم. واتە: ڕەشیی هەناسەم.

[٥] لەبەر کەساسی و زەبوونی خۆی هانا دێنێ بۆ نەیچی کە بە ئاوازی کاریگەری نەیەکەی و بینی بە تینەوە بەیتەکەی داوەوەی بۆ بلێ . بەڵکو بکەوێتە جیهانێکی کەوە. وشەی (حەزینەوە) صیفەتە بۆ نەیچی . واتە: بەحەزینی و دڵتەنگی و خەفەتباری یەوە ئەم بەیتەم بە ئاوازەوە بۆ بڵێ.

جه ڕووی بێ شەرمی پەردەت دڕدەوە	تۆ بە بێ شەرمی پەردەت کردەوە
هیچ نەویت وە تەنگ ئەو دیم پەردەوە [٢]	نەبووی بە تەنگی پشتی پەردەوە
(سەتتار) ی لاودا وە یانەتەدا	(سەتتار) ی سەیلی وادا بە مانتا
(کەریم) ی شوومی وە شانەتەدا	((کەریم)ی شومی وادا بەشانتا
کردم وە عامی ڕەحمەتەکەی وێش	کردم بۆ گشتە : ڕەحمەتەکەی خۆی
وادەی بەزم گەرم خزمەتەکەی وێش [٣]	کاتی بەزمگەی خزمەتەکەی خۆی
ویەرد، ئەزاناش سیوای ئەو هەنی	خۆش بوو کەس بێ ئەو ئەیزانی تۆ هەی
ئاخ ! زانایی ئەو چێش کەری چەنی؟ [٤]	لەگەڵ زانینیا ئاخ ! تۆ چی ئەکەی ؟
ئەو دەمدا جە یاد کردەی و یەردەم	لەوێ بە یادی کردەی ڕابردوو
جە حاڵت سەخت وە دۆزەخ بەردەم	لەحاڵی سەختی بە دۆزەخ بردوو

هەورامی(١٠)	سۆرانی(١٠)
هەر دەلالەتێش مەلا لە تێومن	هەر ئاوڕێکی مەلالەتێکە
هەر لوتفێش پەرێم خەجاڵە تێومن [٦]	هەر لوطفێکی بۆم خەجاڵەتێکە
هەوای وەش ئەسیم وەسڵ و حوزووری	شنەی نەسیمی وەصڵ و حضوروری

---

[١] واتە: دڵە ! تۆ دیل و خوراوی هەڵپەی نەفس وئارەزوویت، گوناهت کردووە بە پیشەو لە هیچ سڵ ناکەی، ئەوەندە نەترس و بێ شەرمی . صیفاتە بەخشندەیێ یەکانی: (خوا کەریمە ، پەردە پۆشە، لێ بووردەیە..) خودای گەورەت کردووە بە پەردەو داوتە بەسەر زاتەکەیدا و، خۆت لە خراپە ناپارێزێ و پاشە ڕۆژی ئەو دنیات خستۆتە پشت گوێ.

[٢] (م): دڕدەوە. (ف) : وەردەوە. واتە: بێ شەرمانەو دوور لە تێگەیشتن پەردەت لەسەر گوناه لاداو، گوێت نەدا بەوەی کەل پشتی پەردەوە ئاگای لێتە.

(٣-٤) واتە: ئەوا کردم بەزەیی خودای گەورە گشتی یەو بۆ هەموو کەسانە ، وەتۆش وەك یەکێك لەوان بەردەکەویت و هیچ کەش بە کردەوە ناپەسەندەکانت نازانێ، ئەی قوڕت بەسەر چی دەکەی لە زانینەکەی کە هیچ گەردیلەیەکی لێ گوم نابێ؟

(٦-٧) واتە: لەو سەردەمەدا کە یادی ڕابردووی کردارە ناڕەواکانم دێ بە خەیاڵمداو، بیر لە حاڵەتی دۆزەخ بردووم دەکەمەوە، بەتایبەت لەو کاتەشەرمەزاری یەمدا کەهەر دڵنەوایی یەکی ئازارێکە و هەر نەوازشێکی ڕووزەردی یەکە بۆم، لەم کاتەدا شنەی نەسیمی پێ گەیشتنی وەك شنەی بای دووری یەکەم بۆ دەبێ بەگڕەو دەمسووتێنێ و، خۆشی لە پێ گەیشتنەکەی وەرناگرم. بەیتی حەوتەم لە (ك) دا نی یە.

سەموومەن پەرێم چون شنۆی دووری [٧]
های نایی ! نایێ (مطرب) مەقامێ
(مغنی) ! تەرزێ ساقیا ! جامێ
تا دەماخ ئەی بەزم نەشئەیێ سانۆ
مانۆ تا ئەبەد وە جیا مانۆ
شنۆش ئەی دەمدا ، ئەی دڵەی تەمدا
ڕیشەی ویر غەیر بدۆ وە هەمدا [٨]
بەڵ دڵەی چەند ساڵ ئینتیزارەکەش
لەززەتێ بەرۆ جە دیدارەکەش

هەورامی (١١)

دڵە ! یەند مەستیت جەم بی ئەسەردا
چەند کار ئارۆت وست ئەو رۆی فەردا [١]
شەرتیۆم نی یەن جە بێ شەرتی تۆ
ڕووسیای تۆ بەی سەد فەردا ئەبۆ [٢]
نەکەوتی ئەو ڕا پەی حەق پەرستی
تا بی وەهامتای مەستی تای سستی [٣]
پیری حەڵقەسان خەم پەنەم وەردەن
پەی دەرگای عەدەم ئامادەم کەردەن [٤]

سەبوونە بۆ من وەك گڕەی دووری
ئەی ژەن ! هەی ! ئەیێ ! (مطرب) مەقامێ
(مغنی) ! تەرزێ ! ساقی ! سا جامێ
دەماخ لەم بەزمە نەشئە بسێنێ
هەتا هەتایە هەر بێ و بمێنێ
شنەی لەم دەمداو لەم دڵەی تەمدا
ڕیشەی یادی غەیر تێکدا بەهەمدا
تا دڵەی چەند ساڵ ئینتیزارەکەی
لەززەتێ بەرێ لە دیدارەکەی

سۆرانی(١١)

دڵە ! چەند مەستیت کۆ بوو لەسەر دا
چەند کاری ئەمڕۆت خستەوە فەردا
شەرتێکم نی یە تۆوێ شەرتی جووت
ڕوو ڕەشیی تۆبەی بەسەر ئەبردووت
نەکەوتیتە سەر ڕێی حەق پەرستی
تا بووی بە هاوتای مەستیی تای سستی
پیری چەماندی لەشی خەم زەدەم
ئامادەی کردم بۆ دەرگای عەدەم

---

[٨] (ك): دڵەی تەمدا. (م) : دڵەی تەنگدا. دیارە هەڵەی چاپە. واتە: جگەلەە یادی خوای گەورە هەموو یادێکی تر لە دڵدا ڕیشە کێش بکەو مەی هێڵە.

[١] (م): چەند ، وستەو، (ف) : یەند . وست ئەو. ڕوونەکاتە دڵی خۆی و توانجی تێ دەگرێ .

[٢] (م) : بێ شەرتی تۆ. (ع) : بێ شەرمیی تۆ . واتە: ئەی دڵ ! لەبەر ئەوە کە بێ مەرج و بێ پەیمانی هیچ مەرجێکم لەتەکتا نی یە من ڕووڕەشی ئەوەتم کەسەدان جار لە گوناە کردن پەشیمان دەبیتەوە و نناییەتە سەر. !

(٣-٤) (م): نەکەفتی. (ع) و(ف) : نەکەوتی. واتە : هەرچەند هەوڵمدا و دەستەدامێنت بووم نەکەوتیتە سەر ڕێگای خواپەرستی، تا گەیشتیتە پلەی پیری و پشتت وەکو هەڵقە هاتەوە یەك و ئامادەی کردی بۆ چوونە ژوورەوە لەدەرگای عەدەمەوە. لای خاڵ بەیتی چوارەم ئیبداعە .

سەر وەخت ئەدای ئەمانە تمەن

ئەشر سیاهەی خیانە تمەن [٥]

(مغنی) ! تە نخوای من وە نەواین

وەی چەند فەردەوە هۆر دەر سەداین

نزیکە کاتی ئەدای ئەمانەت

ئەشری لا پەڕەی ڕەشی خیانەت

ئەیچێ ! لە جێی من تۆ بە نەواین

بەم چەن فەردەوە هەڵکە سەداین

هەورامی(١٢)

یارەببی ! ئەی شەو تاریکەی فانی

هەر تۆ وە کردەی بەدیم مزانی

ئای، سوبح مەحشەر سەر ئەفگەندە وێم

شەرمەندەی حوزوور خوداو بەندەوێم [٦]

بەڕەحمەکەی وێت فەرد تەنیای تاك!

بەشق مەشق عەشق دڵ پاکان پاك

بەو فەسڵ فیراق خاتر پڕ خاران

بەو دیای دمای یەکتریی یاران [٧]

ئەر سەد تاوانم جەحەد ئەو دەرەن

دەفتەرم جە ڕووی وێم سیا تەرەن

تۆ بویەر جە من جە پڕ ئینسافی

من ڕوو زەردیی وێم کافی یەن کافی

سۆرانی(١٢)

خوایە ! لەم شەوەی تاریکەی فانی

هەر تۆ بە کردەی بەدیم دەزانی

ئای ! ڕۆژی مەحشەر سەر ئەفگەندە خۆم

شەرمەزاری لای خوداو بەندە خۆم

بەڕەحمەکەی خۆت خوای تەنیاو پاك !

بەشقی مەشقی عەشق پاکانی دڵ پاك

بەو دەمی جیایی دڵ پڕ لە خاران

بەو ئەزرەی دوایی یەکتری یاران

هەر چەن بێ حەددە چەوتی ڕەفتارم

لە ڕووم ڕەشترە نامەی کردارم

تۆ لێم ببورە لە پڕ ئینسافی

من ڕوو زەردیی خۆم کافی یە کافی

هەورامی(١٣)

دڵە ! تە بخاڵەت وە لێو مەوینوون

حاڵاتت یەکجار پە شێو مەوینوون

سۆرانی(١٣)

دڵە ! تامێسکت دیارە لەسەر لێو

حاڵاتت تەواو ئەبینم پەشێو

---

[٥] سیاهە: لیستە، مەبەست لیستەی تاوانە.

[٦] سەرئەفکەندە: سەر شۆڕ شەرمەزار، فرێ دراو

[٧] دیا : نیوە ئاوڕدانەوە، بەلاچاو سەیر کردن. تەعبیرێکی زۆر ووردو ناسك و لەوپەڕی جوانیدایە، کە دوو دۆستی خۆشەویستی بێ گەرد، دوای ماڵ ئاوایی یان لەیەکتری، دووربەدوورو ناو بەناو هەتا لە چاوی یەکتری گوم دەبن بە شێوەی نیوە ڕوانینێکی پڕ لە کەساسی و هەناسە هەڵکێشانێکی دڵ سووتێنەر بە لاچاو لالە یەکتری دەکەنەوە.

کەردەنیش وە تەیر هەڵۆ هۆش بەردە
ناکەردە کەردە ، کەردە ناکەردە [١]
ڕجات گا بەی دیم گا بەو دیمەدا
هانە گەردەلوول بار بیمەدا
ها ؟ نەکەردە بۆت، تۆیەت کەردە بۆ
پێچ عەقیدەت وە دڵ بەردە بۆ [٢]
پەی چێش ؟ هەر کۆ مەیل وەش نیگارانەن
چەنی عەقیدەی دڵ نەو گارانەن [٣]

کردیتیە تەیری هەڵۆ هۆش بردوو
نەکردەت کردە، کردەت نەکردوو
هیوات گا بەم دیو گا بەو دیوایە
لە گێژە لووکەی ترس و بیمایە
ها ، نەتکردبێ ؟ ئەمەت کردبێ:
تۆ بێ بڕوات بەدڵ بردبێ
بۆ؟لە کوێ مەیلی خۆش نیگارانە
بە پێی باوەڕی دڵ ئەوگارانە

هەورامی(١٤)

تو ظە ننت چۆنەن؟ ئەویچ بەو تەورەن:
ئەر مەیلەن؟ مەیلەن. وەرجەورەن؟ جەورەن
ستارەی ڕەجات هەردەم درۆ سوو
دەماخ شاد وەبۆی (ولا تیأسوا) [٤]
ویەردە ویەرد، هەوڵێ پەی باقی
ئەمجار یە دەروێش یە نەیچی و ساقی
هۆش وەسەدای دەف ، گۆش وە نەوای نەی
دەس وە شیشەوە لێو وە جام مەی
سەفات جەفا دۆ وە قەفای هەستی
نۆشا نۆشت بۆ دەواچەی مەستی [٥]

سۆرانی(١٤)

گومانت چۆنە ؟ ئەویش بەو تەورە
گەر مەیلە ؟ مەیلە . گەر جەورە ؟ جەورە
ئەستێرەی هیوات تیشکی زیاد بێ
بە (لاتیأسوا) دەماخت شاد بێ
ڕابردوو ڕۆیی، هەوڵێ بۆ باقی
ئەمە دەروێش و ، هەم نەیچی و ساقی
هۆش بە سەدای دەف، گوێ بە نەوای نەی
دەس بە شوشەوە لێو بە جامی مەی
سەفات جەفا دا بە پشتی هەستی
نۆشی گیانت بێ دەرمانی مەستی

---

(١) لە (ك) و (ف) دا نیوەی دوایی ئەم بەیتە ئاوایە: ناکەردەی کەردە، کەردەی ناکەردە
واتە: سەرلێشێواویی و پەشێویت بە جۆرێ کاران تێ کردوویت دەڵێی ئەو باڵندەیەیت کە هەڵۆ بۆ خواردنی پەلاماری دابێ، هۆشت لا نەماوەو خۆت بێ ئاگای، واتە ئەو کارەی کە کردووتە وە یاس

[٢] لە (ع) و (ف) و (ك) دا ئەم بەیتە بەم جۆرەیە: هانە کەردە بۆت، تۆیە کەردەت بۆ
پێچ عەقیدەت وە دڵ بەردەت بۆ !

[٣] ئای لەم بەیتەو بەیتی دواوە چەند مۆسیقایەکی ئێجگار بە تینیان هەیە.

[٤] شادوە بۆی : پ. ك: دەماخ وەنەشئەی (ولاتیأسوا) (ولاتیأسوا من رحمة الله) یوسف ٨٧

وە کردە وەفام ئەر گا ئاوەردەن
باك نی یە ، وەفام وە باوەر کەردەن

هەورامی (١٥)

بەزم هام فەردان یار مۆبەت کێش
یەك ئێمشەو دەفێ، دەروێش ! های دەروێش! [1]
باوەر نەکوورەی وەلولەی دەفدا
ڕووی پەند و تەوبیخ وە هەر تەرەفدا
ڕووی پەند ئەو یاران دڵ وەجەهدو جەخت
ڕووی تەوبیخ ئەولای مەعدوومی بەد بەخت [2]
واچە هەی دڵەی ئەبلەی بێ خەبەر !
هورێز ـ ساتێ تەرك خاو شیرین کەر
شەوەن ، خەڵوەتەن، ماڵ بێ ئەغیارەن
ئاڵەم گرد وتەن، دۆس خەبەردارەن [3]

هەورامی(١٦)

ئەوا مێهمان بۆ تۆ ئەوینی کەس
خەفەت بۆ پەرێت تا ئاخر ئەفەس [4]

بە کردە و وەفا ئەگەر ئەلوا بۆم
بێبا کە وەفام کردە بڕوای خۆم

سۆرانی (١٥)

بەزمی یارانە یاری مۆبەت کێش !
ئەمشەو یەك دەفێ دەروێش ! هەی دەروێش !
گەرم کە بەزمێ لە کەڵلەی دەفدا
ڕووی پەند و تانەت بە هەر تەرەفدا
ڕووی پەند لە کۆڕی دڵان ئاوەدان
ڕووی تەوبێخیش بۆ مەعدوومی نادان
بڵێ هەی دڵەی گێلی بێ خەبەر
هەستە خەوی خۆش زوو دەرکە لەسەر
شەوە، خەڵوەتە، ماڵ بێ ئەغیارە
دنیا نووستووە ، دۆس خەبەردارە

سۆرانی(١٦)

ئەکا میوان بێ تۆ ئەبینی کەس
ببێ بە خەمت تا ئاخر ئەفەس

---

[5] واتە خۆشی و سەفای ئەو بەزم و ئاهەنگەت بە جۆرێ ك بێت پشتی هەستی و ئارەزووی دنیا ت بشکێنێت و هەموو خەم و پەژارەت لە بن دەربێنێت. ئەو کاتە تۆش ئەو دەرمانە مەستی یەت هەڵدەونۆشی گیانت بێ. لە جیاتی (دەواچەی) لە(ع) ، (پ) ، (ف) و(ك) دا : (بواچۆ) یە

[1] بەزم: کۆڕی ئاهەنگ و ڕابواردن. لە (ع) دا: بەزمی. مۆبەت، لە (ك) دا: مەینەت. کێش: ئان؛ ڕەفتار، ڕێباز، بنکە، واتە ئەی یاری ئان پەروەر ! ئەمشەو دەمی بەزمی گەرمی هاوفەردانمە، کەواتە ئەی دەروێش ! دەستمەداوێنت بەو دەنگە پڕیە تینەوە ئەمشەو دەفێکمان بۆ لێدە.

(م) : (ئەی دەروێش ! ئەمشەو تاقە شەوێکی بەزم و ڕابواردنی دۆستان و ئان خۆشەویستی یە ..)

[2] واتە: ئەی دەروێش! ڕووی پەندو ئامۆژگاری یەکانت بکە لەو یارانەی کە هەمیشە دڵیان ئاوەدان و؛ لە هەوڵ و تێکۆشاندان، لەهەمان کاتدا لە بیرت نەچێت ڕووی توانج و تانەت بکە لە مەعدوومی بەد بەخت و نادان.

[3] مەبەست لە (دوس. دۆست): خوای گەورەیە. (م): مەولەوی لە زۆر شوێندا ئەم بەیتەی دووبارە کردۆتەوە.

دیدەت تۆز غەیر نیشتەنش وەنە
جە بۆی سەوزەی دڵ ئاورێش دەرپەنە [٥]
وەر تۆ بینات پەردەش هانە سەر
ئەو تۆ مەوینۆ جەتۆ زەریف تەر [٦]
ئە مجار یاد کەر عومر عەبەس و یەردەت
باوەر وە خاتر نا پاکی کەردەت
سەر ئەفگەندە بەر چون شەرمە ساران
چەمەی چەم هۆرکەر چون سەیل واران
بەڵ شۆرۆ بەو ئاو کەرەم فراوان
بابەت وە بابەت سیاهەی تاوان

دیدەت تۆزێ غەیر کەوتە سەری ، تۆ
بە ئاوی جۆگەی سۆزی دڵ بیشۆ
گەر تۆ بینات پەردەی والەسەر
ئەو لەتۆ باشتر دەتبینێ یەکسەر
یاد کەجا عومری پێشووی بێ حاسڵ
نا پاکیی کردەت بهێنە بە دڵ
سەر دانەوێنە وەك شەرمەزاران
چاوەی چاو هەڵکە وەك سەیلی باران
بەڵکو پێی بشوا کەرەم فراوان
بابەت بەبابەت لیستەی پڕ تاوان

---

[٤] واتە: ئەی دڵ ! وازبێنە لە خەو، ئەوەك ئەوێستە بێ گەردە لە پڕ ببێ بە میوانت و تۆش لەو کاتەدا لێی بێ ئاگا بیت، وە لە ئەنجامدا هەتا مردنت بۆت ببێ بی خەفەت و لە دڵت دەرنەچێت.

(٥-٦) سەوزەی دڵ، لە (ك) و (ف) دا سۆزی دڵ. واتە: ئەگەر بینات تۆزێ بێگانەی (مەبەست غەیری خوایە) لەسەرە، تۆ بەناوی جۆکەی سەوزەی دڵ ئەو تۆزو گەردە بشۆرەوە، وەیا بینات ئەگەر بەهۆی ئەو تۆزەوە کەس نابینێ ، ئەوە بزانە ئەو دۆستەت باشتر لە خۆت تۆ دەبینێ. (فان لم تكن تراه فانه يراك).

٤هەورامی(١٧)

پێشانیم هەوەس زانووش جازمەن
(تە عظیم) جەناب پیری لازمەن [١]
بالا کەردەوە مەیل ئەولای پەستی
وردیکلانەن دەروازەی هەستی [٢]
مەعدوومی ! کردەی بەدی هەزار تەرز
زانووی ئومێدت ناوەڕۆ ئەو لەرز
ئەو کەس مزانوو (ستتار) مەن نارۆ
جەو بوزورگ تەرمن شەو ئەوڕۆت نارۆ
سفیدیت قەلفان پەی رووی سیات بۆ (٣)
کەمانیت شەفیع تیر دیات بۆ
نمە بۆ پیریی و تەن ناتەوانیت
وەی دوو فەردەوە ئاودەس جوانیت

سۆرانی (١٧)

ناو چاوم مەیلی ئەژنۆی بەدەستە
رێزی جەنابی پیری پێویستە
مەیلی کردەوە بالام بۆ پەستی
نزمە کەوانەی دەروازەی هەستی
مەعدوومە ! گەر بەدیت هەر جۆر بە تەرزی
ئەژنۆی ئومێدت قەد پێی ئەلەرزی
ئەزانم ئەو کەس تاوان پۆشە ئەو
لەوە گەورەتر رۆژت کا بە شەو
قەلغانی رووی رەش مووی سپیی سەر بێ
قەوسی تەن تکای تیری ئەزەر بێ
قەد نابێ پیری و لەش ناتەوانی
بەم دوو فەردەوە-هاوتای جوانی؛

---

[١] ناوچەوانم بەهەرەسی رێز گرتنی جەابی پیری یەوە تا ئاستی ئەژنۆم چەماوەتەوە. لە هۆی ڕاستەقینەی دانەواندنەوەکەی کە پیری یە. بە شێوەی (حسنی تعلیل) . دەگوێزێتەوە بۆ بەڵگەیەکی کە کە بریتی یە لە رێز گرتن و مەزنیی پیری (پیری هێندە گەورەیە شایستەی ئەوەی هەیە کە کڕنووشی بۆ ببرێت.) دەك هەزار ڕەحمەت لە گۆڕت هەی ئاسك خەیاڵی خاوەن دوو باڵی تیژ. هەر لەبەر ئەمەیە(خاڵ) دەڵێ: (ئەم بەیتە ئیبداعەو بەتەنیا زادەی بیری تیژی مەولەوی یە)

[٢] پەستی : نزمی. هەستی: دنیا. هۆیەکی کە دەبینێتەوە بۆ نووشاندەوەی باڵاکەی. واتە: بۆیە باڵام مەیلی نزمی دەکا: چونکە دەروازەی چوونە دەرەوەی دنیا زۆر بچووکە. (وردیکلانە) ، (م) : بچکۆلە ، بەڵام شاعیری پایە بەرزمان مامۆستا (ع.ع، شەونم لە دانیشتنێکماندا کەلەم وشەیە دەدواین. بۆچونێکی تازە بابەتی بۆ ئەم وشەیە هێنایە کایەوە: وتی (کلانە) بەمانا کوژەکەو قوبچەیە، نەك بەمانا بچکۆلانە. وەلەدوادا لای مامۆستا مەلا جەمیلی ڕۆژبەیانی دەستنووسێکی دیوانی مەولەویم دی هەر بەو بۆچوونەی بەڕێزیان مەعنای وشەکەی کردبوو . جا نازانم شکڵ ونووسینی وشەکە بەو شێوە ئیملایەو بەزمانی هەورامی دەیگەیەنێ یان نا ؟

(٣) واتە: ئومێدەوارم

هەورامی (١٨)

عەزابم ئەر سەد جە حەد بەرشی یەن
جە ڕووسیاییم گران تەر نی یەن
من کەخەجاڵەت خزمەت ئاما پێم
جەهەنەنم سەد ساڵ دۆزەخ بۆ وەجێم
(مطرب) ! ، بێ وە داد دلگیریمەوە
پیری ها ! ئاما وە پیریمەوە
نەوات وێرانەی دڵ کەرۆ ئاوا
چەنی بەستەی فەرد (بێساران) ماوا :
(ئێنە گرد جە وەخت نادانیم بی یەن
فەسڵ سەربەستیی جوانیم بی یەن
ئیسە های ! جە گشت پەشیمانیم بەرد
وادەی پیریمە جوانیم و یەرد
کۆچ دواییمەن ، یا وانم نۆبە
نۆبەی تۆبەمەن، کەرەم دار ، تۆبە)

سۆرانی (١٨)

چەن بێ سنوور بێ سزای دواییم
گرانتر نی یە لە ڕووسیاییم
من بۆ خزمەتت بە ڕووزەردی بێم
چش با هەزار ساڵ دۆزەخ بێ بە جێم
(مطرب) ! بێ بەدەنگ دلگیریمەوە
پیری ها ! واهات بە پیریمەوە
نەوات وێرانەی دڵ بکا ئاوا
بەم بەستەی فەردی بێساران ماوا :
(ئەمانەم گشتی هۆی نادانیم بوو
دەمی سەر مەستی بەزمی جوانیم بوو
پەشیمانم من ئێستا لەهەموو
وادەی پیریمە لاویم بەسەر چوو
کۆچی دواییمە، نزیکمە نۆبە
نۆبەی تۆبەمە، کەرەمکار! تۆبە)

هەورامی(١٩)

وادەی سفیدی شکۆفەی پیرین
شکۆفەی باخچەی پیری دلگیرین [١]
شکۆفەی باخچەی پیری سفیدەن
مایەی میوەی عومر فانی هەر ئیدەن [٢]

سۆرانی (١٩)

شکۆفەی سپی وادەی پیری یە
شکۆفەی پیریش هۆی دلگیری یە
سپی شکۆفەی باخچەی پیری یە
سەرمایەی میوەی عیرفان ژێری یە

---

[١] (ف): (ڕوودەکاتە ساقی و سکاڵای پیری خۆیی بۆدەکا) هندێ ڕووەك هەیە وەك پەموو، گوڵەباخ ،بامێ یە، خونچەوگۆپەکە کردنیان نیشانەی پیری یە، لەنیوان مرۆڤی بە ساڵاچوو .داری پیردا ئیستیعارەیەکی مەکنی یەی درووست کردووە، وە (شکۆفە)کەش کە قەرەینەکەیەتی، گونجاوی درەختە. مانای بەیتەکە ئەمەیە: کاتێك کە ئینسان سەری سپی بوو نیشانەی ئەوەیە وەکو درەختی خونچەدار شکۆفەی دیاری داوەو پیر بووە، وەشکۆفەی باخچەی پیریش ئاشکرایەی دەبێ بە هۆی دلگیریی و خەمباری.

[٢] نیوەی دوووەمی ئەم بەیتە لای (م) ئەمەیە:
سەرمایەی میوەی عیرفان هەر ئێدەن

هەورامی	سۆرانی
نە باخچەی سونبل تار مووی تاردا	لە باخچەی سونبول تاڵە مووی تاردا
سپی شکۆفەی پیریم دیاردا [٢]	سپی شکۆفەی پیریم دیاردا
باقەی زویری و زاری و دڵگیریم	چە پکی زویری و زاری و دڵگیریم
پەی پەی زیاد کەرد پەژارەی پیریم [٤]	پەی پەی گەشەی دا پەژارەی پیریم
هەورامی (٢٠)	سۆرانی (٢٠)
ئاخر ڕۆی وەهار نەوجوانیمەن	دوایی بەهاری تازە جووانیمە
ئەوەڵ ڕۆی پایز زیندەگانیمەن [٥]	کەشی پاییزی زیندەگانیمە
هەناسەم چون بای خەزان مە خێزۆ	هەناسەم وێنەی بای خەزان هەڵچوو
پەی پەی بەرگ شاخ شادیم مەریزۆ	پەلی شادمانیم گەڵای وەری زوو
خەدەنگ بالآم چەمان کەمان وەرد	بالآی وەك تیرم چەمی چون کەوان
ڕاس وە نیشانەی فەنا ڕوو ئاوەرد [٦]	ڕاستەو نیشانەی فەنا بوو ڕەوان

وەلای (ف) ئاوایە:

مایەی میوەی عومر فانی هەر ئێدەن

واتە : دەرکەوتنی مووی سپی وەك شکۆفەی داری پیری نیشانەی پیری یە، وە دیارە هەر ئەمەشە سەرمایەی میوەی عومری فانی ، کە سەر گۆپکەی کردو سپی بوو ئینجا سەرەی شکۆفەی کفنی سپی یە، بەلای منەوە نوسخەی (ف) ڕاستە نەك (عیرفان) کە نووسخەی (م) ە، (عیرفان) لە بنەڕەتدا لەسەر شیوەی ئیملای کۆن، هەر (عمر فانی–عومر فانی) بووەو، لەلایەن نووسەرەکانەوە کراو بە (عیرفان)، چونکە بە ئیملای کۆن لە پیت وشیوەدا وەکو یەکن و لەیەکتری دەچن.

[٢] (تاری) یەکەم: تاڵی موو. (تاری) دووەم: ڕەش و تاریك. واتە لەناو باخچەی گوڵی تاڵە مووەکانمدا مووی سپی دیاری داو پەیدا بوو.

[٤] واتە جگە لەوە کە پیری هۆی دڵگیری و پەستی و خەفەتباری یە. چەپك چەپك و کۆمەڵ کۆمەڵ خەمباری و دڵگیریشی بۆ زیاد کردم و گەشەی دابە بە ژادەی پیریم

[٥] دەگەڕێتەوە بۆ ئەو مانایەی کەلە سەرەتای چامەکەوە لەگەڵ ساقیدا دوا. واتە دوا ڕۆژی بەهاری جوانیمەو، یەکەم ڕۆژی پایزی ژیانمە.

(٦–٨) واتە : بالآی ڕاستی وەك تیرم–بە عامیلی پیری –وەکو کەوان چەماوەتەوە، هاکا ئەجەل ڕوو بەڕووی نیشانەی فەنا یا رمردن ڕەوانەی کرد. واتە : کەم کەم پیری کووڕیی ئەدا بە بەژن وبالآم و، جار جاریش هەڕەشەی ڕۆژی دوایی ئەدا بە گوێمدا. جەم : واتە جامی جەمشید جەم،بەزم ئارای کەی: بەزم: ئاهەنگ، ڕابواردن سەیران و صەفا. وشەی (کەی) ڕەمزی (ئارا) ی پێوە نووسا، دەیگۆڕێ بۆ

کەم کەم پیری خەم وە قامەت مدۆ
دەمدەم وەعدەی ڕۆی قیامەت مدۆ (٧)
پیری یەکسەر زۆر جە زانووم سەندەن
سەر وە گەردەندا هەر وە زۆر مەندەن
ساقی ! پام بەستەی زنجیر پیرین
دەسم دامانت وادەی دەسگیرین
چا بوك بەو ڕەفتار بێ درەنگەوە
خەرامان بەو ناز بالای شەنگەوە
جامت جەم ئاسا لەب زێڕ کەر جە مەی
پێم نۆش کەر وە یاد بەزم ئارا کەی (٨)

کەم کەم پیری خەم ئەدا بە قامەت
ئەدا جار جاریش ترسی قیامەت
پیری بڕی هێز لە ئەژنۆی ژینم
سەر لەسەر گەردن بە حاڵ ئەبینم
ساقی! پێم بەستەی کۆتی پیری یە
دەسمە داوێنت جێی دەسگیری یە
خێرا بەو شێوەی بێ درەنگەوە
شل شل بە نازی بالای شەنگەوە
جەم ئاسا جامت لێو ڕێژکە لە مەی
پێم دە بە یادی بەزم ئارای کەی (٨)

هەورامی (٢١)

مەستی وە پیران جوانی مدۆ
هێز دووبارەی زرانی مدۆ
پێم دەر تا پەی پەی پێوە هەی کەروون
ڕای سەخت سارای مەحشەر تەی کەروون
زرنگەی گۆش وێم پێم ماچۆ وەتاو:
گاهێ خەبەر دار گاهێ سەر حساو
من پەمەی غەفڵەت کەڕ کەردەن گۆشم
هیچ وە کەس نی یەن نەگۆش نەهۆشم
ئەی گوزەگای تەنگ بازاڕ چەپ گەرد
هەر کاتێ زانای ئەجەل سمکۆ کەرد
(مطرب) ! بەو نەغمەی (شانازی) تەوە
یا بەو پەردەی پاك (حیجازی) تەوە
بڵند کەر دڵسۆز سەدای دڵتەنگی

سۆرانی (٢١)

مەستی بە پیران عومری نۆ ئەدا
هێزی دووبارەی سەر ئەژنۆ ئەدا
پێم دە پەیا پەی پێوەی هەی کەم
ڕێی سەختی دەشتی مەحشەرم تەی کەم
زرنگەی گوێی خۆم ئەڵێ: وریابە
نزیك بوونەوەی ڕۆژی حسابە
بەلۆکەی غەفلەت وا کپ بوو گۆشم
گوێم لەکەس نی یەو، نەماوە هۆشم
لەم کوچەی تەنگی بازاڕی ئەوی
ها کا ! ها ! ئەجەل پێی دا لەزەوی
(مطرب)! بەو نەغمەی (شانازی) تەوە
یا پەردەی پاکی (حیجازی) تەوە
بڵند کە بە سۆز سەدای دڵتەنگی

صیفەت واتە: (بەزم ئارا– بەزمارا): بەزم ڕازێنەرەوە...(کەی) : ئازناوی پاشاکانی میدی یە واتە: ڕازاوە بێ وەکو بەزمەکەی کەیقوباد، وەیا کەی خەسرەو....

بەلکم بێدار بۆ جەی خاو سەنگی
های ! غەفلەت تا کەی؟ هام سەفەر و یەرد
بێدار بە جەفاو ، ها ! کاروان و یەرد

هەورامی (٢٢)(١)

بینایی دیدەم ، تۆ وە سڵامەت
دیدەنیی دیدار کەوت ئەو قیامەت
ئەو بینش نی یەن هەی ئاوات وازم !
باز هەر تەسکینەن گۆش وەئاوازم
وە دڵدا تەفسیل زەلیلی و یەرد
چێش جە ئەووەڵدا ئاخرش ئاوەرد [٢]
باز بێ تاقەتیم نە تۆی پەردەوە
دەرگای گوزەرگای چەند فەرد کەردەوە (٣)
هۆرێزاو پێچ وەرد دووی کووری دەروون
ئاو ئاوەرد، بەڵ هوون نە دیدەی گەردوون (٤)
ڕێزا جە سەردا بڵیسەم کەم بی
ئەسپاپ تەحریر ئەی چەند فەرد جەم بی

بێدار بم بە لکو لەخەوی نەنگی [٩]
بێ ئاگایی بەس، یاران ڕۆیشتن
کاروان تێ پەڕی بەسە ، ها! نوستن

سۆرانی (٢٢)

بینایی دیدەم ، تۆ بەسەلامەت
بینینی دیدار کەوتە (قیامەت)
گەر بینین نەما ؟ هەی ئاوات خوازم!
واش هەر تەسکینە : گوێ بەئاوازم
شەرحی کەساسی ڕابورد بەدڵدا
دوایی پێ هێنا هەر لە هەوڵدا
هەمدیس زویریم لە توێی پەردەوە
بۆ چەن هەڵبەستێ ڕێگای کردەوە
هەڵچوو بەلوولی : دووکەڵی دەروون
ئاو نا ڕشتی خوێن لە چاوی گەردوون
ڕێژای بەسەریا ، بڵێسەم کەم بوو
هۆی نووسینی ئەم چەن بەیتە جەم بوو

---

[٩] سەدای: دڵتەنگی : کەلە دەنگێکی کاریکەرەوە هەڵقوڵێت بێگومان کار ئەکاتە سەر سلووکی مرۆڤ و ئەو دەمە پەشیماننی ڕووی تێ ئەکا.

[١] : (بەبۆنەی کوێربوونیەوە بۆ دۆستێکی نووسیوە) . (ف) : (بۆ محەمەدی جەسیمی (صدر العلما)ی نووسیوە)

(٢-٤) لە پێشدا بەدڵمدا هات باسی کەساسی خۆمت بۆ بکەم . بەڵام دڵ لەسەرەتاوە کۆتایی پێ هێناو ڕێگای نەدام. کڵپەی ئاگری خەم نەی هێشت دڵ ی لەوە بکاتەوە. بەڵام زویریم بەدزیی دڵمەوە بەم شێوەیەی خوارەوە ڕێگای چەند بەیتێکی بۆکردمەوە: دووکەڵی‌دەروونم بەخەستی و بە لوولی هەڵچوو و، لەڕووی ئاسماندا بوو بەهەوو . لە جیاتی باران خوێنی لە چاوی گەردوون باران و ڕێژای بەسەر کوورەی دەروونمداو، کڵپەکەی دامردەوە، ئەمەش بوو بەهۆی نووسینی ئەم چەد بەیتەی خوارەوە.

هەورامی (۲۳)

باز چێش بۆ؟ یاران دمروون پرداخەن
ئەغیاران دەماخ دڵ وە پەرداخەن
سەرد بی یەن گەرمیی شەوق هام فەردان
گەرمەن سەردیی زەوق جەرگەی هاو دەردان[٥]
ڕێزان سەوزەی گوڵ مەعاریف وە گڵ
چۆڵ بێ یەن چەمەن جە سۆزەی بولبول [٦]
نیگای ئیلتیفات گۆشەی چەم کەمەن
ڕووی دەشت سەفای ئەهل دڵ تەمەن [٧]
حەلقەی خەفیەی زیکر نالەی هەزار ڕەنگ
چون حەلقەی دەرگای وێرانان دڵتەنگ [٨]
مشێوجە کرد لازاری و شیوەن بۆ
جەکام لا؟ لای دۆس، کام دۆس؟ وینەی تۆ
کەی ؟ ئیسە، پەی کێ ؟ پەی دیدەی مەعدووم
چێش بی یەن؟ بی یەن جە دیدە مەحرووم
یانێ های ڕاسەن ؟ یاقسەی ناسەن؟
دیارەن کردەی چەپ گەرد هەر پاسەن. [٩]

سۆرانی (۲۳)

دیسان چی ڕوویدا ؟ یاران دڵ پڕ داخ
دەماخی دڵی ئەغیاران پەرداخ
ها ساردە گەرمی شەوقی هاوفەردان
هەم گەرمە ساردیی زەوقی هاو دەردان
سەوزەی مەعاریف گوڵی هەڵوەری
لەسۆزی بولبول چیمەن بێ بەری
گۆشەی چاو نیگای ئاوڕی کەمە
ڕووی دەشتی سەفای ئەهلی دڵ تەمە
حەلقەی کۆی زیکری نالەی هەزار ڕەنگ
چون حەلقەی دەرگای وێرانە دڵ تەنگ
لەهەر لا بەرزە : زاری و شین و ڕۆ
لەکام لا؟ لای دۆس ، کام دۆس؟ وێنەی تۆ
کەی ؟ ئێستا، بۆکێ؟ بۆ دیدەی مەعدووم
چی بووە ؟ بووە لە دیدە مەحرووم
واتە هەروایە؟ یا ڕای بەد خوایە؟
گەردوون کردەوەی دیارە هەر وایە!

---

[٥] گلەیی لە دۆستانی دەکا کەلەسەردەمی کوێریدا گوێمان نەداوەتێ.

[٦] بە کوێر بوونم سەوزەی گوڵی زانست و فەرهەنگ هەڵوەری و، چیمەن لەسۆزو نەوای بولبول بێ بەش بوو.

[٧] ڕوانین و ئاوڕدانەوەی گۆشەی چاو. یا گۆشەی چەم و ڕووباران. کەمەو، ڕووی دەشتی صەفای ئەهلی دڵ تەمە.

[٨] خەفیە: ف: صەف . دڵتەنگ ، (ف)و(ك): بێ دەنگ.

[٩] لەم بەیتەدا لای (م) چامەکە تەواو بوو. لای (ف) ئەمەی پێشووو ئەمەی دوایی یەك پارچەن. وە واش دەردەکەوێ کە بۆ یەك کەسی ناردبن.

هەورامی (٢٤) [1]

خامەی سەراوێز نەچای سیایی

مەڕێزۆ ئەسرین شەکوای جیایی [2]

نامەی سەد شکەنج وەهەم پێچ وەردەن

چون من سەرتا پاش شکستەی دەردەن [3]

دوات دووی سیاش جەدەم مەخێرۆ

نامە سیا خاك وە سەر مەڕێزۆ [4]

دەوات دووی دەروون گێج دا وەهەمدا

لیقە وێش کێشان وەلیتەی خەمدا [5]

خامە شەق وەردەن دەم مەکەرەوە

زار زار مەنالۆ وەدەم دەردەوە

هەورامی (٢٥)

مەوات: هەی ئاوات واستەکەی جەستەم

هەی مۆ میایی پێشەی شکستەم! [6]

سۆرانی (٢٤)

خامەی سەرەو ژێر چاڵی سیایی

ئەڕێژێ ئەشکی شەکوای جیایی

نامەی پێچ خواردووی سەد جارلوول و خەم *

وەك من سەرتا پای شکاوە بەخەم

دووی ڕەش لە دوێت هەڵچوو بە هەردا

خاکی ڕەشی کرد نامە بەسەردا

دوێت دووی دەروون گێژدا بەهەمدا

لیقە خۆی کێشا بە لیتەی خەمدا

خامە درزی دا، دەمی کردەوە

کز کز دەینالاَن بەدەم دەردەوە

سۆرانی (٢٥)

دەیگوت: هەی! هیوای خواستەکەی جەستەم !

هەی مۆمیاکەی! ئێسکی شکستەم !

---

[1] (م): (بە بۆنەی سووتانی کتێبەکانیەوە ڕازی دڵی خۆی بۆدۆستێکی ئەکا). لەنێوان دوو هۆزی ئیمامی و تاوەگۆزیدا ناکۆکی یەك پەیدا ئەبێ شەوێك ئیمامی یەکان پەلاماری تاوەگۆزییەکان ئەدەن. لەئەنجامی شەڕە دووکەڵدا کتێبخانەکەی دەسووتێ.

[2] ئەسرینی یا فرمێسکی قەڵەم مەبەست پێی ئەومەرەکەبەیە کەلە توورەکەکەیەوە دەڕژێتە سەر نامەکە.

* (خەم)ی یەکەم: چەماوە، (خەم)ی دووەم: خەفەت

[3] کەنامەکەتەواوەدە بور، دەنووشتایەوەو قەد دەکرا، واتە: نامەی سەد جار شکاوەو قەدکراو وەکو من سەرتاپای بەدەرد شکستەو شکاوە.

[4] مەرەکەبەکەیەکە لەناو دوێتەکەدا کەوشك دەبووەوە، چەند دڵۆپێ ئاویان تێ دەکردو، دوکەڵێ ڕەشی لێ پەیدا دەبوو، کەمەرەکەبەکە لەسەر نامەکە بەتەڕی دەمایەوە، بۆ وشك بوونەوەی دەهاتن خۆڵ یا خۆڵەمێشیان بەسەر دا دەکرد.

[5] لیقە: پارچە پەڕۆی ناودوێت، دەواتێ کە لیقەی تیادا بووایە، درەنگ تەواو دەبوو، وەنەش دەڕژا، مەرەکەبەکەی چوواندووە بە لیتەی خەمەوە، کە لیقەکە خۆی تێ هەڵکێشاوە.

[6] مۆمیایی : دەرمانی ئێسقان گرتنەوە.

کام زام بی؟ جه تۆ من نەویم نەسیب؟
جەفا هەر وەمن ، وەفا پەی ڕەقیب
زامان تـاوانـان هووناوان جۆجۆ
دەرد وه بـان دەرد، یەجه دووریی تۆ [٧]
بڕیان تـای ڕوبـاب قـافی یه خوانیم
نەمەندەن تـاقەت عیبـارەت زانیم [٨]
دەمەی هەنـاسەی گەرم ئـارەکەم
نەکوورەی دەروون پڕ جەخارەکەم [٩]
ئـایر دان(حوجره) ی دڵەی پڕ دەردم
سۆچنـان کتاو مەجمووعەی فەردم [١٠]

چ زامێکت بوو تیا نەبووم بەشدار؟
جەفا هەر بۆمن، وەفا بۆ بەدکار!
زامان دەرێژن خوێنـاوان جۆجۆ
خەم بە دووی خەمدا دێ، لەدووری تۆ
بڕا ژێی سازی قـافی یە خوانیم
نەماوە هێزی عیبـارەت زانیم
تینی هەنـاسەی گەرمی ئـاگرەکەم
لە کوورەی دڵەی پڕ جەخارەکەم
ئـاگری دا حوجرەی دڵەی پڕ دەردم
سووتـانی کۆگـای کەشکۆڵی فەردم!

هەورامی (٢٦) [١]

شوورای عـاشوورا دیسان بەزمش بەست
موحەڕەم ئـاما موحەرەم شی نەدەست
ئەو خەریك نە چۆڵ شام عەدەمدا
من نە (کەربەلا) ی سارای ماتەمدا [٢]
ئەو (یەزید) مەرگ وە نەسیر بەردە
من زادەی (زیـاد) خەم یەقیر کەردە [٣]

سۆرانی (٢٦)

هەوای عـاشوورا دیسان بەزمی بەست
موحەڕەم هـات و موحەڕەم چوو لە دەست
ئەو سەرگەرمی چۆڵ شامی عەدەمدا
من لە (کەربەلا) ی دەشتی ماتەمدا
ئەو (یەزید) ی مەرگ بردی بەنەسیر
زادەی (زیـاد) ی خەم منی خستە قیر

---

[٧] زامانی خەم و مینەت جەستەی منیان تواندۆتەوەو جۆگە جۆگە خوێنی دەڕوا، وەهەر لە دووری تۆیە کە دەرد خۆی دەکا بە ژوورەکەمدا.

[٨] واتە: ژێی ڕوبابی قافییە ئارایم بڕوا ، توانای عیبارەت زانیم نەماوە.

[٩] جەخار : زووخاو.

[١٠] واتە: گڕی بەردایە حوجرەی دڵەی پڕ دەردم و هەموو کۆمەڵی فەردو هەڵبەستەکانی سووتاندم بۆیە شیعرم بۆ نایە.

(١) بەبۆنەی کۆچی دوایی عەنبەر خاتوونی خێزانیەوە فەرموویەتی، (ك)و(ف) : (لە ڕۆژی دەی موحەڕەمدا)

(٢) کارەساتی مردنەکەی دەچوێنێ بەکارەساتەکەی حسەینی شەهیدەوە. کۆی قەصیدەکانی کە بۆ لاواندنەوەیعەنبەر خاتوونە هەشت پارچەن، وەك بەرچاو دەکەون.

[٣] شام: وڵاتی شام، شەو. لای (م): لە جیاتی شام (شار)ە.

بازارەن، وادەی مامەڵەن، ساقی !
هەی ! بگرە فانی ، وەی ! بدەر باقی [4]
رۆ ، (حسەین) ئاسا فەردا کە رۆبۆ
داخۆ سەر جەکۆ؟ ، لاشەم جەکۆ بۆ [5] ؟

بازارە، وادەی سەودایە ، ساقی!
هەی ! بگرە فانی، وەی ! بێنە باقی
ئای (حسەین) ئاسا سبەی لە نوێ بێ
ئاخۆ! سەر لە کوێ ؟ لاشەم لە کوێ بێ؟

هەورامی (۲۷)

ئەی رۆشنیی چەم ! تاکەی ؟ تەشریف بەر
لیلاوی ! سادەی، هووناوەی هوون کەر [1]
پەی چێش ؟ قیبلەکەم عەزم سەفەر کەرد
سێلاو دووریش ڕیشەی هەستیم بەرد
بینایی بە ڕاس ! دڵەی پڕ دەردم!
ئای چێند سەر سەخت بیم لوای نەمەردەم!!
بڵێسەی کوورەی هیجران بالآت
گەرمیی مەحروومیی تۆزەکەی پالآت

سۆرانی (۲۷)

ڕۆشنایی چاوم ! تاکەی؟ بۆماوەی؟
لێلایی! سادەی سوورکە لافاوی
بۆچی؟ قیبلەکەم عەزمی کۆچی کرد؟
لافاوی دووری ڕیشەی ژینمی برد
بینایی ڕاستی دڵەی پڕ دەردم!
ئای چەن سەر سەختم دووی تۆ نەمردم!
بڵێسەی کوورەی دووریی بالآکەت
گەرمیی بێ بەش بووی تۆزی پێلآکەت

هەورامی (۲۸)

ئایر دان بەی تەور مۆبەت سەرای دڵ

سۆرانی (۲۸)

وەها سووتانی سەرای مەیلی دڵ

---

[3] یەزید: یەزیدی کوڕی مەعاویە. زادەی زیاد: (عبدالله) ی کوڕی زیاد ڕایەری ئەو لەشکرە بوو کە حسەینی بە ناحەق بێ سەر کرد. یەقیر، (پ): پاقیر. واتە پێی خستوومەتە ناو قیرەوەو: لەوێدا هێشتوومیەتەوە.

[4] ڕوو دەکاتە ساقی کە خوای گەورەیە سکاڵای خۆیی لادەکا. خوایە ئەم دنیایە بازاڕە، شوێنی کڕین و فرۆشتنە. فانیم لێ وەرگرەەو باقیم بدەرێ، وەیا فانیم لێ وەرگرەو باقیم بدەرەوە(واتە نەك سەر بەسەر). مەبەستی ئەوەیە عەنبەرخاتوونی فانیی لێ وەرگرێ و عەنبەرخاتوونی بەهەشتی نەبڕاوەی بداتێ. (حور عین كأمثال اللوء لوء المكنون).

[5] رۆ: رۆڵە ڕۆ: حسەین ئایا وەکو حەزرەتی حسەین.
فەردا: بەیانی، سبەینێ: کەڕۆبۆ: کەرۆژ بۆوە: ئاماژەیە بۆ مەسەلەکەی حەسینی شەهید کەسەرەکەیان برد بۆ دیمەشق و لاشەکەی لەکەربەلا مایەوە.

[1] ڕووی وتەی دەکاتە (ڕۆشنایی) چاوی و (لێلاوی) و ، دەڵێ لەدوای مردنی عەنبەر خاتوون ڕۆشنایی چاوم بۆچی یە؟ کەواتە ئەی لێلایی! چاوم فرمێسکی لافاوی چاوم بکە بە خوێناو و سووری بکە ، واتە ئەوەندە بگری تا فرمێسکت ئەبێ یەخوێن. زۆری پێ نەچوو نزاکەی هاتە دی، ڕۆشنایی چاوی نەماو فرمێسکی بووبە خوێن و. دەستەئەژنۆ بۆ چەند ساڵێك مایەوە.

یادەکەت مەندمن پەی مەسکەن خەجڵ [٢]
یادەکەت ماوە بۆ مەسکەن خەجڵ

دڵە! وەبادەی وەسڵش بادی بی
بە بادەی وەصلی دڵە! مەغرور بووی

دەماخت نە ئەوج بورج شادی بی
لەسەر لوتکەی بەرز دەماخ مەسروور بووی

هیجران بالاش وەهیچ مەزانای!
لەلای تۆ هیچ بوو دەردی هیجرانی

وێت وە ساحیب سەبر تاقەت مەوانای
خۆت بەخاوەنی سەبر ئەزانی

سا ئیسە ، ها! دەرد دووریش ئاوەرد جۆش
(ها! ئێستا دەردی دووری واجۆشی

سەبرت ئەو ئازان بما نۆشنۆش
گەر مەردە سەبرت؟ بمێنێ هۆشی!

---

[٢] واتە: ئاگری ئەم کارەساتە ئەوین سەرای دڵمی بە تەواوی سووتاند بۆیە ئێستا یادەکەت بێ مەنزڵ ماوەو نازانێ کوێ بکا بەمەنزڵ. دەردی دووری دەردێکە دەرمانی نی یە، گڕی مردنی ئازیزان کوژاندنەوەی نی یە هیچ چارەیەك نی یە جگە لە وەی کە خۆت تەسلیم بە خوا بکەیت و، بەتەمای پاداشتی میهرەبانیی ئەو بیت.

هەورامی (٢٩)

دووریت دیارەن چەند ساحیب ئێشەن
تۆی دەروون وەخار ئێشێ و تەر ڕیشەن [١]
هەرچی بوینوون شێوەی تۆ پێشەن
دڵ وەهەتیتەی حەسرەتدا کێشەن [٢]
هەر ماهێ ئەو بۆ حاڵم پەشێوەن
چون هیلال شێوەی ئەبرۆی تۆش پێوەن
ئەشەو ڕاحەتم، نە ڕۆ دڵشادم
شەو: زلف و، ڕۆ : ڕووت ، مەوزۆ ئەو یادم

سۆرانی(٢٩)

دوریت دیارە چەندە بە ئێشە
توێی دڵ بە درکی ئێشێ تر ڕیشە
چیم دی؟ شێوەی تۆی پێوە دەنیشا
دڵ بە هەتیتەی حەسرەتدا کێشا
کە دیم مانگی نوێ، حاڵم پەشێوە
هیلالی، شێوەی برۆی تۆی پێوە
ئەشەو ئاسوودە، ئەڕۆژدڵشادم
شەو: زولف و ڕۆژ: ڕوو ئەخاتە یادم

هەورامی (٣٠)

شمشادو ئەرگس وەنەوشەی چەمەن
سەیرشان ئازار بینایی چەمەن
ئاد مارۆ بە ویر: تەرزەکەی بالآت
ئەو: دیدەی مەستت، ئێد: خاڵ ئاڵآت [٣]
سۆ چنۆم حەسرەت دەرد جیاییت
ئەک چون بلێسەی یاد تەنیاییت
وەمەرگت دیدەم ! هام ئەگوزەردا
منیچ لام لای تۆن ئارۆ یا فەردا
(مطرب) ! مەقامێ ، دەردم ناچارەن
ساقیا! جامێ ، دۆس ئینتیزارەن [٤]

سۆرانی(٣٠)

شمشادو نێرگس، وەنەوشەی سەراو
سەیریان ئازارە بۆ بینایی چاو
ئەو دێنێ یادی تەرزەکەی بالآت
ئەم دیدەی مەستت، ئەم خاڵی ئاڵآت
سووتا ئمی ئاهی دەردی جیایی
ئەوەك بلێسەی یادی تەنیایی
بەمەرگت دیدەم! وام لەگوزەردا
منیش لەلای تۆم ئەمڕۆ یا فەردا
(مطرب)! مەقامێ ، دەردم ناچارە
ساقیا ! جامێ، دۆس ئینتیزارە

---

[١] جگە لە ئازاری دووریت توێی دەروونم بە ئێشی دڕکێکی تر بریندارە. لەبەیتەکانی دواوەدا دەردە تازەکەی دیاری دەکا.

[٢] هەتیتە: کونی بچوك. کێشەن: ڕائەکێشێ . واتە: هەرچی چێشتێك بینیم کەشێوەی تۆی پێوە بێ و، لە تۆ بچێت دڵ بەکونی هەتیتەی حەسرەتدا ڕادەکێشێ.

[٣] (ئاد) واتە شمشادەکە تەرزەکەی بالآت دەخاتە بیرم، (ئەو) واتە نێرگسیش مەستیی چاوەکانت و، (ئێدن) واتە: خاڵی ئاڵآت. بەیتەکە لەگەڵ بەیتی پێشوودا (الف و نشر) ی (مرتب) ە
واتە : ئاد شمشاد ، ئەو : نێرگس ، ئێد: خاڵ. شمشاد: درەختێکی هەمیشە سەوزو تەڕە.

هەورامی (٣١)

مەرگت دێوە لوول خەمان دێونان
بونیاد خەرمان عیرفان شێونان
جە دیدەو دەماخ ، جەگۆش و گەردەن
دووریت نمەزکام زامدارتەر کەردەن؟ [١]
دیدە پەی ڕوخسار خورشید وارەکەت
یادەماخ پەی بۆی عەنبەر بارەکەت
گۆش پەی شنۆی ڕاز ڕێزەی شەکەر ڕێز
یا گەردن پەی بەند حەلقەی زولف دێز
خێڵخانەی مەینەت یەند ئاماو شی یەن
وەسەفحەی دڵدا سۆهان ساو بی یەن [٢]
هیچ بەند نمە بۆ پای بالاش پێوە
وەرنە-هەی شاباز! شۆخ شەم شێوە!(٣)

سۆرانی (٣١)

مەرگت گێژەڵووی خەمی ئاڵۆزان
بینای خەرمانی عیرفانی شێوان
دیدەو دەماخ و گوێی و گەردن ئاخۆ؟
کامیان بە دووریت زیاتر هاتە سۆ؟
چاو بۆ ڕووخساری وەك هەسارەکەت [*]
دەماخ بەبۆنی عەنبەر بارەکەت
گوێ بۆنەو شنەی شیرین ڕازی گەش
گەردن بۆ بەندی حەلقەی زوڵفی ڕەش
کاروانی مەینەت هێندە هاتوو چوو
بەسەفحەی دڵدا، وەك هەسان لووس بوو
هیچ گیر نەدەبوو پێی بەلای پێوە
دەنا-هەی شاباز شۆخی شەم شێوە!

هەورامی (٣٢)

جەکۆ؟ مەعدوومی ئەو تاقەت دارۆ
ساتێ وەبێ دین بالات بویارۆ(٤)
قەزا وەسەد تەرز بەلا باریشەن

سۆرانی (٣٢)

لەکوێ مەعدوومی توانای وا بێرێ
بەبێ بالاکەت ساتێ ڕابوێرێ
قەزا بەسەد جۆر بەلا نەڕێژێ

---

[٤] واتە: ئەی (محراب) بەو دەنگە سازگارە پڕ جۆشەتەوە مەقامێکم بۆ لێبدە، چونکە دەردەکەم زۆر قورس و گرانە، وە ئەی مەی ڕێژی خاوەن بەژەیی ! لەو مەیە نایابەت جامێکم بۆ پڕبکەو، بۆئەوەی سەرخۆشم بکا و ئازارم نەمێنێ و ئاگام لەخۆم نەبێ، چونکە دۆست چاوەڕوانە زوو بیگەمێ. (واتە عەنبەر خاتون)

(١) دیدەو دەماخ و گوێ و گەردن. ئاشکرایە کەبەیتی دووریت بریندارن، بەڵام نازانم کامیان زیاتر؟

[*] هەسارە: ئەستێرە.

(٢-٥) بەڵگە دێنێتەوە بۆ ئەوە بۆ نامرێ و چون بەرگەی لێشاوی ئەم خەمانە دەگرێ؟ . دەڵێ : کاروانی خەم و کەساسی هێندە بەسەر ڕووی دڵمدا هاتوو چۆی کردووە. وەکو ڕووی هەسان ئەو دڵەم لووس بووەو پێی بەلای پێوە گیر نەدەبوو، ئەگینا چۆن دەمتوانی ساتێ دوای تۆ بژیم و هەڵکەم؟

کەقەزا بەصەد تەرز بەلا ئەبارنێ ودڵیش هەردەم بەترزێك دەگری و دەکوڕووزێتەوە.

پەنا بەخوا تەعبیرێکی جوان و دەربڕینێکی ئێجگار ناسك و دڵ ڕاکێشەرە، دڵ وەك هەسان لووسەچونکە کاروانی خەم ومەینەتانی زۆری بەسەر دا تێ پەڕیووە و بووە بە ڕاگوزەر.

دڵ هەم هەردەمی تەرزێ زاریشەن (٥)
چێش بی هام دەردان دەروون جەخەم کەیل؟
ئەو باڵا و چیهرە و خاڵ و زوڵف لەیل [٦]
تۆمەی سەرو گوڵ ، وەنەوشەو سونبول
شاناش باخەوان ئەجەل وەتۆی گڵ (٧)
تا دیسان ئەو قەیس وەمو دارا بۆ
ئەکام وەهارا چەمەن ئارا بۆ؟ (٨)

هەم دڵ هەردەمێ دەردێ ئەچێژێ
هاودەردان! چی بوو دەروون لەخەم کەیل؟
ئەو باڵا و چیهرەو خاڵ و زوڵفی لەیل
تۆوی سەرو گوڵ، وەنەوشەو سونبول
باخەوانی مەرگ چاندی لە توێی گڵ
تا دیسان گەر (قەیس) بە مودارا بێ
لەکام بەهارا چیمەن ئارا بێ؟

هەورامی (٣٣)

دڵەی دڵ وە مەی مەیل لەیلێ کەیل!
مەحرەم وە ڕازان خەڵوەت خانەی لەیل ! [١]
لانە حەلقەی زوڵف ! عەنبەر بۆی شەو ڕەنگ!
هامدەم جای تەنگ ئەلحەد سەرای سەنگ!
پەروانەی مەزار ئەو ئاوات واستەم!
تەرجەمەی ! حاڵات پەشێوی جەستەم!
عەرز کەر وە لەیلا وەسەد خەمەوە
چەم وە نمەوە، دڵ وەتەمەوە [٢]

سۆرانی (٣٣)

دڵەی دڵ بە مەی مەیلی لەیلێ کەیل!
ئاشنای ڕازانی خەڵوەت خانەی لەیل!
لانە توێی زوڵفی عەنبەر بۆی شەو ڕەنگ!
هاوڕێی جێی تەنگی ئەلحەد سەرای سەنگ!
پەروانە گڵکۆی ئەو ئاوات خواستەم!
وەرگێڕی حاڵی پەشێوی جەستەم!
بڵێ بەو لەیلەم بەسەد خەمەوە
چاو بە نمەوە، دڵ بەتەمەوە:

(٦–٨) لەم سێ بەیتەدا بەخەیاڵە ناسك و سیحراوی یەکەی خۆی کارەساتە دڵتەزێنەکە دەخاتە قاڵبی پرسیارو وەڵامەوە و دەڵێ: چی ڕووی داوە کە هاودەردانم دەروونیان پڕ بووە لەخەم و پەژارە؟
ئەمیش بەو شێوەو دیمەنە کەس بۆی نەچووەی دەفەرموێ: باخەوانی ئەجەل هات و تۆوی سەروی باڵاو گوڵی ڕوخسارو وەنەوشەی خاڵ و سونبوولی زوڵفی لەیلای لەگڵدا چاند.
جا ئەگەر قەیس (مەبەست مەولەوی و خۆیەتی) خۆی بگرێ و چارەڕێ بکا، بێ گومان ئەو تۆوانە لەبەهارێکدا سەوز دەبن و چیمەن دەڕازێننەوەو جارێکی تر دەبێتەوە بە دیمەنگاو سەیرانگای قەیس.
[١] ڕوو دەکاتە(دڵەی) دڵی و، ڕاسپاردەکانی پێ دەڵێ کە بیگەیەنێ بە لەیلای کۆچ کردووی چونکە دڵەی دڵی شایانە بەوە ڕاسپاردەکانی بخاتە ئەستۆی، پەرەلەبادەی خۆشەویستیی لەیلی.مەحرەمی ڕازانی چۆڵگەکەیەتی، توێی زوڵفی ڕەشی هێلانەیەتی. هاودەمی جێگای تەنگیەتی، پەروانە مەزاریەو ، وەرگێڕی حاڵاتی پەشێویی جەستەکەیەتی.
(٢) واتە هەروایە بەسادەیی پێی مەڵێ، بەڵکو بە چاوی پڕ لە نم و بە دڵێکی پڕ لەتەمەوە ئەمانەی پێ ڕاگەیەنە. لە پیاوانی تەمەن درێژ بیستراوە. مەولەوی چووە بۆ سەر گۆڕەکەی و جاری واش بووە شەو لەوێ ماوەتەوە.

دیوانەکەت دیم بلێسەش بەرزێ
بەرزی بلێسەش هەر سات سەد تەرزێ
وەهەر تەرزێ لەیل ملا و ناوە
دڵەی سەنگ سەخت متاو ناوە
گا گۆیا مەویەرد ئیند مەویەردەوە
گاموات وەدەم ئێش دەردەوە:

شەیداکەتم دی بلێسەی بەرز بوو
بەرزی بلێسەی هەردەم سەد تەرز بوو!
بەهەر تەرزێکی دەیلاوانەوە
سەد دڵی رەقی ئەتاوانەوە
گا گۆیا ئەمرد وا ئەبوردەوە
گا دەیگوت بەدەم ئێشی دەردەوە:

هەورامی (٣٤)

ئای جە ئێش تەنەن، جە گیان جیای من
ئای جەلوای تۆ و ئەو شۆن دیای من [٣]
سەختیی ئێش دەرد بەد حاڵیم لایێ
وای بێ تۆ مەنزڵ گشت خاڵیم لایێ
وەهەر مەنزڵداو هەر ڕا گوزەردا
وەهەر دەست حەسرەت مدا وە سەردا:
چێشەن موینوون مەنزڵ بێ تۆ بۆ؟
بێ هۆشم ، خەو بۆ، ڕاس بۆ ، درۆ بۆ [٤]
گا تێکەڵ مەکەرد چەنی دەرد وێش:
فەرد هاو فەردش چەنی فەرد وێش [٥]
موات فیداش بام، یە جای شیرینەن
گوزەرگای ئەو شۆخ زوڵف عەنبەرینەن [٦]

سۆرانی (٣٤)

ئای لە ئێشی تەن، لە گیان جیاییم
ئای لە کۆچی تۆ و ئەزرەی دواییم
سوێی سەختی دەردی بەد حاڵیم لایێ
بێ تۆ ئای وارگەی گشت خاڵیم لایێ
بەهەر مەنزڵداو هەر ڕێ گوزەردا
دەستی حەسرەتی ئەدا بەسەردا
چی یە دەبینم مەنزڵ بێ تۆیە؟
بێ هۆشم؟ خەوە؟ ڕاستە؟ درۆیە؟
ئەیکرد گا تێکەڵ لەگەڵ دەردی خۆی:
فەردی هاو فەردی ، لەگەڵ فەردی خۆی
دەیگوت فیداتم: (یە) جێی شیرینە
ڕێگای ئەو شۆخی زوڵف عەنبەرینە

---

[٣] وشەی (ئەو شۆن دیای من) لە بەیتەکەدا زۆر لە دڵدا هەست و عاطیفة دەبزوێنێ.

[٤] واتە: لەبەر ئەوە لەماله وێرانەکەمدا شنەت نی یەو ناتبینم شیرازەی ژیان و کامەرانیم تێکچووەو قسە دەبڕ کێنم، نازم ئەم حاڵەم بێ هۆشی یە وە یا لە جیهانی خەو و خەو بینیندام؟ کە هەردەم دەڵێم: ئاخۆ مردنەکەت ڕاستە، یا درۆیە؟

[٥] مەبەست لە وشەی (هام فەرد) فەرهادی دڵداری شیرینە کەلە پەنای ئەوینی ئەودا کێوی بێستوونی هەڵکەندو لێیشی ڕەنجەڕۆ بوو. لەم کۆمەڵە شیعرانەی دواوەدا (بەیتی ١٣ تا بەیتی ١٨) مەولەوی و فەرهاد هەردووکیان بە خەیاڵ لە دانیاندا هاوبەشن. دەرد وێش (پ) ، بامۆ: (ك) ،(ف): دەرد ئێش.
(ف): دەرد ئێش. واتە بەبێ ئەوە ئاگای لە خۆی بێ ششیعری فەرهادی تێکەڵ بە شیعرەکانی خۆی دەکرد.

هەورامی (٣٥)

جە بالآی ئەی سەنگ پا ئاوەردەوە
بەرقەی ناز جە ڕووی ئەو شەنگ کەردەوە [٧]
جەو چاسوو سگاوە بەو خەدەنگەوە
دڵ تلنا وە زام هەزار ڕەنگەوە (٨)
جەو سەر دەشتەوە گوڵاو ڕێزان کەرد
سارا بۆی (عەنبەر سارا) هەرزان کەرد [٩]
چۆگە جەلای جام جەبهەی جەماڵ دا
بەرگەشتی وەبەخت بەدر کەماڵ دا
چێگە حوققەی ڕاز شیرین کەردەوە
تام تاڵیی دەرد دووریی بەردەوە [١٠]
گوزەرگەی جیلوەی لەیل بێ حەد بەو تەرز

سۆرانی (٣٥)

لەسەر ئەم بەردە پێی هاوردەوە
پەچەی ناز لە ڕووی ئەو شەنگ کردەوە
لەو چاسووسگاوە بەو خەندەنگەوە
دڵ تلدا بەزام هەزار ڕەنگەوە
لەو دەشتە گوڵاو ڕێژی کرد سارا
دای بەزان نرخی بۆی (عەنبەر سارا)
لەوێ ئاوێنەی ڕووی خۆی جەماڵ دا
قوری دا بەسەر بەدری کەماڵ دا
لێرەش گۆی ڕازی شیرین کردەوە
تامی تاڵیی سوێی دووریی بردەوە
جێی (جیلوە) ی لەیلا لە سنوور بەدەر

---

[٦] ئەم بەیتە نیوەی یەکەمی هی فەرهادە، وە نیوەی دووەمی لە ئلهامی مەولەوی یە و ئەیەوێ ڕێگای گۆڕی عەنبەرخاتون بپێوێ. لە گۆڕینەکەدا وشەی (یە) م لە نێو دوو کەوانەدا وەکو خۆی هێشتمەوە. کوردی یەکی ڕەسەنەو لە زۆر ناوچەدا بەکار دەهێنرێ.

(٧–٨) ئەم دوو بەیتە هی فەرهادن. دەڵێن (شیرین دوای مردنی فەرهاد لەسەر بەردێك لە نزیك گۆڕەکەیەوە هەندێ فەرهاد دەلاوێنێتەوە و دوایی خۆی هەڵ ئەداتە خوارەوەو دەمرێ) واتە: لەسەر ئەو بەردەوە لەسەر ڕوخساری نازی پەچەی لاداو دوایی خۆی هەڵدا. بە تیری برۆی دڵمی بە زامی هەزار ڕەنگ تلاندەوە.

[٩] بەیتی مەولەوی یە . خوێنەری ئازیزم! بەسەلیقەی خۆت بزانە ئەم بە یتانە کامیان بۆ مەولەوی یەو کامیان بۆ فەرهادە.

(١٠–١٢) قەصیدەکە بەیتی (چێگە حوققە...هتد) لای (ك) تەواو بوو، بەڵام ڕاست نی یە چونکە شیعرەکانی دواوە لە قەصیدەی سەربەخۆ ناچن، واتە لەبەر ئەوە گوزەرگای جیلوەو خۆدەرخستنی لەیل بەچەند تەرزێکی جۆر بە جۆر دەکەوێتە بەر چاو کاری کردۆتە سەر مەجنوون و خەفەت و زایەڵەی لە سنوور دەرچووەو ئیتر چۆن ئەتوانم بە وتن باسیان بکەم نەتۆ بیستی و نە دوژمن.

زایەڵەی مەجنوون جە عەد ڕەد بەو تەرز! (١١)
چون کەروون تەقریر پەی سەرکار تۆ؟
نەتۆ بژنەوی نە دۆسداری تۆ! (١٢)

زایەڵەی مەجنوون دنیای گرتە بەر
بەیان ناکرێ بۆ ئاستانی تۆ
نەتۆ بیبیستی نە دۆستانی تۆ

هەورامی (٣٦)

مەعدووم! چون قەزا ئاما جە ناکاو
دانا چون نادان و زۆ وە گەرداو [١٣]
عیرفانەکەت کۆن؟ فامت کۆشی یەن؟
ئای پەی جیلوەی دۆس نیهایەت نی یەن (١٤)
ئارۆ یەك (جیلوە) ش هانە ڕووی کاردا
فەردا چێش ئەو یەك (جیلوە) ش دیاردا
لا، بەڵ ئەو (جیلوە) ی ڕوونە پەنهانی
ئەوعە (ظهور) ێن، زاناش ویجدانی
چ ماتە مێومن؟ پات بی یەن پێوە؟
داناو مەخشووشی کێ دییەن پێوە؟
ئەو (جیلوە) ی گەردەن ئەرشی وەتاقی
ئێد (جیلوە) ی گەردەن سوراحی و ساقی [١٥]

سۆرانی (٣٦)

مەعدووم! کە قەزا ڕووی دا لە ناکاو
وەك نەزان زانا دەخاتە گێژاو
کوا عیرفانەکەت؟ کوانێ دانایی؟
ئای! کەی (جیلوە) ی یار دێتە کۆتایی؟
ئەمڕۆ یەك (جیلوە) ی وا لە ڕووی کاردا
ئەوی کەی سبەی ها کا دیار دا
ئەخێر ئەو (جیلوە) ی ڕووی لە پەنهانی
دەرکەوتنێکە ڕوون لای ویژدانی
پێت بوو بە داوی چ خەمێکەوە؟
داناو بێ هۆشی، کێ دی پێکەوە؟
(جیلوە) ی ئەم گەردن گەرچوو بەتاقی
ئەویان گەردنی سوراحی و ساقی

هەورامی (٣٧)

ئیمساڵ ئەووەهار چون خەزان سەرد
بەرگ وەرد باغ (مەعدووم) بەرد پەی هەرد [١]
مشێو تاڵەی من خیلاف ئەنگێزبۆ

سۆرانی (٣٧)

ئەمساڵ ئەوبەهار وەك خەزانی سەرد
پەڕی گوڵباخی (مەعدووم) بردە هەرد
ئەشێ بەختی من خیلاف ئەنگێز بێ

(١٣-١٤) ڕووی وتەی دەکاتە خۆی و دەڵێ کە قەزاو قەدەر لە پڕ هات دانا وەکو نادان دەخاتە گێژاوەوە تۆ لای خۆی خاوەن هۆش و هەست و تێگەیشتن بووی؟ بۆ ئێستە لەم مەیدانەدا وەکو نادان خۆت پیشان ئەدەیت؟.

نازانی جیلوەی دۆست (کە خودایە) کۆتایی و بڕانەوەی نی یە.

[١٥] (م) لە هەردوو نیوەی بەیتەکەدا : جیلوەکەردەن. ف : جیلوە کەردەن

واتە: ئەگەر جیلوەی گەردنی عەنبەرخاتوون ئەما خۆ جیلوەی گەردنی سوراحی و ساقی بەردەوامە.

[١] وشەی (ئەووەهار) ئەوەئەگەیەنێ کەمردنەکەی لەبەهاردا بووبێ. وەلەپێشەوە باسکرا کەلە دەی مانگی موحەڕەمدا بووە.

وەرنە، کەی؟ کێ دی وەهار گوڵڕێز بۆ؟ [2]
دڵ وە گێجبازیی چە پگەرد بازیش وەرد
جفت ئارەزوو کەرد ، چە پگەرد تاق ئاوەرد [3]
بۆی عەنبەر نە تۆی دەماخم دوور کەرد
فرسەتش ئاوەرد هەوای وەبای دەرد [4]

ئەینا ، کەی؟ کێ دی: بەهار گوڵ ڕێز بێ؟
دڵ بە فێڵبازی گەردوون هەڵە نگووت
ئەم تاکی هێنا، دڵ: ئارەزووی جووت
بای پەتای مەینەت دەرفەتی هانی
بۆنی عەنبەری لە دەماخ ڕانی

هەورامی (٣٨)

ئەیچی وە بێ بەزم یاران جانی
کام سەفا مەندەن پەی زیندەگانی؟
چون مەزاق تاڵەن جە گردین لاوە
بۆ وە شیرینیی یەك دوو نەواوە: [5]
یەکێ یەکجاری تاو نۆمەوە
ئەو یەك لاونۆم، یاو نۆمەوە(٦)

سۆرانی (٣٨)

ئەیچی ! بێ بەزمی یارانی گیانی
کام خۆشی ماوە بۆ زیندەگانی؟
چێژی دەم تاڵە لە هەموولاوە
بێ بەو شیرینیەی یەك دوو نەواوە
یەکێکیان یەکسەر بمتوێنێتەوە
ئەو بملاوێنێ و بمژێنێتەوە

هەورامی (٣٩)

ئەدای پەشێویی حاڵات جەستەم
دوورەن جەتەحریر خامەی شکستەم [1]
بەڵام (مەعدووم) غەرق هەرس جۆش وەردەن
ناعیلاج خامەش وە دەسگیر کەردەن [2]

سۆرانی (٣٩)

باسی پەژارەی چۆنیەتیی جەستەم
دوورە لە ڕشتەی خامەی شکستەم
مەعدووم لە گێژی ئەشکی جاریدا
خامەی دەس دایە لە ناچاریدا

---

[2] لە گۆڕینەکەدا وشەی(خیلاف ئەنگێزم) وەکو خۆی هێشتەوەو نەمگۆڕی، لەزۆر شوێندا لە کوردەواریدا بەکار دەهێنرێت. ئەمە باشترە لە وشەی (ڕەشی بنوێنێ)

[3] م: گێجبازی. (ع) و(پ) : کەچبازی. واتە: فڕوفێڵ و تەڵەکە بازی.

[4] عەنبەر: بۆنی خۆش. عەنبەر خاتوونی خێزانی. ڕانی : دەری کرد.

(٥-٦) بە هۆی مردنیەوە چێژوتامی دەمی تاڵە،، داوا دەکا لەئەیچی بە شیرینیی دوو نەغمە و نەوایەوە تاڵیی دەمی نەهێڵێ، ئەو دوو نەوایەش بەجۆرێ بن یەکێکیان بیتوێنێتەوەو لەدنیادا نەیهێڵێ. ئەوی کەشیان بیلاوێنێتەوەو لە دواییدا زیندووی بکاتەوە. لە (ف) دا لە جیاتی (مەزاق) نووسراوە: فیراق. نوسخەی مەزاق ڕاستە. چونکە (شیرینیی) بۆ دەمە.

[1] دەربڕین و باسکردنی چۆنیەتی جەستەی خەستەم زۆر دوورە لەوەی من بتوانم بە نووکی قەڵەمی شکاوم بیان هۆنمەوە.

(٣) بە فرمێسکی چاوەکانی دەریایەك دروست دەکاو تیایدا نوقم دەبێ، بۆیە لە بنی ئاودا بۆ لەیلی (عەنبەر خاتوون) ئەگەڕێ، وەك لە بەیتی چوارەمدا بەر چاو دەکەوێ. نیوەی یەکەمی ئەم بەیتە لای (م) ئاوایە:

پەلە پەل پێکان پەل وە خامەدا :
یەك فەرد رەقەم کەرد وە رووی نامەدا :
ئیسە دیدەی دڵ دێوانەکەی وێت
نەبێغ ئاودا مەگێڵۆ پەرێت

پەلە پەل پێچای پەل بەخامەدا :
فەردێکی نووسی لە رووی نامەدا
دڵی دێوانەت دیدەی ئێستا خۆ
لە بن دەریادا دەگەڕێ بۆ تۆ

هەورامی (٤٠)

گەردەلوودەن دەور مەزار لەیلێ
ئاو پاشی و مالآش لازمەن خەیلێ [1]
خادیمی توربەت ناسك ئەندامان
پەی دیدەو موژگان مەعدوومی ئامان
ئاو پاشی رەویەی دیدەی نمیدەم
مالآش وەزیفەی موژەی خەمیدەم
گەردێ نێ وە رووی یانەی نۆشدا
یا خەوشێ وە خەوش عەنبەر بۆشدا [2]
پاس نازکیی لەیل یاگەی وێشەن
جای موشاهەدەی قەیس دڵ رێشەن [3]
بەڵ بالآی ئالآش وەسەد خەم و چەم
باز وینوون بێ خەم وەی چەم یا ئەو چەم [4]

سۆرانی (٤٠)

گەردی گرتووە مەزاری لەیلێ
شتن و ماڵینی پێویستە خەیلێ
خزمەتی خاکی ناسك ئەندامان
هەر بۆ مەعدوومە بەدیدەو موژگان
ڕشینەی ڕەویەی دیدەی نماویم
ماڵینی پیشەی موژەی چەماویم
گەردێ نەنیشێ بەماڵی نوێدا
خەوشێ بەحەوشی عەنبەرین بۆندا
ناسکیی لەیلێ، پاسی جێی خۆیە
نەزرگەی قەیسی دڵ پڕ لە سۆیە
تا بالآی ئالآی بەسەد جۆر چەماو
بی بینم بێ خەم بەم چاو یا بەو چاو

بەڵام مەعدووم هەرس دیدەش جۆش وەردەن

[1] ئەم بەیتە و سێ یەیتەکانی دواوە ئەوە ئەگەیەنن کە زۆر جار چووە بۆ سەردانی گۆڕی خاتوون . وە وەك بیستوومە کەس و کارو دۆستانی بەرامبەر بەم کارەی گلەییان لێ کردووە.

[2] نۆشدا، بۆشدا(م): نۆشدا ، بۆشدا.

[3] واتە ڕاگرتن و پاسکردنی گۆڕەکەی لەیل بۆ ئەوەی ناسکیی و خاوێنێ هەمیشەیی بێ لە جێی خۆیدا بەو زۆر ڕەوایە ، چونکە دیمەنگەو بینینەکەی قەیسی دڵ بریندارە.

[4] ئالآش : جوان و ڕازاوە، وەیا مەعنای بەرزە کەلە (املا) ی عەرەبی یەوە وەرگیراوە. خەم و چەم لەمەعناداهەردووکیان یەکسانن. واتە چەمینەوە وەیا چەماندنەوەی بەمەبەستی عیشوەو ناز کردن. نەك بەکاری پیری. (چەم) ی دووەم: چاو، (خەم) ی دووەم: خەم و خەفەت. بەڵگەی دووەمە بۆ بەیتی پێشوو. واتە ڕاگرتنی ناسکیی گۆڕکەی لەیل ڕەوایە ، چونکە بە پلەی یەکەم نەزرگەی قەیسی دڵ ڕێشە، وەبەپلەی دووەم بەڵکو بالآی ئالآی بەصەد..جۆر هتد.

هەورامی (٤١)

(مەعدووم) تاو یاو دووری زۆر ئاومرد

تاو یاو بینای قسەی پەشێو کەرد [٥]

ماخۆلییای یاو ئینە خدێشەن

ومرنە ئەی خەیاڵ پەرێشان چێشەن؟

فەسڵ وەسڵ بەزم (خاصە) ی نەدیمان

خاوێ بی و یەرد، دیمان ، نەدیمان [٦]

بەتاڵەن هەوای دۆس کۆچ کەردە

مەحاڵەن ئامای عومر و یەردە

بنیش نەگێجاو دەریای بێ پەیدا

نەگۆشەی (حوجرە)ی (سەفینەی) مەیدا [٧]

ڕووت ڕووت ئەو (جیلوە) ی ستارە کەر ڕاس

باخودا وە ئیخلاس ، نا خودا مەناس [٨]

تا باد موراد نە پێوارەوە

کەی بڕۆت ئاخر ئەو کەنارەوە؟

سۆرانی(٤١)

(مەعدووم) تای دووری وازۆری هانی

تینی تا بینای قسەی شێوانی

ماخۆلییای (تا) پیشەی وایە خۆ

ئەینا ئەم خەیاڵ پەرێشانیەم بۆ؟

فەصڵ و وەصڵەکەی بەزمی (ندیمان)

خەوێ بوو ڕۆیی ، نەماندی دیمان

بە تاڵە هەوای دۆستی کۆچ کردوو

هاتنەوەی نی یە، عومری ڕابردوو

دانیش لە گێژی دەریای بێ پەیدا

لە گۆشەی حوجرەی ناو کشتیی مەیدا

تیشکی ئەستێرە ڕووی تێکە بە ڕاس

خوا بکرە بەدڵ، کەشتیوان مەناس

تاکو بای موراد لە بنارەوە

کەی ئەتهاوێتە لای کەنارەوە؟

---

[٥] (مەعدووم) لێرەدا موبتەدایەو نیوەی دوەمی بەیتەکە خەبەرەکەیەتی (تاویاو) ی پێشوو : لەرزوتا، گرانەتا. (تاویاو) ی دووەم بەمانا : توایەوە واتە: (مەعدووم) لەبەر ئەوە لەرزووتای دووریی یاری لەدەست دەرچووی زۆری بۆ هێناوە، بەتەواوەتی لەشی تواوەتەوەو ، بینای قسەکانی پەشێوبووە.

[٦] وشەی (ندیمان) ی یەکەم عەرەبی یەو کۆی (ندیم) ەو، بەمانا دۆست و دۆستانە. (ندیمان) ی کوردی یەو بەمانای(نەماندی) بە شێوەی ئیملای کۆن هەردوو وشەکە (ندیمان) وەکو یەك دەنووسرێن و جیناسی تەواوە.

[٧] دەریا دەریای قەزاو قەدەر، مەبەست: خوا پەرستی یە.

[٨] باخودا: لەگەڵ خودا. ناخودا: کەشتیوان.

خوێنەری بەنرخ! بەو جۆرەی کە دیت باسی عەنبەر حەتوون لەهەشت تابلۆی نایابدا کۆتایی هات ، ئەم هشت تابلۆیە کە پەنجەی توانای مەولەوی دای ڕشتوون هیچیان لە ڕووی ناوەرۆکەوە لە یەکێکی تریان ناچێ، دەتوانم بڵێم —بەپێی ئاگاداری من – لەسەرەتایانەوە تا کۆتایی یان بەو تەرزە داڕشتنە لە نووکی هیچ خامەیەکەوە لە کۆن و تازە نەتکاوەتە سەر نامەو کەس بە چاوی سەر نەیدیوە ئەگەر ئەتوانی بە درۆم بخەرەوە.

هەورامی (٤٢) [1]	سۆرانی (٤٢)
بەرزان هیلال تار وەروان قەرار دا	لوتکە وەك هیلال بەفر جاری دا
غورەی شار شۆر دڵان دیار دا [2]	مانگی نوێی عەشقی دڵان دیاری دا
نەسیم وە بۆی چین چنوور رووی هەرد	نەسیم بە بۆنی چنووری رووی هەرد
سوب (صباح الخیر) دەماخ دڵ کەرد	کردی رۆژباشی دەماخی دڵ سەرد
جە پرژەی شەونم نە تۆی پەردەوە	بە پرژەی شەونم لە توێی پەردەوە
نەرگس مەس مەس چەم ولاو کەردەوە	نێرگس بەمەستی چاوی کردەوە
سەوزە وەستەن فەرش ئەو چەمەن دەس دەس	بەسەوزە چیمەن چین چین فەرش پۆش
گوڵان جام وەدەس بولبولان سەرمەس [3]	گوڵان جام بەدەس ، بولبولان سەرخۆش
مەنعم مەکەردێ گرانە دەردم	لۆمەی من مەکەن گرانە دەردم
ئەر شێویا بۆ قافی یەی فەردم [4]	تێکچووە ئەگەر قافی یەی فەردم

---

[1] لەمامۆستا عبدالکریمی مدرسم بیست خودا بیهێڵێ بۆمان کە ئەم چامەیەی بەبۆنەی مردنی کوڕێکییەوە و ووتوە بەڵام نەزانرا کام کوڕی بووە.

[2] لەبەهارراندا بە تەوێڵی شاخە بەرزەکانەوە ئەندازەیەك بەفری شێوە هیلالی دەکەوێتە بەرچاو. ئەو بەفرە قەیتانی یە بەلای مەولەوی یەوە مانگی یەك شەوەیەو نیشانەی مانگی تازەی عەشق و شۆری دڵانە(لە کوردەواریدا وا بڵاوە هەموو مانگێکی یەك شەوە نیشانەیە بۆ ڕووداوێکی خۆش یا ناخۆش لێرەدا بۆ مەولەوی دڵ شاو نیشانەی خەم و خەفەتەو بۆ غەیری مەولەوی نیشانەی شۆرو عەشقی دڵانە).

شۆری دڵان موژەی خۆشی و شادمانیی گەیاندووە بە هەموو کەس و بە هەموو سروشت ، جگەلە منی خەستە دڵ و پەرێشان، کات کاتی بەهارە، دەبینی گوڵ و گوڵزارو سەوزەو چیمەن و چنوور بەدەم شادمانی یەوە پێ دەکەنن، و لەو پەڕی کەیف و بەزم و ئاهەنگدان، لەبەیتەکانی دواوەدا باسی بەزم و ئاهەنگەکەیان دەکات.

[3] واتە: سەوزەو ووردە گیای بەهاران چین چین زەوی یان فەرش کردووە، گوڵەکانیش بەرامبەر بە بولبولان بەجامی بادەوە-کەتۆپی گوڵەکانیانە- وەستاون و کەوتوونەتە خوێندن و سەما.

[4] مەولەوی بە هۆی خەم و پەژارەی زۆریەوە قافی یەی بەیتەکانی تێکچووە، بۆیە دەڵێ (مەنعم مەکەردی...هتد).

ئەم جۆرە گۆڕینە بەتەنیا زادەی بیری تیژی مەولەوی یە تا ئەو سەردەمە- ئەمان دیوە- لە کوردستاندا بەم شێوەیە شیعر وترابێ. نەجمەدین مەلا خوا لێی خۆشبێ لەدەستنووسێکی خۆیدا دەڵێ:

هێشتا تێ هەڵکێش نەبووە لە دنیا

هەورامی (٤٣)

فەریاد جەشۆرەی ئەرز چارەی من
هەر سەوزەی موراد من نادیارەن [٥]
داد جە هەوای شووم بەد ستارەی من
هەر ئەو گولاڵەی من نە پێوارەن [٦]
یا وەلوەلەی دەف شا دەروێش ! جۆشی
بەوسەدای ڕیشەی دڵ ئاشناوە [٧]
یا جۆش سەمتوور (مطرب) ! خرۆشی
چەنی ئەی دوو فەرد حەسرەت مەعناوە [٨]
بەڵ سەوز بیۆ تۆم ئارەزووەکەی دڵ
های چەمە دەخیل شەوێ شە نمێ ! [٩]
بەڵ ڕوو بنمانۆ ئەو نازک ئەو گوڵ
دەمە ! ئەسیمێ وادەی سب دەمێ (١٠)

سۆرانی (٤٣)

هاوار لە شۆری زەویی چارەی من
هەر سەوزەی هیوای من نادیارە
ئاخ! لەبای شوومی(بەدستارە) ی‌من
هەر ئەو گولاڵەی من خاکەسارە
ئەی زرەی دەفی شا دەروێش ! جۆشێ
بەو سەدای ڕیشەی دڵ ئاشناوە
جۆشی سەمتووری ! مطرب ! خرۆشێ
ئابەم دوو فەردەی حەسرەت مەعناوە
بڕوێ تا تۆوی ئارەزووەکەی‌دڵ
هەی دیدە! دەخیل شەوێ شەو نمێ
بەڵکو سەر هەڵدا ئەو ئاسك ئەو گوڵ
دەمە ! ئەسیمێ وادەی سوب دەمێ

هەورامی (٤٤)

سۆرانی (٤٤)

مەولەوی شیعری (سۆنتی) داهێنا
وشەی (سۆنتی) لاتینییە دیلرە بریتی یە لەم قافی یە تێکچوونە بەڵام وشەکە بەحوانی بۆم ساغ نەبووەوە.

[٥] شۆرەی ئەرز: زەویی یەکە خوێی تێدابێت ، زەویی شۆرەکات واتە خوێدار دیارە. سەوزەو درەختی لێ ناڕوێت.

[٦] (بەد ستارە): ئەستێرەی بەد ، بێ بەختی، چارە ڕەشی. نەپێوەران: لەژێر خاکدایە، واتە هەرسەوزەی ئاواتی من نادیارەو هەر ئەوگولاڵەی من بەتەنها لەژێرخاکدایە.

[٧] واتە: ئەی ئاوازو دەنگی زرەی دەفی شای دەروێشان ! بەستمە دامێنت بەو دەنگ و ئاوازەتەوە بە ڕەگ و ڕیشەی دڵ ئاشنایە، بجۆشێ و بەزمێکمان بۆ ساز بکە.

[٨] واتە: ئەی جۆشی سازوسەمتوور و گۆرانی بێژی خۆش ئاواز ! بەم بەیتانەی خوارەوە بکەوە سەر بەزمی جۆش و خرۆش.

(٩-١٠) بۆ ئەوەی تۆوی ئارەزووی من و گولاڵەم سەر هەڵدا ئەی چاو! لەشەوێکدا شەونمێك و ئەی هەناسەم ! لەبەرەبەیانێکدا ئەسیمێك هەڵکە. فرمێسك و هەناسە کەی خۆی دەچوێنێ بە ئەسیم و شەونمەوە هەزار ڕەحمەت لە گۆڕی پاکت و لە تەعبیری وردو بێ گەردت.

پەشێو وێنەی وێم نیشتە بیم خەجڵ
دیم شادی دەس دانە دەروازەی دڵ [1]
واتم: ئامانی هەرگیز، های چیشەن؟
لەب بەردەوە، چێش، نامەیێ پێشەن [2]
نەتاریکی خەت مەعناش مەجۆشا
چون ئاو حەیات دڵ خاس خاس نۆشا [3]
ئاخ قووەی زەمین دەروونم کەم بی
بوولەکەی سفتەی سەرەڕێ خەم بی [4]
وەرنەئەو شەونم جەسەردا مەوەشت
مەشیا کەردایش وە ڕەوزەی بەهەشت (٥)
فەرمان بێت ئێسا جەمین جام جەم!
پاسەیچە نی یەن تۆ دینت وەچەم

دانیشتبووم کز وەك خۆم خەجڵ
دیم شادی دەس دانە دەروازەی دڵ
وتم چۆن بوو؟ قەد نەهاتیتە ڕوو
پێکەنی، تەمز نامەی تۆی پێ بوو
لەتاریکی خەت، مەعنای دەجۆشا
وەك ئاوی حەیات دڵ باشی نۆشا
ئاخ هێزی ئەرزی دەروونم کەم بوو
خۆڵی سوتاوی لەسەر ڕێی خەم بوو
دەنا شەونمێ کە ئەو پێی ئەچەشت
دەبوو ببوایە بەباخی بەهەشت
فەرمووبوت ئێستا ڕوومەت جامی جەم!
وەکو تۆ دیوتە وانەماوە ئەم

هەورامی (٤٥)

نرخ کالاکەش ئالاتەر بی یەن
سەد گیان وە پولێ بالاتەر نی یەن
ئارێ تا پەی ئەو من ڕۆمەن چون شەو

سۆرانی (٤٥)

نرخی کالاکەی زیاتر دەنوێنێ
سەد گیان لەلای ئەو پوولێ ناهێنێ
بەڵێ تا بۆ ئەو ڕۆژم وەکو شەو

---

[1] نۆ قەصیدەی نوسیوە بۆ ئەحمەد بەگی کۆماسی وەك بەرچاو دەکەون.کەسی نەدیوە لە کەساسی و زەبونیدا خۆی پێوە بچوێنێت بەس خۆی نەبێت . بۆیە دەفەرموێ(پەشێو وێنەی وێم..) ڕستەی (دیم شادی دەس دا..) (استعارە)ی مکنیە) یە.

[2] نامەیێ: (ف) : نامەی تۆ.

[3] وابڵاوە:ئاوی ژیان وەیا ئاوی حەیات. ئاوی خضر لە شوێنێکی زۆر تاریکدایە و ئەبریسکێتەوە. دەڵێن هەرکەس لەو ئاوە بخواتەوە نامرێ و ئەمینێ، ئەڵێن (خچر) ئێستا لەژیاندایە، چونکە ئەو ئاوەی خواردۆتەوە، پیتە ڕەشەکانی ناو نامەکەی چواندووە بەتاریکی یەوەو، ماناکانیشی لەپرشنگداریدا بەئاوی ژیانەوە، دڵەکەش باش باش ئەو ئاوەی نۆش کردووە.

(٤–٥) سفتەم، (ع) و (ف) : سفتەی . واتە هێزو پڕشتی زەوی دەروونم لەبنەڕەتدا کەم بوو. وەجگە لەوەش خۆڵەمێشەکەی لەشی سووتاوم لەسەر ڕێگای هاتوچۆی کاروانی خەم بوو. ئەگینا ئەگەر وانەبووایە ، دەبوو ئەو دڵەم کە ئەو ئاوەی نۆشابوو وەیا ئەو شەونمەی بەسەر دا ڕژابوو دەبوو ببوایە بەباخی بەهەشت.

شەوقەن پەی خەندەی سوبح جەبهەی ئەو [٦]
تا وەنەڕی دەرد دڵەی من شانەن
زەریف تەر تووڕەی ئەو دانە دانەن [٧]
تا من دووی سفتەی جەستەم فیشتەرەن
جە لای ئاوێنەی ئەو زیاتەرەن [٨]
تا سفتەی قامەت من وسمە وەشەن
ئەبرۆی ئەو وەرووی دڵ کەمان کەشەن [٩]
های چێشت واتەن؟ وەرەحمەت شاد بی
مەر زوو تەر کەم بی ، ئیسە زیاد بی؟
ئەر جە زام دڵ من نیگات مەکەرد
مەزانات ئەو زات ، ئەو وەسف بێ گەرد [١٠]

دەبێ بەشەوقی خەندەی (جەبهە) ی ئەو
تا بەمشاری خەم، دڵ شانەیە
تورەی ئەو جوانتر دانەدانەیە
تا جەستەی سووتووم دوکەڵ بسێنێ
شەوقی ئاوێنەی زیاتر دەنوێنێ

برۆی رووەو دڵ کەوان ئەکشێنێ
شاد بی بە ڕەحمەت وتت چی ئەمە؟!
زوو چۆن زۆرترو ئەمێستا کەمە؟!
گەر لەزامانی دڵم ئەزەر کەی
ئەزانی ئەو زات ئەو وەصفی بێ پەی

هەورامی(٤٦)

ئەو ڕاز، ئەو ناز، ئەو قەوس ، ئەو خەدەنگ
بی یەن ،هەن، مەبۆ، مەگێلان جە ڕەنگ، [١١]
حاڵش دەستەمل وە ئیستیقباڵەن
ئیستیقبال چەنی مازیش یەکحاڵەن (١٢)

سۆرانی (٤٦)

ئەو ڕازو نازو قەوس و خەدەنگی
بوو، هەیەو، ئەبێ، ناگۆڕێ ڕەنگی
(ئێستای) دەستەمل لەگەڵ (لەمەولای)
ماضی ئیستیقبال، حاڵ، یەکسانە لای

---

[٦] ئارێ: بەڵێ. واتە بەڵێ ڕاستەو دوورە لەگومان. تاکو من بەهۆی عەشقی ئەوەوە ڕۆژم وەکو شەو تاریك و نوتەك بێ، بەیانی ڕۆژی ڕوخساری ئەو جوان تر دەردەکەوێ و پێدەکەنێ و ئەبریسکێتەوە، دیارە تا شەو تارریك تر بێ بەرەبەیان باشتر دەردەکەوێ.

[٧] واتە تا من بەمشاری دەردی ئەو دڵم وەکو شانە برگە برگە بێ، زوڵفی ئەو باشتر پەخش و بڵاو ئەبێتەوە دانە دانەو تاڵ تاڵ ئەوەستێ، واتە دڵە عاشق تا باشتر زامدار بێ، یار باشتر خۆی دەنوێنێ.

[٨] فیشتەرەن، ك: ئەسەرەن، واتە تا من دوکەڵی لەشی سووتاوی جەستەم بەخەستی هەڵچێ وەپەرەبسێنێت، بەو خۆڵەمێشەی جەستەم شەوق و ڕووناکی ئاوێنەی ڕوخساری باشتر پەرەدەسێنێ چونکە خۆڵەکەی ئەدا لەو ئاوێنەیەو ڕۆشنایی یەکەی زیاتر ئەبێ.

[٩] واتە تا سووتاوی یەکەی لەشم لە وسمە ڕەشتر بێ برۆی کەوانی ئەو باشتر تیر دەگرێتە نیشانەی دڵ و بۆی دەکشێ.

[١٠] مەعناکەی لەگەڵ دوو بەیتی دواوەوەدایە.

(١١-١٢) ئەگەر لەکونی زامەکانی منەوە سەیرت بکردایە ئەو دەمە دەتزانی ئەو زات ئەو وەصف .... بووەو هەیە و هەر ئەبێ گۆڕانی بەسەردا نایەو. حاڵ و ماضی و ئیستقبالی یەك حاڵەو ناگۆڕێ.

بـاریٚ دڵ وەخشت وێرانی ئـاوان	دڵ چون بەخشتی وێرانە ئـاوان
حەقت وەدەسەن نەداری تـاوان، [١٣]	حەق بەدەستی تۆ ، دووری لە تـاوان،
دڵ تـیفل و نـازیز هەر ڕۆ نە (شانیٚ)	دڵ تـیفل و نـازیز هەر دەم بە (شـان) یٚ
هەر لادیٚ تـەرزیٚ، هەر سات نیشانیٚ (١٤)	هەر تـاویٚ تـەرزیٚ هەر جار نیشانیٚ
گـا چون ستـارەی تـاریکە سەحەر	گـا وەك ئەستێرەی تـاریکیی سەحەر
گـا قەمەر، گـا خۆر مەیۆ وەنەزەر (١٥)	گـا مانگ و گـا خۆر دێتە بەر نەزەر
گـا وەبێستوون هەستی بینـاوە	بەو بێستوونەی هەستیی بینـاوە
حوسنی وە گوڵ گوون وەش ئیستیغنـاوە [١٦]	(جیلوە) ی سەد ڕەنگی خۆش ئیستیغنـاوە
دەست شیرینیش ماوەرۆ وە یـاد	دەستی شیرینیی دێنێتیەوە یـاد
فەرهادی نەتـاق فەرقەکەی فەرهاد(١٧)	ڕەنجی بیٚ مایەی تـاقەکەی فەرهاد

<u>هەورامی(٤٧)</u>	<u>سۆرانی (٤٧)</u>
گـا چەرخ دیدەی سەد لەیلا فرۆش	گـا چەرخی دیدەی سەد لەیلا فرۆش
کوورەی نـاز نـاز ماوەرۆ وە جۆش [١٨]	کوورەی ئـاگری ئەهێنێتە جۆش
تـا بۆی حەرارەت مەوج دەریای دەرد	بە تـاوی گەرمی گێژی دەریای دەرد
مەجنوون وێنەی تـەم بەرۆ هەردەو هەرد(١٩)	وەك تـەم سەرئەخا مەجنوون هەردەو هەرد
خـاڵۆ ! پەی جەلال ئەر کـارسازیشەن	خـاڵۆ ! بۆ(جلال) گەر کـارسازی بیٚ

(١٣-١٥) واتە تۆ گوناهت نی یە چونکە خانووی دڵی تۆ بەخشتی وێرانە دروست کراوە، وەلە لایەکی کەوە ناهەقت نی یە و بەتاوابارت ناوانم. چونکە دڵ وەك منداڵی ساوا وایە مەودای تێگەیشتنی تەسکە، دەبینین ئازیزیش هەر ساتە بەجۆریٚ خۆی دەنوێنیٚ (کل یوم هو فی شان). جاریٚ وەك ئەستێرەو کەڕەتیٚ وەم مانگ و دەمیٚ وەکو خۆر دەکەوێتە بەررچاو، سەیری ئایەتە پیرۆزەکانی (٧٨\٧٦) سورەتی ئەنعام بکە.

(١٦-١٧) واتە: جار جاریٚ ئازیز بەسەر شاخی بێستون بینای دنیاوە بەو جوانی یەهەمە جۆرەی و، بەو بیٚ باکی یەی دەستی توانای شیرینیی ڕەنجی بیٚ مایەکەیفەرهادمان دەخاتەوە یاد، هەر کارێك کە بیەویٚ بیکا دەیکا و پرسیاریشی لیٚ ناکریٚ. (ولایسال عما یفعل...)

(١٨-١٩) واتە ئازیز جار جاریٚ بە گێڕانی چاوی کە هەر گێڕانێکی لە جوانیدا صەد لەیلا دەفرشیٚکوورەی ئاگری نازی دێنێتە جۆش بەتاو وتینیی ئەو گەرمایەی شەپۆلی دەریای دەردی بیٚ سامانی عەشق سەدان وەکو مەجنوون دەکا بەتەم و مژو دەیخاتە ڕووی ئاسمان و هەرداو هەرد دەیگێڕیٚ.

وادەی تەجەللای تیر ئەندازیشەن [٢٠]
(بسم الله) ئەو تیر پەڕ تێدا بەستەش
ئێد نیشانەی تەن سەد جار شکستەش(٢١)
چون ڕەنگ کەرۆ زام تازە دامانم
ئاو مزۆ ئەو دمم کۆنە زامانم
زام تەن وە تیر بەلاش زیاتەر
ڕای ئامۆشۆی دڵ وەلاش زیاتەر [٢٢]

دەمێ(تەجللا) ی تیر ئەندازی بێ
بفەرموو ئەوە خەدەنگی پەڕدار
ها نیشانەی تەن شکستەی سەد جار
گەر زامی تازەی سوورکا دامانم
ئاو ئەزێتە دمم کۆنە زامانم
تا زامی تیری بەلای زیاتر
دڵ ڕێی هاتووچووی بۆلای زیاتر

هەورامی (٤٨)[1]

جەرگت لەت لەت بۆ چەواشەی ! چە پگەرد!
خالۆت جیا کەرد، یەکار بی تۆ کەرد ؟ [٢]
دیدە ! وادەی سەیل هوونەی هوناوەن
دڵە! وەخت بەزم نۆشای زوخاوەن
(وەش ڕەنگی) ! بازمە، سادەی (بێ ڕەنگی) !
(شادی) ! باوەس بۆ، وەختەن (دڵ تەنگی) [٣]
(وەشی) ! وادەت شی، وەش ئامای وەخەیر
(شەوقە) وەتەوق بای ، تاکەی هەوای سەیر؟
مانیای مەینەت سەرەو کۆی ستەم
مەعدوومیی بەرکۆی سەرەو چێرەی خەم! [٤]

سۆرانی (٤٨)

جەرگت لەت لەت بێ چەواشەی چەپ گەرد!
خالۆت دوور هەڵدا، ئەمەو کاری مەرد؟!
دیدە! سەردەمی سەیلی خوێناوە
دڵە!دەی بەزمی نۆشی زوخاوە
(خۆش ڕەنگی) ! لاچۆ، سادەی (بێ ڕەنگی)!
(شادی) بەسیەتی بابێت (دڵتەنگی)
(خۆشی) وادەی چوو، خۆش هاتی بەخێر
(شەوقە)! بە پەن بی، تاکەی نابی تێر؟
ماندووی ! مەینەتی سەرەو کۆی ستەم
(مەعدوومی! بەرکۆی سەرەو ژێرەی خەم

(٢٠-٢١) (جلال): ڕق و قینە. (تجلا): خۆدەرخستن، واتە خالۆ! ئەگەر ئازیز بە ڕق و قین کارساز ئەبێ و دەیەوی تیرم ئاراستە بکا ! لەم کاتەدا ئەمە ملی کەچی من و ئەوەش تیری پەڕداری ئەوو ئەوەش لەشی سەد جار شکاوم با بیکا بە نیشانە.

[٢٢] تا ئەو بە تیرەکانی زیاتر زامم تێ بکاو لەشم کون کون بکا، ئەوکاتە ڕێگای هاتوچووی دڵ بۆلای ئەو ئاسان تر ئەبێ: سەیری ئەم داهێنان و ئیبداعە ناکەی؟

[١] گلەیی لەگەردوون دەکا کە خاڵۆی دوور خستۆتەوە.

[٢] جەرکت لەت لەت بۆ، (ف) ، (پ)، (ع) : خۆ هۆنیت نەویم، واتە : خۆ خوێنە خۆرت نەبووم.

[٣] بەبۆنەی دوورکەوتنەوەی خاڵۆیەوە دەڵێ: ئەی (ڕووی گەشی) سروشتیم! ئەی (شادمانی) ئێوە بڕۆن و مەمێنەوە، ئەی ((بێ ڕەنگی) و (دڵ تەنگی) جێگایان بگرنەوە.

چ وەختەن دڵت جەشادی کەیلەن؟

دەك لێلاّ ویت بۆ، یەوەفاو مەیلەن؟!

هەورامی(٤٩)

ئەو چەم بەسورمەی خەمناکی ڕەشتە

چەنی گەشت دەشت پای ڕەشت سەر گەشتە [٥]

هام ڕاز ئاخ و داخ، ناڵەی نەوای نەی

دڵ کەباب ، چەم جام، خەم ساقی، هوون مەی

تۆ ئالوودەی بەزم جەرگەی هام فەرادن

کەیف مەی، سوحبەت گرۆی هام دەردان

ئەو سەبوون سفتەی پڕ داخ بێ پەرداخ

تۆ بۆی شنۆی بای ئێلاّخ نەدەماخ

ئەو تەشنەی ڕای چۆڵ سای گەردەن پڕ گەرد

تۆ سێراو نە پای وە فراوان سەرد

ملان!، سەربەرزان! ، کۆساران!، هەردان!

بێ شەرتان! جەداخ وەفاتان مەردان

چێشەن ئاراییش سەر تا وەدامان؟

خاڵۆم وە عەزم سەیرتان ئامان؟

مەشێنە چین چین چنوور ! نەکاوان

توخوا ماتەم بە هاژەی بەفراوان!

شنۆی وەرکاوان ، ئەو نەبۆ پەی چێش

هاژەی وەفراوان ئەو نەبۆ پەی چێش [٦]

چ وەختە دڵت لەشادی کەیلە؟

لێلاّییت دایی، کەی وەفاو مەیلە؟

سۆرانی (٤٩)

ئەو چاو بە سوورمەی خەم ڕشتووە، پەستە

سەرگەشتەی گەشتی پێ دەشتی ڕەشتە

هاوتای ئاخ و داخ، ناڵەی نەوای نەی

دڵ کەباب، چاو جام، خەم ساقی، خوێن مەی

تۆ لەناوجەرگەی بەزمکەی یاران

کەیفی مەی لەتەك گرۆی هاوسەران

ئەو سووتووی گڕەی ئاخ و بێ پەرداخ

تۆ بۆی شنەی بای کوێستان لەدەماخ

ئەو تینوی ڕێی چۆڵ ، گەردن پڕ لە گەرد

تۆ لەداوێنی بەفراوانی سەرد

ملان، سەربەرزان، کۆساران، مردم

بێ پەیمانیتان کاری تێ کردم

ئەم ئارایشەی سەرتا داوێنتان

چی یە؟ بۆ (خاڵۆ) دێ بەسەردانتان؟

مەشنێ چین چین چنوور ! لەکاوان

توخوا ماتەم بە هاژەی بەفراوان!

شنەی بەرکاوان، ئەو نەبێ بۆ چی؟

هاژەی بەفراوان، ئەونەبێ بۆ چی؟

---

[٤] سەرەو کۆ: پاشکۆ. بەرکۆ: پێشکۆ. (مەینەتی) چواندووە بە سوارێکەوە کەبەهەورازدا سەرکەوێ. (خەم) ی چواندووە بەو سوارەوە کەسەربەرەو خوار بڕوا. واتە: ئەی ماندووی پاشکۆی مەینەت سواری هەوراز بڕ ! ، وە ئەی پێشکۆو بەرکۆی خەم سواری سەرەو لێژ بڕ !، کەی کاتی ئەوەیە دڵت لەشادی کەیل بێ!؟

[٥] دوورخستنەوەی خاڵۆی بۆ (ڕەشت و گێلاّن) ئەوە دەگەیەنێ کەبەکاروباری سیاسەتەوە خەریك بووە.

[٦] شنۆی وەرکاوان: (م) : چنوور نەکاوان. —مەولەوی – وەك خۆی خەفەتبارە بۆ خاڵۆی —دەیەوێ سروشتیش هەروا خەمبار بێ بۆی.

هەورامی (٥٠)

ئەسیم! بەس بویەر وە کۆساراندا
وەسەن شانای وەڵگ وەدیاراندا
شنۆی ئەو بەرزە، ئەو ئەبۆ پەی چێش؟
لەرزە سەد تەرزە، ئەو ئەبۆ پەی چێش؟
وەسەدای (سەرووەش) دڵ وەش مەزاقان
هەنی ئەلەرزۆ کەڵ ڕەم ئەتاقان [٧]
سەدای (ماردومان) ئەو ئەبۆ پەی چێش؟
سەفای کەڵ ڕەمان ئەو ئەبۆ پەی چێش؟
خاڵ خاسان بێ (ئان) هەر بار وە لێو بان
هیلانەی دڵان باهەر پەشێو بان [٨]
ئەو (ئانە) پەی دڵ ، ئەو ئەبۆ پەی چێش؟
ئەو لانە پەی دڵ، ئەو ئەبۆ پەی چێش؟ [٩]
دەخیل هەی دەخیل! خاڵۆکەی گیانی!
وێت ئەی سەفەردا تەنها ئەزانی
مەرگ تۆم، هەرچەند تەشریف بەردەنی
تەرك خەڵتەو خاك جەستەم کەردەنی [١٠]

سۆرانی (٥٠)

ئەسیم! بەس بڕۆ بەکۆساراندا
بەس گەڵا بەرە بە دیاراندا
شنەی ئەو بەرزە ئەو ئەبێ بۆچی؟
لەرزەی سەد تەرزە ئەو ئەبێ بۆچی؟
سەدای (سەرخۆش) ی دڵ خۆش مەزاقان
ئیتر ئەلەرزێ کەڵ گەل لە تاقان
(ماردوومان) سەدای ئەو ئەبێ بۆچی؟
ڕانەکەڵ سەفای ئەو ئەبێ بۆچی؟
ئازداران بێ (ئان) هەر بار بە لێو بن
هێلانەی دڵان با هەر پەشێو بن
ئەو (ئانە) بۆ دڵ، ئەو ئەبێ بۆچی؟
ئەو لانە بۆ دڵ ئەو ئەبێ بۆچی؟
دەخیل هەی دەخیل ! خاڵۆکەی گیانی!
خۆت لە سەفەرەدا تەنیا ئەزانی
چەندە لێم دووری بەمەرگت قەسەم
جەستەی کردوومە گەردی ڕێگای خەم

هەورامی (٥١)

گیان –دۆس گیانی- ڕەفیق ڕاتەن
سوورمەی بینابیش تۆزەکەی پاتەن
هەی ڕۆ ! ئەواچی خودا ئەکەردە

سۆرانی (٥١)

دۆستەکەی گیانی ! گیانم لە ڕێتە
سوورمەی بینابیم تۆزەکەی پێتە
ڕۆ، ئەڵێی-چەرخی جەفا کردەوە-

---

[٧] وەسەدای: ع،ف،ك: جەسەدای. (سەرووەش–سەرخۆش)، وەك لە (پ)و(ك) دا هاتووە ناوی جۆرە تفەنگێکی ڕاوی یە.

[٨] بێ ئان: (م) : هەمیشە بێ ئۆقرە. دەگونجێ (بێ ئان) ضە میری غاییب بێ و بگەڕێتەوە بۆ (شنۆی ئەو بەرزە..)

[٩] وشەی (ئانە) : ئەوعانە. ئەوکاتە. واتە ئەو کاتانەی کەئازداران لە خۆشی و بەزمدابن کە خاڵۆی لێ ئەبێ بە هیچ دەچێ.

[١٠] مەرگ تۆم: (ف) : وەمەرگت قەسەم.

خەم وەفاو بەینەت نەوێرم بەردە [11]

بادەی بێ وادەی فەنام وەردە بۆ

شەرت بۆ ، کامین شەرت؟ یاران کەردە بۆ

تا دڵ جەلەزەت دینت ناکەم بۆ

ئەو زەوقە تۆ دیت وەنەم حەرام بۆ

جەستەی خەستەی خار سەودایی خەجڵ

با بەس بۆ، تاکەی ئەی دڵ وەشیی دڵ؟ [12]

چەپ گەرد بێ فرسەت شانا مۆرەی ئەرد

عومرێ بێ ئاماو یەرد، گوزەر کەرد

زەحمەتەن خەلاس جە دووری وەردە

بە هووناو بە یۆ عومر و یەردە [13]

خەم وەفا و مەیلی لە بیر بردمەوە

چێژابم بادەی بێ وادەی مردن

شەرت بێ، ئەو شەرتەی یاران پێی بەندمن

تا دڵ لە تامی بینین ناکام بێ

ئەو زەوقە تۆ دیت لە من حەرام بێ

ئەی خەستەی خاری بیماریی خەجڵ؟

با بەس بێ ، تاکەی دڵ دانەوەی دڵ؟

گەردوون بێ فرسەت زاری هەڵدا زوو

عومرێ بوو هات و ڕۆیی و بەسەر چوو

زەحمەت ڕزگاری لە دووری کردوو

ئەی هوو؟ بێتەوە عومری ڕابردوو!

هەورامی (٥٢)

جە گیان سێر وەردەی جەتەن هەراسان!

خاڵۆی خەمیای خەم خاڵ خاڵ خاسان! [1]

نامەم چون یاوا مولا حەزەت کەرد

بشۆ وە پا بۆس عەرز کەر جە رووی دەرد [2]

واچە هەی سەد جار (مەعدوومی) توفەیل

سۆرانی (٥٢)

لە گیان تێر خواردوو! لەتەن هەراسان!

خاڵۆی کۆماوەی خاڵی خاڵ خاسان !

کەنامەم گەیی سەرنجت دێرا

برۆ ماچکە پێی بەحەسرەت خێرا

بڵێ هەی سەد جار! مەعدوومی توفەیل

---

[11] لای (ف) و(ك) نیوەی دووەمی ئەم بەیتە ئاوایە:

خەم وەفاو مەیلش وەغارەت بەردە

[12] مەولەوی لێرەدا ڕووی قسەی دەکاتە خۆی.

لای (ف) و (ع) ئەم سێ بەیتەی دواوە لەم چامەیەدا نین.

[13] لە (م)دا نیوەی دووەمی ئەم بەیتە ئاوایە:

بەهووناو بە یۆ عومر و یەردە

[1] دانەی (خاڵ خاسان) کاریان تێ کردووە، بۆیە پشتی کۆماوەتەوە . لەجیاتی (خاڵ) ی یەکەم لە (ف) دا : (خێڵ) ە

[2] لەهەندێ دەستنووسدا ئەم بەیتە ئاوایە:

نامەمکیانوون بوانان پەرێت

گۆش دەر وە نامەی دێوانەی سەر شێت

پەرسا بێت جە ڕووی گەرمیی کوورەی مەیل [٣]
کۆ جە دووریی من چە تەورەن حاڵش؟
کێ بەر مەکەرۆ خەم نە خەیاڵش؟ [٤]
چون ئەوێ جە دین چون تۆیی دوور بۆ!
چەم لێڵاو، دڵ تەنگ، تەن سفتەی توور بۆ [٥]
هەر سات وە ئەوعێ دەردش خەتەر بۆ
حاڵش چ تەورەن؟ خاکش وەسەر بۆ

لەووت پرسیبوو لە ڕوووی گەرمیی مەیل:
ئەو لە دووریی من چۆنە ئەحواڵی؟
کێ بێ دەر بکا خەم لە خەیاڵێ؟
یەکێ وەك ئەوێ لە تۆوە دووربێ؟
چاو لێڵ و، دڵ تەنگ، تەن سووتووی توور بێ
هەردەم بە جۆرێ دەردێ خەتەر بێ
چ جۆرە حاڵی؟ خاکی بەسەر بێ

هەورامی (٥٣)

هام فەرد ناڵەی دڵ، سەیرانگەی ستەم،
هام دەرد دووی دەروون، خەم بەرکەر کۆی خەم
تۆ خاسەن ئەو تووڵ! سەرو سەراوان
خەم مدەی وە باد شنۆی سەر کاوان،
گا چون بۆی نەسیم وە ڕووی شەتاودا
گا چون گوڵ نە پای چۆڕەی وە فراو دا [٦]
سەیر لەرزەی ئەرم سەوزەی سەر بەرزان
سەفای گوڵاڵان سەد تەرزان لەرزان
سوب نە سەرملان صەییادان هام دەم
شریخەی ماردوم ، کلاڤەی کەڵ ڕەم
ئەك چون ئەو پابەند قەڵای شاری دەرد
جەی وەهار چون وەڵگ پایزان ڕەنگ زەرد
ئاخ ئەجەهدو جەخت داخ زامەت سەخت

سۆرانی (٥٣)

هاوڕێی ناڵەی دڵ، سەیرانگای ستەم
هاوتای دووی دەروون، خەم دەرکەری خەم
تۆ باشی تووڵی! سەروی سەراوان!
خەم ئەدەی بە بای شنەی سەر کاوان
گا وەك بۆی نەسیم بە ڕووی شەتاودا
وەکو گوڵ لە پێی چۆڕەی بەفراودا
سەیری کەروێشکەی سەوزەی سەربەرزان
سەفای گوڵاڵان سەر تەرزان لەرزان
هاودەمت: ڕاوچی شەبەق لەیالان
شریخەی ماردوم گلۆڵەی کەڵان
ئەك وەك ئەو بەندی قەڵای شاری دەرد
ڕووی لەم بەهارا خەزان ئاسا زەرد
ئای لە ڕەنج و کۆش! وای زامی سەختم

---

[٣] (توفەیل) : دواکەوتووی خۆشەویستی ، واتە بڵێ: هەی سەد جار مەعدوومی توفەیل بەقوربانت بێ ، تۆ پرسی بووت چۆنە ئەحواڵی...هتد.

[٤] وشەی (کۆ) فارسی یەو کورت کراوەی (کە او) یە ئەم بەیتە لە (پ) دا نی یە. لە جیاتیی دوو وشەی (حاڵش) و (خەیاڵش) لە (ك) دا (حاڵت) و (خەیاڵت)ە.

[٥] ئەم بەیتە لە (ك)دا نی یە واتە: یەکێکی وەکو ئەو لەچاوی یەکێکی وەکو مندا دووربێ ، یا خوا چاوی لێڵایی دابێ.

[٦] چۆڕەی، (ف) و (ك) : چووزەی

بەرگ ماتەم ڕەخت نارەسایی بەخت

کزەی خەم چون موو خەم پەنەش وەردەن

دووریت خۆ یەکجار تەمامش کەردەن

بەرگی ماتەمیی نارەسای بەختم

کزەی خەم وەك موو چەماندوویەتی

دووریت بە جارێ فەوتاندوویەتی

هەورامی (٥٤)

وەخت جۆش دەرد کزەی نالەی سەرد

گوم بۆ نە گێجاو گەردەلوول دەرد

ئەو خەندەی بێ وەخت مەیۆش وەدەمدا

مەگێلۆ ماچۆ ئەو گێج و تەمدا :

ئەر هەرئەو بەختەن، هەر ئەو تالەمەن

دیدەم! دیدەنیت ئەللا و ئالەمەن [٨]

سۆرانی(٥٤)

کە جۆشا کزەی دەردو نالەی سەرد

گوم بوو لە گێژی گەردەلوولی دەرد

بێ وادەی ئەو دێ خەندەی بە دەمدا

ئەگەڕێ و ئەڵێ لە گێژو تەمدا :

گەر هەر ئەو بەختەو ئەو ناوچاوەیە

بینینت دیدەم! لە خوداوەیە

---

[٨] ئەڵلاو ئالەمەن: (الله اعلم) من ، واتە خودا لە هەموو کەس زاناترە. بەم چەند بەیتە، مەولەوی باسی کەساسی و زەبوونیی خۆی بۆ خالۆی دەردەبڕێ، کەبەهۆی دووریی خالۆیەوە تووش بووە، لە دوا وتەیدا دەڵێ:

ئەگەر هەر ئەو بەختەو ئەو ناوچاوەیە باوەڕ ناکەم جارێکی تر بت بینم.

هەورامی (٥٥)[1]

هەر چەنی ناکاودەماخم تەم بی
سیا هەور دوود نەکەللەم جەم بی
بەرق و بروسکەو تەم داش وە هەمدا
پلووسکەی سێلاوئامام وە چەمدا [2]
خاشاك هەستیم لافاو بەردەوە
دەروون پێچش داو دڵ و یەردەوە [3]
زانام هەمدیسان دڵ کۆس نۆشەن
گەردەلوولشەن ئارەزووی تۆشەن
جۆشش وەردەبێ چار وێم نەکەرد
وەهەر حاڵ نەبەین شەرتێمان و یەرد [4]
نەك چەنی خەیاڵ قیبلەم بسازی
دەخیل ! تەن خەستەن وە جیاش نازی [5]

سۆرانی (٥٥)

هەرکە لە ناکاو دەماخم تەم بوو
هەوری ڕەش چون دوو لەکەللەم جەم بوو
تیشك و بروسکەو تەم تێکەڵ تەواو
لافاو سەری کرد لە پلووسکەی چاو
لافاو وا پۆشی بوو نمی بردەوە
دەروونم گێژا، دڵم بووردەوە
زانیم دیسان دڵ وا کۆستی نۆیە
گەردلوولی یەو ئارەزووی تۆیە
چاری خۆم نەکرد کە جۆشا بە تین
هەر چۆن بوو لەسەر شەرتێ پێکاتین:
لەتەك خەیاڵیا نەکو بسازی،
دەخیل ! تەن بیمار، لێی نەترازی

هەورامی (٥٦)

سەر هەردو سەر هەرد، مەنزڵ ئەو مەنزڵ
دڵ ئەو شۆن تۆ، من ئەو شۆن دڵ [6]
دیم بەد عەهدیش کەرد هەوا سەندەوە

سۆرانی (٥٦)

سەر هەرداو سەر هەرد، مەنزڵ بە مەنزڵ
دڵ لە شوێنی تۆ، من لە شوێنی دڵ
دیم وەعدەی نەبوو زوو ڕفایەوە

---

[1] (ع)–م): بۆ ئەحمەد بەگی کۆماسی نووسراوە.

[2] لە ئاسمانی کەللەو دەماخمەوە تەم وتیشك و بروسکە تێکەڵ بوون بە یەکدا؛ جا لەدوو پلوسکەی چاوەکانمەوە لافاو چۆراوگەی بەست.

[3] ئەو لافاوە پووشی هەستیمی (وجوودم) ی بردو ئاگام لە خۆم نەما ، دەروونم پێچی پیادا هات و دڵم بوورایەوە، بەم بوورانەیەو و بەو حاڵەیەوە کە وەکو کۆستی نوێ کەوتوو خۆڵی ئەپێوا. وەك لە بەیتی دواییدا دەر ئەکەوێ. زانیم نیازی لای تۆی هەیە.

[4] دڵ بە جۆرێ هاتە جۆش، ئۆقرەی لێ بڕا ، بەرامبەر بەوە هیچ چارەیەکم نەدۆزی یەوە، لە ناچاریدا هەرچۆنێ بوو لەسەر ئەم مەرجەی خوارەوە پێکهاتین.

[5] ئەمە پەیمانەکەیانە(م) : پێم ووت لەگەڵت دێم بۆلای لەیل ، بەڵام بەو شەرتە.. نەکەی لەشی خەستەم بەجێ بێڵی.

[6] ڕووی وتەی دەکاتە خاڵۆی.

تەن حەسرەت مەند جیا مەندەوە [٧]
جە بێ شەرتیی دڵ زامەتم سەختەن
وێت یاو نەوە های شەماڵ ! وەختەن،
ڕەحمێ کەر وەحاڵ خەمان هەرزاندا
تەشریف بەر بدیە وەسەر بەرزاندا [٨]
هەر جاێ چون بەخت دوور نەو هاڵان
سیا بۆ تاریك جە سیا ماڵان [٩]

بەحەسرەت تەنم تەنیا مایەوە
لەبێ شەرتیی دڵ، دەردی سەختێتی
وەرەوە دەخیل نەسیم! وەختێتی
ڕەحمێ بە حاڵی خەمان هەرزاندا
بڕۆ بڕوانە بەسەر بەرزاندا
هەر جێ وەك بەختی دوور لە نازاران
ڕەش و تاریك بێ بە ڕەش دەواران

هەورامی (٥٧)

گێج دوود ئاخ هەواش پڕ کەردەن،
ئانە یا تاخگەی خاڵۆی هام فەردەن [١٠]
گا گێج سەرسام نەگەرداوەدا
گا خەفتەن نەتۆی خەفەت خاوەدا
جە نەشئەی گەرمیی هەوای کوورەی مەیل
جای تینیش کەم کەم جە نم بی یەن کەیل
وێت ئاسا وە نەرم وێت نە ڕووی نم دەر
بەو شنۆی فێنك دڵیش بێدار کەر
بەڵام شنیای تای سەر سوورەی بێ گەرد
ئازار نەدۆ هیچ وەسای گەردەن زەرد
مە پرسۆ ، سێڵاو ئەسرینان تاو تاو
بڕێز وە ڕوودا ئێدش دەرجواو
سفتەکەی سەرسام تەن ئاتەوانا

سۆرانی(٥٧)

کوێ پڕ لە گێژی دووی ئاخ و دەردە
ئەوە نشینگەی خاڵۆی هاو فەردە
گا گێژو سەرسام وا لەگەرداودا
گا نووستو لە توێی خەمانی خاودا
لە نەشئەی گەرمی هەوای کوورەی مەیل
چاڵایی ملی کەم کەم لەنم کەیل
نەرم خۆت ئاسا بەو نم شێدارکە
بەو نەشئەی فێنك دڵی بێدارکە
بەڵام با لەرەی ڕیشووی بێ گەردی
ئەدا ئازاری لا ملی زەردی
ئە پرسێ ، سەیلی ئەسرین بڕێژە
تاو تاو بە ڕوویدا ئەمەی پێ بێژە
سووتاو، سەرگەردان، تەن بێ هێزو دوو

---

[٧] دڵ مەوجەکەی ئەبردە سەرو، ڕوی کردو لەشی خەستەی بەجێ هێشتم.

[٨] شەماڵ! من لەبەر پەیمان شکاندنی دڵ گەلێ خەمبارم ، تکایە بڕۆ بەسەر بەرزایی یەکاندا بڕۆ بۆ نشینگەی خاڵۆم ، بەم نیشانانەی خوارەوە دەیدەزۆیتەوە.

[٩] دەست دەکا بەهەڵدانی ناونیشانەکانی نشینگەی خاڵۆی. واتە: هەر شوێنێك وەك بەختی ئەو کەسانەی کە دەروون لە نازدارانی خۆیان، ڕەش و تاریك بێ، ئەوە جێگای خاڵۆیە.

[١٠] ناویشانی دووەمی شوێنەکەی خاڵۆی بۆ شەماڵ هەڵدا کە لێی گوم نەبێ و بەئاسانی بیدۆزێتەوە. ناونیشانەکانی کۆتاییان هات.

دیم خەستەن کەفتەن هەر ئێد موانا
یە سەختیی زامەت، یەدەرد موشکوڵ
یەدووریی خاڵۆم بە بێ شەرتیی دڵ
ئەجەل: ئیم ڕەمەق باقی یەن سادەی
جەو دەما بەختان مەوینانت پەی

دیم خەستەو کەوتوو ئەمە ویردی بوو
ئێشی وا سەخت و دەردیش وا مەشکوڵ
(خاڵۆ) وا دوورو، ئەمەش شەرتی دڵ
نیو گیانم ماوە ئەجەل ! بۆ کەی؟ دەی
هەلێکە بەڵکو لە دەستی ئەدەی

هەورامی (٥٨) [١]

نامەی ئەفتینت یەك ڕۆ یاد ئاوەرد
کلپەی بلێسەی کوورەم زیاد کەرد [٢]
دەلاڵەت جۆشۆ چون ڕۆی ئازادی
گەرمەی گەرم ئەزم بەزم پڕ شادی
سەدای (لاو هەی لاو) زڕەی زەڕ زنجیر
سلسلەو بانی سەر بەنزرێ و لاگیر [٣]
زیلەی گوارەو زرنگەی زەنگلەی زەڕ
لەرزەی نەو ئەمام ، لەرەی لیمۆی تەڕ [٤]
شەوق و زەوق و بەرق فەرق زەڕ کلاو
ورشەو پرشەی خووی کوڵم بۆ گوڵاو [٥]
شەقەو تەقەی گەرم، چەپڵەو چیلەی نەرم
چریکەی وەناز ، تریکەی وەشەرم

سۆرانی (٥٨)

نامەی ئەوتینت با پێی گەیاندم
کلپەی بلێسەی کوورەی جۆشاندم
میهری جۆشا وەك ڕۆژی ئازادی
گەرمیی ئەزمەکەی بەزمی پڕ شادی
سەدای(لاو هەی لاو) زڕەی زەڕ زنجیر
سلسلەو بانی سەر، بەنزرێ و لاگیر
زیلەی گوارە، ملیوانکەی زەڕ
لەرزەی ئەونەمام، لەرەی لیمۆی تەڕ
شەوق و زەوق و بەرق تەوقی زەڕ کلاو
ورشەی ئارەقی کوڵمی بۆ گوڵاو
شەقەو تەقەی گەرم چەپڵەو (چیلە) ی نەرم
چریکەی بە ناز، خەندەی پڕ شەرم

هەورامی (٥٩)

سەمای دەسمالاَن، ڕەمای ئەوهالاَن •

سۆرانی(٥٩)

سەمای دەسمالاَن ، لە نجەی ئەوهالاَن

---

[١] خاڵۆی مەولەوی بانگ دەکا بۆ سەرشایی و زەماوەند مەولەویش پێی ناکرێ بڕوا بەم نامەیە وەلاَمی خاڵۆی دەداتەوە. گۆڕینی ئەم چامەیە بۆ کرمانجی-وەك دەکەوێتە بەچاو- لەوپەڕی سەختیی و دیشواریدایە، بۆیە دەبینی ئەصڵەکەو گۆڕینەکە جیاوازی یەکی ئەو تۆیان نی یە.

[٢] لە گۆڕینی ئەم بەیتەدا سوود لە (پ) وەرگیرا.

[٣] (لاو هەی لاو) گۆرانی یەکی کۆنی کوردی یە. زەڕ: زێڕ. سلسلە: خشلی بەر شەدە. بانی سەر: پێنج لیرەیی. بەنزرێ، (ف): بەندەرزی ، هۆنراوەیەکە شەدە ئەبەستێتەوە. لاگیر: لاگیرە.

[٤] لە دیوانە دەستنووسەکاندا ئەم بەیتەو بەیتی حەوتەم بەچەند جۆرێ نووسراون، سەیری (م) بەکە.

[٥] بۆگولاَو، (ف) : بۆی گوڵاو. فەرق: تەوقەسەر.

نەمای مەلاڵان، نمای وەش حاڵان [٦]
چفەی گەردەن کەچ، مەرگ من چێش واچ؟
خاێن وەخەفەت، نەزان جگەر پاچ [٧]
لارەی قەتارەی لاو شەدە لاران
نیشارەی کەم کەم پەنجە و شاران
شاخەی شریخەی خشڵ نیمە ڕەنگ
فرەی فۆتەی شۆڕ، پاژنۆی گوڵەنگ چەنگ
خشەو خشپەی خاس، ترپەی پەنجەی کەوش
عیشوەو نەزاکەت، گریشمەی بێ خەوش
وەلیمۆی ئالای کالای بالای شەنگ
قرچەو چۆقەی جەرگ، دڵ وەخەمان تەنگ
خەمیاو چەمیای ناز نیمچە کناچان
دەنگ (هەی شاباش) نەوجوان واچان
شاباش شادیی شەیدای شاباشان
خاس خاس کزەی سۆز دەروون خاشخاشان

نەمانی خەمان، نمای خۆش حاڵان
چپەی گەردن کەچ، چی وت؟ مەرگی من؟
ناحەز خەمبارو نەزان جیگەر کون
لاری پۆلی لاو کۆی شەدەلاران
کەم کەم نیشارەی پەنجە گوشاوان
دەنگ و شریخەی زێڕ و خشڵی کاڵ
فرەی لەچکی شۆڕ، ڕیشووی مشکیی ئاڵ
خشەو خشپەی خاس ترپە پاژنەی کەوش
عیشوەو نەزاکەت، تیلەی دوور لە خەوش
بە لیمۆی ئالای کالای بالای شەنگ
قرچەو چۆقەی جەرگ دڵ بە خەمان تەنگ
بەناز چەماوەی نیمچە نەوڕەسان
دەنگی (هەی شاباش) واتەی جوان خاسان
شاباشی شایی شەیدای شاباشان
کزەی بە سۆزی دڵی دڵ ڕێشان

هەورامی (٦٠)

یاران ! یاوەران! های دەردەداران!
بەیدێ بکردێ من سەنگە باران
جەنەحسی تاڵەو جەبەد ئیقباڵیم
هەر کۆ فرسەتەن من یاگە خاڵیم
ڕوو ئەو شێوەنان دەی ئەجەل، بۆرێ
ئەو بەزم شیرین مایەی هەر شۆرێ
تاوەی ڕەنگ زەرد چون خەزانەوە

سۆرانی(٦٠)

یاران دۆستان! هەی دەردەداران!
بێن بیکەن باش باش من بەردەباران
لەنەحسیی چارەو لەبەد ئیقباڵیم
لە کوێ بەزمێکە من جێگە خاڵیم
ڕووم لە شیوەنە ئەجەل! مەتۆرێ
لەم بەزمەی شیرین مایەی هەر شۆرێ
تابەم ڕەنگ زەردیی وەك خەزانەوە

---

[٦] دەسمالاَن: کۆی دەسماڵ واتە: دەستەسڕ. ڕەما: ڕەوت. نەما: نەمان. نما: خۆنواندن.

[٧] کچان و کوڕان لە ڕیزی هەڵپەڕکێ کەدا چپە بۆ یەکتری دەکەن، ئەوەی دوورە لە چپەکەوە ئەپرسێ لەوەی کە لێیانەوە نزیکە تۆ مەرگە من چی یان وت؟ ناپاکان بەم چپەیە خەمبارئەبن، وە ئەوانەش کە تێی ناگەن لەداخانا جگەریان لەت لەت و کون کون ئەبێ . ئای لەم تەعبیرەناسك و دڵڕفێنە.

سیم ساف هەرس کەس نەزانەوە

هەر لایی بادەی شەوقێومم بەردا

یەکسەر سەر چون گیان شاباشم کەردا

خالۆ گیان! ئامان پەی ئەو نەمامان

گیان دان وە مۆبەت ، پەی مەعدووم ئامان [٧]

زیوی ئەشکی ساف کەس نەزانەوە

هەڵمدایێ زۆر بادەی شەوقم باش

ئەم کرد وەکو گیان سەرم بەشاباش

خالۆ گیان! ئاسان نی یە بۆ هەرکەس

گیان دان بە مەعشووق بۆ مەعدوومە بەس

هەورامی (٦١) [١]

دڵە ! پڕ چینەن پێشانیی شەوقت

پۆس مەردەن وە بان ڕوخسار زەوقت

شادیت مواچی ئازیزش مەردەن

کەیفەکەت ماچی لەیلەش گوم کەردەن [٢]

گومانم وەی ڕەنگ زامت ئەسرەوتەن

کۆچ خێڵخانەی (خالۆ) دوورکەوتەن [٣]

ئەواتم دەخیل ئامان سەد ئامان؟

وێت مەدەر وە مەیل ئەوتووڵ ئەمامان

وەس وەتەمای وەسڵ مەزاقت شاد بۆ

ژارمار دەرد دووریت وەیادبۆ

سۆرانی(٦١)

دڵە ! لۆچ کەوتە ناوچاوی شەوقت

مردووە پێستی، ڕووخساری زەوقت

شادیت ئازیزی ئەڵێیمردووە

یاکەیفت لەیلای خۆی گوم کردووە

لام وایە زامت ئەسرەوتۆتەوە

خالۆ کۆچەکەی دوور کەوتۆتەوە

ئەموت تکایە ، ئامان سەد ئامان:

لادە لەمیلی تازە ئەمامان

زەموقت بەوەصلی بابەس دڵشاد بێ

ژاری ماری سوێی دووریت لە یاد بێ

---

[٧] (خالۆ) لەنامەکەیدا بۆ مەولەوی نووسیوە:

ئەگەر بهاتایە بۆ سەر ئەم شایی یە، ئەوجوانان گەلێکیان خۆیان دەکرد بە شاباش و بە قوربانیت)

مەولەویش بەم بەیتە وەڵامی دەداتەوە.

ئەڵێ خالۆ گیان! گیان بەخشین لە ڕێی وەفاداریدا کاری ئەونەمامان نیە بەڵکو ئەم کارەو شاباش کردنی گیان هەر بۆ مەعدوومەو بەس . لەهەندێ نووسخەدا نیوەی ئەم بەیتە ئاوایە:

گیان دادەن پەی تۆو پەی مەعدووم ئامان

[١] (م): بۆ ئەحمەد بەگی برای حەمە پاشای جاف نووسراوە. ڕاستەکەی بۆ ئەحمەد بەگی کۆماسی یە، چونکە حەمەپاشا بەو ناوەوە برای نەبووە. وەداڕشتنەکەشی زۆر دوورە لەوەوە کە بۆ حەمە پاشای نووسیبێ.

[٢] گوم: (ف) : کۆچ.

[٣] خالۆ: (م) : ئەحمەد.

ئەژنەفتی چەنەم سەد جاردادم کەرد

ئیسە های گەردش گەردوون چە پگەرد

هەورامی (٦٢)

وەتای قەڵماسك تنیای سەردیی مەیل

ئەو هۆر دا پەی (حەی) تۆ پەی کۆی دوجەیل [٤]

ساخاسەن ئە مجار شووم سیا بەخت!

تۆ ئالوودەی دەرد من زامان سەخت

ساقی! گەرد کۆچ یاران دیارەن

هاو ماڵان پەرێم ئە ئینتیزارەن

من خۆ تەنیا ماڵ وا مەندی دڵ تەنگ

بێ کەس بارسەنگی، پای بارە بەر لەنگ

مەر تۆ وە هەی هەی نەشئەی جام مەی

ئەی ڕای پلەی سەخت فەریاد ڕەسیم کەی

سا پێم دەر جامێ منیچ چون یاران

هەی کەروون ئەو کۆچ تا سەر هەواران

گوێت لێ ئەگرتم چەندە دادم بوو

ئێستا های چەرخی گەردوونی بەد خوو

سۆرانی (٦٢)

بە قۆچەقانی ڕێسی سەردی مەیل

ئەو هەڵدا بۆ (حەی) تۆ بۆ کوێ دوجەیل

ئێستا باشت کرد شوومی سیا سەخت!

تۆ گیرۆدەی خەم، من زامانی سەخت [٥]

ها گەردی کۆچی دەستەی یارا نمن

ساقی! هاوماڵان چاوەڕوا نمن

من خۆ تەنیا ماڵ ، واکەوتوو، دڵ تەنگ

بار قوورس و بێ کەس ، بارە بەرپێ لەنگ

مەگەر بەهەی هەی نەشئەی جامی کەی

لە پلەی سەختی ڕێ ڕستگارم کەی

پێم دەسا جامێ منیش وەك یاران

هەی کەم لە کۆچم تا سەر هەواران

---

[٤] قەڵماس: قۆچەقانی. تنیا: تەنراو. هۆنراوە.

سەردیی مەیل: (پ) : دووری لەیل. هۆردا (ف): هۆردان.

تۆ، (ع) و(ف) : من واتە گەردوون بەو قۆچەقانی یەی کەبەتان و پۆکەی ساردیی مەیل چنرا بوو. ئەوی هەڵدا بۆ ناو خێڵەکەی لەیل و. منیشی یا تۆی هەڵدا بۆ هەردی چۆڵی دوجەیل کە شوێنی مەجنونە. واتە لەیەکتری بڕاین و دوورکەوتنینەوە

[٥] لای (ع) لەم بەیتەدا قەصیدەکە تەواو دەبێ و. لێرە بەدواوە قەصیدەیەکی کەیە.

هەورامی (٦٣) [1]	سۆرانی(٦٣)
ها ! یاران بەر شێن جە زێد وە زامن	یاران ها ! دەرچوون لە (زێد) من زامن
گرد تەفرەقە بێن چون خەیاڵ من [2]	بڵاوبوونەوە وەك خەیاڵی من
گەرد کۆچشان ئانا دیارمن	ئەوەتا گەردی کۆچیان دیارە
دەك لێڵاویت بۆ چۆنت قەرارمن؟	کوێراییت داێ چونت بڕیارە؟
سەنگی بار هۆش پێشبار فامت	باری قورسی هۆش پێشباری فامت
دەوار شادی، چیخ ئارامت [3]	دەواری شادی ، چیخی‌ئارامت
لوان چەنی کۆچ خاڵۆکەی هام فەرد	چوون لە تەك کۆچی خاڵۆی هاوفەردا
ئیسە بار وەستەن نە هەوارگەی هەرد (٤)	ئێستا ئارامن لە هۆبەی هەردا
تۆ چێش مەکەردی؟ کەم هۆش و کەم فام!	تۆ خەریکی چیت ؟ کەم هۆش و کەم فام!
پەرێ عەیب و عار مەندەنی جەلام	بۆ نەنگ و تەشەر مایتەوە لەلام
سا چەنی ئەرواح یاوە وە یاران	سالەتەك گیانا بگە بەیاران
با تەن بۆ وە سەنگ مەندەی هەواران	باتەن بەردێ بێ ماوەی هەواران

[1] (پاش مردنی ئەحمەد بەگی کۆماسی وتراوە ...(م) ئەحمەد بەگی کۆماسی لەساڵی (١٢١٣ك) لەدێی (بەدەسپی) لەناوچەی کۆماسیدا لەدایك بووە، بابەتەکانی ئەو سەردەمەی تەواوکردووەو، لەشاری سنە ئیجازەی مەلایەتی وەرگرتووە. لەساڵی (١٢٨٦ك) لەدونیا دەرچووە.

[2] زێد: جێگای لە دایك بوون. مەبەست دنیایە. واتە یاران گشتیان دنیایان بەجێ هێشت و گوڕ بوو بە زامنیان و گرتنیە باوەش و هەموویان وەکو خەیاڵەکانی من بڵاو بوونەوە.

(٣-٤) سەنگیی یار: (باری قورس کەکاروانچی لە کارواندا دەیخەنە دواوە.پێشبار : شت و مەکی سووك.. کەئەیخەنە پێشی کاروانەوە. (م) .) واتە: تۆ باری قورسی هۆش و هەستت و پێشباری فامت واتە دەواری شادی و چیخی ئارامت لەگەڵ کاروانەکەی خاڵۆمدا ڕۆیشتووە و ئیستا لەهەوارگەی هەردا هەردا باریان خستووە. تۆجی دەکەی ..؟ هتد.

لێرەدا باسی (خاڵۆ) تەواو بوو. ئاخۆکەی ئێمەش وەکو مەولەوی و خاڵۆی. کاروان ئەپێچێنەوەو ئەڕۆین؟ .

هەورامی (٦٤) [١]

دیدەم! ئەونەمام ! ئەوتووڵ ساوا!

نامەت پەی خەرجی وەلا من یاوا ! [٢]

ئەمرت دڵگیرەن، فەرموودەت خاسەن

بێ شك ماهەنی، ماهانەت ڕاسەن [٣]

بەلام جە ووریت هۆشم ڕەم کەردەن

ئاگاهیم نی یەن چەن ڕۆ و پەردەن

هەر ئێد مزانوون ئازیز ! گیان تۆ

ئەدینم وەچەم هەلای ماه نۆ

شیرین ڕایەتم [٤]، خاسەی سەرکارم

بێ وادە زوڵمەن بدەی ئازارم

هەر گادیم هیلاك ئەو ئەبرۆی سیوەنگ

یەسیم ئەسیرن، یەئەشرەفی ڕەنگ

سۆرانی (٦٤)

دیدەم ! ئەونەمام ! ئەوتووڵی ساوا !

نامەی خەرجیتم هێنا بەچاوا

ئەمرت دڵگیرە فەرموودەت بەرزە

بێشك تۆ مانگی ، مانگانەت فەرزە

بەلام لە دوویت هۆش ئەما لەلام

چەن ڕۆژ تێ پەڕی؟ من لیی بێ ئاگام

هەر ئەوەم زانی، من بەمەرگی تۆ

ئەمدیوە بە چاو: هێشتا مانگی نۆ

حەلقە لە گوێم من ، بەندەی سەرکارم

بێ وادە زوڵمە بدەی ئازارم

کەدیم هیلالی ئەو برۆی بێ ئەنگ

ئەمە ئەشکی زیو، ئەمەش لیرە ڕەنگ

هەورامی(٦٥)

ئەسیم ! مەحرەم ما بەین یاران

ماچان: وەهارەن، سەوزەن، دیاران [١]

گیان وەبی تاقەت موینوون ئارۆ

سۆرانی(٦٥)

ئەسیم ! مەحرەمی! نێوانی یاران

ئەڵێن: بەهارە، سەوزە:دیاران

ئەبینم ئەمرۆ گیانم بەزیزی

---

[١] نۆ پارچەی شیعری نووسیوە بۆ (ئازین) ی هاوفەقێی. لەم دیوانەدا بڵاو ئەکرێتەوە. شێخ عەزیزی جانەوەری نامەیەك ب مەولەوی و تیایدا داوای پارەی لێ دەکا. مەولەویش بەم پارچەیە وەڵامی ئەداتەوە.

[٢] وەلا من: ف، ك: ماهانە: نوسخەی (ف)و(ك) حوان ترە چونکە لەگەڵ بەیتی دواییدا باشتر دەگونجێ.

[٣] دڵگیرەن ، ك: موطاعەن. ماهەنی ، ف: ماهەنی و.

[٤] ڕایەت لە (رعیە)ی عەرەبییەوە هاتووە، بەمانا مسکێنە، سەکار: ئاغا، بەگ، سەرۆك، یا وەکیلی یەکێك لەمانە. واتە مسـ ـکێنی گوێ ڕایەڵ و بەندەی تایبەتی تۆم، تۆش ستەم و زۆرم لێ مەکەو بێ وادە ئازارم مەدە، واتە تۆ خۆت لەبەرئەوە مانگی مانگانەت فەرزە، بەلام هێشتا سەری مانگ نەهاتووە، ئەگەر هیلالی برۆی ڕەش و پڕی تۆم دی ئەوکاتە ئەمە ئەشکی وەك زیوو ئەمەش لیرەی زەردی ڕوخسارم.

[١] ڕوو دوکاتە ئەسیم کەهەمیشە ئاشنای میانەی یارانە، پێی دەڵێ: ئەڵێن بەهارەو هەموو دیاران سەوزە، بەلام لەبەر ئەوە دوورە لە ئازیزەوە ئاگای لەبەهاران نی یە.

(ظاهرا) هەوای لای ئازیز دارۆ [٢]
ئامێتەی خەیاڵ ئەو دڵ پەسەندمن
ئێلاخیچ هەلآی کەمێ یەخ بەندەن (٣)
زەحمەت وە خەیاڵ ئەو ئازیز مەدەر
ومر نە گیان، هیچ ، بەوێت تەشریف بەر (٤)
چون یاوای پرساش ، بەنالە عەرز کەر
دیم تەن سفتەکەی خەستەی زام خەتەر [٥]
دڵ ، دەروون، هەر یەك وە دەس خامەیێ
ئینشا کەردە بێ توغرا نامەیێ (٦)

دەیەوێ بڕوا بۆ لای ئازیزی
ئالا بە یادی ئەو دڵ پەسەندە
کوێستانیش هێشتا هەر سەهۆڵ بەندە
خەیاڵی ئازیز جەفای مەنێ بەر
برۆ خۆت تەنیا، ئەیێ گیان ئەگەر
بەناڵینەوە بێژە-گەر پرسی-:
دیم تەن سووتاو و زامی مەترسی
دڵ دەروون ، هەریەك دەس بەخامەیێ
دایان ڕشتبوو توغرا نامەیێ

هەورامی (٦٦)

دڵش کەردە بێ وە دوو (هو) مەر قووم
دەروونش وەهوون (محبك: معدوم) (٧)
ئەر تە سدیع نە بۆ وە جان فیدای وێت
گۆش دەر سەوادش بوانوون پەرێت: [٨]
وەنام دەرمان زامان موشکوڵ
جە نەوای بوڵبوڵ جە ئیستیغنای گوڵ [٩]

سۆرانی(٦٦)

دڵ (هو) ی بە دووکەڵ کردبوو (مرقوم)
دەروونی بەخوێن (محبك: معدوم)
بێ زەحمەت شل کە گوێ لەبەندەی خۆت
با ئەم نامەیەی بخوێنمەوە بۆت:
بەناوی دەوای زامانی موشکوڵ
لە ئەوای بولبول لە بێباکی گوڵ

(٢-٤) ئەسیم ! گیان بەبێ تاقەت دەبینم، وادەردەکەوێ دەیەوێ بچێ بۆلای ئازیز، بەلام لەبەر ئەوە گیانم بە خەیاڵی ئازیزەوە تێکەڵەو، کوێستانیش هێشتا ساردو ڕێگا سەهۆڵ بەندانە، لەبەر ئەوە ئەسیم تۆ بەتەنیا بڕۆو گیان بە جێ بێڵە، باخەیاڵی ئازیز ئازاری پێ ئەگا.

(٥-٧) واتە: ئەی شەماڵ ! کەیار لێی پرسیت تۆش بڵێ: دۆستەکەم بەزامانی کاریگەرو بە دڵی سووتاوەوە دی، دڵ و دەروونی هەریەکەیان خەمەیەکیان بەدەستەوە گرتبوو، یەکی نامەیەکی توغرایی یان داڕشتبوو، دڵ بەدزکەڵەکەی خۆی لەسەروی نامەیەکەوەوشەی (هو) ی نووسیبوو، (کۆن لەسەرووی نامەوە وشەی (هو) دەنووسرا)،کەمەبەستی خوای گەورەیە، وەلەدامێنی نامەکەوە دەروونیش بەخوێن نووسیبووی : (محبك معدووم) .

توغرا (ف) ، (ك) ، (پ): سۆزش . واتە نامەیەکی بە سۆز.

[٨] وتەی شەماڵەو ئازیز دەدوێنێ.

[٩] ئوم بەیتە لە شوێنی (بسم الله الرحمن الرحيم) دا بەکار هاتووە، واتە بەناوی ئەو کەسەوە کە دەرمان کەری ئەو گیرو گرفتانەیە کەلە دەنگ و ئاوازی بولبولان ولە بێباکیی گوڵان پەیدا دەبن.

(بُعدُ) وەدیدەت شای نەو نەمامان!
هەر ئێد مەژنەوو وەهاریٚ ئامان [10]
ناستەنش ، هەوای نەو وەهاران پێم
تەماشای وەهار حاڵەتەکەی وێم ، [11]
شەتاو هووناو دیدەی پڕ دەردەن
نەسیمم شنۆی هەناسەی سەردەن
خونچەی نەشکوفتەم زام کاری یەن
بولبولم ناڵەی دڵ ئەو گاری یەن

(بعدُ) بەدیدەت شای خۆش نیگاران!
هەر ئەمە ئەبیەم (هاتووە بەهاران)
سەیری بەهاری حاڵی بەختی خۆم
ئەی هێلاّ سەیری نەوبەهاران بۆم
تاڤگەم خوێناوی دڵەی پڕ دەردە
نەسیمم شنەی هەناسەی سەردە
خونچەی نەشگوفتەم زامی کاریمە
بولبولم ناڵەی دڵ ئەو گاریمە

هەورامی(٦٧)

(والحاصل) سەمووم بای تاڵەی سستیم
پەژمردە کەردەن وەهار هەستیم
تاواچی خەرمان خەم وەکۆ نانیٚ
وە کەیف دەماخ دووریی تۆ نانیٚ
(خصوص) چون خەبەر میاو نانیٚ
گوڵان بولبولان ملاونانیٚ
من وێم موینوون خاتر زیزە نان
مەحرووم بۆی گوڵ ڕووی ئازیزە نان
مەکیانۆ زەحمەت حەسرەتان وە کۆ
ڕەحمەت پەی جەناب دەرد دووری تۆ [12]
کوورەی ئارەزوو جۆش سەختشەن
ئای بیٚ مەیل ! ئاویٚ دەخیل وەختشەن

سۆرانی(٦٧)

بەکورتی گڕەی بای چارەی سستیم
ژاکاندوویەتی بەهاری هەستیم
خەرمانی خەمان تا بڵێی کۆیە
بە کەیفی زەوقی دووریەکەی تۆیە
(خصوص) ئەو دەمەی خەبەر دێننەوە:
گوڵان بولبولان دەلاوێننەوە
من خۆم ئەبینم وەها دڵ زیزم:
بیٚ بۆنی گوڵی چیهرەی ئازیزم
زەحمەت دەنێریٚ حەسرەتان بە کۆ
ڕەحمەت بۆ جەناب دەردی دووریی تۆ
کوورەی ئارەزوو جۆشی سەختێتی
بیٚ مەیل ! هەی دەخیل ئاویٚ، وەختێتی

---

[10] وشەی (بعدُ) لەکۆندا لە دوای (بسم الله...) و صەلات و سەلام دەنووسرا، واتە دوای ئەوانە (ئێستا دەست دەکا بەنامەکەی کەئەمەیە) : ئەی شای نەو نەمامان ! من بەهۆی دووری تۆوە لە خۆشی و بەزم و ئاهەنگی ئەم بەهارەدا بیٚ بەشم بە بیستنی ڕووت نەبیٚ نازانم بەهار هاتووە یانا؟ وەڵامی سوێندەکەیٚ لەبەیتی دواییدا دیٚ.

[11] (تەماشای وەهار) فاعیلە بۆ (ناستەنش) ، لەبەیتەکانی دواوە دا باسی بەهارەکەی خۆی دەکا.

[12] وشەی (ڕەحمەت) دەبیٚ بەفاعیل بۆ (مکیانۆ) ، (ڕەحمەت) (مفعول بە) یە بۆ (مکیانۆ) ڕەحمەت (م) : مکیانۆ زەحمەت . دیارە هەڵەیە.

ئاخر نەك ئیمەیچ داخ نەدڵێنمێ	ئاخر خۆ ئێمەش داخ لە دڵێکین
سۆچیای ئایر چون تۆ کلێنمێ [١٣]	دامردووی ئاگر وەك توێکڵێکین
تۆ پەی نیشتمان، من پەی سەودای تۆ	تۆ بۆ نیشتمان ، من بۆ سەودای تۆ
هەر دوور بنالێن وە گریەو ڕۆ ڕۆ [١٤]	هەر دوو بنالێن بە گریەو ڕۆ ڕۆ

[١٣] واتە: ئاخر خۆ ئێمەش هەڵبەت داخ لەدڵین و، وەکو توێکڵی داری وشك شایانی سووتاندنین.

[١٤] ئەم بەیتە لە (ف) دا لەم شوێنەدا نی یە. نیشتمان: دڵی مەولەوی یە.

هەورامی (٦٨) [1]

نامەکەت یاوا کۆسم کەوتەوە

دڵەی ئاهیرین داوە نەوتەوە

تا کەی تۆ بەو زام، من وەی دەردەوە؟

تۆ بەو کاوەوە، من بەی هەردەوە!

تەشریف باوەرە، جەرگەمان جەم بۆ

بەڵ وەی جەم خەمێ جە لامان کۆ بۆ

(بێسارانی) یەن نەتۆی فەرد من :

(خەم چەنی خەمان زوو مبۆ ساکن) [2]

سۆرانی (٦٨)

نامەکەت گەیی کۆستم کەوتەوە

دڵەی ئاگرینمی دا بەنەوتەوە

تاکەی تۆ بەو زام، من بەم دەردەوە؟

تۆ بەو کاوەوە، من بەم هەردەوە!

فەرموو : بێرەوە، کۆڕمان با جەم بێ

بەو کۆڕە بەڵکو خەمێکمان کەم بێ

(بێسارانی) یە لە تونی وشەمدا

(زوو دادەمرکێ خەم لەگەڵ خەمدا)

هەورامی(٦٩)

هەناسەی سەردم نەدڵ خێزاوە

خێڵخانەی کەیفم هەوار بێزاوە

وەیشوومەی مەینەت تەم نەنگێزاوە

وەڵگەکەی شادی سەر تەڵ ڕێزاوە

جۆی چەمەی شەوقم هەم یەخ کەردەوە

مەزرەعەی هەستیم شەڵتە بەردەوە [3]

نەشئەی وەخت سەخت ئامای پاییزەن؟

یا شنۆی دووریی بالای ئازیزەن؟ [4]

سۆرانی(٦٩)

هەناسەی ساردم لە دڵدا هەڵچوو

وارگەی لێ بیزا خێڵی کەیفم زوو

تەمی مەینەتی بای ئامورادی

وەراندی گەڵای سەر تەڵی شادی

جۆی چاوەی شەوقم هەم سەر ما بەستی

شەڵتەو شەرا دای لە کشتی هەستی

نەشئەی سەردەمی سەختی پاییزە؟

یا شنەی دووریی بالای ئازیزە؟

---

[1] ع.م: مەولەوی ئەم قەصیدەیەی لەوەڵامی نامەی شێخ عەزیزی جانەوەریی برادەریا نوسیوە کەلەکوێستان بووە، داوای گەڕانەوەی لێ ئەکا بۆ گەرمیان.

[2] واتە لای ئەمان بەیتی (هەناسەی سەردم...) و دوا بەیتەکانی دواوەی بەشێکن لە قەصیدەیکی تر. بەم بەیتە هەردوو پارچەکە ناتەواون و لێیان قرتاوە.

ئەم قەصیدەیە لای (پ) و(م) وەکو یەکن و لەهەشت بەیت پێکهاتوون، (سەیری دیوانی (م) (ل:٤٣٦) و دیوانی (پ) (ل: ٢٠٦) بکە) بەڵام (پ) لەلاپەڕەی (٣٠٤) دا ئەم چوار بەیتەی پێشەوەی ئێرەی دووبارە کردۆتەوەو، کردوونی بەسەرەتای قەصیدەی (ساقی ! ئاوەردەو گرد کیاستێنێن) .

[3] شەڵتە: شەرا. دۆکە، خەڵووزە. لەماناد‌ا یەکسانن، ئەو دەردەیە دەدا لە کشت و کاڵ و زەردو لاوازی دەکا.

[4] نازانم ئەم حاڵە منی تێدا دەژیم هۆیەکەی نەشئەی هاتنی پاییزە؟ وەیا شنەی بالای تۆیە؟

هەورامی (٧٠)[1]

شەمال ! چەند جاران ڕاتەی کەردەنی
چەند تەشریف وەلای یاران بەردەنی
نەئەم جارەی من چون ئەو جارانەن
نە ئازیز وێنەی دیگەر یارانەن [2]
دەی شا بویەر ئەو سوب سەحەردا
چوون دووی هەناسەم وە (ئاوێدر) دا [3]
ساتێ تا مڵ کەر بدیە درەنگێ
ئانا موینی ئاسمان ڕەنگێ
بووڵ کەردەن وەسەر هەر هەفت تارمدا
(خصوص) وەسەر بەخت چەرخ چارمدا [4]

سۆرانی(٧٠)

شەماڵ ! های چەند جار ڕێت تەی کردووە
چەن تەشریفت لای یاران بردووە
نە ئەم جارەم وەك جارانی ترمە
نە ئازیز وێنەی یارانی ترمە
بڕۆ تۆ سادەی زوو لەسەحەردا
وە ك دووی هەناسەم بە (ئاوێدەر) دا
ساتێ تا مڵ کەسەیرێ درەنگێ
لە پڕ ئەبینی ئاسمان ڕەنگێ
بێژای خۆڵ بەسەر هەر حەوت تارمدا
(خاص) بەسەر بەختی چەرخی چوارەمدا

هەورامی (٧١)

بورجیش یەند بەرزەن (سعد اکبر) من
جە گردین بورجان شەرەفناك تەرەن [5]

سۆرانی(٧١)

بورجی هێن بەرزە(سەعد) ی (ئەکبەر)ە
پیرۆزترینی بورجی (ئەخزەرە)

بە بۆچوونی من ئەم قەصیدەیە وەکو لە پێشەوە باسکرا ناتەواوە.

[1] لەکاتی ناردنی ئەم امەیەدا: وەك لە قەصیدەکەیەوە دەردەکەوێ – مەولەوی خۆی بە فەقێتی لە شاری (بانە) و ئازیزیشی لە شاری (سنە) و لە مزگەوتی (دار الاحسان) دا بووە. شەماڵ ! چەند جاران،(م) ك های شەماڵ ! چەند جار.

[2] دیگەر، (م) و(پ) : ئیفتەر. ئیفتەرو دیگەر هەردوکیان بەمانای (تر) ە کوردی بەکار دەهێنرێن. واتە نەئەمجارە م وەك جارانی ترە؟ وەنەئئازیزیش وەك یارانی ترە.

[3] وشەی (شنۆ) بەمانا (بڕۆ) یە. نەك بەمانا (شەو) وەکو (پ) نووسیوێتی. (ئاویدەر) شاخێکی بەرزە، کەوتۆتە ڕۆژئاوایشاری (سنە)وە، ئەڕوانێ بەسەر شارەکەدا.

[4] تارەم: کۆشك. سیاج، ئاسمان، چارەم: چوارەم. بووڵ: خۆڵەمێش. وەصفی مزگەوتی (دارالاحسان) دەکا کەئازیزی تیایدا نەخۆش کەوتووە. ئەم ناونیشانەش بۆ ئەوەیە شەماڵ شوێنەکەی ئازیزی لێ تێك نەچێ و بەئاسانی بیدۆزێتەوە. واتە: شەماڵ ! مزگەوتەکە ئەوەندە بەرزو جوانە. دتوانم بڵێم لە جوانیدا خۆڵی کردووە بە سەر ئاسمانەکاندا، بەتایبەت بەسەر چەرخی چوارەم وە یا چوارەمیندا.

[5] بورج: قولله. قەڵا. لای گەردوون ناسانی کۆن بەشێکە لەدوازدە بەشی دایەرەی فەڵەك.هەر بورجێکی سێ بەشەو هەر بەشێکی دەرەجەیەکە.

ستارەی تاڵەی مەینەت گازەکەم — ئەستێرەی بەختی مەینەت گازەکەم

خورشیدەکەی ئەوج بورج نازەکەم [٦] — گۆی خۆری (اوج) ی بورجی نازەکەم

هانە گۆشەی ئەوج خانەی (شەرەف) دا — لە گۆشەی ئەوجی خانەی شەرەف دا

نوور ئەفشانیشەن وە هەر تەرەفدا (٧) — نووری پەخش ئەکا بەهەر تەرەف دا

(طلوع) و (غروب) : سوب نێوارانەن — (گلوع) ی سوبحە، ئاوای : نێواران

مەعاش و سەبات دەردەدارانەن [٨] — (عیش) و (سبات) ە بۆ دەردەداران

بەلام من جەستەم خەیلێ بەد حاڵەن — بەلام من جەستەم گولێ بەد حاڵە

لاڵ بوون ماڵوومەن ئەو نە وە باڵەن [٩] — لاڵ بەم دیارە ئەو لە (وەباڵ) ە

هەورامی (٧٢) — **سۆرانی (٧٢)**

یانێ ئەو باڵای تووڵ عەر عەر تەرز — یەعنی ئەو باڵای تووڵی عەرعەری

مەشینۆ وە باد سوب سەحەر ی لەرز — ئەلەرزێ و ئەشنێ بە بای سەحەری

چێن کەفتەن نە ڕووی پیشانیش چون سیم — چێن کەوتۆتە ڕووی گۆنای وەکو سیم

سەعدی ئەکبەر: گەورەترین بەختەوەری و بەختیاری ، لای گەردوو ن ناسان بریتی یە ئەستێرەی موشتەری. واتە بۆیە ئەو بورجە یا ئەو قەڵایە پیرۆزترین شوێنە ن چونکە ئازیزی تێدایە. وشەی (هێن) لەگۆڕینەکەدا سووك کراوەی وشەی (هێند) ە.

(٦-٧) ئەوج: لای سەرو شوێنی بەرز. لای گەردوون ناسان بریتی یە لەبەیەك گەیشتنی بانی سەروی فەلەکی هەڵگری ڕۆژ بە بانی سەرووی فەلەکی هاو وێنەی فەلەکی هەشتەم کە پێی دەوترێ (ممثل).

خانەی شەرەف : واتە: مزگەوتی دارالاحسان کەوتۆتە لای گۆشەی بەرزی خانوی پڕ شەرەف و پیرۆزی یەوە. وەبەمانایەکی دوور مەبەست پێی خانووەکەی (شرف الملك) ە کەیەکێکە لە بەگزادەکانی ئەردەڵان و دوجار بووە بە حوکمرانی (سنە) ، (دار الاحسان) وەکو ووترا کەوتۆتە تەنیشتی خانووەکەیەوە. لای گەردوون ناسان بریتی یە : پلەی (١٩) ی بورجی (حەمەل) هەرکاتێك ڕۆژ بگاتە پلەی (١٩) ی بورجی حەمەل بە پیرۆزترین کاتی هەڵهاتنی ڕۆژ دادەنرێت. مزگەوتەکەی چوواندوە بە ئاسمانەوە ، ئازیزی بە ڕۆژەوە، حوجرەکان کە ژمارەیان (١٨) یە دایناون بە بورج. حوجرەی (١٩) هەمین کە حوجرەی ئازیزە بریتی یە لە نوختەی ئەوج و، خانەی شەرەف ، کە بۆ سەرخۆشی کەرەکانی داناوە بە ئەستێرەی موشتەری. وای داناوە کە ئازیزی لە پلەی سەعدی ئەکبەردایە. (بەوردی سەیری نووسینەکەی (م) بکە.).

[٨] ڕووی ئازیزی چوواندوە بە ڕۆژەوە، دەیەویت بڵێ هەڵهاتنی ڕۆژی ڕووی ئازیز ە ئاوا بوونی: بەیانیان و ئێوارانە. وەهەروەها هۆی ژیان و حەسانەوەو ئارام گرتنی دەردەدارانە.

[٩] (وەباڵ –وباڵ) : دەردو پەتا. لای گەردوون ناسان بریتی یە لە (ف): ناوی ئەو شوێنەیەکە خۆری تێدا دەگیرێت.

چون زنجیرەی ئاو وە شنۆی نەسیم
نیم نیگاش هەوەس دڵ دۆزیش نی یەن
ئازش دڵبەریش جە خاتر شی یەن [١٠]
ئاوڵەش هۆر دان لاڵ یەمانی
وێنەی گۆی (حوباب) ئاوی حەیوانی [١١]
باغ مەحبوبیش جەسەر تا دامان
جە وەیشوومەی دەرد خەزانش ئامان
دەخیلم شەماڵ ! وەی گشت دەردەوە
شۆ وە خزمەتش وە دووی سەردەوە
دڵ جە (دەماوەند) گرمو بەردە بێ
دیدە دانە ی (ڕوب ڕێوەند) وەرد بێ [١٢]
واچە : کەفارەت بەژن بالات بۆ
نەسیب ڕەقیب خاڵ ئالآت بۆ

وەك زنجیرەی ئاو بە شنەی نەسیم
نێو نیگای مەیلی دڵ دۆزی نی یە
دلبەری ئازی برووزی نی یە
ئاوڵەی دەرداوە لە علی یەمانی
وەکو گۆی بلقی ئاوی حەیوانی
باخی جوانی یەکەی ئەو بەژن و بالآی
وەیشوومەی مەینەت وەرانی گەڵای
هانامە شەماڵ ! بەم گشت دەردەوە
بڕۆ خزمەتی بە دووی سەردەوە
دڵ لە دەماوەن گرەوی بردەوە
چاو(ڕوب ڕێوەن) ی زۆری خواردەوە
بڵێ کەفارەی بەژن و بالآت بێ
بەشی ڕەقیبی خاڵی ئالآت بێ

هەورامی (٧٣)

بدیە نەرگسان جە شەونم بێن کەیل
پرسا : کۆن؟ عەرز کەر قەیسەکەی دوجەیل [١٣]
هانە (بانە) دا بێ کەس کەفتە بێ
دیار بێ ئازار تۆ شنەفتە بێ
ئایر سەندە بێ جە گردین لاوە
پووشەکەی جەستەی وە (ئاربە باوە) [١٤]

سۆرانی (٧٣)

سەیرکە لە شەونم نێرگسانی کەیل
پرسی : کوا بێژە : قەیسەکەی دوجەیل
دیم لە (بانە) دا بێ کەس کەوتبوو
دیارە ئازاری نێوەی بیستبووو
گڕی گرتبوو لە هەموو لاوە
پووشەکەی جەستەی بە (ئاربەبا) وە

---

[١٠] نێونیگاکەی هەوەسی دڵدانەوەی نەماوە. وەك چۆن نازیشی شێوەی دولبەریی و دڵبردنی لە بیر چۆتەوە.

[١١] لاڵ : لە عل. (حوباب–حباب) : وردەبلقی سەر ئاو، ئاوی حەیوانی: ئاوی حەیات، ئاوی ژیان.
ئەی هەزار ڕەحمەت لە گۆڕت هەی خاوەنی بیری ناسك و خەیاڵی ئاسۆ فراوان.

[١٢] (ف): (ڕوب ڕێوەن) ك دەرمانی سکچوون، وەلە لایەکی کەوە کە بکرێتە چاو بە خوور فرمێسکی لێ دەڕژێ.

[١٣] لەگەڵ شەماڵیەتی و واتە شەماڵ ! : بەوردی سەیری چاوە نێرگسی یەکانی بکە کە چۆن لەبەر ئازار پڕ بوون لە شەونم.

مدیای گا پێچ وەرد، گا منا میاوە
جار جار جە نالەش مەفامیاوە:
فەلەك داخ وە دڵ خەستەمدا بەردی
ژار دووریی گیان ئازیز پێم وەردی
واتم سا ئەڵبەت تەمامت کەردەن
گیان ڕستگارم جە دمای مەردەن
چێش دمای مەرگیش یەند بەد بەختەنان
گیان هەر نە ئازار دەرد سەختە نان

ئەمدی پێچ ئەخواو ئەچەمایەوە
جار جار لە نالەی ئەوەشایەوە:
گەردوون داخی خۆی بە دڵ پێ ڕێژا
ژاری حەسرەتی دووریی پێ چێژا
وتم سا هەڵبەت لێ ئەبێتەوە
دوای مردن گیانم ئەحەسێتەوە
پاش مەرگیش کەچی بەختەکەم وایە
گیان هەر لە ئێشی دەردی سەختایە

هەورامی (٧٤)

بە سفتەی وە باد هەرد ئەو هەردمەن
یەگیان ئازیز زیز دەردەن [١٥]
سەر وەخت بەندیی ڕای فەریادمەن
ئینسافەن، وەسەن، فەلەك! وادەمەن
تەنسیرش نی یەن، فەریاد جە لای تۆ
تا دەست قودرەت چەرخت نەشکنۆ [١٦]

سۆرانی (٧٤)

ئەمە باو بۆسۆی هەرداو هەردمکەم
ئەمە ئازیزی گیان پڕ دەردمکەم
وادەی بەستنی ڕێی فەریادمە
بەسە ویژدانێ، گەردوون! دادمە
هاوار لە لای تۆ پوولێ ناهێنێ
تا دەستی قودرەت چەرخت ئەشکێنێ

---

[١٤] (ئاریەبا) : شاخێکە لە نزیکی شاری سنە. (ف) : (ئاروەبا) وە . واتە شاخی (ئەریەبا) وەیان ئاگرو با.

[١٥] لای (ع.م) زیز، واتە عاجز. لای (ع): زیز واتە ژێر وشەکە فارسییە، بەڵام زیز بەمەعنا ژێر تەواو نیە.

[١٦] واتە هاوار و دادو ڕۆ لای تۆ ئەی گەردوون! هیچ دادو سووتێ نادا مەگەر ئەو دەمە کە خوای گەورە بە دەستی پڕ لە تەوانایی خۆت چەرخ و دەورانت تێك بداو پشتی هێزت بشکێنێ. ئەم قەصیدەیە بە ووردی بخو ێنەرەوە ئەوەت بۆ دەردەکەوێ کە مەفهومەکەیلاتۆیە بە عیلمی فەلەکەوە وەبەمەش ئەوە ئەگەیەنێ کە ئازیزی لەو عیلمەدا شارەزا بووە هەزار ڕەحمەت لە گۆڕی پاکت بۆ ووردیی بیرو خەیاڵی ناسکت بەڕاستی شایانی وتنە ئەگەر مامۆستا عبدالكريم ڕاڤەی ئەم قەصیدەیەی نەکردایە کەسی تر نەیئەزانی ئەم شەرحەی بۆ بکات، چون مامۆستای گەورەمان لەعیلمی فەلەکدا واتە لەگەردوون ناسیدا زۆر بلیمەت بووە، ماوەی سی ساڵ لەبیارە خەریکی وتنەوەی ئەم بابەتە بووە.

هەورامی (٧٥) [١]

هام سەران ! ئامان ئەر مەندەن هۆشم
سەدایێ وەشەن مەیۆ نەگۆشم
چمان زیڵەی زەنگ زەواری مەیۆ
دەنگی قافلەکەی وەهاری مەیۆ [٢]
هانا قافلەچی ! دادەن دەخیلم
بنەك دارخەم ، خەیلێ زەلیلم [٣]
ئەڕای تیجارەت ئەمیر وەلی
تۆمایەی ڕەواج عەبباس و عەلی [٤]
وەرای ئال و بەیت خەستەی موبتەلا
بەشقی شەهیدان دەشت (کەربەلا) [٥]
ساتێ قافلەکەت ساکن ئەسەیر بۆ
یەك عەرزێ دێرەم ، نوغرەت خەیر بۆ
گێج زرێوار هەرسم مەوج وەردەن
سارای مەریوان تەمام هەڕ کەردەن [٦]

سۆرانی (٧٥) [١]

یاران ! ئەگەر من هۆشێ مابێ پێم
ئاوازی خۆشە کەدێتە بەر گوێم
ئەڵێی دێ زیڵەی زەنگی زەواری زەواری
دەنگی بەزمگەی قافلەی بەهاری
هانام قافلەچی ! دادە دەخیلم
بنکەی داری خەم گەلێ زەلیلم [٢]
لەرێی تیجارەت ئەمیری وەلی
تۆمایەی ڕەواج عەبباس و عەلی
بەئال و بەیتی خەستەی موبتەلا
بەشقی شەهیدی دەشتی (کەربەلا)
تۆزێ ڕابگرە قافلەت ، با دێربێ
هەمە یەك عەرزێ، نۆغرت خێربێ
گێژی زرێباری فرمێسکم جۆشا
ڕووی مەریوانی بەقوڕ دا پۆشا [٦]

---

[١] لەکۆتایی ئەم چاپەیەدا مەولەوی خۆی نامەیەکی نووسیوە بۆ ئازیزی وە ئەمەش دەقەکەیەتی بەبێدەستکاری کردنی: قافڵەی بەهارییە ، هاخاسی بخوێنە ، ئامان هەی داد.)). سەیری شارۆیەك لەباغچەی مەولەوی بەکە، لەنوسینی محمد عەلی قەرەداغی)

[٢] چمان: ئەڵێی. زیڵە: زڕە . (م) قافڵەکەی .(ك) قافڵەی.

[٣،٤] (م) قافڵەچی چامان.(ك): هانا قافڵەچی .ڕوو دەکاتە سەرۆکی قافڵەکەو پێی ئەڵێ: من گیرۆدەو پابەندی بنکەی پەژارەی خەمانم و ، زۆر کزو داماوم، بمکە بەخاتری ئیمامی عەلی تۆزێ قافڵەکەت ڕابگرەو، سکاڵایەکم هەیە پێتی ڕادەگەیەنم و جا بڕۆ نۆغرت خێر بێ.

[٥] ئەم بەیتە بەتەنیا لە(ع)دا هەیە لەدەستنووسەکانی تردا نییە. بنەك دار، (ع،م) ئەو کەسەیە کەپێش کۆچکردنی هۆز دەچێتە هەوارگە بۆ جێ خۆشکردن و ئامادەکردنی نان و خۆراك).

هەورامی(٧٦)

بازش هەناسەم سوب وەنەش دەرۆ
یەخ کەرۆ قەتار ناسان بویە رۆ (٧)
ئە مجار وەسوورن مژەی جۆش وەردەم
سەرنووك قەڵەم ناخ سۆراخ كەردەم (٨)
وەبەند دووپاد مەینەت جگەر
بوورازە تاتای جەوالآن یەك سەر (٩)
قەیاسی قاییش پۆسەكەی جەستەم
حەڵقەی چەڵەمەی پێشەی شكستەم (١٠)
رەگ تەن تاڵی تاڵ وەردەی سێوەنگ
بفەرمان یاران باران بدان تەنگ (١١)

سۆرانی(٧٦)

بێڵە هەناسەم سوب پیا هەڵگەڕێ
بیبەستێ ، كاروان سەهل تێپەڕێ (٧)
جا بەسووژنی موژەی جۆش خواردووم
بەنووكی شیشی خەمان كون كردووم (٨)
بەبەنی دوولۆی مەینەتی جگەر
یەك یەك بدروو پێی جەوالآن یەكسەر (٩)
قەیاسەی : قایش پێستەكەی جەستەم
حەڵقەی چەڵەمەی : ئێسكی شكستەم (١٠)
بەتای تاڵ خواردووی دەماری بەدەن
بفەرموو: یاران باران تەنگ بدەن (١١)

(٦، ٧) ڕوخساری خۆی چواندووە بەدەشتی مەریوانەو ورەو، چاویشی بەگۆمی (زرێبار)ەوە كەلەبارینی فرمێسكەكەیەوە پەیدابووە، دەیەوێ ئەو كاروانە بەسەر گۆمی ئەشكی چاویدا بیپەڕێنێتەوە ، بەلآم بۆئەوەی كاروانەكە نوقم نەبێ و نەچەقێ و ڕێگاكەی دوور نەكەوێتەوە : تكا لەسەرۆكی قافڵەكە دەكا كەكاروانەگە ڕاگرێ ، بۆئەوەی هەناسەی ساردی بەیانیانی لێیبداو بیكا بەسەهۆڵ و جا بەسەریا بیپەڕێنێتەوە، (زرێباری مەریوان ، وەكو خۆم دیومە بەچاو . كەسەرمای سەختی زستان لێی بدا ئاوەكەی دەیبەستێ و كاروان بەسەریدا ئەمبەرو ئەوبەر دەكاو كارەساتی نوقم ڕوو نادا).

(٧) (٨، ٩) سوورن (ك)، (م): سوژەن ، واتە ئنجا بەسوژنی برژانگی جۆش خواردووم كەبەنەشتەری تیژ كونكراوەو بەبەنی دووپاتی مەینەتانی جگەرم یەكەیەكەو تاكەتاكەی جەواڵەكان بەو بەن و سوژنە بدروو.

(١٠) قەیاسەی قایشی تەنگەی وڵاخەكان ، بریتییە لەپێستی جەستەی خۆشەكراوی ، هەروەك حەڵقەی چەڵەمەكانیان بریتین لەئێسكی شكاوی.

(١١) (م): ((واتە بفەرموو دۆستان دەمارەكانی لەشم كەبەدەرمانی تاڵ تاڵ دراون و ڕەش بوونەتەوەو پێچراون بەیەكا ، بكەن بەگوریس و ، بارو بارگەی پێ شەتەك بدەن)).

زەنگ دڵەی تەنگ زایەڵەی سەد ڕەنگ
هۆنیای تای دەرد، ڕیشەی خەم گوڵەنگ [12]

هەورامی(٧٦)

وزان نە گەردەن بەرزی پێش ئاهەنگ
بشۆ بدۆ دەنگ فرسەنگ وەفرسەنگ
مەدەد یا عەلی! پەی سەفەر کەر مەیل
مەنزل وە مەنزڵ تا مەنزڵگەی لەیل
بەڵام هەر خاکی جەو ئاسانەکەن
گەرد سفتەی گیان هەراسانەکەن
ڕەحمت بۆ وادەی وستەی بارەکەت
نەبۆ وەپاشیل پای قەتارەکەت
جەزیلەی ئەو زەنگ چون خەبەردارەن
مەیۆ مشناسۆش ، ئاخر دیارەن
مە پرسۆ ئازیز پڕ وەفاو بەینەت :
کون تیجار باشی سەرقافڵەی مەینەت؟
واچە : مەر نەدیەت نەونەمام بێگەرد!
چێگە پارچەی گیان پایەندازەت کەرد١٣
یاد پایەندازە سەودای سەرش بی
مامەڵەی پارچەی گیانێو تەرش بی١٤

هەورامی (٧٧)

بەڵام جە تەئیسیر جۆش بۆتەی دڵ

زەنگی دڵەی تەنگ ، زایەڵەی سەد ڕەنگ
تان و پۆی : دەردان ، ڕیشەی خەم : گوڵەنگ

سۆرانی(٧٦)

بی کەنە ملی بەرزی پێش ئاهەنگ
بڕوا دەنگی بێ فرسەنگ بەفرسەنگ
مەدەد یا عەلی! ڕێ تەی کەن بەدڵ
تا بارگای لەیل مەنزڵ بەمەنزڵ
بەڵام ئەو خاکەی وا لەو ئاسانە
گەردی سووتاوی دڵ هەراسانە
ڕەحم کەدەمی خستنی بارەکەت
نەبێتە پێ شێل پێی قەتارەکەت
لەزیلەی ئەو زەنگ ئەو ئاگادارە
دێت و دەیناسێ ، ئاخر دیارە
ئە پرسێ ئازیز پڕ وەفاو بەینەت!
کوانێ سەرکردەی کاروانی مەینەت؟
بڵێ: بۆ نەتدی ؟ نەونەمامی نۆ!
لێرە هەڵیدا گیانی خۆی بۆ تۆ [13]
ئەشئەی گیان بازی سەودای سەری بوو
نیازی مامەڵەی گیانی تری بوو [14]

سۆرانی (٧٧)

بەڵام بەتینی جۆشی بۆتەی دڵ

---

[12] واتە زەنگی دڵە تەنگەکەم کەزرەو زایەڵەکەی بەسەد جۆر دەنگ ئەداتەوە ، وەبەتاڵی دەردی ڕەگو ڕیشەی خەفەت گوڵنگی بۆ هۆنراوەتەوە.

[14] زۆر بەوە شادمان بوو کەگیانی خۆیکرد بەقوربانت ، وەئێستە دەیەوێ مامەڵەی پارچە گیانێکی تر بکاو ، ئەویش دووبارە بکاتەوە بەقوربانت.

دەمەی هەناسەی دەروون پڕ چڵ[15]	گەرمی هەناسەی دەروونی پڕ چڵ
سیم قاڵ هەرس شەوان بێداریش	زیوی قاڵی ئەشك شەوی بێداری
ئەشرەفیی پاکتاو ڕەنگ ڕوخساریش[16]	لیرەی پاکتاوی ڕەنگ و ڕوخساری
ڕووکەش بێ وەکفت هوون گوڵناری	ڕووکەش بەکەفتی خوێنی گوڵناری
وەمس منمانا جەلای بازاری[17]	وەك مس ئەی نوان لەلای بازاڕی
بازاڕش کەساس ، ڕای بەندەرش بەند	بازاڕی کەساس، ڕێی دەربەنی بەند
کەس نمە واچۆ ((سەرمایەش وەچەند))؟	کەس نەبوو بێژێ : سەرمای بەچەند
وەبازاڕەدا وەبانگ بێشەرم	لەوبازاڕەدا بەبانگی بێشەرم
مەگێلاو مەرات وە زایەڵەی گەرم:	ئەگەڕا ، ئەیوت بەزایەڵەی گەرم
مایەم ناڕەواج ، دەروونم تەنگەن	مایەم ناڕەواج ، دەروونم تەنگە
قافڵەم تا (قام قیامەت) لەنگەن[18]	قافڵەم تا کاتی قیامەت لەنگە
هەورامی (۷۸)[1]	**سۆرانی (۷۸)[1]**
هەوای زمستان خەمان بەتاڵەن	هەوای زستانی خەمان بەتاڵە
بەور هەرد دەرد دەروون خاڵ خاڵەن[2]	هەردی دەردی دڵ بەفری خاڵ خاڵە[2]

(15، 16) بەلام بەتەئیسرو کارتی کردنی جۆشی بۆتەی دڵو، بەدەماندنی دەمەی هەناسەی دەروونی پڕ چڵی زیوی قاڵی فرمێسکی شەوانی بێداری‌و شەونخوونیی‌و ، زێڕی پاکتاو پاڵێوراوی ڕەنگی ڕوخساری بەخوێنی گوڵناری ڕووکەش بووبوون‌و، لەلای بازاڕی یەکان وەکو مس دەکەوتە بەرچاو گەس لێی نەدەپرسی.

(18) لەبەرئەوە بۆ کڕینی گیانێکی‌تر سەرکەوتنی بەدەست نەهێنا کەبیکا بەشاباشی ، لەبازاڕەکەدا بەبانگی بێ شەرم ئەم بەیتەی دواوەی ئەخوێندەوە.

(1) ئازیزی لەوەرزێکی بەهاریدا نامەیەکی بۆ دەنووسێ ، مەولەویش بەم هەڵبەستە ئاسکەی وەڵامی دەداتەوە.

(2،4) م: وەرو ، (ك) : بەور .

واتە: هەوای زستانی خەفەت‌و خەمان تازە بەسەرچوو ، گۆڕی سەرمای زستان ئەما بەفری هەردی دەردی دەروون بەنامەی بەهاریی ئازیز خاڵ خاڵ‌و پەڵە پەڵەبوو ، هاژەی تاڤگەی شەتاوانی شادی‌و

هاژەی تاف ساف شەتاوگەی شادی
سوب مەیۆنە گۆش هۆش ئازادی [٣]
بۆی شنۆی شنیای تای چنوور شەوق
مدۆ ئەدەماخ پڕ پەرداخ زەوق [٤]
کەیفم دا وەش وەش دەستەی وەستەی گوڵ
ئەگۆشەی کلاو ئە پای دەشتی دڵ [٥]
نیشانەی ئەوروز وادەی وەهارەن ؟
یا ئەشنەی ئامای نامەی نیگارەن ؟ [٦]
یانێ : ئازیزم! یەنامەی تۆبۆ ؟
یەرەشحەی حەیات سەرخامەی تۆ بۆ
ئەی ئەسرین گەرم تاو تاوە ڕاسەن ؟
ئەی دڵەی پەی من هووناوە ڕاسەن ؟ [٧]

هەورامی (٧٩)

بییەن ئەی وەفا ، وەی ئیستغناییت
ئەی گەرمی مۆبەت ، وەی ئاشناییت

هاژەی تافی ساف شەتاوگەی شادی
شەبەق دای لەگوێی هۆشی ئازادی [٣]
بۆی شنەی لەرەی تای چنووری شەوق
دای لەدەماخی پڕ پەرداخی شەوق [٤]
کەیفی بزواندم ـ خۆش خۆ ـ دەستەی گوڵ
لەگۆشەی لوتکەو لە پێی دەشتی دڵ [٥]
هێمای ئەوروزی کاتی بەهارە ؟
شانەشنەی سۆزی نامەی نیگارە ؟ [٦]
ئازیز! ئەمە هۆی نامەکەی تۆبوو؟
پرژەی حەیاتی خامەکەی تۆ بوو؟
ئەم ئەشکە گەرمەی تاو تاوە ڕاستە؟
ئەم دڵەی بۆ من خوێناوە ، ڕاستە ؟ [٧]

سۆرانی (٧٩)

بووە ئەم وەفا ، بەم یستغنایی ؟
ئەم مەیلە گەرمە ئەم ئاشنایی!

ئاهەنگی خۆشی بەیانیان دەدا لەگوێی ئازادیو ڕزگاربوون لەسەرمای زستان، بۆنی عەتری نەسیم کە پەلو پۆی چونووری شەوق دەشنێنێ ، دەدا لەدەماخی پڕ پەرداخی زەوق.

[٥] م: کەیفم .(ف): کەیف دا ، واتە: دەستە دەستەو کۆمەڵ کۆمەڵی گوڵان کەلەچیاکانداو لەبنارەکانی دەشتی دڵدا ڕواون، کەیفو شادمانییان بزواندم.

[٦] نازانم هۆی ئەم شادمانی و خۆشیانەم نەورۆزە؟ یا نەشنەی هاتنی نامەکە؟

تاقی یەن ؟ یاران! یا خاوم دییەن ؟
جە بەد بەختی ویم باوەڕم نیەن
ڕوخساری وەختی مەسقەڵ مدا ویش
وەشنۆی پاریز خەیاڵ مەبی ڕیش [٨]
ئەسرین ، جەرگش دەن وە سەرنیشەدا
چەنیش دڵ ئامان ! ئامان پیشەدا
ئەو دڵەی وینەی پەڕەی گوڵ بیگەرد
هەی خەم! هەی نامەرد! چەنیت مەلول کەرد [٩]
ئەوسا ئیستغناو قین وەهەم ماوەرد
ئینسان بێپەروا گیان تەسلیم مەکەرد
ئیسە بۆئەی تاو هەرس چون سەیلە ؟
ئەی ئیلتیفاتەو ئەی وەفاو مەیلە!!
ئەی دڵەی نازك خەستەی خەمانە !!
گۆش دەرۆ بژنەو ، ئەمجار بمانە!!

من خەوە دیومە؟ یاخۆ تاقی یە
لەبەدبەختیی خۆم باوەڕم نییە !
ڕوخساریّ بکا ئارایش بەحاڵ
ئەڕووشیّ بەشنەی پاریزی خەیاڵ [٨]
ئەسرین بەئاگر جەرگی ببرژیّ
چۆن دڵی هانی بەسەریا برژیّ ؟
ئەو دڵەی وینەی پەڕەی گوڵ بێگەرد
چۆنت مەلوول کرد ؟ هەی خەم ! هەی نامەرد ! [٩]
ئیستغناو قینی کەتیك وەردایێ
مرۆ بێ پەروا گیانی ئەدایێ
تاوی ئەشکی بۆ ئێستە چۆن سەیلە ؟!
ئای لەم ئاوڕە، لەم وەفاو مەیلە!
ئەم دڵە ئاسکەی لەخەمدا غەورە !
گوێ گرەو ببیستە، ئنجا تۆ مەمرە !

هەورامی (٨٠)[١]

ئازیز!دیارەن وادەی لوامەن
ئەلوەدای ئاخر ئاماو ئامامەن [٢]

سۆرانی (٨٠)[١]

ئازیز ! دیارە دوایی کا تمە
دەمی ماڵاوای هات و ئەها تمە [٢]

---

[٨] واتە ڕوخساری بەتایبەت کاتی ئارایش کردنی هێندە ناسك بێ و بەشنەی پاریزی خەیاڵ برووشیّ ، نازانم چۆن فرمێسك دڵی هات بەو گەرمی و سوێرییەی بەسەر ڕوومەتیدا برژیّ؟

[٩] هەی خەم! هەی نامەرد ! ئەو دڵە ئاسکەی کەوەکو پەڕەی گوڵ بێ گەرد بوو چۆن دڵت هات خەمباری بکەیت ؟

[١] مەولەوی لە(سنە)وە شێخ عەزیزی هاوڕێ ی بە جێدەهێڵێ و دەچێ بۆ شاری (بانە) ، جا بەم قەصیدەیە ماڵ ئاوایی لێدەکات.

[٢] ئەوە ئەو ئامامەن (م)، (ف) ، (ك) : ئاماو ئامامەن ، واتە لەوانەیە ماڵئاوایی دوایی بێ دێمەوە یان نایەمەوە هەر خوا ئەزانێ.

دەوڵەتەکەی وەسڵ پا نەزەواڵەن
جاریۆتەر دیدەن باڵات مەحاڵەن
سا دڵم وەش کەر وەئیلتیفاتێ
بدیەوە لاوە بوینوون ساتێ
بابە یۆ وەش وەش شنۆی رازەکەت
گۆش دەرۆ لادێ مەینەت گازەکەت [٣]
ئاخر سەفەرەن را خەیلێ دوورەن
مەنزڵ بێپایان تۆشە زەروورەن
دینت تۆشەی چەم مەیلت تۆشەی دڵ
رازت تۆشەی گۆش مەنزڵ وەمەنزڵ
کێ زانۆ چۆن بۆ ئەی دنیای بادی ؟
بابە یۆ نەبەین گەردەن ئازادی [٤]

دەوڵەتی وەصڵ ڕووی لەزەواڵە
جایێتر سەیری باڵات مەحاڵە
سا دڵم خۆشکە بەئیلتیفاتێ
لایێ کەرەوە بتبینم ساتێ
با هەر بێخۆش خۆش شنەی ڕازەکەت
گوێی لێبێ تاوی مەینەت گازەکەت [٣]
ئاخر سەفەرە گەلێ ڕێم دوورە
مەنزڵ بێپایان توێشوو زەرو‌ورە
بینین و مەیلت توێشووی چاوو دڵ
ڕازت توێشووی گوێ مەنزڵ بەمەنزڵ
کێ زانی چۆنە ئەم دنیای بادی ؟
با لەبەینا بێ گەردن ئازادی [٤]

هەورامی (٨١)

من شەوی ئاڵەم جۆش ئاوەردە بۆ
سەگی ئاسانەت بێدار کەردە بۆ [٥]
یا ئاستە بۆ سەیل دیدەم نەفسێ
نەسیم گەرد پات بەرۆ پەی کەسێ [٦]
جەمینت زەحمەت نیگام کێشابۆ

سۆرانی (٨١)

نەك شەوێ ئاڵەم جۆشی خواردبێ
سەگی دەرگاتی بێدار کردبێ [٥]
یانەی هێشتبێ ئەشکم نەفەسێ
نەسیم گەردی پێت بەرێ بۆ کەسێ
یا ڕووت ئازاری نیگام کێشابێ

---

(٣)

[٣] دەست پێکردن بەپێشەکی بۆ مافەکانی ئازیزی ، نیوەی یەکەمی ئەم بەیتە لای (م)و (پ) ئاوایە : با بەبۆ شنۆی شیرین ڕازەکەت .
وشەی (لادێ) مەفعووله بۆ (گۆش دەرۆ) ، مەینەت ..فاعیلە .

[٤] وشەی (بادی) : شەپۆلی هەوا ، بای توندو تیژ ، لەخۆبایی بوون ، ئاهو ناڵە.
[٥] دێتە سەر ژماردنی زنجیرەی تاوانەکانی خۆیو دەپارێتەوە لەئازیزی گەردنی لەو تاوانانەی ئازاد بکات ، ئەمەش لەم بەیتوەیە تابەیتی (١٢).

[٦] گەرد پات ، (پ) (ك) : گەرد ڕات.

کەف پات وەخار دیدەم ئێشا بۆ
یەکەردە بۆت دڵ دێوانەی دڵ تەنگ
وەخت نیشانەی دلآن پەی خەدەنگ
پەلە پەل پەی زەوق زامێ وەتیرەت
ئازاد دا بۆ تای زوڵف زنجیرت
یاخۆ تۆ دابۆت وەدڵ مەزەی مەرگ
تیر خەدەنگتدا بۆ نە تۆی جەرگ [٧]
یا مەردە بۆت دڵ دێوانەی دلگیر
جەتیر ئەندازی کەردە بۆت تەفسیر
یانەدابۆت تۆز گەرد پالآکەت
پەرێ سورمەی چەم سفتەی بالآکەت

بن پێت بەدڕکی چاوم ئێشابێ
یاخۆ کردی دڵ دێوانەی دلگیر
کاتێ دلآن بوون بەنیشانەی تیر
پەلە بۆ چێژی زامانی تیرت
دابیێ تازاری زوڵفی زنجیرت
یادابێتت تۆ بەدڵ مەزەی مەرگ
تیرت لەباتی دڵ دابێ لەجەرگ [٧]
یا شێتەی دڵمت کردبێت دلگیر
لەتیر ئەندازی بووبێتت تەفسیر
یا نەتدابێتێ گەردی پێلآکەت
بۆ سورمەی چاوی سووتووی بالآکەت

هەورامی (٨٢)

تۆ بویەر جەمن ، من زوو ویەردەم
هیمەت بۆ ، هازار مەحرومیت وەردەم [٨]
چە پگەرد پەی دووریت شانا مۆرەی نەرد
وە(ظاهر)(بانە)ش وەبەهانەکەرد
تا فەلەك پەیمان نەبەهانە بۆ

سۆرانی (٨٢)

من زوو بوراوم، تۆش لێم ببوری
مالآوا، چێژم ژاری سوێی دووری
زاری دووریتی هەڵدا زەمانە
بە(ظاهر) (بانە)ی کردوە بەهانە
گەردون تالێمان بەبەهانە بێ

---

[٧] دەست دەکا بەتاوانەکانی ئازیزی کەبەرامبەر بەمەولەوی کردوونی و پێویستە گەردنی ئازاد بکات ، وەژمارەی زنجیرەی ئەم تاوانەش لەم بەیتەوە یە تا بەیتی (١٥)..

[٨] واتە: ئازیز !تۆ لەمن ببورە ، من زوو لەتۆ خۆش بووم و بووردام ، ئیتر ئازیز ! خوا حافیز دانیشی بەخێر.

لەیادی مەردان) بەرگی دووەمدا چەردەیێ لەژیانی ئەم (ئازیز)ەی مەولەوی نووسراوە ، سەیری بکە ئازیز: شێخ عەزیزی جانەوەرییە، جانەوەرە گوندێکە لەناوچەی ((کەلآ تەرزان)) نزیك بە هەرێمی ((کۆماسی))بابەتەکانی ئەو سەردەمی تەواو کردووەو ئیجازەی وەرگرتووە ، دەست و خەتی زۆر خۆشبووە، جوان خاس و شۆخ و شەنگبووە

ئەرسەد (بانە) بۆ ، باز شوكرانە بۆ
ئەرفرسەتش دا پەی دڵ خەمینت
عومرێ دووبارەن جار یۆ تەر دینت
وەرناستش ، نازیز ! تۆ وە سلامەت
دیدەن دیدار كەوت ئەو قیامەت

گەر هەر (بانە)بێ، هەر شوكرانەبێ
گەردای دەرفەتی دڵەیخوێنینم
تازە عومرێكە بێت و بت بینم
گەر نەبو نازیز! تۆ بەسەلامەت
دیدەنی دیدار كەوتە قیامەت

هەورامی (٨٣)[1]

(جیلوە)ی جەلای جام دڵەی پڕ جەگەرد
فەرمات پەی تەزبیح هارەوانەم كەرد[2]
پەرێ تۆ خاسەن هەر شام تا سەحەر
هەر ژمارەی وەسڵ بالای دلبەر كەر
نەك چوون من (وضو) وە هووناو ئەستە
خەم سیواك نمای مەینەتان بەستە[3]
نیشتەی گۆشەی تار نماخانەی دەرد
ڕوو نە پای میحراو هەناسان سەرد
وەی (وضو)و نماو وەی سیواكەوە
جەی گۆشەی میحراو مزگیی پاكەوە[4]

سۆرانی (٨٣)[1]

(جیلوە)ی ئاوێنەی دڵەی پڕ گەردم
داوای تەزبێحت فەرموو، وا ناردم[2]
شایانی تۆیە هەر شەو تا سەحەر
بژمێری وەصلی كۆی بالای دولبەر
نەك وەك من دەسنوێژ بەخوێناو ششتوو
خەم: سیواك ، نوێژی مەینەت دابەستوو[3]
نیشتەجێی گۆشەی تاری نوێژگەی دەرد
بەرەو میحرابی هەناسانی سەرد
بەم دەستنوێژو نوێژ بەم سیواكەوە
لەتوێی میحرابی نوێژگەی پاكەوە[4]

---

(١) لەگەڵ مەولەویدا رۆحێك بوون لەدوو جیسمدا . شاعیربووەو ئەڵێن دیوانی هەیە بەڵام بەداخەوە لەچاپ نەدراوە، وەیان لەوانەیە گوم بوبێ. مەولەوی نامەی هەڵبەست و هۆنراوەی زۆری بۆ نوسیوە.لەگەڵ چەند نامەیەكی دواوەدا بۆ شێخی (سراج الدین) نوسراوە.

(٢) جیلوە : تیشك ، ڕووناكی ، خۆ دەرخستن .

(٣-٤) ئەستە: سەندووە، گرتووە. بەستە: دابەستوو واتە نەك وەك من كەدەسنوێژم بەخوێناو گرتووە و خەم و مەینەت سیواكمەو نوێژی مەینەتم دابەستووەو لەسوچی تاریكی مزگەوتی دەردا دانیشتووم و ڕووم كردوەتە میحرابی هەناسەی سەرد.

دانەی مەرجانی هەرس مەهجووری
هۆنیای تای کرژ ڕشتەکەی دووری [5]
پەی ژمارەی زیکر کزەی ئێش و نێش
کافی یەن دیدەم! ئەزبێحم پەی چێش ؟[6]

دانەی مەرجانی ئەشکی مەهجووری
هۆنراوەی ڕشتەی تای کرژی دووری [5]
بۆ (عەددی) یادی کزەی ئێش و خەم
تەزبێحم ناوێ کافی یە دیدەم [6]

هەورامی (٨٤)[1]

شێخ !دەوڵەمەند بەهرەی سەرمەدی
یاگەی (حەقیقەت) جیلوەی (ئەحمەدی) [2]
جەشەو هەوارگەی ((فەنا))ویەردە
پای هەردەی بەقا یاتاغگە کەردە [3]
(متصف) بە (وصف) (شانی) وسیفاتی
(مشرف) بەفەیز (تەجلا)ی زاتی [4]

سۆرانی (٨٤)[1]

شێخی دەوڵەمەن بەهرەی سەرمەدی
جێی ڕاستەقینەی (جیلوە)ی ئەحمەدی [2]
لەشەو هەواری فەنا ڕابووردوو
لەهەردی بەقا جێگە خۆش کردوو [3]
مەوصووف بەوەصفی (شانی) و (صفاتی)
نائیل بەفەیزی تەجەللای زاتی [4]

[5، 6] واتە : نەك وەکو من کە دانە دانەی فرمێسکی مەهجووری وەك مەرجانی فرمێسکی سوورم کەیەك بەدزای یەکدا دەڕژێ‌و، بەتاڵی دووپاتی ڕشتەی دووری هۆنراوەتەوە، ئەو فرمێسکەم کە بەوشێوەیە بێ، بەسە بۆ ژماردنی کزەی ئێش‌و نێش‌و ، تەزبێحم بۆچییە ؟ وشەی (دیدەم) ؟ یا فاعیلە بۆ (کافی یەن) وەیا مونادایە.

[1] وەڵامی گلەیی نامەیەکی شێخی (سراج الدینە) ، وەك لەدووبەیتی (١٣)و (١٤)ی ئەم قەصیدەو دەردەکەوێ ، بۆ مەولەویی نوسیوە.

[2] سەرمەدی: هەمیشەیی ، ئەحمەدی: مەبەست پێی پێغەمبەرە (درودی خوای لەسەر) واتە: ئەی شێخی کەلە بەهرەی هەمیشەیی خوای گەورەدا بەشداری‌و ، بووی بەشوێنی دەرکەوتنی نووری پێغەمبەر.

[3] واتە لەشەوی هەوارگەی ((فنافی اللە))دا تێپەڕیویت‌و ، لەلوتکەی بەرزی هەردی مانەوەدا بەدڵنیایی ئارامت گرتووە.

خەلیفەی سەدان (ادن) و شنەفتە
بەڵەد نەسارای ئەتوار هەفتە
واسیتەی ڕاگەی بەین ((عیلم)) و ((عەین))
ساحیب جەناحەین یەعنی : ((ذي النورين))[٦]

هەورامی (٨٥)

پیر ! پاك جەگەرد خاك ناسووتی
مەنزڵگەی سەربەرز سەر مەلەكووتی[٧-٩]
دڵ وەنەوای بەزم (جەبەرووت) ئاوا
سێراو سەراو (لاهووتی) ماوا[٨]
(جسما لدينا ، روحا لديه)

خەلیفەی ئەو كەس (ادن) و دەسمایەی
شارەزای دەشتی حەوپلەو پایەی[٥]
واسیطە ڕێگەی بەینی حاڵ و قاڵ
دارای دوو نوورو ، خاوەنی دووباڵ[٦]

سۆرانی (٨٥)

پیری بێگەردی خاكی ناسووتی!
وارگەی سەربەرزی سەرمەلەكووتی ![٧]
بەنەوای بەزمی خوایی دڵئاوا !
پاراوی چاوگەی لاهووتی ماوا![٨]
(باطن) لای خودا ، لای ئێمەی بەناوا!

---

[٤] بەوشێوەیەی كەلەگەڵ ڕۆحی (تصوف)دا بگونجێ صیفاتەكانی خودای گەورەت تیادا هاتۆتە دی ، وەگەیشتوویتە فەڕی نووری خوایی.

[٥] مەبەستی ئەوەیە بڵێ تۆ جێنشینی ڕاستەقینەی پێغەمبەری (د.خ) ، وشەی (ادن منی) فەرموودەی خوایە كەلەشەوی میعراجدا بەپێغەمبەری وت: لێم نزیك بەرەوە، واتە: تۆ جێنشینی ئەو كەسەی كەلەشەوی میعراجدا گوێی لەدەنگ و صەدای ادن منی) یەوەبوو ، وە تۆ شارەزای دەشتی (ئەگوا ری هەفتە) ی كەپلەكانی (تصوف) دەگرێتەوە.

[٦] عیلم : عیلمی ظاهیر ، عەین : چاو ، مەبەست پێی هەر كەس بگاتە پلەی نهێنی چاوی دەبینێ ، بۆیە دەڵێ: (ذي النورين) واتە: تۆ شارەزای ڕێگای نێوانی زانستیی ئاشكرایی و زانستیی نهێنیت ، كەواتە خاوەنی دووباڵ و دوو نووری ، وشەی (ذي النورين) لە گافەتی تێدایە ، ئەمیش وەكو خەلیفەی سێیەم ناوی (عیپمان)ە.

[٧-٩] ناسووت: جیهانی مادە ، مەلەكووت : جیهانی ڕۆح و فریشتە . جەبەرووت : جیهانی تواناو هێزو دەستەڵات ، لاهووت: جیهانی خوایی ، واتە: شێخ جیهانی مادەی بەجێ هێشتووەو ، گەیشتۆتە هەوارگەی بەرزی مەلەكووت و ، دڵی بەنەواو دەنگی جەبەرووتی ئاوایەو ، لەسەرچاوەی لاهووتی دڵی پاراوبووە، بەئاشكرا لای ئێمەیەوز بەنهێنی و بەڕۆح لەجیهانی بەرزی نهێنی و بەڕۆح لەجیهانی بەرزی نهێنیدایە.

دائیرەی تەمام (منه الیه) [9]
بێ (تەلوین) ئەسای (تەمکین)دا (مەکین)
(روح الله روحه آمین) [10]
ئامەی ڕۆح ئەفزای شیرینت یاوا
دڵ وە مەرجومەك دوو دیدەش ساوا
تۆی دەروون وەنوور سەفا دا پەرداخ
بۆی ئاشناییم دا ئەرووی دەماخ
دەرگای حوقەی لاڵ دانەت شکاوان
جەرووی لوتفەوە ئینەت فەرماوان : [11]
((یا کاغەز بڕیان ، یا مەلاّ مەردەن
یاخۆ عارتەن دۆس وەیاد کەردەن ،

هەورامی (٨٦)

غەمگین مەنیشە غەم بدەر وە باد
فەلەك نمازۆ کەس وەخاتر شاد))
ئەوەڵ، من کێنان ، وجوودم جە کۆن
واچوون دۆسەنان شەرت قەبووڵ تۆن
ئەر وەبێگانە وەر خوێشم زانی
تۆ حەساوەنی وە هەرچیم وانی
دووەم ، چوون کەسێ گەدایی کێش بۆ
یاد (تواضع) خەسڵەت وێش بۆ

(بدأ)و (انتها)ی دائیرەی تەواو [9]
(ثابت) لەلوتکەی ئارامگەی (تمکین) !
ڕۆحی پاراوکەی خوایە ئامین [10]
ئامەی گیان بەخشی شیرینی تۆ زوو
دڵ لەگلێنەی دوو دیدەی هەڵسوو
نووری سەفاکەی دڵی پەرداخ دا
بۆی ئاشناییم لەڕووی دەماخ دا
شکاندت دانەی حوقەی مرواری
لەڕووی لوتفەوە ئەمەی لێباری : [11]
(یا کاغەز ئەما ، یا مەلا بەرباد
یا خۆ پێت عارە یاران بکەی یاد

سۆرانی (٨٦)

خەفەت بەبادە خەم مەدە بە لەش
گەردوون ناهێڵێ هیچ کەس بەدڵ گەش))
یەکەم" من لەکوێ ڕایەم دەکەوێ
بڵێم من دۆستم ، ڕەمزای تۆی دەوێ
بەخوێشم دانێی یا خۆ بێگانە
خاوەن ڕا هەر تۆی ئەم یا ئەویانە
دوو" کێ گەدایی تان و پۆیەتی ؟
یادی (تواضع) پیشەی خۆیەتی

---

[10] ((تەلوین)) و ((تەمکین)) : دووپلەی بەرزی (تصوف)ن ، واتە: شێخی ئێمە ئەم دوو پلەیەی بڕیوە.

[11] حوققە: قوتوی بچووك و خنجیلانە ، لاڵ: بەردی خاوەن بەها ، لە(لعل)ی عەرەبی یەوە هاتووە.
دانە: تاك لەجوانیدا ، مەبەست پێ ی دەمی شێخە کە پڕە لەقسەی جوان و بەبەهای وەك لەعل و مرواری ،
واتە: دەمت بەقسەی وەك گەوهەرو مرواری کردەوە، ئەم دوو بەیتەی دواوەوەت فەرموو

ئەوبارۆ ئەدڵ (تواضع) کەردەن
هەر (عادەت) ویش وەجا ئاوەردەن
بەلام هەرکەسێ شێخی میسالەن
(عادەت) (ئیستیغنا)و شێوەش جەلالەن
ئەر جار جارێ ئام چون منێ بەرۆ
(خرق العاده) تێ زاهیر مەکەرۆ
ئەر رازیت وەیاد خەستەی دلگیری
یا شێخ ! تۆ دایم ئەقش (ضمیر)ی
چ حاجەتەن دەس پەی قەڵەم بەروون
یادم ئمەشی چەنیت یاد کەروون ![12]

گەر ویستی بەدڵ (تواضع) بێنێ
ئەوە خووی خۆیە بەجێی دەهێنێ
بەلام کێ وەك تۆ خاوەن کەماڵە
پیشەی بێباکی و شێوەی (جلال)ە
گە یاد کایەکێ وەکو من جار جار
خەرقی عادەتەو دەیکا ئاشکار
گەر رازیت بەیاد خەستەی دلگیری
یاشێخ! تۆدایم ئەقشی زەمیری
چ پێویست ئەکا دەست بەمە قەڵەم
لەیادم ناچی چ لۆن یادت کەم
لەیادم ناچی ، چۆنت یاد کەم ؟[12]

هەورامی (٨٧)

پەی کەسێ خاسەن نامەی جەحوب کەیل
تازە بسانۆ (وضو)جەجۆی مەیل
خۆ من هەر جە زوو وە مەیلت مەستم
هەرجان فیداکەی رۆکەی(ئەلست)م[13]
سێیەم ، خەمگینیم جە دەس خەجلەتەن
خەجلەتم جە دەس سەختیی ! غەفلەتەن
یاران وێنەی ساف مەی وە کامەوە
ویەردەن ، چون دورد هەر من مامەوە
گیای پەژمووەدەی تەژنەکەی بێشۆم
چەمەڕای وارای هەور لوتف تۆم
تۆ دەس وەرەشحەی رەحمت پەیا پەی

سۆرانی (٨٧)

بۆ کەسێ باشە نامەی لەحوب کەیل
تازە هەلگری دەسنوێژ لەجۆی مەیل
خۆ من هەر لەکۆن بەمەیلت مەستم
هەرگیان فیداکەی رۆژی (الست)م
سێهەم ، خەمینیم لەبەر خەجلەتە
خەجلەتم لەبەر سەختی غەفلەتە
یاران! وەك سافی مەی بە کامەوە
رۆشتن ، وەك خلتەی هەر من مامەوە
سەوزەی ژاکاوی لێو وشکی بێ(شۆ)م
چاو لەبارانی هەوری لوتفی تۆم
تۆ دەس بە پرژەی رەحمت پەیا پەی

---

[12] واتە هەرگیزاو هەرگیز لەبیرو یادم ناچیێ ، ئیتر چۆنت یادبکەم ؟

[13] بەشێکە لەئایەتی (الست بربکم ؟ قالوا بلی) واتە: لەڕۆژی ئەرواحدا یا لەرۆژی ئەزەلدا خوا فەرموویەتی: ئایا من خوای ئێوە نیم ؟ وتیان: بەڵێ خوای ئێمەی واتە موسڵمانان پەیمانیان داوە بەخوا ، بەخوا ، بەمەبەستی ئەمە کەمەولەوی لەو ڕۆژدا پەیمانی داوە بەشێخ کەگیان فیداو موخلیسیەتی.

من وەی پڕ خاوی حەیفەن یە تاکەی ؟
تەنیای حەقیقی نەردێ بشانۆ
من و تۆ جە دەس من و تۆ سانۆ
تۆ بێ تۆ لوتفت پەی من زیاد بۆ
من بێ من ڕۆحم وە خزمەت شاد بۆ

<u>هەورامی (٨٨)</u> [١]

وەخیلافەوەن یاران سەرمەس !
((تقاضا))ی ((ذاتی))ی تەبعم هەرچی هەس [٢]
دەماخ بەجەزبی ئاسن بەشووشە
میغناتیز تۆی جام کەردەن وە یاتاخ [٣]
کارەبا نەدەور کام مدمرۆ دەور
نە دەورەی موورەی کارەبا کا تەور
ئەر گێروو وەکام کافوورم کەم کەم
ئاو قەفالْ وێش مە پێکۆ دەردەم

حەیفە من پڕ خەو ، ئەمە هەتا کەی؟!
تەنیای حەقیقی بهاوێ زارێ
من و تۆییمان بڕوا بەجارێ
تۆ بێ تۆ لوتفت بۆ من زیادبێ
من بێ من ڕۆحم بەخزمەت شادبێ

<u>سۆرانی (٨٨)</u>

پێچەوانەیە یاری سەرمەستم !
هەموو ئارەزووی زاتیی سروشتم
جەزبی ئاسنم دڵ پێی بەشووشە
میغناتیزیش خۆی خستە ناو شووشە [٣]
مووروی کارەبا بەدەوری (کا)مدا
وەك کا خول ئەخوا بەهەموو لامدا [٤]
گەر تۆزێ کافوور بنێمە زارم
بەر ئەێ خێرا خوێنی دەمارم [٥]

---

(١)دەربارەی ئەم چامەیە واتە واتەیەك هەیە لە((یادی مەردان)) بەرگی دووەمیدا (ل: ٣٧٣) مامۆستا پەنجەی بۆ ڕاکێشاوە جا نازانم مەدای ڕاستی تا چ ڕادەیەکە؟

[٢] لە(ف) و (ع) دانیوەی دووەمی ئەم بەیتە ئاوایە:

تەقاضای زاتیی طه بع هەرچیم هەس

هەس: هەیە. واتە هەرچی خواستو ئارەزووەکانی طه بع و سروشتمە پێچەوانەیە .

[٣] ئاهینم ، (ع) و (ف) : ئاسنم . یەك مانایان هەیە. لەم بەتەو بەیتەکانی دواوەیدا سروشتە پێچەوانەکانی باس دەکا ،واتە: لەشی وەك ئاسنم پەرداخیی دا بەبەدەماخمو سەرگەرمی ڕاکێشانی میغناتیسەو ، ئەمیش لەبەر ئەوە لەشووشەدایە ڕاکێشانی دەست نادا ، دیارە ئەم کارەش کەئاسن میغناتیس ڕیکدێشێ پێچەوانیەو کارێکی سروشتی نییە.

[٤] جۆرە تەزبیحێك هەبوو (ئێستاش هەیە) پێیان دەوت تەزبیحی کارەبا ، واتە کاڕفێن ، وشەکە لە(کاربا)ی فارسییەوە هاتووە، بەمانا کاڕاکێشەر ، واتە: کارەبا بەدەوری کای لەلەشمدا دەسووڕێتەوە ، وەك سووڕاندنەوەی کا بەدەوری مورووی کارەباییدا ، دیارە ئەمەش پێچەوانەی سورشتە.

هەورامی (٨٩)

ئەنفیەکەی گەرد ڕای دەردم هەوا
مەکەرۆ دەماخ ئەفلاتوون دەوا [٦]
گەرمیم تاف ساف وە سەر ئەندەردا
بەستەن وە ڕووی تاش نیمە کەمەردا [٧]
ئازیز! یەقین عەکس وەش نامەکەی تۆن
سایەکەی سیفەت کەلامەکەی تۆن [٨]

سۆرانی (٨٩)

بڕنووتی گەردی ڕێی دەردم ، هەوا
ئەکا دەماخی ئەفلاتوون دەوا [٦]
گەرمیم تافی ساف هەڵدا لەسەردا
مەیی لەتاشی نیوە کەمەردا [٧]
لێم ڕوونەعەکسی نامەکەی تۆیە
سێبەری شێوەی خامەکەی تۆیە [٨]

---

[٥] کەم کەم ، لە(ف)و (ع)و (پ)دا : وەکەم ، کام: دەم. کافوور: (م) : ((مادەیەکی سارده کەسێك خوێنی لووتی بەر ببێ ئەی خەنە سەر تەوێڵی بۆئەوەی خوێنەکەی بوەستێتەوە)). قەفاڵ: شا دەماری پشت مل ، واتە ئەگەر تۆزێ کافوور بەدەم بگرم لەجیاتی ئەوە ساردم بکاتەوەو خوێنی

دەمارم بوەستێنێ: کەچی گەرم ئەبەو خێرا خوێنی شادەماری پشت ملم بەر ئەبێ و هاژە ئەکا ، دیارە ئەمەش پێچەوانەی سرووشتە.

[٦] ئەنفیە: بڕنووتی، ئەو تۆزەیە کەدەدرێ بەلووتدا بۆئەوەی پژمە بەئینسان پەیدابکا ، واتە تۆزی ڕێگای دەردو ئازارم ئەگەر یەکێك بیدا بەلووتیدا بەپێی سورشت دەبێ بیکوژێ ، وەیا هیچ نەبێ دەردی گران بکا ، لەگەڵ ئەوەشدا ، ئەگەر هەوای ئەو گەردەم بەرێ ار بەشار ، ئەفلاتوونی حەکیم دەرمانی نەخۆشی پێ ئەکاو لەدەردو نەخۆشی ڕزگاری دەکات.

[٧] سەرئەندەر: سەربەرەو خوار، تاش: تاشە بەرد . نیمە کەمەر : ناو قەد ، واتە: جۆشی گەرمای دڵم دەبوو بمسووتێنێ، کەچی لەچاوەکانمەوە تاڤگەی ئاوی ساف هەڵدەقوڵێنێ‌و، بەسەر تاشە بەردەکانی قەدپاڵمەوە دەی مەێنێ‌و دەیکا بەسەهۆڵ.

لەهەندێ نوسخەدا لەم شوێنەدا سێبەیت هەیە سەرەتاکەی ئەمەیە:

چون هەرس دیدەم وە ناکامەوە

بەلاَم هیچ پەیوەندی یان بەم شوێنەوە نییە ، ئەمە بیرو بۆچوونی (م)ە و ڕاستە .شوێنی ئەم سێ بەیتە لەچامەکانی شێخی (بهاء الدین)دا ژمارە (٤٩)دا هەیە، هۆی وتنەکەشی لەوێدا دیاری کراوە.

[٨] ئازیزم! دیارە ئەم چۆنێتی یە ڕەنگدانەوەی نامە خۆشەکەت‌و سایەی صیفاتی کەلامەکەی تۆیە .

نازوون وەی (مظهر) ، های های یە چێشەن !
ئەشئەی ئەو سیفەت زاتیی تۆ پێشەن [۹]
جەنامای جاو جەبێ وەفاییم
هەرچیت فەرماوان ڕاسەن بینااییم !
گەر وەفام مەبی پەی تۆ مەمەردم
خەیر مەبڕیابێ پە نجەی پای فەردم [۱۰]

ئای لەم دیمەنە ! ، های های بەجێیە !
ئەشئەی سیفاتی زاتیی تۆی پێیە ! [۹]
لەبێ وەلامیو لەبێ وەفاییم
ئەوەی فەرمووتە ڕاستە بینااییم !
گەر وەفام دەبوو بۆ تۆ ئەمردم
خۆ هانە ئەشکا پە نجەی پێی فەردم [۱۰]

<u>هەورامی (۹۰)</u>

ئازیزم !نامە پێچ مدۆ چون مار
خامەی چەم یەکێ، ئەسرینان هەزار [۱۱]
وێش دان ئەسەر کەف کووپەی سیایی
پەی شەکوای عەرضەی دەرد جیایی [۱۲]
وەخوا ئەدووریت کۆتایش ئاوەرد
ئەگیان ئیختیار ماوای بەدەن کەرد

<u>سۆرانی (۹۰)</u>

ئازیزم! نامە پێچ ئەخوا وەك مار
خامەی چەم یەکێ، ئەسرینان هەزار
هەڵچوو تا لێوار کووپەی سیایی
بۆ شەکوا لەدەس دەردی جیایی [۱۲]
بەخوا ئەدووریت ئەبڕێتەوە!
ئەگیانیش بۆ لەش دەگەڕێتەوە ! [۱۳]

---

[۹] پێشەن ، (ف) : تێشەن .واتە: بنازم بەم دیمەنەو بەم دەرکەوتنە کەئەشئەی صیفاتی زاتیی تۆی تیادایە.

[۱۰] واتە ئەگەر وەفام دەبوو بەو ئەنووسینەم دەمردم ، ئەگینا خۆ پەنجەی پێی فەردم ئەبڕابووەوە تا ئەتوانێ بچووکیی خۆی بەجێ بێنێ.

[۱۱] واتە: نامەچونکە دێ بۆ خزمەتت لەخۆشیدا وەکو مارپێچ پیادێ لوول ئەخوا ، خامەش (قەڵەمی قامیشی چەم) ئەگەر یەکێ بێت خۆ ئەسرینان هەزارە ، مەبەست ئەوەیە فرمێسکە دانە دانە ڕاست ، بەبێ بچڕانەوە، وەکو قەڵەم دەڕژێ وبەقەدەر هەزار قەڵەم دڕێژە

(۱۲) ع.م.. واتە کووپەی خوێنی جەرگیشم وەك شووشە مەرەکەبی ڕەش هەڵچوو گەیشتوەتە لێوار، بۆ ئەوەی عەرزوحاڵی شکاتی دووریتی پێ بنوسرێ.

[۱۳] بەکورتی مانای بەیتەکانی (۱۳و ۱٤و ۱٥و ۱٦و ۱۷) : واتە ئەدووریت دێتە کۆتایی ، وەئەگیانیش لەلەشدا ئارام دەگرێ ، بەلاَم (یادە)کەت خۆمی دەرکردو خۆی لەشوێنەکەی مندا

بەلأم یادەکەت ناستەنش ویم پێم
ویم بەر کەرد، نیشتەن وێش جەیاگەی ویم
ئەجزای تەن یەکسەر جەشادمانی
نمەیۆش وەخاو سەد زیندەگانی
هەر جزوێم پەی وێش یەند سەرشار بی یەن
ئەی جزوم جەی جزو خەبەردار نی یەن
ئەدڵ یاد ڕاز سەفحەی نامەشەن
ئەسەر پە نجەی هۆش گرتەی خامەشەن

بەلأم (یاد)ەکەت ئەی هێلاَ خۆم بێم
خۆمی دەرکردو خۆی دانا لەجێم
ئەجزای تەن یەکسەر لەشادمانی
نایێ بەخەویا سەد زیندەگانی
پارچەکانی تەن هێندە سەرخۆشن
یەکتر لەیەکتر بیٚ ئاگاو هۆشن
ئەدڵ خووی ڕازی سەفحەی نامەیە
ئەسەر پە نجەی هۆش هێزی خامەیە

هەورامی (٩١)

یەند نە تۆی زلکاو دەوات پڕ وەی
مدرات مونتەزیر ، وەلگ ئاوەردەن ئەی [١٨]
ئەی مدۆ سەدای دلأن پیٚ خەستە
وەلگ مارۆشەوە بەستە وەبەستە [١٩]
ئیسە (یاد) تەن سزای خیتابەن
ئەر سزا وەناز ، وەر وەعیتابەن [٢٠]

سۆرانی (٩١)

هێندە لەدوێنی زەلکاوی پڕ وەی
وەستا چاوەڕیٚ، گەلأی دەرکرد ئەی
سەد دڵ بەسەدای ئەی دەبیٚ خەستە
پەلك ئەیلێتەوە بەستە بەبەستە
ئێستا (یادی) تۆ سزای خیتابە
گەر سزای بەناز ، یا بەعیتابە [٢٠]

جێگیربوو ، بۆیە پارچەکانی لەشم لەشادمانی و خۆشیدا ژیانیان بەخەیاڵدا نایەو ، لەبەر سەرخۆشی یان ئاگایان لەیەکتری نییە، کەواتە نە(دڵ) ئەوەی لەیادە نامەت بۆ بنووسیٚ ، وە نە(هۆش)یش توانای گرتنی خامەی هەیە!! ، ئیتر نازانم چۆن نامەت پێشکەش بکەم ؟

[١٨] واتە قەڵەمی قامیشەکەم هێندە لەناو زەلکاوی مەرەکەبی ئاخ و وەیدا چاوەڕێیکردو مایەوە ، ڕواو پەڵو پۆی پەیداکرد. ئێستا لەو قەڵەمە وەك خەستە دلأن دەنگی لێپەیدا دەبیٚو گەلأکانیشی بەستە بەستە دەیلێنەوە.

١٩ ، ٢٠. واتە بەو هۆیەوە گیان لەلەشمدا نەماوەو لەشوێنەکەیدا یادەکەت جێگیر بووە، کەوابیٚ ئێستا یادەکەی خۆت شایانی ئەوەیە کەبیدوێنی ، جائیتر ئەو دواندنەت لەڕووی ناەزەوەبیٚ یا لەڕووی لۆمەو سزادانیەوە بیٚ.

نەء ، نە ء ، سفتەی هیجر خاڵ ئاڵاتم
دۆزەخیی دۆزەخ دووریی باڵاتم
بویەر جە مەنیەم شای نەو نەمامان !
مەردەن پەی گرۆی دۆزەخی نامان

هەورامی (٩٢)[1]

وێش نمە وینۆ ئازیز ! خەمینت
دیارە لێڵەن جام جەمینت[2]
تاڵەن کام دڵ مەینەت گازەکەت
تام دووریشەن رێزەی رازەکەت
بەد بەختیی منەن وە یانەم هەرەس
ئازیزی چون تۆ نمەگنۆم وە دەس
وەرنە شەم هەزار پەروانە دارۆ
ئەر یۆشا کەم بۆ پەروا نەدارۆ

نەء ، سووتووی دووریی خاڵی ئاڵاتم
سوکنای دۆزەخی دووریی باڵاتم[21]
شای نەونەمامان! لەمانم بووره
مردن کە گرۆی دۆزەخی دووره[22]

سۆرانی (٩٢)[1]

خۆی بەدی ناکا ئازیز ! خەمینت
وادیارە لێڵە جامی جەمینت
تاڵە دەمی دڵ مەینەت گازەکەت
تامی دوورییە شەکری رازەکەت[3]
من بەد بەختیمە بەماڵم هەرەس
ئازیزی وەك تۆم ناکەوێتە دەس
ئەینا پەروانەی چرا هەزارە
یەکیان گەر کەم بێ بێ باکە دیارە[4]

(٢٠،٢١،٢٢)لەعوزرخوایی یەکانی پێشووی پاشگەز دەبێتەوە دەڵێ: من کەنامەم بۆ نەنووسیوی لەبەر ئەو بەڵگانەی پێشووم نییە من دانیشتووی دۆزەخی دووریی تۆم ، دیارە مردنیش بۆ دۆزەخییان نییە.

[1] (م): ((ئەم پارچە هەڵبەستەی لەدێی تەوێڵەدا وتووە، لەکاتێکدا کەشێخ (کام شێخ ((بهاء الدین))یا (سراج الدین)) ؟ وەرگێر) لەسەر سەفەر بووەو ، ئەمیش ویستوویەتی چاوی پێی بکەوێ‌و ماڵئاوایی لێکاو بگەرێتەوە ، بەلأم بۆی رێنەکەوتووە)).

[2] خەمینت: خەفەتبارەکەت. جەبینت: ناوچەوانت، واتە: ئازیزەکەم من لەئاوێنەی ناوچەوانتدا خۆم نابینم ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کەئاوێنەکە بەهەر هۆیەك بێت لێڵە.

[3] رێزە : وردە: وردە شەکر . مەبەست فەرموودەی شێخە کەوەك وردە شەکر شیرینە واتە: دەمی دڵی دۆستە مەینەت گازی لێ گرتوەکەت تاڵەو. وردە شەکری قسە خۆشەکانت تامی دورکەوتنەوە ئەدا.

[4] شەم بە شەمع. چرا. پەروانە دارۆ: پەروانەی هەیە و لەدەوری کۆدەبنەوە.
ئەر: ئەگەر. یۆشا : یەکێکیان.
کە بۆ: کەم بێ. پەروا نەدارۆ: پەروای نییە واتە بێ بکاەو مەبەستی نیە.

هەورامی (٩٣)

ساقی ! دەس چەرخ هەر هانە کاردا
تا تانتەی دووریش بەستەن وە داردا [٥]
سەر وەخت هەستی جە دەس وەردامەن
تەدارەك خەیر ئارۆو فەردامەن
تەمامەن بەرات قەبزو حەواڵەم
دێرەن کەرەم کەر بدەر پیاڵەم [٦]
تا هممەت وازوو وە یەك پە یمانە
خاڵی بۆ چیمەیچ گۆشەی مە یخانە

سۆرانی (٩٣)

ساقی! دەستی چەرخ هەر وا لەکاردا
بەستی تان و پۆی دووری بەداردا [٥]
وەختی لەدەس چووی دنیا دۆزیمە
ئامادەی چوونی ئەم ڕۆو سوزیمە
بەشی بەراتی قەبزو حەواڵەم
تەواوە ، دێرە پڕ کە پیاڵەم [٦]
تا ئەلوەدا کەم بەیەك پە یمانە
چوڵ بێ لەئێمەش گۆشەی مە یخانە

هەورامی (٩٤)

ئاییەنەی کامڵ ! ئازیزەکەی فەرد!
فیدای ئامات بم ، سەفاییت ئاوەرد (١)
خەیلێن گەرد پات نە دیدەم دوورەن
یانەی چەم وێران تەمام خاپوورەن
خاس بی تەشریفت هەم ئاوەردەوە
گەرد پات وەتەن ئاوا کەردەوە(٢)
ساقی! ، ئینە بەزم وەصڵ یارانەن
چەرخیچ هەر ئەو چەرخ هەردە جارانەن

سۆرانی (٩٤)

ئازیزەکەی تاك! ئاوێنەی کەماڵ!
فیدای هاتنەوەت ، فرت خستەماڵ (١)
لەچاو گەردی پێت دەمێکە دوورە
وێرانە ماڵی چاوم خاپوورە
چابوو تەشریفت هەم هاوردەوە
گەردی پێت وەتەن ئاوا کردەوە
ساقی ! ها بەزمی وەصڵی یارانە
چەرخیش چەرخەکەی جاری جارانە

---

[٥] واتە ساقی! دەستی گەردوون تەونی قوماشی دووریی بەدارەوەیەو ، دەیەوێ بیێچێ و بیبڕێ بەباڵام و لەبەرمی بکا.

[٦] لەلایەن خودای گەورەوە بەش و بەراتی خۆمم بەتەواوی وەرگرتووەو کارم بەدنیاوە نەماوە. دەسا دەخیلت بم ساقی ! خێرا کە درەنگە .

[١] بە((ئاوێنەی کامڵ)) ئاوی دەهێنێ ، بەو مەبەستەی کە (بهاء الدین) ئاوێنەی باڵانمای باوکیەتی و هەموو ڕەوشت و خووەکانی ئەوی تێدایە ، واتە ڕەنگدانەوەی تەواوی شێخی باوکیەتی (قدس الله سرهما)) تا پارچەی (٥٧) بۆ شێخی بەهادینە.

()

[٢] وەتەن: لێرەدا بریتیە لەچاوی مەولەوی چونکە نشینگەی (بهاالدین)ە.

دووریٚ دەر وە بەزم وە پیاڵەوە
ژەنگ دڵ وە زاخ مەی بماڵەوە
جامیٚمان جە دەس تۆ هەم سەندە بۆ
فرسەتەن ، نسیو نەك نەماندە بۆ (٣)
پەریٚ تۆ راحەت ، پەریٚ من زامەت
دووریٚ دیم هەر دوو تا رۆی قیامەت

هەورامی (٩٥) [1]

بەو پیاڵە بەزمیٚ سازکە کە پەیا پەی
ژەنگی دڵ لابە تۆ بەزاخی مەی
جامیٚکمان لەدەس تۆوە هەڵدابیٚ
هەلە ، نەك لە پڕ مردن پەیدابیٚ [2]
بۆ تۆ ئارامی ، بۆ من دەردی سەر
بگیٚڕین دووریٚ تا رۆژی مەحشەر

سۆرانی(٩٥)

یاوا پیٚم نامەی شیرین (ختام)ەت
دەك دەك نەریٚزۆ سەرپە نجەی خامەت [2]
سیای سورمەی خەت نەدیدەم شانا
نادرەوشەی وەرمق خەمان رفانا
مەرهەم بی پەی زام (نەفعی) یان گەستەم
دەوا بی پەی دەرد جەستەکەی خەستەم
تەسکین دا وەنیٚش نیٚشەکەی دووری
وەدڵەی سۆچیای نار مەهجووری
مەگەر خوداوەند کەرەم کەردەوە
تەفرەقەی یاران جەم ئاوەردەوە

هەورامی (٩٦) [1]

وەرگیرا مسکی (خیتامە)ی نامەت
دەك یاخوا نەرزیٚ سەرپە نجەی خامەت [2]
سورمەی سەوادی لەچاوی چاندم
میروەحەی پەرەی خەمی رفاندم
بوو بە مەلهەمی زامی مارگەستەم
دەوای کرد دەردیٚ جەستەکەی خەستەم
دای مرکان ئیٚشی زامانی دووری
بەدڵەی کزڵووی گڕەی مەهجووری
ئۆخەی خوای گەورە کەرەمی باران
یەکی خستەوە جیایی یاران

سۆرانی (٩٦) [1]

---

[٣] واتە وەك چۆن پیاڵەی (مەی) مان لەلایەن شیٚخی باوکتەوە هەڵدا بەڵکو هەرواش لەلایەن تۆوە جامیٚکمان دەس کەویٚ نەك لەپڕ مردن یەخەگیرمان بیٚو هەلمان لەکیس بچیٚ.

[٢] واتە وەك چۆن پیاڵەی (مەی) مان لەلایەن شیٚخی باوکتەوە هەڵدا بەڵکو هەرواش لەلایەن تۆوە جامیٚکمان دەس کەویٚ نەك لەپڕ مردن یەخەگیرمان بیٚو هەلمان لەکیس بچیٚ.

[١] جاریٚکی کەبەهۆی ئاشت بوونەوەکەیەوە شیٚخ (بهاء الدین و ضیاءالدین) بەنامەیەك مەولەوی لەم ئاشتتیە ئاگادار ئەکا ، ئەمیش بەم چەند بەیتە هەستی خۆی بۆ دەردەبریٚت.

[٢] بەوشەی (شیرین ((ختام))ت) پەنجە رادەکیٚشیٚ بۆ ئایەتی ﴿ ختامه مسك وفي ذلك فليتنافس المتنافسون﴾

[١] مەولەوی لەتەویٚڵە ئەبیٚ ، (بهاء الدین) بەهۆی نەخۆشیەوە ناتوانیٚ مەولەوی ببینیٚ ، بەنامەیەك عوزرخواهیی بۆ دیٚنیٚتەوە ، لەلایەن مەولەوییەوە ئەمەش وەڵامەکەی ، سەیری (م)بکە.

چەرخە !یەتۆنی؟ ئەی مەیلە کەردی!
بەختە ! بە تۆنی ؟ شادی ئاوەردی ![2]
خەمە! فرسەتێ ، ئامانەن زامان!
دەردە ! مۆڵەتێ، ئامەی لەیل ئامان
تەحریر خوردەی ڕێحان بێزەکەت
تەقریر شیرین شەکەر ڕێزەکەت [3]
یا وا وە سەروەخت خەستەی دەردەکەت
مەنهەم دا ئەزام دووریی گەردەکەت
من کێنان ؟ خامەت وە یادم کەردەن
حوسنت زیاد بۆ پەی دڵان بەردەن
حوسنت نە هەر سات ئەجەلایی بۆ
هەر جەلا پەی من وە بەلایی بۆ

گەردوون! ئەمە تۆی کردت ئەم مەیلە ؟
بەختە! تۆی کەدڵ لەشادی کەیلە؟
دەخیلمە زامان! ، خەمە ! فرسەتێ
ئامەی لەیلایە ، دەردە ! دەرفەتێ
داڕشتووی وردی ڕێحان بێزەکەت
واتەی شیرینی شەکرا مێزەکەت
گەیشتە هانای خەستەی دەردەکەت
دای شیفای زامی دووریی گەردەکەت [4]
من کێم ؟ تا خامەت منی لەیادبێ
بۆ دڵان بردن حوسنت زیادبێ
جوانیت هەر دەمێ بەکالایی بێ
هەر کالای بۆ من بەبەلایی بێ

هەورامی (٩٧)

نیم نیگات ڕەفیق تیر ئەندازی بۆ
دڵەی من نیشان ئەجان بازی بۆ
واتم مەیل دڵ، پەی کەسێ کەسەن
جە تەن خوای سوحبەت زاهیری وەسەن
خەیاڵم کەفتەی ئاسانەکەی تۆن
چ حاجەت زاهیر ئاماو ئامشۆن ؟

سۆرانی (٩٧)

شێوەی نیو نیگات تیر ئەندازی بێ
دڵ بۆ نیشانەی لەگیانبازی بێ
وتم : مەیلی دڵ بۆ کەسێ کەسە
لەجێی هاتنی زاهیری بەسە
خەیاڵم کەوتووی ئاسانەی تۆیە
ئیتر چ پێویست بەهاتو چۆیە ؟

---

[2] لەهەردوو نیوە بەیتەکەدا (م): تۆنی؟ (ع)و (ف) : تۆ بی ؟ رووەدەکاتە (چەرخ و) (بەخت) ، وەك لەبەیتی دووەمدا ڕوودەکاتە (خەم)و (زامان)و (دەرد) ئەیان دوێنێ . واتە: ئەی چەرخ! ئەمە تۆی ئەم میەلەت کرد؟ دەشگونجێ بووترێ : ئەمە تۆ نیت کە بەم مەیلە هەستای ، وە تۆنیت بەشادی خۆش کردم ، واتە لەئێوەوە دوورە کەبەم کردارەتان بەرامبەر بە من هەستن.

[3] تەحریر: نوسین، خوردەی: وردەی،ڕێحان: ڕەشە ڕێحان/ بێز، بێزارو، تەقریر: دەربڕینی ڕاز، شەکرڕێز: وردە شەکر، واتە نوسینە ڕەشەکەت کەرەشە ڕەیحانەی ئەبینرا، وەبەیانکردنی رازی شەکرە وردەکەت گەیشتن و فریام کەوتن.

[4] (م) کەردەکەت.(ف) : گەردەکەت.

دیام خەیر دووریت زۆرش ئاوەردەن
ئامانێ بەلکم ئینە چەپ گەردەن
هەر پاسە شادیش نی یەن بەینەتش
بەڵ بێ بەقا بۆ سزاو مەینەتش
سێر ساوون وەچەم ئەو پالای بێگەرد
چێش هەر زیاد کەرد دەرد وە بان دەرد!
وەشڵە وە مەینەت وەخت مەهجووری
سەد ڕەحمەت ئەو قەبر دووریو ڕەنجووری
ئەرسەد توی دەروون پەرێت قەقنەس بی
یانەی دڵ وە یاد ئاوا بی بەس بی
ئیسە حەسرەتان ، بیم بەد ئەندێش
هەر یەك جەلایی مەکێشۆم پەی وێش

بەلام دیم: دووریت ئاڵۆز دیارە
هاتم بەڵکێکم ئەمە ڕۆژگارە
وەك بێ بەقایە بەختەوەریەکەی
بەڵکو هەر وابێ کوێرەوەریەکەی
تێر لەچاو هەڵسووم سۆلی بێگەردی
کەچی زیاتر بوو حەسرەت و دەردی
خۆزگە بەدەردی دەمی مەهجووری
سەد کەڕەت ڕەحمەت لەگۆڕی دووری
هەر چەن توێی دەروون بۆ تۆ قەقنەس بوو
دڵم بە یادی ئاوابوو بەس بوو
ئێستا حەسرەت و ئازارو ستەم
هەریەك بەتەرزێ کێش ئەکا جەستەم

هەورامی(٩٨)

(خصوص) تۆ وەی ڕەنگ مەوینوون دڵگیر
چمان دەروونم مە پێکان وەتیر
دڵ خەریك مەوج کێجاو دەردەن
زوانم دایم وێردش ئەی فەردەن :
من ئەبوون ئازیز ! گەردە بلووری!
کێن ڕەحمەت کەرۆ وەسڵش ئەدووری ؟
خاس بی ئەرسەد جار شادی وەباد بیم
دووڕاو دوور وەدین ئاسانەش شادبیم
ئیسە ها فەڵەك کەڵەك بەستەوە
تۆڕداو دووریش ها وەدەستەوە
خەفەت! واوەتەن ، مەینەتان ! سادەی
وەخت بارانەن ئەسرین! دەی پەی کەی؟
ئازیزت ئاستەن ها وەدەماوە
تەنە! بۆبێ گیان سا شۆ وەراوە
شنەفتم . گیانم بالاتووڵ ئەی!

سۆرانی(٩٨)

(مخصوص) بەم ڕەنگە ئەتبینم دڵگیر
ئەڵێی دەروونم کون ئەکەن بەتیر
دڵ نوقمی مەوجی گێژاوی دەردە
ویردی زبانمە دایم ئەم فەردە :
من ئەبم ئازیز! گەردن بلووری!
کێ وەصلی ڕەحمەت ئەکا لەدووری؟
باش بوو هەرچەندە شادی بەبادم
دووراو دوور بەدین ئاسانەت شادم
ئێستا ها ، گەردوون کەڵەك بەستەوە
داوی دووریی تۆی وا بەدەستەوە
خەفەت !وادەتە ، مەینەتان ! سادەی
وەختی بارانە ئەسرین! دەی بۆ کەی؟
ئازیزت لەوێ ماوە لەجێوە
تەنە! بێ بێگیان بچۆ بەڕێوە
گیانە!! بیستوومە ! بالا تووڵی ئەی

ئیرادەت کەردەن چەنی خەستەت بەی
مەگەر پای تەدبیر بەدبەختی ڕێش بۆ
گیان هەوای سوحبەت جەستەکەم پێش بۆ
وەرنە شێتە وێم ، دڵ وەشیی دڵەن
گیان جە تەن بەرشی ئاماش موشکوڵەن

لەگەڵ ئەم خەستەت نیازە سەفەرکەی
بشکێ مەگەر پێی ڕاوێژی بەختم
گیان بێ بەهاو ڕێی جەستەی سەر سەختم
شێتەکەم ! ئەینا دڵ خۆشیی دڵە
گەڕانەوەی گیان بۆ تەن موشکوڵە

هەورامی (٩٩) [1]

دلیل وادەی سەر سەراوەکەم!
بینایی‌دیدەی شەو بێ خاوەکەم !
ڕەفیق سەرحەد ئەقلیم دەوران!
ناخودای کەشتیی بەحرەکەی هیجران
ئوستاد تەعلیم دەرس مەجنوونیم !
دەس گیر ڕاگەی سەختیو زەبوونیم!
شەمع بەزمگەی مەهجووریو دووری!
میعمار ئەساس پایەی سەبووری !
مەسقەڵچی سەواد ئاینەکەی دڵ!
غەوواس دانەی دەریامەی موشکوڵ!

سۆرانی (٩٩) [1]

ڕابەری وادەی سەر سەراوەکەم!
بینایی چاوی شەو بێخاوەکەم ! [2]
هاوڕێی سنووری ئەقلیمی پڕ وەی !
ناخودای دەریای هیجرانی بێپەی [3]
وەستای فێرکەری دەرسی مەجنوونیم !
دەسگیری ڕێگەی سەختیی و زەبوونیم !
مۆمی بەزمگەی شەوگاری دووری!
ڕەنگ ڕێژی بنکەی پایەی سەبووری!
لابەری پەڵەی ئاوێنەکەی دڵ!
غەوواصی دانەی دەریاکەی موشکوڵ!

هەورامی (١٠٠)

خەم ئەوەخت بەزم فەرمان فەرماشەن
شادیم ئەلوەدای جەلەیل جیاشەن
من خۆ پای خەمان سامان سام کەردەن
دەك بمرم هانات بەمن ئاوەردەن [4]

سۆرانی (١٠٠)

خەم فەرمانڕەوا، زۆر دڵنیاییە
شادیم ماڵاوای لەلەیل جیایە
خۆ من کردوومی پێی خەم سەرو بن
دەك بمرم هانات هێناوە بۆ من [4]

---

(١) (م): ((جاری شێخی (بهاء الدین) ئەنێرێ بەدوای مەولەویدا بۆئەوەی بەسەفەر بینێرێ بۆ شوێنێك . مەولەویش پێی ناکرێ بڕوا ، لەوەرامدا ئەم پارچە هەڵبەستە بۆ شێخ دەنێرێو تیایدا هەستی خۆی بەرامبەری دەردەبڕێ

(٢) سەرسەراوەکەم : سەرچاوەی بەزمو ئاهەنگی خواناسینم.

(٣) ناخودا: کەشتیوان.

وە مەرگت دایم زامم هەر بەسۆن
دەرد وێم کەمەن ئە مجار نۆبەی تۆن
پێسە مزانی هیچم کەم نییەن
وێران یانەکەم وێت وە چەم دی یەن

بەمەرگت دایم زامم بەسۆیە
دەردی خۆم کەمە ، جا نۆبەی تۆیە
تۆ وا ئەزانی هیچم کەم نیە
خۆ دیت ماڵەکەم بەو وێرانییە

هەورامی (١٠١) [1]

نمانای بەهەشت پێشانیی نووری
ئازیز وەی سفتەی دۆزەخ دووری [2]
دووریت عەزابێ سازدا بێ پەرێم
عەزابێو تەردا ئاماو لوات پێم
ئای هەنی جەی دەرد کێ دەرمان سازۆ ؟
وە هەمسایە سەگ کام دەرماڵ ئازۆ ؟
چەم وە گەرد رای کێ ڕۆشنا بۆ؟
لەب ومیاگە پای کێ ئاشنا بۆ ؟
ڕۆی وەصلت ئەر سەد زەروور نەفامەن
مزانام فەلەك چە پگەردش ئامەن

سۆرانی (١٠١) [1]

ئازیز ڕوخساری بەهەشتی نووری
کردە ئەم خەستەی دۆزەخی دووری
دووریت ئازارێ وای بۆ سازاندم
زیاتر هاتوو چۆت پشتی چەماندم
ئای ئەم دەردەم کێ دەوای بسازێ؟
سەگ بە هاوسایەی کام ماڵ بنازێ ؟ [3]
بەگەردی ڕێی کێ چاو ڕۆشنابێ ؟
بەجێگە پێی کێ لێو ئاشنابێ؟
ڕۆژی وەصلی تۆ زەروور نەفام بوو
زانیم خۆ گەردوون کەچ و بەد نام بوو [4]

---

[4] سامان سا: سامان ئاسا ، بەمانا پێشێلکراو ، لەناوچوو ، سامان ؛ وەك لەکتێبی مێژوودا دیومە لەرۆژگارانی دێرینەدا ناوی هۆزێك بووە ، هێزێکی‌تری بەهێزتر پەلاماریانداون و ، بەبێ بەزەیی‌یانە لەڕەگ و ڕەچەڵەك دەریان هێناون ، لەمەوەبووە بەپەند.
واتە لەم سەردەمەدا کەخەم فەرمانڕەوایە بەهەموو هێزێکی پێشێل کردووم ، بمرم تۆش لەم کاتەدا پەنات بۆ هێناوم.

[1] ئەم هەڵبەستەی لەتەوێڵە نووسیوەو ناردوویەتی بۆ شێخی (بهاء الدین) کەتازە لەسەفەر دێتەوە، لای (پ) ئەم پارچەیەو پارچەی پێشوو یەك پارچەن ، بەلاْم ڕاست نییە.

[2] واتە: خوای گەورە ئەمشێخەم بۆ بهێڵێ چونکە بەمیهرەبانی ناوچاوی بەهەشتی نورانی خۆی پیشان دا بەم سوتاوەی دۆزەخی دووری.
[3] پەندێکی فۆلکلۆرییە ؛ مەولەوی بەهۆی بێفیزییەوە دەربارەی هەموو کەس خۆی زۆر بەنزم پیشان دەدا.

هەورامی (١٠٢)

فەڵەك ! داد ! جەدەرد بێدەواکەی تۆ
(مغنی) ! فەریاد ئەو ئەواکەی تۆ
بۆڵەند کەر مەقـام (دڵسۆز)وە ڕاسی
تەنزیلەش فەرد گەل خاڵۆی کۆماسی :[٥]
((ڕۆی وەصڵت هەر بیم ئەی ڕۆوە پێم بێ
جەو بۆنە هەر ڕۆ ڕۆ ڕۆ خدێم بێ
ئیسە ها فەڵەك نیشان دادەن پێم
ئاخ ترسیاگەکەی گیر ئاوەردە وێم[٦]
ئە مجار کێ تاقەت دووریی تۆ دارۆ ؟
دەك بەرق غەزەب وە جەسەم وارۆ))

سۆرانی (١٠٢)

گەردوون ! ئای لەسوێی بێ دەواکەی تۆ
(مطرب) ! چاوەڕێم بۆ ئەواکەی تۆ
بەرز بکە پەردەی (دڵسۆز) بەڕاسی
تەنزیلەی بەیتی خاڵۆی کۆماسی :[٥]
ئەو ڕۆژەی وەصڵت ترسی ئەم ڕۆم بوو
بۆیە هەمیشە پیشەی ڕۆم ڕۆم بوو
وونی کردەوە ئێستە گەردوون بۆم
ئاخ ترساوەکەی گرفتارە ، خۆم[٦]
ئنجا کێ بەرگەی دووریی تۆ ئەگرێ ؟
دەك بەرقی غەزەب لەشم دابگرێ

هەورامی (١٠٣)[١]

جە من تا دووری ئەر سەد فرسەنگ بۆ
ئەر بۆ ڕازیبوو زوانم لەنگ بۆ[٢]
بەلآم چێش کەروون؟ بەلآم هەم ڕازەن
فەڵەك کەڵەك چێن چەنیم کەچ بازەن

سۆرانی (١٠٣)[١]

لەمن تا دووری گەر سەد فرسەنگ بێ
گەربێ ڕازی بم زمانم لەنگ بێ[٢]
بەلآم چیبکەم من بەلآم هاوڕازە
فەڵەك کەڵەك چی بۆ من فێڵبازە

---

[٤] ڕۆژی وەصڵت بیرت لەپاشەڕۆش نەکردەوە ، بەلآم من هەر ئەمزانی گەردوونی کەچ ڕەفتار دۆزەخی دووریت دەکا بەبەشم.

[٥] دڵسۆز: (م) ((ئاوازێکی کۆنی کوردییە)).

تەنزیلە: ئەو بەیتەیە کەدوای خوێندنەوەی یەکەیەکەی شیعرەکان دووبارە دەبێتەوە ، سێبەیتی دواوە دانراوی خاڵۆیەتی و تێهەڵکێشی کردووە.

[٦] من لەچی دەترسام گەردوون بێبەزییانە هێنایە ڕ ێووی گیرۆدەبووم.

[١] ئەم قەصیدەیەو چەند قەصیدەی دوایی بۆ شێخ عومەری (ضیاء الدین) ە (قدس سره).

[٢] ئەگەر حەز بکەم لەنێوان و من و دووریتدا سەد قۆناخ بێ و زیاتر نەبێ زبانلال بێ واتە حەز ئەکەم نزیکت بم.

کارد مەینەتش ئیستخوان کاوان
(ضیا)ی ! دیدەو دڵ! مەگێرەم تاوان
قەڵای ویرم سەیل هووناو بەردەبێ [٣]
بورج ئاگاییم وێران کەردەبێ
کێشکچی خەیاڵ خەم فام سەندەبێ
دووکانچەی بەدەن بێکەس مەندەبێ [٤]
فرسەت زانابێ تەریدەی قاتڵ
یەکسەر بەردەبێ کاڵای گیان و دڵ [٥]

دەردو مەینەتی ئێسکی پروانم
(ضیا)ی ! دیدەو دڵ مەگرە تاوانم
سەیلی خوێن قەڵای بیرمی بردبوو
بورجی ئاگامی وێران کردبوو [٣]
خەم فامی ئێشکی خەیاڵ بردە بەس
دووکانی بەدەن مایەوە بێکەس [٤]
زانی هەلیەتی جەردەکەی قاتڵ
بردبووی یەکسەر کاڵای گیان و دڵ [٥]

هەورامی (١٠٤)

خەبەر بیم هۆشم ئاما وە بەردا
ئەم لاگیان ، ئەولا دڵ ، دام بەسەردا
لادێ ئێش سەخت ساتێ وەی ڕۆ وەی
واتم چار نیەن ، مەر بشۆن وە پەی
دیم نالچەکەی داخ دڵەی پڕ جەهوون
شەقڵش هانە رووی گەرد ڕای دەروون [٦]
ڕەوان تەر جەهەوس وە سەد قەترەو دەو

سۆرانی (١٠٤)

بەخەبەر هاتم ، هۆش هات بەبەرما
ئەم لا گیان ئەولا دڵ ، دام بە سەرما
دەمێ ئای سەخت و ساتێ وەی ڕۆ وەی
وتم ناچارم شوێن پێی تەی کەم تەی
دیم نالی داخی دڵەی لازەبوون
شەقڵی وا لەسەر گەردی ڕێی دەروون [٦]
تیژ تر لە ئەشك بەسەد پەلەو دەو

(٣،٤،٥) دز: یا جەردە ، کەزانی قەڵای بیرم و بورجی ئاگاداریم لافاوی خوێن وێرانی کردبوون ، وەلەلایەکی کەوە خەم و خەفەت عەقڵ و هۆشی ئێشکچیی خەیاڵمیان نەهێشتبوو ئەو جەردە بێ بەزەییە لە دووکانە گچکەکەی جەستەمدا کاڵای گیان و دڵی دزیم.

(٦) (م): ((واتە سەیرم کرد داخ و خەفەتی دڵەی خوێناویم کەوەك ناڵ بەقاچیا داکوتراوە نیشانەی بەجێهێشتووە بەتۆزی ڕێگای دەروونمە)). بەم پێیە بێدڵەکەی چواندوە بە ئاژەڵەوە ، لەپێشەوە (دڵ) ی چواند بەکاڵاو قوماشەوە ، ئەی بۆ ناڵچەکە بۆ دزەکە نەبێ کەلەکاتی بردنی دڵیدا شەقڵی بەسەر تۆزی دەروونیەوە دیار بێ.

تاوە مەکۆگەی ئاسانەکەی ئەو [٧]
لالأمو نالأم : (حاشات) موشکولەن
گیان فیدای تۆ بۆ ، یە بەلگەی دلەن [٨]
(سیوا)ی تۆ نازیز! ئەی زەمانەدا
کێن گوزەر کەرۆ بەی وێرانەدا ؟
ئەنیم نیگایێ نەکەرد تەماشا!!
چێدیش وێنەی مالێ یاران کەرد(حاشا) [٩]

هەورامی (١٠٥) [١]

ها ! تەن ئەلوەدای زیندەگانیش کەرد
قەدەم ڕەنجە کەر ، هام فەردەکەی فەرد !
لابەر تەختەی سەنگ ئەلحەد سەرای ڕێش
جەم کەر گەرد خاك جەستەی خەستەی ویش
ئامێتەن وەیاد بالأی تورك تەڕ
یانێ نمناکەن زوو مەبۆ وەهەڕ [٢]

تا لای مەکۆ گای ئاسانەکەی ئەو [٧]
لێی پاڕامەوە " مەیکە بەموشکولْ
گیانم فیدای تۆ ، ئەمەش بەلگەی دلْ [٨]
تۆ نەبێ نازیز! لەم زەمانەدا
کێ گوزەر ئەکا بەم وێرانەدا ؟
ئەنیو نیگایێ ، نەتەماشای کرد!!
وەك مالْی یاران لەمیش (حاشا)ی کرد [٩]

سۆرانی (١٠٥) [١]

ها ! تەن مالْ ئاوای کرد لەژیانی
زەحمەت بکێشە ئەی گیانی! گیانی
لادە بەردەکەی گۆڕیچەی پڕ ئێش
کۆ کۆ کەگەردی جەستەی خەستەی ڕێش
تێکەلْ بەیادی بالأی توولْی تەڕ
یانی: نمناکە زوو ئەبێ بە(هەڕ) [٢]

[٧، ٨] مەکۆگا / شوێنی دز. بەپەلەو بەپراکردن تامە کۆگاکەی ڕۆیشتم،لەوێدا بەگریانو لالأندنەوەو ، بەرۆکیم گرت وپێم وت: بەلْگەم هەیەو ناتوانی حاشا بکەیت ، گیانم با بۆ تۆ بێ ، بەلأم دلْەکەم بدەرەوە.

[٩] لێرەدا ئەوە دەگەیەنێ وەك دزیی لەم کردووە ، هەرواش چۆتە سەر مالْی یارانی ترو دزیشی لەوان کردووە. بەلأم لەمالْی مەولەویدا گیانو دلْی دیزوەو ، لەمالْی یارانیدا شتی تر، بەم بەیتە لای (م) قەصیدەکە تەواوبوو . لای (ك) پارچەی دواوەشی لەسەرە.

[١] لای (م) ئەم قەصیدەیە سەربەخۆیەو ، ئەینوسیوە بۆ کێیە، بەلأم لای (ك) وەك وترا بەشێکە لەپارچەی پێشوو ، وەهەروەها ئەمیش ئەینووسیوە بۆ کێیە ، بەلأم لای (م) پارچەی پێشوو بۆ شێخی (ضیاء الدین)ە.

[٢] ((تورك تەڕ)) : مەبەس توولْی تەڕە ، واتە خەلْقی تازەپێگەیشتوو.

درووس کەر ئەو هەر شێوەی بوڵبوڵێ
بنیەش نە سەر شاخ چڵێ یا گوڵێ[٢]

لەقوڕەی ساز کەشێوەی بولبولێ
بیخە سەر لقی چڵێ، یا گوڵێ[٢]

هەورامی (١٠٦)

بەڵکم ئەو صەییاد جە ناکاو جارێ
بویەرۆ پەی گشت سەیر شکاوێ
نەچیر گای وێشەن وەپارێز کەم کەم
بەئەدەن مدیۆ مەکەرۆش وەچەم
خەدەنگی هەنی هەوا دەرۆ وە
پەرێ مەرگێو تەر ئیحیام کەرۆ وە
هەر ساتێ سەد جار بەو تیر ئەوتەرکەش
زیندەگی و مەردەن ئامان وەشەن وەش

سۆرانی (١٠٦)

بەڵکو ئەو ڕاوکەر کتوپڕ جارێ
بڕوا بۆ گەشتێ، سەیرێ ، شکارێ
نێچیرگەی خۆیە ، بە پارێز کەم کەم
دەڕوا ، بەئەدە دەیبینی بێخەم
بەڵکو تیرێ تر زوو هەڵداتەوە
بۆ مەرگێکی تر زیندووم کاتەوە
خۆشە هەردەم تەن بە تیر کون کون کەی
ئاوا تمە ژین و مەرگی پەیا پەی

هەورامی (١٠٧)[١]

ئاوەری وەدڵ: ماوەروو ئەدڵ:
من جە مەیل تۆ لادێ بوو غافڵ
وە دیدەی مەخموور شیرین تەرز تۆ
وە ئەشئەی شێوەی بالآی بەرز تۆ
نەشێخ ، نەمەڵلا نەقازیی ڕووی شەرع
نەسۆفی و عابید ئەهل تەقواو وەرع
نیەن داخ تۆش نە بۆ نەتۆی دڵ
موشکوڵەن ئازیز! جەمین پەڕەی گوڵ
وەتیر تانەی ڕەقیب دڵ سەنگ

سۆرانی(١٠٧)[١]

ئەی هێنێتە دڵ: چیم هێنایە دڵ:
من لەمەیلی تۆ ساتی بم غافڵ
بەدیدەی مەستی شیرین تەرزی تۆ
بەئەشئەی شێوەی بالآی بەرزی تۆ
نەشێخ ، نەمەلا ، نەقازیی ڕووی شەرع
نەصۆفی و عابی ، دەستەی تەقواو وەرع
نییە داخی تۆی نەچووبێتە دڵ
زەحمەتە ئازیز! ڕوومەت پەڕەی گوڵ!
بەتیری تانەی بەدکاری دڵ سەنگ

---

(٢)

[١] ((وادیارە مەولەوی لەگەڵ شێخی (ضیاء الدین) یەتی کەگوایە مەولەوی ساردە بەرامبەری ...م)).
بەم چەند قەصیدەیە ماوەیەك لەگەڵ (سراج الدین) و دوو کوڕەکەیدا بهاءالدین (١٢٥٨ - ١٢٩٨؛ ك) و (ضیاء الدین) (١٢٥٥- ١٣١٨ ك) کاتمان بردە سەر خوای گەورە بەگەورەترین پاداش پاداشیان بداتەوە(قدس الله اسرارهم العلیه).

بینایی دیدەم! خاتر مەکەر تەنگ
ئاریٚ واجبەن ئانەی بەجگاران
پەی گەرمیی بازارِ عەشق دڵداران
نسیو هەر کەس موبتەلای یارەن
زۆرلانەی زنجیر ، قەتڵ سێدارەن

بینایی دیدەم خاتر مەکە تەنگ
بەڵیٚ پێویستە ئانەی بەدکاران
بۆ سەودای گەرمیی عەشقی دڵداران
هەرکەسیٚ بەشی : گیرۆدەی یارە
هەڵقەی زنجیرەو قەتلی سێدارە

ههورامی (١٠٨)[1]

پای شادیم دیسان ماران گەستەوە
نە پیاڵەی چەم ژار تۆ بەستەوە
(صنم) پەرست نیم (صمد) ناسەنان
دووی کوورەی دەروون شیوەن ڕاسەنان [2]
ساقی ! ، مەی ، هەیداد، (مغنی) !، چەنگیٚ
نەی چی !، های فەریاد، (مطرب) !، ئاهەنگیٚ
گەرمی مەی ، نەواو کزەی دەفو نەی
تیکەڵ بۆ چەنی زایەڵەی وەی وەی
واچدیٚ: چ وادەی نیشنگەی تەنگەن ؟
یاران چەمەڕا برا! درەنگەن
گردین تەدارەك بەغداشان جەمەن
وادەی زیارەت (غوث الأعظم)ەن[3]

سۆرانی (١٠٨)[1]

مار پێی شادیمی دیسان گەستەوە
ژاری کاسەی چاو پەترۆی بەستەوە
(صنم) ناپەرسم (صمد) ناسم من
دڵ پڕ دووکەڵ و شیوەن راسم من [2]
ساقی (مەی ، هەی داد (مغنی) ! چەنگیٚ
نەیچی ! هاوارم (مطرب) !ئاهەنگی
گەرمی مەی ، نەواو کزەی دەفو نەی
تێکەڵ بن لەگەڵ شیوەنی وەی وەی
بێژن : چ وادەی نیشنگەی تەنگە ؟
یاران چاوەڕێن برا " درەنگە
هەموو بۆ بەغدا ئامادەو جەمە
وادەی سەردانی غەوسول ئەعزەمە [2]

---

[1] بۆ شێخ ڕەسووڵی سوٚڵ یی نووسراوە کەباپیرە گەورەی بەڕێز سەیید تاهیری هاشیمی کوڕی پایە بەرزو هەڵکەوتووی ڕۆژگار سەیید دەوڵەتی (دەوڵەت ئاوا) یە کەبەنەژاد لەشێخانی سوٚڵەی قەرەداغە. (شێخ عبدالصمد)ی کوڕی ناوبراو لەکاتێکدا خەریکی ژن هێنان دەبیٚ مار ئەیگەزیٚو لەدنیا دەر دەچیٚو بەئاوات ناگات.

[2] ئەم بەیتە لە(پ) دا نییە ، واتە: من بتپەرست نیم و خواپەرستم (صمد): خوای گەورە، (عبدالصمد)، واتە: هەر لەبەر ئەو خوایەیە کەدووکەڵی کوورەی دەروونم و شیوەنم ڕاستە ، چونکە ئەم (عبدالصمد)ە سێبەری خوای گەورەبوو، سەنەدو پاڵپشتی ئایین بوو.

[3] دەروێش و صوٚفی کۆمەڵ کۆمەڵ دەچوون بۆ زیارەتی عبدالقادری گەیلانی لەشاری بەغدا.

هەورامی (١٠٩)

بێ تۆ بەو خشووع دەس وەدۆعاوە
کێ گەردەن کەچ بۆ ئەو بارەگاوە ؟
دەخیل جەماعەت بێئیمامەتەن
ئیمامەت ماتەم وەبێ قامەتەن
گۆشەی تای هیندی مەندیل بێگەرد
مایل کەر ئەولای سای گەردەن زەرد [٤]
قیام دەر وە بەژن ئەو قەدو قامەت
(قیامەت) (قام) دەر پەرێ (قد قامت) [٥]
هام دەردان پەی بەزم شادی جەم بیەن
چ خەیرەن؟ سەدای کار خەیر نیەن !؟
مەیلت چەنیمان یەکجاری سەردەن ،
یا دووربا زامان مار کار لێت کەردەن؟
ڕۆ پەرێ ئەو مەیل ڕای خوداییت ، ڕۆ!
ڕۆ پەی وەفاو شەرت ئاشناییت ، ڕۆ!
ڕۆ پەی ئیش سەخت مار گەستەی کاریت !
ڕۆ پەی دەرد سەر کەس نادیاریت [٦]

سۆرانی (١٠٩)

بێ تۆ بەو ترسە دەس بە دۆعاوە
کێ گەردن کەچ کا لەو بارەگاوە ؟
دەخیل جەماعەت بێ ئیمامەتە
ئیمامەت ماتەم بەبێ قامەتە
گۆشەی تای هیندی مەندیلی بێگەرد
خوار کەبەرەو لای سای گەردنی زەرد [٤]
بەهێز کەبەژنی ئەو قەدو قامەت
قیامەت ساز کە لەگەڵ (قد قامت) [٥]
جەمن بۆ شایی هاودەردانی دێر
چ خێرە نییە سەدای کاری خێر ؟
مەیلت لەگەڵمان ساردە دیارە
یادوور بێجەستەت زاماری مارە؟
ڕۆ بۆ مەیلەکەی ڕێی خوداییت ڕۆ
ڕۆ بۆ ئەو وەفای ڕێی ئاشناییت ڕۆ
ڕۆ بۆ سوێی زامی مار گەستەی کاریت
ڕۆ بۆ دەردەکەی کەس نادیاریت

هەورامی (١١٠)

ئەی تۆ کام ئەدیت جە عەرووس نۆ
تا عەرووس خاك پەشتان بی وەتۆ
جەی خار دندان ژار ئاوردەی مار
خاتر نازك وێت مەدەر ئازار
تۆ ئەو گوڵ باغ (مصطفوی) بی

سۆرانی (١١٠)

ئەی تۆی خێر نەدیو ! لە ئەویووکی نۆ
تاکو بووکی خاك شادمان بە تۆ
بەدرکی دانی ژاری گەستەی مار
دڵە ناسکەکەت هیچ مەدە ئازار
تۆ گوڵی تازەی باخی ئەبی بووی

---

[٤] تا : تاڵ ، ڕیشووی مێزەر ، هیندی: : قوماشێکی تەنکی ناسکبوو لەهیندستانەوە دەهات.

[٥] واتە: لەگەڵ (قد قامت الصلاه) دا ڕۆژی قیامەت بسازێنە.

[٦] بەبۆچوونی من وشەی (دەردەسەر) (دەردسڕ) بێ جوان و ترو گەڵ گونجاوترە.

گەنج خەزانەی (مرتضوی)بی
گوڵ عادەتشەن بێ خار نمە بۆ
گەنج رمویەشەن بێمار نمە بۆ [٧]
غەرییت زیاد نەشەهادەت بی
شەهادەت هەم دمم وەسەیادەت بی
ئەی (ڕەسوول) نازۆ شەوقش پەروازدا
وەنازو ئیعزاز کار تۆ سازدا [٨]
ڕجام هەن فەردا ئەو گەردەلوول دا
بویەری نە ژێر سایەی ئەو ((ڕەسووڵ)) دا [٩]

گە نجی خەزێنەی عەلی وەلی بووی
شێوەی گوڵ وایە بەبێخار نابێ
ڕەویەی گە نجیشە بەبێمار نابێ [٧]
غەرییت هاتە پاڵی شەهادەت
شەهیدیت جووتی بەرزیی سیادەت
ئەم ڕەسووڵ ئەم ڕۆ بەخۆشەویستی
بەنازو بەرێزکاری ڕێ خستی [٨]
تکایە سبەی لەو گەردەلوولدا
تێپەڕکەی لەژێر سای ئەو ڕەسووڵدا [٩]

هەورامی (١١١) [١]

ڕۆشنیی دیدەم! ، سەرمایەی ژینم!
مەزەی! بەزم کەیف دڵەی خەمینم ! [٢]
سا کە من بێ تۆ ئەسپەردەم ئەروا
سەر نەنیام نەسای ئەڵحەد بێ پەروا
چۆن وا چوون وەفام ها نە تۆی دڵدا ؟

سۆرانی (١١١) [١]

ڕۆشنایی دیدەم! ، سەرمایەی ژینم !
مەزەی ! ئاهەنگی دڵەی خەمینم [٢]
کەمن بەبێ تۆ کپم نەکرد دەنگ
سەرم نەنایە ژێر گۆڕیچەی تەنگ
چۆن بڵێم وەفام وا لەتۆیی دڵدا ؟

---

[٧] (م): گوڵ عادتشەن .(ف) : رەویەی گەنج ئێدەن.
(ف) : ئەحمەد پریسی کەئەم بەیتەی بەر گوێ دەکەوێ. خێرا بەیتەکە بەم شێوەیە دەگۆڕێ:
نەو نە و ئەو مارە هەر مار غار بی
پەی پا بۆس پاش نە ئینتیزار بی

[٧،٨] ڕەسووڵی یەکەم : باوکی (شێخ عبدالصمد)ی ناوبراو ، ڕەسووڵی دووەم ، پێغەمبەر(ع).

[١] بەبۆنەی مردنی منداڵێکی محەمەد ناوەوە وتراوە، لەوانەیە کوڕی خۆی بووبێ.

[٢] واتە: ئەی ڕۆشنایی دیدەم و ، سەرمایەی ژینم ! ، ئەی مەزەی بەزمی بادەی کەیف ئاهەنگی دڵەی خەفەتبارم !

وەفام هەم جەرگم بدەن وەچڵدا
تاقیق من جە سەنگ سەرسەختیم بالآن
مەزرەعەی خاریج ئینسانیم کالآن [٢]
وەرنە من وەی تەور کێشام سزاو دەرد
ئەگەر سەنگ بیا مەکەردش وەگەرد
دەك ئەجەل وە دام هیجران بەستە بۆ
سەرتا پاش وە نێش زامان خەستە بۆ
پێم نەنۆشا مەی پیاڵەی مەردەن
ئیسە من سەرژان ، دڵ سەردان کەردن

وەفاو هەم جەرگم بدەن بە چڵدا
دڵ ڕەقتر لەبەرد منم لەخێڵا
کێڵگەی ئەودیوی ئینسانیم کێڵا [٢]
ئەینا من ئاوا کێشام سزاو دەرد
بەردیش بووما یە دەیکردم بەگەرد
بەداوی دووری ئەجەل بەستەبێ
بەدەردی زامان هەر لەش خەستەبێ
پێمی نەنۆشا پیاڵەی مەرگی مەی
من و دڵ ساردی و ژانەسەر تاکەی ؟

هەورامی (١١٢) [١]

سەردار زومرەی مصیبەت کێشان !
فەرمان فەرمای موڵك دەروون پڕ ئێشان [٢]
بادەی خەم وەردەی مەرگ ناکامان !
زام ناسۆر کەفتەی دەروون پڕ زامان ! [٣]
پەردەی دڵ وەنێش مەودای خەم پارە !
چار نەبردەی دەرد دڵەی بێچارە !
وەختێ سەیل چەم دەروون پڕ خاران
تاو مەوەست چون تاو ئەوەڵ بەهاران

سۆرانی (١١٢) [١]

سەرداری دەستەی موسیبەت کێشان !
فەرمانداری موڵکی دەروون پڕ ئێشان !
بادەی خەم نۆشی مەرگی ناکامان !
زمردەی ناسۆری دەروون پڕ زامان !
پەردەی دڵ بەسوێی تیغی خەم پارە !
بێ دەوای دەردی! دڵەی بێچارە ! [٤]
کەسەیلی چاوی دەروون پڕ خاران
جۆشا وەك تاوی دەمی بەهاران [٥]

---

(٢) ئەگەر لەبەرد دڵ ڕەقتر نەبووما یە . وە یا کێڵگەی ئەودیوی مرۆڤایەتیم نەکێڵایێ چۆن دوای تۆ ساتێ دەژیام ؟.

[١] ((بۆ زانایەك کەکوڕێکی زانای بەگەنجی دەمرێ)).

[٢] (م): مصیبەت.(پ) فەلاکەت . فەرمان فەرما: حوکمڕان.

[٣] واتە: ئەی کەسێ کەبادەی خەمی مەرگی کوڕی بەئاوات نەگەیشتووت هەڵداوەو ، تۆش وەك کۆمەڵی دەروون زامداران زام بەناسۆر کەوتوو!.

[٤] مەودا: مەبەست پێی دەمی تیغی تیژە .(م) : چار نەبردەی .(ف) عیلاج نەکەردە.(م) بێچارە (پ) : سەد پارە.

[٥،٦] (م): مەوەست .(ف) : مەوەرد.(هەم) بەمانا: خەم . یا دیسان .وەی: ئاخ و ئۆف.

بۆی کزەی کەواو جەرگم چون جاران
هەم ، وەی ، تەم مەوست ئەو رووی ستاران
بۆ پرووز جەرگ قرچەی پارچەی دڵ
بۆی هوون جۆیشیای دەروون پڕ چڵ

کەبابی جەرگم کزەی وەك جاران
لەگەڵ وەی ، تەمی کەوتە کۆساران
بۆ پرووزی جەرگ قرچەی پارچەی دڵ
بۆی جۆشی خوێنی دەروونی پڕچڵ

هەورامی (١١٣)

ئێد چون تۆف سەخت تەم وست ئەو کووان
ئەو وێنەی لافاو باڵای تۆ ڕەوان [٧]
هەناسەی سیای سەرد دڵسۆزی
بەرد مدا وەبەرد (برد العجوز)ی [٨]
یانێ: نامەکەی خەم ئێنشا کەردە
مەرقووم قەڵەم وە خەم شەق وەردە
شۆڵەدا وەگڕ شەرارەی نارم
دەمیاو جۆش دا دڵەی خەمبارم
من وەر جە ئامای نامەی زگاریت
زورتەر جە خەبەر کۆس دیاریت
خاترم چەند ڕۆ خەستەی خەمان بی
چەمانم چون تاف ساف چەمان بی
جە ئامای نامەت چەمەریم بەرز بی
شادیم شێویا ، شینم سەد تەرز بی
شەمع شام شووم ماتەم هۆر گڕیا

سۆرانی (١١٣)

ئەم وەك سەختی تۆف دای لەسەر کاوان
ئەو وێنەی سەیلی باڵای تۆڕەوان [٧]
هەناسەی ڕەشی ساردی دڵسۆزی
بورجی (پیرێژن) شکا پێی پۆزی [٨]
یەعنی : نامەکەی خەم ئنشا کردوو
نووسراوی خامەی ، بەخەم شەق بردوو
جۆشانی گڕەی شەرارەی نارم
دەماندی‌و، جۆشا دڵەی خەمبارم
من لە پێش هانای نامەی ئەوگاریت
بەر لەهەواڵی کۆستی دیاریت
دەمێ بوو دڵم خەستەی خەمان بوو
چاوك وەك تافی سافی چەمان بوو
بەنامەکەت من زایەڵم بەرزبوو
شێوا شادیم‌و شینم سەد تەرز بوو
شەمی شەوی شووم ماتەم هەڵگڕا

---

[٧] دوو وشەی (ئێد . ئەم)و (ئەو) بەبۆچوونی من ئیشارەتن بۆ دوو بەیتی چوارەم‌و پێنجەم ، نەك بۆ بەیتی شەشەم ، بەوردی سەیری بکەو بەسەرپێیی بەسەریاندا مەڕۆ ، لەگۆڕینەکەدا ئەم دوو وشەیە ئاڵوگۆڕیان پێکراوەو خراونەتە شوێنی یەکتری، واتە: ئیشارەتن بۆ دوو نیوەی بەیتی شەشەم " (ئەو) بۆیەکەم‌و (ئەم) بۆ دووەم ، بەڵام ڕای یەکەمیان گونجاوترە

(

[٨] (ف) سەردی، (م) : سەرد .دڵسۆزی: دڵی سووتاو .(بەرد) یەکەم: سەنگ‌و بەرد. (بەرد)ی دووەم : سەرما ، وشەکە عەرەبییە .(برد العجوز): سەرمای پیرێ ژن ، کە حەوت ڕۆژی دوایی وەرزی زستانە.

تای تەل سەمتوور شادیو زەوق بڕیا [٩]

هەورامی (١١٤)

شای شادیم شکیا ، سوپای خەم جەم بی
بەیداخ دەماخ شێوەی ماتەم بی
دەخیل بیم وە نوتق خەمان لاڵ کەردەم
لالأم جە خەیاڵ خەم غارەت بەردەم [١٠]
نامەرد! ، یەوادەی شین بیٚ شۆمەن
هیچ کۆسم نیەن ، یەکۆس نۆمەن
سادەی هەی پەی کەی ؟ هەر یەك جەلایێ
باوەرین ئەو ساز شیوەن سەدایێ
خەیاڵ: غەمگین بی ، نوتق ئاما وە دەنگ
نێد موات وە سۆز زایەڵەی سەد ڕەنگ :
ناکام ئەییام کامەرانیم ڕۆ
شاب نەومردەی باغ نەوجوانیم ڕۆ
شاب شێخ عەشق یەکتای فەردم ڕۆ
وەناکام مەردەی دڵ پڕ دەردم ڕۆ

هەورامی (١١٥)

کەنگەرەی ئەیوان کاخ دینم ڕۆ
تورەی لای تەلأی ڕای یەقینم ڕۆ [١٤]

تەلی سەمتووری شادیو زەوق بڕا [٩]

سۆرانی (١١٤)

شکا شای شادیم سوپای خەم جەم بوو
بەیداخی دەماخ شێوەی: ماتەم بوو
ڕووم نا لە (نطق) ی خەمان لاڵ کردوو
هانام بۆ (خەیاڵ) خەم تالأن بردوو
نامەرد! ئیستە من کاتی ڕۆ ڕۆمە
هیچ کۆسم نییە ، وا کۆستی نۆمە [١١]
سادەی هەی! بۆکەی؟ هەریەك لەلایێ
بسازێنین با : شیوەن سەدایێ
(خەیاڵ) خەم گرتی ، (نطق) م هاتە دەنگ
دەیگوت بەسۆزی زایەڵەی سەد ڕەنگ : [١٢]
ناکامی ژینی کامەرانیم ڕۆ
نەخواردووی بەری باخی جوانیم ڕۆ
لاو پیری عەشقی تەنیای فەردم ڕۆ
بەناکام مردووی دڵ پڕ دەردم ڕۆ [١٣]

سۆرانی (١١٥)

تاقی هەیوانی کۆشکی دینم ڕۆ
تورەی سەرلیرەی ڕێی یەقینم ڕۆ [١٤]

---

[٩] لەشوێنی شتنی مردوودا بۆ ماوەی سیٚ شەو چرایەك دەسووتا.

[١٠] لەئەنجامی ئەم هەواڵە دڵ تەزێنەدا هانام بردە بەر نوگق لیٚی پاڕامەوە ، وەزۆر دەستە دامێنی خەیاڵبووم ، هیچیان بەدەنگمەوە نەهاتن ، چونکە لەلایەن سوپای خەمەوە کپو لاڵ بووبوو ، دووەمیان بەتالأن برابوو.

[١١] ڕوودەکاتە نوطق و خەیاڵ.

[١٢] خەیاڵ خەم گرتیو بێدەنگبوو ، بەلأم نوطق بەسوزەوە ئەم بەیتانەی خوارەوەی دەوت.

[١٣] ((شاب . شێخ)) : (لاو . پیر) واتا بەتەمەن گەنجو بەعەقڵ پیر.

[١٤] کەنگەرە: لای سەروو ، (طرە . تورە) : مۆری سوڵتانی.

حەللال عوقدەی ڕاگەی شەرعم ڕۆ
ڕەهنومای تەریق جادەی وەرعم ڕۆ
کیٚ نە تەفاسیر قورئان بدۆ دەم
کیٚ بۆ ئەحادیس ڕەسوول کەرۆ جەم ؟
کیٚ وە(صرف)و (نحو) خاتر کەرۆ مەحو ؟
کیٚ وادەی تاعەت دەم بدۆ نە(صحو)[*]
هەنی کیٚ (ئاداب) وە ئاداب وانۆ؟
کیٚعیلم (منطق) جە (منطق) زانۆ؟[15]

(مطول) پەی کیٚ توول دۆ عیبارەت
با (مختصر) بۆ وەی بیٚئیشارەت[16]
کیٚ وە قووەی عیلم زەکای حەق بینی
دەم بدۆ نە(کونە) عیلم (چەقمینی)؟

هەورامی (١١٦)

فەقیٚ بیٚ تەدریس ، مەدرەسە بیٚ زەوق
مزگی بیٚ ئیمان ، جەماعەت بیٚ شەوق

گریٚ کەرەوەی ڕێگەی شەرعم ڕۆ
ڕا نمای ڕێگەی دەشتی وەرعم ڕۆ
کیٚ لەتەفسیری قورئان بدا دەم ؟
کیٚ بیٚ فەرموودەی ڕەسوول بکا جەم ؟
کیٚمانای سەرف و نەحو کا حاصلٚ ؟
کیٚوادەی تاعەت هوشیار بیٚ بەدلٚ ؟
ئەدەب بە (اداب) کیٚ بی ڕەنگینیٚ؟

(مطول) بۆ کیٚ ؟ توول دا عیبارەت
با (مختصر) بیٚ بەبیٚ ئیشارەت[16]
کیٚ بیٚ؟ بەهێزی زەکای حەق بینی
بدویٚ لەکونهی عیلمی (چەقمینی)

سۆرانی (١١٦)

فەقی بیٚ دەرزە ، مەدرەسە بیٚ زەوق
میحراب بیٚ ئیمام جەماعەت بیٚ شەوق

---

[*] ئەم بەیتە لەنگییەکی تیا بەدی دەکرێت ، وەك ناتەواو بیٚ وایە ، هەموو دەست نووسەکانیش هەر بەم شێوەیە نووسراونەتەوە ، لەوانەیە ئاوابیٚ:
کیٚ بە(صرف)، (نحو) خاتر کا مەحو
کیٚ وادەی تاعەت دەم دۆنە (صحو)

[16] ((مطول) و(مختصر) لەعیلمی بەیان ..دەدوێن ، یەکەمیان درێژودوومیان کورت ، دانراوی مەلا سەعدی . تەفتا زانین (١٣١٢ . ١٣٨٩ن) لەخۆراسان لەدایکبووەو لە)سەمەرقەند) کۆچی دوایی کردووە ، هەلکەوتووی ڕۆژگارانی سەردەمی خۆی بووە ، لەتەمەنی (١٦) سالیدا کتێبیی داناوەو ، هسەدان سالە لەحوجرەکاندا وەکو بەرنامە بەدەرس خوێندراوە ، ئەلێن ڕۆژیٚ مندالێکی لەلایەن دایکیەوە دیٚ بۆ حوجرە بۆ لای مەلا سەعدی باوکی پێی ئەلیٚ: ((بابا ، ئارد نیست)) ، واتە: باوکە! ئاردمان نییە بیکەین بەنان ، ئەویش هەر لەوکاتەدا ئەلیٚ: انسانی العلم ، بابا ئەرد نیست ، واتە (بابا ئارد نیست عیلمی لەبیربردمەوە هەزاران ڕەحمەت لەگۆڕی بێگەردی.

عالمان بیٚ فکر ، شاعیران ماتەم
نازك خەیالاٌن غەرق دەریای خەم
میرزام ! چون بیٚ وەخت وەناکام دلٚ
وەرجە من تەشریف بەردی وە تۆی گلٚ
شاد بی وە حووران خاسەی جینانی
تەمەننای ویٚت بی لەقاى سوبحانی
مەنزلٚ موبارەك ، بیٚ هەمتات یار بۆ
شەفا خوات ڕەسوولٚ خاسەی موختار بۆ
بیٚ زەحمەت جەهەولٚ مەحشەر ئازاد بی
وە لوتف ئیزەد ڕەحمانی شاد بی [١٧]
هەورامی (١١٧) [١]

زانایان بیٚ بیر، شاعیران ماتەم
ناسك خەیالاٌن نوقمی دەریای خەم
میرزام! بیٚ وادە بەناکامی دلٚ
بەر لەمن مردن بردیتیە توێی گلٚ
شاد بی بەوەسلی حۆری جینانی
هەر ئاواتت بوو لەقاى سوبحانی
وارگەت پیرۆزو یەزدانت یاربیٚ
تکا خوات ڕەسوولٚ (خاصە)ی موختار بیٚ
بێخەم لەترسی مەحشەر ئازادبی
بەلوتف و لەقاى یەزدانی شادبی [١٧]
سۆرانی (١١٧) [١]

---

[١٧] کەس نازانیٚ کسە   پەو ئێشی‌وکوڕ مردن چۆنەو چ ئاگرێك لەدلٚو دەروونندا بەرپا ئەکا ؟ مەگەر ئەو کەسە بەچاو بی بینیٚو کزەی هەنسکی بەدەمی گیانەلاٌیەوە بچیٚ بەگوزێیدا ، چونکە من خۆم کوڕ مردنم بەخۆمەوە دیوە ، ئەزانم ئەو گڕو دووکەڵە چۆن پەدائەبیٚو قەفی شالاٌوو بلێسەی تا کویٚ ئەکشیٚ و بۆ کویٚ سەر ئەکەویٚ .

لەڕۆژی ٩/٨/١٩٨٠ ز دا شۆڕشی کوڕی جوانەمەرگم بە گوللەی وێڵو بەناکامی دلٚ تینی تەقان و ڕێگای عەدەمی گرتەبەر.

خوایە ! بەبەهەشتی بەرینت شادمانی بکەیت.

[١] بەبۆنەی کوشتنی ((قادر)) بەگی ((کەیخسرەوە))بەگی جافەوە ، هۆی کوشتنەکەی : قادر بەگ لەودەمەدا سەرۆکی هۆزی گەورەی عیلی جاف و ماڵەکەشی لەدێی (بیاویٚ)ی نزیك بە (شەك مەیدان) بووە کەئێستا گۆمی دەربەندیخان دایپۆشیوە ، بەڕێکەوت لەم سەردەمەدا دووتیرەی سەرەکیی عێلی جاف (قادر میر وەیسی تاییشەیی) لەیەکتری ئاڵۆز دەبن و ، تەق و تۆق لەنێوانیاندا پەیدادەبیٚ ، قادر بەگیش کەحەزی لەئاسایش و ئارامی کردووە بۆ کوژاندنەوەی ئەو هەرایەو خوێن نەڕشتن لەگەلٚ چەند سوارێکدا بەبیٚ ئەوەی دوو تیرەکە ئاگاداربکا، هەر بەو ئومێدەوە کەشەرم بیانگریٚو جەنگە خوێناوی یەکە بوەستێنن ، دەچیٚ لەناوەڕاستی هەردوو لایاندا دەوەستیٚ ، لەهەردوو تیرەکەش وایە ئەمانە سەر بەدوژمنن ، لەهەردوولاوە دەست ڕێژیان لێدەکەن و، لەئەنجامدا قادر بەگ شەهید دەبیٚ ، بەم ڕووداوە هەراکە نامێنیٚ ، پێش ئەوەی گیانی پاکی لەلەشی دەربچێت پێیان دەڵیٚ: تکاتان لێدەکەم لێرە مەمێننەوە، بەپەلە بڕۆن بۆ ئێران ، ئەوەك هۆزی گەورەی جاف بەناوی تۆڵە ساندنەوە بدەن بەسەرتانداو

لوای بینایی دیدەی درویشان
ئاسان کەرد جەلام موسیبەت کێشان [٢]
خەم خەفەت ، مەینەت ، هەناسان سەرد
هەر کام مەیۆ ، بۆ ، سەفاییش ئاوەرد
ئەر کەفتەو مەحشەر دین جەماڵت
وەر ئمە دۆ دڵ دا منەی خەیاڵت [٣]
تا پەیدایی تۆن دەور بی سەفەرەن
سەفەر بێ لەشکر ، لەشکر بێسەرەن [٤]

کۆچی بینایی دیدەی هەژاران
لای ئاسان کردم خەمو پەژاران [٢]
خەم ، خەفەت ، مەینەت ، ئازارو ئالام
کامیان دێن ؟ بابێن صەفا بەخشن لام
گەر کەوتە مەحشەر بینینی جەماڵ
دڵ هەر بەرئادا داوێنی خەیاڵ [٣]
ئادیاریی تۆیە دەور بێ سەفەرە
سەفەر بێ لەشکر لەشکر بێسەرە [٤]

هەورامی (١١٨)

مەیدان نەدیدەی سوپایی تارەن
شۆڵەی تاس کەلاَو تۆ نە پێوارەن
تا فەڵەك مەودای نەی تۆ شاردەوە
داوودی ڕەواج پەیدا کەردەوە [٥]

سۆرانی (١١٨)

مەیدان لەدیدەی سوپاکەت تارە
(تاس کلاَو) مکەت تیشکی نەدیارە
تاگەردوون مەودای ڕمی تۆی لابرد
زرێی داوودی باوکی پەیداکرد

قەلاَچۆتان بکەن ، دوای ئەم ئامۆژگارە مرۆڤایەتیەی ، ڕۆحی پاکی بەهەشت شاد دەبێ ، ئەم ڕووداوە لەبەڕێز عەلی بەگی حسەین بەگی جاف وەرگیرا.

[٢] واتە: کۆچ کردن و مردنی بینایی چاوی هەژاران هەموو خەمو پەژارەیەکی ترمی لەبیر بردەوە .

[٣] (ك) و (ف) : ئەم بەیتە لەزۆربەی دەستنووسەکانی نییە(ف) : (لەڕووی ماناوە ئەم بەیتە بۆ ئەم شوێنە دەست نادا) بەبۆچوونی من بۆ ئەم شوێنە دەگونجێ.

لای (ف) و (ك) نیوەی یەکەمی ئەم بەیتە ئاوایە :
تا پەیدایی تۆن دەور بێ سەفەرەن .
وە لە(م)دا: ئاوا نووسراوە:
تا پەیدای تەوەن دوور بێ سەفەرەن
دوو وشەی (تۆن ـ دەور)و (تەوەن ـ دوور) بەئیملای کۆن بەم شێوەیە نووسراون: (تون ـ دور) لێرەدا بەتەنیا سەلیقە دەور دەبینێ.

تا(شێر بەیداخ) تۆ ئاما وە بەر
ئەگۆشەی بێشەی نەی فەوج لەشکەر
دلێران (یا شێر ئامان) موانان
شێران وێنەی شێر بەیداخ منمانان
ئیسە عام کەردەن مەرگت دلێری
(شێر بەیداخان) منمانان شێری
وەهار نەوگولان نەتۆی خاك بەر کەرد
جە بەدبەخیی من تۆ وەتۆی خاك بەرد
وادەی خاو نیەن ، وادەی شکارەن
دەشتەکەی پای هەرد(شاکەل) دیارەن

هەورامی (١١٩)

بەو هیلال ئاڵ کومەیت خۆش دەو

کە(شێر ئالآی) تۆ ئەهاتە دەر
لەبێشەی ڕمی تیپی جەنگاوەر[(٦)]
دلێران (یاشێر ! ئامان) ئەخوێنن
شێران وەك (شێری ئالآ) ئەنوێنن
بەمەرگت ئێستا دنیا دلێرە
(شێری ئالآ) یان لەلا وەك شێرە
بەهار گوڵاڵەی لەخاکا دەرکرد
لەبەدبەختیی من تۆی بەخاکا برد
وەختی خەو نییە وادەی شکارە
دەشتی پێی هەردی (شاکەل) دیارە

سۆرانی (١١٩)

هیلالی ئالی ئەسپت ئەسرەوێ

[(٥)] نەی: قامیش ، مەبەست پێی ڕمی جەنگاوەرەکانە، زرێی داوودی : زرێی داووی پێغەمبەر(د.خ) کەلەجەنگدا بەکار دەهێنرا ، شیرو تیرکاری لەلەش نەدەکرد، واتە : ئەم زرییە ، هەرچەند قایمو پتەوبوو، بەرامبەر بەشیرو تیری قادر بەگ بایەخی نەبوو، بەلأم بەنەمانی ئەم زرێی داوودی ڕەواتجی پەیداکردەوە .

[(١٠.٦)] بۆ ئەوەی لەمەعنای ئەم بەیتانە بگەین دەبێ ئەم دووخاڵە بزانین : (١) جافەکان ئالأی جەنگییان شێرێکی پێوەبووە.(٢) شاعیر لەشکەرەکەی . لەزۆریی ژمارەیاندا چواندوونی بە قامیشستانەوە ، کەشێر تیایدا لانەدەگرێ ، وەقادر بەگ لەناویاندا شێرەکەیە.

واتە: قادر بەگ کەلەناو ڕیزی لەشکرەکەیدا دەرکەوت ، دلێرانو جەنگاوەرانی دوژمنی لەترساندا دیان وت: ((یا شێر ئامان)) ، شێران لای قادر بەگ وەك شێری بێ ڕۆحی سەر

ئالأکەی دەکەوتە بەرچاو ، وەشێری بێگیانی سەر بەیداخەکەی وەکو شێری ڕاستەقینەی گیان لەبەر لای دوژمن دەینواند.

مانگ شادیو زەوق هەردان بکەر نەو [11]
حەلق جەیرانان تەشنەگیی بێشۆن
ئینتیزار ئاو ساف تێغ تۆن
تاریك بی شەوگار شەو زیندەداران
گیریا تەمامی بەدر ڕۆخساران [12]
شێویا یانەی دەروون پڕ خاران
کنیا دەستەی زولف شیرین نیگاران
سیامالْ ماتەم ، سەرکۆمار دلتەنگ
عەمەلە پەشێو ، مەدرەسە بێدەنگ
هیچ دیار نییەن کەست جەویر بۆ
مشیۆ گەرمیان خاکش دلگیر بۆ
هەر سالێ چەند وەخت سەر هەرد لەیلاخ
وەبۆی هام دەمیت دەماخ مەکەرد چاخ
دلەی گەرمیان نەو چەند وەختەدا
مەسۆچیا وەجۆش دووریی سەختەدا

مانگی شادمانیی هەردان دەرکەوێ
گەرووی غەزالان زۆر تینوویانە
چاوەڕێی ئاوی تیغی تۆیانە
تار بوو شەوگاری شەوی بێداران
گیراوە تەواو بەدری ڕوخساران [12]
تێشکا لانەی دەروون پڕ خاران
بنکەن بوو زولفی شیرین نیگاران
ڕەشمالاْن ماتەم سەرکۆمار دلتەنگ
ڕەش و ڕووت پەشێو مەدرەسە بێدەنگ [13]
هیچ دەرناکەوێ کەست لەبیر بێ
ئەشێ گەرمیان خاکی دلگیر بێ [14]
سالی چەند جارێ سەر هەردی ئێلاخ
بۆی هاودەمیی تۆی ئەدا لەدەماخ
دلەی گەرمیان لەو چەن وەختدا
دەسووتا بەحالْ دووریی سەختدا

هەورامی (١٢٠)

ئاخر گەرمیان سارێش کەرد زامت
بی وەهام دەمت تا ڕۆی قیامەت
دەرد گەرمیان وە ئێلاخ یاوا
گەرمیان وەحالْ ئێلاخ دلْ تاوا
مەرگ بێوادەت عەجەب ڕەنگێ ڕەشت

سۆرانی (١٢٠)

گەرمیان ئاخر ئەما هیچ خەمی
تارۆژی دوایی بووی بەهاودەمی
گەرمێن بێ خەم بوو لێی حەسایەوە
بۆ ئێلاخ دلی باش توایەوە
مەرگی بێ وادەت ڕەنگی وەهای ڕشت

---

[11] نالی ئەسپەکەی چواندووە بەمانگی یەك شەوە وە ، واتە: بەمانگی ئەسپە کوێتەکەتەوە مانگی شادیو زەوقی هەردان تازە بکەرەوە.

[12] لەبەر ئەوە تۆ دیار نیت شەوی بێداران تاریكو نووتەکە.

[13] (م) : تەلەبە ، (ف)و (ك) : عەمەلە . ئەم بەیتە ئەوە ئەگەیەنێ کەقادر بەگ پشتیوانی هەژاران و فەقێ مەلابووە.

[14] گەرمیان: مەبەست لێرەدا (گۆڕە)

شین و ست ئەو دنیا ، شادی ئەو بەهەشت	دنیا پڕ گریە و شادمانە بەهەشت
دنیا شینشەن نی یەنی تێشدا	دنیا شینیەتی تۆ نیت تیادا
بەهەشت شادیشەن مەگێلی پێشدا	دڵشادە بەهەشت ئەگەڕێی پیادا
نازاران پڕ داخ تۆ تەشریفت بەرد	نازاران پڕ داخ کەتەشریفت برد
حووران وە پەرداخ تۆ تەشریفت بەرد	حۆرییان پەرداخ کەتەشریفت برد
هەر بەند ڕۆ ڕۆم کەرد ڕۆم نەبڕیاوە	هێندە ڕۆ ڕۆم کرد ، ڕۆ نەبڕایەوە
ئای ڕۆم بڕیارە ، ڕۆم نەبڕیاوە [١٥]	ڕۆم ڕۆیی ، ڕۆم ڕۆم نەکۆژایەوە
تاکەی چەنی شین ڕۆ وە سەر بەرۊون ؟	لەگەڵ شین و ڕۆ ژیان هەتاکەی ؟
با وە سۆز دڵ دوعابێ کەروون :	بابە سۆزی دڵ بکەم دۆعا دەی :
ئەر ئێمە مەحرووم دینت بیم یەکسەر	ئێمە لەبینین بێبەش بووین ئەگەر
تۆ شاد بی وە دین خوداو پێغەمبەر [١٦]	تۆ شاد بەوەصڵی خوداو پێغەمبەر
هەورامی (١٢١)[١]	سۆرانی (١٢١)
ماتەمی و وەهار ؟ بێشەوقی و ئەو گوڵ ؟	ماتەمی و بەهار ؟ بێ شەوقی و ئەوگول ؟
مەلوولی و گوڵزار ؟ بێ زەوقی و بولبول ؟ [٢]	مەلوولی و گوڵزار ؟ بێشەوقی و بولبول ؟[٢]
سوب بۆی وەش ئەسیم چون هەردە جاران	بۆی خۆشی ئەسیم شەبەق وەك جاران
ئمە دۆ ئە کاخ دەروون یاران	نادا لەکۆشکی دەروونی یاران
داخۆ ئەی سەر وەخت فەزای وەهاردا	ناخۆ لەم دەمەی فەزای بەهاردا
کام تەم ئە سەر هەرد قەزا دیاردا ؟	کام تەم لەهەردی قەزای دیاردا؟
سەدای (های دنیای خەمان هەرزان)ەن	دەنگی (هەی کالأی خەمان هەرزان)ە
سەلأی واوەیلای (بارام) تەرزانەن [٣]	سەلأی شین و ڕۆی (بارام) تەرزانە [٣]

---

[١٥] ئەم جۆرە بەیتە چ بەڕواڵەت و چ بەناوەڕۆك لای مەولەوی زۆر کەمە.

[١٦] دینت : بی نینت ، دین ، بینین.

[٢] واتە: کێ دیویەتی : (ماتەمی)و (بەهار) و (بێ شەوقی) و (گوڵ) پێکەوەین ؟ ئەمە ئەوە دەگەیەنێ کەمردنەکەی ڕێکەوتی وەرزی بەهاری کردووە

[٣] واتە دەنگی (هەی پارچەی خەمان هەرزانە) ، دێتە بەر گوێم ، مەبەستی ئەوەیە پێویستە هەموو کەس خۆی ڕەشپۆش بکا ، چونکە گریەو شیوەنی (بارام تەرزانە) ئەوانەی کەلەجوانیدا وەکو

مەر گوڵشەن حوسن شای گوڵ ئەندامان
جە وەیشوومەی مەرگ خەزانش ئامان [٤]

تەمەز گوڵشەنی شای شیرین ڕازان
وەیشوومەی مەرگ لێی بوو بەخەزان [٤]

هەورامی (١٢٢)

ئەو باڵای ئاڵای تەرز سەهی سەروو
پێوە هێلانەی دڵ چون تەزەروو [٥]
کنیاو خەمیاوە وە دم ڕێشەوە
تەزەر واسا نیشت وەسای وێشەوە [٦]
تای بەڕەزای شەنگ عەنبەر بۆی شەو ڕەنگ
پەخش بی نە ڕووی تاش ئەلحەد سەرای سەنگ [٧]
ئەو کۆی نەزاکەت وە ناز پەردەوە
لەتافەت جە بەرگ حەریر ڕەم کەردە
نەتۆی پەردەی خاك حاڵاتش چۆن بێ ؟

سۆرانی (١٢٢)

ئەو باڵای ئاڵای ڕاستی وەك سەروو
پێوە هێلانەی دڵ چوون تەزەروو
چەماوە بەدەم ئێشی ئۆیەوە
وەك تەزەروو نیشت بەسای خۆیەوە
بەڕەزای شەنگی ڕەشی بۆن خۆشی
ڕووی تاشی بەردی گۆڕی دا پۆشی
ئەو کۆی نەزاکەت بەناز پەردەوە
لەتاو ناسکیی حەریر پڕ دەردە
لەتوێی پەردەی خاك ئەحواڵی چۆن بێ ؟

ئەستێرەی ئاسمان دەدرەوشێنەوە، وشەی (ارام تەرزان) لەفەرهەنگە فارسی یەکاندا کینایەیە لەئەستێرە.

لای (م): (بادام . تەرزان) ە ، واتە: ئەوانەی کەوەکو خەڵقی تازەی داری بادام ناسك و تەڕن ، مانای پێشوو جگە لەماناکەی خۆی ئەوەش دەگەیەنێ کەژنی بارام بەگ بووە.

[٤] تەمەز ئەنجامی ئەم ڕووداوانە دڵتەزێنانەێ وەیە کەگوڵشەنیی جوانیی شای گوڵ ئەندامان بای شوومی مەرگبووە بەخەزانی و ژاکاندوویەتی و پەڵ و گەڵای باخچەکەی هەڵوەراندووە.

[٥ ، ٦] واتە: ئەو باڵا ئاڵایەی کەبەتەرزی داری سەروو ڕاست هەڵچوو بوو . وەکو باڵندەی تەزەروو دڵان هێلانەیان تیادا کردبوو ؛ ئەو باڵایە لەپڕ بەبای وەیشوومەی مەرگ بنکەن بوو ، بەدەم ئێیەوە وردە وردە چەمایەوەو . تەرزوو ئاسا لەسەر سێبەرەکەی خۆی نیشتەوە ، تەەروو: مەلێکی جوانە ، دەڵێن عاشق بەداری سەروو . وەئەڵێن کەبیەوێ بنیشێتەوە یەکسەر لەسەر سێبەرەکەی خۆی دەنیشێتەوە.
ئای ئای لەم خەیاڵە ناسك و بێگەردە ! ، سەیری کەلەکوێوە دەستی پێ دەکاو لەکوێدا دەوەستێتەوە، هەر ئەوەندە ئەڵێم هەزاران ڕەحمەت لەگۆڕت ئەی مەولای شاعیران !

[٧] وشەی (پەخش بی) ئەبێ بەزەنەی (خ)و (ش)و زۆر بەپەلە بخوێنرێتەوە ، ئەگینا وەزنەکەی لەنگ ئەبێ ، بەڵام بەبێ (بی) وەك ماناکەی ناگۆڕێ وەزنەکەشی ڕێك ڕەوانە.

دەك چەرخە ! بەختت هەر نیلە گۆن بێ

هەورامی (١٢٣)

باڵ چەم هۆردا نەرگس نەی دەمدا
چ خێر بی تۆ چەم نیای وە هەمدا ؟[٨]
چێش بی خێڵخانەی وێت جە یاد بەردی ؟
ڕووی تەڵمیت ئەو خێڵ حۆری یان كەردی
ڕاسەن هەمرازیی حۆری یان وەشەن
پەی عەشرەت دووریت دەردێ سەركەشەن
باری تۆو سەفاو سەیران و گوڵ گەشت
هەمسایەی حۆری و سەردەشت بەهەشت
عەشرەت وەپێچش وەزامەتەوە
وەو زام تا (قام) (قیامە)تەوە

هەورامی (١٢٤)[١]

هانا هاویەرد هانا هاویەرد
خاڵۆكەم ! زمسان هانا هاویەرد
وەهار هەوای بەرد جە سەرزەمین بەرد
تۆمەی گولاڵان وە چێو بەراوەرد[٢]

دەك چەرخە! بەختت هەر نیلە گۆن بێ[٧]

سۆرانی (١٢٣)

باڵی چاو هەڵدا نێرگس لەم دەمدا
چ خێر بوو چاوت لێكێنا بەهەمدا ؟[٨]
چی بوو خێڵەكەت وا زوو لەبیرچوو ؟
ڕووی بارگەت كردە لای حۆری یان زوو
هاوڕازیی حۆری ڕاستە دڵكێشە ،
بۆ هۆزت دووریت سەختو پڕ ئێشە
ئیتر تۆ و سەفاو سەیران و گوڵ گەشت
هاو بەزمی حۆری و سەردەشتی بەهەشت
هۆزیش بەو پێچەی دەردی جیایی
بەو زامەی تاكو ڕۆژی دوایی

سۆرانی (١٢٤)[١]

هاوار بەسەرچوو ..هانا بەسەرچوو
خاڵۆكەم! زستان ...هانا بەسەرچوو
بەهار بای سەردی سەرزەمینی برد
لەخاكا تۆوی گوڵاڵەی دەركرد[٢]

---

[٧] ئەو نازدارە لەتوێی كراسی خاكدا دەبێ حاڵی چۆن بێ ؟ دەك ئەی چەرخ! هەمیشە بەختت نیل ئا‌ا هەر لەخومی شیندا بێ.

[٨] گوڵی نێرگس لەم بەهارەدا بۆ ڕازاندنەوەی دەشتو چیاكان و بۆ بڵاوكردنەوەی بۆنی خۆشی باڵی چاوی خۆی هەڵداو دەركەوت . ئەی هۆی چیبوو تو باڵی چاوە نێرگسی یەكانت نا بەیەكداو تاریكاییت كرد بەجێی ئارامگایی خۆت؟

[١] ((لەشاری (سنە)وە ئەم نامەیەی نوسیوە بۆ شێخ یوسفی نوسمەیی، كەئەمیش وەك كۆماسی بەخاڵۆی ناو ئەبات .

[٢، ٢] واتە بەهار هەوای ساردی سەر زەمینی لابرد ، وە تۆوی گوڵاڵەكانی كرد بەلاسكو ، تاجی تۆیی گوڵی نایە سەریان وەسۆزەو شنەی نەسیمەیدا بەپۆل و ڕیزی نەنەمامان ، وە بەم دیمەنە نیگارینە قەشەنگەوە سەڵاو زایڵەیدا بەحاڵی دڵ مەلالان و خستنیە سەر بەزمی ئاهەنگو ئەوین و شۆر.

سۆزەی با وەخەت نەو نیهالاندا
سەلای بەلای هالْ دلْ مەلالاندا [٣]
سوب شنۆی نەسیم دەس جەویْ وەردا
بۆی وەرکەمەر شەند وە وەرکەمەردا [٤]
چون دوو نەرووی دلْ پەریْ خاوێران
تەم جەم بی نە رووی ئاوان تاوێران [٥]

سۆزەی با بەخەت نەو نیهالان دا
زایەڵەی بەلای دلْ مەلالان دا [٣]
شنەی بای سەحەر دەس لە خۆی بەردا
چاندی بەرکەمەر بەبەرکەمەردا [٤]
وەك دوو کەلْ لەڕووی دڵی (خاوێران)
تەم جەم بوو لەڕووی ئاوان تاوێران [٥]

هەورامی (١٢٥)

سەفای سەیرانگای ساراو سەرهەردان
منالۆ پەی بەزم جەرگەی هام فەردان [٦]
نەك چون فەزای کەیف بەرگ سیاوان

سۆرانی(١٢٥)

سەفای سەیرانگەی ملەو سەر هەردان
ئەگرین بۆ بەزمی جەرگەی هاوفەردان
نەك وەك بەزمگای کەیفی ڕەش چاوان

(م): ((وەچێو بەراوەرد)) مەیوانی: وەجۆی وەرد ئاوەرد . واتە: بەهار تۆوی گولاڵەکان لەقەراغی جۆگای زەویـــی وەرددا ڕوانـــدو هێنانیـــە دەر . وشـــەی (وەرد) لەنوســـخەکەی مەریوانیـــدا ، بەپێـــچەوانەی بۆچوونی(م). وەردی کوردییە واتـە زەوی دووجـار ..کێڵـرو) ..نـەك (ورد)ی عـەرەبی کەبـەمانا گوڵـە ، وشەی (دا) لەبەیتی سێیەمدا کرداره ، نەك پاشگر وەك (م) بۆی چووە.

لەنوسخەکانی (ف)و (ك)و (پ)دا لـەجیاتیی (سـۆزەی بـاوە) (سـۆزەی یـاد)ە واتـە: وەرزی بـەهار سـۆزی یادی تەماشاکەرانی دا بەئەو نیهالان ، بەمانای ئەوە بەهار دیمەنێکی زۆر جوانی بەخشی بە نەمامانو ، سەرنجی بینەرەکانی ڕادەکێشاو بەسۆزەوە هەر لەیادی ئەو دیمەنانەدا بوون.

ئەوەش هەڵدەگریْ کە(خەت) بەمانا خەتو خاڵبیْ ، هەروەك ئەوە هەڵدەگریْ کەخەت تەصحیفی (خەد)ی بەمانا کوڵم بیْ.

[٤] (بەرکەمەر)ی یەکەم: گوڵێکی بۆن خۆشی جوانی کوێستانییە ، دووەم: قەدپالْ ، ناوقەدی چیا.

[٥] خاوێران: خـەواڵوو ، ئـاوان: کـۆی ئـاو ، تـاوێران : کـۆی تـاوێر (تاشـەبەرد) ، وە یـا ئـاوان: ئـاوەدا ، وێران: چۆڵو وێرانە ، واتە تەم بەهەموو شوێنێکی ئاوەدانو وێراندا بڵاوبووەوە.

[٦،٧] واتە: صەفاو ئاهەنگی دەشتو چیاکان دەناڵێنن بۆ ئـەو ئاهەنگانـەی کـەیاران لەوێـدا دەیـان گێـڕا . بەڵام ئەم ناڵەو گریانەی ئەوان لەصەفاو گـەرمیی ئاهەنگدا ناگەنـە ناڵـەو گریـانی ئـەو شوێنانەی کەبزنـە کێوییەکان لەسەر زبرایيو شوێنە زیخاوییەکانی سمکۆڵانیان دەکرد.

سمکۆی سەر زاخرِ نە پای وەفراوان [٧]
من خۆ دوور جە تۆ چون مەردە مەردە
هەر هام نە خەیاڵ ساڵو یەردە
ئەساسەی نەچیر ماوەردەم پەرێت
وێت تەیار مەکەرد ، چون کێ ؟ هەر چون وێت
مەویناى رِەزەن مادەنیی (کان)ی
مانی وە سەنعەت سەلیقەی (مانی) [٨]
سوب نە جاسووسگەی ملان سەر بەرزان
چون سۆمای خورشید شوڵە کەرد هەرزان
مشانای وە پێڵ لوولەی دوور مەنزڵ
مووسەوی سەر تەڵ کارخانەی مووسڵ

سمکۆڵ لەزاخرِ ، لە پێی بەفراوان
من خۆ دوور لەتۆ وەك مردوو مردووم
هەر لەخەیاڵی ساڵی رِابوردووم
کەرەستەی رِاویم کە ئەم هێنا بۆت
ئامادە دەبووی، چون کێ؟ وەکو خۆت
ئەت بەست خەریتەو مەعدەنی (کان)ی
وەکو نیگاری سەلیقەی (مانی)
شەبەق لەئاسۆی ملان ، سەربەرزان
وەك رِوناکیی رِۆژ تیشکت کرد هەرزان [٩]
ئەتکردە شانت لوولەی دوور مەنزڵ
مووسا خانیی تاك کارخانەی مووسڵ [١٠]

هەورامی (١٢٦)

خارای خانان تاق قووڵ لوول وەردە
چون نیگای دڵبەر هەزارە کەردە [١١]
دروستی و هەڵمەت قەزاو خەیاڵ تەور
ناڵەو نارو دوود رِەعدو بەرق و هەور [١٢]

سۆرانی (١٢٦)

ئاسن هیلال تاق قووڵ و لوول خواردوو
وەك نیگای دولبەر هەزارە کردوو [١١]
دەس رِاستی و هەڵمەت قەزاو خەیاڵ تەور
ناڵە ، گرِ، دووکەڵ ، رِەعدو بەرق و هەور [١٢]

---

[٨] کانی : کانگا ، کان ، کانزا ، مانی: نیگار کێشێکی بەناوبانگی کۆنی ئێرانییە.

[٩] سەربەرزان، (ف) ، (ك) (پ) ، (م): سەرهەردان ، بەڵام لەرِووی هاوکێشەوە تەواو نییە .

[١٠] پێڵ : قۆڵ .لای (ف)و (گ) : کۆڵ ، واتە: تفەنگی مووسا خانیت . کەلە کارخانەی بەناوبانگی مووسە ڵ دەردەچوو پێلوویپو . دەت خستە سەر شان و قۆڵت.

[١١] وەصفی تفەنگەکەیەتی، واتە لەبەردی خارا بەهارداو بەنرخ خان خان تاقی هیلالیی بۆ کرابوو ، وەلوولەکەی خرِو لەولەبی بوو واتە((تا ئەگەیشتە کونەکەی تەسك تر ئەبووەوە(م)) تۆش جار جار بەو تفەنگەوە وەکو نیگای دولبەر دەتوانی و هەزارەت دەکردو ئەرِۆیشی ؛ (هەزارە) بەمانا ژمارە نییە ، وەکو (م) دەیفەرموێ: بەڵکو بەمانا گەرِان و هات و چۆیە.

وەش دەماخ دڵشاد بەو شکڵ و شێوە
پێوە وەو جەستەی سەد سەودا پێوە
خاو خاو پەی نەچیر چەم وە نیگاوە
تەك مەداین وەلای کۆی ئاتەشگاوە
من مت و بێدەنگ بێسەداو ئاڵە
یەکێ بیم چون سەنگ قوللەی قەزاڵە
تۆ کەڵ گەل ، گەل گەل وەچەم مەکەردی
پارێز وەپای ڕێز ئەستەم مەبەردی
مەگرتی شنۆی هەناسەت بێدەنگ
دووهاچەی چەتاڵ مەنیای ئەرووی سەنگ [13]

پێکەوە دڵشاد بەو شکڵ و شێوە
منیش بەو جەستەی سەد سەودا پێوە
ورد ورد بۆ نێچیر چاو بەنیگاوە
تەکمان دا بەلای کۆی (ئاتەشگا)وە
من مات و بێدەنگ بێ سەداو ئاڵە
هەر وەك بەردێکی قوللەی (قەزاڵە)
ئەتبینی کەلان گەل گەل بەوردی
پارێز لەسەر زیخ ئەستەم ئەبوردی
شنەی هەناسەت وا ئەکرد بێدەنگ
دوو پێی چەتاڵت ئەخستە سەر سەنگ [13]

هەورامی (١٢٧)

مشت گرتەو دیاو ئیشارەت ماشەك
تەقیاو پێکیاو کلافەی کەڵ، یەك [14]
هەر لا هۆش مدای گۆش وەسەداوە
هەر سەنگێ پەی وێش دەنگێ مداوە
بازرە پڕتاو ، کۆچوون تل مەومرد
هەر بەرد بی ئەو هەرد مەهەڕد وێنەی گەرد [15]

سۆرانی (١٢٧)

بینین و مشت و ئیشارەی ماشەك
تەقەو لێدان و گلۆڵەی کەڵ ، یەك [14]
بۆ کوێت ئەڕوانی گوێت بەسەداوە
هەر بەرد بوو بۆ خۆی دەنگی ئەداوە
بازرەقەی پڕتاو فڕەی بەردی هەرد
ئەیدا لەکام بەرد زوو ئەبوو بەگەرد [15]

---

[12] تەور: وەك ، وێنە ، راستی : دەست راستی ، پێکان واتە: پێکاندت وەکو تیری قەزاو هەڵمەتت بەوێنەی خەیاڵ تیژبوو ، ناڵەی ڕەعدو ، ئاری بەرق و دووی (دووکەڵی) وەك هەور هێتەکە لەقف و ئەشری موریەتتەبە.

[13] چەتاڵ: سێپێپای تفەنگ ، داوێکی دوو پەلە ئەچەقێنرێ و لوولەی تفەنگی ئەخرێتە سەر ، بۆئەوەی لەکاتی تەقاندا نەجووڵێ (فەرهەنگی خاڵ).

[14] ماشەك: زامنەی تفەنگ ، واتە مشت گرتن و روانینت و پەنجە بردنت بۆ زامنەو ، تەقین و لێدانی و ، گولۆڵەی کەڵ لەیەکاتدا رووی دەدا.

[15] (ف) یا (ك) لەجیاتیی (بازرە)بازرەقە ، (م): ((ئەو حەیوانەی بەشوێنی خۆیدا بگەڕێتەوە))، فەرهەنگی خاڵ : ((گەڕانەوەی گوللە لەپاش ئەوەی لەنیشان بدا)).

دمای ئێد دڵ کەرد جە ئەچیر حاشا
هەر سات مەکەردم ئەوعیٚ تماشا [١٦]
لەرزەی سەد تەرزەی سەوزەی دیاران
خەندەی شکۆفەی ئەمامان داران [١٧]
شنیای هەلاڵاَن ئەگۆشەی ((نوور))دا
پەخش بی چین چین وە رووی چنووردا
شادیو وەشیو عەیشو چەمو خەم جەم بی
چێوەی جە لامان کەم بی هەر خەم بی
هەورامی (١٢٨)

کە کردی دوایی دڵ لەڕاو حاشا
هەر ساتیٚ ئەمکرد جۆریٚ تەماشا [١٦]
بەرزەی سەد تەرزەی سەوزەی دیاران
خەندەی شکۆفەی ئەمامان ، داران [١٧]
شنەی گولاڵان لەگۆشەی (نوور)دا
پەخش بوو چین چین بەڕووی چنووردا
(خۆشی) پێکەنی لەرەی گوڵ جەم بوو
چێشتی لەلامان کەم بوو هەر خەم بوو
سۆرانی (١٢٨)

ئیسە وە ئەڵماس دووری دڵ کاوام
مەلاڵ بەد حاڵ (ئەردەلاَن) ماوام
تۆ مەست بادەی دەرد ئەفگەن مەیل
من حەیران دەس نیگای بالاَی لەیل [١٨]
نە ئەو سەیرانەو نەتۆ دیاری
سا بۆ بمانەو زام ئەبۆ کاری [١٩]
هەورامی (١٢٩) [١]

ئەڵماسی دووریت بڕی ئێستا دڵ
کزو پەرێشان (ئەردەلاَن) مەنزڵ
تۆ مەستی بادەی خەم ڕەوێنی مەیل
منیش سەرسامی نیگای بالاَی لەیل [١٨]
نە ئەو سەیرانە و نەتۆ دیاری
سابێ بمێنەو زام ئەبێ کاری [١٩]
سۆرانی (١٢٩)

[١٦،١٧] دوای کۆتایی ڕاوەکە من سەرم سوڕمابوو ، هەر جارەی بەتەرزێ بەم لاو لادا دەمڕوانی.

[١٨] تۆ ئەو کاتە مەستو سەرخۆشی بادەی خەم ڕەوێن بوویو ، منیش سەر سوڕماوی نیگای بەژنو بالاَی لەیل بووم ، لەیل: شێخ یوسف.

[١٨] لەم شا قەصیدەیەیدا بەجوانترین شێوەو ، بەتەرزی کەس نەدیو ، وەکو دیت ، باسی ئەو ڕاوەی کرد کەلەگەڵ شێخ یوسف دا ڕایان بواردووە ئافەرین هی داهێنەری تاقانە!!

(

[١] (ف) مەعدووم لە بەغدادەوە بۆ کاک ئەحمەدی (مجلوب)ی نووسیوە)) مەبەست ئەحمەد پریسییە.

(م): ((مەولەوی ئەم پارچە شیعرەی لەوەلاَمی دۆستێکیا نووسیوە کەعابایەکی بۆ ناردووە)) .

بەتیەی کارخانەی نۆسای بەغدایی
دروومان وە تای نەی ئاشنایی [٢]
سفید تەرجە جەرگ مەینەت گازەکەم
نازك تەرجە ناز جای نیازەکەم [٣]
چون لونگ مەجنوون بدەوش وەکۆڵدا
بگێلۆ وە دەشت پای سارای چۆڵدا [٤]
جار جار بەو گشت دەرد نەدامەتەوە
بەو قامەت وشك پڕ زامەتەوە
شنۆی هەناسان نەسەر دیاران
شانۆش چون بەیداخ نەسەر مەزاران [٥]

عەبای کارخانەی وەستای بەغدایی
دروونی : تاڵی دەزووی ئاشنایی [٢]
سپی تر لەجەرگ مەینەت گازەکەم
ناسك تر لەناز جێی نیازەکەم [٣]
وەك لۆنگی مەجنوون بیدەم بە کۆڵدا
پێوەی بگەڕێم لەدەشتی چۆڵدا [٤]
جار جار ـ بەو دەردەو نەدامەتەوە
بەو بالاّ وشکەی پڕ زەحمەتەوە
شنەی هەناسان نەسەر دیاران
بیشەکێنی چون ئالاّی مەزاران [٥]

(پ) : ((بۆ جەنابی شێخی (ضیاء الدین) ی نووسیوە)).

بەلای منەوە : یەکەم بەپێی ناوەڕۆکی چامەکەو دووەم بەبەڵگەی مەفهوومی ئەو پەخشانەی کەمەولەوی خۆی لەگەڵ ئەم چامەیەدا ناردوویەتی ئەم پارچە شیعرەو پارچەی دوایی بۆ ئەحمەد پریسییە وەئەمەش دەقی نامەکەی مەولی خۆی:

(ئەوەی لەنێوان دوو کەوانی بووچکدایە دەقی نووسینی مەولەوی خۆیەتی) .

(دەست ماچ کردنم بەشێخی گەورەو، هەروەها کاکەمین و کاکە مەولان بگەیەنە ((کەوشە زەردەکە بنێرە بۆ خوشکی ئازیزم)) لەجیاتیی من پێی بڵێ: ((زۆر زەردە لەپێی بکا))و ببووریّ).

هەر چۆنێ بیّو بۆ کێ بیّنەو کەسە بەدیاری عەبایەکی ناردووە بۆ مەولی.

،

[٢] بەتیە : عەبا ، لە(بتی) عەرەبییەوە هاتووە ، تا: تاڵ ، نەی: دەزوو .

[٣] لەجیاتی جەرگە لای (م) مەرگ نووسراوە بەلاّم هەڵەی چاپە ، عەباکەت سپی تر بوو لەو جەرگم کەمەینەت کازی لێگرتبوو ، وەناسك تر بوو لە نازی ئەو کەسەی جێی ئاوات و نیازمە.

[٤] لۆنگ: جلی شڕی سەرشانی هەژار .(م) ((واتە وەك جلە پەڕپووتەکەی مەجنوون ئەیدەم بە کۆڵداو دەشتۆ بیابانی چۆڵی پێوە دەگەڕێم .

[٥] بەم بەیتە لای (م) (پ) پارچە هەڵبەستەکە تەواوبوو، بەلاّم لای (ف) و(ك) و (ع) لەگەڵ (٩) بەیتی دواوەدا پارچەیەك پێکدەهێنن ، وە من لەسەر نوسخەی (ف)و (ك)و (ع) دەڕۆم

هەورامی (١٣٠)

شی ئەو صەفاو سەیر دیدەنیی یاران
لوا ئەو دووریو ئەو وەسڵ جاران [٦]
ئێد نە ئەو دەورەن هەر ماماو مەویەرد
ئەو جار وەڕاستی چە پگەرد شانا ئەرد
وەخت تەماشای سەوزەی شەتاوان
سەیر شکۆفەی لارە کلاّوان [٧]
مەدارە ئەو بەزم شکۆفان جەم جەم
هەنی شکۆفەو دیدەنی وەچەم ؟
مەوج دەجلەی چەم توغیان کەردەوە
گێج هوون دڵ جۆش ئاوەردەوە
ئەو سارای بەغداش ئاوەردەن وەتەنگ
ئێد کەردەن سارای ((کەربەلا)) ڕەنگ ڕەنگ

هەورامی (١٣١)

ئەو جە ئەندازەی کەشتی بەر شی یەن
ئێد بۆی هوون مدۆ ، ڕای گوزەر نییەن
ئەرنامە نامان ، قاسید نەیاوان ،
بینایی دیدەم!مەگێرە تاوان
ڕاویار ماتەم گرد دەروون تەنگەن
قافلەم تا (قام) (قیامەت) لەنگەن [٨]

سۆرانی (١٣٠)

بەسەرچوو سەیرو سەفاکەی جاران
ئەما ئەدووری ، ئەوەصڵی یاران [٦]
ئەما ئەو دەورە ئەهاتن و ئەچوون
زاری خۆی هەڵدا بەڕاستی گەردوون
کاتی تەماشای سەوزەی شەتاوان
سەیری شکۆفەی لارە کلاّوان [٧]
مەڕوانە کۆ کۆی گۆپگەی سەر سەراو
تازە تۆو خونچەو بینینی بەچاو ؟
مەوجی دیجلەی چاو ئێقی کردەوە
گێژی خوێنی دڵ جۆشی خواردەوە
ئەو ماڵی سارای لای شاری بەغدا
ئەمیش سووری کرد دەشتی کەربەلا

سۆرانی (١٣١)

ئەو لەسنووری کەشتی چۆتە دەر
ئەم بۆی خوێن ئەدا ، نییە ڕێی گوزەر
بۆ نامەو تەتەر نەبوو گەر (ڕاهێ) ؟
بینایی دیدەم! نیمە گوناهێ
ڕێبواران ماتەم دڵان پڕ مەینەت
لەنگە قافلەکەم تاکو (قیامەت) [٨]

---

[٦] دیدەن ، (ع): دیدەنیی ، جاران (م) : یاران ، هەڵەی چاپە .

[٧] لارە کلاّوان: (م) : پای لارە کاوان. کلاّو: لوتکەی بەرزی چیاکان کەتۆزێك بەلاری خواری بەرچاو دەکەون.

[٨] ماتەم ، گ : ماتڵ.

مەولەوی ئەم قەصیدیەی لەبەغداوە بۆ (ئەحمەد پریسی) نوسیوە کەلەشارەزوور بووە، ئەحمەد پریسی و مەولەوی هەردوکیان موریدی شێخی (سراج الدین) بوون، سەرەڕای ئەم قەصیدەیە مەلەوی

هەورامی (١٣٢) [١]

نەتیجەی! پاکان ، نەتیجەی پاکان!
شێخ! خاس خەیاڵ ! ، نەتیجەی پاکان! [٢]
فەرەح بەخش حاڵ خاتر غەمناکان !
دەرمان زامان خەڵتان نەخاکان !
مەعدووم ئاناها جەگیان هەراسان
کەیلەن جە خەیاڵ خاڵ خاڵ خاسان [٣]
گرمەی کورەی دڵ سەد هەزار تەرزەن
کلپەی بلیسەش نەعاڵەم بەرزەن
تۆ پەی چێش ئامان ئیمانت هەردەن
ئەسپاب فەوتت ئامادە کەردەن ؟

هەورامی (١٣٣)

وەی دەمەی نەفەس بەدحاڵی یەوە
وەی دڵەی پارەی زوخاڵی یەوە
کوورەی دەروونت وە جۆش ئاوەردەن
دووکەڵ جە گۆشەی فەڵەك سەر کەردەن
پەی کێ ئەی جەستەی وێت مەتاونی ؟
زامەکەی مەعدووم هەم مەکاونی

سۆرانی (١٣٢)

نەتیجەی پاکان! ..نەتیجەی پاکان!
شێخی خۆش خەیاڵ !....نەتیجەی پاکان ! [٢]
فەرِ بەخشی حاڵی ! دڵەی خەمناکان!
هەتوانی زامی خەڵتانی خاکان
ها ، ئەوا مەعدووم لەگیان هەراسان
پڕ لەخەیاڵی خاڵی خاڵ خاسان [٣]
گڕمەی کوورەی دڵ سەد هەزار تەرزە
کلپەی بڵێسەی لەدنیا بەرزە [٤]
دەخیل دڵ ڕەقیو بێ ڕەحمی تاکەی ؟
ئەدەی سزامو ، هیچ چارەی ناکەی !

سۆرانی (١٣٣)

بەم ئاهە سەردەی بەد حاڵیمەوە
بەم دڵەی خەستەی زووخاڵیمەوە
هێناتەوە جۆش تۆ کوورەی دەروون
سەر ئەکا دووکەڵ لەگۆشەی گەردوون
بۆ کێ جەستەکەت ئەتوێنیتەوە
هەم زامی مەعدووم ئەکولێنیتەوە

لەشوێنێکی تردا سەبارەت بەئەحمەد پریسی ئەڵێ(بڕیاوە باڵای کاڵای رەیسی (رجال الغیب)ەن ئەحمە پریسی
(٨)

[١] بۆ شێخ حەسەنی سازانییە ..

[٢] لەم بەیتەوە ئەوە دەردەکەوێ کەناوبراو لەزنجیرەیەکی نەژاد پاكو بێگەردە ، وەدیسان خاوەنی خەیاڵی ناسكو شاعیر بووە.

[٣] واتە: مەعدووم ئەوەتا لەگیانی خۆی بێزراوەو ، لەئەندێشەی خەیاڵی خاڵی خاڵ خاساندا نوقمە.

من ئێش پڕ ئێش دروونم وەسەن

بۆ خەلاسم کەر حەسەن ! هەی حەسەن ![5]

هەورامی (١٣٤)[1]

ڕوێ فکر بەخت سیای وێم مەکەرد :

پەی چێش هەر پەستی پەری من ئاوەرد؟[2]

یاران گشت کەیف وەش ، سەفا فراوان

یەك یەك وە ئەعلای مەقامان یاوان

گرد سەر شار مەی لەقا نماوە

هەر من بەستەی خاك چەم ئەو دماوە

جەو فکرەدا بیم یەك هام دەرد وێم

ڕێزە بلووریٚ قەدیمش دا پێم

ئاما وەجواو ڕێزەی قەدیم سالٚ

بەزبان حالٚ فەسیح تەر جە قالٚ[3]

وات : من سەنگیٚ بیم کەفتەی هەواران

بیٚ قەدرو قیمەت ناڕەوای شاران[4]

من بەسمە ئێشی زامی دەروونم

هانام بەتۆیە حەسەن! زەبوونم

سۆرانی (١٣٤)[1]

ڕۆژیٚ تیٚ فکریم لەبەختی سیام

بۆچی هەر پەستیو خەمی بۆ هێنام ؟[2]

یاران بەبەزمی صەفای صەد تەرزی

یەك یەك گەیشتنە سەر لوتکەی بەرزی

گشت مەستی بادەی لەقای خواوە

من پیٚ بەستەی خاك چاو لەدواوە

لەو فیکرەدا بووم یەك هاوەقامیٚ

وردەی بلووره کۆنێکی دامیٚ

هاتە گۆ وردەی شووشەی کۆنە سالٚ

ڕەوان تر لەقالٚ بەزبانی حالٚ[3]

وتی بەردیٚ بووم کەوتووی هەواران

بیٚ نرخ و بیٚ ڕێز ناڕەوای شاران[4]

---

[5] ((سازان)) وەك لەسەرەتای قەصیدەکەوە هاتووە، ناوی دێیەکە لەسەر لای ڕاستی قەراغی رووباری ((سیروان)) لەپشتی هەڵەبجەوە خوێنەوارو شاعیری زۆریان لێهەڵکەوتووە. پەیوەندی یان بەمەولەوییەوە زۆر پتەو بووە.

[1] (ف) ((جارێکی تر لەسەر خواستی شێخی سازانی خاوەن حالٚ . مەولەوی بەزبانی حالٚ لەگەلٚ شووشە شکاوێکدا دەدویٚ)).

[2] واتە: لەوبیرو ئەندێشەیەدا بووم هاودەردێکی خۆم وردە شووشە بلوورێکی دامیٚ.

[3] واتە: من کەوتمە پرسیارکردن لەپارچەی شووشە شکاوەکە . ئەویش بەزبانی حالٚ کە گەلیٚ لەزبانی قالٚ ڕۆشن تر بوو هاتە جواب..

[4] سەنگی هەواران : ئەو بەردە سـ یٚ کوچکەیەیە کەنازیێشتیچەسەر لێدەنێن و لەدواییدا بەجێی دێلن.

هەورامی (١٣٥)

گرتم نەگەردەن بێ باك و شادان
بەلای پیك سەخت كوورەی ئوستادان [٥]

ورد بیم جۆشم وەرد تاویامەوە
تاوە ڕوتبەی بەرز سەر نیامەوە
عالەمی تازە دیم هوەیدا بی
شەخسێ غەریب تەر جە من پەیدابی
بیم وە بلووریێ پڕ جە سەفاو نوور [٦]
لایق وە سوحبەت بەزم سەلم و توور
گا جای (ماء الورد) عەتر عەبیر بیم
بۆ بەخش دەماخ شا تا وەزیر بیم
گا ماوای سەهبای كۆنەی پڕ تەئسیر
نەشئە بەخش حالێ پەی بوڕناو پەی پیر
نەجەرگەی یاران شۆخ دیدە مەس
مەكەردەم گەردش مەشیم دەس وە دەس
جەو بێ قیمەتی وە قیمەت یاوام
وەپایەی ڕوتبەی عالی سەر ساوام
دەورەی دووبارەی ڕای حەق هەر كەس دیش
بۆی باخچەی ئەبەد مەیۆ نەبینیش
جەو بۆ نۆ ئەو نوور هەلای تاقی یەن
ئەڕێزەی من دا بەرقش باقی یەن [٧]

گرتمە ئەستۆی خۆم بێباك و شادان
بەلای سەختی پیك كوورەی ئوستادان [٥]

سۆرانی (١٣٥)

ورد بووم و جۆشام تەن توایەوە
تا بە پایەی بەرز سەرم نایەوە
دنیایێ تازە دیم لە پڕ روویدا
لەمن عەجیب تر كەسێ‌تر پەیدا
بوومە بلووریێ پڕ لەصەفاو نوور
شایستەی بەزمی كۆڕی (سەلم)و (توور) [٦]
گا جێی گوڵاوی عەتری عەبیر بووم
بۆنی دەماخی شا تا وەزیر بووم
گا جێگای بادەی كۆنەی پڕ تەئسیر
نەشئەی ناهەنگی جوانان و پیر
لەجەرگەی كۆڕی شۆخانی چاو مەس
ئەگەڕام ئەچووم ئەم دەس بۆ ئەو دەس
لەوێ نرخیە بۆ بایەخ داری
گەیشتمە پایەی بەرزی‌وەسەلاری
كێ ڕێی دووبارەی ڕێگای حەقی دی؟
لووتی پڕ بەبۆی باخچەی ئەبەدی
ئەو نوورە بۆیە هێشتا تاقیە
لەوردەی لەشما تیشكی باقیە [٧]

---

[٥] شادان : شادمان

[٦] سەلم و توور: دوو برا بوون هەردووكیان كورشی فەرەیدوون شای پێشدادی بوون .

[٧] جەو بۆ نۆ : بەو هۆیەوە ، وە یا بەو بۆن و عەترەوە. واتە: ئەو نورە لەهەموو پارچەكانی لەشمدا تیشكی باقییە

هەورامی (١٣٦)

مەعدوومی سەر شار بەزم دڵ ڕێشی !
تا تۆیچ چون یاران تەسدیع نەکێشی
نەگری وە گەردەن چی هانە ڕێت دا ؟
یا نەنیەی وە سەر ووجوود وێت دا
کەی مەشی نەسیلك یاران هەم دەم ؟
کەی ڕوتبەی عالی مەوینی وەچەم ؟
هەر کەس (تولد) دووبارەش نیەن
نەڵبەت سەعادەت ستارەش نیەن [٨]
هانە ئەشکە نجەی پەستیی نەنگ دا
تا مەنزڵ گیرۆ نەسای سەنگ دا [٩]

سۆرانی (١٣٦)

مەعدوومی مەستی بەزمی دڵ ڕێشی !
تا تۆش وەك یاران ئازار نەکێشی
جێ بەجێ نەکەی چی لەئەستۆتا
پێ نەنێی بەسەر وجوودی خۆتا
کەی دەچیە سەر ڕێی یارانی بەناو ؟
کەی پلەی بەرزی دەبینی بەچاو ؟
هەرکەس (ولادە) ی دووبارەی نییە
هەڵبەت بەختەکەی ئەستێرەی نییە [٨]
وا لەئەشکە نجەی پەستیی نەنگدا
تا جێگا دەگرێ لەسای سەنگدا [٩]

هەورامی (١٣٧) [١]

نەتیجەی ! پاك دین شێخ سازانی!
خاس وەتەن نە دڵ مەعدووم سازانی [٢]
پرسام (حسب الامر) گوزەشتەی نەحواڵ

سۆرانی (١٣٧)

نەتیجەی پاك دین شێخی سازانی!
باش جێ لەدڵی مەعدووم سازانی [٢]
پرسیم وەك فەرمووت ڕابووردووی نەحواڵ

---

[٨] ئەم بەیتە لە (ف)دا نییە. واتە: هەرکەسێك (تولد) لەدایك بوونەوەی دووبارە بەخۆوە نەبینی، ئەوە ئاشکرایە ئەستێرەی بەختەوەری نیە.

[٩] سای سەنگ: گۆڕ

[١] م: بۆ شێخ نۆمنی سازانییە . (ف) لەلاپەڕەی (٤٨٦) داو (ك) لەلاپەڕەی (٥٤٨)دا : بۆ شێخ حەسەنی کوڕی شێخ مۆمنی سازانییە .
(م) لە(بنەماڵەی زانیاران)دا : بۆ شێخ حەسەنی سازانییەو بەمار پێوەدانی لەساڵی (١٣٧٥ . ك) دا لەدنیا دەرچووە ، لەیەکێ لەکتێبەکانی (م) دا دیومە دەڵێ: ئەم (سازانی) یە شاعیر بووەو نازناوی (بولبول)بوە. لەوانەیە . ئەگەر وابێ . ئەو (بولبول)ە یە کەحەزی لەکچەکەی مەولەوی کردووە بیهێنێ و بەڵام ڕێ نەکەوتووە.

[٢] (سازانی) ی یەکەم " دێی سازان. (سازانی) ی دووەم: کردارە بەمانا سازکەرو دروستکەرە واتە وەتەنی خۆت لەدڵی مەعدوومدا سازکردووە.

جواو دا ڕیزەی شیشەی قەدیم سالْ:
زەرفی بیم نەتۆی وەخت شامەوە
چون ستارەی سوبح مەدرەوشامەوە [٣]
پەی گولاْو پاشی و نەشئەی بەزم کەی
گا پڕ گولاْو بیم ، گا مەملوو نە مەی [٤]
گا وە سەر ڕەفەی زەڕین تاقەوە
گاوە دەس ساقیی سیمین ساقەوە [٥]

هاتە گۆ وردەی شووشەی کۆنە سالْ:
زەرفیْ بووم لەتوێی ڕەشیی شامەوە
وەك ئەستێرەی صوبح ئەدرەوشامەوە [٣]
بۆ گولاْو ڕێژیو ئەشئەی بەزمی کەی
گا پڕ گولاْوو گا سەرریژی مەی [٤]
گا بەسەر ڕەفەی زێڕین تاقەوە
گا بەدەس ساقیی زیوین ساقەوە [٥]

هەورامی (١٣٨)

گا ئەسەر پەنجەی بانووی بیْ نیقاب
چون سوەیل ڕەونەق پەنجەی ئافتاب [٦]
ئەبەزم شیرین خوسرەوان دەور
مامام ئەگەردش هەر ساتیْ سەد تەور
گولاْو مە پاشام وە ڕووی یاراندا
بادە مەبەخشام وە مەی خواراندا
گا گەردەن ئەدەس نازك ئەندامان
گا دەس ئەگەردەن ژەرەژ خەرامان [٧]
گاهیْ ڕوو وە ڕووی لەیلیْ ئەندازان
گاهیْ لەب وە لەب شای شیرین ڕازان

سۆرانی (١٣٨)

گا لەسەر پەنجەی بانووی بیْ نیقاب
وەك سیوەیل جیلوەی پەنجەی ئافتاب
لەبەزمی شیرین خەسرەوانی شۆر
ئەهاتمە گەردش هەر ساتیْ سەد جۆر
ئەم ڕێژا گولاْو بەڕووی یاراندا
بادەم ئەبەخشی بەمەی خواراندا
گا گەردن لەدەس ناسك ئەندامان
گا دەس لەگەردن کەبك خەرامان
جار جار ڕوو بەڕووی فرۆشان نازان
یا لێو بەلێوی شای شیرین ڕازان [٨]

---

[٣] شام : شەو ، ستارە: هەسارە ، ئەستێرە ، واتە وەکو ئەستێرەی پرشنگدار لەتاریکی شەودا ئەدرەوشامەوە.

[٤] سەر شار ، (م) ، (ك) / مەملوو ، هەردووکیان بەمانا پڕە ، (کەی) : لەقەبی پاشایانی میدییە.

[٥] سیمین ساق: پووزی سپی وەك زیو.

[٦] بانووی بیْ نیقاب: خاتوونی بیْ پەچە ، سیوەیل: ئەستێرەی سیوەیل کەلەپایزدا هەڵدیْ ، ڕەونەق ، (ف) : ئەزدیك . پەنجەی ئافتاب : پەنجەی خۆر ، مەبەست پێی جوانی زێبایی یە.

[٧] ژەژە هەرامان: کەوی خۆش ڕەوتو لەنجە کەر.

هەستیم بێشومار مەستیم وەكۆیی
توغیانم چون تاف جوانیی تۆیی

هەستیم بێسنوور ، مەستیم جەمو كۆ
توغیانم وێنەی تافی جوانیی تۆ

هەورامی (١٣٩)

جەرووی نادانی ئەو بەزمو ئەو جەم
وەجاویدانم منمانا وەچەم [٩]
فەلەك شی وەقین جەورو ستەم دا
ئەو بەزمو ئەو زەوق گشت دا وەهەم دا
منیچ وەی تەرزە وە سەد پارە كەرد
هەر پارە پەرێم سەد پەژارە كەرد
مەعدوومی! عامەن بەلاو دەردو بیم
ئەوەڵ قارووەی شكستە من نیم
هوشیار بەر میوەی مەستی غەفلەتەن
غەفلەت سەرمایەی هەزار خەجلەتەن
هاكا دەست چەرخ هەم ستێزە كەرد
چون من شیشەی تۆیچ ڕێزە ڕێزە كەرد

هەورامی (١٤٠) [١]

لوقمەكەی ماساو قووڵ دەریای مەیل!
لوخت سای كۆڵەی سارای دەرد لەیل !

سۆرانی (١٣٩)

ئەو بەزمو ئەو جەم لەرووی نادانی
ئەهاتە بەرچاو بەجاویدانی
گەردوونی دڵ ڕەق لێم چوو بەقینا
ئەو بەزمو زەوقەی دوایی پێهێنا
منی بەو تەرزە كردە سەد پارە
هەر یەك گیرۆدە بەسەد پەژارە
مەعدووم : بۆ گشتە بەلاو دەردو بیم
من یەكەم شووشەی شكێنراوە نیم [١٠]
وریابە میوەی مەستی غەفلەتە
غەفلەت سەرمایەی هەزار خەجلەتە
هاكا ها گەردوون ڕقی هاتە جۆش
لە پڕ شكاندنی وەك من شووشەی تۆش

سۆرانی (١٤٠)

لوقمەی ماسیەكەی قووڵی دەریای مەیل!
ڕووتی سای (كۆڵە)ی سارای دەردی لەیل ! [٢]

---

[٨] لەیلێ ئەندازان / ئەو شۆخو شەنگانەن ، لەبەر جوانیی لەسنوور بەدەریان حساب بۆ جوانیی لەیلا ناكرێ و جوانی یەكەی لەچاو ئەواندا بێنرخە.

[٩] جاویدانی : هەمیشەیی .

[١٠] پەنجە رادەكێشێ بۆ پەندێكی عەرەبی كەدەڵێ: ((هذه لیست اول قارورة كسرت في الاسلام) وە ئەڵێ: من یەكەمین شووشەیەك نیم شكابم.

[١] لەدەستنووسێكی مەلا محەمەدی باموكیدا كەلەلایەن خواناسی بەناوبانگ مامۆستا شێخ عەزیزی پارەزانییەوە كەوتە دەستم ، تیایدا لەسەر ئەم چامەیە نووسرابوو: ((وەڵامی مەولەوی یە بۆ مەلا یونسی دانیشتووی دێی ((لوقمە ماسی)).ماساو: ماسی

یاوا پێم نامەی وەش تەحریرەکەت
ئینشای دەروون سۆز پڕ تەئسیرەکەت
حاسڵش : نە بۆ فەرامۆشیمان
وادەی بەزم گەرم بادە نۆشیمان
چەنی هام فەرد گەرد جیایی شی یەن
من و تۆ جە بەین من و تۆ نییەن
ساقی جام وە دەم ئەی یەك مەڕێزۆ
نەشئەی مەی نەدڵ ئەو یەك مەخێزۆ

وەرگیرا نامەی خۆش تەحریرەکەت
ئینشای پڕ سۆزو پڕ تەئسیرەکەت
کورتەکەی : نەبێ فەرامۆشیمان
وادەی بەزمەکەی بادە نۆشیمان
لەگەڵ تۆ نەما گەردی جیایی
من و تۆییمان هاتە کۆتایی :
ساقی جام لەدەم کێمان بڕێژێ
ئەوی تر بەدڵ نەشئەی ئەچێژێ

هەورامی (١٤١)

بەڵ ئەی تەن ئەی گیان تۆنی کەری عەزم
مەی نۆشی و جەستەی من زەمین بەزم [٣]
چون کەوت ئەو دەورە پیاڵەی بێگەرد
نەڕووی ئەی زەمین ، نەقش ئەی چەند فەرد :
بەزمەن ، یاران مەست بادەی باقی یەن
مەعدووم ئەرزەکەی بەزم ساقی یەن
یابالآی ساقی! وەی لادا خەمێ
یاجام ! جەو باقی پەی زەمین نەمێ [٤]

سۆرانی (١٤١)

بۆتەن بەڵکو تۆ عەزم جەزم کەی
جەستەی من بکەی تۆ بە بەزمی مەی [٣]
کە ئەو دەورەی دی ئەو پیاڵەی بێگەرد
نەقش ئەبێ لەڕووی زەویما چەن فەرد :
بەزمە ، کۆڕ مەستی بادەی باقییە
کێڵگەی مەعدووم بەزمی ساقییە
ئەی بالآی ! ساقی بەم لادا خەمێ
ئەی جام! لەوباقی بۆ زەویم (نمێ) [٤]

---

[٢] بەڕێز و هێژا (کاك حەکیم مەلا صاڵح) لەم بەیتەدا لەلاپەڕە (٢٥)دا وردەکارییەکی جوانی بەکارهێناوە کەدەڵێت: (لوقمەکەی ماساو) و (کۆڵەی سارا) جگە لەوەی مانای تریان وەرگرتووە ئاماژەشن بۆ هەردوو گوندی (لوقمەی ماسی) و (کۆڵە سارە) کەیەکەمیان زێدی ئەو مەلا یونسەیە کەشێوەکەی بۆ نوسراوەو دووەمیان ئەو دێیەیە کە بەمەلایەتی تیایدا گیرساوەتەوە، واتە ئەی لوقمەکەی ماسیی قووڵی دەریای مەیل ! ئەی ڕووت و عوریانی سێبەری کوولەکەی سارای دەردی لەسل! ، بۆ چواندنەکە لەوپەڕی جوانیدایە ، نەبی یونس و مەلا یونس هەردووکیان بوونەتە لوقمەی ماسی و بەڕووتی لەدەشتی دەردی لەیلدا لەسێبەری کوولەکەدا ئارام گیرن.

[٣] (م): نمێ بەمانا نمێك ، بەڵام ڕاستەکەی (نەمێ) یە ، وشەکە فارسییە ، واتە: لەو هیوایەدا دژیم کەلەشی من بکەی بەزەویی و بەزمی بادە خواردنەوەت.

هەورامی (١٤٢) (١)	سۆرانی (١٤٢)
بوڵبوڵ گوڵشەن بێ نام و نەنگی!	بویولی باخچەی بێ نا و و نەنگی!
تەرزەو سەر سەرو باغچەی بێ ڕەنگی ![2]	تەزەروی سەروی باخی بێ ڕەنگی!
نوختەی ئینتیهای دائیرەی تەمام!	دوایین زنجیرەی بازنەی بێ وێنەیی!
ئەی دەس نەیچی تووتیی دیای جام![3]	ئەی دەستی!، تووتیی دوای ئاوێنەی!
یانەی دڵ وە فەیز ڕای مەولاناوا!	یانەی دڵ بەفەیض ڕێی مەولا (ناوا))
تەوار تەڕلان: ((مەولاناوا))![4]	شاباز تەڕلان لان مەولاناوا
پایەت بوڵەند بۆ ، سایەت فراوان	پایەت بەرز بێ و سایەت فراوان
پەی پەی گەردەی ڕەم دیدە سیاوان [5]	بۆ ڕەوتی گەلەی دیدە سیاوان

---

[4] ڕوو دەکاتە بالآی ساقی و جامەکەی و داوایان لێدەکاو دەڵێ: ئەی بالآی ساقی تکایە چەمینەوەیەك واتە : ئاورێك بەلای مندا ، ئەی جامی پڕ لەبادە " بۆ ئەم زەوییە وشکەم نمێ لەو بادەیەت .

هەزار ڕەحمەت لەگۆڕی پاکت ئەی میری شاعیران ! ئەی مەولای ئاسك هەستان!.

[1] بەم چامەیە گیانی بێگەردی شێخ حەسەنی مەولاناوایی دەدوێنێ کەلە(١١٣٦.ك) لەدنیا دەرچووەو ، لەدێی ناوبراو لەناوچەی (خوڕ خوڕە) لەشی پاکی نێژراوە.

هۆی دانانی قەصیدەکە ئەمەیە: کچێکی شیریی مەولەوی لەجافەکان دەچێ بۆ کوێستانی (خوڕ خوڕە)و دەپارێتەوە لەڕۆحانێتی شێخی ناوبراو کەبەچاوی تیژی نەتووستووی لەپشتی پەردەی غەیبییەوە ئاگاداریی ئەو کیژە بکات .بڕوانە(م).

[2] گوڵشەن: باخ و بێستان ، گوڵزار: بێنام و نەنگی صیفەتی ((گوڵشەنە)) کەیە ، بێڕەنگی خواکرد واتە کەس ڕەنگی نەڕشتووە خوای گەورە نەبێ ، مەبەست بەهەشتە.

[3] دیای جام ، (ع) ، (ف) ، (پ) : دمای جام : نوختەی ئینتیها : دوا حەلقەی کۆڕی بازنەیی ئەی: شمشاڵ، نەیچی : مەبەست خودایە ، دیای جام: سەیر کەری ئاوێنە .دمای: دوای واتە تۆ شمشاڵی دەستی شمشاڵ ژەنی ، بەمانا ئیلهام لەخوداوە وەردەگریّو ، تووتیی پێش یا پاش ئاوێنەی ، بۆ فێرکردنی توونی زەلامێك لەپشتی ئاوێنەیەکەوە دەوەستێ ، هەرچی بڵێ تووتییەکە دەیڵێتەوە)واتە تۆش هەرچی خوای گەورە پێت بڵێ هەر ئەوە دەڵێیتەوە .سەیری(م) بکە

[4] یانەی دڵ: مەنزڵگەی دڵ. فەیچ: فەڕو بەرەکەت. ڕای : ڕێگە. مەولانا: خوای گەورە. (ناوا): سواغت داوە. مەولاناوای دووەم: گوندەکەی شێخ حەسەنە.وشەی (شاباز) (تەوار)ی بەکارهێناوە کەبەمەعنا کۆترە باریکەیە. بەلآم (شاباز) گەلێ جوانترو پڕ مەعناترە. تەڕلان: چوست و چالاك و زۆر بەهەڵمەت. لان: هێلانە. واتە ئەی کەسێ کەیانەی دڵت بەفەیچ و فەڕو بەرەکەتی خواناسی سواغ داوە. وشەی (ناوا) لەگۆڕینەکەدا وەکو خۆی نوسرایەوە.

هەورامی (١٤٣) [١]

سەرشار ؛ سەهبای بەزم (مناجات)
مەلجەی ئیلتیجای ئەرباب (حاجات)
جای ڕجای جەرگەی پادشاو دەروێش
بارەگاو پەنا پەی بێگانەو خوێش؛
ئاهووی خوتەنیی فەیز ئیسلاهی؛
نافەی ناف ڕاهی جە مەهـ تا ماهی ؛ [٢]
شکۆفەی وەش بۆی ڕەیحانەی ڕەسووڵ ؛
ئەو باوەی ئەمام (طیبە)ی (بەتوول)؟؛
سەرو سایەدار ئیشاندەی وەلی؛
یەعنی یادگار (مرتضی)عەلی؛!
وە ڕەوزە تانا هەر نوور واران بۆ
تا دەفع زوڵمەت دیدەی یاران بۆ
هەوای سایەتان هەر مەمدوود مانۆ
سەبوون بوردەی جورم ئەك زەرمر سانۆ

سۆرانی (١٤٣)

سەر مەستی بادەی بەزمی موناجات؛
پەناگای پەنای ئەربابی حاجات؛
جێی تکای جەرگەی پادشاو دەروێش ؛
بارەگاو پەنا بۆ بێگانەو خوێش؛
ئاسکی خوتەنیی فەیزی ئیلاهی؛
ئاوبانگی بۆنت لەمەهـ تا ماهی ؛ [٢]
شکۆفەی خۆش بۆی ڕێحانەی ڕەسووڵ؛
تازە ئەمامی پاکیزەی (بەتوول)؛
سەرووی پڕ سایەی دەس ئێژی وەلی؛
واتە(یادگار) ی پڕ شکۆی عەلی؛ [٣]
بەسەر مەزارتا هەر نوور باران بێ
زوڵمەت ڕەوێنی دیدەی یاران بێ
شنەی سێبەرتان مەودای بمێنێ
گڕ بردووی تاوان ئەك زیان بێنێ

---

[٥] ع.م لەمەعنای (پەی پەی کەردەم لاەم) ئەفەرموێ: (پەی: بۆ. پەی کەردە: قاچ بڕین بریندارکردن. وەئەفەرموێ: یاخوا هەمیشە پایەت بڵندبێ و سێبەرت فراوان بێ بۆ بریندارکردنی گەلەی ئاسکان، لێرەدا مەبەست ئەو کەسانەیە کەداواکارو خوازیاری فەیچ و بەرەکەتی ئەولیای خوای گەورەن. لەهەندێ نوسخەدا لەجیاتی (پەی کەردەی) نوسراوە (یا تاخگە) واتە سایەت بڵندو سێبەرت چڕو پڕ بێ: تا ببێ بەجێگای کۆمەڵی چاو ڕەشان

[١] لەسەر گۆڕی باوە بادگار وتراوە: وەیا دوور بەدوور لەگەڵ ڕۆحانێتی پاکیدا دەدوێ، ئەم ((باوە یادگارە)) وا ئەزانم گۆڕی پیرۆزی لەدێی ((هەوارە)) لەنزیك دێی تەوێڵە ، وەیا لەناوچەی (باوەجانی)یە ، وەیەکێکە لەئیمام زادەکان زۆر هەوڵمدا سەرچاوەیەکم ئەبینی باسی ژیانی بکا.

[٢] خوتەن: ناوچەیەکە لە((ترکستان سارا) بەئاسکی هەڵگری میسكو عەنبەر بەناوبانگە.

[٣] یادگار: لەطافەتی تێدایەو دارای دوو مەعنایە.

هەورامی (١٤٤)

نا پوختە كاریو شەرمەساریی من
خەجلەتم غەفلەت گوناە كاریی من
كەفتەن وە هەمدا پەند زۆر ئاوەردەن
ڕووی ڕجام وە پای بارەگات كەردەن [٤]
تۆ چۆن جە ئەولاد ئەمجاد مەولای
پەی ڕجا وەجا ، پەی هیممەت ئەولای
زاریو زگاری زویری كەردم
وەبارگەی پاكت پەنا ئاوەردم [٥]
ئامام سەر نیام وەو بارەگاوە
غەریو مووسفید وەڕووی سیاوە [٦]
تەن مەعسیەت بار ، دەروون پڕ جە دەرد
دیدە تەڕ ، لەب خوشك ، دڵ گەرم ، نەفەس سەرد
های چەند پلەی سەخت هانە ڕێمەدا
جەڕووی ئیلتیفات بدیە پێمەدا

سۆرانی (١٤٤)

نا پوختەكاریو شەرمەزاری من
ڕوو زەردی غەفلەت گوناهباریی من
كەوتۆتە سەر یەك نیمە دەرەتان
ڕووی تكام هێنا بۆ بارەگاتان [٤]
تۆ چون لەنەوەی شێری یەزدانی
بۆ تكا و هیمەت بەجێ و شایانی
زاری و زەبونی شێلای حەیاتم
بەرەو ڕووی پاكی بارەگات هاتم [٥]
هاتمو سەرم نا بەو بارگاوە
موو سپی غەریب بە ڕووی سیاوە [٦]
تەن پڕ گوناهو دەروون پڕ لەدەرد
دڵگەرم ، تینوو، چاو تەڕ ، نەفەس سەرد
های چەن پلەی سەخت وا لەسەر ڕێما
لەڕووی ئیلتیفات بڕوانە پێما

هەورامی(١٤٥)

بەڵكم جە ڕووی ئەو ئیلتیفاتەوە
مەولام حازر بۆ وە نەجاتەوە
دەس شای مەردان مەدەد كارم بۆ
پلە ئەو پلە ئەو دەس وارم بۆ
مەعسیەت ئیەن چون هیچ سەد مەتێ

سۆرانی (١٤٥)

بەڵكو لەڕووی ئەو ئیلتیفاتەوە
مەولام حازر بێ بە نەجاتەوە
دەستی شای مەردان مەدەد كارم بێ
پلە بە پلە ئەو دەسبارم بێ
گوناە قەد ئیە وەك هیچ صەد مەتێ

---

[٤] نیوەی یەكەمی ئەم بەیتە لە(ف) دا ئاوایە:
جە دەس شەفیعان ڕجام ویەردەن

[٥] زگاری (م) : واتە: زەبوونیو ئەوكاری .

[٦] وەو بارەگاوە، (م) : وە بارەگاوە.

خەیلیٚ مەلولم ، یا پیر ! هیممەتیٚ
هیممەتت باعیس ڕستگاری بۆ
یار بۆ ، دیار بۆ ، یادگاری بۆ [٧]

گەلیٚ زەبوونم با پیر ! هیممەتیٚ
هیممەتت باهۆی ڕستگاری بیٚ
یاربیٚ ، دیاربیٚ ، (یادگار)ی بیٚ [٧]

هەورامی (١٤٦) [١]

کام سارا سەد سەنگ نوور پیٚدا وەشتەن؟
کشتش کشت دەشت هەر هەشت بەهەشتەن
فەزای سایەی عەرش دانای جەلیلەن؟
یا بارەگای پاك (سید خلیل) مَن؟
ئەسرار پەردەی غەیب مەحروم پەیك!
سایەی خودایی ! (سلام علیك) [٢]
کردەم نالایەق ئەو وەسلاوەن
ڕوو زەردیم موحتاج وە یەك جواوەن [٣]
هەر یەك شەفیعیٚش پەی ویٚش ئاوەردەن
من خەجاڵەتیی ویٚم شەفیع کەردەن [٤]

سۆرانی (١٤٦)

نووری سەد ڕەنگە، ئەوە کام دەشتە؟
سەوزەی وەك سەوزەی هەر هەشت بەهەشتە
فەزای سای عەرشی دانای (جلیل) ە؟
یا بارگای پاکی (سەیید خەلیلە)؟
پەیکی مەحرەمی پەردەی نیهانی!
(سلام علیك) سایەی یەزدانی!
گە ربە کردەم بیٚ سڵاو حەرامە
ڕوو زەردیم : هانای بەیەك وەرامە
هەر یەك هیٚنای یەك بۆ تکاکاری
منیش هیٚناومە : ڕووی شەرمەزاری

هەورامی (١٤٧)

یەکیٚ جە دۆسان بەو زام نۆوە

سۆرانی (١٤٧)

یەکیٚ لەدۆستان بە زامی نۆوە

---

[٧] یادگاری بۆ ، (م) ((بۆ یادگار بشیٚت . وەلەوانە بیٚ کە لەپیاویٚکی گەورەی وەك (باوە بادگار) بوەشیٚتەوە)) مەولەوی وەك لەجیهانی مادەو ناسووتدا ژیاوەو لەگەڵ زیندوان دواوە ، هەرواش لەجیهانی گیان و مەلەکووتیدا ژیاوە ، بۆیە لەگەڵ مردووداندا دەدویٚ و دەکەویٚتە گفت و گۆوە.

[١] وەکو لە پیشەوە باسمان کرد–قادربەگی کوڕی کەیخەسرەو بەگی جاف بەگوللەی ویٚڵ شەهید دەبیٚ و تەرمەکەی دەبەن بۆ گۆڕستانی سەیید خەلیل نزیکی قەڵای شیٚروانە. مەولەویش ئەم قەصیدەیەو بەو هۆیەوە دەنوسیٚ بۆ سەییدخەلیل کەیەکیٚکە لە ئیمام زادەکان،

[٢] غەیب، (م): (مەریوانی) : غەیبی. قسە لەگەڵ سەیید خەلیل دەکاو پیٚی دەڵیٚ: ئەی پەیکی مەحرەمی نهیٚنی یەکانی پەردەی پشتی جیهانی غەیبی ! ئەی سایەی خودایی ! (سلام علیك).

[٣] ئەم بەیتە لە (ف) دا نی یە. واتە ئەگەر کردارەکانم لەبەر ناپوختەیی یان شایستەی ئەوەیان نی یە سڵاوت پیٚشکەش بکەم. خۆ ڕو زەردیم هیچ نەبیٚ پیٚویستی بەیەك وەڵامە.

[٤] هەموو کەس تکا کاریٚکی بۆ خۆی هیٚناوە، منیش خەجاڵەتی و شەرمەزاریم کردووە بە تکاکاری خۆم و ڕووم بەرەو ئاستانەت ناوە.

هەورامی	سۆرانی
سەر نی یان وە خاك ئاسانەی تۆوە [٥]	سەری نا بەخاك ئاسانەی تۆوە
میهمان غەریو کەرەم سەرای تۆن	میوانی ئامۆی کەرەم سەراتە
موحتاج وە ڕیزەی سفرەی ڕجای تۆن	چاوەڕێی وردەی سفرەی ڕجاتە
دریغی مەکەر ئامان سەد ئامان	لێی دریغ مەکە: کەرەمتان چی یە؟
مەفەرما میهمان بێ تۆشە ئامان	مەفەرموو: میوان توێشووی پێ نی یە
یا خەلیل، دەخیل کێ عادەت کەردەن؟	کێ کردی بەخوو؟ یا خەلیل ئامان!
تۆشە وە دەرگای کەریمان بەردەن [٦]	توێشوو بەرێ بۆ دەرگای کەریمان!!

هەورامی (١٤٨) [١]	سۆرانی (١٤٨)
پۆی خەیاتەی فەرد بۆ عەنبەرینت	پۆی تونی فەردی بۆ عەنبەرینت
دەس ڕێسەکەی فیکر بیکر شیرینت [٢]	دەسڕێسی فیکری بیکری شیرینت
چون ئارەزوی وەسڵ نەتۆی مەحروومی [٣]	وەك نیازی وەصڵی ناو تونێی مەحروومی
تەندە بێت وەتان فەرد مەعدوومی [٣]	تەنێن بە تانی فەردی مەعدوومی
چون (شەبەندە ڕۆژ) سەد تەرزە ڕەنگ دا	وەك (شەبەندە ڕۆژ) سەد جۆر ڕەنگ دا
تەوەن دان وە تاڵ دیبای فەرەنگ دا [٤]	بەردی بە تاڵی پارچەی فەرەنگ دا

[٥] ئەم دۆستە قادر بەگی جافە کە تازە بە گولەی وێڵ شەهید بووە.

[٦] ئەم بەیتە زۆر بە هێزو کاریگەرە.

[١] ئەم هەڵبەستەلەلای مەولەوی یەوە وەڵامە بۆ شێخ (عبدللە) ی داخی، کەقەصیدەیەکی پەنجاو یەك شیعری دەنێرێ بۆ مەولەوی، لەم قەصیدەیەدا(١٥) بەیتی مەولەویی نا بە ناو تێ هەڵکێش بە شیعرەکانی خۆی دەکا. من ئەو قەصیدەیەم لایە. لەبەر تەسکیی ماوە لێرەدا بڵاوم نەکردەوە.

[٢] (پۆ) لەم بەیتەداو (تان) لەبەیتی دووەمدا: تان و پۆی تەونە، تان و ڕایەڵ: تاڵی ستوونی، پۆ: ئاسۆیی(افقی)، تانەکە بریتی یە لەفەردەکانی مەعدووم، پۆکەی بریتی یە لە بەیتەکانی داخی، شیعرە تێ هەڵکێشراوەکانی مەولەوی باسی دووری و مەحرووم بوون لە وەصڵ دەکا ، فەردەکانی داخی لە ئارەزووی وەصڵ دەدوێ. ئەم دەست ڕێسەی داخی بەلای مەولەوییەوە. بیرو فکرێکی ئیبداع و تازە بووە، لەو سەردەمەشدا هەرشتێك تازە بووبێت بە(فیکری بیر) تەعبیریان لێ کردووە. واتە ئەم فکرە وەك کچێك وایە کەهێشتا شوی نەکردووە.

[٣] واتە ئەم تێ هەڵکێشە: وەك ئارەزووی وەصڵە- بەو جوانییە_ کە بخرێتە ناو خەیاڵی دووری و فیراق. (م): (لێرەدا مەولەوی بەنەزاکەت خۆی نەشکێنێ کە شیعری داخی بە ئارەزووی بە یار گەیشتن، وەشیعری خۆی بە خەیاڵی نائومێدی دادەنێ.)

[٣]

پەی دەفع سەودای دەرد نەمامان
بەرگێ بێ پەی دڵ سەر تاوە دامان [٥]
دڵ نەو بەرگ و بۆی جارانش نەبی
رووی لوای مەجلیس یاراش نەبی

بۆ چارەی عەشقی دەرد نەمامان
بۆ دڵ بەرگی بوو سەرتا بە دامان
دڵ بەرگ و بۆکەی جارانی نەبوو
رووی ناو مەجلیسی یارانی نەبوو

هەورامی (١٤٩)

پۆشتەت کەردەوە ئیحسانت یاوا
دەك هەی دەوڵەمەند یانەت هەر ئاوا
بێ باکیم عیللەت دڵ سەردی نی یەن
بێ میلیم جە تەرك هام فەردی نی یەن
بەڵام مەسئەلەی فتوای قەزای حەق
ئەمەحکەمەی شەرع حاکم (مطلق)
ئەو عەرووس (سۆز) وە دڵ پەروەردە
خەرج گیان وە گیان وە کابین کەردە [٦]
وە هەرسێ تەڵاق باینە کەردەن
یاد رەجعەتش وە دڵ ناوەردەن [٧]

سۆرانی (١٤٩)

پۆشتەت کردەوە ئیحسانت رەوا
دەك هەی دەوڵەمەند ! ماڵت هەر ئاوا
بێباکیم بە لگەی دڵ سەردی نی یە
بێ مەیلیم تەرکی هاو فەردی نی یە
بەڵام مەسئەلەی فتوای قەزای حەق
لە دادگەی شەرعی حاکمی موتڵەق
ئو بووکی (سۆزی) ی بە دڵ پەروەردەم
کردمە مارەیی گیانی خەم زەدەم
دای سێ تەڵاقی بە (بەینوونەتی)
ئەی هێنا بە دڵ : یادی ڕیجعەتی

هەورامی (١٥٠)

کەم بی شنۆی وەش ئاە سوب دەمی
وشکاوش ئاما جۆی چەمەی چەمی [٨]

سۆرانی (١٥٠)

ها ! شنەی خۆشی ئاهی سوب دەمی
نەما، وشك بوو جۆی چاوەی چەمی

---

[٤] شەبەندە ڕۆژ: قوماشێکی جوانی ڕەنگاو ڕەنگە بەچەند تەرزێ ئەنوێنێ . واتە : بەم قوماشەت بازاڕی قوماشی فەرەنگت شکاند.

[٥] واتە ئەو قوماشەت کە بۆچارەی دەردی سەودای نەمامان بوو، بۆ دڵ بەرگێکی سەرتا بە دامان و ڕەسا بوو.

[٦] لێرەدا (سۆز) ی خۆشەویستیی چواندووە بە تازە بووکەوە، کەئەو بووکەی بەنەقدی گیان پەروەردە کردووەو، گیانیشی کردووە بە مارەیی، بەڵام قەزاو قەردەر بە یاسای شەریعەت ئەو بووکەی بە من ڕەوا نەبینی و سێ بە سێ پێی تەڵاق دام، ئێستا لە شوێنی بووکی (سۆز) دا (بێ سۆزی) دڵی کردووم بە نشینەو هەوارگەی خۆی، بەم بۆنەیەوە ئەم بۆنەیەوە ئەو هەستەم نی یە یاد دۆستانی پێ بکەم. ماکی (مطلق) : خوای گەورەیە

[٧] طە لاقی باینە: جوێ بوونەوەی ژن لە مێرد بە تەواوی . طە لاقی ڕجعی: پیاو دەتوانێ بیگێڕێتەوە ژێر ڕکێفی خۆی.

(بێ سۆزی) مەنزڵ دڵ کەرد وە یاتاخ
پەی ئاو و هەواش ئەو ئاه و ئەو داخ [9]
وەبێ من تۆ وێت زیهنت پێ یاوان
خاست فەرماوان دانەت شکاوان [10]
بێ بەدەڵەن عومر خاسش هەر پاسەن
باختش پەی مەعشووق بێ بەدەڵ خاسەن [11]

دڵ بۆ (بێ سۆزی) بوو بە مەنزڵ بۆی
بۆ ئاوو هەوای: ئاه و ئاخ وئۆی
بە بێ من تۆ خۆت زیهنت خستە سەر
فەرموودەت تەواو ئەشکێنی گەوهەر
عومری بێ بە دەڵ شایستەی وایە
بەلاش بۆ مەعشووق سەرفی ڕەوایە

هەورامی (١٥١) [1]

ئەیاز هومراز ناڵەو ئاخ و دوود
عەرزش هەن وە خاك ئاسانەی مەحموود
یاوا، وات، نامەی شیرین (انشادت):
ئەی ڕەمەزاندا ئەشوون جە یادت [2]
ئەکەردەن ئیفتار- دۆسەکەی کامڵ ا-
سیوای وەی مەی کووس خەیاڵەکەت دڵ [3]
فاتحەی کتاب دۆعام، شەو ئەر ڕۆن
ئیلتیماس حوسن خاتمەکەی تۆن [4]

سۆرانی (١٥١)

ئەیازی هاوڕێی ناڵەو ئاخ و دوو
عەرزی بچووکیی هەیە بۆ مەحوو
هات و تی نامەی پڕ ئاوازی خۆش:
ماوەی ڕەمەزان ئەمکەی فەرامۆش
ڕۆژوو ناشکێنی-دۆسەکەی کامڵا-
جگەلە بادەی خەیاڵەکەت، دڵ
فاتیحەی دۆعام شەوە یا (ڕۆ) یە
داوام هە رحوسنی خاتیمەی تۆیە

---

[8] واتە : بەهۆی نەمانی سۆزەوە شنەی نەسیمی بەیانیانم کە بۆتەوە، جۆگەی سەرچاوەی چەم و ڕووباری وشك بووە.

[9] (بێ سۆزی) کەدڵی کردووم بەنشینگەی ، لە جیاتی ئاو و هەوای خۆش وسازگار ئاه و داخە (لف و نشر) ی مورەتەبە واتە: ئاو: ئاه و ، هەوا:داخ. نیوەی دووەمی ئەم بەیتە لای (ف)و(ك) ئاوایە:
پەی ئاوو هەوای ئەو ئاه و ئەو داخ

[10] دانەت شکاوان: دانە: گەوهەری بەردی بەبەها، لێرەدا مەبەست قسە ی جوانە، دەم: چوێنراوە بە سندووقێ کەبەردی بەنرخی تیادا بێ واتە: سندوقی دەمت کردەوە قسەی وەك گەوهەرت هەڵدا.

[11] ئەم بەیتە بەیتی مەولەوی یەو تێ هەڵکێشی بە یتەکانی داخی یە.

[1] وەڵامی نامەیەکی مەحموود پاشای جافەو لە مانگی ڕەمەزاندا بووەو داوای دۆعای خێری لێ کردووە.

[2] وات، (ك) و (پ) : پێم. (یاوا) و (وات) دوو کردارن و نامەی شیرین .. دەبێ بە فاعیل بۆ هەردووکیان. (ئەی ڕەمەزاندا .. وراوی (وات) ەکەیە.

[3] وشەی (دڵ) فاعیلە بۆ (ئەکەردەن).

حەق وەلوتف وێش باوەرۆ ئەو ڕێت
سوود سەرمایەی عەقیدەکەی وێت

هەورامی (١٥٢)

وەرنە من لافاو تاوانان بەردەن
دۆعام ڕای دەرگای قەبووڵ گوم کەردەن
ئەیچی ! من پەنجەی پای نالەم سفتەن
تۆ دەی چون تەئسیر وە ناڵەت جفتەن [٥]
چەند فەرد مەعدووم دەروون ئەوەیدا
باوەر جە تەنە نخوای ناڵە وە ئەیدا [٦]
من وێم مزانوو کام تۆمم کاڵان
یاران پەی هیممەت وە ئەم مەلاڵان [٧]
کەرەم دەر ئە دەس ڕجای ئەوگاران
بۆ بەخشەم وە عەشق، (مظنه) ی یاران [٨]
وەختێ گۆشەی شار خامۆشان بۆ جێم
ئەبوون وە تەصدیع هامسایان وێم

خوا بە لووتفی خۆی جووتی بکا بۆت
سوودی سەرمایەی عەقیدەکەی خۆت

سۆرانی(١٥٢)

ئەینا خۆ سەیلی گونا منی برد
دۆعام ڕێی دەرگای قەبوولی گوم کرد
ئەیچی ! پێی ناڵەم قەرە برووتە
تۆ چون سۆز لەگەڵ ناڵەتدا جووتە
چەن بەیتی مەعدووم دەروون لە وەیدا
لەجێی ئەو وێنە ناڵە بەئەیدا
من خۆم ئەزانم کام تۆوم وەشان
یاران بۆ هیممەت ئەم کەن دەس نیشان
کەرەمت چاکی دەستی ئەوگاران
بم بەخشە بەشقی گومانی یاران
شاری خامۆشان کاتێ بوو بە جێم
ئەبمە سەرێشەی دەرو دراوسێم

---

[٤] نیوەی یەکەمی ئەم بەیتە لە (ف) و (ك) دا :

فاتیحەی دۆعام ئەر شەوەن ئەر ڕۆن

(ڕۆ) وشەیەکی هەورامی یەو بە مانا ڕۆژە. خرایە نێوان دوو کەوانەوە.

[٥] ناڵەم، (ك) : تاڵەم.

[٦] ناڵە وەنەیدا: (ك) : ناڵەو ئەیدا.

[٧] تۆمم، (ف) : تۆمێم. واتە تۆو ێکم

[٨] دەر، (ف): دام، لە (ك) دا نیوەی یەکەمی بەیتەکە وایە:

کەرەم دامنەی دەس ڕجای ئەوگاران.

هەورامی (١٥٣) [1]

چێش وا چۆ مەعدووم خەستەی مەهجوویت ؟
حاڵ دیدە و دڵ جە دەرد دووریت[2]
بدیە بەو دەجلەی بێ کەنارە دا
ڕەوانەن وەبەین بەغدا شارەدا
سەیر کەر ئەو گەرماو شەرارەو تاوە
هوەیدا : هامن جە لای بەغداوە [3]
ئەو ئاخر وشکاو ئەسرین دیدەم
ئێد دما نەفەس دڵەی خەمیدەم [4]
جەو گەرماو جەو ئاو بەر گوزیدەکەم !
تەفتیش کەر حاڵات دڵەو دیدەکەم [5]

سۆرانی (١٥٣)

بڵێ چی مەعدووم خەستەی مەهجووریت ؟!
حاڵی دیدەو دڵ لە دەردی دووریت
سەیری ئەو دیجلە بێ کەنارەکە
ڕەوان لەبەینی ئەو بەغدادەکە
سەیری ئەو گەرماو ئەو گڕو تاوە
هاوین دیارە لەلای بەغداوە
ئەو دوا وشکاوی فرمێسکی دیدەم
ئەم دوا هەناسەی دڵەی خەمیدەم
لەو گڕو گەرمای بە ر گوزیدەکەم
بزانە حاڵی دڵ و دیدەکەم

هەورامی (١٥٤) [1]

جە دووریت دەروون مەوج دەریای هوون
مدۆ وە چەمدا ، بەڵام چێش کەروون؟[2]
پا تەخت مەحموود (دار السلام) من
منیچ کەمێ فام ئەیاز جەلامەن [3]

سۆرانی (١٥٤)

خوێناو لەدەرون وەك دەریای بێ بن
لەچاو سەر ئەکا، بەڵام چی بکەم من
پای تەختی (مەحموود) (دارالسلام) ە
فامی (ئەیاز) یش کەمێکی لامە

---

[1] مەولەوی لە ساڵی (١٢٩٢) دا بۆ مەحمود پاشای جافی نووسیووە کە لەو سەردەمەدا ماڵی لەبەغدا بووە لەوەڵامی نامەیەکدا کە بۆ هەواڵ پرسینی مەولەوی ناردبوو.

[3] شەرارەی ، (ك) : شەرارەو.

[4] خەمیدەم: (ف) (م) : خەم دیدەم.

[5] بەرگوزیدەکەم: هوڵبژاردەکەم!، واتە : سەیرێکی ئەو دیجلە پان و بەرینە بکە کەبەناوەڕاستی بەغدا تێدەپەڕێت وەسەرنجێ بدەرە تینی گەرمای هاوینی بەغدا، ئەویان دواتکی فرمێسکی چاوەکانمەو ئیتر وشکاویان هاتوەو ئەمیشیان دوا هەناسەی دڵە خەفەتبارەکەمە جا بەو گەرمای بەغداو ئاوی دیجلەدا بزانە حاڵی دڵ و چاوم چۆنەو لەچیدا دەژیم.

[1] دیسانەوە لە ساڵی (١٢٩١-ز) دا ئەم نامەیەی نووسیوە بۆ مەحموود پاشا کە لەو کاتەدا ماڵی لەبەغدادا بووە.

[2] واتە: بڵێ ێ چی مەعدووم کەنەخۆش و غەمتەی دەردەی دووریتە ئایا حاڵی دیدەو دڵی چۆن بەهۆی دوریتەوە؟ حاڵیشی لەبەیتەکانی دواوەدا دیاری ئەکات.

ئەیازت فاماش تەفائول کەردەن
سلأمەتیی تۆش وەیاد ئاوردەن[٤]
وەخارو خاشاك موژەی چەسپیدە
سەد بەستەن ئەدەور سەر چەمەی دیدە
وەرنە دەجلەی غەم تۆغیان کەردە بێ
تا ئیسە چەند جار بەغداش بەردە بێ

ئەیازت فامی فالی کردە هۆ
بەدیی کرد تیایدا سەلامەتیی تۆ
بە دڕکی مۆژەی پێکەوە نووساو
کردم بەربەستی سەرچاوەکەی چاو
ئەینا دەجلەی خەم ئێقی کردبوو
چەند جار تا ئێستا بەغدای برد بوو

هەورامی (١٥٥) [١]

مویارەکت بۆ بەزم ئەو وەخێر
تۆخوا تە نخوای من خاس بکەر سەیر
سێرکەر تەماشای ئەو جەمین جامان
وە (خصوص) ئازیز شای ئەونەمامان [٢]
وەخت ئامۆشۆی ئاماو لواشەن
تەرزەکەی وەبەرز دەورەی سەماشەن
گرمەی نەققارەو، لرفەی شەروالان
خشپەی پاموورەو زرنگەی خرخالان
چریکەی سورناو پریکەی خەندە
پەشێویی زوڵفان ڕیشەی دڵ کەندە
ئیشارەی وە ناز لەب خەندەی وە نەرم

سۆرانی (١٥٥)

موبارەکت بێ بەزمی ئەو بەخێر
تۆخوا لەجێی من سەیری کە تێر تێر
تێر بکە سەیری ئاسك ئەنداماں
بەتایبەت لە نجەی شای ئەو ئەمامان
کەلەهاتوو چۆی گەرمی بەزمایە
تەرزەکەی بالأی دەورەی سەرمایە
دەنگی کەڕەنا، ورشەی شەروالان
خشپەی مووروو پێ زرنگەی خرخالان
چریکەی زورنا، خەندەی دوور ئەندێش
پەشێویی زوڵفی ڕیشەی دڵ هەڵکێش
ئیشارە بەناز لێو خەندە بەزم

---

(٣) كەمێ ، (ك) : كەم كەم.

(٤)

(١) بەهۆی ژن هێنانی مەحموود پاشاوە (م): (...وەك لە حسیەن بەگی جافم بیستووە ئەم زەماوەندە بۆ یەكەم ژن هێنانی بووە كەئەمنە خانی كچی قادر بەگی ڕۆستەم بەگی (وەلەد بەگی) ی هێناوە، وەلەم شایی یەدا ئافرەتێكی گۆرانی بێژ خەڵكی (كەرەند) كەناوی (تاوس) بووە، گۆرانی بۆ ژنان وتووە).
وەهەروەها ئەم (تاوس)ە برایەكی (فەرەج) ناوی لەگەڵدا بووەو گۆرانی بۆ دەستەی پیاوان وتووە.
وەهەروەها لەم بارەیەوە بە فارسی و بە شیعر نامەیەكی بۆ نووسیووە ، پشت بەخوا لەم دیوانەدا بەرچا و دەكەوێ.

(٢) جەمین جامان: ڕوخسارو ڕویان وەك جامی جەم ، مەبەست ئەو ژنانەن كەهەڵپەڕن، شای ئەونەمامان مەبەست پێی : بووكەكەیە.

نمانای خالآن نەتۆی پەردەی شەرم

هەورامی (١٥٦)

سەرچۆپی وەناز قۆڵ هۆردای دەسماڵ
بریقەی شیشەو لەرەی لیمۆی کاڵ [٣]
ورشەی ستارە، ئەو زوڵف بووم زەڕ
چون (قەوس) و (قەزەح) گرتەن دەور وەر [٤]
جەو بەزم شیرین منیش کەر وەیاد
بەزمتان جەم بۆ دایم وە دڵشاد
من ویم زوو زانان تاڵەم پەشیوەن
ڕەفیقم مەینەت ، ئەسیمم دیوەن
خودا وە تۆش دان سەیر ئەمامان
وە من ڕەنگ زەردی و ناڵەی بێ سامان

هەورامی (١٥٧) [١]

چون چیهرەی خەیاڵ ڕوخسارەکەی ویش
نە تۆی پەردەی دڵ مەعدوومی دڵ ڕیش [٢]
نمانا جەمین شای سۆسەن خالآن

خالآن نیشان دان لە توێی پەردەی شەرم

سۆرانی (١٥٦)

سەرچۆپی بەناز سووڕانی دەسماڵ
بریقەی خشڵ، لەرەی لیمۆی کاڵ
پرشەی ئەستێرەی سەر زوڵفی زێڕین
چون ئاوێزەی دەور ئەو خۆرەی زێڕین
لەو شیرین بەزم منیش یادکە یاد
بەزمت هەر چەم بێ، هەمیشە دڵشاد
من خۆم زوو زانیم بەختم پەشێوە
مەینەت هاو دەم هاو ژینم دێوە
خودا بە تۆی دا سەیری ئەمامان
بە من ڕەنگ زەردی و ناڵەی بێ سامان

سۆرانی (١٥٧)

وەك ڕووی خەیاڵی ڕوخسارەکەی خۆی
لە دڵەیمەعدوومی دڵ پڕ ئێش و ئۆی
ڕووی خۆی پیشاندا سۆسەن خالآن

---

[٣] قۆڵ هۆردای دەسماڵ: لەکاتی هەڵپەڕیندا دەستە سڕەکەی ڕادەوشێنێ و هەوڵی دەتەکێنێ.

بریقەی شیشەی : پرشنگی زێڕو زیوی مل و یەخەیان.

لیمۆی کاڵ: مەبەست مەمکیانە.

[٤] ئەم بەیتە بۆ گۆڕینەکەی زۆر ئازاری دام.

[١] باسی جوانی وناسکیی شۆخێك دەکا کەلەتوێی دەوارێکی ڕەشەوە کەم کەم وەکو مانگ گۆشە دەکێشێ (م) دەفەرموێ: ئەو شۆخە کچە جافێك بووە.

[٢] نیوەی یەکەمی ئەم بەیتە لای (ك) و(پ) ئاوایە:

نەپەردەی دڵەی مەعدوومی دڵ ڕێش

وشەی (چیهرە) (مشبە بە) ی یە ، (جەمین) لەبەیتی دووەمدا (مشبە)ە. واتە ئەم کچە شۆخە دوو ڕوخساری هەیە، ڕوخساری ڕاستەقینەی خۆی. وە ئەو ڕوخسارەی کەمەولەوی لە توێی پەردەی دڵی خۆیدا بەخەیاڵ کێشاوێتی . واتە : شای سۆسەن خالآن وردە وردە لە گۆشەی دەوارە ڕەشەکەوە چیهرەی خۆی پیشاندا، ئەم چیهرەیشی هەر وەك هەمان چیهرەی بوو کەمەعدووم لە دڵی ڕێشی خۆیدا بە خەیاڵ کێشابووی.

کەم کەم ئەگۆشەی لای سیا مالآن
زەمین منەت بار پا مەنیاو مەویەرد
جار جار وە ڕووی ناز باوەشێن مەکەرد [3]
باوەشێن مەکەرد وەسەفحەی بێ گەرد
نازکیش جە باد ئیحتیات مەکەرد
ئەتۆی تاریکی تای شەدەی بێ گەرد
لە گافەت چون ئاو حەیات مەوج مەومرد [4]

کەم کەم لە گۆشەی لای سیا مالآن
وورد وورد ئەڕۆیی زەوی منەت بار
ئەی کرد باوەشێن لەروی ناز جارجار
ئەی کرد باوەشێن صەفحەی بێ گەردی
پارێزی ئەکرد لە بای بە وردی
لە توێی تاریکی شەدەی بێ خەوشا
وەك ئاوی حەیات جوانیی ئەدرەوشا

هەورامی (١٥٨)

غەریب بیم چەنیم کەرەم نمانا :
وەسەفات پەرێم خەدەنگی شانا [5]
ئەو سەد چون یاران گیان تەسلیم کەردەم
خاس بی پەی یادگار خەدەنگێ بەردەم [6]

سۆرانی (١٥٨)

لەبەر غەریبیم کەرەمی باری
هاوێشتی تیرێ بۆ من بە دیاری
هەرچەن وەك یاران گیانی خۆم پێدا
باش بوو بە دیاری تیرێکی لێدا

هەورامی (١٥٩) [1]

دەرد وەبان دەرد زامان کاری
گرد جەلام جەم بی، یە تەشریف ماری
ئای یە چیشت کەرد تەشریفت ناوەرد؟
دەردت دا وەدەرد ، مەینەت ماتەم کەرد [2]

سۆرانی (١٥٩)

دەردی دوای دەردی دەردی نهێنی
گشتی کۆ بووم لام تۆ تەشریف دێنی
چیت کرد ئەمە تۆ ؟ ئای بۆ نەهاتی
دەردت دا بەدەرد، خەم بەمەینەتی

---

[3] ئەم بەیتە لێرەدا (ك) و لە (پ) دا نی یە ئەم بەیتە دیسان لەپارچەی (خەرامان ئاما ئەتۆی پەردەوە) دووبارە بۆتەوە.

[4] کچەکە لەناسکیدا ئاوی حەیاتەو لە توێی تاریکایی دەواری ڕەشدا ئەبریسکێتەوە، (ئاوی حەیات لە تاریکایی دایە).

[5] جوانی یەکەی بەجۆرێکی کوشندە وا کاری تێ ئەکا وەکو یاران گیان دەدا بەدەستەوە، بەلآم لەناو یاراندا تیرێك بە تایبەت بۆ یادگار دەگرێتە مەولەوی.

[6] ئەم قەصیدەیە یەکێکەلە قەصیدە شاکارەکانی.

[1] لەسەر فەرموودەی (م) بۆ کچە بەگزادەیەکی جافی (ئامینە) ناوناسراوە، کچی شیریی مەولەوی بووە، گفتی داوە بە دیدەنی بچێ بۆ لای مەولەوی و لە دواییدا نەچووە، کچەکە بەنامەیەك عوزرخواهیی نەهاتنەکەی بۆ دەنوسێ و داوای چاوەزارێکیشی لێ دەکا، لە دەستنوسەکەی نەجمەدین مەلا دا بۆ ئامینە خانی ژنی بارام بەگە. وەلەنوسخکەی مەریوانیدا بۆ پەریز خانمە.

ئیسەیچە دیدەم ! چەم هاوە ڕاوە
هەڵای سەر وەشم بەو تەمەنناوە
ئەمرت موتاعەن (اطعنا) وەندم
دوعای چەمە زەخم جە پیران سەندم [٣]
تەعویز بەند ڕیشەی دڵەی سەد پارەم
بەرگش : پەڕەی جەرگ وەدەرد ئاوارەم [٤]
هەورامی (١٦٠)

(حافظ) بۆ وەعشق مەستان (یاهو) و
بپێچەش ئەدەور باهووی بێ ئاهوو [٥]
ئینە عادەتێن وەزاهیر ئامان
وەرنە هەی سەر خێڵ ! نازك ئەندامان!
تۆ ئیند نازکیت جەحەد و یەردەن
بینایی خەیاڵ ڕاگەش گوم کەردەن
سەفات خەجاڵەت دان وە جام جەم
دیدەی بەد مەر عەکس وێش بدیۆ وەچەم
دیدەی بەد دەردش نادیاری بۆ
جەکۆ موینۆت؟ تا لێت کاری بۆ

ئێستاش دیدەکەم ! چاو بەڕاتەوە
هێشتا سەرخۆشم بەو ئاواتەوە
ئەمرت لەسەر سەر (اطعنا) خوێندم
نزای چاوەزار لە پیران سەندم
قەیتانی: ڕیشەی دڵەی سەد پارەم
بەرگی : پەڕەی جەرگ بەدەرد ئاوارەم
سۆرانی (١٦٠)

مەحرووس بە عەشقی مەستانی (یاهو) و
بیدە لە دەوری قۆڵی بێ ئاهوو
ئەمە خووێکە باوە لە لامان
ئەینا سەر خێڵی ناسك ئەندامان !
تۆ هێند ناسکیت لەحەد دەرچووە
بینایی خەیاڵ ڕێی لێ گوم بووە
بە جوانیت سەفای جامی جەم شکا
مەگەر دیدەی بەد خۆی تیا بەدی کا
دیدەی بەد دەردی نادیاری بێ
لە کوێ ئەتبینێ؟ تا لێت کاری بێ

---

[٢] واتە: بەم نەهاتنەت دەرد دا بە سەر دەرداو مەینەتت خەمبار کرد. لە (م) دا لە جیاتیی (مەینەت) نووسراوە. (منت) بەڵام زۆر دوورە.

[٣] خۆی بەشایانی ئەوە نەزانیوە چاوەزارریکەی بۆ بنوسرێت، بەخەیاڵ چووە بۆ لای پیری کە چاوەزاری بۆ بنوسێ.

[٤] دەزووی بەستنی چاوەزارەکەی ڕیشەو ڕەگی دڵی پارچە پارچە کراوی مەعدوومەو بەرگەکەشی پەڕەی ئەو جەرگەیەتی کەبە دەرد ئاوارەیە.

[٥] (مەستان یاهوو): ئەوانەن کەمەست و سەرخۆشی زیکرو فیکری خوای گەورەن بە (یاهوو-یا الله) هەمیشە یادی دەکەن. (باهو) : مەچەك، بازو، قوڵ. بێ ئاهو: بێ عەیب

لەهەموو دەستنووسەکاندا ئەم پارچە هەڵبەستە هۆنراوەی مەولەوی یە ، بەڵام لە تاقە نوسخەیەکدا کە مامۆستا محەممەد عەلی قەراداغی لە (شارۆی باخچەی مەولەوی) دا نووسیوویەتی دەڵێ: ئەم پارچەیەو پێنج بەیتی تر -لەو تاقە نووسخەیەدا- بۆخاڵۆی کۆماسی تۆمار کراوە، ئەمەش وانی یەو ناڕاستە.

هەورامی (١٦١)[١]

پەشێوی وە نەزم لوولووی ئەسرین دا

پەروین دائیرەی خورشید تەزیین دا[٢]

جای ناخوون وەخوون ئەو گۆنای بێ گەرد

ئیشارەت وە مانگ مەینەت دڵ کەرد[٣]

شیرینیی قامەت قیامەت نەوەرد

سەڵای فەرز بەرگ نازیەتی ئاوەرد[٤]

سۆرانی (١٦١)

ڕشتەی لۆ لۆی ئەشك ئاڵۆزانەوە

پەروین گۆی ڕۆژی ڕووی ڕازانەوە

خوێنی جێ نینۆك لە رووی وەكو گوڵ

نیشانەی مانگی خەم و دەردی دڵ

حەشر ئەنگێزێ جوانیی قامەتی

فەرزی كرد سەڵای بە رگی ئازیەتی

هەورامی (١٦٢)

هەنی فتوای شەرع بادە نۆشان بۆ

حەڵاڵیی كاڵای ماتەم پۆشان بۆ[٥]

سۆرانی (١٦٢)

سا فتوای شەرعی بادە نۆشانە

حەڵاڵی كاڵای ماتەم پۆشانە

---

[١] بەهۆی مردنی ئافرەتێكی جافەوە وتراوە كە ناوی پەریزاد بووە.

(٢) پەشێوی : ئاڵۆزی ، ناڕێكی، تێكچوو. نەزم : هۆنراوە، ڕێك و پێك. لە (نظم) ی عەرەبی یەوە هاتووە. لۆ لۆ-یا لوو لوو-: مرواری ، پەروین : ئەستێرەی كۆ (كوكب الثريا) . دائیرەی خورشید: بازنەیی خۆر. واتە : مردنی (پەریزاد) شێواوی و ئاڵۆزی دا بە ڕشتەوە بە هۆنراوەی مرواریی فرمێسكی ئافرەتەكان. وە لەهەمانكاتدا دەنگكە دەنكەی فرمێسكەكان. وەكو ئەستێرەی كۆ (ثریا) بوون بە هۆی ئەخشاندن و ، ڕازاندنەوەی گۆی خۆری ڕووخساریان.

بە بۆ چوونی من وشەی (خورشید) لەبەیتەكدا بە مانا ئاسمانە (ئەگەر ئەم مانایە لە زباندا رەوان بێ) دیارە هەموو ئاسمانێك دائیرەیەو خڕە .واتە: پەروین گۆی ئاسمانی ڕوویانی ڕازاندنەوە، بەم مانایە بەیتی دواوەوە بە جوانی مەعناكەی دەردەكەوێ.

[٣] ئەو : (ف) : ئەو . واتە : نازداران لەم شیوەنەیاندا نینۆكی شێوە هیلالی یان گیرد دەكرد لە ئاسمانی ڕوومەتیان و یەكسەر خوێنی تێ دەزا. ئەم خوێنە سوورە كەلەو شوێنە هیلالی یەدا پەیدا دەبوو، نیشارەی دەكرد بۆ مانگی یەكشەوەی مەینەت و خەمی دڵان. (م) : (ئەمە نیشارەتە بەوە كە ئەستێرە ژمێرەكان ئەڵێن (هەر مانگێكی یەك شەوە رەنگی سوور بنوێنێ نیشانەی شەڕو شۆڕە)).

[٤] (قامەت) : دوو مانای هەیە: مانای نزیكی: بەژن و باڵا. مانای دووری: قامەتی نوێژی فەرز ، كەئیمام لە پێش دابەستنی نوێژدا دەیخوێنێ وە هەروەها (صەڵا) مانای نزیكی گریان و زایەڵەیە ، مانای دووری نوێژە. واتە: (م) : (وەك چۆن بەدوای (قامەت) كردنا نوێژی فەرز دێ ، بە دوای قامەتی ئەو نازدارە كۆچ كردووشا پوشینی بەرگی ماتەم فەرز بووە) ماناكەی كەیان ئەمەیە: شیرینی و جوانیی بەژن و باڵاكەی كە قیامەتی هێنایە بەرچاومان بانگ و سەڵای بە شیوەن كەرەكان بەرز كردووەو جاڕیان دا: فەرزە لە سەرتان بەرگی ڕەشی ماتەمینی لەبەركەن.

وەشەن ئەو باڵا چون بەو کاڵاوە
بازش ئەو کاڵا هەر بەو باڵاوە
حەیات جە (ظلمات) جیا نمە بۆ
کاوە وەبێ بەرگ سیا نمە بۆ[٦]

شەنگ ئەو باڵا ئا بەو کاڵاوە
وازبێنە تۆ لەو کاڵا و باڵاوە
حەیات لە زوڵمەت جیا قەد نابێ
کەعبەش بێ بەرگی سیا قەد نابێ

__هەورامی (١٦٣)__[١]

خاڵۆی سەر دەفتەر ! نازك خەیاڵان!
دێباچەی کتاو ! ساحیب کەماڵان![٢]
پاك نەخەوش و خار شێوەی نەفسانی!
پانە ڕای سلووك غەوسی گەیلانی!
سەواد نامەی سووورمە سات یاوا
دڵ وەمەیل مەیل وەدیدەی ساوا[٣]
بینیایم وەچەم باز ئاوەردەوە

__سۆرانی (١٦٣)__

خاڵۆی سەر داری ئاسك خەیاڵان
دێباچەی ڕەشتەی خاوەن کەماڵان
دوور لەڕەوشتی شێوەی نەفسانی!
پێ لەڕێی ڕەویەی غەوسی گەیلانی!
گەیی نامەکەی وەکو سوورمەت زوو
دڵ بە میلی مەیل لە دیدەی هەڵسوو
بینایی چاوی بۆ گێڕامەوە

---

[٥] بە پێی یاسای (جلب المصلحة اقوی من درء المفسدة) پێویستە فتوای شەرعی دەرکرێ بۆ حەڵاڵ بوونی بادەو جلی ڕەش لەبەرکردن، چونکە بەم دوو شتە خەڵکەکە لە مردن ڕزگار دەبن.

[٦] ئاوی حەیات ئا ئاوی ژیان لە تاریکایی جیا نابێتەوە ، وەك چۆن کەعبەی بەبێ بەرگی ڕەش قەد نابێ.

دەك ماڵی خەیاڵی سیحرت ئاوا بێ مەولەوی !!!.

(١) ئەم قەصیدەیە لەلایەن مەولەوی یەوە وەڵام بۆ نامەیەکی خەلیفە کەیخەسرەوی ئیمامی، (ئیمامی: هۆزێکە لەسەر قەراغی لایچەپی ڕووباری سیروان، پاڵی داوە بە ناوچەی تاوەگۆزە یەوە، داخی گرانم نامەکەی خەلیفەمان چنگ نەکەوت ، وەکو لە شیعرەکانی مەولەوی یەوە دەردەکەوێ خەلیفە باسی چۆنێتیی ژیانی خۆی و داوای دۆعای خێری لێ ئەکا، خەلیفەی ناو براو لای شێخ (عبدالرحمان) ی طالەبانی تەریقەتی وەرگرتووە، لە ناوچەی ئیمامدا بە ڕەنجەشانی خۆی ژیاوە، پیاوێکی ژیرو وووریابووە، شیعری تەڕو بەتامی زۆرەو بە داخەوە بوون بە خۆراکی مشك و مۆرانە.

لەساڵانی شەستەکاندا جەنابی مامۆستا مەلا سەعیدی زمناکۆیی لە ڕۆژنامەی (ژین) ی کاکەی فەلاحدا ئەم قەصیدەی داهاتووی تیادا بڵاو کردووە.

[٢] واتە: خەلیفەی لای مەولەوی سەرتای زنجیرەی ئاسك خەیاڵان و دێباچەی کتێبی خاوەن کەماڵانە.

(٣-٤) واتە: ڕەشی سوورمەی نامەکەتم بە کلچێوك و میلی مەیل و خۆشەویستیت هێنام بە چاوەداو ، بینایی یەکەی سەر لەنوێ بۆ گێڕامەوە. (مەبەستی بینایی چاوی دڵ نەك چاوی سەر چونکە مەولەوی لە کاتی نووسینی ئەم چامەیەدا نابینا بووە) . وەهەروەها زیندووشی کردەوە.

مەردەبیم دییسان ئیحیام کەردەوە (٤)

نازک خەیاڵ و فیکرو زیکرو هۆش

ئەو شەوق و ، ئەو زەوق و، ئەو جۆش، ئەو خرۆش

هەورامی (١٦٤)

تەقریرو تەحریر-هام فەردەکەی فەرد!-

جوانیم و یەرد گرد چەنیی ویش بەرد [٥]

ئیسە پا بەستەی زنجیر پیریم

سەرگەردان گێج دەریای دڵگیریم

ئیستیدعا پەرێ دۆعای خێر کەردەن

منت نەجەرگەی خاسان شومەردەن

من وێم مزانوو کام تۆمێم کاڵان

یاران پەی هیممەت وەنەم مەلاڵان

بارێ (باری حەق) باوەرۆن نەرێت

سۆز سەرمایەی عەقیدەکەی وێت

بەرۆت وە (حضور) بێ خەم وە بێ باک

بە گفتار چاک بە کردار پاک

خالۆ! من لافاو تاوانان بەردەن

دۆعام ڕای دەرگای قەبووڵ گوم کەردەن

چ یارای نەفس بەر ئاوەردەمەن؟

یا ڕوو وە قیبلەی دۆعا کەردەمەن

هەورامی (١٦٥)

تەن زەلیل، دڵ دیل، بەدەن عەلیلەن

مردبووم لەنوێ زیندوو ی کردمەوە

ناسک خەیاڵ و زیکو فیکرو هۆش

پڕ شەوق و زەوق و پڕ جۆش و خرۆش

سۆرانی (١٦٤)

واتە و نووسینم-هاوڕێی گیانیم!-

گشتی بەسەر چوو لەگەڵ جوانیم

ئێستا پێ بەستەی زنجیری پیریم

سەر گەرمی گێژی دەریای دڵگیریم

دۆعای خێرت لێ داوا کردبووم

لەگەڵ چاکانا ناوت بردبووم

من خۆم نەزانم کام تۆوم وەشان

یاران بۆ هیممەت ئەمکەن دەستنیشان

خوا بە لوتفی خۆی جووتی بکا بۆت

سۆزی سەرمایەی عەقیدەکەی خۆت

بت باتە (حضور) بێ خەم و بێ باک

بە وتەی چاک و بەکرداری چاک

سەیلی گوناهان-خالۆ!- منی برد

دۆعام ڕێی دەرگای قبووڵی گوم کرد

کەی ڕێی هەناسەی دەر هاورد نەمە؟

یا ڕوو لە قیبلەی دۆعا کرد نەمە [٦]

سۆرانی (١٦٥)

تەن پەستە ، دڵ دیل، جەستەم زەلیلە

---

[٥] واتە: هاو فەردی تاقانەم! هەموو تەقریرو تەحریر و تەحریم لەگەڵ جوانیی و گەنجیمدا ڕۆیی و نەما

تەقریر: دەرس وتنەوە بە فەقێ. تەحریر: نوسینی ئەدەب و زانست...

[٦] ئەم بەیتەو پێنج بەیتی پێش ئەم بەیتەوە لەو نامەیەدا کە بۆ مەحمود پاشای جافی نوسیووە (تەقریبا) بەم دەقەوە بڵاوبۆتەوە

چەمە ڕای ڕاگەی ڕای ئیزرائیلەن [٧]
ڕا دوور تاریك، مەنزڵ خارو سەنگ
بێ تۆ شەو چرا، بێ ڕەفیق دڵ تەنگ
مەر وە بۆ وەی نەفەس خاڵۆی گیانیوە
یا وە سۆز پیر (تاڵەبانی) وە
بو یوورن، وەرنە ڕای گوزەر تەنگەن
قافلەکەم تا (قام) (قیامەت) لەنگەن [٨]

چاوەڕێی چرپەی پێی عزرائیلە
ڕێ دوور تاریك ، مەنزڵ خارو سەنگ
بێ چرا، تویشوو، بێ یارو، دڵ تەنگ
مەگەر بەفەڕی خاڵۆی گیانیوە
یا سۆزی پیری تاڵەبانیوە
تێپەڕکەم ئەینا ڕێی گوزەر تەنگە
قافلەم تاڕۆژی (قیامەت) لەنگە

هەورامی (١٦٦) [١]

خاڵۆکەی گیانی! ... خاڵۆکەی گیانی!
نازك خووی خەیاڵ خاڵۆکەی گیانی !
بێ ڕیاو ڕەیب دوور جەنەفسانی!
عیسەوی ئینساف بەحر مەعانی!
شوورای سینە ساف گەنجینەی ئەبیات!
جواهیر فرۆش، بەخشنەی نەجات!
سەرمەست بادەی ڕۆی (یوم الست)!
دوور جەواتەی نەفس پەلید سەرمەست
پەی نێکی هوشیار پەی بەدی خامۆش
مەی نۆش ! مەی فرۆش ! دەروون پڕ جۆش!
سەر حەلقەی جەرگەی تاعەت گوزاران!
ئوستاد سەرمەشق دەروون ئەوگاران!
نامەی پڕ سەفات وە لام کیاسەن

سۆرانی (١٦٦)

خاڵۆکەی گیانی ! ... خاڵۆکەی گیانی!
ناسك خوی خەیاڵ ، خاڵۆکەی گیانی!
بێ ڕیا و دوو دڵ، دوور لە نەفسانی!
عیسەوی ئەنفاس!، دەریای مەعانی!
شوورای سینە ساف! ، گەنجینەی ئەبیات!
جەواهیر فرۆش! ، بەخشندەی نەجات!
سەرخۆشی بادەی ڕۆژگەی (الس) !
دوور لەهەوەسی خووی نەفسی سەر مەست!
بۆ چاکە بە هۆش، بۆ بەدی خامۆش
مەی نۆش ! مەی فرۆش ! دەروون پڕ لەجۆش!
سەر حەلقەی جەرگەی تاعەت گوزاران!
سەرمەشقی عەشقی دەروون ئەوگاران!
نامەی پڕ مەیلت گەیشتە دەستم

---

[٧] چاوەڕێ کردنەکەی لەمەستێکی پاکی بێ خەوشەوە بوو، چونکە بەچەند ڕۆژێك دوای نوسینی ئەم نامەیە لە (١٣٠٠) ی کۆچیدا ئەدەب و شیعرو زانینی بەجێ هێشت.

[٨] مەولەوی بەم بەیتە لە کۆتایی زۆر قەصیدەیەوە دووبارەی ئەکاتەوە.

(١) ئەم چامەیەش لەلایەن خەلیفە کەی خەسرەوەوە وەڵامە بۆ نامەیەکی مەولەوی، وەیا وەڵامە بۆ ئەم نامەیەی مەولەوی کە تائێستا نووسرایەوە، واتە: وەڵامی وەڵامە.

گۆڕینەوەی ئەم نامانە لە نێوان مەولەوی و خەلیفەدا ڕێکەوتی ساڵی (١٣٠٠-ك) کردووە، کەلەم ساڵەدا مەولەوی لە دنیا دەرچووە، لەوانەیە ئەم نامەیەی دوا نامەی نووسینی بووبێ.

سەد شوکر (الله) ئاواتم واستەن

هەورامی (١٦٧)

(ماشەڵلا) جەبەزم نەزم نەبیاتت !!
جە سۆز نامەی پڕ فتوحاتت!!
دووریت دیارەن مدۆ ئازارم
خاڵۆ ! وەگیانت جە گیان بێزارم
تەماشای باڵای شۆخ شیرینت
سکەی سەفا بەخش شەیب نوورینت
دیك دەروونم ئاوەردەن وە جۆش
گا مات، گا مەجنووب، گا جۆش ، گا خرۆش
گا فەوت ، گا فانی، گا سۆز، گا نەجات
هام نەخۆف و بیم حەیاتا و مەمات
(لێڵە) وە هەر حاڵ، (سیروان) ئادا پەی
هاوار وەماڵم وەی وە یانەم وەی [٢]
من نە گەردەلوول گێج (وڵومر) دا
دوو دەست حەسرەت مدوو وەسەردا [٣]
هام نەکەف و کوڵ قەڵومزەی (سیروان)
توتیای فەرقم بەحر بێ سامان

هەورامی (١٦٨)

ئاخم پەی فەردت، داخم پەی دەردت
ئاهم پەی حەسرەت هەناسەی سەردت
بەسەندن نی یەن تا وێم وە دڵ تەڕ
جەوانیت جە نۆ بسانوو وە زەڕ
وەجەستەم هاوار دەسەڵات چیشەن؟

زیندووی کردەوە ئاوات و هەستم

سۆرانی (١٦٧)

ئای ئای لەبەزمی نەزمی نەبیاتت
لەسۆزی نامەی پڕ لە حەیاتت
دووریت دەردێکە ئەدا ئازارم
خاڵۆ ! بە مەیلت لە گیان بێزارم
تەماشای باڵای شۆخی شیرینت
شێوەی فەڕ بەخشی سەفحەی نوورینت
دیزەی دەروونی وا هێنامە جۆش
گامات و، مەجزووب ، گا جۆش، گا خرۆش
گا فەوت و فانی، گا سۆز، گا نەجات
من وام لە ترسی حەیات و مەمات
(لێڵ) ە بەهەر حاڵ، سیروان ئادا پەی
هاوار بە ماڵم وەی بەماڵم وەی
من لەگێژاوی گێژی (وڵومر) دا
دوو دەستی حەسرەت ئەدەم بەسەر دا
لە کەف و کوڵی قەڵەبەزەی سیروان
کزو ئەسیری دەریای بێ سامان

سۆرانی (١٦٨)

ئاخم بۆ فەردت، داخم بۆ دەردت
هاوار لە کزەی هەناسەی سەردت
بەسەندن نی یە تاخۆم بەدڵ تەڕ
بگێڕمەوە بۆت جوانیت بە زەڕ
بەجەستەم هاوار کێ؟ چارەی پێ یە

---

[٢] لێڵە: ئاوێکە لەسەرووی (سەرشاتە) وە بە خوڕی دەڕژێتە ڕووباری سیروانەوە.

[٣] گێژی (وڵومر): سیروان کەدەگاتە ئاستی شەمێران لەبەردەمی دێی ئاوبراودا تەنووریەك دروست دەکا پێی دەڵێن : (گێژی وڵومر).

مەۆش ببەرۆش پەرواش جە کێشەن؟[٤]
سەد ڕەحمەت وە ڕۆح ساف بێ عەییت
وە باقی ئەو ساف نە پەردەی غەییت
چ وەسوەسەی خۆف ئیمان وێشەن
بەو دڵە قایم پیرم دەروێشەن

دەبێ هەر ببیا ، پەروای لە کێ یە؟
ڕەحمەت لە ڕۆحی سافی بێ عەییت
لە گشت ئەوصافی تونی پەردەی غەییت[٥]
بۆ بیرو بڕوام دوور لە ئەندێشە
بەوە دڵخۆشم پیرم دەروێشە

هەورامی (١٦٩)

(کە یخەسرەو) (غەرقاب) عصیان وێشەن
ئەگەرداب گێج بێ حەد ئەندێشەن[٤]

سۆرانی (١٦٩)

کە یخەسرەو (غەرقاب) تاوانەکەیدا
لە ناو گەرداوی گێژی بێ پەیدا

---

[٤] لەم بەیتەدا ئەوە دەردەکەوێت کە مەولەوی لەنامەکەیدا - کەبەداخەوە دەسمان نەکەوت - ئەڵێ: میوانم هەیە، وە دیار میوانەکەیشی عیزرائیلە

[٥] ئەم بەیتە لە شوێنی (فاتیحە) دا یە ؛ وەك وتبێتیان مەولەوی مرد، ئەویش بلێ ڕەحمەت لە ڕۆحی ..(الفاتحە).

[٤] ((غەرقاب). غەرق ئاب ، غەرقی ئاو) ؛ خەلیفەی خوالێخۆشبوو بە سێ ساڵ پێش مردنی بە ئیلهامی دڵ ی خاوێنی و وشەی (غەرقاب–اب) دەکا بە مێژووی ساڵی مردنی کە بە پێی پیتی ئەبجەدی دەکاتە (١٣٠٢–ك) واتە بە سێ ساڵ دای مردنی مەولەوی ماڵ ئاوایی لە ژیان دەکا. هەزاران هەزار ڕەحمەت لە گۆڕی پڕ لە نووریان.

خەلیفە ڕۆژێ لەگەڵ چەند کەسێکا، بۆ جێ بە جێ کردنی کارێکی تایبەتی خۆی –بەسەر ئاوی (لێڵە)وە دەپەڕنەوە، دەبینێ پردەکە لە گۆشەیەکیەوە کونێکی گەورەی تیادا پەیدا بووە، فەرمان ئەدا کەبەردێك بێنن کونەکەی پێ بگرنن نەك پێی زەلامێ یا وڵاخێکی پیادا بچێت یەکێك لە زەلامەکانی تەکێ دوور بە دوور لەبەرزایی یەکەوە بەردێك هەڵئەدا، یەك دوو داری پردەکە دەشکێ و، خەلیفە دەکەوێتە ئاوەکەوە و دەیبا؛ چاویان لێ ئەبێ دەکەێتە ئاوی سیروانەوە؛ ئەمانیش بەهەڵە داوان هەواڵەکە دەگەیەنن، لە پێشدا بە ئیمامی یەکان ودوایی بە تاوەگۆزی و جا بە هۆزی ئەوڕۆڵی، گەورەو بچوکی پیاوانی ئەم سێ هۆزە بۆ دۆزینەوەی تەرمەکەی لەهەردوو بەری ئاوی سیروانەو بەدرێژایی دەیان کیلۆ مەتر بڵاو دەبنەوە، بۆ ماوەی دوو ڕۆژی تەواو بەگەرم بۆی دەگەڕێن و نایدۆزنەوە، نائومێدی بەسەر دڵیاندا خێمە هەڵئەداو دۆش دا ئەمێنن، سیروان ئاڵۆزەو تەوژمی شەپۆلەکانی بەتوڕەیی یەوە بای مەئیوسی دەدا بە ئەژنۆیاندا و چارەیان نامێنێ، وەئەمەش ئاشکرایە نابێ دەست لەگەڕان هەڵبگرن و لەی بکشێنەوە و کوڵ بدەن.

لەگەرمەی ئەم بیرو ئەندێشەیەدا دەبن، لە پڕ موژدەی خۆشی بە ڕوویاندا پێ دەکەنێ و خوای خاوەن بەزەیی لایان لێ دەکاتەوە، خزمێکی مەولەوی کەلەم ڕووداوە بێ ئاگا ئەبێ پەیدا ئەبێ و تێ دەگا مەسەلەکە چێ یە، ئەڵێ دوام کەون من شوێنەکەی ئەزانم ، کەدەگەنە گێژەکەی بەر دێی (وڵوەر) هەڵوێستێك دەکا دەڵێ لەم گۆمەدایە، مەلەوانەکان پەت بە خۆیانەوە دەبەستن و بە کارامەیی خۆیان

بەرزیی خاڵ و میل بەگوڵان ڕەشتە[1]
خاکی بەڕەنگێ لا لە ئاغوشتە
شەونم کەبادەی شەو بێدارانە
فرمێسکی دەیدەی دەردەدارانە
پرشەی تافی ساف سەراوانەکەی
بووکی گوڵاڵەی بێ باوانەکەی
چەن جۆی خاوەن جۆی گرۆی ڕەنجەڕۆی
ڕوو لە پای (دەجلە) ی بێ بەینەت و شۆی
وەك دیوانەی شۆر ئازیز لەسەردا
سەری خۆی ئەدا بە دارو بەردا
هیچ کەس پێی ئاڵێ چەشمەت ئاوا بێ
توخوا لێی گەڕێن جارێ با وابێ

هەڵئەدەن بۆ ناو قوڵایی ئاوەکە، دەبینن خەلیفە بە پێوە ترنجاوەتە نێوان دوو تاشە بەردەوە، وەهەردوو دەستی نووساندووە بەسەر یەوە، دەنگی (الله اکبر) و (لااله الاالله) و سەڵەوات دان لەگەڵ دەنگی تەپڵی چەمەریدا گوێی ئاسمانی ئەو ناوە کپ و کەڕدەکا ، ئنجا پۆل پۆل خەڵکەکە لەتەرمەکە کۆ دەبنەوە ، لە دواییدا چەندین جار لە خزمەکەی مەولەوی دەپرسن، تۆ چۆنت زانی تەرمەکەی خەلیفە کەیخەسرەوی خوا لێ خۆشبوو لەو گۆمەدایە؟ ئەویش دەڵێ سێ ساڵ پێش ئەم ڕۆژە خەلیفە خۆی لە نامەیەکدا کە بۆ مەولەوی نووسیووە دەڵێ:
لێڵە بە هەرحاڵ، سیروان ئادا پەی
هاوار بە ماڵم وەی بەیانەم وەی !!
من لە تەنوورەی گێژی (وڵوەر) دا
دوو دەست حەسرەت ئەدەم بەسەردا
جانازنم ! تۆ چۆن لەم کارە دەگەیت و چ تەفسیرێك بۆ ئەم پەی بردن بە غەیبەی خەلیفە دا دەنێیت؟ .
خۆ نابێ بە کاری جادووگەرێتیی بدەی لەقەڵەم ، وەیا بە ڕێکەوتی بزانی.

[1] ئەم پارچەیەو پارچەی (١٠٧) ی دواوە لەدەستنووسێکی دیوانی مەولەوی دا بوو، کەلە لایەن نەناسێکەوە لەهەورامی یەوە لەدەوروبەری ساڵانی (٢٩) و(٣٠) ی (١٩٣٠) دا کرابوو بە سۆرانی، هەورامییەکەی تیادا نەنووسرابۆوە، ئەم نوسخەیەم لەلایەن شاعیری خۆشەویست و نیشتمان پەروەر (ع،ع، شەونم) ەوە دەست کەوت، ماوەیەکی زۆر لام مایەوە.

ئای بۆ دڵسۆزێ وەك من بسۆزێ [١]

کوشتەی نەورۆزێ خەم خواری هۆزێ

لەم بەهارەدا لە (شیروانە) وە

رووبکاتە (سوورکێو) بەرووی (بانەوە)

(سیروان) ئەملای وهەردوو (زێ) ئەولای

ئنجا ببینێ کردەوەی خوای

مەلا حامیدی کاتب [١]

آسمان گر خون ببارد بر وفات (مولوی)

زیبد ار برگ سیه پوشند اهل دنیوی

مجمع علم و عبادت مخزن صدق و صفا

مظهر عقل ودرایت میر ملك معنوی

پیر و شرع محمد شیخ اولاد حسین

سالك راه گریقت در گریق اخروی

فارس نظم و قصائد در حقیقت در مجاز

ریزه و چین خوان جودش صد امی دهلوی

بهر تاریخ وفاتش انقدر کردیم فکر

کاسمان (غش) کرد بر مرگ جناب مولوی [٢]

مەحویی نەمر [١]

دەوری هەر چاوێکی ئەمڕۆ داوە سەد فەوجی بەلا

دین و دڵ یەغما دەکەن، چاری بکەن، شێخ و مەلا

وەسیەتی مەجنوونە : هەرکەس دەردی دنیا عارە بۆی

---

(١) بە داخەوە مناسبەی شیعرەکە نەزانرا.

[١] ئەم قەصیدەیە لەلایەن خوالێخۆشبوو مەلا حامیدی کاتبی شێخی (سراج الدین) (قدس سره) بی بۆنەی لەدنیا دەرچوونە مەولەوی یەوە ووتوویەتی.

[٢] وشەی (غش) کە بریتی یە ئەبجدی ئەکاتە (١٣٠٠) ی کۆچی مێژووی مردنی جەنابی مەولەوی یە (قدس الله روحه العلیه).

[١] بەبۆنەی مردنی مەعدوومەوە مەحویی نەمر بەم هەڵبەستە دەی لاوێنێتەوە.

خۆ بکا وەك من بە دەردی عەشقی یارێ موبتەلا
کۆتری دڵ ، چەنگولی بازی قەچا یەعنی موژەی
دی ، بەزولفی چوو پەنا با، کەوتە نێو داوی بەلا
وەقتێ نوێژی سەر جەنازەی بۆ شەهیدی عەشق دۆست
مەوج ئەدا ئەم ئاسمانانە لە دەنگی (الصلا)
تا نەبووری تۆ لەسەر ، ڕێ ناخەیە مەیدانی عیشق
سەر لە پێشی پێ دەبێ لەم ڕێگە دانێی (اولا)
تورکی من کوشتار خانەی عاشقانی دی ، وتی:
(من بر نجی بریزید) نێره (ایکنجی کربلا)
(مەحوی) ئەمشەو ئەو پەری شێوەی لەخەو دیبێ دەبێ
بۆیە (ئەمڕۆ مەولەوی کەوتۆتە حاڵی حەلوەلا) [٢]

---

[٢] نیوه ی بەیتی دوایی (امڕۆ مولوی کەوتۆتە حاڵی حەلوەلا) بە ئیملای کۆن بە پێی پیتی ئەبجەدی دەکاتە (١٣٠٠) ی کۆچی ، بەرامبەر بە (١٨٨٢-١٨٨٣) ز . کە مێژوی لە دنیا دەرچونیەتی.

هەورامی (١٧٠)

هامن هامن وار گەرمیش جۆش ئاوەرد
فەزای ئەزم بەزم ئەو گولاڵان بەرد[١]
بووڵ وەیانەی جەم ئەو گولاڵان شەند
چەمەن بێ ئەوای ناڵەی بولبول مەند[٢]
تای بەرەزای شەنگ ئەسای موغاران
شێونا چون زوڵف تەعزیە داران
ها، کاوان کاوان دڵ چون دڵرێشان
هەرِ دان وەسەردا هەردان پەی وێشان[٣]
دووریت ئایر وست وەیانەکەی من
یانێ یانەی دڵ وێرانەکەی من

سۆرانی (١٧٠)

وەك من ها، هاوین جۆشی هاتە کوڵ
شێوانی فەزای ئەزمی بەزمی گوڵ
یانەی گولاڵان وا پڕ بوو لە خۆڵ
بێ ئەوای بولبول چیمەن چۆڵ و هۆڵ
تای بەرەزای شەنگ لە پێی موغاران
شێوا وەك زوڵفی تازییە داران
دڵی کەژ لەت وەك دڵی پڕ دەردان
قوڕیان دابەسەر خۆیانا هەردان
دووریت ئاگری خستە ماڵەکەم
واتە ماڵەکەی دڵ وێرانەکەم

هەورامی (١٧١)

هەوا ئایرین سەر وەخت ئایرین
دڵە ئایرین ، بەدبەخت ئایرین[٤]
وەی گشت ئایرەوەخەیاڵم خامەن
بەختم نا پوختەن فامم نەفامەن
وەی بڵێسەوە گەردێم باقییەن
وادەی ئایرین بادەی ساقییەن[٥]

سۆرانی (١٧١)

هەوا ئاگرو سەروەختیش ئاگر
دڵ هەر ئاگروبەدبەختیش ئاگر
بەم گشت ئارەوە خەیاڵم خامە
بەختم نا پوختەو ،فامم نەفامە
بەم بڵێسەوەیەك تۆز باقییە
ساسەرەی ئاگری بادەی ساقییە

---

[١] جۆش ، پ.م: زۆر. ئەو گولاڵان،(ف) و(پ.م) ئەو وەهاران.

[٢] بووڵ: خۆڵەمێش، جەم: جەمع، پ.م: خەم. بەڵام هەڵەیە. ئەوەش هەڵنەگرێ کەوشەی(جەم) (چەم) بێ. واتە بای گڕەی هاوین خۆڵی کردە چاوی گولاڵەکان و ژیانیان نەما.

[٣] ها: وتەی بێدار کردنەوەیە، (کاوان) ی یەکەم: بەرزایی یەکان. (کاوان) ی دووەم : قڵەشاوەتەوە، (دڵ) فاعیلەبۆ کاوان ی دووەم ، ئەم ڕستەیەش خەبەرەبۆ کاوانی یەکەم کە موبتەدایە. لەنێوان (هەڕدان) و (هەردان) دا بە ئیملای کۆن(هردان–هردان) جیناسی تەواو هەیە.

[٤] کەش و هەوا: ئاگر، ئەم وەرزەش: هەر ئاگر، دڵیش هەر ئاگر، بەختی بەدیشم هەر ئاگر کەوتە لەناو ئەم چوار ئاگرەدا خوایە چۆن ژیان بەرمەسەر.

سابەعەشق پیاڵەی مەست چاوەکەت
بەو پەشێویی چین پای کلاوەکەت
بابەی مەی بەڵکم ئایر مەستی
سۆچنۆ یەکسەر خاشاك هەستی

بەعەشقی مەستی پیاڵەی چاوەکەت
بەو تێکچوی چینی پای کلاوەکەت
بابێ مەی بەڵکو ئاگری مەستی
بسووتێنێ باش خاشاکی هەستی

هەورامی (۱۷۲)

من خەریك ئێش زام جیایی
نیشتەی گۆشەی تار مزگیی تەنیایی[6]
گا مەشغوڵ زام، گا خەریك دەرد
گا رەفیق خەم، گا هەناسەی سەرد
گاسەر مەکەرۆ هوون نەچەمەی چەم
گاگا مەویەرۆ سێلاونە دیدەم
گا زام ئاسۆر هیجران مدۆ چڵ
گا یاوۆ وەعەرش ئاه و ناڵەی دڵ
گائێش دووری مدۆم ژارمار
گاتیو فیراق مەکە رۆم لەتار

سۆرانی (۱۷۲)

من خەریکی سوێی زامی جیایی
لەگۆشەی تاری نوێژگەی تەنیایی
گا خەریکی زام،گا خەریکی دەرد
گا هاودەمی خەم، گا هەناسەی سەرد
گا خوێن سەر ئەکا لە دووچاوەی چاو
گا گا لەدیدەم سەر ئەکا لافاو
گا زام ئاسۆری دووری دەدا چڵ
گا گەشتە لای عەرش، ئاه و ناڵەی دڵ
گا دووریت ئەیدا ئێشی ژاری مار
گا تیری جیایی دڵ ئەکا بیمار

---

[5] واتە: بەژن و باڵای لەشم بەم هەموو بڵێسەوە خەریکە نەمێنێ و یەکتۆزم ماوە لەژیان ماڵئاوایی بکەم وە ئێستا سەرەی بڵێسەو کڵپەی ئاگری جەنابی(ساقی)یە، کەواتەئەی ساقی! ساتۆش بەعەشقی پیاڵەی مەستی تاد وەرە ڕزگارم کە.

(ع.م) ئەفەرمێ(ئازیز سوێندت ئەدەم بەعەشقی پیاڵەی شەرابی چاوەمەستەکانت و بە تێکچووی زوڵفەکانت لە داوێنی سەروپێچەکەتەوە، پیاڵەیەك شەرابم بدەرێ، بەڵکو ئاگری سەرخۆشی پل وپووشی بوونم بەیەکجری بسووتێنێ و رزگارم بکا..)

[6] بەپێی هێنانی وشەی (مزگی-مزگەوت) بابەتی قەصیدەکەدینییەولەڕوانگەی(تصوف) ەوەباسی پەرێشانی حاڵی خۆی ئەکا. وەك بڵێ من ئەوهەموو زوهدوئیعتیکاف وشەونخونیانە..ئەکێشم کەچی کەس نایە بەلاکمداوکەس رووم تێ ناکات. بۆیە پەنائەبا بۆ ساقی. لەوانەیە مەبەستی لەساقی خوای گەورەبێ. چونکە لەبەیتێکی دواوەدا. ئەڵێ: (جەماسیوای تۆ فاریغ بۆ حاڵم) دیارە وشەی(گاسیوا) هەر بۆ خوایە بەتەنیا. واتە: من ئەناڵێنم وبەو ئێش وئازارانەوە ئەتلێمەوەکەزامی جیایی کاری تێکردووم و، نیشتەجێی گۆشەی تاریکی مزگەوتی تەنیاییم.

هەورامی (١٧٣)

ئەهاو زوانێ دڵداریم کەرۆ
ئەهاو قەتارێ دەسباریم دەرۆ
ئە حەکیمێومن کەرو دەوای دەرد
ئە طه بیبێومن جەدڵ لادۆ گەرد[٧]
سا ئیسه ساقی ! جەمین جام جەم!
وادەی ئاماتەن وەبان دیدەم
دەورێ دەر وە جام بادەی پڕ جەمەیل
بەڵ دەروون جەمەیل باڵات ببۆ کەیل
جە(ماسیوا) ی تۆ فاریغ بۆ حاڵم
بەڵ ئەدۆم ئازار شووم خەیاڵم
مەکدڵ بۆ چەنی عەشق دیدارت
گیان کەروو فیدای دیدەی خومارت

سۆرانی (١٧٣)

ئەهاو زبانێ دڵداریم ئەکا
ئەهاو قەتارێ هاو باریم ئەکا
بۆ دەوای دەردم ئە پزیشکێکە
بۆ خەم رەوێنیم ها، ئەکەسێکە
سائێستا ساقی ڕوومەت جامی جەم!
وادەی هاتنتە بۆ دیدەم بێ خەم[٨]
دەورێ بەجامی بادەی مەیلی تۆ
تا مەیلی باڵات دڵ پڕکا لەنۆ
لە(ماسیوا) ی تۆ خاڵی بێ حاڵم
ئازارم ئەدا شوومی خەیاڵم
یەکدڵ بم لەگەڵ عەشقی دیدارت
گیان بکەم فیدای دیدەی خومارت

هەورامی (١٧٤)

ئەی گەهوارە دەور تای دەسرازەی خەم[١]
تاکەیسەر ئەنگوشت غەفڵەت ئەتۆی دەم ؟[٢]
بازیت پێ وەردەن هەریەك جەلایێ

سۆرانی (١٧٤)

لەلانکەی دەوری دەسرازەی خەمدا
سەر پە نجەی غەفڵەت تاکەی لەدەمدا؟
ئەت خەڵەتێنن هەریەك لەلایە

---

[٧] (ع.م) لەکۆتایی هەردوو نیوەبەیتەکەدا(دەرد) نووسیوە، (ف): (گەرد) ی نوسیوە، دیارە ئەمەش ڕاستە. ئەگەر (حەکیم)و(گە بیب) خاوەنی یەك مەعناو هاو واژەبن ئەو نیوەی دووەمی بەیتەکە عە طفە تەفسیرەبۆنیوەی یەکەمی

[٨] جامی جەم واتە ئاوێنەکەی شای جەمشید(یەکێکە لەپاشاکانی ئێران) . ئەو جامە یا ئەو ئاوێنەیە لە دوورەوە هێزی دوژمنی بەدی کردووە.

[١] شاعیری خوا پەرست لەم پارچە هەڵبەستەیدا ڕوونەکاتە خۆی و ئەوانەی کە بیر پاشە ڕۆژی ئایندەی دواییان نییە.

[٢] گەهوارە:بێشکە ،لانکە. دەسترازە : فەرهەنگی خاڵ:
پەتێك یاپەتێکی هۆنراوەیە منالێ لەبێشکەدا پێی دائەپێچرێ. سەرئەنگوشت : سەرپەنجە. واتە(ع .م) ((تاکەی لەبێشکەی زەمانەدا کەتاڵی دەسرازەکەی لەخەم وخەفەت هۆنراوەتەوە، سەرپەنجەی بێ ئاگای وەك منداڵ ئەبەی بەدەمتا))

سەدای دایەنان وەلایەلایی[٣]
های ئەفەرقش هەن ئەوصەداو تەء سیر
تانەولاوناو ئەو مەزمو ئەوشیر
هەر طیفلیٚ بیٚشك ئەی بیٚشك خەفتەن[٤]
جەی دایە بڕیان بەو دایە جفتەن
وەس خاكبازی كەر بیٚداربەر ئامان
بڕیانەوەی تویچ سەر وەختش ئامان

دەنگی دایە نان بەلایەلایە
های، لەسەریایە :(ئەو صەداو تەئسیر
تالایەی ئەولا ئەو مەزمو ئەو شیر
هەرطیفلیٚ بنویٚ لەم بیٚشكە پووتە
لەم دایە بڕا ، بەو دایە جووتە
بەسە خوٚلبازی، بەسە سەر سەختی
بڕانەوەی تۆش نزیكە وەختی

هەورامی (١٧٥)

هاوە قەفاوە یەند شی بەویٚدا
چەم بیٚ بینایی مدیوٚ وە ریٚدا[٥]
قەزا وەقومار نە پای باختمەن
قامەت حەلقە بەست وەخت تاختمەن
(مطرب!) سازەكەت ئوٚف چ وەش تەرزبی
ئە مجاریش وەك دەنگ مەجلیس هەر بەرزبی[٦]
تاكوورەی زاریم بلیٚسە سانوٚ
داخ لوای ویٚم جەدلٚ نەمانوٚ[٧]

سۆرانی (١٧٥)

واچووی بەیەكدا پشتت كوٚم وخاو
ئەڕوٚی بەڕیٚدا بیٚ بینایی چاو
قەزا بە قومار تەمای دوٚڕینمە
تەن چەماو، سەری تالانی ژینمە
ئوٚف(مطرب) سازت باخوٚش تەرزبیٚ
وەكو ڕابوردوو هەر وا بەرزبیٚ
تاكورەی گریەم شالاو بسیٚنیٚ
داخی كوٚچی خوٚم لەدلٚ نەمیٚنیٚ

---

[٣] بازیت پیٚ وەردەن: گالٚتەت پیٚ ئەكەن، هەلٚت ئەخەلٚەتیٚنن دایە نان: كوٚی دایەن واتە مذ دالٚ یٚوكەر ە لایەلایە: جوٚرە ئاوازیٚكە دایكان ئەی لیٚن بوٚئەوەی منالٚەكەی خەوی لیٚ بكەویٚ.

[٤] لە نیٚوان (بیٚشك و بیٚشك) دا بە ئیملای كوٚن جیناسی تەواو هەیە. واتە خوٚت بیٚ ئاگامەكە كە توٚ لەدایەی ئەم دنیایە بڕای یەكسەر لەگەلٚ دایەی ئەو دونیا دا جووتی وە لەویٚدا هەموو جوٚرەحسابیٚكت بوٚ ئەكەن، عەرەب واتەنی (ان شراً فشرُ وان خیرا فخیره).

[٥] قەفاوە، مەریوانی: قەچاوە. شاعیر لیٚرەدا بەرانبەر بەخوٚی ئەدویٚ، واتە: وریابە ئەوەندە پشتت كوٚماوەتەوە لەبەر پیری كەنەڕوانی بەملاولای خوٚتدا هیچ چاوت نابینیٚ، ئەمەش ئەگەیەنیٚ كەمردنت نزیكە و خوٚت ئامادە بكە.

([٦] –٨) واتە : مگرب! ئوٚف ئاوازی سازەكەت چەند دلٚڕفیٚن بوو دەسا ئەمجاەش باوەكو جاران ئەو سازە پڕلە سوٚزەت بەكاربیٚنە، بوٚئەوەی كوورەی گریان وزاریم بلیٚسە بسیٚنیٚ و داخی مردنم نەمیٚنیٚ لەدلٚدا، گرریان و شیوەن بوٚمن هیچ دادیٚ نادا، لیٚم ڕوونە هیچ كەسیٚك دوای خوٚم بوٚمن وەكو خوٚم بووم ناگری. ئەی هەزاران ڕەحمەت لە گوٚڕت. بوٚخوٚت و بوٚ شیعرت.

داد نمەدۆ دادشێن، مالوومەن لێم
دمای وێم پەرێم هیچ کەس وێنەی وێم[8]

هەورامی (١٧٦)

بنچینەی شادیت جەدڵ بەر ئاومرد[1]
جەرای مۆڵەت دوور هەر چێوەت کەرد کەرد[2]
ئیسە ئەی تاڵی و قین گرتەت پەی چێش؟
ئەی تۆ بەستەی زام لابەردەت پەی چێش؟[3]
بار ئەی مەینەت گرد نەوۆ کافی؟
تەمای زیاد کەرد جەبێ ئینصافی[4]
ترس بێ سامان زەحمەت جەلای من
جەور دڵبەرەن مەنیەی ئەرای من

شێن دادێ نادا وەکو روونە بۆم
کەس بۆم ناگری دوای خۆم وەکو خۆم

سۆرانی (١٧٦)

رەگی شادیمت دەرهێنا لە بن
دوور لە بەزەیی! چیت نەکرد بەمن؟
ئێستا ئەم تاڵی و قین گرتنەت بۆ؟
ئەم پەترۆیەی زام لابردنەت بۆ؟
ئەم گشت دەردانەت هەرنەبو کافی؟
تەمتای زیاتر بووی لە بێ ئینسافی
ترسی پرسام و زەحمەت لەلای من
سزای دولبەرە ئەی خەیتە رای من[5]

---

[1] دۆستێکی بەنارەوا گلەیی لەمەولەوی ئەکا و ئەمیش بەنەرمی و بەشێوەیێك وەڵامی ئەداتەوەو دڵو دەروون ئەورووژێنێ.

[2] -٣ واتە تۆ رەگ وریشەی شادیمت لە بن دەرهێناو، ئەوەی کەکردت بەمن درێغیت نەکردو کردت، بەڵام ئازیزم! ئێستا ئەم قین و رقە بەرایەتییەت لەچی ولابردنی پەترۆ بەستووی سەر زامانمت لەچی وە بۆچی؟

[4] ع.م: بار. ف: بارێ، واتە: بەهەرحاڵ. ع.م تەمات، ف: زوڵمت. من وشەی(باریا بارێ) م لەگۆرینەکەدانەنووسی. واتە بێ بەڵابی ئەم هەموو دەردوو خەم وخەفاتانە کە دات بەسەر شانمدا هێشتا بەلاتەوە کەم بوو، بەتەمای زیاتر بووی بەبێ ئینسافی.

([5] -٧) ئازیزم ! ئەوەی لەلای من سامداری زۆر زەحمەتەو لێی ئەترسم سزاو جەفای دڵارەکەمە، تۆش ئەوەندە بێ بەزەییت و ئەوندە بێ ئینصافی ئەزانی لە چی ئەترسم و سڵنەکەم ئەوەنەخەیتە بەر پێم. لەئەصلەکەدا(رای من) واتە : رێگای من، (هەروەکو خۆی لە گۆرینەکەدا نوسرایەوە) . لەگەڵ ئەم هەموو سزایانەدا کە بەمنی رەجوا ئەبینی هێشتا سەرەرای ئەوانە ئەڵێی : ئەگریت خواردووەو ئەبۆنی ئێشی شەمامەی عەشقت کردووە.

ع. م لەم بەیتەدا لە راڤەکەیدا – وەکو من– ئاماچەی نەکردووە بۆ ووشەی(ئێش) ئەم ووشەیە مەعنایەکی زۆر گرنگی هەیە، ئێرە شوێنی نییە.

هەڵای هەر ماچی گیرت نەوەردەن
بۆی شەمامەی ئێش عەشقت نەکەردەن
من دەردم بێ گاز ناز دڵگیرەن
دەوای زامانم زامداری تیرەن

پێم ئەڵێ ی هێشتا تۆگیر نەخواردووی
بۆنی شەمامەی عەشق نەکردووی[6]
دەردم بێ گازی نازی دڵگیرە
دەوای زامانم زامداری تیرە[7]

هەورامی (١٧٧)

بێ شەرتیش : دۆسی ، قارش :وەفامەن
مەزەی تین: لەزەت ، جەفاش : صەفامەن
ئەر هەر سات دەردێ دەردیۆ تەرچەنی
بەیۆ، ماچوون: ئاخ پەی دەردیۆ هەنی[8]
ئامانە ئەردیت باڵا عەرعەر تەرز
عەرض کەرنەك جارێ وەسەد سۆز بەرز[9]
بەدڵ وەش کەرۆ مەینەت گازەکەش
زۆر دۆ وە بازووی غەمزو نازەکەش
پەیا پەی پەی پەی ئەدڵەی تەنگدا
مەر خەندەگ بەرۆ وەجای خەدەنگدا

سۆرانی (١٧٧)

سزای : دۆستی، قەهری: وەفامە
مەزەی قین: لەزەت، جەفای: صەفامە
گەر دەرد لەدوای دەرد بێتە پێشوازم
من بۆ دەردێ تر خۆزگە ئەخوازم
گەردیت دەخیلم باڵا عەرعەر تەرز
بڵێ-ئەك جارێ- سەد سۆزی بەرز
بەڵکو دڵ خۆشبێ مەینەت گازەکەی
هێزدا بەبازووی خەمزو نازەکەی
پەیا پەی زوو زوو لە دڵەی تەنگدا
هەر باوێ خەدەنگ بەدوای خەدەنگدا

هەورامی (١٧٨)

ئێمشەودیارەن بانگم بێ شەرمەن
زایەڵەی سەنتوور کەلەم وەگەرمەن[10]

سۆرانی (١٧٨)

ئەمشەو دیارەبانگم بێ شەرمە
سەمتووری کەلام زایەڵەی گەرمە

له بەیتی(٦)مدا مامۆستا ع.م (پەیکار) ی نووسیەوە، واتە جەنگ ونەبەرد. (ف) و(گێلاس:):((بێ گاز)) ی نووسیوە ، من ئەمەی (ف)و(گێلاس:)م لاڕاستە. واتە دەردەکەی من ئەوەیە گازی نازی دولبەر نییە گیر بێ لە جەرگ و دڵم ،من دەرمانی زامانم ئەوەیە تیری (ولبەر تیرم تێبگریت و زیاتر بریندارم بکات. هێشتا وەکو ئەڵێی نەگیرت خواردووە، وەنەبۆنی شەمامەی عەشقت کردووە. گیانەکەم ! ئێستاکە دەردەکە من ئەوەیە بێ گازی نازی دولبەرم و دەرمانی زامەکانم ئەویە بەتیرەکەی خۆی زامدارترم بکا.

[8] واتە یاربێ شەرتییەکەی لای من : دۆستییە، قارو قیتی: وەفایە، مەزەی قینی : لەزەتە، جەفای: صەفایە.

[9] ئەگەر هەرسات لەلایەن دۆستەوە دەردێ ڕووم تێکات

سەدای زەیل و بەم مەینەت سەد تەرزەن
خەفەت شادییەن خەم دەماغ بەرزەن
هۆشم بێ هۆشەن فامم قامەت قاخ
بۆی دووری ئازیز مەیۆم نەدەماغ[2]
ئەیچی ! درەنگەن سامەکەردرنگ
فیدای پەنجەت بام ئەی باوەر وەدنگ
هەرتەرزێ پەی وێش بکەرۆ رازێ
گێرۆنەدەروون هەرسازێ گا زێ[3]

زیل وبەمی خەم دەنگی سەد تەرزە
خەفەت شادمان ، خەم دەماغ بەرزە
هۆشم بێ هۆش و فامم نا پەرداغ
بۆی دووری ئازیز ئەدا لەدەماغ
دەنەیچی، زووکەدرەنگە درەنگ
فیدای پەنجەتم ئەی بهێنەدەنگ
هەرتەرزێبۆخۆی بابکا رازێ
بابگرێ لەدڵ هەر سازێگازێ

هەورامی (١٧٩)

بچۆشۆ هەرکەس وەقەد نالەی وێش
بنۆشۆ هەرکەس وە پیالەی وێش
جەلای هەرگەردێ وەسەدا پێوەن
دەوای هەردەردێ وەنەوا پێوەن
هەرمەقامێوەت جگەرتاون بۆ
طیفلی بێچارەی دڵان لاون بۆ[4]
ئەوسەدای دەردە خەیلی دڵکەش بۆ
دڵ طیفلان ئاسا بەڵکم دڵ وەش بۆ[5]
هەی پەشێوی هۆش هەی شێویای فام!
هەی ئەقەڵ عەبەس! هەی خەیاڵ خام![6]

سۆرانی (١٧٩)

بجۆشێ هەرکەس بەقەدنالەی خۆی
بنۆشێ هەرکەس بە پیالەی خۆی
مەحوی هەرگەردێ بەصەدانییەکە،
دەوای هەردەردێ بەنەوایێکە
هەرمەقامێکت جگەر تاوێن بێ
طیفلی بێچارەی دڵان لاوێن بێ
ئەوسەدای دەردەگەلێ دڵکەشبێ
دڵ ساوا ئاسا بەڵکو دڵگەش بێ
هەی شێرمز هۆش! هەی شێواوی فام!
هەی هەی عەقڵ پووچ! هەی خەیالی خام!

---

[1] زایەڵە: دەنگ و ئاواز. زیل و بەم: دوو ئامێری مۆسیقان.

[2] قامەت قاخ(ع): خەمیدە، واتە چەماوە.ع.م ئەفەرموێ:(وشەیەکی تورکییەواتە: هەستە..دەماخ: لووت. مەبەست ئەوەتەبالای تێکەیشتنم هەستەی لێ کراوەو رۆیشتووە.) فەرهەنگی خاڵ: (قاخ) د. شتی چەماوە.)

[3] ف: مەبەست کارتێکردن و تەئسیرە.

[4] تاون، لاون، (پ.م): تاوان، لاوان. واتە مەقامەکەت بەشێوەیێک بێت جگەرم بتوێنێتەوە، وەساوای بێچارە ی دلان بلاوێنیتەوە. ف: دلان (مشبە)، گفیل: (مشبە) و(بە).

[5] ئەو صەدای دەردە . ف : ئەر سەد ئەی دەردە، دڵکەش بۆ ع: سەرکەش بۆ

[6] مەولەوی لێرەدا ڕووئەکاتە خۆی و تانە و تەشەر لەخۆی ئەدا.

هەورامی(١٨٠)

من ودڵ وەشی و صەفایی کەردەن

هوونیی یەکتەرین تاوەرۆی مەردەن

سادەی صاحیب ئەی ڕیشەی دڵ کەر پەی

تالیم دە ر ئەی فەرد وەنەزمەکەی ئەی:

ئیمشەو وەهەرحاڵ شەو ومرۆ بەروون

ئەی خوا: سامەرگێ سەحەر چێش کەروون؟

سۆرانی(١٨٠)

من ودڵخۆشی وصەفایی کردن

هەردوو خوێنە خۆر تاڕۆژی مردن

سادەی خاوەن ئەی ڕیشەی دڵ کە پەی

فێرکە ئەم بەیتە بەبەزمەکەی ئەی:

ئەمشەو بەهەرحاڵ شەو ئەبەمە سەر

خوایە: سامەرگێ چیبکەم من سەحەر

هەورامی (١٨١)

خورشید سەمای شیرین جەمالان! [1]

دەشك ئەفزای گرۆی دیدە غەزالان ! [2]

دانەی شەو چراغ خەزانەی هەستی!

مەزەی ئەشئەی عەشق بادەپەرستی! [3]

دەرگای مەدینەی حوسن مەحبووبی

نووری ئەفزای دیدەی جەرگەی یەعقووبی ! [4]

خودا وە تۆش دان بالای عەرعەری

هەر لایەق وەتۆن شێوەی دلبەری

سۆرانی (١٨١)

خۆری ئاسمانی شیرین جەمالان ! [1]

خەمدەری دەستەی دیدە غەزالان!

دانەی شەو چرای خەزێنەی هەستی!

مەزەی ئەشئەکەی بادەپەرستی!

دەرگاکەی شاری شەنگ ومەحبووبی!

نوور بەخشی دیدەی جەرگەی یەعقووبی!

خودا بەتۆی دا بالای عەرعەری

هەر ڕەوای تۆیە شێوەی دولبەر

هەورامی(١٨٢)

کالای شیرینی وەبالات بڕیان

سۆرانی (١٨٢)

کالای شیرینی بەبالات بڕا

---

[1] خۆزگە ئەمزانی ئەم نامەیەی بۆکی نووسیوە؟ بۆ پیاو یا بۆ ئافرەت، بۆ پیاوی دیینی یا دنیایی

[1] وەلەهەمان کاتدا دەرگای شاری جوانی و خۆشەویستیت و نور بەخشی دیدەی کوڕی ئەوانەیەت کەوەکو حوزرەتی یەعقوب توشی دەردی نابینایی بووبوون، وەلەدواییدا بە بۆن کراسەکەی حەزرەتی یوسفی کوڕی چاوی کرایەوە. وەکو ئاشکرایە بەم بەیتە ئاماژەئەکا بۆ ڕووداوەکەی یوسف و باوکی براکانی و کڕین و فرۆشتنی لە وڵاتی میسردا.

[2] -٤) واتە ئەی کەسێ کە تۆ خۆری ئاسمانی شیرین ڕوخسارانی، وەبەهۆی جوانی و ناسکیتەوە خەمدەری پێڕی دیدە غەزالانی. وەهەروەها لە خەزینەی هەستی و دنیاییدا دانەی شەوچراییت و هەمیشە ئەدرەوشێیتەوە ، وەتۆ مەزەی ئەشئە بەخشی عەشقی پادەپەرستیت..

تاس ومەحبوويت ئەعالەم زرِيان
نيگای خوماريت خەمبارم كەردەن
ژار ماردەرد وەدڵدا بەردەن [5]
بەوێنەی نەچیر زامان ئاوەردەم
نێش گولوولەی خەمباری وەردەم [6]
پەلە پەل پەی گیان ئەدەس تۆ بەردەن
پەنام وە پەنای فیراقت كەردەن
ئیسە بێ ئامان خەستەی هیجرانم
سەركەردەن هووناو ئەتۆی زامانم

تەپلی مەحبووبيت لە دنيا زرِا
نيگای چاو مەستيت خەمباری كردم
ژاری ماری دەردسو يی بەدڵ بردم
زامم وەك نێچیر خوێناوی رێژا
ئازاری گوللەی خومی پێم چێژا
بۆرزگاری گیان پەلە پەلم كرد
پەنام بۆ پەنای فیراقی تۆبرد
ئێستا كەخەستەی دووری بێ ئامان
سەری كرد خوێناو لەدووتو يی زامان

هەورامی(١٨٣)

ئەسەبرم چەنی دووريت مەسازۆ
ئەووەسڵت وەمەيل دڵم ئەوازۆ
ئەيارای خەياڵ ويصال تۆمەن
ئەتاب دووری خەياڵ تۆمەن
دڵ مەندەن ئەبەين خۆف و رجادا
مەزانۆ راش كام ياوۆ ئەولادا
مەر تۆوەكەرەم تەشريف باوەری
ياوەلای وەصڵت رابەريش كەری
وەرنە، ئازيزم! قەسەم وەنامەت
سەر گەردان مەبۆ تارۆی قيامەت

سۆرانی (١٨٣)

ئەسەبرم لەگەڵ دووريت ئەسازێ
ئەبە كامی دڵ وەصڵت ئەسازێ
ئەيارای يادی ويصالی تۆمە
ئەهێزی دووری خەياڵی تۆمە
دڵ موڵەق لەبەين ترس و ئومێدا
ئازانێ رێگای، لەوێ و لەمێدا
مەگەر بەكەرەم تۆ تەشريف بێنی
رێی وەصلی خۆتی بۆ بنەخشێنی
ئەينا ئازيزم! سوێندم بەنامەت
سەرگەردان ئەبێ هەتا قيامەت

هەورامی (١٨٤)

ئەنيس خەياڵ! دەردان پرِ زام
مەرهەم جەستەی خەستەكەی ئاكام! [1]

سۆرانی (١٨٤)

هاورێی خەياڵی دەردانی زامم!
مەڵحەمی جەستەی خەستەی ئاكامم!

---

[5] -٦) واتە ئازيزم! ئەوكاتانەی كەبەرامبەرم بووی و، بەگۆشەچاوەمەست و خوماری يەكەت سەيرت ئەكردم، ئەو شێوە رِوانين و نيگايەت كاری تێكردم و ژاری ماری دەردو خەفەتی بردە دڵمەوە.
وەئێستا كەوەكو نێچيری پێكراوی گوللەی دەردم و گەڵ خەمبارو زەليلم.

خەیلێن نەگێجاو بەحر مەهجووری
نەدەور دووەی تەنوورەی دووری [2]
پووشەکەی جەسەم وەپەنا کەفتەن
سامیعەم خەبەر یاران نەشنەفتەن
ئینشەڵڵا چەنی خۆش حاڵی شادی
نەشاخەی‌شۆخیی گەردوون ئازادی [3]
چەنی خۆش بەختی دوور دەس نەگەردەن
عومرتان وەعیش عوشرەت ویەردەن

دەمێکەنوقمی‌دەریای مەهجوریم
لەناو دووکەڵی تەنوورەی دووریم
پووشەکەی جەستەم زووکەوتە کەنار
نەچووەبەگوێمدا دەنگو باسی یار
خواحەزکا لەگەڵخۆشحاڵی شادی
لەتوورەو گاڵتەی گەردوون ،ئازادی
دوودەس لەگەردن لەگەڵخۆش بەختیی
عومرت بەخۆشی دووربی لەسەختی

هەورامی(١٨٥)

نەکچون من جەدەس بێ مەیلی دڵبەر
مەکێشوو هەرسات هەزار دەردی سەر
دایم دڵ ڕەنجوور هیجران یارم
زنجیرجەفای زوڵف نیگارم
خصووص شەرارەی دووری زۆر گەردەن
مەرزەعەی هەستیم وای سەبوون بەردەن
کەس بەوێنەی من پڕمەینەت نەبۆ
گرفتاری دۆس بێ بەینەت نەبۆ
هیچ کەس موبتەلای دووری یارنەبۆ
چون من سەرگەردان بێ قەرار نەبۆ

سۆرانی (١٨٥)

نەوەك من لەدەس بێ مەیلی دولبەر
نەچێژم هەرسات هەزار دەردی‌سەر
من دڵشکاوی‌سوێی دووری یارم
زنجیرەی سزای زوڵفی نیگارم
شەرارەی دووری کردوومی زەبوون
کشتەکەی هەستیم چوو بەبای سەبوون
هیچ کەس وەکومن پڕمەینەت نەبێ
گیرۆدەی دەستی بێ بەینەت نەبێ
هیچ کەس گیرۆدەی دووری یارنەبێ
وەك من شێرزەو بێ قەرار نەبێ

هەورامی (١٨٦)

کەس نەبۆ چون من یاربەدکاران

سۆرانی(١٨٦)

کەس نەبێ وەك من هاوڕێی بەدکاران

---

[1] واتە: ئەی هاودەم و هۆگری ئەو خەیاڵانەم کەلە دەردەکانی زامەکانی جەستەمەوە پەیدا ئەبن. ئەی مەڵحەمی جەستەی خەستەی بە ئاوات نەگەیشتووم!.

[2] واتە : دەمێکە ئازیزەکەم ! من نوقمی گێژاوی دەریایی دووریم و ، لەناو دووکوڵی‌تەنوورەی دووریتا ئەسوڕێمەوەو پوشەکەی جەستەم تاد

[3] پشت بەخوای گەورە ئازیزەکەم لەگەڵ کامەرانی و بەختەوەریدا هاو جووت وشادی و لە فڕوفێڵی گەردوون و دووری و ئازادی و سەربەستی ژیان ئەبەیتەسەر.

زامدار موژەی دیدە خوماران
جەهاژەی هووناو دەروون پڕدەرد
مەگەردش چەرخ گەردوون چە پکەرد
تاجە تۆ بڕیام وەمەرگت قسەم
ساتێ ئاسایش نەدیە نم وەچەم
نە کە ر ی خەیاڵ گلەیی کە ردەن
نەواچی بادەی بێ شەرتیش وە ردەن
نە ر زە لیل دەس بێ شە رتان نە بو و ن
کە ی مە بۆ مە یلت فە را مۆ ش کە روون ؟

زامداری موژەی دیدە خوماران
لەهاژەی خوێنی دڵەی پڕ لەدەرد
لە سووڕی چەرخی گەردوونی چە پکەرد
تا لەتۆ بڕام بەمەرگت تەواو
نەمدیوە ساتێ ئاسایش بەچاو
ڕازی گلەیی نەکەی لە دڵدا
نەڵێی ئەو بادەی بێ شەرتی هەڵدا
بێ شەرتان ئەگەر من ئەکەن بێهۆش
کەی ئەبێ مەیلت بکەم فەرامۆش؟

هەورامی (١٨٧)

منارە صەدای صەلاش سەد تەرزەن[1]
مزگی جەشادی دەماخش بەرزەن
مەی نەخوم چون من نەخەم نەسیرەن
مە یخانە صەفاش خەیلێ دڵگیرەن
لوولەی تەراویح وەش وەش مدۆ دەنگ
بێ ئاهەنگەن تار تەموورەی ئاهەنگ

سۆرانی (١٨٧)

منارە دەنگی صەدای سەد تەرزە
نوێژ گەلەشادی دەماخی بەرزە
مەی لەخوم چون من لەخەم ئە سیرە
مە یخانە صەفا ی گەلێ دڵ گیرە
سازی تەراویح خۆش خۆش ئەدا دەنگ
بێ دنگە تارو سەمتووری ئاهەنگ

---

[1] بۆ ئەوەی لەناوەرۆکی ئەم پارچە هەڵبەستە بگەین، پێویستە ئەوە بزانرێت : کە(تصوف) (٧) قۆناغی هەیەو بە(أطواری هە فتە) ناوی ئەبەن، جالەیەکێك لەم قۆناخانەدا بە پێی یاساو بۆچوونی خۆیان ئەگەنە پلەو پایەیەکی زۆر گەورەو باڵا، زۆر زۆر لەخوای گەورە نزیك ئەبنەوە، لەم کاتەیاندا لایان وایە نوێژوو ڕۆژوو..هەرچەند بەدرێژایی تەمەن واجب و فەرزن و نەکردنیان بۆ نییە، بەڵام کەگەیشتە ئەو قۆناخە تایبەتی یەیان ئەو گرنگیەی بەو فەرزانەنادەن. بەم پێیە یا بەو بۆچونەیان ئامادەبووانی مزگەوتەکان و دەستەو کۆڕی تەراویح بەندایەتی و تاعەتیان کاڵوکرچەو لەوفەڕووبەرەکەتەوە دوورن، بەڵام ئەوانەی کەلە (تصوف) دا گەیشتوونەتە ئەو قۆناغە تایبەتەلە تێگەیشتن و دەرك و ئیدراکدا زۆر جیاوازترن، جالەبەر ڕۆشنایی ئەم بۆچوونەیاندا، ناوەڕۆکی قەصیدەکە ئەمەیە: منارەی مزگەوتەکان ئاوازو دەنگی شادییان بەرزو لەگەشەکردندایە، پیری ئیمەش (کۆڕی تصوف) ئەسیرو دیلی خەمین، مەیخانەکەشمان صەفا و گەشەو ڕابواردنی نەماوە، بەڵام لە لوولەیتەراویح لە مزگەوتەکاناد دەنگی شادمانی و ئاهەنگی تابلێی بەرزو بڵندە، تاعەتی گوزاران بەزەردەو مەرحەبای یەکتری دەکەن، بەڵام کاس لەسەر دەستان لانەیان شێواوەکاتی ئەلوەدایانە.

مەر حەبای لیباس تاعەت بۆ شانەن
ئەلوەدای کاس کاس بادە نۆشانەن
ساقی ! ساسەد جار وەنازت نازوو
هۆر دە ر وەگوڵبا نگ صەدی (وامتازوا)و

مەرحەبای بەرگی تاعەت بۆ شانە
ئەلوەدای پیاڵەی بادە نۆ شانە
ساقی ! فیداتم سەد جار ، زووبە زوو
بەچەند جۆر هەڵکە بانگی (وامتازوا)و

هەورامی (١٨٨)

طورەت نەرووی خاڵ جەبین سەراوێز
پیاڵەت چون جام(کەچ دارو مەرێز)
ستارەت نەشەوطورەی قەترانی
هوەیداو، پەنهان شەمس پێشانی
هیلال نە پای شەو نەسیم بۆی نافدا
بنمان نە و شەفەق بادەکەی صا فدا
هەی هیلال ، هەی عید، خێزو جە یاران
وەرەغم گرۆی پەرهیز گاران
شادی دەروەدڵ لای مەی خوا راندا
خەفەت دەر وە جەرگ رۆزە داراندا

سۆرانی (١٨٨)

لەسەرخاڵی رووطوورەت سەرمو لێژ
پیاڵەت وەك و جام خوار بگرمو مەیرێژ
بەشەو نەستێرەی زوڵفی قەترانی
دەرخە، پەنهان بێ خۆری پێشانی
هیلال شەوی نەسیمی بۆی ناف
بنوێنە لەناو سووری بادەی ساف
هەی (جەژن و هیلا ل) هەستێ لەیاران
بەکوێری چاوی کۆی پارێزگاران
شادی بە دڵ لای مە یخواراندا
خەفەتبەجەرگی رۆژو داراندا

هەورامی(١٨٩)

دڵ دیارنییەن های نەکەردەبۆ
وەخزمەت نازیز تەشریف بەردە بۆ
جەودمامن دادوەلای کێ بەروون
نابەڵەد تەنیا را چۆن دەرکەروون!
پای دڵ سفتەی دەرد سەرهەردان سەختەن
وێت یاو نەوەی های نەسیم ! وەختە
بکیان پەرێ من دڵ ئەو دماوە
وێت وێت ناسایی بشۆ وەراوە
سپارووت وەجۆش کزەی تاسەی‌وێم
وەدووی گێجە لووی سوب هەناسەی وێم

سۆرانی (١٨٩)

دڵ دیارنییەهانەی کردبێ
تەشریفی بۆلای نازیز بردبێ
دوای ئەو داد لای کێ و من کێ بەسەرکەم؟
تەنیاو نابەڵەد رێگا چۆن دەرکەم؟
پێی دڵ سووتاوە، کەژو کێو سەختە
نەسیم ! بمگەرێ دەخیلم وەختە
بنێرەوە بۆم دڵ بەئازایی
برۆ بەرێوە چون خۆت ئاسایی
ئەتدەم بەجۆشی کزەی پڕ تاسەم
بەدووی گێژەڵووی سوبحی هەناسەم

هەورامی (١٩٠)

چون یاوای وەلای بالا عەرعەر تەرز
پرساش جواو دمر وەزایەڵەی بەرز
گلاراوش و بی چەنی نیش چەم
مەوات و مەومرد خەم وەگۆزەی خەم
چەم جەئێش دمرد مەحرووم پالات
نمە نما نۆ عەکس خەیاڵ بالات
پەردەی لیلالی گرتەن دوودیدە
خەڵوەتەن سابۆ هەی بەر گوزیدە!
دیدەم تاو سەیل هووناوان وەردا
هاناو بەدمردانامانا جەسەردا

سۆرانی (١٩٠)

کەگەشتیتە لای بالا عەرعەر تەرز
گەر پرسی بلێ بەزایەڵەی بەرز:
بەچاوێشەوو گلاراو دەمدەم
ئەیوت- ئەینۆشی خەم بەگۆزەی خەم:
چاوم بەدەردی بێ تۆزی پێلات
نانوێنێ وێنەی خەیالی بالات
پەردەی لیلایی گرتوویە دیدەم
خەڵوەتە وەرە هەی بەر گوزیدەم!
چاو بەتاو سەیلی خوێناوی بەردا.
رژا لەسەردا دەرچوو بەدەردا

هەورامی (١٩١)

دڵ یەند جۆش گەرم خەمان دان پێدا
سەمەندەر لانەش مەگیرۆ تێدا
فیدات بوون نازیز جەمین پەرەی گوڵ!
دووریت کاری کەرد نانەچەم ئێردڵ
حاڵ چینە تەنگ تەر نییەن پێم نامان
قەدەم رەنجەکەر مروەتە نامان
چون جەستەی خەستەی مەینەتان مایە
بەڵکم دیدە ودڵ نەشان وەزایە
دیدە سورمەی تۆزپالاکەت ناسەن
دڵ جای دمردتەن مەندێشا خاسەن

سۆرانی (١٩١)

خەم بۆدڵ جۆری گەرمی هێنا بۆی
سەمەندەر دەیکا بەهێلانەی خۆی
فیداتم نازیز! روومەت پەری گوڵ!
دووریت چی نەکرد بەچاوو بەدڵ
حاڵ لەمە تەنگ تر نەمد یوە نامان
بڕە نجێنە پێت دەستم بەدامان
وەك جەستەی خەستەی مەینەتی مایە
بەڵکو دیدەو دڵ نەچن بەزایە
چاوم بەتۆزی پێتە دەرمانی
دڵ جێی خەمانتە باشترە مانی

هەورامی (١٩٢)

ساقی !ناوەردەو گرد کیا ستێنین*
وریا بەر دێن و کردە ناستێنین

سۆرانی (١٩٢)

ساقی ! وەك هاتین نەشمان ئێرنەوە
کردە یاخواردوو، یاخۆ بۆنەوە

---

* بەم قەصیدەیە شاعیری نەمر تانە لەدنیا ئەداو لەبێ وەفایی ئەو ئەدوێ

حالْ ماضی ئاسا هانەگوزەردا	حالْ وەك رابردوو وان لەگوزەردا
مقیم مسافیر رەنگ نەسەفەردا	موقیم وەك رێبوار والەسەفەردا[2]
هەورامی (١٩٣)	سۆرانی(١٩٣)
کاروان سەرای کۆن دەوردنیای دوون	کاروان سەراکەی دنیایوەی بەکۆلْ
جەبارگەی یاران وەچۆلْ مەوینوون	لەبارگەی یاران ئەبینم بەچۆلْ
قافلە کۆچ کەردەن ،بەرزەن دەنگ زەنگ	قافلە رایی بوویەرزە دەنگی زەنگ
وران حوجرەی خان و جوود سەنگ وەسەنگ[1]	خانی بوون رووخا حوجرەی سەنگ بەسەنگ
هۆسای تای شاولْ ادانش وەمشتی	وەستای تای شاوولْ عەقلْ لەمشتی
بەناباشی بورج دیواران گشتی	باش وەستای بورجی دیواران گشتی

---

[1] ١ بۆ پەی بردن بەوشەو مەعناو بەستی ئەم پارچە هەڵبەستە مامۆستاو رابەرمان (عبدالکریم مدرس) بگرین و لێی بکۆڵینەوە: ((.. کیاستێن: رەوانەکراوە. وریا: خوراو. پەردێ: بردوو. ئاستێن: بەجێ هێلْ. واتە: کاکەی ساقی ئێمە بەزۆر هێنراوینە ئەم دنیا، وە لێیەوە رەوانە ئەکرێن، چیمان خواردبێ هەر ئەوەمان دەسکەوتووەو بردوومانە بۆ خۆمان، چیشمان دروسـ ت کردبێ لەفیمان بەجێ ئەمێنێ بۆ ئەوەو میراتگر.))

مەلا فەتاحی کاگردەڵی کەرەمزی (ف)مان بۆ داناوە هەروەکو (ع.م) مەعنای بەیتەکەی لێکداوەتەوە، بەس جیاوازی نێوانیان تەنیا وشەی (وریا وە یا (دەریا)یە، مەلا (ع.م) وشەکە (وریا) یە بەمەعنا خوراوە، لای (ف) ئەم وشەیە (دەریا)یە، وە (ف) ئەڵێ: کردەو کنششمان دەریا قووتی داوە، وەخۆشمان بەبێ عەمەل و کار ماینەوە. سەیری دیوانی دەستنوسی (ف) لاپەرە ٣٧٩و دیوانی (ع.م) ل: ٢٩١ بکە.

(پ.م) ئەم بەیتەی بەم شێوەیە نوسیوە کوت و مەت وەکو خۆی ئەینوسمەوە:

ساقی ئاوردەو کردەی کیستا نین

دریا بردەنی کردەی ئیستا نین

وە ئاواش گۆڕیویەتە سەر سۆرانی:

ساقی وەك هاتوین هەموو رەفتەنین

دەریا بردەنین کاری ئیستانین

سەیری ت: ٣٠٦ و ٣٠٧ بکە لەئەصلْ و رۆحەکەیدا.

[2] زەمان کراوە بەسێ بەشەوە: ماچی، حالْ، ئیستیقبال، واتە: رابوردو،ئێستا، داهاتوو. موقیم: دانیشتوو یانیشتەجێ، مسافیر: رۆیشتوو، کۆچ کردوو. لەسۆرانیەکەدا (مسافیر)م بەرێبوار دەربریوە.

[1] دوون: نزم و پەست.وڕان: رما، رووخا.واتە کاروان سەرای دنیای پەست و نزم بارگەو بنەی یارانی تیا نەماوەو چۆلْ و هۆڵە. کاروان کۆچی کردو دەنگی زەنگی بەرزە. وە حوجرەکانی خانی بوون بەردی بەسەر بەردەوە نەما.

قەدەم رەنجە کەر وەلای کارەوە
بنچینەم وەتەرح مەی هۆر دارەوە[2]
عەمارە تێومن بیناش باقی بۆ
ئاو: مەی، خاك: خڵتەی بەناش ساقی بۆ

هەورامی (١٩٤)

دڵ تەم کەردەوە گرتەوە کاوان[3]
دیسا دووی نامەی تۆش وەلا یاوان[4]
مەضموون: هەوای مەرگ، زامداری تیرت
پەنهانیی قاتیل، دەواو، تەدبیرت[5]
لاڵ بوون پەی مەینەت جەستەی خەستەکەت
بمروون پەرێ زام جێ نەڕەستەکەت
من وتۆ بەلاو زاممان ئاوەردەن
نەچەشمەی حەیات ئاوێمان وەردەن
خەیاڵ خامەن ئێنە تۆ کەردەن
پەی مانمە بۆجیایی وەمەردەن
ها چەند هەواتدا وەگێج بێ پەری
بمری و بناڵی، گیان تەسایم نەکەی[6]

بۆسەر کارەکەت پێ برەنجێنە
بنچینەی بینام بەمەی هەڵسێنە
کوشکێکی وابێ بینای باقی بێ
ئاو: مەی، خاك: خڵتەی وەستای ساقی بێ

سۆرانی (١٩٤)

دڵ تەم کردەوە گرتی یاڵ یاڵ
دیسان دووری نامەی تۆشی هاتە پاڵ
مە ضموون: هیوای مەرگ، زامانی تیرت
قاتیل نادیار، دەواو تەدبیرت
لاڵ بم بۆ دەردی جەستەی بیمارت
بمرم بۆ زامی نارستگاریت
من وتۆ بەرگی بەڵاما پۆشی
لەچاوگەی حەیات ئاوێکمان نۆشی
خەیاڵت خاوە ناشێ بۆکردن
بۆ ئێمە نابێ جیایی بەمردن
ها، چەن هەڵت دابۆ گێژی بێ پەی
بمری و بناڵی، گیان تەسلیم نەکەی

---

[2] واتە: ئەی وەستای شاوڵ بەدەست! کەشاوڵی خواناسیت بەدەستەوەیەو عەقڵ و هۆشت بەدەستەوەیەو، باش وەستای هەمو دیواری بورجەکانی، زەحمەت بکێشەو بڕۆ بەلای کارەکەتەوەو بنچینەی بیناکەم بەمەی داڕێژەو کۆتایی پێنە.

[3] دۆستێکی مەولەوی بەنامەیەك سکاڵای حاڵی خۆی ئەکا، ئەویش بەم پارچە شیعرە وەڵامی ئەداتەوە.

[4] کاوان: شاخ و چیاکان. واتە: دڵم تەمی کردەوەو بەرزاییەکانی داپۆشی، چونکە دیسانەوە دووکەڵی نامەکەی تۆشی هاتە پاڵ.

[5] ع. م واتە: ناوەرۆکی ناکەمەت ئەوەیە: بەتیر گرفتاری و، نازانی کێ برینداری کردوی و، دەرمانت کامەیەو ، چارت چییەو لەبەر ئەوە ئاواتی مەرگی خۆی ئەخوازی).

[6] جێ نەڕستە: لێ رزگار نەبوو. واتە: من و تۆ لەرۆژی ئەزەلدا دەردو بەڵامان گرتۆتە خۆمان و بەمردن جیابوونەوەمان بۆ نییە، چونکە ئاوی (حەیات) مان خواردۆتەوە، کەواتە خەیاڵت خاوە کەهیوای مەرگت خواستووە، ئێمە بەمرجن رزگاریمان بۆ نییە، کەواتە نکایە هەرگیزاو هەرگیز گیان تەسلیم نەکەی، با

هەورامی(١٩٥)

تازەوارگەی عەشق مەنزڵ کەر دەڵی
هەوەسایی هاژەی باڵ دەردەنی
خصووص بەو جەستەی خەستەی مەهجووری
کەفتەنی نە پێچ رای دەورەی دووری[٧]
هۆشت نەتۆی کاخ دەماخ فیرارەت
وەرنە چ خێرەت قاتیل دیارەن
کێ بۆ چون خەدەنگ ناز هەوا دەرۆ؟
هەریەند بزانی جەو پڕ بویەرۆ
کێ بۆ بەو جەمین نەزاکە چون گوڵ
خەیمەش هۆربدا نە پای دەشت دڵ؟[١]
کێ بۆ پێکۆ دڵ زام نەسرەفتەش؟
یەکێو کوشتەش ، ئێر ئەوزەمین کەفتەش

هەورامی(١٩٦)

ئەو رستگاریت جەو دەرد نومێدەن
دەوای خەلاصی وتەدبیرت ئێدەن:
مەبۆ وەخت سەخت زامان ئاوەردەن
رەماو پەلە پەل هەردەوهەرد کەردەت[٢]
پەی چێش تائیسە لێت مەلووم نییەن
صە یاد جەواکوژ درێخش نییەن

سۆرانی (١٩٥)

لە وارگەی عە شقا تا زە پا بە نری
ترساوی ها ژەی دوو باڵی دە ردی
مەخصوو س بەو جەستەی خەستەی مەهجوو ری
کەوتوویتە پێچی رێی تەمی دوو ری
هۆشت لەکۆشکی دەماخاتارە
ئەیناچ خێرە ؟ قاتیل دیارە
نازهەڵدا وەك تیر ، ئەوەکێ بێ کێ؟
هەرهێندەت زانی دڵت بپێکێ
کێ بێ بەو جیهرەی نەزاکەت چون گوڵ
خێمەی هەڵدابێ لە پێ دەشتی دڵ؟
کێ بێ دڵ بەوزام وەهای تێلێنێ
یەکێ بێ سەر کار ، ئەویان بگلێنێ

سۆرانی (١٩٦)

گەر ویستت دەرچی لەو دەردوخەمە
چارەو دەرمانت ئەمەیە ئەمە:
نابێ سەردەمی سەختیی زام ودەرد
پەلە پەل هەڵێی ئەم هەرد ئەو هەرد
بۆچ تاکو ئێستا نەت زانی بەدڵ
راوکەر لە(واکوژ) هەرگیز ناکا سڵ[١]

هەڵشت دا بۆ ناو گێژەی بێ پەی. لە (ف)دا نیوەی یەکەمی ئەم بەیتە ئاوایە: (های چەند هەوات دۆ ئەو گێچ بێ پەی). نیوەی دووەمی ئەم بەیتە بەسۆرانیە نەك هەورامی.

[٧] دەواوەی، (ف) دەوری

[١] هۆر بدا، (ف) هۆر دابۆ. واتە خێمەی هەڵدابێ.

[٢] مەبۆ ، (ف) نەبۆ، واتە: نابێ. واتە کاتێگ کە تیرت تێ ئەگرێ و زامدارت دەکا تۆ لەو کاتەدا نابێ راکەیت و پەلە پەل هەر داو هەرد بگەرێی.

[١] واکوژ: کوشتنی دووبارە.

بەلام یەرەو یەی ئیبتیدای مەشقەت
خیلاف شێوەی تاو یای عەشقەت
دەخیل سەر سەخت بەر هەر بکەر بازی
نازی دڵ سەرد بۆ جەتیر ئەندازەی
ئەدڵەی پڕ زەوق کۆنە ئەچیردا
های لەزەت دارۆ تیر وەشۆن تیردا

بەلام ئەمە خووی سەرەتای مەشقە
خیلافی شێوەی قاڵ بوونی عەشقە
تۆ بەسەر سەختی هەربکە بازی
بادڵ گەرم بێ لەتیر ئەندازی
لەدڵەی پڕ زەوقی کۆنە ئێچیردا
ها، چەندە خۆشە تیر بەدوای تیردا

هەورامی(١٩٧)

ئە مجار سەخت تەرەن زامم جەجاران
چڵ مدۆ دایم چون گەستەی ماران
هەروە زۆرمەندەن رای ئامای ئەفەس
تای ڕیشەی تاقەت شییەنم جەدەس
بڵێسەی فیراق سۆچنان جەستەم
ئاسۆرەی زامان گازخەم بەستەم[2]
دووی کەواودڵ پۆشان سەر هەردان
زەرد کەردەن روخسار پاییز دەردان
سەرسامەن عالەم یەکسەر جەنالەم
فەلەک مۆرەی بەد شانا وەتالەم
مەینەت سەر بەرزەن، شادیم زگارەن
ساقی ! جامەکەت ئەم جار وەکارەن

سۆرانی(١٩٧)

ئەم جار سەخت ترەزامم لەجاران
چڵ ئەدا بەکوڵ وەك گەستەی ماران
هەر بەزۆر ماوە ڕێی جووڵەی ئەفەس
تای ڕەگی تاقەت دەرچووە لەدەس
بڵێسەی دووری سووتانی جەستەم
ئاسۆرە زامی گازی خەم گەستەم
دووی کەبابی دڵ گرتی سەر هەردان
زەردی خستە ڕووم پاییزی دەردان[1]
سەرسامە دونیا لەناڵەی سەختم
گەردوون زاری سوێی هەڵدا بۆیەختم
مەینەت سەر بەرزە ، شادی ئەو گارە
ساقی ! جامەکەت ئێستا بەکارە

هەورامی(١٩٨)

بۆری وەمەجلیس لابەر پەردەی شەرم
وەدەوری دیسان بەزمێ کەرمێ گەرم
تا (مطرب) وەساز حە نجەرەی بێ گەرد
هوردۆ مەقامێ دەوا کەرۆ دەرد
بەڵ ناکا ئەیچی بەیۆ جەلاوە

سۆرانی (١٩٨)

وەرەوە کۆڕێ پشت لەشەرم کە
بەدەورێ دیسان بەزمێ گەرم کە
(مطرب)! بەسازی حە نجەرەی بێ گەرد
هەڵدە مەقامێ بکا دەوای دەرد
ناکاو بەڵکوێ ئەیچی لەلاوە

---

[2] گازخەم بەستەم، (ع،م) : واتە بەگازی مەینەت لێم پەیدابووەوە.

[1] واتە: پاییزی دەردو ئازار روخساری زەرد کردم

وەمەقامەکەی قەقنەس ئاساوە
بەزمێمان جەم بۆ چون هەردە جاران
بنۆشین جامێ وەیاد یاران
هەر وەزۆر مەندەن نیم نەفەس باقی
پڕ کەر جامەکەت دەخیلم ساقی!
ئەو ئازیز وەی تەور لێم کەرۆ ستەم
خەلاسیم نییەن ئەم جار خاترجەم

بەمەقامەکەی قەقنەس ئاساوە
بەزمێ گەرم بێ وەك جاری جاران
بنۆشین جامێ بەیادی یاران
هەر بەحاڵ ما وەنیو نەفەس باقی
پڕ کەجامەکەت دەخیلم ساقی!
بەم تەرزە ئازیز گەربکا ستەم
ڕزگاریم نابێ ئیتر خاتر جەم

هەورامی (۱۹۹) (۱)

عەرەق چون شەونم نیشتەن نەرووی گوڵ
تەڕ کەردەن تاتای تۆغراکەی سونبول
جەقازان خەم دڵ کەردەن وەئاو
وەدرۆ ماچۆ مەگێروو گولاو
ئازیزم! گولاو بۆی خوی کوڵم تۆن
ئەربۆی تۆنەبۆ بۆی گولاو جەکۆن
زەرەی بۆی زوڵفت کەفتەن نەبەرزان
بۆی گولان کەردەن نەبەرزان هەرزان
ئازیز وەمەرگت گەر ئینسافت بۆ
هەنی کافییەن بۆی زوڵفت پەی تۆ
ئیتر چ حاجەت وێت مەدەی عەزاو
قەبووڵ کەری جەور مەگێری گولاو

سۆرانی (۱۹۹)

عەرەق وەك شەونم نیشتۆ تەرووی گوڵ
تەڕی کرد تاڵ تاڵ ئەو تەغرای سونبول
لەریزەی خەمدا دڵی کردە ئاو
بەدرۆ ئەڵێ (من ئەگرم گولاو
ئازیزم گولاو بۆی کوڵمی تۆیە
گەر بۆی تۆنەبێ گوڵ بۆی لەکوێ یە
تۆزێ بۆی زوڵفت کەوتە سەربەرزان
کردی بۆی گولان لەبەرزان هەرزان
ئازیز! بەمەرگت گەر بەئینسا فی
بۆی زوڵفت بۆتۆکافییە کافی
ئیتر کەی ڕاستە بکێشی تالاو؟
زەحمەت بچێژی تۆ بگری گولاو

---

(۱) لای (ع. م) ئەم پارچەیەو پارچەی پێشوو هەردووکیان بەیەك پارچە نوسراوە، ئەمەش بەلای منەوەی لەو باوەرشەدا نیم یەك پارچە بن ، لەدواییدا نوسخەیەکی مەلا سەعید ناوێکم دی کە لە ۲۹ دا نوسرابوو بەدو قەصیدە نوسرابوون، لەبەرئەوە جیام کردنەوە. ئەمە لەلایەکەوە، لەلایەکی دیکەشەوە ئەم قەصیدەیە (عەرەق چون شەونم..) لەوەناچێ هەڵبەستی مەولەوی بێ، چونکە زۆر لاوازو بێ کرۆکە.بابە عەلی مامۆستا شێخ عومەری قەرداغیش رای وایە

هەورامی(٢٠٠) (١)

سەد پەرێم دایم خەم بەستەن کەڵەك

ئاخ هەر یەکجار داخ تۆ سەوزمن فەڵەك![2]

مە پێکی ناکاو جەنیمە رادا

نیگای ئارمزوو وەتەمەننادا

کام سەرشام تەمای تاج کەیەت نەکەرد[1]

سو بحدەم وەتاج سەر نەیت نەکەرد؟

کێ بی کێ مەجلیس شادی نیاوە

پۆس کەللەش وەدەف تۆ دەنگ نەداوە؟[2]

مەعدووم ! ئەرزەرەی شێوەی فاماتەن

بەفام قەرینەی لوات ئاماتەن

سۆرانی (٢٠٠)

هەرچەن خەم بۆمن بەستوویە کەڵەك

ئاخ گەلێ داخی تۆ سەوزە فەلك!

تۆ ئەدرووی ناکاو لەنیوەی رادا

نیگای ئارمزوو بەتەمەننادا

کام سەر شەونەت کرد تەمای تاجی کەی

سبەی نەت کردە تاجی سەری نەی

کەی بوو کێ بەزمی شادیی نایەوە

بەدەفت کەللەی دەنگی دایەوە

مەعدووم ! گەرتۆزێ فەهم میوانتە

بەفام قەرینەو بەڵگەی ئەمانتە

هەورامی (٢٠١)

ئەی رارای خەتەر راو یارانەن

سفید یش غوبار کەللەی یارانەن

بورکەش : چای دیدەی پڕ هووناو دڵ

میل : باڵای بێ گیان وامەندەی خجل[2]

سۆرانی(٢٠١)

ئەم رێ رێی ترسی رێبوارانە

(بیا ض) ی گەردی کەللەی یارانە

گۆمی جێی دیدەی خوێناوانی دڵ

میلیشی باڵای داماوانی گڵ

---

[1] فەرموودەیەکی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) هەیە ئەفەرموێ (إن من البيان لسحرا) ، بەڕاستی ناوەرۆکی ئەم قەصیدەیە سیحرە، دڵرفێنە، ئیبداعە، فەلسەفەیە. سەیری ئەم قەصیدەیەو قەصیدەی پێشوو بکە، وەك کەئەیبینی جیاوازیان وەك ئەڵێ یەزدان و ڕێسمانە.

[2] ع. م : واتە: هەرچەند خەم و مەینەت کەڵکی فرۆفێڵی بۆ ناوەمەتەوە، بەڵام فەلەك! داخی تۆ یەکجار سەوزە، چونکە ئەگەر تۆ نەبی بەسەر باری ئازارم خەم لەعۆدەم نایەت.

[1] گەردوون شەو پەیمان ئەدا بەیەکێك کەبەیانی هات تاجی کەیت پێ ئەبەخشم کەچی ئەوەندە ئەزانی سبەینێ سەر لەبەیانی سەری ئەم پیاوە ئەکا بەتاجی سەری رم و شیری دوژمن.

[2] (کێ) ی یەکەم، ف: کەی، واتە : (ع.م) (کێ بوو ئاهەنگی شادیی گێڕاو پاشان پێستی کەللەی بەدەفلا تۆوە دەنگی ئەدایەوە). لەنێوان ئەصڵەکەو گۆڕینەکە تۆزێ جیاوازی هەیە لەرووی مەعناوە، وە ئەوەش بەوردی سەیری بکە مەعناکەی تێك ئاچێت.

هاصەف پێکان پۆس کەڵڵەی هامدەمان
کەڵڵە پڕ پەی پۆس کەڵەمان تەمان
هۆر دەرچەنی سۆز دەروون پڕ ئێش
فەریاد ئەو ساقی وئەو نەیچی ودەروێش
صەدای دەف ونەی بەیۆ نەگۆشت
نەشئەی مەی بەخشۆ حەیات وەهۆشت[1]

هاریز بوو پێستی کەڵڵەی هاودەمان
سەر بڕ بۆ پێستی سەرمان بەتەمان
ساتێ بەسۆزی دەروونی پڕ ئێش
بڵێ بەساقی و نەی ژەن و دەروێش
بابەرگوێت کەوێ صەدای دەف ونەی
هۆشت زیندوو کانەشئەی هاژەی مەی

هەورامی (۲۰۲)

بۆیەر جەسا ی تەرز دەف ونەیەوە
وەزات مەستیی نەشئەی مەیەوە
تاکەی کەنۆ دەس چەرخ چەپ ئەندێش
پۆس کەڵەت ناکاو پەی پۆس کەڵەی وێش[2]

سۆرانی(۲۰۲)

تێپەڕکە لەسای دەف ونەیەوە
بە پشتی مەستی نەشئەی مەیەوە
تاکەی دەستی چەرخ ئەتگاتێ ناکاو
بۆ پێستی کەڵەی ئەتگروێ تەواو

هەورامی (۲۰۳)

ئەی دڵ! مزگانی، ئاماکۆچ یار[1]
شای شادی سەردا، خەمان کەرد فیرار[2]
هاگەردو غوبار مەحمەل دیارەن

سۆرانی(۲۰۳)

ئەی دڵ! مژدانە واهات کۆچی یار
خەمان هەڵاتن، شای شادی دیار
گەردی کەژاوەی دیارە دەوری

---

[3] ئەم رێگایە بۆ رێبواران رێگایەکی پڕ لەمەترسییە، تۆزە سپیەکەی تۆزی کەڵڵەی یارانەو، چاڵاو و گۆماوەکانیشیان چاڵاوی ئەوانەیە کەدڵیان لیپاو لیپی خوێنە، (میل)ەکەشی باڵای بێ گیانیانە (میل: دارێکە لەرێگاکاندا ئەی چەقێنن بۆ ئەوەی رێبواران رێ هەڵە نەکەن).

[1] روو ئەکاتە ئەوانەی کەزیندوون و لەژیاندان و ئەفەرموێ: ها وریابن و وریا پێسی کەڵڵەی هاودەرمان رێزیان بەستووەو ئامادەن، سەربڕەکان بۆ پێستی سەرمان و چاوەڕێمانن و سەرمان بڕن، کەواتە ئێستا کاتی ئەوەیە بەسۆزی دەروونی پڕ ئێش وئازار ساقی و نەی ژەن و دەروێش بانگە بکەن و هەر یەکەیان بەئامێری خۆی بمانلاوێننەوە، بەڵکو بەصەدای دەف و نەی و بەنەشئەی هاژەی مەی هۆشمان زیندووکا.

[2] کە نۆ :(ف) نووسیویپەتی و ئەڵێ: (بەکافی فارسی و عەرەبی ئەخوێنرێتەوە). (ع.م) ئەفەرموێ : (کەنۆ: هەڵکەنێ. واتە ئیتر بابزانین کەی دەستی گەردوونی نیازە خراپ پێستی کەڵلەت ئەگروێ و ئەیکا بەپێست بۆ کەڵلەی تەپڵەکەی و ئەی کوتێتەوە).

[1] بوداخەوە وەکو دەیان قەصیدەی تر نازانین ئەم قەصیدەیەی بۆ کێ نووسیوەو مناسەبەکە چییە؟

[2] ئەی دڵ! مژدانەم ئەوێ کەیار گەڕایەوە وە شای شادی سەری هەڵداو خەمان هەڵاتن و رۆیشتن

دەك لێلاویت بۆ چۆنت قەرارەن [٣]
چون بەدەن جەتاو هیجران بالاش
ئەصلەن هازو هێز نەمەندەن جەلاش
فیراقش بەوتەور تەوانا سەندەن
پاقووەی رەفتار جەلاش نەمەندەن

لێلایت دایێ چۆن ئارام ئەگری
بەدەن لەتاوی دووریی بەرێزی
نەماوە لەلای هیچ پێزو هێزی
دووری بەتەرزێ هێزی بڕی لێم
تەوانای رەوتی نەماوەدوو پێم [٤]

__هەورامی (٢٠٤)__

فرسەتەن ئەرواح! بشۆ وە پێشواز
پەردەی بینایی ! تو پەی پایەنداز [١]
دیدە فەرش بووزۆ وەسە طح رێشدا
تاکە سەمەندش پابنیۆ پێشدا
عەینەین! وەنەسرین ئاوپاشی راش کەر
نەك گەرد بنیشۆ وەگۆنای دلبەر
باشای خالۆ خاسان جەمین پەڕەی گولۆ
وەی ئەساسەوە یاوۆ وە مەنزلۆ

__سۆرانی(٢٠٤)__

هەلە هاهەی رۆح !لەدەوری گەرێێ
پەردەی بینایت دانێ لەسەر رێی
دیدەت فەرش کە بەبانی رێیدا
تاکو ئەسپەکەی پێ بنێ پێیدا
ئەی چاو ! بەئەسرین بڕشێنە عەردی
باگەرد ئەنیشێ لەرووی بێ گەردی [٥]
باشای جوانان روومەت پەڕی گولۆ
بەم شکۆو شێوە بگاتە مەنزلۆ

__هەورامی (٢٠٥)__

ئیمشەو مەینەتان ئەدەروون جەمەن
خێلخانەی کەیفم پڕ جەماتەمەن
دیارەن دووەی دووری زۆر کەردەن

__سۆرانی (٢٠٥)__

ئەمشەو مەینەتان والەدلما جەم
خێلخانەی کەیفم پڕ بوو لەماتەم
دیارە دووکەلی دووی کردنی تەم

---

[٣] روو ئەکاتە خۆی و ئەلێ: نابینی گەردو تۆزی کەژاوەکەی لەدوورە دیارە، دەك لێلاییت دایەت چۆن بێ دەنگ و بەئارام دانیشتوویت

[٤] عوزر خوایی بۆ جەستەی دێنێتەوەو ئەلێ بەدەن بەهۆی دووریی یارەوە هیچ هێزو پێزی نەماوە بچێت بەپیرییەوە.

[١] وشەی ئەرواح لێرەدا مونادایە.

ع.م): (ئەی گیان! هەل لەکیس مەدە، بچۆ بەپیریەوە، تۆش ئەی پەردەی چاو ببە بەرایەخی بەرپێی با چاو رات بخاوئەسپەکەی بەسەرتابێ، جووتە چاوەکانم! ئێوەش بەفرمێسك ۆرێگاکەی بۆ ئاوڕشێن بکەن، ئەوەك تۆز بنیشێ لەگۆنای وەك پەڕەی گولی.. تاشای خالۆ خاسان بەم بەزم و رەزمخەوە بگاتە جێ).

[٥] عەردی: ئەرزی: مەبەستی رێگاکەیەتی.

سوپای خەم وەهەم هجووم ئاوەردەن
شنۆی ئارەزووی وەصلت ظهوور کەرد
لافاو مەینەت کۆگای شادی بەرد
هووناو دەروون ریشەی گیان کەندەن
سەرمایەی تاقەت نەدەسم سەندەن

هێرشی هێنا سوپای هەم و خەم
ئارەزووی وەصلت شنەی کردەوە
سەیلی خەم کۆگای شادیی بردەوە
خوێنی دڵ ریشەی گیانی هەڵکەندم
سەرمایەی هێزی زوو لەدەس سەندم

هەورامی (٢٠٦)

مەحاڵەن ئیمشەو گیان وەرۆ بەردەن
جاریۆ تەر تەواف ئاسانەش کەردەن
یاخوا! سەبووری وەدڵ باوەری
خەزانەی ئارام پێم عەتا کەری
بەڵ وەرۆ بەروون وەهەرحاڵ ئیمشەو
کەروون زیارەت دەرگانەکەی ئەو
سەر بنیەو وەخاك ئاسانەی دڵبەر
بەو ئارەزووەی دڵ گیان بەرشۆ وەبەر

سۆرانی(٢٠٦)

گیان بەرۆژ بردن زەحمەتە ئەمشەو
ماچ کەم جارێ تر ئاستانەکەی ئەو
خوایە! سەبووری ببەخشی بەدڵ
خەزنەی ئارامیم بۆ بکەی حاصڵ
رۆژم بەڵکو بێ بەهەرحاڵ ئەمشەو
بکەم دیداری دەرگانەکەی ئەو
سەردانێ لەبەر دەرکی رووەت گەش
بەئارەزووی دڵ گیان دەرچێ لەلەش

هەورامی(٢٠٧)

ریاضە ت کێشان.. ریاضە ت کێشا ن![2]
سەییدان خاس .. ریاضە ت کێشان!
جەماعەت! قەو ما ن ! را ی خێر نە ندێشا ن!
جەرگەی هام سەران ! دڵرشیان ! خوێشان!
هاهەوای تەحصیل دڵ وەجۆش ئاوەرد
نصیو عەزم سەیرولاتانش کەرد
ئەرجارێ راگەم غەڵەت کەردە بۆ
رام وەسەرئاداب هیچ نە بەردە بۆ

سۆرانی (٢٠٧)

ریازەت کێشان .. ریازەت کیشان !
سەیدانی خاس .. زیارەت کێشان !
کۆمەڵان ! خزمان ! چاکە ئەند یشان!
کۆڕی هاو سەران ! دڵرێشان ، خوێشان !
ئیلهای خوێندنم جۆشی خستە دڵ
نصیبم ئەڕوا بۆ کام خاك و گڵ؟
گەرجارێ من رێم غەڵەت کردبێ
بۆسەر ئەدەب هیچ رێم نەبردبێ

---

[2] مەولەوی بۆیە بەفەقێکان ئەڵێ ریاچهت کێشان چونکە فەقێی ئەو سەردەمە لەپێناوی خوێندندا ئازاری نەفسییان زۆر چێژاوە و گیروگرفتی ژیانیان زۆر دیوە، شەونخونی و شەوبێداری‌یان بەخۆیانەوە دیوە... لەبەر ئەمانە بەریاچهت کێشان ناوی هێناون سەیری ع. م بکە.

هەورامی (٢٠٨)

کەسێ خاترە ش جەمن ئێستا بۆ
یاخود رە نجیوەش پەرێم کێشا بۆ
گەردەنم ئازاد بکەران ئارۆ
گرد وەدڵ روخسەت بدەران ئارۆ
عەزم پەرێ سەیر عیراقەن ئارۆ
بنیشدێ وە خەیر، فیرار قەن ئارۆ
دنیا فانیەن هەرمەبۆ مەردەن
لازمەن گەردەن ئازادی کەردەن

سۆرانی (٢٠٨)

کەسێ گەر دڵی لەمن ئێشابێ
یاخو رە نجێکی بۆمن کێشابێ
لێم خۆش بن بدەن فرسەتم ئەمڕۆ
گشت بە دڵ بدەن روخسەتم ئەمڕۆ
عەزمم بۆ سەیری عێراقە ئەمڕۆ
کەدانیشت بەخێر فیراقە ئەمڕۆ
دنیا نامێنێ هەر ئەبێ مردن
پێویستە گەردن ئازادی کردن

هەورامی(٢٠٩)

ئاماوە وەهار وەهار شادی
بۆی عەتر نەسیم غونچەی ئازادی
خێڵخانەی خەفەت بار بەنیش کەردەن
مەینەت روونیان وە ماوای مەردەن
خەم وێنەی کەمان قامەت خەم بییەن
هەوارگەی قەدیم نە دستش شییەن
بەزم شەوق و عەیش نەدەروون جەمەن
ئانە هیچ نەبۆ نەدەروون خەمەن

سۆرانی(٢٠٩)

هاتەوە بەهار بەهاری شادی
بۆی عەتری سروەی خونچە ئازادی
خێڵی خەم کەوتە خولیای بارکردن
مەینەت رووی کردە هەوارگەی مردن
خەم چەمایەوە وەك کەوان پشتی
هەوارگەی کۆنی دەرچوو لە پشتی
بەزمی شادی و شەوق لەدڵدا جەم
ئەوەی هیچ نەبێ لەدەروون خەمە

هەورامی (٢١٠)

ئێنە نەتیجەی دیای بالای تۆن
نیشانەی ویصال خاڵ ئالای تۆن
سروەی نەشئەی بادەی وەصل تۆن
تەئسیر بۆی عەتر مسك زوڵف تۆن
سا پێم دەردەی دەی، پەی پەی نەو مەی مەی
لە طایف مەردەم یەکسەر بکەر حەی
تا پەی یارانیج وە ئیطمینان بۆ
سەر مایەی نیشات دڵ حەزینان بۆ

سۆرانی(٢١٠)

ئەمە ئە نجامی نیگای بالاتە
نیشانەی وەصلی خاڵی ئالاتە
سرووری نەشئەی بادەی وەسڵتە
تاثیر: بۆی عەتری مسکی زوڵفتە
سادەی دەی پەی پەی بمدەرێ لەو مەی
لەطیفە ی مردووم یەکسەر زیندووکەی
تابۆیارانیش بە ئیطمینان بێ
مایەی نیشاتی دڵ حەزینان بێ

هەورامی (٢١١)

سەد دووری چون دڵ مەعدوومی دڵ تەنگ
مارۆ ئەو فریاد دڵەی سەخت سەنگ
سزان ئەر گێرۆ تەم دڵەی کاوان
هەور ئەو وەجان دێزو هوو ئاوان
بەڵام تاقەتێ، های هەورە ئامان
هانە سەفەردا شای ئەو ئەمامان
ئازکیش چون ئاز جەحەد بەر شییەن
خاتر داریش کەر وێنەی کەس نییەن
وێش چون حەوسەڵەی وەشت وتەم دارۆ
یادش ئەدڵدا زەحمەت مویارۆ
پەی بار خاتر ئەو شیرین شێوە
چ حاجەت وەی تەم وەی سەیل ئێوە؟
وەسەن دووی بەدەن جەگیان جیای من
وەسەن سەیل چەم بەخت سیای من

سۆرانی (٢١١)

هەرچەند دووری وەك مەعدوومی دڵ تەنگ
دێنێتە ناڵە دڵەی سەختی سەنگ
شایانە گەر تەم دابگرێ کاوان
لەهەوری تازە بڕژێ خوێناوان
بەڵام تاقەتێ، های هەورە ! ئامان
لەسەفەردایە شای ئەونەمامان
ئاسکی ناز ئاسای لەحەد چۆتە دەر
وێنەی کەس نییە مەیکە دڵ کەدەر
خۆی چۆن حەزئەکا لەوەشت ولەتەم
یادی لەدڵدا ئەڕوا بەستەم
بۆ سزای دڵی ئەو شیرین شێوە
چ حاجەت بەتەم بە سەیلی ئێوە؟
بەسەدووی جەستەی لەگیان جیای من
یا ئەشکی چاوی بەختی سیای من

هەورامی(٢١٢)

فەریادم وە تۆن.. فەریادم وەتۆن
هانا هەی ئازیز! .. فەریادم وەتۆن
دەردم گرانەن ، ئەلوەدام بێ شۆن
شیفام ئینتیزا ر مەیل باڵای تۆن
ڕەحمێ کەر وەدڵ خەستەی زارەکەت
بدیە وەروخسار بێ قەرارەکەت
زەردم، زایفم، بێ خواردو خوابم
سەر گەردان وێڵ بێ سەبرو تابم

سۆرانی(٢١٢)

هاوار مە لای تۆ .. هاوارمە لای تۆ
هانایە ئازیز! هاوارمە لای تۆ
دەردم گرانە و ڕۆشتن بێ جێ یە
شیفام چاوەڕێ باڵاکەی تۆیە
ڕەحمێ بەم دڵەی پڕ لە ئازارم
بڕوانە زەردیی ڕەنگ و ڕوخسارم
زەردم، لاوازم، بێ خۆراك و خاو
وێڵ و سەرگەردان ، بێ سەبرو داماو

هەورامی(٢١٣)

خۆراکم خەفەت ، ژینم مەینەتەن
وەمەرگت حەیات، وەلام زەحمەتەن

سۆرانی (٢١٣)

خۆراکم هەر خەم، ژینم مەینەتە
بەمەرگت ژیان لەلام زەحمەتە

مەر تۆ وەرەحمت بێ پایان وێت
وەلوتف و کەرەم نومایان وێت
جامێ جەو بادەی وەصڵ دیدارت
جەوقەهقەهەی مەی شیشەی ڕوخسارت
بەوێنەی جاران ساپێم دەرەوە
عیسەوی ئاسا ئیحیام کەرەوە

مەگەر بەسۆزی بێ پایانی تۆ
بەلوتفی میهری نمایانی تۆ
جامێ لەو بادەی وەصڵی دیدارت
لەو قرمەی بادەی شوشەی روخسارت
بەوێنەی جاران پێمی دەرەوە
عیسەوی ئاسا زیندووم کەرەوە

هەورامی (٢١٤)

فەنەك كام تیربی نەدات نە دەروون[1]؟
جەكام زامانت شكایەت كەروون؟
چون بێ حەددەن زام دەس تۆ كەردە
روو كەروون ئەو لای دۆس ویەردە
ئازیز! تۆ هەرچەند بێ مەیلی كەردی
وە بێ من تەشریف ئەو حضور بەردی
من تەنیایی تۆ مدۆ ئازارم
جەنامایی وێم خەجاڵەت بارام

سۆرانی(٢١٤)

گەردوون ! كام تیرت نەدا لەجەرگم
لای كێ و بۆ كام زام دا درم بەرگم
چونكە بێ حەددە زامی تۆ كردوو
روو ئەكەمە لای دۆستی ڕابردوو
ئازیز ! هەرچەندە بێ وەفاییت كرد
بێ من تەشریفت بۆ ئەو حضور برد
من تەنیایی تۆ ئەدا ئازارم
لەنەهاتنم من شەرم زارم

هەورامی(٢١٥)

ئای بێ وەفا وێم من ڕاحەت وەش ڕەنگ
تۆ دڵ تەنگ، بێ ڕەنگ، ئەسامی سەردسەنگ
ئەر جەستەی خەستەم ڕمویەش نەفاما
دڵ وەزیارەت مەزارت ئاما
دەروون وەسۆزش ئایر نماوە
زوان پەی تەئریخ پڕ جە دۆعاوە
(بەئامین جەشەڕ دۆزەخ ئازاد بی)
وەسەیر ڕەحمەت ئەبەدی شاد بی)[2]

سۆرانی(٢١٥)

بێ وەفا خۆم، من ئاسوودەو خۆش ڕەنگ
تۆ دڵتەنگ، بێ ڕەنگ ، لەتوێی ساردی سەنگ
ڕمویەی نەفامی جەستەی پڕ جەخار
دڵ فامی، خێرا هاتە سەر مەزار
دەروون بەسۆزی ئاگر نماوە
زوبان بۆ مێژووی پڕ لەنزاوە
(بەئامین جە شەڕ دۆزەخ ئازاد بی)
بەگەشتی باخی ئەبەدی شاد بی

---

[1] مەولەوی ئەم پارچە شیعرەی وتووە بە بۆنەی مردنی دۆستێكیەوە، بەداخەوە نەمزانی ئەو دۆستەی كێیە و نیشتەجێی كوێیە، ساڵی مردنەكەی بە پیتی ئەبجەدی دیاری كردووە. سەیری كەشكۆڵەكەی مەلا فەتاحی كاگردڵی وشارۆكەی.. محەمەد عەلی قەرەداغی(ل: ٢٥١) بكە.

هەورامی(٢١٦)

ئیمشەو هەم دیسان دەروون پڕ خەمەن
ئەساسەی ماتەم جەلامان جەمەن
ئەتاو دووری دڵ بێ قەرارەن
بینایی دیدەم جەخەفەت تارەن[3]
شریخەو گرمەی هەوردووری دۆس
وەفەنا بەردەن مەغزو رەگ و پۆس
شەرارەی گر پەی نار مەهجووری
کەردەن وە غوبار کۆگای سەبووری[4]
ئەتاقەت مەندەن ئەتۆی دەروووندا
ئەلەیلیٚ مدیۆ وەلای مەجنووندا
یاخوا مەردەنی بۆ وە میهمانم
ئیتر نەوینوون دووریی یارانم
بەڵکم خەلاصیم ئەدەس دووریم بۆ
بەو زووخ وزامان ئەشوون وگلکۆ

سۆرانی (٢١٦)

ئەمشەو وادیسان دەروون پڕخەم بوو
هۆکانی ماتەم لەلامان جەم بوو
لەتاوی دووریت دڵ بێ قەرارە
بینایی دیدەم بەخەفەت تارە
شریخەو گرمەی هەوری دوویی یار
فەوتانی مێشکو پێست وهەم دەمار
بەکڵپەی گڕەی ئاگری مەهجووری
بوویەگەرد تەواو کۆگای سەبووری
ئەتاقەت ماوە لە توێی دەروووندا
ئەلەیل ئەڕوانیٚ بەدووی مەجنووندا
خوایە ! سامردن بیٚ بەمیوانم
ئیتر نەبینم دوو ری یارانم
بەڵکو ڕزگاربم لەسوێی دووری تۆ
بەوزام وزووخە ئەڕۆمە گلکۆ

هەورامی (٢١٧)

دیاکەی وەشەرم جە پەنجەرەی ناز
تاتا ڕیشەی جەرگ بەراوەردوە گاز
پەترۆی زامەکەم هەم لابەردەوە
وەختبی سارێژ بیٚ تازەش کەردەوە
تیریٚ هەوادا وەپەنجەی بیٚ گەرد

سۆرانی (٢١٧)

تیلەی بەشەرمی لە پەنجەرەی ناز
تاتا ڕیشەی دڵ دەرهێنا بەگاز
پەترۆی برینمی هەم لابردەوە
هاکا سارێژ بوو تازەی کردەوە
تیریٚ لە پەنجەی بێگەردی پەڕی

---

[2] ع.م ((واتە خوا بە قوبوڵ کردن دوعای ئێمە لەشەڕی دۆزەخ ئازادت بکا. وە دڵت خۆش بکا بەتەماشاکردنی ڕەحمەتی ئەبڕاوەی خۆی. نیوەی یەکەمی ئەم بەیتە بە پێی حەرفی ئەبجەد، وەلەسەر شێوەی نووسینی کۆنی کوردی (بەامین جە شڕ دۆزەخ ازادبی) ئەکاتە (١٢٥٨) ك. کەئەبێ ساڵی مردنی ئەو دۆستەی مەولەوی بووبێ.))

[3] تار: تاریکی. ئەشکونجیٚ بەمانا تەرەبێ ، واتە بینایی چاوم لە چاوما تەرە بووە و نەماوە.

[4] واتە گریەو بڵێسەی ئاگری دووری کۆگای سەبووریمی سوتاندووەو کردوویەتی بە خۆڵەمێش.

دانه پەرەی دڵ تاسۆفار ویەرد
لاوهوون گۆلاو دەرونم کەرد کەیل
سەرواز کەرد جۆشا نەدیدەم چون سەیل
خاشاك هەستیم هۆر گرت جەناو بەرد
وستش نەگێجاو تەنوورەکەی دەرد
ئیسه هانه تۆی بەحرەکەی بێ پەی
ساقی ! جەوجامه یاهادات وەکەی
وەقەترەی منیچ ناو یاری کەر
مەس بوو تامەحشەر سەر باروو ئەو بەر

دای لە پەڕەی دڵ بڕی ئەو پەڕی
گوڵی دەروونم پڕبوو لەخوێناو
سەری کرد ، جۆشا وەك لافاوی چاو
پووشی هەستیمی ڕاماڵی سەرجەم
خستیە گێژاوی تەنورەکەی خەم
ئێستا وا لەتوێی دەریاکەی بێ پەی
ساقی! لەو جامە کەوا دات بە کەی
منیش بەقەترەی ئاژێنکە یەکسەر
مەس بم تا مەحشەر ، جاسەر بێنمە دەر

هەورامی(٢١٨)

دیدەم! وەدیدەت شای شیرین چەمان!
فیراقت قامەت کەردەن و کەمان
مەزاق یەند تاڵی دووری تۆ چەشتەن
هوو ناوەکەی چەم سەرزەمین ڕەشتەن
سەر پەیکانەکەت بڕیەن ڕشتەی دڵ
وە ناسۆر کەفتەن دایم مدۆ چڵ
سەمتوور سینە وەزایەڵەی بەرز
مەژەنۆ نەوای دووریت وەسەد تەرز
بڵێسەی کوورەی دەروون گرتەن تاو
نەبۆتەی خەمدا دەروون کەرد وەئاو
گلاراوەکەی جە تۆ جیا مەن
وەخت لوا کە ی ئەوە ئامامەن
پووشەکەی هەستیم گیاکەی پای چەم
وای نیستی فەنا بەردش پەی عەدەم

سۆرانی(٢١٨)

دیدەم ! بەدیدەت شای شیرین چاوان
دووریت واجەستەی کردم بەکەوان
دەم هێندە تاڵی دووریتی چێژا
خوێناوەکەی چاو زەمینی ڕێژا
سەر نووکی تیرت بڕی ڕشتەی دڵ
ناسۆرەی زامی دایم ئەدا چڵ
سەمتووری سینەم بەزایەڵەی بەرز
ئەژەنێ ئەوای دووری بەسەد تەرز
بڵێسەی کوورەی دەروون گرتی تاو
لەبۆتەی خەمدا دڵمی کردە ئاو
گلاراوەکەی لەتۆ جیابیمە
سەردەمی ڕەوتی ماڵ ئاوابیمە
پووشەکەی هەستیم ، گیاکەی گوێ چەم
بای فەنای نێستی بردی بۆ عەدەم

هەورامی(٢١٩)

چەمان هەم قامەت کەیفم خەمبارەن
ئەردی ئەرۆی دڵ زەوقم دیارەن

سۆرانی(٢١٩)

جەستەم وا کۆ بوو شادیم خەمبارە
لەرووی زەوقی دڵ زەردی دیارە

تەوق خەم گەردەن شەوقەکەم بەستەن
کەف پای شادیم خار تێ شکستەن
ساقی! سادەخیل جام مەی وەکەف
دەروێش ! ئامانەن کەفێ نەرووی دەف
خۆ نەوی فرسەت جارێ نەجاران
هەر پۆس وەشت بیم پەی دین یاران
چە پگەرد جەخاتر وێش هەرگیز نەویەرد
کەی بی جامێمان پڕ جە بادە کەرد؟
ئێمەیچ باساتێ بەزمێمان جەم بۆ
لادێ هەر خاسەن ئەرسەد کە کەم بۆ
من نالە، تۆ دەف، ئەو صافی، یادورد
هەنی فەرد دەرد مەینەت گەردەن ورد

هەورامی (٢٢٠)

کزەی چزەی زام، گڕپەی گڕەی دڵ
داخ دووری دۆس دوورکەفتە مەنزڵ
شەرارەی ئاهیر دڵەی پڕ دەردم
تەپ و دووی دووکەڵ هەناسەی سەردم
جە شەرارەی نار دڵەی پڕ جەخەم
بۆ چیا تەمام هەر هەفت پەردەی چەم
بۆی کزەی کەباب، سۆز سینەی ڕێش
قرچەی برێشتەی جەرگ جەفا کێش
جۆش سەماوەر، دیگ دڵەی تەنگ
لوولەی فوارەی فرمێسك سەد رەنگ
وا چاوش چون تاف ریشەی هەستیم بەرد
ریشەی کۆتەرەی جەرگم بەرا وەرد
دڵ جەدەروونذا کەردەن وە بوریان
وەمەرگت قەسەم تاسەی تۆم کریان

تەوقی خەم ئالا لە ئەستۆی شەوقم
درکی تێشکا پێی شادی و زەوقم
ساقی ، سادەخیل جامێ مەی بەکەف
دەروێش ! هانامە لە پێ لەڕووی دەف
خۆ نەبو فرسەت جارێ لە جاران
هەلێکم نەدی ببینم یاران
گەردوون نەبو ڕا لەنیازی پڕوەی
کەبێ جامێکمان پڕ بکا لەمەی؟
ئێمەش باساتێ بەزمێکمان جەم بێ
تاوێکیش باشە هەرچەندە کەم بێ
من نالە تۆ دەف ، ئەو ساف ، یاخلتەی
فەردی دەردو خەم بابشکێ تەختەی

سۆرانی (٢٢٠)

وەی کزەی زامی گڕپەی گڕەی دڵ
داخی دووریی یار دوور کەوتووی مەنزڵ
شالاوی گڕەی دڵەی پڕ دەردم
هەڵچووی دووکەڵی هەناسەی سەردم
لە پرشەی گڕەی دڵەی پڕ لەخەم
هەر حەو پەردەی چاو سووتاوە سەرجەم
بۆی کزەی قیمەی سۆزی سینەی ڕێش
قرچەی رێشکەی جەرگی جەفا کێش
جۆشی حەوجۆشی قوڵپی دڵەی تەنگ
لوولەی فوارەی فرمێسکی صەد ڕەنگ
سەر ڕێژی تافی هەستیمی وا برد
ڕەگی کۆتەرەی جەرگم دەراورد
لەدەروون دڵی کردمە بوریانی
بەمەرگت تاسەم زۆرمی بۆ هانی

هەورامی(٢٢١)

ئازارم جەویم بێزارم کەردەن[١]
ڕەویەی ڕەمەزان جەیادم بەردەن
جەوساوە نییەت ڕەوزەم ئاوەردەن
هیچ ئازام جەهیچ ڕۆزەش نەمەردەن[٢]
نەچەم نەدیدەن ئازیز بێگەرد
نەگۆش نەصەدای یاران هام فەرد[٣]
شیرینی (افطار) جەلام تاڵییەن
جام نەجەماعەت دۆستان خاڵییەن
نەوای مەرحەبا ئامان نەگۆشم
چەنی ئەلومداش هەر نەخرۆشم
زاییفیم هەریەند جەحەد بەرشییەن
نەسیم ئەربارۆم عەجایب نییەن

سۆرانی (٢٢١)

بیزاریم لە گیان منی بەبادا
ڕەویەی ڕەمەزان ئەما لەیادا
من لەو کاتەوە نیێتم هێناوە
هیچ ئەندامێکم ڕۆژووی نەشکاوە
نەچاو لەسەیری ئازیزی بێگەرد
نەگوێ لە دەنگی یارانی هاو دەرد
شیرینی (افطار) لەلام تاڵییە
جامم لە جامی یاران خاڵییە
گوێم دوور لە نەوای مەرحەباو صەدای
بەڵام گوێ سووکم من بۆ ئەلومدای
دەرچوو لە سنوور هێندە لاوازیم
عەجایب نیە گەر بمبا نەسیم

هەورامی(٢٢٢)

مامۆسای سەر ئێڵ! شیرین کەلامان![١]
تەشریف خەیرەت باوەر وەلامان
ئەشنۆی بەدکار ، ئەبۆی بەد وازەن
وەحشی یان هام ڕاز تەیران دەم سازەن[٢]
شەتاوان چون سەیل دیدەمەن جاری

سۆرانی(٢٢٢)

مامۆستای سەر عێل! شیرین کەلامان!
تەشریفی خێرت بابێ بۆ لامان
ئەشنەی بەدکار، ئەورتەی بەدخواز
وەحشێ یان هاودەم ، باڵداران هاوڕاز
وەك سەیلی دیدەم شەتاوان جاری

---

[١] بەم قەسیدەیە سکاڵای حاڵی خۆی ئەکا.

[٢] ڕۆزەش نەوەردەن ،ع. م: ڕۆژش نەوردەن. واتە ڕۆژی نەخواردووە. ڕۆزەش نەمەردەن: ڕۆژووی نەشکاندووە.

[٣] ع.م: *وشەی نەی(نە)ی یەکەم و سێیەم هەرمەعنای (نە)ی سۆرانییەلەهەورامیدا، بەڵام (نە)ی دووەم وچوارەم بە مەعنا(لە) یە. واتە لەو کاتەوەکە نیێتی ڕۆژووم لێ هێناوە هیچ ئەندامێکی لەشم لەهیچ تێر نەبووە، نەچاوم تێر سەیری یاری کردووەو نە گوێم تێر ڕاگرتووە لە دەنگی دۆستان.

[١] مەولەوی باسی سازگاری وخۆشی شوێنەکەی خۆی بۆ دۆستێکی ئەکا کەبچێ بۆ لای.بەڵام بەداخەوە نەمزانی ئەم مامۆستایە کەگەورەی خێڵ و هۆزە کێیەولەکوێ دانشتووە؟

[٢] ئەم شوێنە زۆر دڵگیروسەرنج ڕاکێشە، چونکە ئەبەدکارانی تێدایە و نە بەدخوازان..

پێچ مدان چەنی زامان کاری[3]
تۆ نەسەرگوزەشت سزای دەرد لەیل
من نەحیکایەت ئازیز بێ مەیل
ساتێ پەی وێما بنیشمێ وەشاد
بەو راز نەوە خەم بدەین وە باد
تافەلەك دیسان نەی راگوزەردا
بوینمێ چێشش هانە ژێر سەردا؟

پێچ نەخوا لەگەڵ زامانی کاری
تۆ هەر لەرازی سزای دەردی لەیل
من لەداستانی ئازیزی بێ مەیل
با ئێمەش دەمێ دانیشین دڵشاد
بەو رازانەوە خەم بدەین بەباد
تا گەردوون دیسان لەم راگوزەردا
ببینم چۆنە، چیی لەژێر سەردا

هەورامی (٢٢٣)

وەهارەن، تەشریف خاڵخاسان پەی هەرد
کەم کەم جوانیش ئاوەرد پیرش بەرد[1]
جەم جەم سۆسەنان جەتاق تەوق وە ردان
سەردان نەهەردان پەرێ هاو فەردان[2]
ودرووی زاخاندا چنوورلوول وەردەن
پەی پای گیان تۆڕدام ئامادە کەردەن

سۆرانی (٢٢٣)

بەهارە جوانان بۆ هەردان جەم جەم
هێنانی جوانی پیریی برد کەم کەم
سۆسەنان کۆکۆ لەتاقان ، هەردان
هەڵتۆقین و چوون بۆلای هاوفەردان
چنوور لەزاخان لوول بوو لەسەر گڵ
داوی نایەوە بۆ پێی گیان و دڵ[3]

هەورامی (٢٢٤)

دڵە ! وادەی صوبح نەو وەهارانەن

سۆرانی (٢٢٤)

دڵە! واصوبحی نەو بەهارانە

---

[3] ع.م: (مەولەوی لەم قەصیدەیەدا خەیاڵێکی وردی بەکار هێناوە، بڕیاری داوە هەرچی پێچ بخوا لەبەر ئەوەیە ئازاری هەیە، وەچەمەکانیش بۆیە پێچ و لارن چونکەئازاریان هەیە، ئەبێ ئەم ئازارە خەیاڵی یەی چەمەکان بە هۆی دوورکەوتنەوەی ئەوجوانانەوەبێ کەلەقەراغیاندا سەیرانیان کردووە.)

[1] خاڵخاسان :ئەو ئەوئافرەتان وکیژانەن کەدانەخاڵەکانیان بەنەقش و نیگارسەر ڕوومەتیان ،جوا نی : لاوی و لو گەنجێتی، پیری: بەومەبەستەیەکەزستان هات بەفر ڕووی زەوی و لووتکەکان داپەپۆشێت، واتە وەکو مرۆی پیر سەریان سپی ئەبێت؛جا بەهاتنی بەهار وورده وورده کەم کەم بەفەکە ئەتوێتەوەو زەوی گەنج ئەبێتوەودیمەنێکی تازەو نوێی بۆ پەیدا ئەبێ، بۆیە خاڵخاسان بەشکۆی شەرەفەوە بۆ صەفاو سەیران ووڕابواردن بەکۆمەڵ و بەرەو کوێستانەکان ئەڕۆن.

[2] گوڵەسۆسەن و وێنەکانی لەبەردەمی مەغارەکاندا چین چین حەلقەیان داوەو دەیانەوێ کیژەکانی سەیران کەران ببینن.

[3] (ع .م) واتە: چنوور بەزەردو ماکانەوە لوولی خواردوەو داوی ناوەتەوەبۆئەوەی بئاڵێ لەپێی گیان و گیرۆدەی ئەو دیمەنە جوانانەی بکا.

وەخت ئاگاهیی دەردەدارانەن[1]
هەر کەسێ دانش نەفامش نەبۆ
بینیی عیرفانش زو کامش نەبۆ
گرفتیی دەماخ نەدا بۆپەرداخ
پەی پەی بۆ ی ئازیز مەیۆش وەدەماخ
جەی بۆی گیان بەخشە بێ بەش مەمانە
ئەی صوبحە خاسە وەفرسەت زانە
تۆ دیای وەشۆن چەند صوبح ئۆدا
ئەو چەند صوبح بریۆ وەشۆن تۆدا

دەمی وریا یی دەردەدارانە
کەسێ کەئەقڵی بۆ فامی نەبێ
لووتی عیرفانی زوکامی نەبێ
دەماخ گیرانی نەبێ بەداخی
زوو زوو بۆی ئازیز دێتە دەماخی
ئەم بۆی گیان بەخشە بێنە ئازانە
ئەم صوبحە باشە بەهەل بزانە
تۆ روانیت بەدووی چەن صوبحی ئۆدا
ئاخۆ چەن صو بحیش بەشوێنی تۆدا

هەورامی (٢٢٥)

بێ شەرت و شۆنیت جەحەد ئەو دەرەن
رەحمەت ئەو یادت وەفا دار تەرەن[1]
دیدەم! چون میقراز بێ شەرتیت تیژ کەرد
دات جە تانتەی وەصڵ جەو پەرش و یەرد[2]
شەرت بۆ تاجەستەی خەستەی مەهجووریت
پاکتاوش کەرۆ مەردەن جەدووریت[2]

سۆرانی(٢٢٥)

بێ شەرتیت گیانە زۆر لەحەد دەرچوو
رەحمەت لەیادت وەفای زیاتر بوو
بێ شەرتیت تیژ کرد وەك مەقەس دیدەم!
لە پۆی وەصڵت دا قرتانت سەرجەم
شەرتە تاجەستەی خەستەی مەهجووریت
پاکتاوی ئەکا مردن لەدووریت

---

[1] لەنوسخەکەی(ف)داو، وەهەروەها لەئەصل ورۆحی (پ.م)دا، وەلەچەند نوسخەیەکیتردا ئەم (٥) بەیتە(دڵە وادەی صوبح ..تاد) بەشێکە لەقەصیدەی پێشوو.(ف)ی لەسەر(دڵە وادەی صوبح) نوسیویەتی مەقولەی قەولە، واتە وتراوی (نەیچی سەحەری) یە. بەرێز(ع.م)ئەم قەصیدەیەی بەدووپارچە لەدوو شوێندا نووسیونی، وەلە دواییدا هەستی بەوەکردووە کەهەردووکیان یەك قەصیدەن، بەڵام نەیویستوە یەکیان بخات.

[1] لای(ع.م) وەکو بەرچاو ئەکەوێ ئەم قەصیدەیەپێکهاتووە لە(٦)بەیت، لەدیوانەکەی میرزا یەحیای کوردستانیدا دوو بەیتی یەکەم ودووەمی تێدانییە. (ع.م) وشەی((بێشەرت وشۆنیت)) بەبێ شەرت پەیمانیت مەعنای لێك داوەتەوە، واتە((شون)) بەمەعنا پەیمانە. وەئەفەرموێ: ((سەد رەحمەت لە خەیاڵت ئەو لە تۆ بەوەفاترە، بەنییە جار بەجارێ دێتە لام و هات و چۆم ئاکا.))

[2] –٣ چاوەکەم! چونکە بە میقرازی تیژکردووت ئەمسەرو ئەوسەری تانی وەصلت بڕی ، کەواتە شەرت بێ تاجەستەی خەستەی .. تاد. چاکتاوش کەرۆ:پاکی ئەکاتەوە مردن لەدووریت.

جەشووم پڕ شووم ئەڵحەد سەرای خەم
جەقەڵومزەی جۆی سەر چەمەی چەم

لەشۆمی شوومی ئەلحەد سەرای خەم
لەتاقگەی خوێنی جۆی سەرچەمی چەم

هەورامی(٢٢٦)

وەبۆی ئەو باڵا خەت وکوڵم فەم
سەروو سەوزەو گوڵ خونچە برۆ دەم
دڵەی مەینەت گاز سفتەی کۆی قەقنەس
ئەبۆ وەنیشان تیر موژەی کەس

سۆرانی(٢٢٦)

بەبۆی ئەو باڵاو خەت و کوڵم وفەم
سەروو و سەوزەو گوڵ خونچە ئەدادەم
دڵەی خەم گەستووی سووتاو وەك قەقنەس
ئەی کەم نیشانەی تیری موژەی کەس

هەورامی(٢٢٧)

زرنگە صەدای ساز جەریشەی ئەعزام
کەمانچە دەستوور ماوەرۆ مەقام [1]
بانگ رسواییم جەعالەم بەرزەن
زیندەگیم زیاد ، مەردەنم فەرزەن
لەتلەت جەرگم (عومان) عەینەین
پڕ کەردەن ، برِیا ن بوخار (بەحرەین) [2]
بەو تەور تەن غەرقەن ئەگێج هووندا
ماچی مووریوەن هانە جە یحووندا
ئیمشەو وەهەر حاڵ شەو وەرۆ بەروون

سۆرانی(٢٢٧)

زرەی صەدای ساز لەریشەی ئازام
کەمانچە ئاسا سازانی مەقام
بانگی رسواییم لەهەرلا بەرزە
مانم بێ سوودەو مردنم فەرزە
لەتلەتی جەرگم (عومان) عەینەین
پڕ کردو برِا بو خاری (بەحرەین)
جۆری تەن نوقمە لەگێژی خووێندا
وەك مێروو پێکە ئەو لەجە یحووندا
ئەمشەو بەهەر حاڵ شەو ئەبەمە سەر

---

[1] وەك وتمان لای(ف)و زۆر نوسخەی تر ئەم بەیتە سەرەتای قەصیدەکەیە. سازو کەمانچە دوو ئامێری مۆسیقان.
لێردا لەشی مەولەوی سازە، ووردە دەمارەکانی لەشی تاڵەکانی ژێی سازەکەیەتی، واتە سازەکەی جەستەم وەکو کەمانچ دەنگ وئاوازو زریکەی لێ پەیدا بووە. سەیری (ع.م) بکە.

[2] -٣ عومان: دەریای عومان، لە ئۆقیانووسی هیندەوە سەرچاوەوەرئەگرێ، بەحرەین: پایتەختەکەی(مەنامە) یە. جەیحوون: ڕوبارێکی گەورەیەلە ڕوسیای ئەوسادا تورلستانی سۆڤیتی.
ئێستا چاوەکانی مەولەوی دوو دەریای عومان وبەحرەینە، فرمێسکی هەردوو چاوی ئاوی دەریایە، واتە وەك چۆن دەریا هەڵم وبوخار ی لێ هەڵئەسێ هەروەها فرمێسکەکانی هەردوو چاوی وەکو دەریا هەڵمیان لێ هەڵئەسێ، کەواتە لەتاو دەردو ئازار ئەوەندە گریاوم فرمێسکی چاوەکانم بووە بە خوێن و پارچە پارچەی جگەرم لەکاسەی چاوما گیرساوەتەوە، وەلەشیشم خەڵتانی خوێنەو خنکاوە، ئەڵێی مێرووێیکە لەسەر ڕووباری جەیحوونەوە. سەیری ع.م بکە

ئەی خواسا مەرگ سەحەر چێش کەروون؟

خوایە سامەرگی چیبکەم من سەحەر

هەورامی (٢٢٨)

ئەوجا بەزمگەی کەس جێ نەرِەستە
وارگەی صەبیا د ی هەزاران خەستە
من نەچیرەکەم هەزار زام وەردە
هەرزامێ پەی وێش زووخاو سەرکەردە
ترسیای صەدای ماردم هۆش بەردە
رەمیای بۆی بارووت هەردەوەهەردە[1]
کەی تەوانای سەیر سەرد یارا نمەن؟
با پەروای تاقەت بێ یارا نمەن[2]
رووم کەرد وەسارای هەردوو بەردەوە
وەسەد ترس و لەرز جەستەم شەردەوە
چ داوایێوەن مەکەردێم چەنی
باز دێم نیم رەمەق پەی جارێو هەنی[3]

سۆرانی(٢٢٨)

ئەو جێ بەزمگەی کەس لێ نەرستوو
بنکەی راوکەری هەزاران خستوو
من ئەو نێچیرەی سەدان زام خواردوو
هەر زامێ بۆی خۆی زوو خاو سەرکردوو
ترساوی سەدای ماردم هۆش بردوو
بە بۆنی بارووت کێواو کێو کردوو
ئەی هێزی سەیری سەر دیارا نمە؟
یا پەروای توانای بێ یارا نمە؟
رووم کردە سارا و هەردو بەردەوە
بەسەد ترس و لەرز جەستەم شاردەوە
چیتان لێم ئەوێ ؟ لێم گەرِێن ئێتر
نیو گیانم ماوە بۆ جارێکی تر

هەورامی (٢٢٩)

خاڵۆ!چون تەدبیر دەرد زانات نەوی
هانام کەرد ئەو تۆ تەوانات نەوی
نەتاوات وێت دەی وەمەودای وەیدا
گێج بدەی نەگێج دەریای بێ پەیدا
هاخودام وەحەق شادەتم ئاوەرد
خاڵۆت گێج مەوج دەریای هەواش کەرد
جەکەنارەوە سەعی کەردەت بۆ
هەوڵ پل وپووش ئاو ئاوەردەت بۆ

سۆرانی (٢٢٩)

خاڵۆ! هاچارەی دەرت نەزانی
دەستەدامێنت بووم و نەتتوانی
نەتزانی خۆت دەی بەنووکی وەیدا
گێژ دەی لەگێژی دەریای بێ پەیدا
خودا تۆم بەحەق من زووبردم پەی
خاڵت خستە دەریای هەوای وەی
لەکەنارەوە کۆشش کردەت بێ
هەوڵی خاشاکی ئاو ئاوەردەت بێ

[1] هەردەوە هەردە (ف): هەردا وهەردەکەردە

[2] ف: سەیر. ع.م: صەبر

[3] چ داوایێوەن ع.م((چ دەعوایێکە، چ شەرِێکە، بازدێم: لێم گەرِێن. واتە: کونە و کون خۆم شاردۆتەوەو بۆخۆم لێرە لەگەڵ هاورِێکانم ئەژێم، لەکۆڵم بنەوە))

هەورامی	سۆرانی
پەی چێش ؟ خاڵۆکەی دەروون جەهوول کەیل؛	بۆ؟ چون دەمێکە دەروون لەخوێن کەیل
خەیلێن ئەجزای مەیل لەیلەکەی پڕ مەیل	ئەجزای مەیلەکەی لەیلەکەی پڕ مەیل
ئامێتەن وەجزو ڕێزەی مەجنووندا	تێکەڵ بەئەجزای وردەی مەجنووندا
حەیفەن ئاو بەرۆش وەتووناى توونـدا	حەیفە ئاو بیبا بەتووناى توونـدا
هەورامی(٢٣٠)	سۆرانی (٢٣٠)
سەر حەلقەی فیرقەی نازك خەیالان؛ [1]	سەر حەلقەی دەستەی ناسك خەیالان؛
دێیا چەی کیتاو صاحیب کەمالان؛ [2]	دێیا چەی صەفحەی ناسك کەمالان؛
جیلوەی جەلای دۆس تەدریج پەی یارا	تیشکی دۆس کەم کەم ئەبێ بۆیاران
مبۆ ، تاوە قەدەر تاقەت بو یاران	بە پێی تاقەتی توانا داران
گاوە تەبەسم بەیضا بێزەوە	جار جار بەخەندەی سپی بێزەوە
گاوە (تکلم) شەهد ئامێزەوە	گاهێ بەواتەی شەکراو مێزەوە
(تبسم) وەناز ظو لمەت زەداوە	خەندە بەنازی ظو لمەت رەوێنێ
(تکلم) وەراز وەحشەت فزاوە	واتەی بەڕازی وەحشەت رووخێنێ
ئەر دەس پەی نیقاب تەمام بەردەوە	بۆ پەچەی گەر ئەودەستی هەڵبڕی
جەرووخسارەی وێش پەردەش دڕ دەوە	لەرووخساری خۆی پەردەی دادڕی
فەنا پەی عالەم پامنیۆ ئەویش	فەنا بۆدونیا ئەو دێتە پێشێ
باقی ئەو مبۆ ، وێش ممانۆ وێش	خۆی تەنیا باقی و نامێنێ کەسێ
هەورامی(٢٣١)	سۆرانی (٢٣١)
وەش ئامای هەی پەیك ؛ لای قەبیلەی لەیل [1]	هاتی بەخێربێی پەیکی هۆزی لەیل؛

[1] (ع.م):((مەولەوی ئەم شیعرانەی لەوەلامی دۆستێکیا وتووە گلەیی لەوەکربوو کە مورشییدەکەی زۆر تەئسیری تێ ناکا، ئەمیش هۆی ئەو کەم تەئسریەی بۆ ڕوون ئەکاتەوە))

[2] حەلقە لەتەریقەی نەقشبەندیدا موریدەکان حەلقە ئەبەستن بۆ زیکرکردن، ئەوکەسەکەڕابەریی حەلقەکە ئەکا وبەرنامەیان بۆ دائەنێ پێی ئەڵێن سەر حەلقە. واتە تۆ سەر حەلقەی کۆڕی ناسك خەیالانی ولەهەمان کاتدا دیباجەی کتێبی خاوەن کەمالانی.

[1] (ع.م):((مەولەوی ئەم قەصیدەیەی لەوەلامی شێخ تاج الدینی حاجی شێخ عبدالرحمانی کوڕی شێخی سراج الدینا وتووە کەلە هەولێرەوە نوسیبووی بۆ مەولەوی کەلەو دەمەدا لەتەوێڵەبووە، وەباسی تاسیر و بەرەکەتی شێخی مامی تیاکردبوو ، وەنوسیبووی ئەگەر بۆم ڕێکەوت دێم بۆ زیارەتی تاڵە نزیکەوە کەڵکی لێ وەرگرم))

جەیب دڵ وەعە ترمەیل مەیلێ کەیل [٢]	یەخەی دڵ بەبۆی مەیلی لەیلێ کەی
وە ختێ دووی دە ر دا ن مە وە یە رد نەهەردان	کاتێ دووی خەمان کەوتە سەرهەردان
جەکوورەی ئایر دەرد بێ دەردان	لەکوورەی (ئار) ی دەردێ بێ دەردان
نامەی وێرانەی دڵان پێ ئاوا	نامەت وێرانەی دڵان پێ ئاوا
جەناکام یاوا بەڵا م کام یاوا : [٣]	لەناکاوا هات ، بەڵا م چۆن؟، ئاوا ؛
های وە فەرق دین زامداران تاج دای	نا تە سەردینی زامداران تا ج
شەریعەت مەیل لەیلێ ڕەواج دای [٤]	شەرعی مەیلە کەی لەیلت دارەواج
هەورامی(٢٣٢)	سۆرانی(٢٣٢)
قات بی جە کەثرەت یاران هەم دەم	زۆریی هاو دەمان لەسنوور بەدەر
گەرد کۆی دڵبەر خەبەر بەر پەی چەم [٥]	بۆچاو بوویە قات گەردی کۆی دووڵبەر
مەخموور کەر دەروون جەبادەی باقی	دەروون سەرخۆشکە لەبادەی باقی
یانێ نەی جواو خاتیمەی سا قی [٦]	یانێ لەم جوابەی کۆتا یی ساقی
بەڵێ چون لەزەت تیر نازاران	دڵت لەچێژی تیری یاران زوو

---

[٢] پەیك: تەتەر، نامەبەر، واتە ئەی پەیکی لای هۆزی لەیل ! بەخێربێی . بەم نامەیەت یەخەی دڵمت وەیادڵت پڕکرد لەعەتری مەیلی لەیل.

[٣] –٤ ئەو نامەیە کەوێرانەی دڵانی پێ ئابوو لە پڕ هات، بەڵام چۆن هاتنێك؟ هاتنێکی ئاواکەبەو نامەیەت تاجت نایە سەر تەوقەسەری دینی ئەوانەی گرفتاری زامی عەشقن، وەرە واجت دا بە شەریعەتی خۆشەویستی یار کەشێخی بها الدینە)) بەم بەیتە ئاماژە ئەکا بۆ ناوەکەی کە تاج الدینە واتە تاجی دینە. سەیری ع.م بکە.

[٥] ع.م واتە(کاکەی فروستادە خەبەر بدە بەچاو کەبەهۆی کۆبوونەوەی دۆستانەوە بۆگوێ گرتن لە ئاەکەی شێخ ، تۆزی بەردەرگاە یار هەموو بڕایەوەونەما تاچاو اەجیاتی کلە بەکاری بهێنێ) وەیا ئەم دۆستانە ئەوە ندە گریاون و بەلێشاو فرمێسکیان ڕشتوەو بەهۆی ئەم فرمێسکەزۆرەوە تۆزنەماوە بۆ سورمەی چاو.

[٦] واتە دڵ ودەروونت سەرخۆش بکە بە بادەیەك کە هەمیشە باقییە و بڕانەوەی نییە، ئەویش بریتییە لەم جوابە کە جوابی کۆتایی کاری ساقییە.(ع.م) (جوملەی(خاتیمەی ساقی) ئیشارەتە بۆئەوە کاتێ کە مەی گێڕ دوا پیاڵەی هێنا ئەوە وائەگەیەنێ کە ئاهەنگ گێڕەکان ئیتر بڵاوەی لێبکەن و بگەڕێنەوە بۆ شوێنی خۆیان ، کەواتە ئەم جوملەیە ئیشارەتە بۆئەوە کەداوا لە فروستادەکە ئەکا زوو بگەڕێتەوە. وەرامەکەی مەولەوی ئەوەتە لە شیعرەکانی پاشەوەدا وتراوە)).

هەورامی	سۆرانی
تام نەدان ئەو دڵ بازیت شوماران [٧]	چون نەچێژابوو لەلات گاڵتەبوو
نازوون وەو غیرەت چ خاس پێ زانا ن	بنازم بەو هێز کە پێی سە لمانی
ما شەلات وەحاڵ یاران پێ وانا ن	سەیرت نەکردەن بەسەر سورمانی
هەوای کۆتایی ناڵەی وێت بییەن	کورتی ناڵەت بوو پەیی پێ بردی
وەتێرێ هەنی ئاگا هیت نییەن	بەتە نیا تیرێ بێ هۆشی کردی
هەورامی(٢٣٣)	سۆرانی(٢٣٣)
دڵ ناڵان بییەن ناڵان پەی تیرەن	دڵ نە ناڵێنێ ناڵەی بۆ تیرە
تیر سەرمایەی گیان ئا لەم پیرە ن	تیریش سەرمایەی جیهانی پیرە
کۆتایی نییەن دۆس وە ناڵەی دڵ	درێخی نا کا پیرلە تیری دڵ
چون وەردۆ جەگیان دەس دڵەی خەجڵ [٨]	گەر دەس هەڵبگرێ لەگیان بەکامڵ
نیشان ئەو بۆ دڵ نەجای خەدەنگ هوون	نیشانەی بۆ دڵ لە جێی تیر خوێناو
پەی وضو و حەوز حەوز برۆ وە بیروون	گۆم گۆم بۆ دەسنوێژ سەربکا لافاو
حەوزێ حەنەفی خاس پێش رەزا بۆ	گۆمێ حەنەفی باش پێی رە زا بێ
نەك جەی شەرعەدا نمات قەزا بۆ [١٠]	نەك لەم یاسادا نوێژت قەزابێ
چون تا زە زامی هۆشت و پەردەن	چون تازە زامی بێهۆش و بێ سەر
وێت ئاسا خەیاڵ نازیزت کەر دەن [١١]	خۆت ئاساکردت خەیاڵی دولبەر
هەورامی(٢٣٤)	سۆرانی (٢٣٤)
ئەو جەکۆن ، دووری و نزیکی جەکۆن؟	دووری و نزیکی بۆ ئەو نامۆیە

---

[٧] دڵت چونکە لەزەتی تیری ئەوی نەچێژابوو بەلاتەوە گاڵتە بوو

(٨ —١٠) واتە دۆست هەرگیز دەست هەڵناگرێ لەتیر هەڵدان بۆ دڵ و هەرگیز بەزەیی پیانایەتەوە، بەمەرجێ ئەو دڵە دەست لە گیان هەڵگرێ و بەتەمای نەبێ.نیشانەش ئەمەیە: کەتیری گرتە دڵ لەکونی تیرەکەیەوە خوێن هاژە بکاو حوز حوز پڕکا لە خوێن بۆ دەست نوێژ ، حەوزێکی ئەو تۆبێ کەحەنەفییەکان پێی ڕازی بن(حەوزی پاك لای حەنەفی زۆرترە لەحەوزی مەزهەبەکانی تر)، ئەگەر حەوزەکە کەم بوو دەستنوێژەکەت بەقەزا بیگێڕێتەوە

[١١] لەگەڵ ئەوەشدا کەتازەزامنی و سەرەتای بێهۆشیتە خۆت پێ نەگیراو خۆت ئاسا خەیاڵی دولبەر کەوتە سەرت.

دووری و نزیکی وەصف من و تۆن
مەنزڵش نییەن ئەو قەو س ئەو خە دەنگ
کیْ پەرساش یەکیْ وسەد هەزار فرسەنگ
بەکێوەن هەر وەخت نیشان ئامادەن
کێشاو بەر شییە یەئەو نیشان دادەن
ساقی زیادەی مەی زۆر ئاوەردەن
سرِ سەر بەردەن وەر نە سەر بەردەن
تەنگە زەر فەنان هیلاکم مەکەر
ویسعەت مەشرەبیْ ، یا جام نیم پەڕ دەر

دوری و نزیکی بۆ من و تۆ یە
مەنزڵی نیە ئەو قەوس و خەودەنگ
کیْ پرسی، یەکیْ و سەد هەزار فر سەنگ
هەردەم نشانە ئامادە بیْ گەر
کشان و لێدان یەکێکە یە کسەر
زۆریی مەی ساقی ! کاری تیْ کردم
پێش نە مانی سەر شعوری بردم
تەنگە حەو سەڵەم مە مکو ژە بەزام
یاو سیعەتی دڵ، یاخۆ نیوەی جام

__هەورامی(٢٣٥)__

وادەی سەفەرەن ،های ئەسیم ! ئامان [1]
وەلای ئازیزا بویەر چون جاران
تەقریر کەر ئەوەڵ بەو زوان حاڵ
سەلام ۆ دوعای ئەو دور دانەی لالْ [2]
دوومم جە حالات بەشێوەی حاڵم
جەشۆریی بەخت و وێرانی ماڵم [3]

__سۆرانی(٢٣٥)__

کاتی سەفەرتە های ئەسیم! ئامان
بەرەو رووی ئازیز برۆ چوون جاران
یەکەم بیدوێنە بەزبانی حالْ
سەلام و دۆعای ئەو دوردانەی لالْ [4]
دووەم لەبارەی پەشێوی حاڵم
لەشوومی بەخت وتیرانی ماڵم

__هەورامی(٢٣٦)__

جەبیْ قەراری ، جەدەس دووری

__سۆرانی(٢٣٦)__

لەبیْ قەراری، لەدەستی دووری

---

[1] ئەم پارچە هەڵبەستە کەلەدیوانەکەی (ع.م) دا بلاْو بۆتەوە، بەتێڕوانین لەناوەرۆك و مفرەداتی وجۆری سکاڵاو باسی کەساسی.. لەوەناچێت کەزادەی قەریحەی قەلەمی مەولەوی بێت، تائێستا نەمدیوە مەولەوی (قاوە) ی بەکارهێنابیْ. وەك لەبەیتی شەشەمی ئەم پارچەیە دا هاتووە، لەلایەکی کەشەوە ئەم پارچە یە لەدیوانکە دەستنوسەکاندا نەهاتووە وەلە(ئەصل و ڕۆح) ەکەی (پ.م) یشدا نییە.

[2] تەقریر: ئەو وشەو وتنەیە کەلەزار دێتە دەرەوە،
تەحریر: ئەو وشەو واتایانەیە کە ئەنوسرێن.
زوانی حالْ: ئەوەیە بەڕەمزو هێما ئاماژەی بۆبکرێت.
زوانی قالْ: ئەوەیە بەزار بوترێت.

[4] دور دانەی لالْ: دانەی دوڕو لەعل.

[3] شۆری: شوومی. وەیازەویی شۆری بەختی من.

جەبێ ئارامی ، جەناسەبووری
جەسۆزەی شەرار نائیرەی هیجران
جەناسۆریی زام تیرەکەی موژگان [5]
جەقرچەی قاوەی جەرگ جەفا کێش
جەوەلوەلەی دەرد دەروون پڕ ئێش [6]
جەکزەی هوونا نەچەم سەرکەردەم
جەسەنگینی بار قامەت خەم وەردەم
جەبێ خەوی شەو ئەلوەدای سەحەر
جەنالەی ئەعزا جەسۆزەی جگەر

هەورامی(٢٣٧)

لەبێ ئارامی ، لەناسەبوووری
لەسۆزەی گڕەی کوورەی هیجرانی
لە ئێشی زامی تیرەی موژگانی
لەقرچەی قاوەی جەرگی جەفاکێش
لەنالەی دەردی دەروونی پڕئێش
لەهاژەی خوێناو سەرکردوو لەچاو
بەباری قورسی قامەتم چەماو [5]
لەبێ خەوی شەو، ئەلوەدای سەحەر
لەنالەی جەستەم ، لە سۆزەی جگەر

سۆرانی (٢٣٧)

جەهاوار تەن ، جە ئەلوەدای گیان
جە یاوای فەلەك نالەی(الامان)
یەك یەك بەحضوورئەو ڕۆح ڕەوان
عەرز کەروەسەد شیرینی زوان
واچە یەند زوو خاو دەروونش وەردەن
ئەسپاپ مەردەن ئامادە کەردەن
بەڵ یاوۆ وەلام طە بیب دەردم
مەرهەم دۆنەرووی زامان سەردەم
جەو مەعجوون ئەجزای لوطف وەمەیلی وێش
دەوا دۆ پەی زام خەستەکەی دڵ ڕێش

هەورامی(٢٣٨)

لەهاواری تەن ، مالئاوایی گیان
گەیشتە گەردوون نالەی(الامان)
یەك یەك لەلای ئەو ڕۆحە بێگەردە
پێی ڕاگەیەنە ئەم هەموو دەردە
بڵێ هیند چێژای زووخی دڵی خۆی
ئەسبابی مردن ئامادەیە بۆی
بەڵکو بێ بۆلام پزیشکی دەردم
مەڵحەم با لەڕووی زامانی سەردم
ئالەو مەلحەمەی لوطف ومەیلانی
دەرمان کا زامی خەستەی خەمانی

سۆرانی(٢٣٨)

ئازیز! تای ڕشتەی دڵەی خەم بێ شۆ
ئەزلیا ئەبەند تای ڕشتەکەی تۆ [1]

ئازیز! تای ڕشتەی دڵەی خەم لەئۆ
ئالا لەبەندی تالی زولفی تۆ

---

[5] لە سۆزی بڵێسەی ئاگری دووری.

[6] وەلوەلە: گریەو فوغان.

[5] لەئەصلەکەدا وشەی(خەم) بەمانا چەماوەیە واتە بەهۆی باری قەرس و گران پشتم ئەوی بووەو چەماوەتەوە.

هەردوو چەنی هەم پێچ وەردمن وەهەم
جیایی نەیەن مەحاڵەن ستەم
سەرمەودای ناخوون یەکسەر تێیدا شی
هەرچەند سەعید کەر جیایی نەوی [2]
ئیسە خاس پاسەن تۆ نەی سەردەمدا
هەردوو چەنی هەم پێچ دەی وەهەمدا
تایاران زانان ریشەی جەرگمەن
پاچیا ن ئاوێزان وەرووی بەرگمەن [3]
هەنی مداران دەم وەسە ناوە
ئافەرین واچان جەگردین لاوە

هەردوو پێکەوە لێک ئالآن تال تال
لێك ترازانیان ستەمەو مەحاڵ
سەر نینۆکی تیژ یەکسەر واتیا چوو
هەرچەند هەولم داجیایی نەبوو
ئێستا باش وایە تۆلەسەردەمدا
هەردوو لەگەڵ یەك بادەی بەهەمدا
تایاران تێگەن ریشەی جەرگمە
هەڵپاچرا، شۆڕە لەسەر بەرگمە
ئیتر ئەم وئەو دەم بەسەناوە
ئافەرینم کەن لەهەموو لاوە

هەورامی (٢٣٩)

قیبلەم! کەردەنی. .قیبلەم ! کەردەنی [1]
جەنامەت پەی تەور ئیظهار کەردەنی
نویسا بێ لێش: تۆ دڵ سەردەنی
دڵ هەر یەکێوەن تۆ وێت بەردەنی
دوو حاڵەن: جەلات زنجیرت کەردەن
ئەر گەرمی گەرمەن وەرسەردی سەردەن
ئیتر تۆ جەکەس مە پرسە خەبەر
بینابیم ! نەظەر وەحاڵ وێت کەر
راسش هەر ئیدەن ئیظهارم کەردەن

سۆرانی(٢٣٩)

قیبلەم! نەیکەی.. قیبلەکەم! نەیکەی
بەنامەت ئاوا ئیظهاری ئەکەی
نووسیوتە تیادا! کەدڵ سەردی تۆ
دڵ هەریەکێکە تۆ بردووتە خۆ
دڵ دیلی تۆیە و لەبەر دەمتایە
گەرمی یاساردی ئەویش هەروایە
ئتر تۆ لەکەس مە پرسە خەبەر
باش باش بینابیم! بیدە بەر نظە ر
راستی هەروایە ، دڵت دامرێ

[1] رشتەم: کشتەك، بادراو بە دەزووی خوری یا لۆکە
بەند: گیرۆدەیی و گرفتاریی، واتە رشتەی دڵم ئالآوەو گیرۆدەی تالی رشتەی تۆ بووە. (ع.م) خۆی نادا لەقەرەی وشەی((بەند)).

[2] مەودا: تیژی. ناخوون: نینۆك. (یەکسەر تیراشی) واتە بەنینۆکی تیژم ئەوەندە خەریکی کردنەوەیان بووم هەموو نینۆکەکانم تیاچوون و نەکرانەوەو لێك جیانەبوونەوە

[3] واتە چاك وایە ئێستا باشتر تێکیان بئاڵ ێنی بەیەکدا وەبسەر پۆشاکەکانی بەرماشۆڕببنەوە، بۆ یاران ە هەموو کەسانی تر بیبینن و ئافەرینم بکەن.

[1] دۆستێك گ لەیی لێ ئەکا، مەولەویشێوەشوەلامی ئەداتەوە.

قەسەم بەو کەسە نەزاو نەمەردەن
شەرتم شەرتێوەن مەجنوون شەرت کەردەن
لەیل من تۆنی تاوەروی مەردەن
تۆ خواجەمەنی من کەمتەر غوڵام
پەی تۆ غوڵامم باقی والسلام

بەو کەسەیکەسی نییەو نامرێ
شەرتەکەی مەجنوون نەگرمە گەردن
لەیلی من هەرتۆی تاڕۆژی مردن
تۆ گەورەی منی ، من کەمتر غولام
حەلقە لەگوێی تۆم ، باقی(والسلام)

هەورامی (٢٤٠)

جەسەردی مۆیەت نازیز بێ گەرد!
جێی هووناو دڵ جە دیدەم یەخ کەرد
دەست بێ رەحمیش دانەی سینەی شەوق
گڕ وەردان نەجەرگ جەستەی هەستیی زەوق
زەهر خەم شیەن نەکام شادیم
هەر دەردەن مەیۆ موبارەك بادیم
هەناسەم ریزەی دڵ مار ۆ نەویەر
سەرکەردەن زووخاو جەزام خەتەر
مەینەت چون توجار وەمەتای سەد تەرز
کەردەن نەدەروون نەوای شادی بەرز
دڵ وڵ وڵ کەردەن خەندەنگ دووری
سوچنان جەستەم دەرد مەهجووری

سۆرانی(٢٤٠)

جەسەردی مەیلی یاری روومەت گوڵ
لەچاوما مەیی جۆی خوێناوی دڵ
دەستی بێ میهری دا لەسینەی شەوق
سوتانی جەرگی جەستەی هەستی زەوق
ژاری خەم چۆتە ناو زاری شاییم
هەر دەردەوادێ بۆ پیرۆزباییم
هەناسەی پرزەی دڵ دێنێتە دەر
لەزامی خەتەر زووخاو نەکا سەر
خەم چون بازرگان بە پارچەی سەد تەرز
کردی لە دەروون نەوایشادی بەرز
دڵمی کون کون کرد بەتیری دووری
جەستەی سووتاندم دەردی مەهجووری

هەورامی (٢٤١)

هانا هام دەردان تاقەت نەمەندەن
جەورەکەی نازیز ریشەی دڵ کەندەن
بەیدێ وەلای من حاڵم بەد حاڵەن
جەدووری نازیز دەروون زووخاڵەن
بزاندێ خەم چون کەردەنم پاماڵ
دەخیلم ساقی ! گەردەن سیم قاڵ
جامێ جەمەعجوون دەرد نەو گاران
دوردوامەندی بەزمەکەی یاران

سۆرانی(٢٤١)

هاو دەردان !هانام نەماوە تا مڵ
سزاکەی نازیز کێشای ریشەی دڵ
وەرن بمگەنی حاڵم بەد حاڵە
لەدووری نازیز دەروون زووحاڵە
بزانن خەم چۆن کردوومی پاماڵ
دەخیلم ساقی ! گەردن زیوی قاڵ
جامێ لە شیلەی دەردی نەو گاران
خڵتەی پاشماوەی بەزمەکەی یاران

پێم دەر تاریشەی هەستی کەرۆ پەی   بمدەریٚ رەگی هەستیم بکا پەی
قوربان تۆیچ نەیچی ! دەستی بەرپەی نەی   قوربان تۆش نەیچی ! دەستێکت بۆنەی[1]
وەتەرزەکەی وێت من لاونەوە   بەتەرزەکەی خۆت بملاوێنەوە
وەمەقامیٚ وەش خەم تاونەوە   بەئاوازی خۆش خەم بتوێنەوە
باخاس خاس هۆشم هیچ نەمە نۆ پێم   باهۆشم باش باش هیچی نەمێنیٚ
بەڵ ئازیز وەخەیر رەحمی کەرۆ پێم   تا بەخێر ئازیز رەحمیٚ بنوێنی

****

دڵەی خەم خەیاڵ جۆش ئاوەردەوە
مەعدووم هەم هەوای زەهاوکەردەوە[1]

---

[1] رەگی هەستیم ببڕیٚ.

[1] ئەم بەیتەلە(ف)و زوربەی دەستنوسەکاندا تاکە بەیتەو لەسەر ی نوسراوە((معما-موعەمما بەئیسمی محموود.)). موعەمما: لەغەز مەتەڵ ، ڕەمز، هێما. زانایان و شاعیرانی دێرینەمان لەژێر مەبەستێکی تایبەتدا (معما)یان بەکارهێناوەو گرنگیان داوەتیٚ و نوسراوی زۆری لەسەر نووسراوە وشیتاڵ کراوە. وشەی (دڵ) یەکسانە بە وشەی (قلب)ی عەرەبی، قەلب وەك بەمەعنا دڵە هەروەهاش بەمەعنا وەرگەڕان هاتووە، واتە قەلبی (خم) بەئیملای کۆن ئەبیٚ بە (تخ)، ڕستەی ((جۆشی خواردەوە))واتە نوختەکەی فڕێدا و بووبە مح. ئنجا (مح) لەگەڵ وشە دووەم وەرگێڕە ئەبیٚ بە(مود) ئەنجا ح مح+مود=محمود. بەڵام لەم حاڵەتەدا دەبیٚ وشەی(مەعدوم) بنوسرێت ((مع دوم))واتە وەرگەڕانی(حم)لەگەڵ (دوم)دا یەکسانە بە محمود، ئەم بەیتە وەرنەگێرایە سەر سۆرانی، بەپێویستم نەزانی

هەورامی(٢٤٢)

ئیمشەو هەر خەمەن هانە کەمیندا

هەردمردە مدۆم رووی زەمیندا

دڵ نەگەردە لوول بیٚ پەرداخییەن

دەماخم نەگێج بیٚ دەماخییەن

سادەرویٚش(وەعەشق مەولای دەرویٚشان

وە(یاهوو) ی وەسۆز ریاضەت کیٚشان

هەر پاسە مەبۆ زەلیلی دەخیل

چینە زیاتەر مازەم وەزەلیل

سۆرانی (٢٤٢)

ئەمشەو هەرخەمەن والە کەمیندا

هەر دەردە ئەمدا بەرووی زەمیندا

دڵ والە تەمی بیٚ پەرداخیدا

دەماخ لەگێژی بیٚ دەماخیدا

سادەرویٚش(بەشقی مەولای دەرویٚشان

بەسۆزی (یاهو) ی ریاضە ت کیٚشان

هەروەها ئەبیٚ زەلیلی دەخیل

لەمە زیاتر بانەبم زەلیل

هەورامی (٢٤٣)

پەی دیگ دەروون جۆش کو ڵ و کەف

تەسکیٚن نمەك کزەی کەف و دەف

با بەیۆ وەش وەش سۆزەی صەداکەت

لەرەی نەوای تەرز شیرین ئەداکەت

بەو ئائیرەوە بەو دائیرەوە

خاس بنیەر هەستیم وەئاییرەوە

بەڵ ئیمشەو خەمان شیٚونان کەنەك

تاسەحەر چۆن بۆ گەردش فەنەك

سۆرانی (٢٤٣)

بۆ مە نجەڵی دڵ جۆشی کوڵ و کەف

هۆی تەسکینە خوێی کزەی لەپ و دەف

خۆش خۆش باهەربیٚ سۆزی صەداکەت

لەرەی نەواکەی تەرزی ئەداکەت

بەو ئاگرەوە بەو دائیرەوە

باش بنیٚ هەستیم بەئاییرەوە

بەڵکو خەم ئەمشەو نە یمێنیٚ کەنەك

تاسەحەر چۆن بیٚ دەورانی فەنەك

هەورامی(٢٤٤)

هەی (نظام) ! ئەزام نامەت تۆ لابەرد [1]

سۆرانی(٢٤٤)

(نظام) نامەکەت کولانیەوە زام

---

[1] مەلایا شێخ نیظام ناویٚك ئەم سیٚ شیعرەی خوارەوە ئەنێریٚ بۆ مەولەوی، وەئەمیش بەم قەصیدەیەوەڵامی ئەداتەوە، ئەو شێخ نیڤام ناوە دوور نییە کەشێخ نیڤامی باپیرە گەورەی شیێخەکانی گوندی چنارەی وارماوابیٚ.وەئەمەش هەڵبەستەکەی نیڤامە:

((دڵەی دیٚوانەم هیممەتش واستەن

ئامان، ها ئامان تەن وە جائاستەن

چون کەفتەکاران دڵ ئەو شۆن تۆن

بەن وەتای رشتەی وەی وە هوون تۆن

تەن چون سیاسەنگ نەهەوا رانەن

ئای ئای سزاش داو قیامەتش کەرد
چەنی کزەی گەرم زا یەڵەی موشکوڵ
ئیظهار کەر دەبێت پەرێ ئامای دڵ
زۆر ئاوەردەن پێش ئاسۆر زامان
گۆیا جەلای تۆ وەلای من ئامان
مزانۆ هەرکەس جەعیرفان کەیلەن
هەر جینسێ، چەنی جینس وێش مەیلەن

قیامەتم دی ئای ئای سزای دام
بەکزەی بەزمی زا یەڵەی موشکوڵ
فەرموو بووت تیایدا بۆ هاتنی دڵ
زۆری بۆ هێنا ئاسۆری زامان
گوایە لەلای تۆ هاتۆ تە لامان
ئەزانێ ئەوکەس ئەهلی عیرفانە
هەر جینسێ جینسی خۆی لاجوانە [٢]

هەورامی(٢٤٥)

بێ دەرد ئەو بێ دەرد، خەجڵ ئەو خەجڵ
گیان ئارەزوش گیان، دڵ تەمە نناش دڵ
ئەدیەنم وەچەم ، ئاگاهیم نییەن
دڵەکەی منیچ خەیلێن بەر شییەن
ئەو ئەئاخ وداخ ، ئێد هەناسەی سەرد
ئەو ئالوودەی خەم ، ئێد خەریك دەرد
ئەو هووناو وەتاو ، ئێد ئەسرین چون سەیل
ئەو ئەوای لەیلا ، ئێد کۆڵەیل ، کۆڵەیل؟
مولا فتشان کەو جەکام هەردەن
کام وێرانەشان ئاوەدان کەردەن

سۆرانی(٢٤٥)

بێ دەرد بۆ بێ دەرد ، خەجڵ بۆ خەجڵ
گیان ئارەزووی گیان، دڵ تە مە ئای دڵ
ئەمدیوە بە چاو، لێم ئا دیارە
دڵەکەی منیش دەمێکە تارە
ئەو لە ئاخ و داخ، ئەم هەناسەی سەرد
ئەو تێکەل بەخەم ، ئەم خەریکی دەرد
ئەو خوێناو بەتاو ، ئەم ئەشکی چون سەیل
ئەو لەواوەیلا ، ئەمیش هەر کوالەیل؟
ئاخۆ یەکیان دی و؟ بەکام زەردەوە
کام وێرانەیان ئاواکردەوە؟

هەورامی(٢٤٦)

ئیمشەو هەم خەمان وەنەم سەرداوە
سەرتا پای تەنم ئایر وەرداوە
جەستەی زەعیفم ، ئیستیخوان ڕیش
هەر ئازای ڕێشم مەگریا پەی وێش
گۆشت وپۆستەکەم ئەفت پێدارژیا
مەغزو ئیستیخوان وەهەمدا پژیا

سۆرانی(٢٤٦)

ئەمشەو هەم خەمان لەمن سەر ئەدەن
سەرتا پای تەنم گڕتێ بەرئەدەن
جەستەی لاوازم، ئێسکی لە زام
هەریەکەبۆ خۆی ئەگریا ئەعزام
گۆشت وپێستی لەش ئەوتی پیاڕژا
مێشك ومۆخ هەردوو پێکدا هەڵپژا

پاشکستەی دەرد دمای یارانەن))

[٢] عەرەب ئەڵێ: الجنس مع الجنس یمیل. فارس ئەڵێ: کبوتر باکبوتر بازباباز.

کەس نەبیٚ ئاویٚش بکەرۆ سەردا
بلیٚسەش بەرز بی وەهەر تەرەفدا
ظاهیرا دلّم هەم کۆشش کەفتەن
داخۆم جەدۆسان هەم کیٚ دوور کەفتەن؟
جەتاو ئایر تەنوورەی دەروون
دیسان سەرواز کەرد زووخاو چەنی هوون

کەس نەبوو ئاویٚ بکا بەسەریا
بەرزبوو بلیٚسەی بەدەورو بەریا
وادیارە پیٚی دلّ بوو بەکۆتەوە
ئاخر کام دۆستم دوورکەوتۆتەوە
لەتاوی گڕی تەنوورەکەی دلّ
زووخاوو خویٚناو قولّپ ئەدەن بەکولّ

هەورامی(٢٤٧)

ساقی ! باوەرە ئەو مەی دووساڵە
پیٚم دەریەك جامیٚ حاڵم بەدحاڵە
(مغنی)! کۆکەر سازانت وەهەم
سەمتۆریٚ، تاریٚ، وەهەم کەرە جەم
نەیچی! ساڵیٚدەر ، قەزات وەماڵم
دەمیٚ دەرجەنەی ، دەروون زووخاڵم
هۆشی کەر هام فەرد! سازان بسازە
باڵات وەکاڵای خەمان بوورازە
باوەرە بسات تەمام تەیارکە
شەو خەفتەن شووم بەژار مارکە
قەزای پەنجەکەت دەك لەمن کەفیٚ
خەیلیٚ عاجزم . ساڵیٚدەر دەفیٚ
باوەرە کوورەی دلّ نەجەهدو جەخت
رووی تەو بیخ وەلای مەعدوومی بەد بەخت

سۆرانی(٢٤٧)

سابیٚنە ساقی! مەیی دووساڵە
بمدەریٚ جامیٚ حاڵم بەدحاڵە
سازانت سازکە (مغنی)! دەی دەی
سەمتووریٚ ، تاریٚ ، نەییٚ لەگەلّ مەی
نەیچی! ساڵیٚدە قەزات لەماڵم
لەنەی دەدەمیٚ ، دەروون زووخاڵم
هاوڕیٚ! وریا بە سازان سازکە زوو
باڵات بەکاڵای خەمان بدروو
سازکە بەزمگەت وای بایەخ دارکە
خەوی شەوی شووم بەژاری مارکە
قەزای پەنجەکەت دەك لەمن کەویٚ
گەلیٚ خەمبارم دەفت نەسرەویٚ
داخە کوورەی دلّ بەجۆش وخرۆش
رووی تانەت بۆلای مەعدوومی بیٚ هۆش

هەورامی(٢٤٨)

ئازیز ! تەن وە نیٚش زامانت خەستەن
مە ینەت پای ئاما م وەزنجیربەستەن
قاصید نیٚچ واچوون پەی سەفەر خاسەن

سۆرانی(٢٤٨)

ئازیز! تەن بەزام خەستەیەو زویر
خەم پیٚی هاتنمی خستۆتە زنجیر
پەیکیٚ بۆسەفەر شیاو بەر پرسە

ڕەوا ن بۆ تێز ڕەو ، هەرس و هەناسەن [1]
هێز پای ڕەفت و ئاماشەن نییەن
ئەو سەرچەمەش وشك ، ئید كۆتابییەن
ساتۆ بۆ وەرەغم بەخت بەر گەشتەم
جاگیر ئەدیدەی وەهووناو ڕشتەم

ڕەوان بێ وتیژ ڕەو هەناسەو هەرسە
ئەیا نما هێزی دوو پێی هات وچوو
ئەو سەرچاوەی وشك ، ئەمیش كۆتابوو
ساتۆ بێ لەداخ بەختی بەرگەشتەم
جێ گیر لەدیدەی بەخوێناو ڕشتەم

هەورامی(٢٤٩)

باساتێ یچ ڕەقیب دووریت بكێشۆ
شەوی وێنەی من وەی ڕۆوە نیشۆ
وەرنەسا چونكە ئاسانەدوورەن
را نمە زانوو، بەڵەد زەرروورەن
دڵوەلاتەوەن ، ئامان سەد ئامان
ئامۆشۆش كەردەن ، فرە جارئامان
چون وەتام زام دووری سەر شارەن
ویانەمارۆ ، بەدەن بێزارەن
هیچ مەوەر وەتەنگ و یانەشەوە
پەرێ بەڵەدیم بكیان شەوە

سۆرانی(٢٤٩)

ڕەقیب باساتێدووریت بكێشێ
وەكو من شەوی بەرۆوە نیشێ
ئەینا ساچونكە ئاستانەت دوورە
ڕێگەش نازانم بەلەد زەروورە
ئامان سەد ئامان دڵ لەلای تۆیە
ئامشۆ نەكا شارەزای تۆیە
بەتامی زامی دووری چون مەستە
بیانووی زۆرە لەبەدەن پەستە
هیچ مەبە بەتەنگ بیانوو وپاسایی
بنێرەوە بۆم بۆ شارەزا یی

هەورامی(٢٥٠)

ئارەزووی ئازیز وەنەم سەرداوە
ئەهەردەی دەروون ئایر وەرداوە
تاقەت بێ وەهوون جەسەختی زامان
تك تك چەنی هەرس ڕیزا وەدامان
خەم ئەسەر جۆی هوون سارای دڵ جەم جەم
بار چنیش چون فەوج قافلەكەی عەجەم

سۆرانی(٢٥٠)

ئارەزووی ئازیز كەوتە كەف و كوڵ
گڕی بەردایە كەژو كێوی دڵ
وزەم بوویەخوێن لەسەختی زامان
تك تك لەگەڵ ئەشك ڕژایە دامان
خەم لە جۆی خوێنی سارای دڵ جەم جەم
باری كرد وەكو قافلەكەی عەجەم [1]

(١-٢) واتە نامەبەرێك كەمن بڵێم بۆ سەفەر بشێ و ڕەوان وتیژ ڕەوبێ بە مل فرمێسك و هەناسەمە، وە ئەم دوانەش هێزی هاتووچۆ یان نەماوە، ئەویان واتە فرمێسكەكەم سەرچاوەكەی وشك بووەو، ئەمیشیان واتە هەناسەكەم هاتۆتە كۆتایی.

[1] بار چنیش : ف. ی ع.م بارچنی

هەرومزۆر مەندەن نیم نەفەس باقی
وادەی دەورەتەن ، هانا، هەی ساقی!

هەر بەحاڵ ماوە نیو نەفەس باقی
دەمی هاتنتە هانایە ساقی !

هەورامی(٢٥١)

دەورێ دەرد وەناز وەپیالەوە
ژەنگ دڵ وەجام مەی بمالەوە
بۆی گوڵاڵەی دەرد دلبەر عەزیزەن
مەزەی تام خەم یاران لەزیزەن
فەریاد رەسیم کەرد، نەجای گشت کەسم
مازە ئەو لەزەت بەرشۆ نەدەسم
ئیحیام کەرد وەجام ساف یەك مەنی
بەڵکو بمانوون پەی خەمێ هەنی

سۆرانی(٢٥١)

خول بخۆ بەناز بە پیالەوە
ژەنگی دڵ بەمەی زووبمالەوە
بۆی گوڵی دەردی دولبەر عەزیزەن
مەزەی چێژی خەم یاران لەزیزەن
فریام کەوە تۆ ، لەجێی گشت کەسم
نەکەی ئەو لەزەت دەرچێ لەدەسم
زیندووم کەرەوە تۆ بەکوپەی مەی
بۆخەمێکی تر بەڵکو نەمرم دەی

هەورامی(٢٥٢)

رەفیق مەحرەم عیجوز سروورم! [1]
حەکیمەکەی ئێش زام ناسۆرم!
ئاو یارەکەی سەوزەی ئارە زۆم!
دانا بە گردین ڕاز کۆ نەو نۆم!
دەما خ وەنەشئەی سەربەرزان کەیل!
مورشید میواو سەر جۆی بادەی لەیل!
ئەنیس مەجلیس عەیش و نیشاتم!
دەسگیر راگەی هات و نەهاتم!
جڵەو کێش زەوق ئاهوی ڕەوێڵم!
بەزم و ئارای مەجلیس کەمەن وەپێڵم!
وەمەرگت یەند خەم جەلام بییەن جەم
لاو هوون گرتەن پای شەرم مەحکەم

سۆرانی(٢٥٢)

هاوڕێی مەحرەمی عیجزو سروورم!
حەکیمی ئێشی زامی ناسۆرم !
ئاو دێری کێڵگەی سەوزەی ئارزووم !
زانا بەهەموو رازی تازەو زووم !
دەماخ بەنەشئەی سەربەرزان کەیل!
رابەری میری سەرجۆی بادەی لەیل!
هاو دەمی کۆڕی ژین و نیشاتم!
دەسگیری ڕێگەی هات و نەهاتم!
راکێشی زەو ڤی ئاسکی سروشتم!
بەزمارای کۆڕی کەمەن لە پشتم!
بەمەرگت لەلام هێندە کۆیە خەم
سەیلی خوێن گرتی پێی شەرمم مەحکەم

---

[1] ئەم قەصیدەیە بۆ شێخی (سراج الدین) ی تەوێڵە نووسراوە، دەبوو ئەم قەصیدەیە لەبەرگی یەکەمی ئەم دیوانەدا بنووسرایە.

هەورامی(٢٥٣)

زنجیر مەینەت پای گوزەر بەستەن

مارەکەی دووریت ریشەی دڵ گەستەن

سامان سام کەردەن دەردەکەی فیراق

بۆی تاڵیی دوریم مەیۆ نە مە زاق

جەو ساوە ئازیز لێم نادیارەن

سەیر کائینات نەدیدەم خارەن

ئامۆشای یانەم کەردەن ویانە

یەکسانەن جەلام قەوم و بێگانە

ئیلتیجام بەتۆن جای هانامەنی

نەبەیدای هیجران رەهـــ نومامەنی

یەکجار تەن خەستەی زارو رەنجووریم

دڵ رێزە رێزەیکارد مەهجووریم

هەورامی(٢٥٤)

گرمەی کوورەی دەرد کۆی تاقەت تاوان

بۆی سفتەی جەرگم وەگەردوون یاوان

هەررۆ جە یحوونێ مەرێزۆ نەچەم

سارای دڵ بییەن وە هووناو چەم

هەرساتێ دەردێ سزا مرۆ پێم

یەك ئان زیندەگیم حەرام بییەن لێم

دەخیل تاهالاً تەن نەویەن وەگەرد

سفتەش نەبەردەن وەنالەکەی دەرد

رجاکەر (ا حمد) لوطفش بۆ چەنیم

خەجاڵەتیی بەرز (کریم) نەیۆ پێم

وەرنە هامردم تۆیای سلاً مەت

با هەر بمانۆ تارۆی قیامەت

سۆرانی(٢٥٣)

زنجیری مەینەت پێی هاتنمی بەست

مارەکەی دووری ریشەی دڵمی گەست

پێ شیلی کردم دەردەکەی فیراق

بۆی تاڵیی دووری دەردێ لەمەزاق

لەو ساوە ئازیز لێم نادیارە

سەیری ئەم دنیا لەدیدەم خارە

هات و چۆی ماڵم کردە بەهانە

یەکسانە لەلام خوێش و بێگانە

هەر تۆ پەنامی جێی هانای منی

لەدەشتی دووری رانو مای منی

هێجگار، تەن خەستەی زارو رەنجووری

دڵم لەت لەتی کێردی مەهجووری

سۆرانی(٢٥٤)

سووتا کۆی تاقەت بەگڕەی سەبوون

بۆی سووتووی جەرگم گەیشتە گەردوون

هەر رۆژە گۆمێ جارییە لەچاو

سارای دڵ بووە بە چەمی خوێناو

هەرساتە دەردێ بەسەرما زاڵە

سەرتا پای ژینم بێ نرخ و تاڵە

دەخیل تاهێشتا تەن نەبووە بەگەرد

نەی شێلا خۆڵی بەناڵەکەی دەرد

تکاکارم بێ لوطفی پێغەمبەر

بەڵکو بم بەخشێ خودای بانی سەر

ئەینا هامردم تۆ بەسەلامەت

باهەر بمێنێ هە تا قیامەت

هەورامی(٢٥٥)

زیلەی تەڵمیت بار کۆچ نەو هالان [١]

تەء ئیرش نییەن ئەمساڵ چون سالان

یەڤینەن سەرخێڵ نازك ئەمامان

نەکەردەن هەوای هەوار گەی دامان

بەڵێ یەنامەی دڵ پێ نێستاکەش [٢]

یەکزەی دەروون حەسرەت کێشاکەش [٣]

ئەو سینەی سیم وەنگ ئاینەی جەم رەنگ

ممانۆ هەوەس ئەدڵ دای خەرەنگ [٤]

سۆرانی(٢٥٥)

دەنگی کەژاوەی کۆچی ئەو هالان

تاسیری نییە ئەمساڵ وەك سالان

راستە سەرخێڵی ناسك ئەمامان

ئەی کردووە مەیلی هەوارگەی دامان

بەڵێ هانامەی دڵ پێ نێشا کەی

هاکزەی دەروون حەسرەت کێشاکەی

ئەو سینەی وەك زیو ئاوێنەی جەم رەنگ

ویستوویە بۆدڵ بهاوێ خەدەنگ

هەورامی(٢٥٦)

حەسرەتا حەسرەت ، های بەچێش کەردی

چون جێ ویەردی پێشدا ویەردی [٥]

ئم مدۆ مادەی نامش ئەو نامە

ئاو دندان ئاسا، دندان خامە [٦]

سۆرانی(٢٥٦)

داخی داخانم کەی وەفاوایە؟

تێپەڕ بووی لێرەو دەردیشت دایە

ئم ئەدا پیتی ناوی لەو نامە

دان ئاسا ئاوی وەك دانی خامە

---

[١] بۆ دۆستێکی جافی نووسیەکە سەرمای وەرزی پایز جوڵاوە و لە کوێستان بەرەو گەرمیان ئەگەڕاوەتەوە.

[٢] هەوارگەی دامان ، مەبەستی هەوارگەی گەرمیانە.

[٣] بەڵێ: ع.م ف، پم: یانێ.دەروون. لەهەندێ نوسخەدا: مەچمون. ئەمەنەوە ئەکەیەنێ کە ئەو دۆستە نامەیەکی نووسیوە بۆ مەولەوی ، وە ئەمیش بەم قەصیدەیە وەڵامی داوەتەوە.

[٤] ئەوسینە: ع.م . ئەوسینەی: ف، پم.(سینەی سیم وەنگ) : سنگی زیو ڕەنگ ، واتە سپی وەك زیو. ئاوێنەی جەم رەنگ واتە ئەو سنگەی لەبێ گەردیدا وەکو ئاوێنەکەی شای جەمشید جوان و بێگەردە.

[٥] حەسرەتاحەسرەت، پ.م حەسرەتا حەشرەن. ع.م :(حەسرەتا: داخەکەم. جێ: لێرەوە. و یەردی: تێ پەڕیت. واتە: ئای داخی بەجەرگم ئەوە چیت کرد؟ تۆکە لێرەوەبەناو دڵی مندا تێ پەڕیت، ئیتر چۆن دڵت هات تیری پێوە بنێی)).

[٦] ع.م : مەولەوی لێرەدا وا دائەنێ کەیەکێك پێی وتووە مادەم ئەو نایەتەوە لە کوێستان، تۆ بۆهەوڵێ نادەی بۆ چاری ئەم دەردی دوورییە؟ ئەمیش لەوەڵامدا ئەڵێ یائەبێ نامەی بۆ بنووسم، یایەکێك هەڵم گرێ و بمبا بۆلای. هیچ کامیش لەمانە لە توانادانین، وەدیت هۆی لەتوانادا نەبوونی ئەم دووچارەیەلەسێ شیعرداروون ئەکاتەو کەیەکێکیان ئەم بەیتەیەتیایدا ئەڵێت: ناتوانم نامەی بۆ بنوسم ، چونکە هەرچەند لەکاغەزەکەدا ناوی بنوسرێت قەڵە مەکە م سۆی پیا دێتەوە و لەدرزی نووکەکەیەوە

ئەمەندەن قووەت سەر مایە تێشدا
هەرسێ بێ ئەرا هۆر مەگنۆ پێشدا
پووش ئـایر یچم جای ئەسیم نییەن
هۆر کەردمو بەردەیم تـاوەلاش شییەن

ناتوانێ بێ هێز تێپەڕ کا پیادا
فرمێسکی بڕژێ و، نوقم بێ تیادا
پووشی گڕگرتووم ، ئەکەس ئەشەماڵ
ناتوانن بمبەن بۆلای بەهیچ حاڵ

هەورامی(٢٥٧)

پایز: زەڕ، یەخ: جام، چارشێوێ هەی تەم!
دێرەن سوارەن ئەو عرووس خەم
(مطرب)! یەکارەن؟ مەرسیا سەنگی
من بەی حاڵەوە ، تۆ وەی بێدەنگی
جەتە نخوان ئەی بەزم خەم وەیلانەوە
هۆر دەر ئەی چەند فەرد وەدیلانەوە:

سۆرانی(٢٥٧)

پایز: زێڕ، یەخ: جام، تـاراێ هەی تەم!
سوارکە درەنگە بووکی تـازەی خەم[٧]
(مطرب) ! کەی کارە ؟ تۆ سیاسەنگی
من بەم حاڵەوە ، تۆ بەو بێدەنگی
لەجێی بەزمی ئەی خەم لاوانەوە
ئەم چەن بەیتەی من بەدیلانەوە: [٨]

بەوەردەی زامدا دڵ تـاقەت بێزا
هەرچی بی یەکسەر وەچەمدا ڕێزا

دڵ وا پەڕپووت وبێ تـاقەت و هۆش
یەکسەر بەچاوما ڕژایە سەرکۆش

هەورامی(٢٥٨)

ئەر هەلای ڕەمەق مەندەن وەتەنش
پەی مەیلت لیباس کەردەن بەدەنش [٩]
چون خەیاڵ وەماچ پات خۆش حاڵ مەبی
کاش جەکۆن ئەو بەخت لەب خەیاڵ مەبی [١٠]

سۆرانی(٢٥٨)

نیوە گیانێکم تیا ماوە سادەی
بەڵکو بەمەیلێ خەمم بەبادەی
خەیاڵ بەماچی پێت ئەبێ خۆش حاڵ
خوزگە زوو ئەو لێو ئەبوو بەخەیاڵ

فرمێسك ئەڕێژێ ، وەك چۆن كەسێك ناوی شتێكی خۆشی لابەرن ئاو ئەزێتە دەمی و لەنێوانی دانەكانیانەوە دەرئەچێ .)). ئەم سێ بەیتە واتە بڕیتی ٦و ٧و ٨لەپ .م دانییە.

[٧] ع.م ((دیدەن : درەنگە. ئەو عروس: ئەو بووك واتە: مادم ئەپێم كرا نامەی بۆ بنووسم،وەنەلەتواناشدا بوو كەس بمبا بۆلای،ئەبێ لەجیاتی خۆم خەم و خەفەتەكەم بنێرم. كەواتە: ئەی پایز! تۆ لەگەڵای زەردی وەریو ی درەختەكان لێرە بەندێك بهۆنەرەوە بۆسەری، ئەی تەمومژی شاخەكان! تۆش ببە بەچارشێوو سەری داپۆشە .)).

[٨] ع.م دەیلانەوە: بلاوێنەوە. دیلان: نقامێكی كۆنی كوردییەلەكاتی بووك بردندا ئەوترێت . واتەكاكەی ئاهەنگگێڕ لەجیاتی شمشاڵی ئەم ئاهەنگی بووك بووك سواركردنە دەس كە بەلاواندنەوەی خەم و بەنقامی دیلان ئەم چەند شیعرەم بۆ بڵێ.

[٩] وەتەنش ،ف: وەتینش.

یەند دیان ومو ڕا تۆ مەینەی پێشدا
دیدەی دڵ نیگا نەمەندەن تێشدا [11]
مەعدووم ! خەم مایەی فامەکەت بەردەن
یا پەی دڵ وەشی وێت غەڵەت کەردەن [12]
تۆو ئیسە تەشریف ئازیز گیانی
سفتەن وە تەئثیر ئاو حەیوانی [13]

چەن روانی بەورێ تۆ ئەرۆی پیادا
دیدەی دڵ نیگای نەماوەتیادا
مەعدووم ! خەم مایەی فامەکەی بردی ؟
یادڵ خۆشی خۆت هەڵەی پێ کردی
ئێستا تۆ و لەقای ئازیزی گیانی
سووتاو بەشیفای ئاوی حەیوانی؟

هەورامی(٢٥٩)

شەماڵ: ئەرجووم هەن هەی وەفیندات بام [1]
وەسەر گەرد باڵ شانای هەوات بام
جەستەخەستەی خاو خەم خەڵاتە نان
بەیدا پێو گێڵ دوور وڵاتە نان [2]
شاخ وداخ وزاخ چۆڵ و هۆڵ کاو
سەر بەردو سەر هەرد ساراو سەرسەراو
نەی کەرد وەپڕ تاو مدادات نەبۆ
چون دووی هەناسەم شەوان تابەرۆ

سۆرانی(٢٥٩)

شەماڵ : تکایە هەی من فیداتم
قوربانی هێزو گوڕی هەواتم
جەستەی خەستەی خار خەمان خەڵاتم
وێڵی ساراو دەشت، دوورە وڵاتم
شاخ وداخ زاخ چۆڵو هۆڵ وکاو
سەر بەردو سەر هەرد ساراو سەرسەراو
تەی کە بە پڕتاو مەوەستە بڕۆ
وەك دووی هەناسەم بەشەو وبەرۆ

---

[10] ع.م : کاش: خۆزگە. واتە:مادام خەیاڵی بەماچ کردنی پێت دڵشاد نەبێ، کوا خوا ئەوەی لەگەڵ بکردایە بهاتیتایەتە خەوی تا پێت ماچ کاو کەراچەنی لێوی هەڵزرێ وەك تادار، یان کوا بەختی بوایە لێوی بهاتایە بۆ لات بۆ ماچ کردنی پێت وە لەڕێگادا تلۆقی بکردایە.

تە ب خاڵ ع.م: تەب خاڵ.

[11] ع.م : تۆمەی نەپێشدا. ع وف: تۆمەنیەی پێشدا

پ.م : پامەنیەی پیشدا.

[12] فیکرەت. ف: فامەکەت.

[13] ع.م :تۆو ئیستە، ف:تۆ ئیستە. پ.م: ئیستەو. واتە هاتنەوەی دۆست و یەککرتنتان کەڵ مەحاڵە، وەك ئەوە وایە کە سووتاو بەئاوی حەیات زیندوو بکرێتەوە، کەئاوی حەیات دەستی کەس ناکەوێت.

[1] ئەم نامەیەی نووسیوە بۆ مەلا خەیاڵ ناوێك کەلەپاوە دانیشتووە.

[2] ع.م گێڵ: گەشت. خەم خەڵاتنان: خەمم بەخەڵات دراوەتێ، لەهەندێ نوسخەدا نووسراوە(هەردەپێوگێڵ).

لەهەندێکی تردا نووسراوە(پادەپێوگێڵ).

سەر بەر کەر ئەسەر کۆی (ئاتەشگا)وە
بدیە وەمەسکەن (خانەگا) و پاوە [٣]

سەر هەڵدە لەسەر کۆی (ئاتەشگا) وە
سەیرکەنشینگەی (خانەگا)و (پاوە)

هەورامی(٢٦٠)

زارزارو خاس خاس وەزار بناڵە
جاگیر ئەسەرئەوج قولەی(قەزاڵە)
تاجەهەرکۆیۆ تەمان موان جەم
ئەو جەمدا زاری مەکەران وەچەم
ساماچان یاران: ئینە چیش بییەن
(قەزاڵە) ناڵاش چون جاران نییەن
یەکسان دڵ بەی رەنگ پەرێشان جەستەن
هەرکۆ هەن ئەشئەی مەعدوومی خەستەن
ئاناجەگرۆی جەرگەی هام سەردان
(خەیاڵ) گرۆی دانەی دڵبەران [٤]

سۆرانی(٢٦٠)

زار زارو باش باش بەزار بناڵە
بوەستە لەسەر لوتکەی (قەزاڵە)
تەمان لەکۆی بن یەك ئەگرن بەتاو
ئنجا ئەرێژن ئەسرینان بەچاو
چییەو چی روویدا؟ ئە پرسن یاران:
نییە قەزاڵە ناڵەی وەك جاران
ئێجگاری ئاوا کەدڵ خەم بارە
ئەشئەی مەعدوومی پێوە دیارە
ئەو لەناو کۆڕی جەرگەی هاوسەران
(خەیاڵ) ە شەیدای دانەی دولبەران

هەورامی(٢٦١)

چ خێرەن ئامەرد! مەر نمەزانی
وەلای وێتەوە تۆی دۆس گیانی
مەعدوومی خەم کێش خەم زەدەی خەمبار
زەرد دەردسەخت دووری باڵای یار
یەن دەرد بێ حەد جەلاش جەم بەستەن
تەصد یع جەگەردەن ئیزراییل وەستەن
عەلاوە ئەو بار وێش وەنەش بارەن
خصووص جەیاگێش جاگەش دیارەن

سۆرانی(٢٦١)

چ خێرە ئامەرد! مەگەر نازانی
بەلای خۆتەوە تۆی دۆستی گیانی
مەعدوومی خەم کێش خەم زەردەی خەم بار!
زەردی دەردانی دووری باڵای یار!
باری قورسی خەم واڵە سەر شانی
عیزرائیل زەحمەت بۆ گیان کێشانی
بێجگە لەو بارە ، خۆی لەخۆی بارە
لەناو جێگایدا بەس جێی دیارە

---

[٣] ئاتەشگا: شاخێکی بەرزە بەرانبەر بەدێی خانەگای پاوە.

پاوە: شارۆچکەیەکە لەهەورامانی لهۆن، گوندی خانەگا کەوتۆتە دامێنییەوە.

[٤] گرۆی یەکەم: گرۆە، کۆمەڵ، ەپێڕ. گرۆی دووەم . ع.م لەگرەویدەی فارسی یەوە وەرگیراوە، کەسێکە دڵی بەسرابێ بەشتێکەوە. واتە مەلاخەیاڵی دۆستم کەدڵی بەسراوە بەدانەی خاڵی دولبەرانەوە، لەناو کۆڕی ئەو دۆستانەدایە.

هەورامی(٢٦٢)

بەودەردان سەخت گرد کارییەوە

هەر نێد موا چۆن وە زارییەوە

دڵ سفتەی بریان زووخاڵییە وێم

خەم وەخەم خیاڵ خەیاڵییە وێم [٥]

مەترسوون بمروون جەداخ یاران

هەر بتلوون وەدەرد چون دەردەداران

سۆرانی(٢٦٢)

بەسەختی دەردان گشت کارییەوە

هەر ئەمەی ئەوت بەزارییەوە:

دڵ بریان ئاسا زوخاڵییە خۆم

خەم بەخەم خەیاڵ(خەیاڵ)ییە خۆم

ئەترسم بمرم لەداخی یاران

دەردم لێ ئاڵی وەك دەردە داران

هەورامی(٢٦٣)

شەماڵ! دارانەن، شەماڵ ! دارانەن [١]

زەردیی رەنگ ئەرووی وەڵگ دارانەن

تەمەن، گەردەلوول ، بادەن، بارانەن

بێزیای وارگەی سەر کۆسارانەن [٢]

هەوای سیاماڵ وێنەی جارانەن

پەی سەمت زەهاو (زەردە) و(یاران) مەن [٣]

هەو هەووبەو بەو تەئمیت بارانەن

گەرمی بەزم ئەزم سەر هەوارانەن

سۆرانی(٢٦٣)

شەماڵ !دارانەن .. شەماڵ! دارانەن

رەنگی زەرد لەسەر گەڵای دارانەن

تەمەن، گەردەلوول، بایە ، بارانە

بێزراوی وارگەی سەر کۆ سارانە

هەوای رەشماڵان وێنەی جارانە

بۆچەمکی زەهاو (زەردە) و(یارانە) [٤]

بێ وبرۆی دەنگی تەئمیت بارانە

وابەزم وئەزمی سەر هەوارانە

---

[٥] ئەم بەیتە لە(ف)دا نییە.

[١] مەولەوی ئەم قەصیدەیەی لەپاوە وتووە لەکاتی هاتنە خوارەوەی جافدا لەکوێستانی (داڵە هۆ) وەبۆ دەشتی زەهاو.

[٢] بادەن : بایە

[٣] سیاماڵ: رەشماڵ، دەوار نشین. سەمت: چەك.

[٤] دەوارنشینەکان وەکو جاران ئارەزوویان وایە بگەڕێنەوە بۆ زەهاو و(زەردە) و(یاران)، (زەردە)و(یاران) ناوی دوو گوندن لەناوچەی زەهاو.

پیرەمێرد ئەم بەیتەی ئاوا گۆڕیوە:

هەوای سیاماڵ وێنەی جارانە

بۆ شاری زەهاو پەلەی یارانە

ئەیزانیوە زەردەو یاران ناوی دوو دێن لەناوچەی زەهاو.

هەورامی(٢٦٤)

نظارەی رای رازشەکەر وارانەن
فەصلْ سەیر صەید میر شکارانەن [٥]
چ خێرمن نامەرد مەرجە خاوەنی؟
بێ خەوف جەلوای رای زەهاوەنی
شۆ وەلای ئەو شۆخ جەمین پەڕەی گولْ
دەوای دەرد سەخت پەی دەرمان دلْ
مد یۆ وە فیرقەی زەلیلان خێلْ
دیارنییەن مەعدووم لۆنگ خەم وە پێلْ
مە پرسۆ حالْم ئێدش دەر جەواب
واچە ئەو فەقیر سفتەی دلْ کەباب

سۆرانی (٢٦٤)

نیگای رێی رازی (شەککەر وارانە)
وەرزی نێچیری میر شکارانە
چ خێرە نامەرد ! واچاو لەخاوی
بێ ترسی بەزمی رێگەی زەهاوی
برۆ تۆ بۆلای شۆخی پەڕەی گولْ
دەوا داواکە بۆدەرمانی دلْ
دەبینی کۆڕی زەلیلانی خێلْ
بۆنادیارە مەعدوومی بێ وێلْ
ئە پرسێ حالْم ، ئاگاداریکە
سوتاوە جەستەی ، ژینی تاریکە

هەورامی(٢٦٥)

ئانا دەور مدۆ وە(شاهۆ) کۆوە
وەسزای دووریی دیدار تۆوە
هەریەك چەنی یەك وادە شاکەردەن
وادەشان راستەن تاوە رۆی مەردەن

ئەو تەم وئەو خەم ، ئەو سەردی ئەو دەرد
خۆلا صەی کەلام نوورە دیدەی دلْ!
شیفای ئێش و ئێش زامان پێ حاصلْ
سەوزەی حەیاتم رستەی وەفای تۆن
ئەر وە فات ئەبۆ زیندەگیم جەکۆن؟

سۆرانی(٢٦٥)

ئەسورێتەوە بە(شاهۆ)کۆوە
بەسزای دووریی دیداری تۆوە
هەردوو دڵخۆشن بە پێکهاتنیان
تارۆژی مردن ئەشکێ پەیمانیان
ئەو تاسای بەردو ئەم ئەبێ بەگەرد
ئەو تەم وئەم خەم ، ئەو سەردوئەم دەرد
بەکورتی ئازیزا نووری دیدەی دلْ!
دەرمانی دەردم هەر بەتۆ حاصلْ
سەوزەی ژیانم ئەشئەی وەفاتە
گەروە فات ئەبێ ئە نجام وەفاتە

---

[٥](شەکەرواز) فەرهەنگی عەمید لەمەعنای پاشگری(وار)دا نووسیویەتی: وار: مانند، شبیە، نظیر،لایق
(مردوار–شاهوار) واتە شەکەرواز وەیا شەکر وار:
شیرین وەك شەکر.
میرشکاران گەورەی دەستەی ڕاوکەران.

هەورامی(٢٦٦)

شی ئەو صەفاو سەیر دیدەن یاران [1]
لوا ئەو دووری ئەو وەصلْ جاران
ئێد ئەئەو دەورەن هەر ماماو مەو یەرد
ئە مجار وەراستی چە پگەرد شانا ئەرد
وەخت تماشای سەوزەی شەتاوان
سەیر شکۆ فەی پای لارە کاوان [2]
مەدارە ئەو بەزم شکۆفان جەم جەم
هەنی شکۆفەدیدەنی وەچەم
مەوجی دیجلەی چەم توغیان کەردەوە
گێج هوون دلْ جۆش ئاوەردەوە

سۆرانی(٢٦٦)

بەسەرچوو صەفای دیدەنی یاران
ئەما ئەو دووری و ئەو وەصڵی جاران
وەك ئەو سانییەکان لەرێکی دا
ئە مجار بەراستی گەردوون تێکی دا
کاتیٚ تەماشای سەوزەی شەتاوان
سەیری شکۆفەی بناری کاوان
مەڕوانە بەزمی شکۆفان جەم جەم
تازە شکۆفە ودیدەنی بە (چەم)
واتوغیانی کرد مەوجی دیجلەی چاو
گێژی خوێنی دلْ جۆشاوە تەواو

هەورامی(٢٦٧)

ئەو سارای بەغداش ئاوەردەن و تەنگ
ئێد کەردەن سارای کەربەلارەنگ رەنگ
ئەوجە ئەندازەی کەشتی بەرشییەن
ئێد بۆی هوون مدۆ، رای گوزەرنیەن
ئەرنامەنامان قاصید نەیاوان
بینایی دیدەم ! مەگێرە تاوان
راویار ماتەم گرد دەروون تەنگەن
قافلەم تاقام قیامەت لەنگەن

سۆرانی(٢٦٧)

ئەو سارای بەغدای خستە هەلوەلا
ئەمیش سوری کرد سارای کەربەلا
ئەو لەئەندازەی کەشتی چۆتە دەر
ئەم بۆی خوێن ئەدا، نییە رێی گوزەر
گەر تەتەر نایێ، یانامەم نییە
بینایی دیدەم ! تاوانم چییە؟
رێبواران ماتەم گشتی دلْ تەنگە
هەتا قیامەت قافلەکەم لەنگە

هەورامی(٢٦٨)

شیفای ئێش و ئێش ئەی زامان سەخت! [1]

سۆرانی(٢٦٨)

ئەی شیفا بەخشی ! ئەم زامانی سەخت

---

[1] ع.م :(مەولەوی ئەم قەصیدەیەی لەبەغداوە نووسیوە بۆ کاك ئەحمەدی خەسرەوچاوەش (ئەحمەد پریسی) کەلەشارەزوور بووە)

[2] پای لارە کاوان، واتە دامێنی شاخە بەرزەکان کەبەشێوەی لاری و خواری ئەکەونە بەرچاو.

[1] شێخ عومەری بیارە کە بە ضیاء الدین بەناوبانگە چەپکێ وەیا دەستەیێ وەنەوشە بەدیاری ئەنێرێ بۆ مەولەوی و ئەمیش بەم قەصدەیە وەڵامی ئەداتەوە.

ضیای دیدەو دل مەعدوومی بەد بەخت!
دەستەی وەنەوشەی پەل دێزت یاوا
بۆش بۆی وەفای لەیل نەدەماخ ساوا
گەرد دەر ڕێش دەروون بەردەوە
عەشقەکەی قەدیم تازە کەردەوە
سەودای وەنەوشەی پەل دێز باخان
هەوای گوڵاڵان سەرکاوان زاخان

(ضیا)ی دوو دیدەی مەعدوومی بەدبەخت
وەنەوشەی تۆخت لای برد گشت داخم
بۆی وەفای لەیلی دا لە دەماخم
گەردی ئێشەکەی دڵمی بردەوە
عەشقەکەی کۆنی تازە کردەوە
شەیدای وەنەوشەی تۆخی ناوباخان
هەوای گوڵاڵەی سەرکاوو زاخان

هەورامی(٢٦٩)

پەی کەسێ خاسەن ئەوەڵ دەردش بۆ
ئیبتدای خێزیای دوود سەردش بۆ
کەرۆ مەشق عەشق وێنەی مناڵان
گاسەیری کاوان، گا بۆی گوڵاڵان
ئەك چون من صەرعی سادارمەردە
لافاو دەردان دڵ وێران کەردە
کوورەی عەشق دڵ هەریەند جۆش وەردەن
گوڵاڵەم چون وێم فەرامۆش کەردەن

سۆرانی(٢٦٩)

بۆکەسێ باشە هەوەڵ دەردی بێ
سەرەتای هەڵچوی دەردی سەردی بێ
مەشقی عەشق کا وێنەی مناڵان
سەیری کاوان کاو بۆنی گوڵاڵان
نەك وەك من صەرعی بێ هۆش و مردوو
لافاوی دەردم دڵ وێران کردوو
کورەی عەشقی دڵ هێندە هاتە جۆش
گوڵاڵەم وەك خۆم کردە فەراکۆش

هەورامی(٢٧٠)

شادی گەرم خەم چۆن نەدۆ وەباد؟ [1]
خەم چۆن وەیاگەی شادی نەبۆشاد؟
ئازیز وەکەرەم من تەڵەب کەردەن
من دەرد دووری تەوانام بەردەن
دڵ چۆن وەش نەبۆ ؟ گیان چۆن نەتاوۆ؟
لەیل ئینتیزار بۆ مەجنوون نەیاوۆ
بێ ئەمری فەرمان ئازیز تاوەکەی؟
های دەروێش! نەیچی! دەف، مەی، نەی

سۆرانی(٢٧٠)

شادی گەردی خەم چۆن نەدا بەباد؟
خەم چۆن بەجێگەی شادی نەبێ شاد؟
ئازیز بەمیهری ئارەزووی کردم
من دەردی دووری تەواناى بردم
گیان چۆن نەسوتێ؟ دڵ چۆن نەجۆشێ؟
لەیلی چاوەڕێ و مەجنوون نەخرۆشی
بێ ئەمری کاری ئازیزتابەکەی؟
های دەروێش! نەیچی، دەف ،مەی، نەی

---

[1] وەك لەناوەرۆکی قەصیدەکەوە دەردەکەوێ دۆستێك داوا ئەکا کە مەولەوی بچێ بۆ لای وگەڵێ چاوەڕێی هاتنی ئەکا . بەم نامەیەوەڵامی ئەداتەوە.

هەورامی(٢٧١)

بەڵ باڵ بەیداخ تاقەت ئەوپابۆ
بۆی تەئثیربەزم بەد رەقەی رابۆ
دەف ئاسا بەو سۆز ناڵەو صەداوە
روو ئەو یاران بۆ ، پشت ئەو دماوە
دەسگیرۆو ئەسەر سەدای نەی پەی پەی
تاوە ئینتیهای ئەوسەر صەدای نەی
چون پیاڵەی ساف دەروون جەمەی کەیل
بنما نۆ خاس خاس عەکس چیهرەی لەیل

سۆرانی(٢٧١)

بەڵ تەیری تاقەت باڵ هەڵدا پەی پەی
بۆی تینی بەزمی ڕێگەی تەی کا تەی
وەك دەف بەسۆزی ناڵەو صەداوە
رووت لەیاران بێ پشت لەدواوە
هەڵپەڕم لەسەر سەدای نەی پەی پەی
تا بەکۆتایی بەزمی صەدای نەی
وەك پیاڵەی بێگەرد دەروون لەمەی کەیل
باش باش دەرکەوێ وێنەی کوڵمی لەیل

هەورامی(٢٧٢)

گۆشەی ئاتەشخان دڵەی پڕ لەنێش [١]
پزیسکەی داخان ئایر وەرداتێش [٢]
دوود ماردومان دوود ئەفەرقم بەرد
هەوای کەڵ رەمان خۆ پامانم کەرد
پێچ مدمو چەنی زامان کاری
نە پای ئامام هەن ئەرستگاری

سۆرانی(٢٧٢)

گۆشەی لای کوانووی دڵ پڕ لە دەردا
پزیسکەی داخان گڕی تێ بەردا
دووکەڵی مەردووم دووی کەللەی بردم
هەوای ڕاوە گەڵ پێ شێلی کردم
پێچ ئەدا لەگەڵ زامانی کاری
نە پێی هاتنمە نە رستگاری

هەورامی(٢٧٣)

فەنەك! کەی بەر شوون بێ خەم نەدەستت
چێشم کەرد؟ کەی بیم وەباوە کوشتت؟
ئەر چون غەمزەی دۆس پڕجە نێش و دەرد

سۆرانی(٢٧٣)

کەی دەرچم گەردووون! بێ خەم لەدەستت؟
چیم کرد کەی من بووم بە باوە کوشتت؟
گەر وەك سۆزی یار دڵ پڕ لە پەستی

---

[١] وەك ع.م ئەفەرموێ بۆ دۆستێکی نووسیوە داوای کردووە لە مەولەوی لەگەڵیا بڕوا بۆ ڕاو وە ئەمیش بەم پارچە هەڵبەستەی هۆی نەچوونەکەی دیاری دەکا.

[٢] ع.م: دوو:دووکەڵ. فەرق: کەللەسەر . واتە : پزیسکی شاخەکان ئاگری بەردایە سوچی ئاگردانی دڵم، وەدوکەڵی تفەنگە ماردوومەکان دووکەڵی لەکەللەی سەرم کردوکردی بە تۆز، وەئارەزووی ڕەگەکەڵەکان بەیەکجاری تەفروتووناى کردم.

بە بۆچونی من (داخان)لێرەدا کۆی(داخ) ە. نەك شاخ، وەك مامۆستا ع.م وتوویەتی. (داخ) ئەگەر لەدوای (شاخ)ەوە وترا (شاخ وداخ) ئەوسا بەمەعنا شاخ و کێوە

واتە : گۆشەی ئاگردانی دڵ پڕ لە خەم وخەفەتەکەو پزیسکەی داخ و خەم وخەفەکەی گڕیان تێ بەردا.

چون فرسەت بازان پێش دەستی یەش کەرد
ساریژ مبۆ زام دووری تۆ کەردە
مەکەرمێ سەیران چەن وەخت ویەردە
وەر فرسەت نەدا فەڵەك وێنەی وێش
تۆ سەلامەت بی، ئەر من نەبوو چێش؟

ومك فرسەت بازان نەکا پێش دەستی
سارێژە زامی دووری تۆ کردوو
سەیران نەکەین وەك دەمی رابوردوو
گەر گەردوون وەك خۆی نەییوو نەدامەت
گەر من نەبم چش، هەرتۆ سەلامەت

هەورامی(٢٧٤)

من پیسەم زانا تۆ پڕمەیلەنی [١]
دەروون جەبادەی مۆبەت کەیلەنی [٢]
دووی کووورەی دوووریت شۆ وەتووانداا
بەردت دان وەپای وەفای مەجنووندا [٣]
ئیسە دیدەکەم! ئێد دیارییەن
ئەر چێوێت کەم بۆ وەفا دارییەن [٤]
ئاموشۆی وەگەرم یاران گیانی
وەبار خاتر نازك مزانی
بۆی بێوەفاییت چون بۆی بەرزا خان
مدۆ نەدەماغ بەختان قولاخان [٥]

سۆرانی(٢٧٤)

من وەهام زانی کەتۆ پڕ مەیلی
دەروون لەبادەی مو جبەت کەیلی
دوووی کووورەی دووری ئەروابەتوندا
بەردت دابە پێی وەفای مەجنووندا
دیدەکەم ! ئێستا ئەمەی دیاری یە
چشتێکت کەم بێ وە فاداری یە
هاتووچۆی گەرمی یارانی گیانی
بەباری دڵەی ناسکت دەزانی
بۆی بێوەفاییت وەك بۆی بەرزا خان
ئەدا لەمێشکی سیا دەماخان

---

[١] گلەیی لەبێ وەفایی دۆستێکی ئەکا.

(٢- ٤) لەهەندێ نوسخەدا لەجیاتی ووشەی (دەروون) نووسراوە(وەرمن)واتە: وەکومن. بەردت دان: (ف):تەوەن دان. کەم بۆ: مەریوانی: نەبۆ.

واتە: من وام زانی تۆ هەمیشە مەیلت لای منەو، وەکو من دڵت پڕە لەبادەی خۆشەویستی و، وام ئەزانی دووکەڵی کوورەی دوریت وەکو من ئەچێ بە تووندای ئەوەندە بەوەفایت کەوەفای مەجنوون بۆ لەیلا لەچاو وەفای تۆدا ئەوسۆزو نرخەی نەبوو

ئازیزم! بۆم دەرکەوتووە وئاشکرایە هەموو هەڵسوکەوتێکت جوان وبالاو بێگەردە، ئەگەر شتێکت کەم بێ تەنیا وەفاداریتە و هیچی تر. لەدوو بەیتی دواوەدا بێوەفایی دۆستەکەی دەست نیشان ئەکاو ئەفەرموێ: ئاموشۆو هاتووچۆی یارانی گیانی بەگیانیت بەباری گرانی دڵت ئەزانی وبەلاتەوە ئەنگە بچی بۆ لایان.

هەورامی(٢٧٥)

شەرت بۆ تاوەی دەرد دڵەیی تەنگەوە
سەربنیەو وە سای سیا سەنگەوە [٦]
هەنی پێشانی ڕەنگ وەخەزان دەر
پای ئاسانەکەت نەگێرۆ نەزەر [٧]
دیدەی کۆر هیجر بالای بێ خەوشت
نەوینۆ سورمەی گەردەکەی کەوشت
جەشنۆی نالەی شەو سۆزی زاری
سەگ ئاسانەت نەبۆش بیداری
چەم نم نەدۆ تۆز حەریر چون جاران
هەرزان کەرۆ باد دەوا پەی یاران

سۆرانی(٢٧٥)

شەرت بێ بەم دەردەی دڵەی تەنگەوە
سەردانێم لەسای سەدای سەنگەوە [٨]
من ڕووم بەخەزان کەبەخشی زەردی
نەیکەم بەزێری دەرکی بێگەردی [٩]
چاو کوێری هیجری بالای بێ خەوشەت
نەبینێ سورمەی گەردەکەی کەو شت [١٠]
بەشنەی نالەی هەنسکی شەوی
سەگی بەردەرکەت نەزرێ خەوی [١١]
نەرشێنێ چاوم تۆزی وەك جاران
بابا زۆری کا بۆ دەوای یاران [١٢]

---

[٥] ع.م :(قولاخ: بەرەڵلا. واتە بۆنی بێ وەفاییت وەکو بۆنی زەردوماکان ئەدا بەلووتی ئەو دۆستانەدا کە بەختیان وێڵ بووە). فەرهەنگی خالْ:(قولاخ: پارچەێیك لەئەندامی ئاژەڵەکە دڕندە خواردبێتی). واتە ئەو کەسانەی کە بەختیان دڕندەی خەم و خەفەت خواردوویەتی، وەیا ئەوانەی کەبەختیان ڕەشە.

(٦–٧) ع.م:(واتە شەرت بێ تابەم دەردەی دڵەی خەفەتبارمەوە ئەچمە ژێرخاك، ناوچاوی لەخەفەتا زەرد بووم کەوای لێهاتووە ڕەنگی زەرد ئەبەخشێ بەگەڵای پایزان، جارێکی تر بەردەرگاکەت نەگرێتە زێڕ. مەبەستی ئەوەیە سەر ئەنێتە بەر خاکی بەر دەرگایان.)

(٨– ١٠) ئەمەش یەکێکە لەشەرتەکانی، واتە شەرت بێ ئەم چاوەم– کەبەهۆی دووری بالای بێ خەوشت کوێرونابینا بووە–سورمەی گەردی کەوشەکانت نەبینی و وەکو کل بەکاری بێنێ. دیسان شەرت بێ بەشنەی نالەی شەوانم و بە هێزیهەنسکی هەڵدانم سەگەکەت لەخەو ڕانەپەڕێنێ واتە:(مەبەستی ئەوەیە ئەبێ لەتاو دووری ئەناڵێنێ)

شەرتێکی تری ئەمەیە و ئەفەرموێ: ع.م (حەریم: حەوش. باد: با. واتە: وەئەبێ چاوم فرمێسك نەڕێژێ و تۆزی حەوشەکەت ئاورشێن نەکا، بۆ ئەوەی دەرمان هەرزان کا بۆ یاران و ئەو تۆزە بێنێ بە ڕووماندا.).

هەورامی(٢٧٦)

جەسای دووی دەروون سەوداییۆ بێ شۆ
ئەڕەنجێ صەحفەی لای سەو زەی وەشبۆ [١٢]
دایم هەوای یار پڕ مەینەتت بۆ
نەوینی کەسێ جای مەینەتت بۆ
بلێسەت بەرزان بگێرۆ پەرێم
هەر بواچی ئاخ پەی داخداریی وێم
من وێڵ وێڵ گێلۆوهەرداو هەردەوە
هەر دەرد بۆ بدۆم وەدم دەردەوە
تاریز ووەخاك دڵ چون پڕ داخان
چەند داخ شین وە خاك ئێدیش بان داخان

سۆرانی(٢٧٦)

لەسای دووی دڵی شەیدای پڕ لە جۆش
ئەڕەنجێ صەفحەی لای سەوزەی بۆن خۆش
هەر مەیلی یاری پڕ بەمەینەتت بێ
نەبینی کەسێ جێی مەینەتت بێ [١٤]
بلێسەت بەرزان داگیر بکا بۆم
هەربڵێی ئاخ ئاخ بۆداخداری خۆم [١٥]
من ئەڕۆم وێڵ وێڵ هەردەوهەردەوە
هەر دەردبێ بمدا بەدەم دەردەوە [١٦]
تا دڵ گڵ بیخوا چون دڵ پڕ ئاخان
چەن داخ چووە خاك، ئەمیش بان داخان [١٧]

هەورامی(٢٧٧)

مایەی ئێش وئێش گشت زامان سەخت [١]
بازووی تەوانای بەر گەشتە گیی بەخت [٢]

سۆرانی(٢٧٧)

مایەی دەردانی زامانی سەختم!
بازووی تەوانای بەرگەشتەی بەختم!

---

[١٢] واتە: ع.م (وەئەبێ لەسێبەری دووکەڵی دەروونی ئەخۆشی لەئەندازە دەرچووما تەختی ڕووی لای زوڵفی بۆن خۆشت ئەریەتی ئەبێ. مەبەستی ئەوەیەلەبەر دەردی دووری هەناسە هەڵناکێشێ لە ڕوویا).

[١٤] ع.م: واتە (باتۆش هەمیشە ئارەزووی دیتنی دۆستی بەوەفات بێ و کەس شك نەبەی سکاڵای دەردو مەینەتی خۆتی لەلابکە).

[١٥] ع.م(واتە بابڵێسەی گەرمی دڵت لوتکەو بەرزایی یەکان بگرێ لە تاودووریم، وەهەر ئاخ هەڵبکێشی بۆم).

(١٦- ١٧) ع.م (واتە منیش بە وێڵی بەهەردەکاندا بگەڕێم و دەردبمدا بەدەم دەردی ترەوە تادڵم وەك دڵی دۆستەپڕ داخەکان بوەرێتە خاك ، قەیدی نییە هەزاران داخ براونەتە گڵ، باداخەکانی دڵی منیش بچنە سەر ئەو داخانە).

[١] ع.م:(..گلەیی لەدۆستێ ئەکا کە دوور کەوتۆتەوە. ئەم قەصیدەیە هەرچەند لە دیوانەکانا بەناوی مەولەوی یەوە نووسراوە، بەڵام شێوەو ناوەڕۆکەکەی لەهی(بولبول) ئەچێ کەقەصیدەیەکی تریشمان بڵاو کردەوە گلەیی تیا کردبوو لەمەولەوی چونکە کچی خۆی نەدابوویە)

راسەن خۆ فەڵەك چەواشەی چە پگەرد
پەی دووری باڵات شانا مۆرەی نەرد
بەڵام گیانەکەم! حەیفەن پەرێ تۆ
بێ شەرتیت بەی تەور نەعام مەشهووربۆ
من بیم خرێدار کاڵای باڵاکەت
من بیم وەسەر گەرد گەرد پاڵاکەت
باعیس گەرمیی بازڕت من بیم
جەلای ئاینەی روخسارت من بیم

گەردوون خووی وایە جەفا ی لەگەڵدا
بۆ دووری باڵات ئەردێکی هەڵدا
بەڵام گیانەکەم(زۆر حەیفە بۆ تۆ
پە یمان بشکێنی بەم تەرزە لە نۆ
کڕیاری کاڵای باڵای تۆ من بووم
قوربانی گەردی پێڵاى تۆ من بووم
هۆی گەرمی بەزمی بازڕت من بووم
جیلوەی ئاوێنەی روخسارت من بووم

هەورامی(٢٧٨)

من سکەم وەنام مەحبووبیت لێدا
من رەواجم دا وەشارو دێدا
ئاخر پەی ئەغیار جەمن ویەردی
ئای بێ بەڵابی، ئانە چێش کەردی
مسپا رووت وەسۆز هەناسان سەرد
وجۆش و خرۆش دڵەی پڕ جەدەرد
تەپ و دووی دوکەڵ هەناسەت بەرزبۆ
ناڵەت چون ناڵەم جەهەزار تەرزبۆ
هەرشەو سەیل هەرس وە رووی روخساردا
تۆف تۆفانش بۆ وەهەر دیاردا

سۆرانی(٢٧٨)

من سکەم بەناو مەحبووبیت لێدا
من رەواجم دا بەشارو دێدا
دەستت دا شۆری لەمن بۆ ئەغیار
ئای بێ بەڵابی کەی وا ئەبێ کار
ئەتدەم بەسۆزی هەناسەی سەردم
بەخرۆش و جۆشی دڵەی پڕ دەردم
دووکەڵی خەستی هەناسەت بەرزبێ
ناڵەت وەك ناڵەم بەهەزار تەرزبێ
هەرشەو سەیلی چاو بەرووی روخساردا
تۆف تۆفانی بێ بەهەر دیاردا

هەورامی(٢٧٩)

خەدەنگ چل جەنگ شۆت وەجگەردا
پە نجەی بەدبەختی بدەی وەسەردا
تابەڵ ئەو سەردەم بەیۆ وەیادت
رەنج بێ سامان بەردەی فەرهادت

سۆرانی(٢٧٩)

تیری سەد پەڕی چێ بە جگەردا
پە نجەی بەد بەختیت بدەی بەسەردا
ئەوکاتە بەڵکو بێتەوە یادت
رەنجی بێ سوودی پە نجەی فەرهادت

---

[٢] واتە: ئازیزەکەم! تۆ بووی بەهۆی پەیدا بوونی گشت زامانی سەختم و، بازووی توانات بەختی منی وەرگێڕا.

هەورامی(٢٨٠)

نەسیم! دووی دەروون چون هەردە جاران [1]
ئیمجار دەر نەکاخ دەماخ یاران
واچە دیم وەچەم دێوانەکەی تۆ
رووش کەردەن نەرووی ئاسانەکەی تۆ
نامەی ئایرین دڵسۆزیت یاوا
بڵێسەم وەسای گەردوون سەر ساوا
سۆچنا جەستەی زامەتان خەستە
لابەرد تۆی دەروون دڵەی دەرد گەستە

سۆرانی(٢٨٠)

نەسیم ! دووکەڵی دڵم وەك جاران
بیدە لەکۆشکی دەماخی یاران
بڵێ دیم بەچاو دێوانەکەی تۆ
وەستابوو روومو ئاستانەکەی تۆ
نامەی دڵسۆزی پڕ لەئاگرین
کڵپەی گەیا نمە گەردوونی بەرین
سووتانی تەواو جەستەکەی خەستەم
بوو بەخۆڵ لەگەڵ دڵەی خەم گەستەم

هەورامی(٢٨١)

وەشی و شادی و زەوق پەی ئێمەنییەن
جەدەسمان رشتەی راحەتی شییەن
دوژمنیی فەلەك پێمان قەدیمەن
چەنیمان مەینەت قەدیم نەدیمەن [2]
مەست بادەی کەف رۆزگارانیم
بێ هۆش هیجران قەدیم یارانیم
نەدڵ ئەو دڵەن ، نەهۆش ئەو هۆشەن
نەفام ئەو فامەن ، نەگۆش ئەو گۆشەن
هەرکاتێ زانای فەلەك ئەردی شەند
وێنەی هام جامان جامان وەجامەند

سۆرانی (٢٨١)

پەردەی شادی و زەوق لای ئێمەدڕا
رشتەی ئارامی تان و پۆی بڕا
گەردوون دەمێکە خوێنە خۆرمانە
دوشمنی کۆنی جۆر بەجۆرمانە
مەستین بەبادەی لە پێ رۆژگاران
بێ هۆشی دووریی دێرینی یاران
نەدڵ و نەهۆش وەکو جارانن
نەفام و نەگوێی ئەو سادی یارانن
هاکا ها گەردوون هەڵیدا زارێ
خۆشی و شادمانی لابرد بەجارێ

هەورامی (٢٨٢)

ئەو باوەی خەیاڵ (مەحرووم) دانا [1]

سۆرانی (٢٨٢)

خەیاڵی تازەی (مەحرووم) ی دانا

---

[1] ئەم پارچەیە لای (ع.م) و مەریوانی یەك پارچەن وپێکهاتووە لە(٩(بەیت.بەڵام لای(ف)و(گ) دوو پارچەن بەیتی یەکەم و دووەمی پارچەیەکی سەربەخۆیەو(ف)لەسەری نووسیوە

[2] نەدیم: هاونشین وهاودەنگ.

[1] (ع.م):(وەختی خۆی (خانای قوبادی) کەشاعیرێکی بەناوبانگی کوردە. دوو شیعری وتووە، پاش ئەویش شاعیرێکی ترکە ناوبانگی (مەحرووم) بووە هاتووە بەچوار شیعر بەربەرکانێی دوو شیعرەکەی

ڕەدیف لەطیف ظە ریف (خانا)	هاوتای ناسکی خاوێنی خانا
هەورامی(٢٨٣)	سۆرانی(٢٨٣)
یاوا، وەدیدەی کەم بینام ساوا	گەیشت ، بەدیدەی کەم بینام هەڵسوو
جەنەو بینایی پەی دیدەم یاوا	لەنۆ بینایی بۆ هاتەوە زوو

خانای کردووە، وەئەو چوار شیعرەی خۆی بۆ ناردووە بۆ مەولەوی، تابەراوردیان بکا لەگەڵ دوو شیعرەکەی خاناو بڕیار بدا کە کامیان بەرز ترن. مەولەویش بەم (٦) شیعرە وەرامی داوەتەوەوشیعرەکانی ئەوی لە هینەکانی خانا بەرزتر داناوە.

جارێ باشیعرەکانی خاناو مەحرووم پیشان بدەین.

ئەمە دوو شیعرەکەی خانا:

بەرق سەیف ناز ئەبرو خەمینان

عەکس ماوی خاڵ خورشید جەمینان

ئەر بگنۆ وەکۆی قولەی قەزاڵە

مەکەرۆش وەبووڵ سفتەی سەد ساڵە

واتە: ئەگەر بێتوو تیشکی شیری نازی یارانی برۆ کەوانی و عەکسی خاڵی ئاوی جوانە ناوچاو وەك ڕۆژەکان، بدا لەقولەی کێوی قەزاڵە، ئەی سوتێنێ و وەك خۆڵە کەوەی سەد ساڵ لەمەوبەری لێ ئەکا.

ئەمەش چوار شیعرەکەی مەحروومە:

بەرق بەرقەی ناز عیشوە فرۆشان

چەخماخەی لەنجەی تەلا ئەگۆشان

بزیسکەی نیگای دیدە شابازان

بریقەی غەمزەی شەکەرین ڕاران

ئەربگنۆ وە سەنگ جای تەجەللای نوور

مەکەرۆش وەگەرد چون سورمەی کۆی توور

(مەعدووم(! ڕاس (خانا) سۆزان عەشق بی

کەی وێنەی (مەحرووم) هەرعەشق مەشق بی؟

واتە: ئەگەر بێتو شەوق دانەوەی چارشێوەی یارە نازارە ناز فرۆشەکان وچەخماخەی لەنجەولاری گوارە زێرینەکان و تیشکی چاوی یارە چاو بازەکان و بریقەی ئیشارەتی شیرین گوفتارەکان، لەجیاتی نووری خودا بدا لەبەرد، وەك بەردە سووتاوەکانی کێوی توور ئەیکا بە خۆڵ. مەعدووم! ڕاستەخانا سووتاوی عەشق بووە،بەڵام کەی هەمیشە وەك من هەر مەشقی عەشقی کردووە؟)).وتەکەی(ع.م) تەواو بوو.

نازانم چ هۆیەك بووە پاڵی نابێ بەمەولەوی یەوە کەتەئییدی بکا و بەرهەمەکەی بە نزمتر بدا لەقەڵەم . من بەلامەوە وایە لێرەدا خانا سەرکەوتووترە.

پەیڕەوی (خانا) ت یادناوردەبێ
ئەو ئەصڵ و وێت فەرع حساو کەردەبێ
لاکێن زادەی طه بع بۆ عەنبەرینت
دەس ڕێسەکەی فکر بیکر شیرینت
پەسەند یدەی فام عەقڵ دانابێ
خاستەر جەخەیاڵ خاصەی (خانا) بێ
زیادە پەی فەرع وەسەر ئەصڵەدا
خاصەی واتەی تۆن جەی سەر فەصڵەدا

پەیڕەوی بیری (خانا) ت کردبوو
ئەو ئەصڵ وتۆفەرع ناوت بردبوو
دیم زادەی طه بعی بۆ عەنبەرینت
دەستڕێسی فکری بیکری شیرینت
پەسەندی فامی عەقڵی (دانا) بوو
جوانتر لەبیری خاصەی (خانا) بوو
زیادە بۆفەرع بەسەر ئەصڵدا
بۆ واتەی تۆیە لەم سەر فەصڵدا

هەورامی(٢٨٤)

نامەکەت پەی چێش؟ پەرێ دەوای دەرد [1]
یاوا، خاس وانام، موطا لەعەم کەرد
ئاخ داخان نیشات جەبێخ کەندە وێم
رای تەدبیر کەس پێ نەمەندە وێم
سەرەتای زووخاو ئەجەرگم سەردان
بەیدێ پێمەوە یاران؟ هام فەردان!
هاوار یانێ های خاڵۆم ئەشنەفتەن
جەنۆ کۆسێ تەر خاستەرم کەفتەن [2]
دیدەکەم! ماچان بێ وەفایش کەرد
شەرت و عەهد بەین وەرین جەیاد بەرد

سۆرانی(٢٨٤)

بۆدەوای دەردم نامەی بێ گەردی
هات و ، خوێندمەوەزۆر زۆر بەوردی
ئاخ، داخان هێنای نیشاتم لەبن
راوێژی کەسم پێ نەماوەمن
سەرەتای زووخاو سەری کرد لەدڵ
یاران! بمگەنێ لەکەس مەکەن سڵ
وادیارە خاڵۆم هانەی بیستووە
کۆستێکی تازەم لەنوێ کەوتووە
دیدەکەم ! ئەڵێن بێوەفایی کرد
پەیمانی پێشووی لەبیر برد وبرد

هەورامی(٢٨٥)

زیاد بی سەردی پەی غەم کەیلەکەش
ئەم بی گەرمیی تاو کوورەی مەیلەکەش
هەوای دۆس نۆش وەدەروون ئاوەرد
سفتەکەی کۆنەش یەکجار جەویر بەرد

سۆرانی(٢٨٥)

زۆر بووە ساردی بۆخەم کەیلەکەی
کەم بووە گەرمی کوورەی مەیلەکەی
بۆ یاری تازەی دڵی کردەوە
سووتووە کۆنەکەی لەبیر بردەوە

---

[1] وەڵامی نامەیەکی ئەحمەد بەگی کۆماسی یە.

[2] خاستەرم، پ.م: دووبارەم. یاد بەرد، ف: گردش مەر، (ف)لەسەر وشەی (گردش) ی نوسیوە: بەکاف فارسی بەکافی عەرەب. واتە بەهەردوو شێوەکە ئەخوێنرێتەوە.

دیدەکەم! تۆمەیل (خەستە) زەروو بێ
ئەی بێ شەرتییە فرە چێت دووربێ [1]
خەیلێ واتەم خەیچ ئێش زامم مەرد
ئای کولانتەوە ئینە چێشت کەرد؟
بەزەییت ناما بەی زاریمەدا
وەی ناڵەی شەوان بێداریمەدا

دیدەکەم! مەیلی (خەستە) ت زەروور بوو
ئەم بێ مەرجییەت زۆر لە تۆ دووربوو
زۆرم وت: ئۆخەی زام دامردەوە
ئای کولانتەوە و تازەت کردەوە
بەزەییت نەهات بەبێ زاریمدا
بەم ناڵەی شەوی شەو بێداریمدا

هەورامی(٢٨٦)

وەی دڵەی پڕ ئێش پڕ زووخامەدا
وەی هەناسەی گەرم تەوەن تاومەدا
من دڵم وەتیر تو ئێستا یانەو ؟
من جەفاو مەینەت تۆکێشام یانەو؟
من وێم وەسەرگەرد بالاّت کەر د یانەو؟
من وێم فیدای خاك پالاّت کەرد یانەو؟
جەبەد بەختی وێم وەنەش وارۆ سەنگ
زانام بێ مەیلی ئەما ئەك وەی رەنگ
من هیچ بەرکەنار ، ئەحواڵم مە پرس
خۆقیامەت هەن جەخودا بترس

سۆرانی(٢٨٦)

بەم دڵەی پڕ ئێش پڕ زووخاومدا
بەناهی گەرمی بەرد تویێنەمدا
دڵم بەتیری تۆ ئێستا یانەو ؟
جەفاو مەینەتی تۆم کێشا یانەو؟
من خۆم قوربانی بالاّت کرد یانەو؟
من خۆم بەفیدای پێلاّت کرد یانەو؟
بەد بەختێ وەك من بەردی لێ بارێ
زانیم بێ مەیلی ئەك وابەجارێ
من هیچ بەر کەنار هەواڵ مە پرسە
قیامەت هەیە ، لەخوا بترسە

هەورامی(٢٨٧)

خالۆ! دمرد دڵ بێ نیهایەتەن
شکایەت نییەن یەحیکایەتەن
ئاوایی پەی غەیر ، وێران ماڵەوێم
عالەم شیرین کام، مەزاق تاڵە وێم
ئاوەش پێ حەلاّڵ .وەش حەرامە وێم
شادی پێ نوقسان ، غەم تەمامەوێم
هەڵۆ زەدەکەی ترسیاگە وێم
درۆ بۆ یاراس هەوەسیا گەوێم

سۆرانی (٢٨٧)

خالۆ دەردی دڵ بێ نیهایەتە
شیکایەت نییە (یە) حیکایەتە
ئاوایی بۆغەیر وێران ماڵە خۆم
دنیا کام رەوا مەزاق تاڵە خۆم
خۆشیم پێ حەرام خۆش حەرامەخۆم
شادیم ناشادی ، خەم تەمامەخۆم
هەڵۆ زەدەکەی زۆر ترساوە خۆم
راستە یادرۆ حە پەساوە خۆم

---

[1] ف:(خەستە ناناوی شاعیرێکە) لەدەوروبەری سالاّنی مەولەوی و ئەحمەد بەگی کۆماسیدا چیاوە.

چ وەخت ئامای ئینشای فەردت بوو؟
چ وادەی داوای دەوای دەردت بوو

کەی تۆ سەردەمی ئینشای فەردت بوو؟
کەی وادەی داوای دەوای دەردت بوو؟

هەورامی(٢٨٨)

گلاراو مەرگ چێگەو چۆ گەمەن
دەخیل تەدبیرێ جارێ ئۆگەمەن

سۆرانی(٢٨٨)

تەمەننای مەرگی ئەوێ و ئێرەمە
راوێژێ دەخیل جارێ ئۆرەمە

هەورامی(٢٨٩)

ئەوای کەژاوەی لەیلا ئازانەن [1]
سەرەتای تەڵمیت شیرین رازانەن
وەی رۆی دمای کۆچ مەجنوون بەختانەن
ناڵەی فەرهادیی زامەت سەختانەن [2]
چون شێو یالانەی دڵان پڕ داخان
جۆق جۆق سیامالێ شێن پەی لەیلاخامن [3]
سەرعیل؛ عەرزم هەن لابکەرەوە
خێڵخانەی دڵان هالەبەرەوە
مالانش سەرجەم ومەرد ئەو گارەن
هەردوو هەوارگەش ما فەتەدارەن

سۆرانی(٢٨٩)

دەنگی کەژاوەی لەیلا ئازانە
سەرەی تەڵمیتی شیرین رازانە
وەی رۆی دواکۆچی مەجنوون بەختانە
ناڵەی فەرهادی برین سەختانە
چون ئەمالانەی دڵان پڕ داخان
پۆل پۆل رەشمالان چوون بۆ ئێلاخان
سەر خێڵ! دەخیلتم لام لێ کەرەوە
خێڵخانەی دڵان والەبەرەوە
مالاتی تەواو بەدەرد ئەو گارە
هەردوو هەوارگەی مافەتەدارە [4]

هەورامی(٣٠٠)

دەوڵەمەندەنی لابدەر چەنەش
مالات وحەشام وێت مەدەر ومنەش [5]
کۆچ خێرت بۆ ئیمسالێ چون سالان
تالای ئێل بەگی ئێڵ ئەو هالان
وەختێ چون سالان وەدەروون ئاوەرد

سۆرانی(٣٠٠)

تۆ دەوڵەمەندی مەرۆ پیادا
ئاژەڵت بەر باد ئەبێ تیادا
کۆچی خێرت بێ ئەمسالێ وەك سالان
تالای عێل بەگی عێلی ئەوهالان
کەهات بەدڵیا هەرومکو سالان:

---

[1] ئەم قەصیدەیەی وتووە بەموناسەبەی کۆچ کردنی جافەکان بۆ کوێستان.

[2] وەی، ف: وای.

[3] چون شێویالانەی ، (ف) و پم: چون خێڵ دڵان.

[4] مافەتە: دەردێکی کوشندەیە بۆ ئاژەڵ.

[5] وەنەوش، مەر : پەنەش.

پووشانەی دڵان لەوەرپای ئەو هەرد
پرسان کۆن چێشەن پووشانەش ئامان؟
چون تالای بەردان جواو دەر ئامان
ئەدیدەی شادی دیدەنش خاربی
جەئاشناییش تاقەت بێزار بی [٦]

لە لەوەرگەی پووش –پووشانەی دڵان
پووشانەی کوانێ ؟ وریای کەرەوە
وەك تالان کراو جوابی بەرەوە:
لەدیدەی شادی بینینی خاربوو
لەئاشنایەتی تاقەت بێزاربوو

هەورامی(٣٠١)

گێج مەدا سەبوون شارەزووردڵ
(سیروان) هووناو دەروونش گوڵ گوڵ
واژاوش مەویەرد ئەدەماخ دەم دەم
تانی مەوەست (سەراو) چەرخ (زەڵم) چەم [٧]
عەرەمش ئە پووش هەستی مەکەرد ساف
منمانا چون خەس هەستیش ئەرووی تاف [٨]
هەوای هاژەی تاف بەردەبی هۆشم
بەڵام ئەی چەند بەیت ئامانەگۆشم:
ئای بەختم توغیان وێران ماڵیشەن
گەرمەسێر دڵ سیا ساڵیشەن

سۆرانی(٣٠١)

گێژ ئەدا گرەی شارەزووری دڵ
(سیروان)ی خوێنی دەروونی بەکوڵ
سەری کرد واژاو لەدەماخ بەتاو
تاڤگەی (سەراو) و(چەرخی) زەڵمی چاو
ئەبوونی پووشی بوونی بردەوە
هەستیی وێنەی پووش مەحو کردەوە
گۆری هاژەی تاف کپی کرد هۆشم
بەڵام چەن بەیتێ ئەیدا لەگۆشمء
بەختم توغیانی وێران ماڵی یە
گەرمیانی دڵ سیا ساڵی یە

هەورامی(٣٠٢)

کۆز سۆچیای دەروون پڕ دەرد
ماڵات شادیم یەکسەر قڕان کەرد
گزەی ڕەشەبای هەناسان سەرد
سیا ماڵ عەیش تەختە تەختە کەرد

سۆرانی(٣٠٢)

پووشی هەردی دڵ سووتا سەراسەر
ئاژاڵی شادیم قڕەی کرد یەکسەر
بەبای ڕەشەبای هەناسەی سەختم
تێکچوو دەواری ژیان و بەختم

---

[٦] ع.م:(واتە: بڵێ حاڵی ئەوەندە خراپ بوو چاو پێکەوتنی وەك دڕك وابوو لە چاوی شادمانیدا . وەلە تواناى(توانا) دانەبوو ئاشنایەتیی لەگەڵ بکا) بەم مەعنایە شادی و شادمانی ئەیان ئەوێرا سەیری بکەنەوە دڕك بچێ بە چاویاندا.

[٧]واژاو: ئاوی زیادی سەرکردوو.

[٨] عەدەم: ئەبوون. هەستی: بوون. واتە: ع.م (تافگەی ئاوی چاوی بە جۆرێك نابووتی کردبوو، ئەبوونی (عەدەمی) کردبوو بە ئەصڵ، وەلە پووشی (بوون)ی پاك کردبووە، ئیتر (بوون) ی وەك پووش و پەڵاش بەسەر ئاوی تافگەوە ئەهات و ئەچوو).

هاو مالان یاوان بەوارگەی جاران
من بێ بارە بەر مەندەی هاواران
جەورەکەی سەرنێڵ خەم بێ شومارەن
خێڵخانەم بەرپێچ تاخێڵ ئەو خوارەن

یاران گەیشتن بەوارگەی جاران
من بێ بار هەڵگر کەوتووی هەواران
زوڵمی سەر کۆمار خەمی بێ شومار
خێڵخانەم لوولە تاخێڵ دێتە خوار

هەورامی (٣٠٣)

نامەی عەنبەر بۆت باد صوبح ئاوەرد [1]
عەترش زامەکەی کۆنەم تازە کەرد [2]
موتالەعەم کەرد وەدەم دەردەوە
جەفاکەی وەرین جەیاد بەردەوە
مەفهووم بی تەحریر وەش تەقریرەکەش
مەعلووم بی جەلای خەستەی تیرەکەش

سۆرانی (٣٠٣)

سەحەر باهێنای نامەی عەنبەرین
تازەی کردەوەزامانی دێرین
لێی ورد بوومەوەبەدەم دەردەوە
ئازاری پێشووی لەیاد بردەوە
زانیم تەحریری خوش تەقریرەکەی
روشن بوو لەلای خەستەی تیرەکەی [3]

هەورامی (٣٠٤)

فیدای خامەت بام وەیادم کەردەن
یادم نمەشی تاوە رۆی مەردەن
بەلام لەدووریت شای چەم سیاوان
دوود دڵ وەچەرخ هەفتەمین یاوان [4]

سۆرانی (٣٠٤)

فیدای خامەت بم کەیادی کردم
لەبیرم ناچی مەگەر کەمردم
بەلام لەدووریت هەی خاوەن دەروون!
دووکەڵی دڵم گەیشتەگەردوون

---

[1] ع.م (مەولەوی جارێکیان نەخۆش ئەکەوێ. شێخی بەهادینیش نامەیەکی بۆ ئەنێرێ، ئەمیش لە وەراما ئەم پارچە شیعرەی بۆئەنوسێ).
مەولەوی دوای تەواو کردنی عیلم و زانیارییەکانی ئەو سەردەمە دەچێتە سیلکی (تصوف)ەوە، شێخ سراجەدین ئەیکا بەخەلیفە و نوێنەری خۆی و زۆربە رێزەوە سەیری ئەکاو، بەلایەوە کردارو رەفتارو ئەدەب وعەقڵ و ژیریی لەهەموو رابەرەکانی تری بالاترە خۆشەویستیان ئەگاتە رادەیێک وەك بڵێی یەك رۆحن لەدوو بەدەندا.کەشێخی سیراجەدین لە دنیا دەرئەچێ‌تەریقەتەی لای شێخی بەهادین تازە ئەکاتەوەو ئەبێ بە نوێنەری ئەم زاتە، شێخی بەهادین زیاتر لە باوکی رێزی ئەگرێ و لە لوتکەدا دای ئەنێ.
[2] واتە نامەی عەنبەرێنیت بایسەحەر ئەو عەترەی دابەدەماخمدا، ئەو عەترو بۆن و بەرامەکەی بەشێوەیێك بوو زامە کۆنەکانمی تازە کردەوە. وشەی(عەرش) لەگۆرینەکەدا نییە.
[3] تەحریر: قسەی سەرکاغەز . تەقریر: بریتییە:لەو قسانەی کەلەزار دێتە دەرەوە.

دووریت چون ئەڵماس نیشتەن نەجەرگم
هاوەختەن بەیۆ وادەکەی مەرگم
داخ باڵاکەت بەروون وەگلکۆ
وەهام باڵای وێم خاکم وەسەربۆ [٥]

دووریت وەك ئەڵماس دای هێنا جەرگم
نزیکە کاتی هاتنی مەرگم
داخی باڵاکەت ئەبەم بۆ گلکۆم
خاکم بەسەربێ بەقەد باڵای خۆم

هەورامی(٣٠٥)

دنیا نەگێجاو تاریکە شەوبی [١]
جەلاو روشنیش جەلا چون خەوبی
ئاگا شۆڵەی خۆر صوب فەردا فەڕدا
وەسەر بەرز هەرد وەدەشت ودەردا
تەك داتاریکی ئەولای تەریکی
ئالەم چەنی نوور کەرد هام شەریکی [٢]
دینایێ مەو یەرد وەعەیش شیرین
صاحیب دین دیدەش بی وەصاحیب دین [٣]
ئەو شۆڵە دیسان مەیل ئاوەردەوە
ئەولای پەردەوە تەشریف بەردەوە
دڵ پەی تەئریخ وات وەدەم دەردەوە

سۆرانی(٣٠٥)

دنیا لەگێژی تاریکە شەبوو
ڕۆشنایی وشەوقی لەلا وەك خەوبوو
فەری پەخش بوو خۆر لەسەحەردا
بەسەر بەرزان وبەدەشت ودەردا
تاریکی ڕۆیی بۆلای تەریکی
دنیا لەگەڵ نوور بووبە شەریکی
دنیایێ ڕۆیی بەعەیشی شیرین
خاوەن دین چاوی کەوتەخاوەن دین
ئەو تیشکە دیسان ئاوڕی دایەوە
لەودیوپەردەوە سەری نایەوە
دڵ وتی بۆکۆچ بەدەم دەردەوە

---

[٤] ع.م: ساحیب شەرتان. مەریوانی لەجیاتی(صاحیب شەرتان) نووسیویەتی (چەم سیاوان) مەبەس لە (چەم سیاوان) یا (صاحیب شەرتان) خۆشەویستانی خوای گەورەیە. لەهەندێ نوسخەدا ئەم پارچەیەتەواوکەری پارچەی(یاوێم نامەی شیرین خیتامەت) ە کەلەلاپەڕەی (٥٤١) ی دیوانەکەی(ع.م) دا بڵاوکراوەتەوە. بەڵام بەرای من تەواو نییە.

[٥] لەوە ئەترسم کە داخ و خەمی دووری باڵاکەت هەتا ئەو ڕۆژەی کەتیایدا ئەمرم و ئەمخەنە ناو گۆڕ هەر بەر دەوابێ و نەت بینمەوە . کەواتە بەقەدەر بالای خۆم خاکم بەسەر بێ بۆ ئەم چارە ڕەشییەم.

[١] ع.م (مەولەوی ئەم قەصیدەیەی لە پیاهەڵدان و لاواندنەوەی شێخ عبدالرحمان خالصی تاڵەبانییدا وتووە.).

[٢] تاریکی نەماو پاڵی دا بە تەنهایی و کەنارگیریەوە، وەتاریکی وڕووناکی بوون بەهاوبەشی، یەعنی شێخ عبدالرحمان پەیدا بوو.

[٣] ع.م (دین: ئایین. دین: دیتن. واتە دنیایەکی خۆش تێپەڕی، وەچاوی هەر پیاوێکی دیندار بنیا بووبوو، هەموو شتێکی نەبینی)

((ئەی وای وەی دنیاش تاریك كەردەوە [٤]

هەورامی(٣٠٦)

تەء سیر خەیاڵ کردەی من سەردا [١]

سستی شەرمندەن ، سەرشی وەبەردا [٢]

سەنگیی سەنگی بارتاوان زۆر کەردەن

پیری بەد نامەن قامەت خەم وەردەن[٣]

تەن نامیاوە، یانی دەستوورەن

وادەی هۆریزنای گیان ئەو حضوورە ن[٤]

تاوان رای نەفەس رجاگرتەن لیم

کردە یاگەی دەس تەما ناستەن پیم [٥]

هەورامی(٣٠٧)

پای هەوەس تەزان، ئارەزوو مۆڵەت

مەندەن وەرەحمەت بێ پایان حەق [٦]

دامنەکەی ئاییر دەروونم تۆنی

وەی دووفەردەوە (مغنی!) کۆنی؛

((ئەی وای وەی دنیای تاریك كردەوە))

سۆرانی (٣٠٦)

تاسیری یادی کردەم کەوتەدەرد

((مەستی)) شەرمەزار ، نووچی دابەسەر

بەقورسیی تاوان پشتم کۆماوە

کەچی واباوە پیری بەد ناوە

تەن چەما یەوە واتە دەستوورەن

را پەڕینی گیان وادەی حضوورە ن

تاوان نەفەسگەی تکای لێ بەستم

تاسانی تەواو گشت هیواو هەستم

سۆرانی(٣٠٧)

پێی هەوەس تەزی، ئارەزوو مۆڵەت

ماوە بەس رەحمی بێ پایانی حەق

دامێنەی کڵپەی دەروونم هەرتۆی

بەم دووبەیتەوە (مغنی)! لەکۆی؟

---

[٤] ئەم نیوە بەیتەی دوایی بە حسابی ئەبجەدی وە بەئیملای کۆن(ئەی وای وی دنیاش تاریك کردەوە) ئەکاتە ١٢٧٥ نەوەکو ع.م ئەفەرموێ ١٢٧٧.

[١] بەم هەڵبەستە تانەلە خۆی ئەداو گلەیی لە پیری ئەکا.

[٢] کاریگەری خەیالاتم لە کردارە ناپەسەندەکانم سەری هەڵدا، لە ئەنجامدا بیرم لەوەکردەوە بۆ ((سستیم)) شەرمەزارو سەرم نەوی بووە ، چونکە سستی وتەمەڵیم نەی هێشت کارەرەواکانم بەپوختی راپەڕێنم.

[٣] سەنگی بار، ف: بارسەنگی . وەردەن ع. م : کەردەن .دیارە هەڵەی چاپە،واتە بەتاوان وگوناهان پشتم چەماوەتەوە ، نەك بەپیری ، واتە خەڵکان بەناڕەوا پیری بەد ناوئەکەن

[٤] واتە کەپیری – لەگەڵ تاوانی زۆر دار سەری هەڵداو تەن چەمایەوە مەعنای ئەوە ئەگەیەنێ کات کاتی ئەوەیە گیان بەرەو حچووری خوای گەورە بڕوا

[٥] ع.م (واتە گوناح ڕێگای لێ گرتووم کە هەناسە بدەم و تکات لێ بکەم ، وەکردەوەی خراپ جێگەی دەستی هیوای پێ نەهێشتووم.).

[٦] ع.م(واتە پێی هەواو هەوەسم تەزیوەو جوڵەی پێ ناکرێت،ئار رووشم سەرگەردان بووە، بەس ماوەتەوەسەر ڕەحمەتی نەبڕاوەی خوای گەورە).

یارەبی! ئەوشەو تاریکە فانی
هەرتۆ وەکردەی بەدیم مزانی
ئای صوبح مەحشەر سەرنەفگەندە وێم
شەرمندەی حضوور خوداو بەندەوێم [۷]

هەورامی(۳۰۸)

تەرك ئینتیراز حەیات کەردەنم
یانێ ژارمار دووری وەردەنم
شنۆی ڕەشەبای زووسان هیجران
سەرچڵەی عەیشم کەردەن وەبوریان
کلێڵەی خەفەت نەسەر کاوەی دڵ
مەزرەعەی شادیم کەردەن بێ حاصڵ
من جەخێڵخانەی مەینەت پامانم
کۆن مەینەت دارێ پرسۆ ئەحوالم
مەرئازیز وەخەیر تەشریف باوەرۆ
ئەی گێجاو خەم دەستگیریم کەرۆ
بنۆشنۆ وەدڵ صە هبای مەیل وێش
پەی وەخت مەردەن حەسرەت نەبۆپێش

هەورامی(۳۰۹)

تاجە(داخی) تاق ، جفت خەمەنان
راس بالاّ چون چۆی چەوگان چەمەنان
شەماڵ! وەخزمەت ئەوزامان خەتەر
بشۆ ، ئەرپرساش ئێدش جواو دەرد:
گیرۆدەی ئازار سەخت فیراقەت
هەرچەند موشتاقی ئیندە موشتاقەت
بەڵام تاو سەیل دەردەکەی دووریت

خوایە! لەوشەوەی تاریکەفانی
هەرتۆ بەکردەی پیم ئەزانی
ئای ڕۆژی مەحشەر سەر ئەفگەندەخۆم
شەرمەزاری لای خوداو بەندەخۆم

سۆرانی (۳۰۸)

تەرکی چاوەڕێی ژینم کردەوە
ها، ژاری ماری دووریم خواردەوە
هاژەی ڕەشەبای زستانی هیجران
سەرچڵەی ژینمی واکردە بوریان
کلیلەی خەمان لەسەر چیای دڵ
کێڵگەی شادیمی کردووە بێ حاصڵ
من لەخێڵخانەی مەینەت پامانم
کواوە فادارێ بپرسێ حاڵم
ئازیزم بەخێر بەڵ ڕوو بنوێنێ
لەم گێژەی خەمدا زوو دەردم بێنێ
بنۆشێ بەدڵ بادەی مەیلی خۆر
تادەمی مردن حەسرەت نەبێ بۆی

سۆرانی(۳۰۹)

تاڵە(داخی) تاك جووتی خەمانم
بالای وەکو گۆچان چەمانم
شەماڵ! دەی بۆلای ئەو زامان زەردە
گەرپرسی ؟ ئاواتۆش وەلامی دە:
گیرۆدەی دەردی سەختی فیراقە
چەندە موشتاقی هێندە موشتاقە
بەڵام لەترسی سەیلانی دووری

---

[۷] ژنان بەمەبەستی ئاگ   ر خۆش کردن بە دامێنەکانیان ئاگرەکە هەوەشێن ئاشکرا نەکەن ، کەواتە هەر تۆ یت بە داوێنەکە ئاگری دەروونم خۆش ئەکەی .(مغنی)! تۆش لە کوێیت ئەم دوو بەیتەم بۆ بڵێی.

لافاو هوون ناو رەنج مەهجووریت
(تا نجەرۆ) ی ئەی چەم (سیروان) ئەوچەم
جۆشاوێ وەهەم ئەی چەم تائەو چەم
کەئەك هۆرمدا نمازا دمو لێش
رای ئامام نەوی پابنیەو ئەو پێش

لافاوی خوێنی رەنجی مەهجووری
(تا نجەرۆ) ی ئەم چاو ، سیروانی ئەو چاو
تێکەڵ بەیەك بوون هەردوو چەم بەتاو
کەئەك هەڵ ئەدەن وان لەطو غیاندا
عبوور مەحاڵە خۆ بەسەریاندا

هەورامی(٣١٠)

چون وەڵك شادی من وای دووری لەیل [1]
وەیشووم بەرد ئەو هەرد ئەورشتەی سوەیل [2]
گێج سەرکاوان جەسەردی بێن کەیل
بۆمدان چون بۆی بێ وەفایی لەیل
بێ دەس بی (چنار) زیز و خاتر رێش
بەڵ خاکێش کرۆ وەسەردا پەی وێش [3]
(وی کۆڵ) وەی وەکوڵ پەی زەردان دەرد
ماساو نەسەراو رێزان هەرزان کەرد [4]
کۆچ کەردەن خاسان ، چیهرەی ئێلاخان
داوۆ وەهەمدا دیسان ئەداخان

سۆرانی (٣١٠)

وەك گەلای شادیم بەبای دووری دەرد
بای وەیشووم بردی بەرمو چۆڵ وهەرد
گێژی سەر کاوان لەسەرما بون کەیل
گێژی سەر کاوان لەسەرمابون کەیل
بۆن دێ وەك بۆنی بێ وەفایی لەیل
چنار بێ گەلا ، ڕوت و بێ نەوا
مەگەر خاك و خۆڵ بکا بەسەردا
گەلای داری بی کەوتە سەراوان
بۆ زەردووی دار ماسی فراوان
بە کۆچی شۆخان کوێستان رووی گرژە
بۆیە ئەی بینی حاڵی شپرزە

---

[1] بۆ دۆستێکی جافی نوسیووە، داوای لێ ئەکا لە کوێستان بگەڕێتەوە، چونکە پاییز هاتووە و دنیا ساردە.

[2] ع.م (واتە: وەك چۆن باری دووریی لەیل گەلای درەختی شادیی منی وەراندووە، ساردەبای پاییزیش گەلا دارە زەرد هەڵگەڕاوەکانی بردووە بە کێواندا. مەبەستی ئەوەیە گەلا بەدارەوە نەماوەو زستان نزیك بۆتەوە).

[3] داری چنار گەلای هەڵوەری، پێی بڵێن جوانی نەماوە، ئیتر مەگەر خاك و خۆڵ بکا بەسەری خۆیدا.

[4] واتە: بییە کۆڵەی وەی بەکۆڵ بەهۆی سەرماوە هێندە گەلای وەراندووە، بەو گەلاتاڵە ماسیەکی زۆری خستۆتە سەر ئاو، بۆ ئەوەی دەردی زەردوویی نەهێڵێ، ئەڵێن زەردوویی دار سەیری ماسی بکا زەردوورییەکەی نامێنێ.

هەورامی(٣١١)

رۆی حەشر دووری گەردەن بێگەردان

بێ وادە پیر کەرد کاوان سەر هەردان [٥]

هەور ئەو زارزار کڵاو ئەو کڵاو

مەگیلۆنەسرین مەرێزۆ وەتاو [٦]

ماچی ئەویش دەرد هیجرانش وەردەن

یاچون من باڵای ئازیز گوم کردەن [٧]

وێنەی عوقدەی پێج ریشەی ئەرواو دڵ

بەستە بۆجەنم خووی مۆبەت زەنگڵ [٨]

سیلسیلەی پێچ پێچ زوڵف نازاران

زەنگڵە بەستەوە جەدانەی واران

سۆرانی(٣١١)

بەدوور کەوتنەوەی گەردن بێگەردان

بێ وادە پیر بوو لوتکەی سەرهەڵدان

هەوری نوێ زارزار کڵاو بەکڵاو

ئەگەرێ و ئەسرین ئەرێژێ بەتاو

ئەڵێی ئەویش وادووریی چیشتووە

یاوەك من باڵای یاری گوم بووە

وەك گرێی پێچی ریشەی رۆح ودڵ

بەستی لە نمی (خووی) مۆبەت زەنگڵ

زنجیرەی پێچ پێچ زوڵفی نازداران

زەنگڵە بەستەوە وەك دانەی باران

هەورامی(٣١٢)

قازان چون یاران ئاواتە خوازان

قەتارە بەستەن مەکەران رازان [٩]

سۆرانی(٣١٢)

قازان چون یاران ئاواتە خوازن

بەرێز خەریکی نیازو رازن

---

[٥] (کاوان– کێوان)ی شوبهاندوە بە پیاوی پیرەوە، چونکە سەری سپی بووە بە بەفر.

[٦] کڵاو ئەو کڵاو واتە لوتکە بە لوتکە.

[٧] ئەڵێی ئەویش–واتە هەور–توش دەردی دووری بووە، یاوەکو من باڵای ئازیز لێ گوم بووە.

[٨] گۆڕینی ئەم بەیتە بۆ سۆرانی زۆر ماندوی کردم لەگەڵ ئەوەیشدا کوت ومت وەکو خۆی دەرنەچوو. مەعنای ئەم بەیتە لەوپەڕی دیشواریدایە، وەك (مشبە) دیارو ئاشکرایە، (مشبەبە)ی کامەیەو کامەیە فاعیلی (بەستەبۆ)؟ پێویستە خوێنەری بە رێز بۆ دۆزینەوەی مەعناکەی خۆری ماندوو بکا و ئەزیەت بچێژێت . ع.م ئەفەرموێ:(واتە : هەروەکو چۆن ریشەی گیان و دڵ بە نمی ئارەقی خۆشەویستی و مەیلی ئازیزان گرێ ئەبەستێ و ئەپێچرێ بەیەکا، هەروەها زنجیرەی زوڵفی یارانیش قەترەی بارانی وەك زەنگڵەی پیا شۆڕ بۆتەوە) . ئێستا بۆمان دەرکەوت کەبەیتی یەکەم (وێنەی عوقدەی...تاد) (مشبەبە) یەو بەیتی واتر (سیلسیلەی پێچ پێچ...تاد) مشبە) ە . ع.م (چۆنیەتی و جوانی ئەم شوبهاندنە بەبیرکردنەوەیەکی ورد نەبێ دیاری نادا، چونکە لە لایەکەوەتەشبیهی (محسوس)ەبە(معقول)ەوە، لە لایەکی ترەوەتەشبیهی(مرکب)ە، چونکە چ لەلای (مشبە)وە چ لەلا (مشبەبە) یەوە هەر دیمەن سەرنج ئەدرێت.).

(٩– ١٠) واتە قازەکان وەکو یاران ەو پەڕی ئاواتەخوازییانەوە لەبەر سەرما لە کوێستانەوە بەدەم رازو نیازەوە بەبێ لەیل لە گەرمەسێر جێگیر بوون وبەئاخ وداخ پاڵیان دا بە چیای(ئاخ داخ) ەوە.

بێ لەیل، ئاخ، ئامێ جە ئێلاخەوە
پەی ئاخ داخ تەك دان بە(ئاخ داخ)ەوە [10]
جەیرانان گەل گەل تازە كەردەن مەیل
فەڕ وەستەن ئەو زێد پای هەردەی دوجەیل
چەم سیاوە كەی وەناز دیاكەم
سەر رەوێلەكەی جەرەم جیاكەم
هالای سەرمەستەن وەشنۆی لەیلاخ
بۆی ئەوپایزش ئامان وەدەماخ

بێ لەیل ، ئاخ، هاتی لەئێلاخەوە
بەئاخ پاڵیاندا بە(ئاخ داخ)ەوە
ئاسكان گەل گەل تازە كردن مەیل
فەڕیان پەخش كرد لەهەردی دوجەیل
چاوەرەشەكەی بەناز نیگاكەم
سەردەلیلەكەی لەگەڵ جیاكەم
هێشتا سەرمەستە بەشنەی لەیلاخ
نەیداوە سروەی پایز لەدەماخ

هەورامی (٣١٣)

شەماڵ! شۆ هۆركەر بدەر -بێ دەرەنگ-
سەیل وتەم زەردیی دیدەو دڵ ورەنگ
هوونەی سەیل چەم وەشە تاواندا
تەم دڵ وەرووی زاخان كاواندا
زەردیی رەنگ ئەوەڵگ ئەو تووڵ ئەمامان
تاڵیش مالووم بۆنەو پایز . ئامان
مە پرسۆ بەو مەیل بێ سامانەوە
های چ خەبەرەن جەدامانەوە؟
واچە پڕ جەتۆ جەوێ فەرامۆش
من دیم ، تۆحاڵش ئەژنەوی وەگۆش

سۆرانی(٣١٣)

شەماڵ! سابڕۆ بدە - بێ درەنگ -
سەیل وتەم زەردی دیدەو دڵ و رەنگ
سەیلی خوێنی چاو بەشە تاواندا
تەمی دڵ بەرووی زاخ وكاواندا
زەردی لەگەڵای . خەڵفە ئەمامان
تابڵێ پایز هاتۆتەلامان
بەزاردێتە گۆ گۆی خاوێنەوە
هاخەبەرچییەن لەدامێنەوە؟
بڵێ پڕ لەتۆ ، لەخۆی فەرامۆش
دیومە بەحاڵێ ئەی بیستی بە(گۆش)

هەورامی(٣١٤)

دیدەش یەند خەیاڵ بالات بی تێشدا
راگەی خاونەبی بو یەرۆ پێشدا
یەند گێڵان بەو دەرد سەر ئەدەرووندا
بابۆی دەرد مارۆ وەرووی هامووندا
زایفیش گرەو جەكا بەردەبێ
بای هەناسەی سەرد گێج پێش وەردەبێ

سۆرانی(٣١٤)

چاوی خەیاڵی بالای تۆی تیادا
رێگەی خەو نەبوو تێپەڕ كا پیادا
هێند گەڕا بەو دەرد سەر لەدەرووندا
بۆی دەردی دێنێ بابە هامووندا
لاواز وەكو كا بەرەنگی زەردی
سوور ئەخوا بەبای هەناسەی سەردی

گێج مەومرد پووشش بەو هەناسەوە
سروەی پووش مەوات – لەرووی تاسەوە- :
ئازیز! شۆخ وشەنگ شیرین تارەنی
ئاهووی بێ ئاهووی وەش رەفتارەنی

گێژ ئەخوا پووشی بەو هەناسەوە
سروەی پووش ئەیوت لەرووی تاسەوە:
ئازیز! شۆخ شەنگ شیرین تاری تۆ
ئاسکی بێ ئەنگی خۆش رەفتاری تۆ

هەورامی(٣١٥)

جەڵەو جەڵەو گەل سپی تەتاران
دین دیدەکەت وەچەم مداران
ئێلاخان سەردەن بازشان ئامان
گەرمە سێر وەشەن بۆرێ وەدامان
تاگێران یاران ئاهووان رەم رەم
باجت وەگەردەن ، خەراجت وەچەم

سۆرانی(٣١٥)

جەڵەب جەڵەب گەل سپی تەتاران
چاویان لەرێتە وێنەی دڵداران
سارده هاکوێستان وازبێنە ئامان
گەرمە سێر خۆشە وەرەوە دامان
تابگرن یاران ئاسکان تاو تاو
باجت بەگەردن خەراجت بەچاو

هەورامی(٣١٦)

چەرخ هەر ئەو چەرخەن تائاوەردو بەرد [1]
دەس ئەودەس نگین تاخاتەم ئاوەرد
دابەزم خوسرەو شیرین وەهەم دا
جام دا وەسەرجەم ، جەم وەسەر جەمدا
شۆرەت نامەی نام حاتەمش کەرد تەی
کەرد وەکاسە کەل کاسەی کە للەی کەی
ساقی! گەرد ئارد یاران هام فەرد
مدۆم نەدەماخ ئاسیای چە پگەرد

سۆرانی(٣١٦)

چەرخ ئەو چەرخەیەچین چین بەئاستەم
هێنای دەس بەدەس نگین تاخاتەم
بەزمی شیرین و خەسرەوی تێکدا
جام و جەمشید و جیهانی لەلێکدا
شۆرەت نامەکەی خاتەمی کردتەی
کردی بەسواڵەت کاسەی کەللەی کەی
ها، گەردی ئاردی یارانی هاوفەرد
دای لەدەماخم ئاشەکەی چە پگەرد

---

[1] چەرخ هەر ئەو چەرخەن، ع.ف،گ:هەر ئەو دەورەن. لە(ع)دا نوسراوە بۆ شێخی سراج الدین. بەڵام راست نییە. ع.م:(چەرخ :گەردوون. نگین: مۆرخانەی ئەمووستیلە، مەبەس شان و شکۆی پێغەمبەری تیە، خاتەم: ئەمووستیلە، مەبەس حەزرەتی محەمەدە کەخاتەمی پێغەمبەرانە. وات :گەردوون هەرئەو گەردوونەیە کەبەچەند جۆر گۆڕاو چەند وەزعی هێنایە پێشەوە وەنگێنی پێغەمبەرێتیی دەس بەدەس لەناو پێغەمبەرانا گێڕا تا گەیاندییە سەر حەزرەتی محەمەد کە ئاخری پێغەمبەرەکانە.. لەم شیعرەدا تەعبیرێکی ناسکی بەکار هێناوەکەبەئەمووستیلە ئەڵێن، واتە: وەك چۆن پاش مۆرخانەی ئەمووستیلە ئەمووستیلەکە دێت، پاش پێغەمبەرانیش حەزرەتی محەمەد هات، کۆکردنەوەی(نگین)و ئەمووستیلە بە پێی عیلمی بەدیع (گباق) ی تیایە...).

سەدای ئاسیاو چی مەیۆ پەیا پەی
ئاسیاو خاڵییەن نەوبەتەن سادەی
هەرکاتێت زانا چەرخێ وەردەوە
چون یاران دانەی ئێمەچ هەڕ دەوە

دەنگی ئاشەوان هەردێ پەیا پەی
ئاش واخاڵییە سەرەی تۆیەدەی
کاتێکت زانی دای لەگوێت جاری
وەك ئەوان دانەی ئێمەشی هاڕی

هەورامی(٣١٧)

سۆرانی(٣١٧)

ئەهەر سەر دەشتێ کشتێ کریابۆ
وەجۆی چەمەی چەم ئاو نەدریابۆ [٢]
ئەیاوا بۆخاس دانەش بەو ئاوە
لایەق نین بەردێش بەو ئاسیاوە [٣]
فیدات بوون ئامان ساهۆر کەر بابەی
وەسەر گشتم دا پەی پەی جەو جۆی مەی
ئەر سەد کشتەکەم ئاخر کارشەن
هەفتەکەی ئاخر نەو وەهارشەن
بەڵام بەڵ تەڵ تەڵ کەشێوەکەرۆ
جەی ئاخرەوە دائاوێ وەرۆ [٤]
حەیفەن تۆ میراو سەر جۆی بادەبی
وەهەرکەس بەقەد کەفاف دادەبی

لەهەرسەردەشتێ کشتێ کرابێ
بەجۆی چاوەی چاو ئاوی درا بێ
پێ نەگا باش باش دانەی بەو ئاوە
بردنی بۆئاش زۆر ناشیاوە
فیداتم دەخیل دەنگت بێ پەی پەی
بەسەر کشتمدا زوو زوو جۆگەی مەی
گەرچی کشتەکەم دوایی کاریەتی
هەفتەکەی دوایی نەو بەهاریەتی
بەلام سا بەڵکو تەڵ تەڵ سەرکەوێ
ئالەم دواییەدا ئاوی بەرکەوێ
حەیفە میراوی سەرجۆی بادەبی
بۆعەطای هەرکەس تۆ ئامادەبی

هەورامی(٣١٨)

سۆرانی(٣١٨)

من کشتم روو زەرد هام فەردانش بۆ
دانەم روو سیا ی هام دەردانش بۆ

کشتم روو زەردی هاو فەردانی بێ
دانەم روو ڕەشی هاو دەردانی بێ

هەورامی(٣١٩)

سۆرانی(٣١٩)

خاڵۆی مەنزەڵچی ! ' سەرکردەکەی دەرد ! [١]

خاڵۆی بنکەی راو ! سەرکردەی دەردم !

(٢- ٣) لەهەر شوێنێك کەشتێ کرابێ و بە جۆگەی فرمێسکی خوێنی چاو ئاوی نەدرابێ و، شایستەی پاش پێ نەگەیشتبێ بەوئاوە شایستەی ئەوەی نییە بیبەی بۆئەشە وات ئەبێ بە دڵسۆزی خواناسی بکەیت.

(٤) کەشێو یا کەشاو: ئاو بەسەریا بکشێ، داناو: فەرهەنگی خاڵ : ئاودانی گەنم لەکاتی دان گرتنیا.

تەمام بەتۆ بێ. ئای پەچێشت کەرد!
وەختێ بەو گەردەن سیم سافە وە
چون وەش غەزالان وەبۆی نافەوە
دەور مدا وە پێچ ئەوکاوو بەردە
بۆپەخشانیش بێ ئەی هەرد بەو هەردە
ئەو بۆی جەو تەرەف صوب نەسیم ماوەرد
هەرجەدوورەوە زام سارێژمەکەرد
خەیلێ دێرت کەرد، ئافەرین چە پگەرد!
بەویۆدڵشادبیم ئەویشت لابەرد

پەنام بەتۆ بوو بۆوات لێ کردم؟
ئابەو گەردنەی زیوی سافەوە
وەك ئاسکی خوتەن بەبۆی نافەوە
ئەگەرا پێچ پێچ ئەو چیاو ئەو بەرد
بۆنی پەخش ئەکرد ئەم هەرد بۆنەو هەرد
ئەو بۆنە سەحەر نەسیم ئەی هاورد
لەدوور زامانی زوو سارێژ ئەکرد
ئافەرین چە پکەرد ! خۆشیت حاصڵ بوو
ئەو بۆنە بۆمن هۆی شادیی دڵ بوو

هەورامی(٣٢٠)

ئیسە ئەو گە نجە بەو لارو لە نجە
رە نجە کەرد پە نجە ، شی پەرێ (پە نجە)
ئیسەتەن وەی زام ، دڵ وەی خەریکی
دیدار وەی دووری ، مەرگ وەی نزیکی
ئەو لاکێ بەروون ئەی راو تەدبیرە
ئاخ جەی تەدبیرە ، داخ جەی تەقدیرە
خەیر، مەینەت زەدەی جەگیان هەراسان
بەختەسیاکەی وێش زووتەر ئاسان
پەی فەنای ئەو هەم جەدووریی دڵبەر
ئەك جارێ چوار جار (الله اکبر)

سۆرانی(٣٢٠)

ئێستا ئەو گە نجە بەولارو لە نجە
زەحمەتی کێشا رۆیی بۆ (پە نجە)
تەن ئێستا بەم زام ، دڵ بەم خەریکی
دیدار بەم دووری ، مەرگ بەم نزیکی
بۆلاکێ بەرم ئەم ڕاو تەدبیرە.
ئای لەم تەدبیرە ، داخ لەم تەقدیرە
خێر، مەینەت زەدەی دەردی کەساسی
بەختەرەشەکەی خۆی زوو ترناسی
بۆ نەمانی ئەو لەدووریی دولبەر
ئەك جارێ چوار جار(الله اکبر)

هەورامی(٣٢١)

های رەقیب ئەو شۆن دیدەم هیجرەت کەرد
عومرکێ وەی رەنگ وەتاڵی ویەرد؟ [١]

سۆرانی (٣٢١)

دیدەم کۆچی کرد رەقیب کەوتەدووی
عومرێکی واتاڵ کێ دی یاکێ بووی؟

---

[١] لەناوەرۆکی قەصیدەکەوە وا دەرئەکەوێ بۆ لاوێك لەشێخەکانی دێی (پەنجە) نووسرابێت، چووە بۆ راو ولەبەرزایی کەوە کەوتۆتە خوارەوەو گیانی لەدەس داوە، بڕوانە ع.م.

[١] واتە ئازیزەکەم کەلەهەردوو چاوم خۆشەویست ترە، کەوتە سەر سەفەرو بەجێی هێشتم، بۆنەگبەتی ڕەقیبیش دوای کەوت وڕۆیی. ئای کێ بوو ئاوا بەتاڵی ژیانی بردەسەر.

عومرەنی ئازیز! هەرعادەت بییەن
کەس جەعومر وێش وەفاش نەدییەن [٢]
بەڵام ئاخر گیان شیرین دڵبەر!
چون ملی وەسەبر ، ئازارم مەدەر [٣]
وەرنییەی وەتەنگ ئەی بەدبەختەوە
گل بدۆ وەدەم زام سەختەوە
چمان دڵ جمان چەنیت پەی سەفەر
زامارەن کەفتەن پاوە پایش کەرد

ئازیز! عومرمی ، بۆتەعادەت بۆی
وەفای نەدیوەکەس لەعومری خۆی
بەلام گیانەکەم ! شۆخی دڵدارم!
بەئارام برۆ مەدە ئازارم
گەرنیت بەتەنگی ئەم بەد بەختەوە
تل بدا بەدەم زامی سەختەوە
باقڵ لەتەکتا دڵ کەوتە سەفەر
زامارە بە پێی ئەوڕێ بگرە بەر

هەورامی(٣٢٢)

ئازیز ! وەمەرگت دڵ نەخرۆشەن [١]
ئارەزووی خەدەنگ پە نجەکەی تۆشەن
خەیلێوەن ئامان تیرەکەت ئامان
ئامان وەسەروەخت بیمار زامان
وەختەن ساکن بۆ ، قوربان! ساتێرێ
دەماخش بەرزەن ، دەخیل زنجیرێ
ئەوا جەحیکمەت بەر بشۆ وەبەر
جار جار وەتیرێ دڵ ئەوایش کەر
وەش وەش تای توغرای وێت بنمانە پێش
باهەر ئاسۆر بۆ زوو نەبۆسارێش [٢]

سۆرانی(٣٢٢)

ئازیز! بەمەرگت دڵ جۆشی تۆیە
ئارەزووی تیری پە نجەکەی تۆیە
دەمێکە ئایە تیرەکەت ئامان
نەهاتۆتە لای بیماری زامان
خەریك بوو دامرێ ، ئازیز! ساتێرێ
دەماخی بەرزە، دەخیل زنجیرێ
ئەکو دەرچێ دڵ لەرێی دانایی
جار جار بەتیرێ بۆدڵ ئەوایی
بۆی بنوێنە تای توغرات بەزۆری
باسارێژ نەبێ زامی ئاسۆری

---

[٢] ئازیزەکەم !ئەوەبزانە تۆمۆی ژیانمی و عومرمی، ئەوەش بزانە کەس لەعومری خۆی وەفای نەدیووە.

(٣- ٥) گیانە شیرینەکەم! کەتۆ هەرئەڕۆی بڕۆ بەلەڕێگەدا بە هێواش بەو بەئارام بڕۆو ئارام مەدە، ئگەر بەتەنگی منەوە نیت کەبەدەم زامانی سەختەوە تل بخۆم گرنگ نییە، بەلام دڵەکەم لەتەکتایەو گەلێ زامارە و بەپێی ئەو بڕۆ.

[١] ئەم پارچە هەڵبەستە بەزاراوەی (تصوف) بۆ یەکێك ئەنووسرێت کە خاوەنی پلەو پایەی بەرز بێت و زۆر زۆر لەخوای پەروەردگار نزیك بێت وەکو شێخی سیراج الدین و بهاء الدینی کوڕی، لەوانەیە بۆیەکێك لەم دوانەی نووسیبێت.

[٢] واتە خۆش خۆش زوو زوو بەتاڵ تاڵی زوڵفەکەت کەوەك تورەو توغران سوڵتانی وایە بۆی بنوێنە بازامەکەی هەمیشە ئاسۆر بێ و سارێژی بە خۆیەوە نەبینێ.

هەورامی (٣٢٣)

یاران بەرشییەن جەزێر وەزامن [1]
گرد تەفرەقەبێن چون خەیاڵ من
گەرد کۆچشان ئانا دیارەن
دەك لێلاو یت بۆ چۆنت قەرارەن
سەنگی بار هۆش ، پێش بار فامت
دەوار شادی ، چیخ ئارامت
لوان چەنی کۆچ خاڵۆکەی هام فەرد
نیسە بارو ستەن نەهەوارگەی هەرد
تۆ چێش مەکەری کەم هۆش وکەم فام
پەرێ عەیب و عار مەندەنی جەلام
ساچەنی ئەرواح یاوە وەیاران
باتەن بۆ وەسەنگ مەندەی هەواران

سۆرانی(٣٢٣)

یاران گشت دەرچوون لەزێد بەزامن
بڵاو بوونەوە وەك خەیاڵی من
گەردی کۆچییان ها وادیارە
دەك لێلایت بێ چۆنت بڕیارە
باری قورسی هۆش ، سووکباری فامت
دەماری شادی وچیخی ئارامت [2]
ڕۆیشتن لەگەڵ کۆچی خاڵۆکەم
باریان خستووە لەهەوارگەی خەم
تۆ هاچی ئەکەی کەم هۆش و نەفام؟
هەر بۆعەیب و عار تۆ ماوی لەلام
سالەگەڵ ڕۆحدا بگە بەیاران
باتەت بەردێ بێ ماوەی هەواران

هەورامی(٣٢٤)

نەئاهینگەرێ ... نەئاهینگەرێ [1]
ئارۆ ڕاگەم کەفت نەئاهینگەرێ [2]
دیم کەنیشتەبێ کان گەوهەرێ
پادەم مەدەمنا زوڵف عەنبەرێ [3]

سۆرانی (٣٢٤)

لای ئاسنگەرێ .. لای ئاسنگەرێ
ئەمڕۆ ڕێم کەوتە لای ئاسنگەرێ
دیم دانیشتبوو کانی گەوهەرێ
مووشەی ئەدەمان پەرچەم عەنبەرێ

---

[1] ع.م(مەولەوی ئەم قەصیدەیەی لەپاش مردنی ئەحمەد بەگی کۆماسیدا وتووە، وەقسە لەگەڵ خۆی ئەکا تیایدا) ئەی شاعیری خەم پەروەر! تۆو ئەحمەد بەگ لەماوەی ژیانتانا ڕۆحێك بوون لەیەك بەدەندا، کەواتەئەیتەئریخی مردنەکەیت نەنوزسیوە؟ بەلام من ئەتوانم وەلامی ئەم پرسیارە بدەمەوە، ئەویش ئەمەیە: لەوکاتەدا مەولەوی کەساسی سەر جێگا و نابینا بووە و هێزو پێزی خۆی و قەڵەمەکەی نەماوە. یاران بەرشییەن، گ: هایاران بەرشین.

[2] باری قورس لەکاتی کۆچ کردندا ئەخرێتە دواوە، باری سوکیش پێش ئەخرێت.

[1] شاعیر هەستی خۆی بەرامبەر بەجوانێك دەرئەبڕێت.

[2] ئاهینگەر: ئاسنگەر. ئارۆ: ئەمڕۆ. ڕاگەم کەفت: ڕیگەم کەوتە.

[3] کان، گ: کانی، پادەم: ئەوهەمانەیە کەپڕ ئەکرێ لەفوو بۆ ئاگر خۆشکردن. مەدەمنا: ئەیدەماند. واتە: دیم جوانێکی زوڵف عەنبەرێنێ وەك کانی گەوهەر پێ دەمەی ئەدەماند. سەیری ع.م بکە.

فیدات بام ئۆسای ! پادەمە دەمەن
دەست وەدەم بۆ ، دەم بدەر وەمەن [4]
هەی موسڵمانان ! ئینە چ دەردەن
دەمەدەمانش دەم دەمێ کەردەن [5]
دەمەو کوورەو ئار هەرسێ بێن نوورە
نۆبەی (مەعدووم) من وزاش نەکوورە [6]

فیداتم وەستای ! پێ دەمە دەمێن
دەم بەدەستەوە ، دەم بۆ ماچ ماچێن
خەڵکە! ئەم دەردە منی تیا ژیام
حاڵێکە جەستەی لەخوێن هەڵکێشام
پێ دەمەو کوورەو گڕ بوون بەنوورە
نۆرەی (مەعدووم) ە بیهاونە کوورە

هەورامی(٣٢٥)

دەروێش! ئەهلی خەم هەر یەند جەم مەبۆ
پای کاو دەروون هەریەند تەم مەبۆ
کام زەخم مەندەن دڵ پێش نەئێشۆ
کام خەفەت مەندەن جەسەم نەکێشۆ؟ [1]
هەنی چێش واچوون چۆن مەکەرۆ چوون؟
گەرد ئاردشان ئاسیای گەردوون [2]
یەند تۆز مەینەت جەدڵ جاکەردەن
بینایی خەیاڵ باڵاش گوم کەردەن [3]
سادەی سەر پە نجەت پەی دەف بەرمەوە
رووی یادباڵاش مەخسەڵ دەرمەوە

سۆرانی (٣٢٥)

دەروێش ! ئەهلی خەم هەروا جەم ئەبێ
پێی هەردی دەروون هەروا تەم ئەبێ
کام زامت ماوە دڵ پێی نەئێشا ؟
کام خەفەت ماوە جەستەم نەیکێشا؟
ئیتر چی بڵێم چۆن ئەم کازەبوون؟
گەردی ئاردی دام بەئاشی گەردوون
دڵ جۆرێ لەناو تۆزی خەم ڕۆچوو
بینایی خەیاڵ باڵای لێ گوم بوو
سادەی سەرپە نجەت بۆدەف بەرەوە
رووی یادی باڵای ڕۆشن کەرەوە

هەورامی(٣٢٦)

دیارەن دیدەم! هەم دەرد ئۆمەن [1]

سۆرانی(٣٢٦)

دیارە دیدەکەم ! هەم دەردی ئۆمە

---

[4] پادەمە دەمەن، گ، ف: قیبلەی دەمەدەمەن. مەن: من، واتە وشەکە فارسییە.

[5] دەمە، ف،گ: دەم. دەمێن: خوێناوی.

[6] نوورە: گەچی سووتاو. قسڵ.

[1] کام زەخم، ع.م: کام زامەت.

[2] ع.م (ئیتر من بڵێم چی و تۆزی ئاردی ئاشی گەردوون چی ماوە پێمی بکا)

[3] هەردوو نیوە بەیتەکە بەوشەی (کەردن) تواو بووە، ئەمەش دیارە پێچەوانەی تە نظم و هۆنینەوەی شیعرە. واتە ئەوەندە تۆزی خەم و مەینەت بەسەر دڵمدا کۆ کۆدۆتەوە، نەك بڵێم بەچاوی سەر، بەڵکو بەچاوی خەیاڵیش باڵای ئەو یارم بۆ نادۆزێتەوە.

[1] بەهۆی دوورکەوتنەوەی دۆستێکەوە ئەم پارچە هەڵبەستەی نووسیوە.

ئه مجاریش جەنۆ ئارەزووی تۆمەن [2]
جەگۆشەی مزگیی تەنیایی پڕدەرد
نیشتەبێم خەیاڵ دەرمانم مەکەرد [3]
ئاگا مەیلەکەت عەودەش کەردەوە
دیسان ئێش دەرد داوەدەردەوە [4]
هیجرانت دەردان جەلام جەم کەردەن
هەر جزوێم پەی وێش خەریك دەردەن
دەرد کۆنەو نۆ یەکسەر جەم بییەن
سەرتاپام جەدەرد هیچ خاڵی نییەن

هەورامی(۳۲۷)

وەهارەن ، سەوزەن ، ئاوەن سەرکاوەن
هاژەی وەفراوەن ، شاخەی شەتاوەن
ساقییەن ، بادەن ، نەسیمەن بادەن
بولبول جه دەوری گوڵان ئازادەن [1]
بەزمەن ، شادییەن ، عەیشەن ، نیشاتەن
کەیفەن، شۆخییەن ، شەوقەن ، حەیاتەن
سەنگەن ، کۆسارەن ، سەرکۆوەن ، هەردەن
خەمەن، مەینەتەن، زووخاوەن ، دەردەن
هیجرەن، دوورییەن ، عیجزەن ، فیراقەن
واوەیلاو شینەن ، ناڵەی عوششاقەن
سەوزەن ، سۆسەنەن ، نەورۆز گوڵانەن

ئه مجارەش لەنۆ ئارەزووی تۆمە
لەگۆشەی نوێژگەی دەردی تەنیایی
هات بەخەیاڵما دەرمانی جیایی
له پڕ مەیلەکەت خۆی کرد بەدەردا
ئێشی دەردی دا دیسان بەدەردا
دووریت دەردانی لام کۆکردەوە
یەك یەك پارچەی لەش دابەدەردەوە
دەردی تازە و کۆن کۆبوونەوە لام
هیچ خاڵی نییە جەستەم لەئالام

سۆرانی(۳۲۷)

بەهارە، سەوزە، ئاوە، سەرکاوە
هاژەی بەفراوە، شاخەی شەتاوە
بادەیەو ساقی ، نەسیمە ،(بادە)
لەدووریی گوڵان بولبول ئازادە
بەزمە، شادییە ، خۆشی ونیشاتە
کەیفە، شۆخییە ، شەوقە ، حەیاتە
تاشە، چیایە، سەرکێوە هەردە
خەمە، مەینەتە ، زووخاوە، دەردە
دوورە دوورییە، ئۆفی ئۆفدارە
شین ورۆرۆیە ، ناڵەی دڵدارە
سەوزەو سۆسەنە، نەورۆزو گوڵان

(۲- ۳)واته دەمێك بوو بیرو یادی تۆ لەدڵمدا نەمابوو، وەئێستا سەر لەنوێ ئەویادەت لەدڵ و دەروونمدا سەری هەڵدایەوە، ئێستا من دانیشتووی گۆشەی مزگەوتی پڕ لەدەرم و سەرقاڵی ئەو خەیاڵە بووم کە چۆن دەرمانی دەردی جیایی بدۆزمەوە.

[4]واته له پڕمەیلەکەت گەڕایەوە بۆ دڵ، ئەمەش دیسانەوەدەردیدا بەسەر دەرداو حاڵم پەرێشان تربۆوە. لەگۆڕینەکەدا وشەی(دەردا) یەکەم واته هاته ژوورەوە، وشەی‌ەردا) ی دووەم: دەردوخەمە.

[1](بادەن) ی یەکەم: مەی. (بادەن)ی دووەم: با

کەمەرن، هەردەن ، ملەن، کەلانەن [۲] کەمەرەو هەردە، ملانەو کەلان
صەر عییەن، شەیدان ، نەجرەن ، مەجنوونەن پەرکەمەو شەیدا ، نەجدە ، مەجنوونە
مەزاقەن، جامەن ، پیالەی هوونەن [۳] مەزاقە ، جامە پیالەی (هوونە)

هەورامی

هام دەردان بەردەن .. هام دەردان بەردەن (۱)
رۆح ودڵ ودین وەتالان بەردەن (۲)
دەروون وەمەودای خەدەنگ رێش کەردەن
ریشەی سەبووریم تاتا کێش کەردەن (۳)
وەنێش پڕ نێش ژار مار دەرد
سەرا پای ئەعزام لەتار لەتار کەرد (٤)
وەنووك نەشتەر پۆلایی فیراق
پڕ جەزام کەردەن دەروون موشتاق
جەمین تەمەرێ ، سیمین سیم بەرێ
موویێ کەمەرێ ، شیرین دڵبەرێ (٥)
مشکینە خاڵێ ، یوسف جەماڵێ
مەحبووب جەلالێ، لەیل ئاسا حاڵێ

---

[۲]کەمەر: ناوقەدی شاخ. ملەن: مل، لوتکە. کەلانەن: کەلەکێوی.
[۳] صەرعی: پەرکەم. جامەن: پیالە. هوونەن: خوون، خوێن.
ئەم قەصیدەیەلە سروشتی جوانی دیمەنی وەرزی بەهاران ئەدوێ. دیمەنی جوانی بەهارانی کوردستان شێوەیێکی سیحراوی یەودڵان ڕائەکێشێ، بەڵام بەداخەوە ئێمەی کورد کەهەزاران ساڵە لەم شوێنەدا لەخۆشی و لە جوانیی بێ بەشین لەو ڕۆژەوە کورد لە ئێران جودا بۆوە و پاڵی دا بە تورکیای عوسمانییەوە، ئەوەبوو بە شکستی قەومی و نەتەوەیی، دووەم شکستی نەتەوەییمان ۱۹۲۰بوو کەئەورووپای ڕۆژاوا بەقیادەی فەرەنسە و ئینگلیز خراپتر ڕەنجەڕۆیان کردین و دابەشیان کردین. لەعنەت و نەفرین لە بەریگانیا و هەموو ئەورووپای ڕۆژاواو ڕۆژهەلات و ئەمریکا.
[۱]ئەم قەصیدەیەو قەصیدەیەی دواییم نەگۆڕی بە سۆرانی.
[۲]بەردەن: بردوویانە.
[۳] خەدەنگ : تیر. ڕێش: زامدار. تاتا: تاڵ تاڵ.
[٤]لەتار لەتار: لەت لەت.
[٥]سیمین: سپی وەك زیو. سیم بەرێ ع.م:(سنگ و بەرۆك تاکە قەرانی پیادا دووراوێك)

سەرو باڵایێ ، حۆری نومایێ

خورشید جەلایێ ، غیلمان ئاسایێ

دیدە غەزاڵێ ، نازك خەیاڵێ

دوڕ دانەلاڵێ ، صاحیب کەماڵێ (٦)

قومری سەڵایێ ، بولبول نەوایێ

لالە لیوایێ ، ئاهوو نیگایێ (٧)

کەبك خەرامێ ، شابازێ رامێ

تەزەروی نامێ ، هوما مەقامێ (٨)

داودێ دەنگێ ، گوڵاڵە رەنگێ

شەدە قەشەنگێ ، قوماش فەرەنگێ

وەنەوشە بۆیێ ، گوڵ غونچە جۆیێ

بەهانە جۆیێ کەعبە سا کۆیێ [٩]

سولە یمان جاهێ ، جام جەم نیگاهێ

سکەندەر شاهێ ، دارا دەر گاهێ [١٠]

رەعنا سادەیێ ، نیگا بادەیێ

سەهبا نەشئەیێ ، پەری زادەیێ [١١]

شۆخ و شەنگ تەرزێ ، قەد قامەت بەرزێ

سنەوبەر لەرزێ ، ئیتاعەت فەرزێ

هیجران دۆزەخی ، ویصاڵ بەهیشتێ

---

[٦] تاقانەدوڕێك. لاڵێ: لەعلی

[٧] سەڵایێ: ئاوازێ . لیوا: ئاڵا. ئاهوو:ئاسك واتەوەك روانینی ئاسك بڕوانێ.

[٨] کەبك: کەو، خەرام: لەنجەولار. رامی:دەستەمۆ. تەزەروێ: کۆترەباریکە. هوما: باڵدارێکە، ئەڵێن بەسەر هەر کەسێکەوە نیشتەوە ئەبێ بە پاشا.

[٩] غونچە جۆیی: بگەڕی بەدوای خونچەدا. بەهانەجۆیی: بیانۆو بەهانەئەهێنێتەوە. کەعبەسا: کەعبەئاسا.

[١٠] نیگای وەك ئاوێنەکەی جەمشیدسا بێت کەلەدوورەوە سەیری بکردایە لە ئاوێنەکەیەوە خەڵکی ئەبینی.

[١١] رەعنا: خوێن گەرم. نیگا بادەیی: وەك بادە نیگاکەی ئینسان سەرخۆش بکا.

نازك گوڵ روخێ ، كەعبە كەنشتێ

عیشومر نازدارێ ، یەكتا نیگارێ

حیلەو فەنكارێ ، گەرم بازارێ [١٢]

غونچە دەهانێ ، تووتی زوبانێ

صاحیب زەمانێ ، شەكەر نەفشانێ [١٣]

رەقیب دەم سازێ ، غەریب نەوازێ

نازەنین گازێ ، عاشق گودازێ [١٤]

ئەبرۆ كەمانێ ، پەیكان موژانێ

سەوڵ خەرامانێ ، مەولان نیشانێ [١٥]

هام دەردان ئێشێ .. هام دەردان ئێشێ

پێمەومن ئێشێ ، چ تەرزە ئێشێ

ئێشێ چون ئێشێ وەماران ڕێشێ

ئێشێ پڕ ئێشی ، ریشەی گیان كێشێ

چ ڕێشێ ؟ ئە ڤە ر مەودای خەدەنگێ

رەهای شەتیرێ ، شەنگێ ، قەشەنگێ [١]

رەعنا غەزاڵێ، باڵا شمشاڵێ

صاحیب كەماڵێ ،گەرد دڵ ماڵێ [٢]

---

[١٢] یەكتا نیگارێ: تاقانە شۆخێك. لای هەورامی رێی بازار بچووكە، واتە ژمارەی(٧) لەژێر(ر) یەكەدا دانانێن. واتە بەسۆرانی: بازاڕ، بەهەورامی: بازار

[١٣] دەهان: دەم. صاحیب زەمانی: گەورەی ڕۆژگارێك. شەكر یا شەككەر: قسەخۆش و شیرین وەك شەكر.

[١٤] نازەنین گاز: نازی وەك گازبێ بێ كە دڵداران پیان خۆش بێت. ڤوداز: توێنەرەوە.

[١٥] ئەبرۆ كەمانی: برۆی وەك كەمان. پەیكان موژانێ: برژانگ وەك تیر. مەولان نیشانێ خوای گەورە پلەو پایەی بێبەخشی بێت .

[١] مەودا: تیژی. خەدەنگ: تیر. واتە تیری نوك تیژ.

رەها: ئازاد، بەربوون. شەس: شەست، شەست تیر: جۆرە تفەنگێكە.

[٢] رەعنا: خوێن گەرم، قوڵپین.

لەیل ئاسا نازێ ، شیرین جەماڵێ

مەجنوون نیازێ ، فەرهاد ئەحواڵێ

پەروانە سازش ، شەم ساسۆزشێ

گوڵ ئەندام نازش ، بەهرام شۆرشێ [٣]

خورشید ئەتوارێ ، نیلۆ فەڕ زەوقێ

عوزرا عوزارێ ، وامیقێ شەوقێ

پەری پەیکەرێ، پای دڵ پەی کەرێ

خەم دەرد ، خەم بەرێ ، دڵ دەرد ، دڵ بەرێ [٤]

عەرەقچین ئەتۆی سورمەدا غەرقێ

وەفەرق فەرقێ بازەوق و بەرقێ

سەروەدەس ماڵێ ، گەردەن پڕ خاڵێ

دەس بازنە لاڵێ، پاوە خڕ خاڵێ [٥]

پێشانی ماهێ ، ئاهوو نیگاهێ

گێسوو سیاهێ ، دڵ مەنزڵ گاهێ [٦]

روخسارو زوڵفت صوبح و رەواحێ

دیدەو ونیگا پیاڵەو راحێ [٧]

ئەبرۆ موژگانێ، تیرو کەوانێ

سەد پەری نیشان پەرێ نیشانی

ئەشئە دەرد دەمێ ، بەزم ئارای جەمێ

عەنبەر چەمێ ، پەرچەم وەخەمێ

شەکەر زوبانێ، خونچە دەهانێ

لوو لووددانێ، لەب لەعل کانێ [٨]

---

[٣]بەهرام: چوارەم پاشای ساسانی.

[٤]پەیکەر: هەیکەل، پەیکەری دووەم تەیکەرێ، رێ بڕێ

[٥]دەسماڵ: دەستەسڕ. بازنە لاڵ: بازنە لەعلی . خڕخاڵ: بازنە.

[٦]پێشانی : ناوچەوان. ماهێ: مانگ. ئاهوو: ئاسك. گیسوو: زوڵف.

[٧]زوڵف: گ: زوڵفی. نیگا، گ: نیگایێ. دیدەوو(ف): دیدەنیگاهێ پیاڵەو راحێ

پەنجە خامەیێ، دڵان نامەیێ

ڕەقەم ڕەویەی سەر، عەشق عەلامەیێ [(٩)]

طاینەت نەظیفێ، زەینەت ظەریفی

خەلقێ لەطیفێ، خولقی شەریفی

میهری بەهارێ، قەهری خەریفێ

بە شێر ردیفێ، نەذیرحەریفێ

شاهێن کردارێ، تەڕلان تەوارێ

ژەرمژ ڕەفتارێ، تووتی گوفتارێ [(١٠)]

شابازێ، شازێ، شاهان مومتازێ

شاهیدێ، شۆرێ، شۆرو شەڕ سازێ

پەنهانی گەنجێ، غەیانی ڕەنجێ

سەد عیشوە سەنجێ، پڕ لارەو لەنجێ

ئاشنا بۆیێ، بێگانەخۆیێ

بەهانە جۆیێ، بەهانە جۆیێ

نزیکی رایێ، نووری صەفایێ

دەیجووری وەحشێ، دووری جەفایێ

سەروێ تەزمروێ گوڵێ بولبولێ

خوتەن وەتەنێ، لەسایە سڵێ

شیرینێ، تەڵخێ، خوشکێ، پڕنمێ

غوڕەیێ، سەڵخێ، سرووریێ، خەمێ

حۆری سروشتی، قەصرێ بەهەشتێ

زوڵف زەننارێ، دەیری کەنشتێ

خەیاڵ پەشێوێ، عاقڵان شێوێ

شێوە باگرد چێو، پاك جە گرد چێوێ

---

(٨) لوولوو: لۆلۆ،مرواری. لەب: لێو.

(٩) عەلامەیێ، عەلامەتێ.

(١٠) تەڕلان: چالاك، تەوار: بازی مێچکە.

هەر نێشێ جەنێش تیرئەو کەسەن

ئەجای ئەشئەی نۆش (نشاتین)وەسەن

سەردا وەهەمدا تان و پۆی جەرگم

نمانا مەحشەر غەرغەرەی مەرگم

باز دێم وەی زامەت، وەی ئەندامەوە

بەڵ بەیان وەشۆن باز بێزامەوە

هەورامی ٣٢٨

بەڵێ، خاڵۆکەم!قەدیم دەستوورەن [1]
پەی مەی زەدەی مەی کەباب زەروورەن
نامەو کەبابت وە(مەعدووم) یاوا
ئەوش نە رووی چەم ، ئێد وەدەم ساوا
گەرد دەرد ئێش دەروون بەردەوە
عەشقەکەی قەدیم تازە کەردەوە
سێرت جەئێشای زام نەوەردە بێ
ئیظهارت پەرێ نمەك کەردەبێ
جەمن نمەك دای، جەقاصید کێشان
جەتۆ زامەت دای، جەزامەت ئێشان

سۆرانی(٣٢٨)

بەڵێ خاڵۆکەم لەکۆن دەستورە
بۆ مەی زەدەی مەی کەباب زەروورە
نامەوکەبابت بۆ(مەعدووم) دیدەم!
ئەویان سەرچاو، ئەمیان لە ناو دەم
گەردی دەردی سوێی دەروون بردەوە
عەشقە کۆنەکەی تازە کردەوە
لە ئێشی زامم تێر نەبووی تاکەی؟
سەرەڕای ئەوە داوای خوێ ئەکەی؟
لە من خوێ ناردن، لە قاصید بردن
لە تۆ زامان و، لەزام ئێش کردن

هەورامی(٣٢٩)

پەژارەت شادیم جە بێخ ئاوەردەن [1]
دووریت ریشەی دڵ خە یمەکەن کەردەن
فیراقت فەرقم وەتووتیا کەرد
جیاییت ئازام جەهەم جیاکەرد
وەسواسەت وەی تەور ئێش دان وەجەرگم
وەمەرگت قەسەم رازیم وەمەرگم
وێت بدەر ئینساف ئەو ئەمام نۆ
مەردەن خاستەرەن یاخۆ دووری تۆ؟
مەردەن یەکساتەن ئەرواحەکەی وێم

سۆرانی(٣٢٩)

خەمت شادیمی زوو بەفەنادا
دوویت خێوەتگای دڵمی بەبادا
دووریت کەللەمی بەتووتیا کرد
جیاییت تەنمی لەیەك جیا کرد
خەیاڵت جۆرێ برژانی جەرگم
بەمەرگت قەسەم رازیم بەمەرگم
خۆت بدە ئینساف ئەو ئەمامی نۆ
مردن باشترە یاخۆدووری تۆ؟
مردن یەکساتە ئەرواحەکەی خۆم!

---

[1] دۆستێکی مەولەوی کەبابی بۆ ئەنێرێ وداواشی لێ ئەکا کە توزێ خوێی بۆ بنێرێت. بەڵام داواکردنی خوێ چ فەلسەفەیەکی تێدایە؟ لەبەیتی چوارەمی ئەم قەصیدەیەدا تاڕادەیەك فەلسەفەکەی دەرئەکەوێت. ئارەق خۆرەکان بەبێ گۆشتی برژاو یا کەباب ئارەق ناخۆنەوە، بۆیە ئەڵێ: من زەدەی مەیم.

[1] ئەم قەصیدەیە لەدەستنووسەکەی نەجمەدین مەلا دا نووسراوە: شیعری ئەحمەد بەگی کۆماسی یە.محمەدعەلی قەرەداغی لەم پارچەیە بە دووروودرێژی ئەکۆڵێتەوە. شارۆیەك لەباغچەی ئەدەبی مەولەوی) گۆڤاری کۆڕی زانیاری کورد، بەگی شەشەم، ساڵی ١٩٧٨ ل ٢٤٠.

دووریت هەرساتێ سەد مەرگەن پەرێم
مەر جەستەی خەستەی من جە فۆلادەن
یەند دووریت و ینۆ هێمان دڵ شادەن
وەك رەحمەت ئەو قەبر گشت وەفاداران
(خصوصا) ئەوكەس شای وەفاداران
هەورامی(٣٣٠)
چێشەن پەشێویم: ماتەمیی دڵەن؟[1]

دووریت هەرساتێ سەد مردنە بۆم
مەگەر جەستەی من پۆڵای كانیش بێ
دووریت ببینێ و شادمانییش بێ
رەحمەت لەگۆڕی گشت شەو بێداران
بەتایبەت ئەوكەس شای وەفاداران
سۆرانی(٣٣٠)
چی یە پەشێویم..ماتەمی دڵە؟

---

[1] (ع.م)

:(بولبول شاعیرێكی بەرزی هاوچەرخی مەولەوی بووە. حەزی لە كچێكی مەولەوی كردووە، بەڵام حەزەكەی دەرنەبڕیوە تا مەولەوی كچەكەی ئەدا بە شوو، جاهاتووەقەصیدەیەكی پڕ لە عاجزی و دۆعای شەڕی بۆمەولەوی نووسیوە، مەولەویش لەوەراما ئەم قەصیدەیەی بۆ ئەنێرێ.

والێرەدا بەرلەوەی كەلەقەصیدەكەی مەولەوی بكۆڵینەوە قەصیدەكەی بولبول ئەنووسینەوە:

نیشانەی ناوك نیگای نازاران
یانێ سەر دەفتەر سوپای خەمباران
وەغەڵەت مەشهوور حاڵ زان دەردان
پەی وێت وەرپاكەر هەناسەی سەردان
نەتیجەی قیاس قەچیە ی قەچای تۆ
تەدبیر چەند دڵ پێ نارەزای تۆ
پزیسكەی ناسۆر دەرد جەستەی من
كزەی كولیای زام تۆ ژار بەستەی من
گەردەلوول گێج هەناسان سەرد
دوورنییە بوورۆت ئەسەد گێج دەرد
فەڵەك وەكوورەی مۆرەی ساختەی دەرد
یەی تەفرەقەی وەصڵ بشا نۆ یەك ئەرد
وەزووت ئەگێجا و مەینەتان خەم
رۆی شادی رووی وەصڵ ئەوینی وەچەم
تا ئاوخانەی دڵ ئەكەڵلەی سەر بۆ
ئانە شیرینەن ئەووەل چەمەر بۆ
پەی گەرمینی كوورەی مەیل ئەروونت
هەناسەی سەردم ئامائەو شونت

کەنامە هەڵبەستەکەی مەولەوی ئەگاتە دەستی بولبول، ئەمیش دەست بەجێ وبەپەلە بۆ جای دووەم ئەم نامەیەی خوارەوە ئەنووسێت بۆ مەولەوی ، ئەمیش دەقی نامەکەیەتی:

سەرشار !سەرخۆش مەیخانەی(الست)!

وەنەشئەی مینای دەس ساقی مەست

پا بەستە وەقەید صەییاد مەعنی

فاریغ نە صوورەت فیرقەت(لایعنی)

سینەخەزانەی نازك خەیاڵان

نازك تەر جەناز نازك نەوهاڵان

شێوپای شانای شیرین ئەتواران

شەریك تاڵی و شادیی خەمباران

راستەن نەتیجەی قیاست سەختەن

موددەعات ئیلزام خەصم بەدبەختەن

بەڵام دەعوای بەخت جەدەلا لەتەن

قیاست مەجمووع موغاڵەگاتەن

یەکسەر عەمیقەن قەچایای تەحریر

غەیر جەوەسیلەی دەلیل تەقدیر

خۆ من ئەزانم ئەدەب تەقصیرەن

واتەی بەدکاران جەلات دڵگیرەن

بدیە بێ مەیلییت وەجایێ یاوان

بەواتەی بەدان مەگیریم تاوان

سەد نەوبەت یاوان قەرینەی حالی

ئیحتیاج چێش بی هانای مەقالی

ئاخ جەحاڵ زانیت خەیلێ ئیشکالەن

حاڵ نەزانان موبافیی حالەن

پەی تەتیممەی رەد مەولام کافییەن

بێباکیت جەرووی بێ ئینسافییەن

ئەربێ وەفایی ، وەر بێ مەیلیت کەرد

جەبەد بەختی من هەرچی بی و یەرد

ئەمما حەیف(بولبول) جەوێت هەراس کەرد

پەی تەنیا گوڵێ وێت کەس نەناس کەرد

یاکزەی ئامای نامەی بوڵبوڵەن؟

هەورامی(۳۳۱)

شاهیدی دانای گردین ئەحواڵان

وەسەن پەی راسیی عەرزەی مەلا لان [۲]

ئێش هام فەردم ئێش وێم زانان

دەرد هام دەردم دەرد وێم وانان [۳]

بەلام تۆ قەزاو بێ تەدبیریی وێت

کەردەن پێت ئانا هەرچی کەردەن پێت [٤]

کەی تۆ خەیاڵێت وە دەروون ئاوەرد؟

هانات کەرد ئەوەن، من بێ مەیلییم کەرد [٥]

کزەی هاتنی نامەی بولبولە؟

سۆرانی(۳۳۱)

شاهیدمە دانای هەموو ئەحواڵان

بەسە بۆ ڕاستیی دەروون پڕ ناڵان

کاری تۆم هەروەك کاری خۆم زانی

باری هاودەردم باری خۆم زانی

قەزاو گێلی خۆت لەخشتەی بردی

کردی پێت ئەوەی کەوا پێی کردی

کەی تۆ خەیاڵێ وات هێنایە دڵ

جێ بە جێم نەکرد خۆمم کرد غافڵ؟

خوێنەری ئازیز! بەدوو چاوی سەر دوو دەقە هەڵبەتەکەی(بولبول)ت دی کەبەوشێوە پڕ لە ئاڵۆزو توڕەیی یەوە بەرانبەر بە مەولەوی وەستاوە، بولبول پێش ڕووداوەکە گومانی لەوەدا نەبووە کە مەولەوی (ولی) یەکی بێگەردو مەرد بووە، وەبەلایشیەوە وابووە کەوەلی دەبێ خاوەنی (کشف وکرامات)و بەسەر نهێنییەکانی هەموو دڵانداو لەهەموو کات و سەردەمێکدا ئاگاداربێ. بەڵام لەبەر ئەوە کە مەولەوی نەیزانیوە حەز لە کچەکەی ئەکا، لەبەر ئەوەبە(ولی) ی نەزانیوە. بۆیە دوعای شەڕی لێ ئەکاو بەشێوە ناشیرین و ناڕەوا بەرانبەری هاتۆتە گۆو لە دژی دواوە. ئەمەش ئەوە ئەگەیەنێ کە بولبول پیاوێکی سادەو ساکار وگێل بووەو، لەناوەرۆکی سروشتی ئایینی نەشارەزابووە.

(۲- ٥)لەم چەند بەیتەدا مەولەوی ڕاستگۆ پاکانەی بۆ ئەکاو خوای گەورە ئەکا بە شاهید کە نەیزانیوە بولبول ئەیەوێ داوای کچەکەی لێ بکا، وەئەفەرموێ: تۆ قەزاو قەدەر بەپلەی یەکەم و ، بێ تەدبیری و گێلی خۆت بە پلەی دووەم بەم ئاواتە نەگەیشتی، ئەگینا تۆ ئەم خەیاڵە لە مێشکدا پەنگی خواربۆوە. کەی هانات هێنا بۆ من و من لەفەرمانت دەرچووم، وەئەفەرموێ: من خۆم بە (ولی)نازانم، وەئەگەر (ولی)ش بم، وەیا دەوروبەر بە(ولی)م بزانن، لەم ئاستەدا وەیا لەم حاڵەتەدا مەرج نییە من بەنیازو خەیاڵی دەروونت بزانم. وأنّ الله هوَ العلاّم الغیوب.

هەورامی(٣٣٢)

تا تەئثیرێ بۆ پەرێ شەو نالەت
یا پەی هەناسەی سوب دۆعاه لالەت
گۆیا جەلای وێت دەروونت ئێشان
بەد دۆعاییت کەرد تەصدیمت کێشان [٦]
من رۆی مامەڵەی گردین خاص و کەس
جەوراسە بازارِ شارەکەی (الس) [٧]
جەسەر دووکا نچەی شای سەر توجاران
هۆرکرتم کالای بەلای نازاران
نامان نەگۆشت مەر فەردەکەی من
فەرد وەش مەضموون بێگەردەکەی من:

سۆرانی(٣٣٢)

تا کاریگەر بێ بۆ شەوی نالەن
یابۆ هەناسەیگشت دۆعا و لالەن
گوایە تۆ لای خۆت دەروونت ئێشا
دۆعای شەڕت کرد، زەحمەتت کێشا
من ڕۆژی سەودای کۆمەلان و کەس
لەناوبازاڕی شارەکەی(ألسل)
لەسەردووکانی شای دووکان داران
هەڵم گرت کالای بەلای نازداران [٨]
نەتبیستوەئایا تۆ فەردەکەی من
بەیتی خۆش مەضموون بێ گەردەکەی من:

هەورامی(٣٣٣)

ئەر هەرسات دەردێ دەردێ وتەر چەنی
بەیۆ ماچوو ئاخ پەی دەردێ هەنی [٩]
یەکێوە جەلام شادی و ڕنجووری
کەیفی و بێ کەیفی، نزیکی و دووری
مەرچون تۆ حەڵوای موحەببەت خامێ

سۆرانی(٣٣٣)

دەیان دەردو خەم ڕووم تێکا پەی پەی
من بۆ دەردێ تر هەر ئەڵێم ئۆخەی
یەکسانە لەلام شادی ورەنجووری
خۆشی و ناخۆشی و نزیکی و دووری
مەگەر یەك وەك تۆی موحەببەت خاوێ

---

[٦] جەلای وێت، (ع.م): جەلاوێت.

[٧] لە(ع.ف) دا لە جیاتی(خاص و کەس) نووسراوە: خاص و گەست، وە لەدامێنی(خاص وگەست) نووسیویانە، واتە باش و خراپ. (ع.م):(خاص: بەرامبەری (عامە) مەبەس پیاوانی خوایە، هەروەها وشەی(کەس)یش بەمەعنایەیە) بەلام لەفەرهەنگە فارسییەکاندا هاتووە، گشت(صیفەتی حەقیقی): نازیبا زشت. نانپسند–ناپەسەند) بەم پێیە ئەگەر وشەکە بە(گەست) بخوێنرێتەوە دەبێ وشەی(الس)بە(الست) بخوێنرێتەوە. لەدیوانەکەی (میرزا)یشداهەر (گەست) نووسراوە. (الس) ئاماژەیە بۆ ئایەتی ١٧٢لەسورەتی(الاعراف)دا، خوای گەورە لەو ڕۆژەدا لەجیانی ئەرواحدا پەیمانی لەهەموو بەشەر وەرگرتووە کە بیپەرستن و شەریکی بۆ دانەنێن (الستُ بِرَبکم قالوابَلی..) سەیری تەفسرەکان بکە. مەولەوی لەزۆر شوێندا ئەم ئایەتە بەکار دێنێ.

[٨] بەلای(میرزا) : بالای. شای دووکانداران، مەبەست خوای گەورەیە.

[٩] ئەم بەیتە لە دیوانەکەدا بەیتێکە لە توێی قەصیدەیەکدا ، بەداخەوە بۆم نەدۆزرایەوە.

قەبای عەشق دڵ پشت ناتەمامێ[١٠]
وەشی و ناوەشی تەفاوت زانۆ
مەلێ نەزانۆ هەر پەلێ شانۆ
مەیل و قین هەردوو هەر جەشەخسێوەن
جەریمەو خەلات شێوەی کەسێوەن

کەوای عەشقی دڵ پشت ناتەواوێ
جیاوازیێ لەلای شیرین و تاڵی
مەلە نەزانێ و بهاوێ باڵی
مەیل و قین هەردوو هەرلە شەخسێکە
جەریمەو خەلات شێوەی کەسێکی

هەورامی(٣٣٤)

لاهۆر کەردەجەو، پەی ئێد تەماشا
بەو شاد، پێد ناشاد(کلا و حاشا)
ساهەر دۆعا کەر، باچەرخ چە پگەرد
تا تاقەتش هەن هەربشانۆ نەرد[١١]
منو زۆ ئەو دەرد، ئەو ئەوسەردیی مەیل
ئەوئەوقەبایل، من ئەو کۆی دوجەیل
(خصوصا) ، بولبول جەلای زامداران
دووری خاستەرەن نە وەصڵ یاران

سۆرانی(٣٣٤)

ڕوولەو وەرگێرم، بۆ ئەم تەماشا
بەو شاد، بەم ناشاد(کلاْوحاشا)
ساهەر دۆعاکەباچەرخی چە پگەرد
بە پێی توانای هەر با هەڵدا نەرد
من هەڵدا بۆ خەم، ئەو بۆ سەردیی مەیل
ئەو بۆ ناو هۆزو منیش بۆ دوجەیل
بولبول(-بەتایبەت- لەلای زامداران
دووری چاترە لە وەصڵی یاران

هەورامی(٣٣٥)

نزیگی یاگەی تەرەیدەی فەصڵەن
دووری رای خەیاڵ قافڵەی وەصڵەن
پەو کەخوو گرتەی بەلاْو کۆسەنان
نزیکی بێزار دووری دۆسە نان
ئەکۆێ‌نزیکی شادی وە بادم
ئەدەوری دووری وەیادش شادم

سۆرانی(٣٣٥)

نزیکی جێگەی‌ئەندێشەی فەصڵە
دووری ڕێی مەیلی کاروانی وەصڵە
بۆیە هۆگری بەلاْو کۆستم من
نزیکی بێزار، دووری دۆستم من
من بەنزیکی شادی بە یادم
لە ڕۆڵی دووری بەیادی شادم.

هەورامی(٣٣٦)

تەختەی مۆبەت تاش نەجاری دڵ تەنگ[١١]

سۆرانی(٣٣٦)

تەختەی مۆبەت تاش نەجاری دڵ تەنگ

---

[١٠] (میرزا یحیی) : ساتۆ چون حەڵوای.. خامی ، وە لەجیاتی(عەشق دڵ) نووسراوە: عاشق دڵ . بەلاْم هەڵەیە. کەوا پێکهاتووە لە بەرو لە پشت، ئەگەر پشتی نەبێ پێی ناڵێن کەوا، وەیا کەوایەکی ناتەواوە . حەڵوای خام یاخاو ئەوەیەنەکولاْوئەبرژاوبێ.

[١١] ئەرد: زار

گیر گێج دام کلافەی شەو رەنگ! [٢]
نامەی ئایرین گەرمی ئەنگێزت
دووی پووش جەستەی دمردینان خێرت [٣]
یاواو حاڵیم بی یەك یەك نیشاران
خەندەم کەرد هەی های دمردەکەن یاران! [٤]
ئەر راسەن دۆسیت دۆسەکەی گیانی!
من وە دارکۆڵەك خەمان مزانی

گیر خواردووی داوی شەوی شەوە زەنگ
نامەی ئاگرینی پڕکلپەت..ئەوسا
دووکەڵ لە پووشی جەستەم زوو هەڵسا
هات و حاڵی بووم یەك یەك نیشاران
پێ کەنیم، هەی های وا دمردە یاران
ئەگەر تۆ راستی دۆستەکەی گیانی!؟
من بە کۆڵەکەی خەمان ئەزانی

هەورامی(٣٣٧)

هوون بێ پایان دمردم ومردە بۆ
تەجربەی تۆڕدام عەشقم کەردە بۆ [٥]
هالای گریەی دمرد ئەوبالای ئالا
ئەکوورەی دمروون ئەگرتەن بالا
دام دووبادەی صەییاد قاتڵ
ئە پێچان ئەدمورپای شکستەی دڵ
فرسەت ئەکەوتەن بەورەنگ قادر بۆ
جەفاش فراوان، وەفاش نادر بۆ
دەخیل زووتەرکێش پات ئەو دماوە
ئەگنی ئەی تۆڕ دام وەهەردوو پاوە [٦]

سۆرانی(٣٣٧)

خوێنی ئاکۆتای دمردم خواردبێ
ئەزموونی تۆڕی عەشقم کردبێ
هێماشالاوی دمردی بالای ئەی
لەکوورەی دمروون بەرز نییە کلپەی
کەزاوی دوولۆیصەییادی قاتڵ
ئەئالاوەتە پێی شکاوی دڵ
بۆی ئەگونجاوەجۆری قادر بێ
جەفای فراوان، وەفای نادربێ
دەخیلم زووتربێرە دوا وە
ئەکەویە داوای بەهەردووپاوە

---

[١]) ب مەلاعبدالرحیمی(نجاری) نووسراوە، لە نامەیەکدا کە بۆ مەولەویی نووسیوە تیایدا باسی کاریگەری شێخەکەی مەولەوی ئەکا، مەولەویش بەم قەصیدەیە وەڵامی ئەداتەوە.

[٢] ئەجاری وەك ناوەبۆ گوندەکە هەروەهاش بەڕەمز دارتاشیش ئەگەیەنێ واتە: ئەی تەختەی خۆشەویستی تاش! ئەی ئەجاری دڵتەنگ ؟ ئەی گیرۆدەی داوی کلافەی تاریك و شەوە زەنگ.

[٣] ئەنگیزت، ف و گ : ئەنگێزەن. خێرت، ف، گ: خێزەن. بەڵام ئەوەی ع.م راستە.

[٤] هەی های ، گ: های های .

[٥] تۆڕدام، گ: تۆڕداو.

[٦]) ئەی،ف:ئەو

هەورامی(٣٣٨)

جەودماوەدەس بای ئیستیغناوە
لەرزی وەسەرتەڵ دار نەفاوە
سەروەنەت ببۆوەبار گەردەن
بوازی هەرسات ئاوات وەمەردە ن
ئە پەی ئەو رەویەی بەینەت دار بۆ
ئە پەی تۆیج وەمەرگ رستگار ی بۆ
ئەو سەبر، ئەو تاقەت ئەوتەوانای دەرد
ئەدیت خەرجم کەرد هیچ سوودش نەکەرد[٧]
ئیسەسۆچیای گەرمی دڵ سەردیم
سەودای سارای دەردبێ دەردیم
ئەرمەژەنەوەی خاس، وەرنە مزانوو
مەرگ پەرێ تۆیج مدۆ ئەزانوو

سۆرانی(٣٣٨)

پاشان بەگوڕی بای ئیستیغناوە
ئەلەرزی بەسەرداری فەناوە
سەرت لێئەبێ بەباری گەردەن
ئەخوازی هەرسات ئاوات بەمردن
ئەبۆ ئەو رەویەی وەفادارییە
ئەبۆتۆش مردن هۆی رزگارییە
ئەوسەبرو توانا من بوومبێ پشوو
ئەتدی خەرجم کرد هیچ سوودی نەبوو
ئێستا سووتاویگەرمی دڵ سەردم
گیرۆدەی سارای دەردی بێ دەردم
ئەزانم، باشە گوێ شلکەی لەنۆ
مردنیش بۆتۆ ئەدا لەئەژنۆ

هەورامی(٣٣٩)

تەژنەی گیان وەلەب سەودای سەبووری [١]
کەفتە بێم ئەگێج دەریاکەی دووری [٢]
دیم ئەشنەی فێنك سێراوی سەردا
شنۆی زیندەگیم ئاما وە بەردا [٣]
چێش(خضر) نامەی تۆش ئاوەردەوە
وەك رستگار بۆ ئیحیام کەردەوە [٤]

سۆرانی(٣٣٩)

تینووی گیان بەلێو شەیدای سەبووری
کەوتۆتە گێژی دەریاکەی دووری
دیم ئەشنەی نمی فێنکی لەسەردا
شنۆی ژیانەوەم زووهات بەبەردا
بۆ؟(خضر) نامەی تۆی هاوردەوە
رزگاربێ گیانمی زیندوو کردەوە

([٧]) هیچ سوودش ، فسب ع.م: مائیدەش،

[١] دوو دۆست و برادەری مەولەوی کە هەردووکیان پێکەوە ئەژین و دوورن لە مەلەوی یەوە. یەکێکیان بەرەزامەندیی ئەو تریان ئەڕوا بۆ سەفەرو لەوێ ئامێنێ، لەدواییدا هاوڕێکەی بەم سەفەرەی دڵتەنگ ئەبێ. بەم بۆنەیەوە نامەیەك ئەنووسێ بۆ مەولەوی و تیایدا داوای لێ ئەکا بچێ بۆلای، مەولەویش بەم پارچە هەڵبەستە جوابی ئەداتەوە.

[٢]من کەسەودای سەبووریم و گیانم لەسەر لێوە کەوتومەتە گێژی دەریای دووری.

[٣]دیم ئەشنەی شنەی فێنکی پڕنمی سەری هەڵداو پەیدا بوو، بەم شنەو ئەشنەیە ماڵی ئاوابێ شنەی ژیان و حەیاتم هاتەوە بەبەرمدا و ئەمردم.

یا وا پێم پەریم زایەڵەی زاریت
زگاری زامەت بێ دەوای کاریت
مزانوو، هام فەرد! پڕ شەرت وشۆنی
یارم دڵدارم، غەم خوارم تۆنی

پێم گەیی نامەی زایەڵەی زاریت
گیرۆدەی خەمی بێ دەوای کاریت
زانیومە هاورێ! خاوەن پەیمانی
خەم خۆرو یارمی و هەر میهرەبانی

هەورامی(٣٤٠)

بەڵام تۆیچ ئاخر رەنجت بەردەبێ
چەند جار ژار مار دووریت وەردەبێ
پەی چێش وستانێت ئەی مەهلەکەی سەخت
فتوای لوات دا لوا وەبێ وەخت [٥]
زوانت وەختێ ئیزنش تەڵەب کەرد
لاڵ کەی نمەبۆ ، چەنی (ئا) ش ئاوەرد؟ [٦]
چەم بێ پەی دینش بینایش کەم بی
گۆش بێ شنە فتش سەدای ماتەم بی
تەن بێ بارکێشیش خەستەی هیجران بی
دڵ بێ مەنزڵگەی مەیلش وێران بی

سۆرانی(٣٤٠)

بەڵام ئاخر تۆش رەنجت کێشاوە
چەن ژاری ماری دووریت نۆشاوە
بۆچ خستمتە نێو گەردەلوولی سەخت
ئیزنت دابڕوا ، پێش هاتنی وەخت
زوبانت کاتێ ئیزنی داواکرد
چۆن لاڵ نابێ ئەو ، چۆن (ئا) ی ئەداکرد
چاو بۆبینینی بینایی کەم بوو
گوێ بێ بیستنی سەدای ماتەم بوو
تەن بێ بارکێشی خەستەی هیجران بوو
دڵ بێ مەنزڵگەی مەیلی وێران بوو

هەورامی(٣٤١)

چ دادێ مرۆ خاکم وەسەربۆ
ئیسە تەمای من یازا یەڵەی تۆ [٧]
مەعلووم بی وەنەم حەسرەتت کێشان
پەی سەیرو صوحبەت صەفای دڵ رێشان [٨]

سۆرانی(٣٤١)

چ دادێ ئەدا خاکم بەسەر(بۆ)
ئێستا تەمای من ، یاگریانی تۆ
لێم روونە دڵت حەسرەتی کێشا
بۆ سەیرو صەفای ئەم وئەو ئێشا

---

[٤]بەڵگەیە بۆ پێش خۆی، واتە شنۆی زیندەگی هێنایەوە بۆم، چونکە خچری خۆش مژدە نامەی تۆی بۆ هێنام.

[٥]بۆ خۆت خستە مەهلەکەوەو فتوای ئیزنی هاوڕێکەت دا بڕوا؟

[٦]زبانت لاڵ نەبێ کەئەویارەت داوای ئیزنی لێ کردی تۆ چون(ئا)هات بەدەمدا وچووبۆ سەفەر و لە تۆ بڕا، لە بەیتەکانی دواوەدا مامۆستا عبدالکریم مدرس ووردەکاریەکی جوانی نووسیوە بۆ ڕوون کردنەوەی مەعنا و ضمیرە کانی، وەهەروەها بەڕێزیان ئاماژەی بۆکردووە بۆ جیاوازی نوسخەکان.

[٧]واتە خاکم بەسەر بێ ئێستا چ سودێکی هەیە: ئومێدو هیوای من، وەیازایەڵەو گریانی تۆ؟.

[٨]مەعلووم، ع.م: مزانوو.

هام رەفیقم دەرد ، هام صوحبەتم کۆس
ویم جەویم خاڵی ، مەوج مدەو جەدۆس
تانەو بەجەماڵ دڵ دەسەی پاڵەن
من سەیرم مەحاڵ ، صەفام بەتاڵەن
جەو بۆنۆ فەردم ئیستیفا بیزەن
دامەنەش لایەق ئەی پەراویزەن:

هاودەمی دەردوکەوتنی کۆستم
خۆم لەخۆم خاڵی وتیکەڵ بەدۆستم
تانەو بەجوانی نەنازێ وزاڵە
من سەیرم مەحاڵ ، صەفام بەتاڵە
بۆیە نەشعارم (ئیستیفا) بیزە
دامێنیە شیاو بەم پەراویزە

هەورامی(٣٤٢)

شێوە ئەر ئێدەن من کەردەنم سەیر
فام! خودا حافیز ، دین ! بنیش وەخەیر
تۆ سەرووش وەی سەیر صەفاو بەختەوە
من ویڵ ویڵ وەی زام سزای سەختەوە
تۆ هەر سات شادیت بێ ئەندازە بۆ
من هەر لاد دەردێ پەرێم تازە بۆ
تۆ وێنەی بولبول مەست هەوای گوڵ
من چون بایە قوش چۆڵ نەوای دڵ
پەرێ تۆ راحەت ، پەری من زامەت
هەردوو سەلامەت تارۆی قیامەت

سۆرانی(٣٤٢)

شێوە گەر وابێ من دیومە ئاوا
فام! خودا حافیز ، دینش ماڵئاوا
تۆسەرخۆش نابەم صەفاو بەختەوە
من ویڵ بەزامی سزای سەختەوە
تۆ هەردەم شادیت بێ ئەندازە بێ
منیش هەرکاتێ دەردم تازە بێ
تۆ وێنەی بولبول مەستی هەوای گوڵ
من وەك بایەقوش چۆڵ لەنەوای دڵ
بۆتۆ راحەتی ، بۆمن نەدامەت
هەردوو سەلامەت تاکو قیامەت

هەورامی(٣٤٣)

هەی هوو.. های چەندە ن نامان خەبەرێ [1]
تای تاقەت بریان نەسیم ! سەفەرێ
تاوەسەر بەرزان هەرد لەیلاخان
وەخزمەت سەرنیل بلند دەماخان [2]
نام ئەی زام سەخت جەتاڵی وارا
وەنەرم ئار وەلەفظ شیرین ویارا [3]

سۆرانی(٣٤٣)

هەی هوو .. دەمیکە نایە خەبەرێ
ئای تاقەت برا نەسیم ! سەفەرێ
تاسەر بەرزایی هەردی ئێلاخان
بەخزمەت گەورەی بلند دەماخان
ناوم بەنەحسی هاتە سەرزەمین
ناوی لابێنە بەلەفظی شیرین

---

[1] بۆ شێخ عەزیزی جانەوەرەیی نووسراوە کەهەمیشە بە(ئازین) ناوی ئەهێنێ.

[2] لەیلاخ: کوێستان. ناوە بۆ دەشتێکی فراوان و سارد لەڕۆژهەڵاتی شاری سنە.

واچەدیم مەو یەرد ساتی وەسالیٚ
موارا هەردەم حالی وەحالیٚ
گامەو یەرد ئەسەر هوون چەمەی چەم
تەکرار مەکەرد فەرد دیوانەکەی شەم

بلیٚ دیم ئەرۆی ساتی بەسالیٚ
ئەگۆڕا هەردەم حالی بۆحالیٚ
گا خوێن لەچاویا جاریٚ وەکو چەم
ئەیگوت فەردێکی دیوانەکەی شەم:

هەورامی(٣٤٤)

سەیر سەر بەرزان لەیلاخان کەردی
ئەی شەم (حەیفت کەرد من جەیادبەردی))
گامەوات دووریت درێغش نەکەرد
گەرمای گەرمیان کۆتایش ئاوەرد
بەلاٚم ئەنمەق دلٚ وەفەریام ئاوا
های یانەی سەردیی هەناسەش ئاوا
شەوان هام ڕازەن ، روان هاو مالٚەن
(قلب الا سد)م (قە وس) سارالٚەن
گامەوات ئازیز (ئای جەئەو گاریم
ئای (سبحان الله) جە ئینتیزاریم

سۆرانی(٣٤٤)

سەیری بەرزایی کوێستانانت کرد
ئەی شەم(حەیفت کرد منت لەیاد برد))
دووریت دەردێکە دەرمانی نییە
گەرمای گەرمێنیش پایانی نییە
بەلاٚم فریام کەوت دلٚ لەناکاوا
هەی مالی ساردیی هەناسەی ئاوا
هەموو شەوو رۆژ دا یم هاومالٚە
جەرگەی هاوینم (قەوس) ی سارالٚە
گا ئەیوت ئازیز (ئای لەبێزاریم
ئای پەنا بەخوا لە ئینتیزاریم

هەورامی(٣٤٥)

مژدە م بەلٚ بەیۆ ئاگا جەدەردا
نیگام وراستەن وەراگوزەردا
دلٚ وەتەمامی نییەن ئەجادا
خەریکەن ئەبەین خۆف و رجادا
داخۆم بەوەصلی لاو ئێمەوە
یاهەر وەهیجران تاوێمەوە

سۆرانی(٣٤٥)

لە پڕ بەلٚکو بیٚ مژدەم لەسەردا
نیگام دروو وە بەرا گوزەردا
خۆدلٚ تەواوی نییە لەجێدا
سەرقالٚە لەنێو ترس و ئومێدا
ئاخۆ بەوەصلی ئەو ئەم لاوێنیٚ؟
یاهەر بەدووری ئەو ئەم تاوێنیٚ

---

[٣] ع.م(وارا: باریو. ئار:بێنە. ویار: تێپەڕبوو.(وەیالایەق وپەسەند) ، واتە بەگفتێکی شیرینی وا کەبچیٚ بە دلٚدا، وەبەشێوەنێکی نەرم ناوی لەنەگبەتی یەوە بایوی منی لابەرە. ئەم بارینی ناوە ئیشارەتە بۆ ئەوە کە مەشهوورە(الاسماء تنزل من السماء) بەمەعنا ناو ئاسمانەوە ئەباریٚ و نیشانەی پاشەڕۆژی خاوەنەکەیەتی) مەبەستی ئەوەیە : منهەر لەئەزەلدا ناوێکی وا بووە بەچارەنووسم کە نیشانەی ئەم بەد بەختییەم بیٚ).

یەکزەی دەروون گرفتاریی ئەو

یەحاڵەت دەرد ئینتیزاریی ئەو

تەفصیلش وەسۆز حاڵی کەردم پێت

هەنی تۆزانی چەنی رەحم وێت

ئەمەکزەی دڵ گرفتاریی ئەو

ئەمەش ها دەردی ئینتزاریی ئەو

بەدرێژی و بەسۆز من تێم گەیانی

خاوەن ویژدانی تۆ خۆت ئەیزانی

هەورامی(٣٤٦)

ئەمەندە ن خەیاڵ فەردان کەردەنم [١]

فەردها ، بێ وەتەوق شی نەگەردەنم [٢]

ئەر فەلەك گەردش ئەدا لەرووی بەخت

ئەوستاش ئەوگێج گەردەلوول سەخت [٣]

ئارەزووی دیدار یارانم کەردەن

هەوای سەیرانم وەدڵ ئاوەردەن

بگێڵوون چەنی هام فەردان وەشاد

وەسەر بەرزاندا خەم بدەون وەباد

وەر کوشتاش جەداخ نەدیەنی یاران

چەند جار کوشتانیش ئیدیس چون جاران

سۆرانی(٣٤٦)

بۆ شیعر ئەماهەڵمەت بردنم

شیعر بوویە تەوق چوو لەگەردنم

گەر گەردی گەردوون ئەدا لەرووی بەخت

ئەی خستمە گێژی گەردەلوولی سەخت

ئارەزووی دینی کۆڕی یارانم

بەدڵ تامەزرۆی گەشت وسەیرانم

بگەڕێم بەشاد لێڵ هاو رازاندا

خەم بدەن بەبا لەسەر بەرزاندا

گەر بێ بمکوژێ ئەبینم یاران

چەن جار کوشتوومی ئەمیش چون جاران

هەورامی(٣٤٧)

دەخیلم خاڵۆ ! زەدەی زام سەخت

حاڵ شێو ێنەکەی (مەعدووم) ی بەد بەخت

راز رێزەی شەکەر ! شای شیرین رازان!

فتیلە پەی زام کەسێ مسازان

وەختێ دڵ وەتیر مەینەتان رێش بۆ

سۆرانی(٣٤٧)

دەخیلم خاڵۆ! زەدەی زامی سەخت

حاڵ شێو ێنەکەی (مەعدووم) ی بەد بەخت

رازت شیرینە وەستای رازانی

کەسێ کەزامی بکا دەرمانی

دڵ زەدەی تیر بێ و بشمێنێ زامی

---

[١] ئەم قەصیدەیە لای (ع)تەواوکەری قەصیدەی(٨١) لەم دیوانەدا ، واتە ئەم پارچەیەو پارچەی پێشوو وەکو(ع.م) ئەفەرموێ: مەولەوی لە بەغداوە بۆ ئەحمەد پریسیی نووسیوە.

[٢] مەولەوی! باوانەکەم ! بۆولەبەرچی تاقەتی دانانی شیعرت نەماوە، خۆتوی لوتکەنشین لەو شاعیرانە نیت کە خوا ئەفەرموێ:(یتبعهم الغاون وفی کل وادٍ یهیمون). ئەزانم لەم کاتەدا لەگیانی خۆت بێزاریت و حەسرەتی دووریی یاران لەدڵە بێگەردەکەتدا پەنگی خواردۆتەوە بۆ یەپشت ئەکەیتە شیعر وتن.

[٣] ئەگەر گەردوون گەردو تۆزی ئەدا لرووی بەختم ونەی هاوێشتمە گێژی گەردەلوولی سەخت و چەمەری ، بەدڵ ئارەزووی یانم لە دڵدایە..تاد.

جەودما تەماى سارێژيش پێش بۆ

خۆ جاى پەيكانان ژار وەردەكەى تۆ

تابەر پەڕەى دڵ پەى كەردەكەى تۆ

هەورامى (٣٤٨)

وەختێ فوارەى هووناوان پێشەن

زووخاو جۆش بدۆ ، ئانە سارێشەن

دەرگاى مەينەتان جاى نەدامەتە

ئاسۆريش ياد ئار رۆى قيامەتە

فتيلە پەى چێش ؟ رۆ وەيانەم رۆ

يەك جار داد لە ئيستيغناكەى تۆ

تۆ پێرت بازەم دڵ وەشيى دڵەن

غەم رەدەى زامان وەشيش موشكوڵەن

هەورامى(٣٤٩)

وەفاى چەرخ چەپ راس بێ تان وپۆن

جەفا بێ پايان، دەردەسەر بێ شۆن

بەدى نێكييەن ،نێكى بەد نامى

فاماشێتييەن ، شێتى پڕ فامى

سارا هيدايەت تاريك موينوون

راى نەجات يەكجار باريك موينوون

ئاڵەم نەى ئاسان ئاڵەم گرت نەوەر

شيشەى مەى ! پەمەت نەگۆش بەراوەر

جەتۆ: قەهقەهە ، جە پياڵە : مەى

جەساقى : هادەى ، جەنێمە : بابەى

هەورامى(٣٥٠)

مەڵلا جەكەثرەت لەوحش بۆسادە

مەنسووخ نەزانۆ حەلاڵى بادە

زاهيد مايەى هۆش هيچ نەمانۆ پێش

پاشان بيەوێ سارێژ بێ زامى

خۆ جێگاى تيرى ژاران خواردووى تۆ

دڵەى زام زەدەى كون كون كردووى تۆ

سۆرانى(٣٤٨)

وەختێ جامى دڵ خوێنى سەر ڕێژە

زووخى بجۆشێ ، ئەوە سارێژە

دەركى مەينەتى جێى نەدامەتە

ئاسۆريش يادى (رۆى) قيامەتە

پلیتە بۆچى ؟ رۆ بەماڵم رۆ

واوەيلا هاوار لەبێباكى تۆ

تۆ پێرت بەس بێ دڵ دانەوەى دڵ

زامێ ئاوابێ چابوونى موشكوڵ

سۆرانى(٣٤٩)

وەفاى چەرخى چەپ بێ تان وپۆيە

جەفا فراوان ژانى بێ شۆيە

خرا پەى چاكى و ، چاكەى بەد نامى

ژێرى شێتييەو شێتى پڕ فامى

دەشتى هيدايەت تاريك نەبينم

ڕێگاى رزگارى باريك نەبينم

ئالەم نەى ئاسا دنياى گرتەبەر

شووشەى مەى! پەموولەگوێت دەركەدەر

لەتۆ: پێكەنين، لە پياڵەش : مەى

لەنێمە : بابێ، لەساقى: هادەى

سۆرانى(٣٥٠)

لەبەر زۆريى خەڵك مەلا بێ حاڵ بێ

حەرامى بادە لەلاى حەلاڵ بێ

زاهير مايەى هۆش نەمێنێ هيچ بۆى

پەشێو بۆ تەقواش چون مێزەرەی وێش
من نەوون وەتەنگ نەفامییەوە
وێم بدەون وەدەس بەد نامییەوە
دێوانان ئاسا بجۆ شوونەوە
بەلا گەل چون مەی بنۆشنەوە
شەرارەی مەستی مەی بەر شۆم نەدڵ
وەو چراخەوە یاوون وەمەنزڵ

تەقوای پەشێو وەك مێزەرەی خۆی
خۆم دەم بەدەستی بەدنامییەوە
من نەبم بەتەنگ نەفامییەوە
دێوانە ئاسا خۆش خۆش بجۆشم
میحنەتان وەك مەی پەی پەی بنۆشم
بڵێسەی سستی سەرکەوێ لەدڵ
بەو چرایەوە بگەمە مەنزڵ

هەورامی(٣٥١)

ئاخ، چراخ! چ ئاخ؟ ئاخ پەی ئاخدارێ [1]
چون من خاتر خار خەمبار داخدارێ [2]
بشیامێ وەسەیر سەرسەراو چەمەن
جەئەو(چراخم) ئەو چەمەن چ مەن [3]
نالەمان کەردا چەنی بولبولان
چەنی نالەیێ؟ چون سفتە دڵان
تانە قەفەسدا مانمان نەفەسێ
ئەوان پەی گولان، ئێمە پەی کەسێ

سۆرانی(٣٥١)

ئاخ چراخ ! چ ئاخ؟ ئاخ بۆ ئاخدارێ
وەك من خار لە دڵ خەمبار داخدارێ
ئەچووین بۆ سەیری سەر سەراوچیمەن
لەئەو وەکو من : کوا خەم ؟ لەودیمەن
بولبولان ئاسا و هەوری بەهاران
چلۆن نالەیێ؟ وەك دڵ بیماران
تالەقەفەسدا مابێ نەفەسێ
ئەوان بۆ گولان، ئێمە بۆکەسێ

هەورامی(٣٥٢)

تەن وەئێش دەرد زامەتان خەستەن
فەلەك پای ئامام وەزنجیر بەستەن [1]

سۆرانی(٣٥٢)

بەئێشی زامان تەن لێ بۆتەوە
گەرد وون پێی چوونمی کردە کۆتەوە

---

[1] ئەم چوار بەیتەی نووسیوە بۆ چراخ ناوێك بەداخەوە نەمزانی کێیەو دانیشتوی کوێیە.

(٢- ٣) بشیامێ: بچوینایە.سەراو: سەرچاوەی ئاو وشە تاوان. چەمەن: چیمەن. چ مەن: وەکو من (وشەکە فارسی یە). چراخەم-چراخم) دیسانەوە وشەکە فارسی یە ، واتە ئیتر خەم بۆ؟ شوێنەکە زۆر خۆش و سەرنج راکێشە. ئەم چوار بەیتە لەهەندێ نوسخەدا بەشێکە لە قەصیدەیێکی ٢٠ بەیتی. سەیری (شارۆکەی محەمەدی عەلی قەرەداغی بکە لاپەرە٢٣٩ ، ئەم پیاوە بەتوانایە زیرەکانە بۆ ساغ کردنەوەی ڕەنجێکی باشی کێشاوەو زۆر تیایدا ماندووە بووە. خوای گەورە خۆی و خامەکەی بهێڵێ و لە هەموو گیرو گرفتێك دور بێت.

خەم زەدەی خەم کێش خەفەت بارەنان	خەم زەدەو خەم کێش خەمانە بارم
بەری جەیاوەر، دوور جەیارەنان [٢]	دوورم لە هاودەم بەری لەیارم
چە پگەرد هەرساتێ دەردی مدۆ پێم	چە پگەرد هەرساتێ دەردێ ئەدا پێم
رای ئامای قاصید ئازیز بەستەن لێم [٣]	رێی پەیکی ئازیز داخراوە لێم
وەشڵەهەر پەی تۆن هەی شادمانی!	موژدە بۆ تۆیە هەی شادمانی !
پەیك لەیل ئامای وەتو مزگانی [٤]	ئەوا پەیکی لەیل تەشریفی هانی
هەورامی(٣٥٣)	**سۆرانی (٣٥٣)**
تۆ پڵاخەی دووکەڵ هیجران دڵبەر [١]	چەرە دووکەڵی هیجرانی دولبەر
جەم بوگە وەك هەور لەرووی سەقفی سەر [٢]	جەم بوو وەکو هەور لەرووی سەقفی سەر
حاشا خۆ رەنگم هیچ نەماگە پێ	حاشا خۆ رەنگم هیچ نەماوە پێ
سەرم وەکو تاس دەنگی لێوەتێ [٣]	سەرم وەکو تاس دەنگی لێوەتێ
کەی کەم ئیستەکەم خوێناوئەکا شەست	زۆرم و هەمیشە خوێناو ئەکا شەست
لەدوو پلووسکەی چاو شۆڕاوگەی بەست [٤]	لەدو پلووسکەی چاو شۆڕاوگەی بەست
لافاو کووچەی جەستەی زوو خاڵی	لافاوی کووچەی جەستەی زووخاڵی
هەڕگا و هەستی هەرچی بوو ماڵی [٥]	قوڕاوی هەستی هەرچی بوو ماڵی

(١- ٤) ع.م :(.. مەولەوی لەگەڵ شوێندا واپێشان ئەدا کەئەو وشادمانی پەیوەندیان بەیەکەوە نییە، وەهەگیز یەك ناکەون، چونکە دوژمنی خوێنە خۆری یەکترین و خێری هەرکامیان شەڕی ئەویانە. لێرەشا ئەڵێ: من لەشم گرفتاری دەردی زەحمەتە، وەگەردوون پێی بەستووم ناتوانم بچم بۆلای یار، وەبەمەش دەسبەردارم نەبووە.رێی هاتنی فروستادەی ئەویشی لێ گرتووم کە بێت بۆلام، کەواتە ئەی شادمانی! هاتنی فروستادەی لەیل بۆلای تۆیە، چونکە ئەگەر بۆ لای من و دڵخۆشیش بەینمان ڕێك نییە.. دەسا مژدە بێ لێت و خۆشی لە خۆت.

[١]مەولەوی ئەم چوارینەیەی بەزبانی تاوەگۆزی یەوە وتووە کە زێدی خۆیەتی .

[٢] تۆپڵاخە: تۆپەڵ. بووگە: بووە

[٣]نەماگە: نەماوە. تاس : تەپڵ. تێ: دێ.

[٤] کەی کەم ئیستەکەم: (ع.م) :(جوملەیەکی خەڵکی ناوچەی تاوەگۆزە، بەکاری ئەهێنن بەمەعنای(هەمیشەوبەزۆری)..)

هەورامی(٣٥٤)

دەك فەڵەك! چون من دەردت كاری بۆ
زامت پڕ نەنێش نادیاری بۆ
جەفای نەو نەمام صەفات هۆركێشۆ
خاترت وەنێش حەسرەتان بێشۆ
ساتێ بێ خەم بی جەستەی جەفاكێش
ویارا وەشاد چەنی یار وێش [1]
وەخت بی لێلاویت بیگرۆچەمان
تائاخر دووریت وست نەبەیمان [2]

سۆرانی (٣٥٤)

گەردوون! دەك وەك من دەردت كاری بێ
زامت پڕ ئێشی نادیاری بێ
جەفای ئەونەمام صەفات هەڵكێشێ
دڵت بەدەردی حەسرەتان بێشێ
ساتێ بێ خەم بوو جەستەی دڵ برین
گونجاو بوو لەگەڵ یارانی دێرین
نزیك بوو كوێربی نە تما سەبووری
ئاخری سەپاندت جیایی و دووری

هەورامی(٣٥٥)

خەرامان ئامانە تۆی پەردەوە
نیقاب جە صەفحەی جەمین كەردەوە [1]
چیهرەی دڵەی زار خووی گەرمی پێدا
عەكسش هوەیدا منمانا تێدا [2]
باوەشێن مەكەرد ئەو صەفحەی بێگەرد
ئازكیش جەباد ئیحتیات مەكەرد
ئەتۆی ئاینەی جەمین چون گوڵ
كەم مەكەرد نم نم خووی روخسار دڵ

سۆرانی(٣٥٥)

خەرامان واهات لەتوێی پەردەوە
پەچەی لەتەختی رووی خۆی كردەوە
رووی دڵ ئارەقی گەرمی خۆی پێدا
بەڕوونی وێنەی خۆی نوان تێدا
باوەشێنیە كرد صەفحەی وەك نەبات
ئاسك بوو لەبا ئەی كرد ئیحتیات
ئەتۆی ئاوێنەی ڕوخساری وەك گوڵ
كەم ئەبوو نم نم ئارەقی رووی دڵ

هەورامی(٣٥٦)

سۆرانی (٣٥٦)

---

[٥] كووچە:كۆڵان. هەرگاو: قوڕاو. هەستی: بوون.

(١ – ٢) واتە ماوەێك بوو جەستەی پڕ لەئازارم ڕای ئەبوارد بەخۆشی وشادمانی لەگەڵ یاری خۆیدا، تۆش بەرامبەربە ئێمە ئەوندە حەسودو دڵڕەق بووی خەریك بوو چاوەكانت لێڵایان دابێت، وەهەروەها لەسەر ڕق و قین بەردەوام بووی و كۆڵت نەدا تا جیاییت خستە نێوانمانەوە.

[١] ئەو شۆخە بەلەنجەولار بەپەچەوە سەری هەڵدا و كەگەیشتە لای ئێمە پەردەو پەچەكەی لە تەختی رووی خۆی كردەوە. جەمین: ناوچەوان .

[٢] چیهرە: روومەت، رووخسار. دڵەی زار: دڵی كەساس، خووی: ئارەق. عەكسش: وێنەی. هوەیدا: ئاشكرا، دیار. واتە: ڕوخساری دڵە كەساسەكەم پلەی گەرمای سەركەوت وئارەقی كرد بە ڕخساری یار.

شەریك نالەی شەوان بێداریم!
مەلهەمەکەی ئێش زامان کاریم !
مەحرەم ! حەرەم، کەعبەی مەقصوودم!
رەهنومای طەریق! یاگەی سجوودم
وەمەرگت داریم خدێم زارییەن
رەفیقم نالەی شەو بێدارییەن
خەریکم نەگێج بەحر موشکوڵدا
هەر دەردەن مەیۆ مشیۆ وەدڵدا

هاوبەشی نالەی شەوی بێداریم!
مەلهەمی ئێشی زامانی کاریم!
ناشنای حەرەمی کەعبەی مەقصوودم!
رانومای ڕێگەی جێگەی سجوودم!
بەمەرگت ژینم هەمووی زارییە
هاودەمم نالەی شەو بێدارییە
وام لەناو گێژی دەریای مشکوڵدا
دەردە هەروا دێ دەچێ بەدڵدا

هەورامی(٣٥٧)

قوربان !ئەرچەندێ نامام وەلاتان
چەم روشن نەوی وەگەرد پاتان [1]
هەی ڕۆ نەوچان ئەو خەم پەروەردە
ئەلبەت مەیلمان ئەدڵ دەرکەردە
خەیر(وەڵڵا) تاگیان ئەتۆی قەفەس بۆ
کەم کەم نامۆ شۆی نامای ئەفەس بۆ [2]
حەیاتم وەمەیل بالای یارانەن
مەیلم هەرئەوەمەیل هەردە جارانەن

سۆرانی(٣٥٧)

قوربان ! هەرچەندێ ناتوومەلاتان
چاو ڕۆشن نەبوو بەگەردی پاتان
هەی ڕۆ قەد ئەڵێن ئەو زەدەی زامان
ئەما لە دڵیا هەڵبەت مەیلمان
ئەء، وەڵڵا تاگیان ئەتوێی قەفەس بێ
کەم کەم هاتوچۆی شنەی ئەفەس بێ
ژینم بەمەیلی بالای یارانە
مەیلم مەیلەکەی جاری جارانە

هەورامی(٣٥٨)

مەجنوونەکەی وێڵ شەیدای بالای تۆ
سەلام گیانا وەخاکپای تۆ
وێش جەتاو دەرد بار خەمان بەرد
جادەی مەینەت گرت ، وێڵ بی هەرد ئەو هەرد
دڵ ئەمیر شەن جەلات ئەسیرەن
چون تاوانکاران بەند زنجیرەن

سۆرانی(٣٥٨)

مەجنوونی وێڵی شەیدای بالای تۆ
سەلام ئەنێرێ بەخاك وپای تۆ
خۆی نایێ لەتاو ئازاران و دەرد
گرتی ڕێی مەینەت، وێڵی هەرداوهەرد
دڵ ئەمیریەتی و لەلات ئەسیرە
وەك تاوان کاران بەندی زنجیرە

---

[1] ئەر چەندێ. لەهەندێ نوسخەدا : ئەرچەندەن.
لەگۆڕینەکەدا لەجیاتی(نەهاتوو) (ناتوومە)م بەکار هێناوە.
[2] قەفەس: سنگ پالەش.

ئامان سەد ئامان خاس نیگاش دارە

ومرنە ئاروفتەن زوو مبۆ پارە

بپیارێزە باش ئەسیری زووتە

زوو دائەوەشێ چونکە پەڕپووتە

هەورامی(٣٥٩)

ئەوای ناڵەی دڵ وێنەی صەدای نەی

پیاڵەی زووخاو مەنۆشوو چون مەی

کەواو پارچەی جەرگ سینەی برێشتاو

رەحمەت بۆ، یەنەی ، یەمەی ، یەکەواو

هەر ئەساسێ هەن جەلام جەم بییەن

گەرمیی کزەی بەزم هیچش کەم نییەن

تەصدیعت کێشان صاحیب شەرت و شۆن!

چ ئیحتیاجێ وەی کەواو تۆن ؟

سۆرانی(٣٥٩)

ئەوای ناڵەی دڵ وێنەی صەدای نەی

جام جام زووخاوان ئەنۆشم وەك مەی

کەبابم جەرگی سینەی پڕ عەزاب

فەرموو هانێ نەی، هامەی، هاکەباب

چی ئەساس هەیە ، لەلام بووە جەم

گەرمی کزەی بەزم ، هیچی نیە کەم

زەحمەتت کێشا خاوەن شەرت شۆ!

چ پێویستێکم بەکەبابی تۆ؟

هەورامی (٣٦٠)

مامۆسای شیرین! شۆخ دیدە مەست! [1]

جەمەکتە بخانەی مەدرەسەی(الست) [2]

دیدەش مەکتەبیی قەدەر سزادا

نیم نیگاش تالیم طیفل قەزا دا [3]

سەرنوك موژەش مەکەردش تەقدیر

راستی پەی تیر تەدبیر تەقدیر [4]

تۆ پەی تەعلیمش ئەڕای جەختەنی

سۆرانی(٣٦٠)

مامۆستای شیرین ! شۆخی دیدە مەست

لەمەکتە بخانەی خوێندنگەی(الست)

دیدەی تلمیذی قەدەر سزادا

نیو نیگای دەرسی طیفلی قەزادا

سەرنووکی موژەی ئەهاتە تەقدیر

ئەخشەی ئەکێشا بۆ تیری تەقدیر

تۆ بۆ تەعلیمی لە هەوڵ و جەختی

---

[1](ع.م): مەولەوی قسە لەگەڵ مامۆستایەك ئەکا کە دەرسی بەشۆخێك وتووە)

(٢– ٥) ڕستەی(الست)ئاماژەیە بۆ ئایەتی (أَلَستُ بِرَبِكم قالوا بلیَ). (ع.م):(واتە : ئەی مامۆستای شیرین! ئەم شۆخە چاو مەستەکەتۆ دەرسی پێ ئەڵێیت، چاوی‌لەقوتابخانەی ڕۆژی ئەزەلدا سزای قوتابییەکی ئەدا کەقەدەرە وەتیلی چاوی منداڵی قەدەری فێرئەکرد کە چۆن تووشی خەڵك ببێت، وەنووکی برژانگی دەرسی ڕاست ڕۆیشتن و لانەدانی فێری تیری قەدەر ئاڕاستەکردن ئەکرد.. واتە: کەچی تۆ ئێستا خۆت ئەزیەت ئەدەی بۆ فێرکردنی، ئەڵبەت یاسەرسەختی یابەدبەختی، ئەگینا تۆ لەکوێ و دەرس وتنەوە بەیەکێکی والە کوێ؟)

ئەڵبەت یاسەرسەخت یابەد بەدبەختەنی [5]

هەڵبەت سەرسەرختی یا خۆ بەدبەختی

هەورامی (٣٦١)

نەواتم عەرعەر سەهەند پەروەردە [1]
باخەوانان داخ وەتۆی گڵ بەردە
خود نمایی لای بالاّ نەمامان
وێت لادەر ئامان پەریٚ تۆ ئامان
دیت شنۆی غیرەت دیدەکەم خێزا
ولگەکەی سەرشاخ زیندەگیت ڕێزا
خاس بی دەرگای خەم پەی وێت کەردەوە
دوولە تیمان بۆ هەرچیت بەردەوە

سۆرانی (٣٦١)

نەموت ئەی عەرعەر سەرەڕۆی سەر چڵ
باخەوان داخی تۆیان بردە گڵ
خۆ نواندن لای بالاّ نەمامان
نەشیاوە بۆتۆ، خۆلادە ئامان
دیت بای غیرەتی دیدەکەم هەڵچوو
گەڵای سەرچڵی ژینت وەری زوو
چا بوو دەرکی خەم لەخۆت کردەوە
دوولەتیمان بێ هەرچیت بردەوە

هەورامی(٣٦٢)

جوراب چون من زامان نەسرەفتە [1]
وەسەر پە نجەی پای ئیستغنای کەفتە
بەد بەختێ چون من تەن کەفتەی کۆیێ
یا خەیاڵ خامێ ئەبلەهـ چون تۆیێ
ئەو روتبەی نازك تۆوە دەروون بەرد
جەرووی گوستاخی تۆ ئارەزووت کەرد
لەپ وەتەمای دڵ چەند حەسرەتش بەرد
پێش ئاوڵە کەرد فرسەتش ئاوەرد

سۆرانی(٣٦٢)

گۆرەوی وەك من زامی نەسرەوتوو
بەسە رپە نجەی پێی بێ کەڵکی کەوتوو
بەدبەختێ وەك من تەن کەوتووی کۆیێ
یاخەیاڵ خاوێ، گێژی وەك تۆیێ
ئەو روتبە ناسکە بەدڵ کردت زوو
لە رووی گوستاخی کردت ئارەزوو
لێو بەتەمای دڵ چەند حەسرەتی برد
فرسەتی نەداو پێی تلۆقی کرد

هەورامی (٣٦٣)

ئازیزم! گەردەن بلوور بێگەرد

سۆرانی(٣٦٣)

ئازیزم! گەردن بلووری بێگەرد

---

[1] جوانیکی شۆخ وشەنگ و بالاّبەرز لای دار چنارێکدا رائەوەستێ، لەو کاتەدا بایەك بەتوندی ئەدا لەچنارەکە و هەندێ گەلاّی لێ ئەخاتە خوارێ و پەلوپۆی ئالۆز ئەکا، بەم بۆنەیەوە ئەم هەڵبەستە ئەهۆنێتەوە. سەیری(ع.م) بکە.

[1] لەبەر ئەوەی مناسبەی دانانی ئەم پارچەیە نازانین چییە و بەچی هۆیەکەوە وتراوە هەرچێنیك بە راڤەو لێکۆڵینەوەیەوە خەریك بین بێ سودە و کەڵکی نی یە. مامۆستا عبدالکریم مودەریس بەڕاو بۆچونی خۆی موناسبەی بۆ ئەدۆزێتەوە، بەلای منەوە ئەوبۆچوونەی ئەویش دورە لە واقیعەوە.

ئەمانەتی تۆو دڵەی پڕ جەدەرد
چون جە زێد وێش بییەن ئاوارە
غەریبەن قەدرش نیگا بدارە
فەرامۆش نەبۆ لادێ درەنگێ
صوبحێ وەتیر، شامێ خەدەنگێ

ئەمانەتی تۆو دڵەی پڕ لەدەرد
چونکە ئاوارەی وڵاتی خۆیە
نرخی ڕبگرە، خێرە ئامۆیە
مەیکە فەرامۆش کەمێ درەنگێ
صوبحێ بەتیرێ شەوێ خەدەنگێ

هەورامی (٣٦٤)

خەمە! فرسەتێ ساتێ وەبێ خەم
گەرد پالاکەش بیگروون وەچەم
چەرخ چەپ چەنیم راس بەستەن کەڵەک
مەر من سەنگم دان وەمینای فەڵەک
چە پگەرد نمازۆ ساتێ فەراغەت
ئەی خوا یاوەصڵ یامەرگ یاتاقەت

سۆرانی (٣٦٤)

خەمە! فرسەتێ لاچۆ لەناوا
گەردی پێڵاوی بێنم بەچاوا
چەرخی چەپ بۆ من زوو بەستی کەڵەک
وەك بەردم دا بێ لەشووشە فەڵەگ
چە پگەرد ناهێڵێ ساتێ فەراغەت
خوایە! یاوەصڵ، یامەرگ، یاتاقەت

هەورامی (٣٦٥)

خەیر بۆ هەم فەڵەک کام خەیاڵ کەردەن
دیسان من پەی شەڕ وەیاد ئاوەردەن
دیارەن ئەساس دووری مسازۆ
وەبالام کالای خەمان موازۆ
داخۆم دووی دووریی کێش هانە سەردا؟
دیسان من مدۆ وەرووی چەمەردا

سۆرانی (٣٦٥)

خێر بوو هەم گەردوون بۆ کام ئاشادی ؟
بۆکام دەردێ تر کەوتوومە یادی
زیاتر لەدووری لە من ئابوورێ
بەبالام کالای خەمان ئەدوورێ
ئاخۆ دووی دووریی کێی والەسەر دا
هەمدیسان ئەمدا بەرووی چەمەردا

هەورامی (٣٦٦)

شەنەفتم گیانم! بالا تول نەی!
ئیرادەت کەردەن چەنی خەستەت بەی
مەگەر پای تەدبیر بەدبەختی ڕێش بۆ
گیان هەوای صوبحەت جەستەکەم پێش بۆ
وەرنە شێتە وێم! دڵ وەشیی دڵەن
گیان جەتەن بەرشی ئاماش موشکوڵەن

سۆرانی (٣٦٦)

بیستوومە گیانە! بالاتوولی نەی !
ویستووتە لەگەڵ مندا سەفەرکەی
تەدبیر سامەگەر پێی بەدبەختی زام بێ
گیان لەگەڵ جەستەم ڕۆژێ هاو جام بێ
شێتە! بۆ دڵمە بۆ دڵ دانەوەی
گیان لەتەن دەرچوونییە هاتنەوەی

هەورامی(٣٦٧)

شنەفتم دووربا لەیل زوکا مشەن [١]
ریشوار بالآی ئەو نەمامشەن [٢]
هەنارەکەی دڵ پڕ جەدانەی نێش
پیشیای کوورەی نار عەشق وێش
بەمەودای موژگان سوراخش کەرۆ
وەگەرمی نیشان دەماخش دەرۆ [٣]

سۆرانی (٣٦٧)

بیستوومە دووربا لەیل زوکامیەتی
گیرۆدەی بالآی ئەونەمامیەتی
هەنارەکەی دڵ پڕ لە دانەی ئۆی
پیشاو بە ژێلەی پشکۆی عەشقی خۆی
بە موژەی تیژی کون کون کا چەرمی
بیدا بە لوتیا تاو تاو بەگەرمی

هەورامی(٣٦٨)

کام حاڵەت باروون وەسەرخامەدا؟
تەن چون تای نەیەن نەتۆی جامەدا
پێچیان بێ جان رەمەق رەمیدەم
سەرگەردان ئەگێج بەحرەین دیدەم

سۆرانی(٣٦٨)

کام حاڵەت بێنم بەسەر خامەدا؟
وەك تاڵە نەیە تەن لە(جامە) دا [١]
ئالاَ لەگیانی رەمەق نەمەندەم
سەرسام لە گێژی دوو دەریای دیدەم

هەورامی(٣٦٩)

کۆرپە ئەگریجان تووك تاوس تار
سەوزە کلاَفان چون رشتەی زەننار [١]
پەخش بییەن وەبان قورس قەمەردا

سۆرانی(٣٦٩)

کورپە ئەگریجەی پەڕی قاوس رەنگ
سەوزە کلاَفان وەك رشتەی فەرەنگ [١]
پەخشانە بەسەر رووی گۆی قەمەردا

---

[١] بۆ کەسێکی نووسیوە کەکیژێکی وەیا خوشکێکی تووشی هەلاَمەت بووە. دوورنییە ئەم پیاوە ئەحمەد بەگی پریسی بووبێ، چونکە خوشکێکی بەناوی لەیلاوە بووە و بە قسەی(ع.م) مەولەوی حەزی لێ کردووە.

[٢] ریشوار: گیرۆدە، گرفتار.

[٣] واتە : بەبرژانگی تیژی چەرمی هەنارەی دڵەکەم کون کون بکاو بەگەرمی بیدا بە لوتیا و هەڵمەکەی هەڵمژێت.

[١] تای نەی ع.م :(تاڵی دەزوو)

(١- ٣) واتە: ئەو شۆخانەی کە ئەگریجەکانیان تازە ڕواوە و وەکو پەڕی تاوس ڕەنگاو ڕەنگە، (ع.م): لە کلاَفەی لوول دراوی سەوزو زەنناری هۆنراوە ئەچێ: بەسەر تۆپی ڕووی خروجوانیا بلاَوبۆتەوە، وەتاوێك بەسەر برۆیا ئەکەوێ و تاوێکی تر بەسەر خاڵی ڕەشی ڕوویا.

[١] واتە: خامەکەت بێ مەیلیی منی نووسیوە، وەمنیش بەم بۆنەوە خەفەتباربووم هەناسەی وەك دووکەڵی ڕەش ئاوی لەچاوی گەردوون هێناو کردیە گریان. سەیری ع.م بکە.

گاوەرووی میحراو ، گاوە حەجەردا [٢]
هەرلادێ سەد جار دڵەی پڕ جەدەر
بەو زەننارەوە تەوافش مەکەرد [٣]

گابەرووی میحراب ، گابەحەجەردا
دڵەی پڕ دەردم هەرتاوێ سەد جار
تەوافی نەکرد بەو رشتەی زەننار

هەورامی(٣٧٠)

نامەی بێ مەیلیم خامەت رەقەم کەرد
دوودیم جەدیدەی فەڵەك ئاو ئاوەرد
من وبێ مەیلی چون واچی شەو رۆن
مەیلت نەدڵدا ، دڵ هەر جەلای تۆن
بێ چارە وەتای زوڵفت گیر بییەن
هانە پای تەلدا جواوش نییەن

سۆرانی(٣٧٠)

بێ مەیلیم گوایە خامەت درکانی
ئاهم لەگەردوون ئاوی دەرهانی
من وبێ مەیلی وەك شەوو(رۆ) یە
مەیلت لەدڵدا و، دڵیش لای تۆیە
بەتاتای زوڵفت ژینی فانییە
والە پای تەلدا وەلامی نییە

هەورامی(٣٧١)

هەوای (سەرساراڵ) وەخصووص وەتەن بۆ [١]
ئەرچی صەفای رۆح راحەتیی تەن بۆ [٢]
بەڵام دووریی تۆ یەند زۆر ئاوەردەن
دەردێ وەدەروون هام دەردان بەردەن
وەهەر جا تەشریف تۆ نەرزانییەن
هەردیدە پەی تۆ (هەزارکانی) یەن

سۆرانی(٣٧١)

هەوای (سەرساراڵ) تایبەت وەتەن بێ
گەرچی صەفای رۆح ، ئاسوودەی تەن بێ
بەڵام دووریی تۆ وازۆری هانی
دەردێکی وای دا بەهاو دەردانی
لەکوێ تەشریفی تۆ هەر زانییەن
هەر چاوی بۆتۆ (هەزار کانی) یە

هەورامی(٣٧٢)

هەرچەند وێم زەدەی بادەی فیراقم
وەدین دیدەت خەیلێ موشتاقم
بەڵام شیرینی جەلام تاڵییەن
جات خاڵی نەبۆ جاگەت خاڵییەن

سۆرانی(٣٧٢)

هەرچەند خۆم زەدی بادەی فیراقم
بۆدینی دیدەت گەلێ موشتاقم
بەڵام شیرینی لەلام تاڵییە
جێت خاڵی نەبێ جێگەت خاڵییە

---

[١] بۆ شێخ حسەینی گوندی (هەزارکانیان) ی ووتووە، کەوتۆتە ڕۆژئاوی شاری دیواندەرەوە لەکوردستانی ئێران.

(٢- ٤) هەوای (سەری ساڵ) بەتایبەت وەتەنیشت بێ هەرچەند صەفای ڕۆح و هۆی ئاسوودەیی بێت،بەڵام دووریت دەردێکی وای دا بە هاودەردانی تۆ لە کوێ دانیشی ئەو چاوە بۆتۆ(هەزارکانی) یە.

ئەر وەصڵەن دادم پەری فیراقەن
وەرهیجرەن پەی وەصڵ تاقەتم تاقەن

گەر وەصڵەداد مەلەترسی دووری
فەصلیش بێ ئەگریم من بۆ حضووری

هەورامی(٣٧٣)

دڵ پەند وەنایر دووری تۆ تاوان
ساراسەن کزەش وەلات ئەیاوان؟
وەی من پەی صەفای یاران هام دەم
ئای پەی ئەو سەیران ماردم و کەڵ ڕەم
یاران گردین شین وەتووناى تووندا
هەر خەیاڵ مەندەن ئەتۆی دەرووندا

سۆرانی(٣٧٣)

دڵ وابەکڵپەی دووری سووتا خۆ
ڕاستە هاکزەی ئەهاتە لای تۆ؟
وەی من بۆ صەفای یاران سەر تەڵ
ئای بۆ ئەو گەشتەی ئەو ماردم و کەڵ
یاران ڕۆیشتن بە تووناى تووندا
هەر خەیاڵ ماوە لەتوێی دەرووندا

هەورامی(٣٧٤)

چەم پەی فەرش پات بیناییش کەم بی
گۆش پەی مەشنەفتش صەدات ماتەم بی
تەن بێ بارکێشت خەستەی هیجران بی
دڵ بێ مەنزڵگەی مەیلت وێران بی
چ دادێ مدۆ – خاکم وەسەر بۆ-
ئیسە ئارەزووی لای ئاسانەی تۆ؟

سۆرانی(٣٧٤)

چاو بۆ فەرش پێت بینایی کەم بوو
گوێ بۆ ئەبوونی دەنگت ماتەم بوو
تەنم بێ بار کێش خەستەی هیجران بوو
دڵ بێ مەنزڵگەی مەیلت وێران بوو
چ دادێ ئەدا – خاکم بە سەر بێ-
ئێستا ئارەزووی خاکی بەردەر بێ

هەورامی(٣٧٥)

گوم بی چون خورشید ئەو ئە پرتەودا [1]
گوم بی ئەهل عیلم ئەشۆڵەی ئەودا [2]
ئارمەکەرد وەسەر دڵ سازا ئەدا
ئادربی جەناو هام رازا ئەدا [3]

سۆرانی(٣٧٥)

وەکو خۆر گوم بوو ئەو لە پڕ تەودا
زانایان گوم بوون لەتیشکی ئەودا
ئاگری پەخش کرد بەدڵ سازاندا
ئادر بوو لەناو کۆی هاورازاندا

---

(1) لەلاواندنەوەو مێژووی مردنی شێخ عەلی تەوێڵەییدا وتویەتی.

(2) پرتەو: ڕۆشنایی ، وشەکە فارسییە. شۆڵە: شوعلە، تیشك، ڕووناکی. واتە: شێخ عەلی وەکو ڕۆژ لە ڕۆشنایی و تیشکی خۆیدا گوم بوو، وەهەروەها ئەهل و دەستەی عیلم لە تیشکی ئەودا –وەکو ئەستێرەکان– گووم بوون.

بنویس وەهوو ناو دڵ نە پەڕەی جەرگ
(نادر شێخ عەلی) پەی تەئریخی مەرگ

تۆ بەخوێنی دڵ بنووسە لەجەرگ
(نادر شێخ علی) بۆ تاریخی مەرگ

هەورامی(٢٧٦)

جەستەی خەستەی خارسەودایی خەجڵ
باوەس بۆ تاکەی ئەی دڵ وەشیی دڵ
چە پگەرد فرسەت باز شانا مۆرەی نەرد
عومرێ بێ ئاما ویەرد گوزەر کەرد
زەحمەت خەلاص بی جەی دووری دەردە
ئەی هوو تابە یۆ عومر و یەردە

سۆرانی(٢٧٦)

جەستەی خەستەی خەم شەیدای خجڵ
بابەس بێ تاکەی دڵدانەوەی دڵ
گەردوونی هەل باس هەڵیدا نەردی
عومرێ بوهات و ڕۆیی چون گەردی
ڕزگاریت زەحمەت هەردووری بەشتە
ئەی هوو بێتەوە عومری گوزەشتە

هەورامی(٢٧٧)

وەختەن پیاڵەی دڵەی پڕ جەدەرد [1]
پڕ کەجەبادەی هەوای گەردەن زەرد [2]
چەنی گەرم ئەزم بەزم پڕ شادی
بو یاری وەرەغم ئەی دینای بادی [3]
دایم صەدای ناز سەودای گۆشت بۆ
سەد چون مەعدوومی فەرامۆشت بۆ [4]

سۆرانی(٢٧٧)

نزیك بوو جامی دڵەی پڕ لەدەرد
پڕ کەی لەبادەی عەشقی گەردن زەرد
بەگەرمی ئەزمی بەزمی پڕ شادی
رابوێری دژی ئەم دنیای بادی
دایم صەدای ناز شەیدای (گۆشت) بێ
سەد وەك مەعدوومی فەرامۆشت بێ

---

[٣] دڵ سازان: ئەوانەن کەدڵان سازئەکەن بۆ خواپەرستی، نادر: بێ هاوتا. واتە شێخ عەلی بەمردنەکەی ئاگری بەردایە دڵی خواپەرستان، چونکە لەناو هاوڕازانیدا بێ هاوتا بوو. ڕستەی(نادر شێخ عەلی) بە حسابی پیتی ئەبجەدی ئەکاتە(١٢٧٥-ك).

[١] ع.م (.. گلەیی لەدۆستێکی ئەکا کە نیشانەی کەوتنە خۆشی وبێ وەفایی بەرانبەربەم لێوە دیاری دابوو.)

(٢- ٤) مەولەوی ڕوونەکاتە خۆی و لەگەڵ خۆی ئەدوێ و ئەفەرموێ: خەریك بوو پیاڵەی پڕ لەدەردەکەت پڕکەی لەبادەی خۆشەویستیی گەردن زەرد، وەبەکوێرایی ئەم دنیا کۆتایە بە خۆشی و کامەرانی ڕابوێری، بەلام بەداخەوە ئەمەم بۆ هەڵنەسوڕا، ئنجا مەولەوی ڕوونەکاتە دۆستەکەی و ئەڵێ هەرچەند تۆ بەرانبەر بەمن بێ وەفابووی، بەلام من ئەپاڕێمەوە لەخوای گەورە کەتۆ هەمیشە سەدای نازوبەختەوەری ئاشنا بە گوێت و هەمیشە لەشادمانیدا بیت. ئیتر چش لەوە کەسەد مەعدووم فەرامۆش ئەکەیت. ڕەحمەت لە گۆڕت ئەی شاعیری نەزاکەت پەروەر! گلەیی یەکانت چەند بەسۆزوپاراون، چەند بەتین و بەهێزن.

هەورامی(٣٧٨)

گۆشەی سیامالْ هورداو دیاوە

چون مانگ نەگۆشەی هەوری سیاوە [١]

بەخودا قەسەم پاسەم ئومێدەن

(حور مقصورات فی الخیام) نێدەن [٢]

سۆرانی (٣٧٨)

گۆشەی رەشماڵی لاداو روانی

وەك مانگ لەگۆشەی هەوری قەترانی

ئومێدم وایە بەو خوایە كەمە

(حور مقصورات فی الخیام) ئەمە [٢]

هەورامی(٣٧٩)

دڵ ئەرچی شەماڵ قەدیمی یارەن

پەی شنۆی زەلان یار جەنزارەن [١]

بەلام كۆن تاقەت دین دڵدارم

ئەو (مەهچیهرە) سان من كەتان وارم

سۆرانی(٣٧٩)

شەماڵ لەگەڵ دڵ دەمێكە یارە

بۆشنەی بارەش یار لەنزارە

بەلام كوا تواناى دیتنی یارم

ئەو(مەهچیهرە) یە ومن كەتان وارم

هەورامی(٣٨٠)

هەرگا من پێكیان پەیكانی لەیل وام

بەبێ مەیلی لەیل وەتەن دوجەیل وام [١]

چ باك بەدیی بەد كارا نمەن؟

سۆرانی(٣٨٠)

هەركاتێ زەدەی تیری لەیل بم

لەبێ مەیلیی ئەو وەتەن دوجەیل بم

كەی پاكی بەدیی بەد كارا نمە؟

(١- ٢) پەنا بەخوا چ تەعبیرێكی وردو كاریگەرە، سەیری چۆن دەست پێ دەكاو چۆن كۆتایی پێ دێنێ: ئەو مەحبووبە دڵفرێنە گۆشەی ڕەش دەوارەكەی هەڵدایەوە وەكو مانگ لەگۆشەی هەوری ڕەشی قەترانییەوە سەیرێكی منی كرد، وەمنیش لە پەنای ئەو جوانی و شەنگییەیدا ئەتوانم سوێند بخۆم كەئەم ئایەتە پیرۆزە (حورٌ مقصورات..) مەبەستی ئەم شۆخە بوو بێت. الرحمان/ ئایەتی ٧٢.

[٢] بەم بەیتە مەولەوی كوردستان ئەكا بە بەهەشت و كیژەكانی بە (حورعین..) دائەنێ.

[١] مەولەوی ئەم دووبەیتە ئەنێرێ بۆژنی والی سنە كەناوی (مەهچیهرە) بووە. وادەرئەكەوێ ئم ژنە داوا ئەكا لە مەولەوی كەبچێ بۆلای وبیبینێ، مەولەویش لەبەر ئەو هۆیە كە خۆی ئەیڵێ ناچێ بۆلای ، چونكە ئەو شۆخە (مەهچیهرەیە- ڕوو وەك مانگ) و ئەمیش كەتانی لەبەردایە، ئەگەر بەرانبەری بوەستێ هەڵئەوەرێ و دائەڕزێ، وابلاوە قوماشی كەتان مانگە شەو لێی بدا یەكسەر دائەڕزێ و بەرگەی ناگرێ.

(١- ٢) كەمن پێكراوی تیری لەیلا بم ، وەبەبێ مەیلی لەیل شوێنەوارم كێوی دوجەیل بێ، هیچ باكم نییە لەبەدكاران و پەروام نییە لەتانەی ڕەخنەی ئەغیاران و بێگانەكان. ئەم دوو بەیتە لە دیوانەكەی ع.م دا نییە.

چ پەرەوای تانەی نەغیارا نمەن؟ [2]

هەورامی(٣٨١)

خەیاڵان شەو هیجرانان ڕۆ

قامەت خەم کەردەن چون چەمیلەی چۆ [1]

دڵ بییەن وەدار سەرکەل لای وەشت

چەمە ڕای واپێن ریشەش بی وەدشت

هەورامی (٣٨٢)

چەم پەی فەرش پات موژەش چون خاوەن

بەڵام چێش کەرۆچارەش نا چارەن [1]

چەنی تاوۆ تەرك پا بۆست کەردەن؟

سەوگەندش وەزوڵف سیای تۆ وەردەن [2]

هەورامی (٣٨٣)

داخۆ چەند وەدەس نازك نەوهاڵان

ئامۆ شۆت کەردەن پەی دڵی ماڵان [1]

ئیسە هاچون من پەشێو بیت بێ حاڵ

کەفتەنی نەخاك مەکەرات پاماڵ [2]

چ پەرەوای تانەی نەغیارا نمە؟

سۆرانی(٣٨١)

دووری و خەیاڵی ڕۆژو شەوانم

وێنەی خەڵفی تەڕ لەشیان چەمانم

دڵ وەك دارێکە لەلێوی کەنێ

چاوەڕێی بایە ریشەی هەڵکەنێ

سۆرانی(٣٨٢)

چاو بۆ فەرشی پێت موژەی وەك خارە

بەڵام بڵێ چی چاری نا چارە

چۆنی بو ئەلوێ ئەکاماچی پات؟

سوێندی خواردووە بەزوڵفی سیات

سۆرانی(٣٨٣)

ئاخۆ چەن بەدەس ناسك نەوهاڵان

کردووتە ئامشۆی ئاوجەرگەی ماڵان [1]

ئێستاوەکو من پەشێوو بێ حاڵ

کەوتووی دووی خاکی ،ئەتکەن پایە ماڵ [2]

(١- ٢) خەیاڵانی شەوو هیجرانی ڕۆژ وەکو دار پشتمیان چەماندووە، دڵیش وەکو داری سەر لوتکە وایە کەتاوی باران لێی دابێ، چاوەڕوانی بایێکە لێی بداوڕیشەی لەبن هەڵکێشێ.

(١- ٢) ڕەوانە بووچاوم بکەم بەفەر شی ڕێگات، چونکە برژانگی دڕکەو ئەچەقێ بەبن پێتا، بەڵام چاری ناچارە، چۆن ئەتوانێ واز بێنێ لە پێ ماچ کردنت؟ کە سوێندی خواردووە بەزوڵفە ڕەشەکانت.

(١ - ٢) ع.م :(قسە لەگەڵ گۆزە شکاوێك ئەکا)

(١- ٢) واتە : ئاخۆ چەند جاران بەدەستی جوانان و نەوڕسان هات و چووی ماڵانت کردووە ، وەئێستا وەکو من شکاوێت و پەشێوو بێ حاڵ لەکەلاوەکاندا فڕێ دراوی و پێ شێلت دەکەن. هەزار ڕەحمەت لە گۆڕت بۆ ووتەی جوان و پەسەندت.

هەورامی(٣٨٤)

تاتەوانام بی شەو بێداریم کەرد [١]

پەرێ نۆشای جام بێ قەراریم کەرد

وێت واتەن هەرکەس شەوان بێدار بۆ

مشیۆ مەست زەوق بادەی مە یخار بۆ [٢]

سۆرانی (٣٨٤)

من تاتوانیم شەو بێداریم کرد

بۆ نۆشینی مەی بێ قەراریم کرد

تۆخۆت فەرمووتە کێ شەو بێداربێ؟

نەبێ سەرخۆشی زەوقی خوماربێ

هەورامی(٣٨٥)

جەبێ کەسی وێم تۆم کەردەن وەکەس

نەوەکەس شیای نەوەنیمە کەس [١]

سەرجەراستی کەردەنم طو فەیل

من مەجنوون تۆم تۆم کەردەن وە لەیل

سۆرانی(٣٨٥)

لەبێ کەسی خۆم من تۆم کرد بەکەس

نەبەکەس شیای نەبەنیوە کەس

دڵەکەم بۆتۆ مەیلی بێ شۆیە

من مەجنوونی تۆ ، لەیلم هەرتۆیە

هەورامی(٣٨٦)

پەی کەسێ خاسەن هەوای سەیر باخ

ماسیوای مەعشووق نەبۆش ئاخ وداخ [١]

من جفت مەعشووق دەرد هام رازمەن

چون باز سەرچڵ وادەی بازمەن [٢]

سۆرانی(٣٨٦)

بۆکەسێ باشە نیازی سەیری باخ

بێجگە لە مەعشووق نەیبێ ئاخ وداخ

من جووتی عەشقی دەردم خەم لەدڵ

وادەی رفینمە وەك بازی سەرچڵ

(١- ٢) واتە گەنج و بەتوانا بووم شەو بێداری و شەو نخونیم ئەکێشاو بۆ نۆشین و خواردنەوەی مەی بێقەراری بێ ئارامیم بەخۆمەوە ئەبینی، خوای گەورە! تۆ خۆت فەرموتە هەرکەس شەوان بێدار بێ ئەنجامەکەی ئەوەیە ئەشێ مەستی بادەی لەقای من بێ . ع.م : ئەفەرموێ : خار بەمەعنای پڕهاتووە. لەفەرهەنگە فارسیەکاندا بەم شێوەیە ڕوون کراوەتەوە: میخوار شەراب خوار.بادە خوار. منیش (مەی خوار)م بەخومار تەعبیر کردووە.

(١- ٢) مەولەوی ئەیەوێ سپڵەیی بداتە پاڵ دۆستێکی و ئەفەرموێ:(لەبێکەسی خۆم..تاد) بەڵام وەفاداری و فیداکاری بەتەنیا بۆ منە، هەرلەکۆنەوە من مل کەچ بووم بۆتۆ ، وەئێستاش هەروەك جاران من مەجنوونی تۆم تۆش لەیلی منی.

(١ ٢)سەیر کردنی سەیرانگاکان و باخ و گوڵزاران بۆ کەسێك باشە جگە لەمەعشوق ئاخ و داخێکی تری نەبێ، بەڵام منێکی کەساس کەهاو جووت و هاورازی مەعشووقی دەرد و خەفەتم.. چیمەلەسەیری باخ و باخات؟

هەورامی(٣٨٧)	سۆرانی(٣٨٧)
پەیخام باڵای خەمیارەکەی تۆ	پەیامی باڵای خەم خوارەکەی تۆ
خەمیای حەڵقە گۆشوارەکەی تۆ [1]	چەماوەی حەڵقەی گوارەکەی تۆ
چەند وەسەر گۆشی و وەگۆشت ئاوەرد	چەند دای بەگوێتدا ئەو بە نیهانی
چون بەد بەخت بیم تۆگۆشت نەکەرد	بەد بەختی من بوو تۆ گوێت نەهانی

هەورامی(٣٨٨)	سۆرانی(٣٨٨)
خاڵۆ خاڵۆ تەن کەم واچە خاڵۆ	خاڵۆ خاڵۆتە کەم بلێ خاڵۆ

(١- ٢) ع.م لەم بەیتەدا وشەی (خەمبارەکە) ی نوسیوە،وەلەتوێژینەوەکەیدا نووسیویەتی خەمیا: چەمیوە.)وەمەعناکەشی ئاوا نووسیوە:(راسپێری یەکەی منی خەفەتباری تۆ و چەماوەی ئەڵقەی گوارەکەت، چەند جار بەچپە درا بەگوێتدا، بەڵام چونکە من بەد بەخت بووم تۆ گوێت نەدایە .)

بەبۆچونی ع.م بێ ئەبێ نیوە بەیتەکە ئاوا بنووسرێت:(پەیغام باڵای خەم یارەکەی تۆ) واتە پەیامی باڵای چەماوەی دۆستەکەت کەمنم ، کەچەماوەییەکەی وەکو چەماوەی گوارەکەی تۆیە.

ع.م : ئەفەرموێ :(مەولەوی پێش مارەکردنی عەنبەر خاتوونی خێزانی ، چووە ماڵی باوکی تا چاوی پێ بکەوێ بزانێ ئاخۆ دڵی ئەیگرێ یا نە. لەوێ داوای ئاوو دۆیەك ئەکا لەعەنبەر خان تابەو بیانووەوە بیبینێ، عەنبەر خان کە ئاوو دۆکەی ئەداتە دەست پێی ئەڵێ (فەرموو خاڵۆ!) ئەمیش بەو مناسەبەتەوە ئەم دوو شیعرە ئەڵێ.) واتە پێی ناخۆش بووە کە پێی ووتووە خاڵۆ.

بەبیرو بڕوای من مناسەبەکەی ع.م لەسەرچاوەیەکی باوەڕ پێکراوەوە نەیهێناوە ، لە مەفهووم و ناوەرۆکی دوو بەیتەکەوە دای ڕشتووە .

ئەگەر بڕوانینە ئەزاکەت و ئەزاهەتی مەولەوی ئەئەم دوو بەیتە و ئەپێنج بەیتی (ئەئاهینگەری... ئارۆ.. تاد) ل: ٤٤٤ هیچ پەیوەندیان بەسروشتی پاك و بێگەردی مەولەوی یەوە نییە، هەموو سەرپاکی دیوانەکەی و هەموو هۆنراوە ئاینییەکانی بگەڕێی نموونەیەکی وا هەڵماڵراو وەکشوف نەهاتووە بەنووکی خامەکەیدا، وەلەلایەکی کەشەوە بەعورفی کوردەواری مەرج نییە وشەی (خاڵۆ-خاڵە) بۆ پیاوی پیر وە یا بۆ بێگانە بەکار بهێنرێت، زۆرجار بۆ کوڕی گەنج و منداڵ .. بەمانای تەحبیب و خۆشەویستی بەزاردا تێ ئەپەڕێت.

لەڕوونکردنەوەکەی (ع.م) دا تەعبیرێکیبە ڕێزیان سەرنجم ڕائەکێشێ ، ئەم زاتە بۆ یەکەمین جارە لەجیاتی وشەی عەنبەرخاتوون وشەی عەنبەرخان بەکار بێنێ و بینووسێت.

دەربارەی ئەم دوو ئەدەبە مەکشوفە لەو دوو پارچەیەدا مامۆستا ئیبراهیمی ستوودەی کوردستانی لە دیدارێکدا ئەوەی دا بەگوێمدا کەئەم دوو پارچەیە -هەرچەند لەیەکێکیاندا وشەی مەعدووم هاتووە- لەوە ناچێت لەقەریحەی مەولەوییەوە هەڵقوڵابێت.

خالۆ دەم وەبان خالاّنت مالۆ
شەرت بۆ من جەداخ خالۆ خالۆی تۆ
ونِم کەروو وەکوڕ چوارده سالەی تۆ

خالۆ لێو وەبان خالانتا مالۆ
شەرتە لەداخی خالۆ خالۆی تۆ
خۆم بکەم بەکوڕەکەی چواردەسالەی نۆ

هەورامی (۳۸۹)

خەیلێوەن خەریك زاکەی زەحمەتم
بەلکو وەرا بۆ بەر شۆ عوسرەتم
فەلەك وەبەختم مەکەس مکیانۆ
وەراکەی رەحمەت هەمدیس مریانۆ

سۆرانی (۳۸۹)

دەمێکە خولیای زاکەی زەحمەتم
بەلکو بەرێ بێ لاچێ خەفەتم
گەردوون لەبەختم دێنێ مەگەزێ
ئەنیشێتەوەو رێ ئەکا بەزێ

هەورامی(۳۹۰)

یار وەفا دار شەرت و بەین بێ شۆ
چون نور دیدەی مەعدوومی مەبۆ [1]
وەختێ بەندەی وێش بێ حالْ وەچەم دی
ئەسرین وەچەمدا رێزاو پەشێو بی [2]

سۆرانی (۳۹۰)

یارێ کەوەفای پڕ بەرووبووم بێ
دەبێ وەك نوور ی دیدەی مەعدووم بێ
کەبەندەی خۆی دی پەست و پەسێو بوو
ئەشکی بەچاودا رێژاو پەشێو بوو

هەورامی(۳۹۱)

خاك وەدەس زۆر زنجیرم کەردەن
یاد هام رازان جەیادم بەردەن [1]
هاو قەد خاك وسەنگ وەجەستەم بارەن
ئەراگەی جواب ئەجای گفتارەن

سۆرانی(۳۹۱)

خاك بەدەستی زۆرزنجیری کردم
یادی یارانی والەبیر بردم
قورسی بەردو گلْ والەمن بارە
ئەرێی وەلاّمە، ئەجێی گفتارە

بەلگەیەکی کەش بۆ ڕاوبۆچونەکەی من ئەوەیە ئەم دوو پارچەیە لەدیوانەکەی میرزا یەحیای کوردستانیدا نییە، کە کۆنترین نوسخەی دیوانی مەولەوی یە.

(۱- ۲) یارێ کە خاوەن وەفا بێ وەکو دیدەی مەعدوومە، ئەم یارە کەمنی بەندەی خۆی دی بەپەرێشانی لەحەسرەتدا ئەوەندە فرمێسکی سوێرو گەرمی هەلرشت خێرا پەشێوو نا بینا بوو .

(۱- ۲) وەلاّمی دۆستێکە گلەیی لێ ئەکا کەناچێ بۆ لای،مەولەویش وەلاّمی ئەداتەوەو ئەلێ: خاك بەدەستی زۆر کۆتی کردووم، ئەوەتە خاك و بەرد بەقەدەر بالاّی خۆم گیرۆدەی کردووم، لەبەر ئەوە یادی یارانمە لەبیر بردۆتەوە، ئەرێگەی وەلاّمم هەیەو ئەکاتم هەیە بۆوەلاّم دانەوەی . مەولەوی خۆی شوبهاندووە بەئینسانی مردوو. سەیری ع.م بکە.

هەورامی(٣٩٢)

ئارەزووی ئامای مەرگ وێت کەردن [1]

گۆیا خەلا صیت وەدڵ ئاوەردەن [2]

ئەی پەی تۆنەبۆخاڵۆکەی گیانی!

چەند بۆ پرووز بۆتۆ هەربمانی [3]

سۆرانی(٣٩٢)

ئارەزووی مەرگی خۆتت خواستبوو

گوایە رزگاریت بەدڵ ویستبوو

خاڵۆکەی گیانی ! نەبێ و نەیبینی

چەن بۆ کرووز بێ تۆ هەربمێنێ

هەورامی(٣٩٣)

باڵای ئاڵای شەنگ سەدبەلای پێوەن

دووکانچەی شادی دەردینان شێوەن

دڵ مەدۆ وەدەم نێش نێشەوە

بی وەقەزای سەخت دیدەی وێشەوە

سۆرانی (٣٩٣)

باڵای ئاڵای شەنگ سەد بەلای هانی،

شێوانی شادی دەردە دارانی [1]

دڵ ئەدا بەدەم نێش ونۆیەوە

بوویە قەزای سەخت دیرەی خۆیەوە

---

[1] گ: وەڵامی مەعدووم بۆ خاڵۆی کۆماسی. وەئەمەش دەقی نامەکەی خاڵۆی کۆماسی یە(ع.م) ئاماژەی نەکردووە بۆ مناسەبەکەی:

ئەر بۆ پرووزێ وەمەلاڵەوە

یاوا وەلای تۆ وشەماڵەوە

ئانە بۆ پرووز سفتەیجەرگمەن

مەعلوومەن –مەعدووم! وادەی مەرگمەن).

(٢– ٣) واتە ئارەزووی مردنی خۆت کردبوو ، بەڵام خاڵۆکەم! یاخوا تۆ هەربمێنی و مردنی نەبینی.

(١– ٢) بە بۆچوونی من بۆگەنجێکی شۆخ و شەنگ نووسراوە کەلەوپەڕی ئاسکی و نەزاکەتدا بووە، جائەم شۆخە بەهەرهۆێیك بوو بێ پشتی شکاوەو جەستە بێگەردەکەیجارانی نەماوە ، واتە: ئەوشۆخە .. کەخاوەنی سەدبەلا بوو، بەو جوانییەی بازاڕی دەردەدارانی شێواندبوو، وەسەدان دڵی ئەدا بەنووکی تیژی خۆشەویستیی خۆیەوە، وەلەئەنجامدا ئەو ئاسکی و جوانییەی نەماو بوویە قەزای سەختی دیدەی خۆیەوەوبازاڕی جوانییەکەی تێك شکا.سەرەتا بەیتی نیوەی یەکەمی بەیتی دووەم بەلای(ع.م) (دڵ) نووسراوە. وەلە(ف)دا بەم شێوەیە هاتووە:(کل) ،وە ع.م ئەفەرموێ :(لەهەندێ نوسخەدا لەجیاتی (دڵ) نووسراوە:(کوڵ) واتە کوڵ ئەدا) وەلەسەر ئەم کێش و وەزنە خاڵۆی کۆماسی وتوویەتی:

ئەو تووڵ قامەت قیامەت خێزەن

وەڵگ شاخ شەوق دەردینان ڕێزەن

تاف صاف ناز زۆر ئاوەردەن ێش

خەمەن چون قامەت خەمبارەکەی وێش

(ع.م) ڕافەی ئەم دوو بەیتەی کردووە. ل:٨٣.

هەورامی(٣٩٤)

ئاخ پەی خەڵوەتیٚ بریام وەبیٚ خەم [1]

سیوای تۆ دیدەم! کەس نەدیام وەچەم [2]

دڵ پەی دیدەنت کام خەڵوەت سازۆ؟

کوێی دیدەبچەم بیٚ مەردم نمارۆ [3]

سۆرانی(٣٩٤)

ئاخ بۆخەڵوەتیٚ ئەم بینی بیٚ خەم

کەسم نەدیاییٚ (سیوا) ی تۆدیدەم!

دڵ بۆدیدەنی کام خەڵوەت خوازیٚ؟

توێی دیدەشم بیٚ مەردوم ناسازیٚ

هەورامی(٣٩٥)

ئازیز ! وەس بووزەم ئەگێجل وەخەم

وەس چون بینایی پەنهان بەرنەچەم

وەختیٚ جەوەصلیش هەردڵم ڕێش بۆ

مشێۆ وەصڵ و فەصڵ فەرقشان چێش بۆ؟

سۆرانی(٣٩٦)

ئازیز بەس بمخەناو خەم و خوێناو [1]

بەس وەك بینایی پەنهان بەلەچاو [2]

گەر کاتی وەصلیش دڵ پڕ بیٚ لەخوێن

نزیکی و دووری کامیان دێن بابێن

هەورامی (٣٩٧)

بکیانە پەیکیٚ وەپاڕانەوە [1]

پەی کیٚ ؟ پەی مەجنوون بیارانەوە

سۆرانی(٣٩٧)

بنێرە پەیکیٚ بپاڕێتەوە

بۆکیٚ . بۆمەجنوون بیگێڕێتەوە

---

[1] لەژێر پەردەی وەیالەڕوانگەی(تصوف)ەوە قسە لەگەڵ خودای گەورە ئەکا.

[2] خۆزگە بۆخوڵوەتێك ئەخوازیٚ کەغەیری خوای گەورەی تیانەبیٚ، واتە بەیەگجاری پەیوەندیم بەهەستییەوە نەئەما.

[3] (ع.م) ئەفەرمویٚ: وشەی(مەردم) بەمەعنا بیبیلەی چاوە. بەمەرجێك لە هیچ فەرهەنگێکدا نەهاتووە کەمەردم بەم مەعنایەبیٚ. ئەوەی بەمەعنا بیبیلەی چاوە وشەی(مەردمەك) ەنەك مەردم. کەواتە(مەردم) لەبەیتەکەدا بەمانا(خەڵك) ەوبەس.

[1] دورر نییە کەکاتی کوێر بوونیدا ئەم دووبەیتەی داڕشتبێت.

(٢- ٣) ئەیەویٚ بڵیٚ: ئازیز! ئاشکرایە تۆ بۆمن وەك بینایی چاوانمی، وەبیناییشم جارجاریٚ لەچاو پەنهان وگوم ئەبیٚ، تۆش بەهەمان شێوە ئازیزەکەم! لەکاتێکدا کەوەصڵ ئاسانە دیار نیت و ئێش و ئێش ئەگەیەنی بەدڵم، کەوات ئەشیٚ فەصڵ ووەصڵ یانزیکی و دووری فەرق و جیاوازییان چی بیٚ. خوێنەری ئازیز! مەعنای ئەم دوو بەیتە ئاسان نییەو بیری وردی ئەویٚ.

[1] شێخی ضیاءالدین لەشێخی بهاء الدینی برای ئەتۆریٚ و بەرەومەریوان ئەڕوا، مەولەویش بەمەگەڵیٚ نیگەران ئەبیٚ و بەم دووبەیتە هانی بهاءالدین ئەدا بینێریٚ بەدوایدا و بیگێڕێتەوە، بۆئەوەی باس و خواسیان بەشاراندا نەڕژێتەوە.

لەنێوان -پەیلیٚ و پەی کیٚ- کەبە ئیملای کۆن بەم شێوەیە نووسراوە(پەیکیٚ- پەیکیٚ) جیناس هەیە . سەیری ع.م بکە.

ما یەی بیٚ مەیلیت بشارانەوە	مایەی بیٚ مەیلیت بشاریٚتەوە
باباست نەشۆ بەشارانەوە	لەشاران باستان نەزریٚتەوە
هەورامی (٣٩٨)	**سۆرانی(٣٩٨)**
تەرسوون ئەربەدمن رەقیب دڵ سەرد	ئەترسم جەستەی رەقیبی دڵ سەرد
بکەرۆش وەخاك گەردش چە پگەرد	زوو بیکا بەخۆڵ گەردشی چە پگەرد [1]
وەخت تەماشای ئەو بەرگوزیدەم	کاتیٚ تەماشای ئەو هەڵبژاردەم
شەماڵ بشانۆ گەردش نەدیدەم	شەماڵ تۆزەکەی بەریٚ بۆدیدەم [2]
هەورامی(٣٩٩)	**سۆرانی (٣٩٩)**
تادڵ وەتەمای ئەو ترفە ترفەن	تادڵ تەمای بیٚ بەو ترفە ترفە
(نەحو) م هەر مەحومن(صەرف) م بیٚ صەرفەن [1]	(نەحو) م هەر مەحو،(صەرف) م بیٚ صەرفە
موتالەعەی خاڵ لەیلم کافییەن	موتالاًی خالی لەیلام کافییە
دیدەش کافییەن، بالاًش وافییەن (٢)	بەسمە دیدەی و بالاًی وافییە
هەورامی(٤٠٠)	**سۆرانی(٤٠٠)**
سەروەبان عەین عەینم خەم وەردمن	سەرم تائەژنۆم دانەوانەوە
هوون ون چەشمەی عەین نەعەین سەرکەردمن	تاڤگەی خویٚن هەڵسا لەچاوانەوە [1]

(١-٢) لەم دوو بەیتەدا شاعیری ئەمر باسی کڵۆڵی و کەساسی خۆی ئەکا، کەبەخواست و ئارەزووی خۆی بۆی هەڵئەسوڕیٚ لەگەڵ یارە هەڵبژاردەکەیدا بەخۆشی و ئاسایش ڕۆژگار بەسەر بەریٚت. واتە : ئەگەر بیٚتو سوڕی گەردوونی چەپگەرد جەستەی ڕەقیبی بەدکارو دڵ ڕەق بکا بەخاك و تۆز، لەوەئەترسم شەماڵ ئەو تۆزو خۆڵە بکا بە چاوماو کویٚرم بکاو ڕوخساری یار نەبینم.

١٦٢ هەورامی

(١- ٢) لای ع.م بەلایتی یەکەم لەتاکە کاندایە ، لای ف و گ هەردوو بەیتەکە پیٚکەوەنوو سراون ئەحمەدپرسی واتە ع.م :((واتە تادڵ بەتەمای شەو ق و بریسکەی روخساری یاربیٚ ، نەکەڵك لەخویٚندی عیلمی صەرفم قازانجی ئەبیٚ .)). موتالاًی خالی لەیلم کافییەو دیدەو بالاًکەشی بەسە بۆ من ، واتە ئیتر چییمە لە عیلمی صەرف و مەحو ؟.

٤٠٠سۆرانی

(١-٢) واتە بەهۆی زۆریی خەم و مەینەتەوەهیٚندە چاوم بیٚ نوور بووەو ڕۆشناییبیان تیانەماوە، هەموو کاتی ژیانم وەك تاریکە شەوە ، خەریکە هەشت رکاتەکەی نیوەڕۆو عەسرم نەکەم ، چونکە ئەم دوو نویٚژە کەوتوونەتە ڕۆژو منیش ڕۆژم نەماوەو لەتاریکیدا ئەژیم .

یەند دەردو ئاهم عەین کەردەن بێ نوور
وەختەن هەشت کەم بۆ نە پە نجەی مەشهوور

بەدەردو بەخەم هێندە چاو بێ نوور
وەختە هەشت کەم بێ لە پێنجی مەشهوور [2]

هەورامی(٤٠١)

گێج ئالانیی هابە دۆشەوە
وەقولاب چەنگ ئاهیر نۆشەوە [1]
دوو ئەبرۆی سیای موژان چرپیدە
ئەرای بەندەکیش قەترانی دیدە [2]

سۆرانی (٤٠١)

بەسەر شانیەوە ئەڵقەی ماری سڕ
چون چەوتی قولاپی کوورەی پڕ لەگڕ
بۆ برۆی رەشی پڕو چڕی خۆی
قەترانی دیدەم بووە بەندە بۆی

هەورامی (٤٠٢)

گەرمی کوورەی مەیل قەیس چۆڵ گەردەن
تەء ئێر ئەتۆی دڵ لەیلێ ئاوەردەن [1]
بەدڵ لەتاو رەقیب وەدەرد مەشهوورەن
وەرنە دەردو لەیل هەی ئەیەك دوورەن [2]

سۆرانی(٤٠٢)

(قەیس) ی چیای چۆڵ بەکوورەی مەیلی
کاری کردۆتە سەر دڵی لەیلی
لەترسی رەقیب بەدەرد مەشهوورەن
ئەینا لە لەیلێ ئەو دەردە دوورە

٤٠١هەورامی

(١-٢) زووڵفی چوانرووە بەماری ڕەشی سڕی لەخۆ ئالاو . قولاپی چەنگ: قولاپی خواری نووك تیژ ، واتە ئەو زوڵفەی وەك و قولاپی سوورەوە بووی ناو کوورەی ئاگرگیر کردووە لەجەرگ و دڵ . وە برۆی ڕەشی برژانگی چڕو پڕی لەڕەشیدا گەیشتۆتە ڕادەیێك چاوەرە شە قە ترانییەکی بووە بەبەندەو خزمەتکاری .

٤٠٢هەورامی

(١-٢) وات گەرمیی کوورەی مەیلی مەجنوونە کاری کردۆتە سەر دڵلەیلێ ، لەتر سی ڕەقیبی بەد کارە ئەڵێ ئەمە دەردو پەتایە، ئەگینا لێم ڕوونە لەیلێ و دەردو پەتا زۆر لەیەك دوورن . ئەم دوو بەیتە وەڵامە بۆ نامەیەکی ئەحمەد پرسی بەهۆی نەخۆش بوونی (لەیلێ)ی خوشکیەوە . ئەمەش دەقی دوو بەیتەکەی پرسی یە: لەیلێ شیفای زام مەجنوون بەختانەن شیرینیش دەوای فەرهاد رەختانەك حەیف نییەن فەڵەك ! چەواشەی چەپگەردا شیفا وەئازار ، دەوایی وە دەرد.

سۆرانی(٤٠٣)	هەورامی(٤٠٣)
بەس بێ ئارایش دەور دیدەی مەس	وەسەن ئەی مەخصەڵ دەور دیدەی مەس(١)
ئەم هات و چوونە بێ بەلا نییە	ئەی ئاماو لوا سەد قەزا پێشەن
گەر دڵمت ئەوێ هەر زوویردووتە	ئارەزووت دڵ بی هەوەڵ جارت بەرد
ئیتر گیانەکەم! نیازت چییە	هەنی گیانەکەم! مەگڵە بت چیشەن
سۆرانی(٤٠٤)	هەورامی (٤٠٤)
کاتێ چاو لەچاو شێوەت دیاربوو [١]	وەختێ چەم نەچەم شیوەن دیاربی
فەصڵ و وەصڵت لام بەزمی ئەغیاربوو	جەلام فەصڵ ووەصڵ بەزم ئەغیاربی
ئێستا لێڵایی گرتوویە دیدەم	نیسە لێڵایی گرتەن دوو دیدە
خەڵوەتە سابێ ئەی بەر گوزیدەم [٢]	خەڵوەتەن سابۆ ئەی بەر گوزیدە!
سۆرانی(٤٠٥)	هەورامی(٤٠٥)
بەد حاڵم ، جەستەم خاڵی وبەتاڵە	هاڵ بەد هاڵ ، بەدەن هاڵی وهەواڵە
هەروەکو بەردی قوللەی (قەزاڵە)	یانێ هانی چون سەنگ قوللەی (قەزاڵە) [١]

---

٤٠٣ هەورامی

[١] لەهەندێ نوسخەدا بەگومانم نوسخەی (ف) یە ئەمە نووسراوە: ((مەولەوی لەوەڵامی مەلا قاسمدا .)) وەلەشو ێکی تردا شێو سراوە :((ئەم دوو بەیتەی خوارەوە لەلایەن مەلا ڕەسوڵەوە نووسراوە بۆ مەولەوی ، واتە ئەم دووبەیتە لەلایەن مەولەوەییەو وەڵامە بۆ مەلا رەسوڵ . ئەمەش دوو بەیتەکەی مەلا ڕەسووڵە :

دەستەی ئاییرین وەردای نەگیانم

قیبلەم! ئامانەن سەبەب نەچێشەن

دڵ هابی وەگەرد شەماڵ بەرد پەی هەرد

ڕێزەی مەیل تۆ هێمای هەرتێشەن

محەمەد عەلی قەراداغی (سەرچاوەی پێشوو، ل:٢٦٠و٢٦١) لێرەدا لێکۆڵینەوەیەکی وردی هەیە، سەیری بکە.

٤٠٤سۆرانی(١- ٢) ع.م (ئەم دوو بەیتە لەکاتی کوێریدا بۆ شێخ بەهادینی نوسیووە. واتە کاتێك کەچاوم هەبوو شێوەت لەناو چاوما دەرئەکەوت، لەبەر ئەوە خۆشیی کاتی بەتۆ گەیشتن بۆ بێگانە بوو کەشێوەتە، چونکە لەجیاتی ئەوەی من بیبینم وێنەکەت کەلەناوچاوما بوو ئەی بینیت، وەئەکەوتە نێوانمان و ئەی ئەمێش هەردوکمان بەتەنها ڕابوێرین)

موارو واران خەمان پێشدا
هالای سەدای دەنگ تۆ هاتێشدا

وەك باران خەمان پیادێتە خوارێ
هێشتا دەنگی تۆی لێوە دێ جارێ

هەورامی(٤٠٦)

نوورنەفشانیش کەرد وەدەشت ودەردا
مدرا وەراوەر وەراگوزەردا [١]
وات نماوە ختەن شای جەمین جامان!
واتم : بەڵێ خۆر وەقیبلە ئامان [٢]

سۆرانی (٤٠٦)

نووری پەخش کرد بەدەشت ودەردا
بەرانبەر وەستا لەراگوزەردا
وتی وانوێژە شای ئەو ئەمامان
وتم بەڵێ خۆر گەیشتەسەرمان

هەورامی(٤٠٧)

تۆ تۆی دەروونم بگێلە پێشدا
ئەر تۆدیت تۆیێ غەیرەز تۆ تێشدا [١]
ئازیز ! مازوو وەباوەرش وەبەر
وەمەودای موژە پارە پارەش کەر

سۆرانی (٤٠٧)

تۆێ تۆیی دەروونم بگەرێی پیایدا
گەر تۆ دیت تۆیی غەیری تۆی تیادا
ئازیز ! پێم خۆشە لەتەن دەری کەی
بەبرژانگی تیژ نەشتەرگەری کەی

هەورامی (٤٠٨)

بێساران ماوا! پاشای بەحرو بەڕ [١]

سۆرانی(٤٠٨)

بێساران ماوا! پاشای وشك و تەڕ

---

٤٠٥ هەورامی (١ – ٢) ع.م (هاڵ: حاڵ. هالێ: خاڵی. هالای:هێشتا. واتە: حاڵم بەدحاڵە لەشم چۆڵ و هۆڵە هێزی تیا نەماوە وە وەك بەردی قوڵلەی قەزاڵەبارانی خەمی لێ ئەبارێ، کەچی هێشتا دەنگ دانەوەی دەنگی تۆی لێ نەبڕاوە)

٤٠٦ هەورامی (١– ٢) مدرا: ڕاوەستا.وەراوەر: بەرامبەر، بەرانبەر. جەمین جامان: ئەوانەی کەناوچەوانیان وەکو ئاوێنەی بێگەردە، نما: نوێژ. واتە: لەدوورەوەهات نووری بەهەموو دەشت و دەرا پەخش کرد، کەگەیشتە بەرانبەرم ڕاوەستام و پێی ووتم: وەختی نوێژە منیش وتم بەڵێ ڕاستە چونکە خۆر هاتۆتە قیبلەمان.

٤٠٧هەورامی (١—٢) مامۆستا (عبدالرقیب) ی بەڕێز لە گۆڤاری نووسەری کوردا، ژمارە٢ خولی٢، ساڵی١٩٧٩ئەم دووبەیتەی بڵاوەکردۆتەوە. لەدیوانەکەی(ع.م) دانییە. ئەم دوو بەیتەی بۆ ئازیزێکی نووسیوە، لەوانەیە مەبەستی لەو ئازیزەی —لەڕوانگەی (تصوف)ەوە– خوای گەورە بێ. واتە ئازیزەکەم بگەڕێ بەهەموو توێ توێی دەروون و دڵم دا، ئەگەر غەیری تۆی تیابوو، ئەوە من ڕازیم دەری بێنی و بەنووکی تیژی برژانگەکانت ئەنجن ئەنجن وپارچە پارچەی کەی.

٤٠٨ هەورامی (١) پیاوێکی قەڵخانی دوو ژنی ئەزۆکی ئەبێ لەگەڵ دووژنەکەیدا ئەڕۆن بۆلای مەولەوی، بەڵکو بەدوعاو نزای ئەو خوای گەورە کوڕیان بداتێ. مەولەویش ئەو دوو ژن وپیاوە ئەنێرێ بۆ مەزارو

نامایەی یانەت یەکانەو دوو دمڕ [٢]
جەدەوری یانەت مەکەران هۆڵە
پێشان کەرمم کەجفتێ پارکۆڵە

هاتنە بەرقاپیت یەکانەو دوو دمڕ
ئەکەن لەدەوری بارەگات هۆڵە
پیان کەرمم کە جووتێ پار کۆڵە

هەورامی(٤٠٩)

دووکەڵ قلیان خۆش نەفەسێوەن
ئەڵقەش وەچەشنی زوڵفی کەسێوەن
وەختێ بەر مەیۆ مەمدرۆ خەیلێ
ئەڵقەش مەپێکۆ چون زوڵف لەیلێ

سۆرانی (٤٠٩)

دووکەڵی سەبیل خۆش نەفەسێکە
ئەڵقەی بەوێنەی زوڵفی کەسێکە
وەختێ هەڵ ئەچێ لوول ئەخوا خەیلێ
ئەڵقە ئەبەستێ وەك زوڵفی لەیلێ

هەورامی(٤١٠)

مەنزڵگەی دیدەم ناو پاشی کەردەن
چەشمەنداز بەرز بێ تۆزو گەردەن [١]
شێوەن بابەیۆ ئەر مەیلش بارۆ
بەلاّم بۆ یەرۆ ئەربەد بو یارۆ [٢]

سۆرانی(٤١٠)

مەنزڵگەی دیدەم ناورشێن (کەردە)
جێی چاو هەڵدانە بەرز بێگەردە
بابێ شێوەکەت گەر مەیلی هەبێ
بابە جێی بێڵێ گەردڵگیر نەبێ

هەورامی(٤١١)

من کەدڵ دایم ئەوا وەیلەمەن [١]
غەرق موتالای خاڵ لەیلەمەن [٢]

سۆرانی(٤١١)

من کەدڵ دایم لەواوەیلا بێ
نوقمی موتالای خاڵی لەیلا بێ

خەونگەی پاکی بێسارانی، بۆئەوەی بەرەکەتی ئەو نیازەکەیان بێتە دی. بەلاّم هۆی ناردنەکەیان بۆ گۆڕی بێسارانی نەدیارە.

٤٠٨هەورامی (٢) یەکانە: بەرازی نێر.دڕە: بەرازی مێ. هۆڵە:گێرە. پارکۆڵە: بێچوی بەراز.

ئەم دو بەیتە لەجەنابی سەییدعبدالرحمانی کوڕەزازای مەولەویم وەرگرت.

٤١٠ هەورامی (١-٢) چەشمەندان: جێگای بەرز. شێوەت، ف: تەشریفت. بارۆ: هەندێ نوسخە: دارۆ. واتە: وێنەکەت ئەگەر مەیلی هەیە بابێ بۆ ئەو مەنزڵگەیە، وەئەگەر بەدڵی نەبوو بەجێ‌ی بێڵێ.

[١] گ: مەعدووم لەوەلاّمی مەلا قاسمدا

٤١١ هەورامی (٢-٣) واتە: دڵ کەهەمیشە لەگریان و شین و واوەیلا دا بێ وەسەرو مڕو بێ پشوو نوقمی مەوتالای خاڵی لەیلا بێ چ باکێکم هەیە لەو تانەو تەشەرانەی کەبەرد ئەتوێننەوە، یاکەی شەوقی تەماشای کتێب و بەیاضمە.

(بەیاض) ئەو کەشکۆڵەیە کەشیعریان تیادا نووسیوەو پیان وتووە: بەیاض).

چ باك تانەی تەوەن تاوەمەن؟
شەوت موتالای رووی کتاوەمەن

چ باك لەتانەی بەد نیازا نمە
شەوقی تەماشای رووی (بەیا ض) ا نمە

هەورامی (٤١٢)

هیجرانت جەتەرم باد وەیشوومی [١]
یەکایەك ئەوراق جەسەی مەعدوومی
کەرد وەفەرش رای گوزەرگای یاران
بەرد پەی پای هەردان ساراو کۆساران [٢]

سۆرانی(٤١٢)

دووری وەکو بای سەختی وەیشوومی
یەك یەك گەلای جەستەی مەعدوومی
کرد بەفەرشی ڕێی گوزەرگای یاران
بردی بۆهەردو ساراو کۆساران

هەورامی(٤١٣)

هەرچی دیت وەچەم شی وەسەفەردا
هەرچی موینی هانە گوزەردا [١]
کەس حالی نەبی وەهیچ نەفاما
ئەو پەی چێش ویەرد ئەم پەی چێش ئاما؟

سۆرانی(٤١٣)

هەرچیت دی بەچاو چوو بەسەفەردا
هەرچی ئەبینی لەرێ گوزەردا
کەس حالی نەبوو هیچی نەزانی
ئەو بۆ رۆیشت و ئەم بۆرووی هانی؟

هەورامی(٤١٤)

هەقت وەدەسەن کار وەدەس ئاسان!
نەکێشانت جەور موژەی خالٚ خاسان

سۆرانی(٤١٤)

تۆ هەق بەدەستی کار بەدەست ئاسان !
نەتد یوە سزای موژەی خالٚ خاسان [١]

٤١٢هەورامی (١-٢)مەولەوی لەش و جەستەی خۆی چواندووە بەدرەخت و ئەڵێ: دووریت وەکو بای سارد و شووم دای لەدرەختی جەستەی مەعدوومی، هەرچی گەلای پێوە بو وەراندی و کردی بەفەرشی ڕێگای هاتووچۆی یاران و لەدامێنی هەردەکان و کۆساراندا بڵاوی کردەوە.

٤١٣ هەورامی (١-٢)ع.م : (واتە: هەرکەست لەمەوپیش دیووە ئەم دنیایەی بەجی هێشتووە. وەهەرچی ئێستاش ئەیبینی بەڕێوەیە بەجێی بهێڵێ، کەسیش حاڵی نەبوەو تێ نەگەیشتووە ئەو بۆچی مردوو ئەم بۆچی لەدایك بوو؟).
بەزاراوەی(تصوف) بەم وتەیە ئەوترێت (شطحات الاولیاء) .باوەڕناکەم مەولەوی لەم قسەیەدا پێڕەوی عومەری خیامی کردبێ.
٤١٤ هەورامی (١-٢)خاڵخاسان: ئەو مەحبووب و شۆخ و شەنگانەن کەخاڵەکانیان بۆتە نەقش و نیگاری ڕوخسارو ڕوویان. مەولەوی لەڕوانگەی (تصوف) ەوە ڕووی وتەی ئەکاتە خوای گەورە و ئەڵێ: ئەی کار بەدەست ئاسان! تۆ کار بەدەستیت ئەگەر بڵێی من جەوری موژەی خاڵخاڵانم نەکێشاوە ڕاستە، چونکە هیچ شتێکی غەیری خۆت تۆدا کاریگەری نییە وەکو ئێمە تەئسیرت تێ بکات، بەڵام جوانی جەمالی بێ سنوری تۆ لەئێمەدا کاریگەرە، ئێمە گیرۆدەی جەوری موژەی تۆین و لەتۆدا تواوینەوە،

ئەو دۆزەخ چێشەن ؟ عەزابش جەکۆن	کامەیە دۆزەخ سزای چ کاتە
دۆزەخ هەر دۆزەخ دووریی باڵای تۆن	دۆزەخ دۆزەخی دووری باڵاتە
هەورامی (٤١٥)	**سۆرانی(٤١٥)**
هیچ کەس نەواچۆ وەفەرهاد رەندەن	هیچ کەسێ نەڵێ بەفەرهاد رەند
نەقش شیرینش جەرووی سەنگ کەندەن	نەقشی شیرینی لەرووی بەرد هەڵکەند
دەك رێزان دەس با وەر جەگیان سەندەن	پێش لەگیان سەندن دامرێ کلۆ کۆی
کێ ئەڵماس نەرووی دیدەی وێش شەندەن	کێ ئەڵماسی دا لەرووی دیدەی خۆی
هەورامی(٤١٦)	**سۆرانی(٤١٦)**
نزول کێشا دەس بەختم نەرای بەد	بۆخرا پکاری بردمی ئارەزوو
پای ئەدەب نەرای عەدەد کەردم رەد [1]	تاوانەکانم لەژمارە دەرچوو
ئاگا وەفریب پشت پادا لێم	خەڵە تام بۆنەو من بەنادانی
من وست وەگێجاو قەلەندەری وێم [2]	بەفێڵ هەڵیدام بۆسەرگەردانی
هەورامی(٤١٧)	**سۆرانی(٤١٧)**
نەتۆی حەڵقەی زوڵف دڵەی شێت وێت	لەتوێی حەڵقەی زوڵف دڵەی شێت ووێت
شەرتش کەرد هەنی دڵ نەدەرۆ پێت	شەرتی کرد ئیتر دڵی نەدا پێت [1]
وەختێ شۆڵەی رووت ئاگا دادیار	کاتی تیشکی رووت لە پڕ دای دیار

کەواتە دۆزەخی دووریی باڵای تۆ دۆزەخی ئێمەیە،ئەم دوو بەیتە و دوو بەیتی دوایی(هیچ کەس نەواچۆ) لەگەڵ دوو بەیتی(گیج ئالانی..) لەدەستنووسەکەی (ع.م) دا بریتی بوون لەیەك پارچە، لەبەر ئەوە پێکەوە نەگونجاون، کردوونی بەسێ پارچەوە.

لەهەندێ نوسخەدا دیومە نوسراوە ئەم دوو بەیتە (هیچ کەنەواچۆ) شیعری قوبادییە.

٤١٦ هەورامی (١-٢) ع .م :(نزول: کزی . واتە: بەدبەختی دەستی بەدبەختی بەرێگای خراپەدا ڕاکێشا، وەپێی ئەدەبم لەرێگای ژمارەلای دا. مەبەستی ئەوەیە کردەوەی بێ ئەدەبانەم لەژمارە دەرچوو) بەلای منەوە مەعنای ئەم بەیتە ئاوایە: دەستی بەختم تەنازولی کرد لەوە کەرێگای بەد و خراپەکاری بپێوێ، وەویستی پێی ئەدەبم لەرێ پێوانی خراپەکاریدا لاداو بمگێڕێتەوە بۆ رێگای چاکە و چاکسازی ، بەڵام بەختەکەم پاشقولێ کی لێدام و خستمیەوە سەر حاڵەتی(لاقید) ی و بەرەڵایی.

٤١٧سۆرانی (١-٢)لەتوێی هەڵقەی زوڵفە لولەکانتا دڵە شێت و وێتەکەم بریاری دا جارێکی تر دڵت نەداتێ و لێت دوورکەوێتەوە، بەڵام کەلەپڕ تیشکی ڕوخسارت دەرکەوت و بینی لە ڕاو پەیمانەکەی خۆی پەشیمان بۆوە، وەك مەسەلەیەکی عەرەبی کەئەڵێ:(کلام اللیل یمحوه النهار).

ئەو قسەی شەوبی ، ئێد شۆڵەی ئەهار

ئەو قسەی شەوبوو ، ئەم تیشکی ئەهار

هەورامی(٤١٨)

ئەتەن یادەکەی ئەو سیمین گەردەن [١]

خەیلێومن هەرگیان خزمەتش کەردەن

بەڵام ئەی خەسرەت رووی جیاییدا

گومان کەفتەن وەتەنیایدا

سۆرانی(٤١٨)

لەتە نما یادی گەردەن زیوێکە

خزمەتی ئەکا گیانم دەمێکە

بەڵام بەمتەمەی دەردی جیایی

لام وایە ئەژی ئەو بەتەنیا یی

هەورامی(٤١٩)

ئەنازك خەیاڵ ئیسە ئەمونشیم [١]

پەردەی مابەین بیم و پەردم من شیم

تەن وەدڵ ،دڵ جان، جان بی وەجانان

مەندەن وەجیلوەی جەرگەی جوانان

سۆرانی(٤١٩)

ئەناسك خەیاڵ ئەمونشیم

حەلقە وەسڵ بووم، ئەمام و هیچ نیم

تەن بەدڵ ، دڵ گیان، گیانم بە گیانان

ماوە بەجیلوەی کۆڕی جوانان

هەورامی(٤٢٠)

بڕیا وەباڵای کاڵای ڕەنیسی

(رجال الغیب) ە ن ئەحمەد پرسی [١]

سۆرانی(٤٢٠)

بڕا بەباڵای کاڵای ڕە نیسی

(رجال الغیب) ە ئەحمەد پرسی

هەورامی(٤٢١)

قوولەی بایە قوش صوب وەهەردەوە

زام کۆنەو نۆم تازە کەردەوە [١]

سۆرانی(٤٢١)

قوولەی بایە قووش (صوب) بەهەردەوە

زام کۆنەو نۆم تازە کردەوە

---

(١)٤١٨ هەورامی/ ئەم دوو بەیتەلای (ع) تەواوکەری دووبەیتی لاپەڕەی(٥٤٢)ی دیوانی عبدالكریمی مودەڕیسە (یار وەفا دار شەرت...)، وەلای (ف) : سەرەتای دوو بەیتی ژمارە(٥) ل: ٣٤٣ ی (ع.م).بەڵام من گوێم نەدا بەم نوسخانە، وەکو ع.م بەجیاجیا نووسینمەوە. واتە: دەمێکە بەگیان خزمەتی ئەکەم، ع.م :(بەڵام لەم حەسرەت وداخی جیا بونەوەی گیانمان لەلەشم، وابزانم تەنیا کەوتووەو کەس نییە خزمەتی بکا.).

(١)٤١٩هەورامی/ وەڵامە بۆ دۆستێك کەمەولەوی نامەیەکی بۆ بنووسێت، کەبەڵکو بەهۆی ئەمەوە ئیشەکەی هەڵسوڕێنێ. مەولەویش – لەبەر هەر هۆیێك ئەبێ– نامەی بۆنانوسێت و بەم دوو بەیتە وەڵامی ئەداتەوە. بڕوانە ع.م .

(١) ٤٢٠ هەورامی / ئەحمەد پریسی و مەولەوی دۆستایەتیان زۆر بەهێز بووە، زۆرجار نامەیان – بەشیعر– بۆیەکتری نووسیوە. هەردووکیان مەنسووبی شێخ عوسمانی تەوێڵە بوون، پریس گوندێکە کەوتۆتە ڕۆژئاوای هەڵەبجەوە. سەیری ع.م بکە بۆ مەعنای(رجال الغیب).

هەورامی(٤٢٢)

خاست فەرماوان ئەر بابەکەی خەم ! [1]

ساکن ئەگۆشەی باڵە خانەی چەم!

سۆرانی(٤٢٢)

فەرموودەت ڕاستە ئەربابەکەی خەم!

دانیشتووی گۆشەی باڵەخانەی چەم

هەورامی(٤٢٣)

خەرمان خەمان هاوەکەل باوە

شەنگەر یەکێ کە دووشەن وەلاوە [1]

سۆرانی(٤٢٣)

خەرمانی خەمان بەلووتکەی باوە

شەن کەر یەکێکەو دووشەن بەلاوە

هەورامی(٤٢٤)

گەرزەرەی شعوور هەیە پێتەوە

کەوتیان خودا ئەبرێتەوە [1]

سۆرانی(٤٢٤)

گەر تۆزێ شعوور هەیە پێتەوە

کەوتیان خودا ئەبرێتەوە

---

[1] ٤٢١ هەورامی / بایە قوش : فەرهەنگی خاڵ: جۆرە باڵندەیەکە لەکوندەبەبوو ئەچێت. وەئەڵێن مەلێکی شوومە، لەهەر شو ێکدا بخوێنێ ئەو شوێنە کاول وێران ئەبێ، کەواتە بە خوێندنی ئەم باڵندەیە شوێنەواری یاران چۆڵ بووە، بۆیە زامی کۆن و نوێمی تازەکردەوە.

[1] ٤٢٢ هەورامی /(ف) : لەلایەن مەولەوی یەوە ئەم تاکە بەیتە وەڵامە بۆ مەمچهرەخانمی خێزانی والی سنە. وەئەمەش دەقی تاکە بەیتەکەی مەمچیهرە خانمە:

هەرکاتێك زانا چەم دا وەهەمدا.

باڵە خانەی چەم داوەرووی چەمدا

لای ع.م ژنەکە ناوی زیبا خانمە. مەعنابەیتەکەی مەمچیهرەخانم وەیا زیبا خانم: کاتێك زانی لافاو هەستا و باڵەخانەکەی ئێمە-کەلەسەر ڕووبارەکەیە- تێکی داو بردی. وەیا کاتێك زانی خوای گەورە باڵەخانەی چاوی ئێمەی تێکداو بردینی بۆسارای عەدەم. مەولەویش لەوەڵامەکەیدا ئەڵێ جوانە فەرموودەکەت..

بەڵام وەڵامەکەی مەولەوی بەتەنیا ئەم تاکە بەیتە نییەو هی تری لەگەڵە و تەنیا ئەم بەیتەی ماوە.

[1] ٤٢٣ هەورامی / ع.م :(مەبەس لە(خەرمانی خەمان) ڕووی یارە کەخرە وەك خەرمان، وەلەجوانیدا بووە بەمایەی خەفەتی دڵداران وەمەبەس لە (کەل با) گەردنی بەرزی یارە کەهەمیشە شەماڵ ئەیگرێتەوە وەمەبەس لە(شەنکەر بای شەماڵە کەزوڵفەکانی تێك ئەدا، وەلە (دووشەن) زوڵفەکانیەتی کەبای شەماڵ هەڵیان ئەسوڕێنێ. واتە بای شەماڵ زوڵفە یار ئەجوڵێنێ و ڕووی ڕوناکی دەرئەخاو لەوەوە خەم خەفەت بڵاوئەکاتەوە بەسەر دڵداراندا.)

[1] ٤٢٤ هەورامی / ئەم بەیتە لە عەقیدە مرضییە کەیدا هەیە.

هەورامی(٤٢٥)

سەنگی سەنگ و خاکی ئەسەر دۆشم بۆ

مەر ئەو سا مەیلت فەرا مۆ شم بۆ [1]

سۆرانی(٤٢٥)

قورسی بەردو گڵ خەفەم کا مەگەر

ئەوسا مەیلەکەت خامۆشکەم لەسەر

هەورامی (٤٢٦)

سفیدم ئاوەردم، سیا یم پیٚ ڕەشت

هەفتم کەردەوە روو نیام ئەهەشت [1]

سۆرانی(٤٢٦)

سفیدم هێنا سیایم پیٚ (ڕەشت)

حەوتم کردەوە گرێم دا لەهەشت

هەورامی(٤٢٧)

سازش نەمابەین ئارو پووش کەمەن

وەرنەهانامەن نەفەس یەك دەمەن [1]

سۆرانی(٤٢٧)

جەمعی ئاگرو پووش مەحاڵە ئەمە

ئەینا هانامەنەفەس یەك دەمە

هەورامی(٤٢٨)

ئەر گەڤەی گەماڵ کوردە ماڵ بێلیٚ

های لەزەت ئەوەی خاڵۆ لەدێلیٚ [1]

سۆرانی(٤٢٨)

گەرڤەی گەماڵ کوردە ماڵ بێلیٚ

هالەزەت ئەبەی خاڵۆ (لەدێلیٚ

هەورامی(٤٢٩)

دیسان دەس چەرخ هەم هانەکاردا

تای تانتەی دووریش وەستەن وەداردا [1]

سۆرانی(٤٢٩)

دیسان دەستی چەرخ هەروا لەکاردا

بەستی تان و پۆی دووری بەداردا

---

[1] ٤٢٥ هەورامی / واتە : مەگەر کاتێك تۆ فەرامۆش بکەم کەلە گۆڕدا قورسی بەردوگڵ لەسەر شان و جەستەم بی. واتە هەتا لە ژیاندایم فەرامۆشت ناکەم.

[1] ٤٢٦ هەورامی /ع . م: ((واتە ڕەنگی سپیم هێناو مووە ڕەشەکانی خۆمم پیٚ سپی کردو دەرگای گرێی حەوتەمی عومرم کردەوەو رووم کردە گرێی هەشتەم.)). واتە لەم کاتەیدا مەولەویی خوا لێخۆشبوو تەمەنی گەشتۆتە (٨٠) ساڵی.

[1] ٤٢٧ هەورامی / لەو رۆژو کاتەدا یان بەخەیاڵ ، وەیا بەواقیع ئاگرێکی فیتنە ئەنگێز پەیدا دەبیٚ ، وەبەمەولەوی ئەوترێت فووێك لەم ئاگرە بکاو بکوژێنەوە . واتە صوڵحیان بکاو ڕێکیان خات،ئەویش لەبەر هەر هۆیەك بووبێت نایەویٚ ئەو دەورە ببینیٚ و ئەفەرمویٚ : من بەهۆی گوناهباریمەوە جەستەم تەڕایی تیادا نەماوە، وەك پووشی وشکی بەرهەتاوی لیٚ هاتووە ، لەوە ئەترسم فووی لیٚ بکەم و بەهۆی گەرمی فووەکەم جەستەکەم ئاگر بگریٚ و بسووتیٚ ، ئەگینا فووکردن هەناسەیەێکە.

[1] ٤٢٨ هەورامی / کوردە ماڵ : کوردی کۆچەری. (دێلیٚ) وەکو لەفەرهەنگی خاڵدا هاتووە، گوندێکە لەوبەری سیروان. ئەم بەیتە لەسەید عبدالرحمانی کوڕەزازای مەولەویم وەرگرت. مەولەوی ئەم تاکە بەیتەی نووسیوە بۆ مەلا ی دێلیٚ.

هەورامی(٤٣٠)

دیدەن دیدار غەزاڵەی (وەرمن)

چی دما یاران پەرێ من وەرمن [1]

سۆرانی(٤٣٠)

دیدەی دیداری ئاسکەکەی (وەرمن)

لەمەولا یاران بۆ من وەك خەونن

هەورامی(٤٣١)

دزەکەی زەهاو زاو زۆ کەردەن [1]

هەردزی پەی وێش حەو دز ئاوەردەن

سۆرانی(٤٣١)

دزەکەی زەهاو کردی زاوزێ

حەو دزی هێنا بۆخۆی هەردزێ

هەورامی(٤٣٢)

دیدەم (رێژاو) مو ، روخسارم (زەردە) ن

جەداخ (یاران) (پیران) م کەردەن [1]

سۆرانی (٤٣٢)

دیدەم (رێژاو) ە (زەردە) روخسارم

لەداخی یاران) (پیران) ەبارم

هەورامی (٤٣٣)

دەفتەری لەوحی قەزات لەبەرە

سۆرانی(٤٣٣)

دەفتەری لەوحی قەزات لەبەرە

---

[1] ٤٢٩ هەورامی /ع.م:(واتە دیسانەوە دەستی گەردوون کەوتۆتەوە کارو نانی پارچەی دوور خستنەوەی دۆستانی بەستۆتە دارو ئەیەوێ پۆی بۆبکاو قوماشی لەیەك کردنمان بچنێ).

[1] ١٩٥ هەورامی / (وەرمن)ی یەکەم دێیە لەشەمێران، (وەرمن)ی دووەم: خەوتن

واتە : جوانی و شەنگی ئاسکەکەی گوندی وەرمن بەشێوەیێك کاری تێ کردووم، یارانی دێرینەم فەرامۆش کردووەو وەکو خەو دێن بەخەیاڵمدا.

[1] ٤٣١ هەورامی / ع.م:(جارێکیان لەدانیشتنێکدا باسی ئەوە ئەکرێ کەناوچەی زەهاو دزی زۆری تێدایە، مەولەویش بەو بۆنەیەوە ئەم شیعرە ئەڵێ)

ئەم بۆچونەی ع.م لەڕاستیەوە دوورەو تیشك ناخاتە سەر مەعنای بەیتەکە.

مامۆستا شێخ محەمەد ئەمینی کاردۆخی خوا لێی خۆش بێت بەم شێوەیە مەعنای ئەم بەیتەی لێك ئەدایەوە:(لەلایەن حکومەتی عوسمانییەوە زەهاوی ئەکرێ بەموفتی بەغدا، مەولەوی بەم هەواڵە دڵتەنگ ئەبێ. لەم کاتەدا ئەم بەیتە دێ بە خەیاڵیدا، واتە زەهاوی نەوەی زۆری خستۆتەوە، وەهەریەکە لەنەوەکانی حەو دزیان پەیدا کردووە). واتە حەوت دەرگای دۆزەخیان لەخۆیان کردۆتەوە. چونکە(افتاوقضا) زۆرجار ئینسان ڕائەکێشێ بۆکردنی کرداری ناڕەوا.

[1] ٤٣٢هەورامی /رێژاو: تاڤگە. وەك لەفەرهەنگی خاڵدا هاتووە. ع.م: (ڕێژاو: فرمێسك ڕێژ. پیران: ئەوەتە کەمنداڵ لەئەنجامی گریانی زۆردا لە تك ئەچێ و دەنگی دەرنایەت.

واتە: چاوم فرمێسك ئەڕێژێ و ڕەنگم زەرد بووە، وەلەداخی دووری یاران ئەوەندە گریاوم دەنگم دەرنایەت، ئەووشانەی کەلە بەیتەکەدا خراونەتە ناو کەوانەوە ناوی چوار دێن لەناوچەی زەهاو . مەولەوی زۆر دڵی بەند بووە بەو دێهاتانەوە).

خەفەتت جەهلی خاوەن دەفتەرە [1]	خەفەتت جەهلی خاوەن دەفتەرە
هەورامی (٤٣٤)	سۆرانی(٤٣٤)
سیاییم ئاوەرد سفید یم پیٚ رەشت	رەشاییم هێنا سپیا بیم پیٚ (رەشت)
هەفتم کەردەوە گریٚم دا لەهەشت [1]	حەوتم کردەوە گریٚم دا لەهەشت
هەورامی(٤٣٥)	سۆرانی(٤٣٥)
کۆتەرەی داری پیوە دار نییەی	کۆتەرەی داری پووشووی دار نییەی
لەبەردو چەخماخ گلەیی ئەکەی [1]	لەبەردو ئەستیٚ گلەیی ئەکەی؟
هەورامی(٤٣٦)	سۆرانی(٤٣٦)
یاران! دڵداران ! ئەتۆی دڵداران	یاران! دڵداران! کۆڕی دڵداران
بیٚ یاد یاران یاران مەو یاران	بیٚ یادی یاران ، قەد نازێن یاران
هەورامی(٤٣٧)	سۆرانی(٤٣٧)
ریشیٚ چەنی من ئەیۆوە حضوور	ریشیٚ لەگەڵ من ئەیەتە حضوور

---

[1] ٤٣٣هەورامی / ئەم بەیتە لە ڕەو ڕەوەی قەزاو قەدەر ئەدوێت، کە عیلمێکی فراوانە و بەدەیان و سەدان زانایان خۆیان تیادا ماندو کردووە. لەعەقیدە(مرضی)یەکەی خودی مەولەوی دا ئەم بەیتەو چەند بەیتێکی تر هاتووە، ئەم بەیتەی خوارەوە یەکێکە لەوانە:

گرفتاری نەفس ئەممارە خۆتی

شەل و پەت ئەکەی هەی شێتی پەتی !

سەیری شەرحی عەقیدەی مرچییە ی (ع.م) بکە، ل:٧٨٩.

ئەم تەنیا بەیتە لێرەدا –واتە لەبابەتی قەزاو قەدەردا هیچ نادا بەدەستەوە، ئەوەی (ع.م) لەڕاڤەی ئەم بەیتەدا ئەی هێنێتەوە. هیچ مەعنایێك نابەخشێت.

[1] ٤٣٤ هەورامی /ئەم بەیتە پێکهاتووە لەهەورامی و سۆرانی . واتە : ڕەشی گوناه و تاوانم هێناو دەفتەری پاك ە خاوێنی کردەوەی خۆمم ڕەش کردەوە، بەم بۆنەیەوە حەوت دەرگای دۆزەخم لە خۆم کردەوەو هەشت دەرگای بەهەشتم لەخۆم داخست. پشت بەخوای(ارحم الراحمین) دۆزەخ نابینی و جێگات بەهەشتی بەرینە . انه غفور، رحیم، کریم.

[1] ٤٣٥هەورامی / پێوە: پووشوو. پیفك: قاو. چەخماخ: ئەستیٚ. زۆر کەس هەیە ڕەنج ئەداو زۆر بۆ خواپەرستی تیٚ ئەکۆشیٚ، کەچی هیچ ڕۆشنایێك لەدڵیدا سەر هەڵناداو ناچێتە ڕیزی کۆڕی پیاو چاکان ڕۆشن دڵان، مەولەویش ڕوو ئەکاتە ئەو جۆرە کەسانەو ئەفەرمویٚ: تۆ کۆتەرە دارێکی ڕەق وتەقی و پووشووی ڕەسەنی دار نیت تا ئاگر وەرگریت، ئیتر بۆ گلەیی لەبەردو چەخماخ ئەکەی؟.

ئەم بەیتە لە عەقیدەی مرضییە کەیدا هەیەو وائەزانم لە(تصوف) ئەدویٚ.

میۆ بتا شۆش تاوە(نەفخ صوور) [1]

دەبیٚ بیتاشم تاکو نەفخی صوور

هەورامی(٤٣٨)

نەرۆ ئارامەن ، نەشەو خاومەن

چون چەم گل کاران گلا راومەن [1]

سۆرانی(٤٣٨)

نەرۆژ ئارام و نەشەو خاومە

وەك چاو گل کەران گلاراومە

هەورامی (٤٣٩)

هەرکاتیٚ زانای کام وەدانەوە

شەو شەیتان مالاٚ وەخەرمانەوە [1]

سۆرانی(٤٣٩)

کاتیٚکت زانی کام بەدانەوە

شەو شەیتان مالیٚ بەخەرمانەوە

هەورامی(٤٤٠)

پەنج بییەن وەشەش شەش رووکەرد نە پەنج

حەریر نەمابەین بییەن گەوهەر سەنج [1]

سۆرانی(٤٤٠)

پیٚنجم بوو بەشەش ، شەش رووی کردە پەنج

حەریر لەبەینا بوو بە گەوهەر سەنج

هەورامی(٤٤١)

پیری و فەقیری و کەسیفی هەرسیٚ

نەبۆ وەهیجران بار هیچ کەسیٚ [1]

سۆرانی(٤٤١)

پیری ونەبوونی و کەساسی هەرسیٚ

نەبنە مەینەتی شانی هیچ کەسیٚ

---

[1] ٤٣٧ هەورامی /مناسەبەی ئەم بەیتە نادیارە، لەبەر ئەوە مەعناکەی بەڕوونی دەرناکەویٚ، لەبواری لێکۆڵینەوەدا مناسبەی دەوری سەرەکی ئەبینیٚ. بەداخەوە زۆربەی شیعرەکانی مەولەوی مناسەبەکانیان نازانریٚت، ع.م مەعنای ئەم بەیتەی لیٚکداوەتەوە، بەلاٚم بەلای منەوە وەیا بەبۆ چونی من تەواو نییە.

[1] ٤٣٨هەورامی / گل کەران: ئەوانە کەچاویان ئەیەشیٚت. گلاراو: ماخۆلیا، نەسرەوتوو.

[1] ٤٣٩ هەورامی / دیاردەیەکی شیعری مەولەوی ئەوەیە: هەستیٚکی کەسی نییە وتایبەت نییە بەخۆیەوە، جا ئەم بەیتەش پیٚش خودی شاعیری ئەمر بۆ وریا کردنەوەی هەموو موسلٚمانانە. واتە باهەموومان وریا بین و ئاگامان لەخۆمان بیٚت، هەرئەوەندەت زانی شەیتان کاو و دان و خەرمانی بەتالاٚن برد.

[1] ٤٤٠ هەورامی /ع.م :(بەکورتە واتە: .. پیٚنج پەنجەکەم بەقەلٚەمەکەوەبووە بەشەش، وەئەم شەش رووی کردۆتە پیٚنج پەنجەکەی دەستی چەپم، حەریریش کاغەزەکەیە لەنیٚوان هەردوو دەستم دا بووە بەگەوهەریٚك خەر، مەبەست لەگەوهەر پیت ورستەکانە.).

[1] ٤٤١ هەورامی /هیجران بار: باری مەینەتی، واتە: خوایە ! ئەم سیٚ دەردەنەبیٚ بەباری مەینەتی سەشانی هیچ کەسیٚك. ئەم بەیتە ئەوە ئەگەیەنیٚ کەمەولەوی هەرسیٚ دەردەکەی بەخۆیەوە دیوە. وەکو لەپیاوە پیرەکانی تاوگۆزی و دەوروبەریمبیستووە، زۆر کەساس و شپەرزەو پەشیٚو بووە، بەپیٚی پیٚویست خزمەت نەکراوە.

هەورامی(٤٤٢)

تاوە زوڵف و رووی تۆ تەماشامەن

ئەدای نمای فەرز صوبح عیشامەن [1]

هەورامی(٤٤٣)

دمردە پیرییەن ئامانەن پەرێم

بێزارمن جەمن هام فەردان وێم [1]

هەورامی(٤٤٤)

چون شەماڵەی نوور گرگرا نمەن

پەی پاس ماران زەنگ زڕا نمەن [1]

هەورامی (٤٤٥)

لەصەدای (نەبات) لەچریکەی (فەرەج)

سۆرانی(٤٤٢)

تابە زوڵف و رووی تۆتەماشامە

ئەدای دوو نوێژی صوبح وعیشامە

سۆرانی(٤٤٣)

پیری و دمردانی بۆمن سەربارن

بۆیە هاو فەردان لەمن بێزارمن

سۆرانی (٤٤٤)

وەك گوڵەستێرە جەستەم ئەگرێ

بۆ پاسی ماران زەنگم ئەزرێ

سۆرانی(٤٤٥)

لەصەدای (نەبات) لەچریکەی (فەرەج)

---

[1] ٤٤٢ هەورامی / (ع.م):(ئەدا بەجێ هێنان، نما: نوێژ، واتە تامن خەریکی تەماشای ئەو زوڵفە ڕەشەی تۆو ئەو ڕوخسارە ڕووناکەت بم، ئەبێ هەر خەریکی کردنی نوێژی عیشاو بەیانی بم، چونکە کەسەیری زوڵفت ئەکەم وائەزانم شەوەو ئەبێ نوێژی عیشا بکەم، وەکو سەیری ڕووت ئەکەم وائەزانم ڕۆژ بۆتەوەو ئەبێ نوێژی بەیانی بکەم، وەئیتر نەنوێژێکی ترو نەئیشێکی ترم هیچ پێ ناکرێ).

[1] ٤٤٣ هەورامی /مەولەوی! ئەی تاقانەی ئەدەبی ئەردەڵان و بابان! ئەی بەرزە فڕی کوێستانان و گەرمیان ! ئەی سەر حەڵقەی شەوبێداران و کەمەند لە پشتان..

لەو کاتەدا کەئەم تاکە بەیتەت ووتووە چنگی دڕندەی پیری گازی تیژی چەپگەرد دەردەکانی گیر بوون لەدەمارەکانی لەشە بێگەردەکەت.. بۆیە خزمان و بێگانەو هاوسەرانی دێرینەت گوێت نادەنێ و لێت ناپرسنەوە، عەنبەرخاتوونت لەباوەشی ئەلحەد سەرای گۆڕدایە و ئاگای لە تۆنییە، سۆمای چاوەکانت نەماوەو پەردەی لێڵایی دای پۆشیون، بڕبڕەی پشتت شکاوەو قەڵەمەکەت بێ نازەو بڕشتی جارانی نەماوە، جەستە خاوێنە بێگەردەکەت کەساس و بێ نازە، کوا ئەو دۆستانەت کەچاوت ئەکرد بەفەرشی پایان، دڵت هەمیشە هێلانەی یادو خەیاڵیان بوو.!

ئەم بەیتە لەدیوانەکەی(ع.م) دا نییە.

[1] ٤٤٤هەورامی /شەماڵەی نوور: گوڵەستێرە، گوەستێرە: کرمێکە هاوینان سەر هەڵ ئەدا ، بەتیشك و گڕ ئەدروەشێتەوە. زەنگ زڕان: زەنگێکە ئەکرێتە ملی بەران، کەمار گوێی لە زڕەکەی بوو، لەترسا ڕائەکا.

مەولەوی خواپەرست گڕی ئاگری لەجەستەی پەیدا بووە، ئنجا زەنگی بیرو هۆش و هوشیاریی ئەزرێتەوە بۆئەوەی بەدکاران و تاوانباران نزیکی نەکەون و زیانی ڕۆحیی پێ نەگەیەنن.

لەسەر مەلاو شێخ نەماوە حەرەج [1]

هەورامی(٤٤٦)

قسەیێ نەکەم بەرێو جیو وێ

کەلەیلێ نەو و بابە یجێوی [1]

هەورامی(٤٤٧)

هەرچیت دابوو پێم یەك یەك دامەوە

حساب حەشرەت واوە لامەوە

هەورامی(٤٤٨)

هەر بەند دڵ لەب رێز خەیاڵ خاڵەن

جەخەیاڵ خاڵ ماچی خاڵخا ڵەن

هەورامی(٤٤٩)

ئازیز: جەدووریت تەن بێ کلاّفە

روح بی وەتەنووین حاڵ ئیسنافە [1]

لەسەر مەلاو شێخ نەماوە حەرەج

سۆرانی(٤٤٦)

قسەیێ نەکەم بەرێ ویەجێبێ:

کە(لەیلێ) نەبێ با (بە یجێ) بێ

سۆرانی(٤٤٧)

هەرچیت دابوو پێم یەك یەك دامەوە

حسابی حەشرەت وابەلامەوە

سۆرانی(٤٤٨)

دڵ لێوان لێوی خاڵە ، خەیاڵە

لەخەیاڵی خاڵ نەلێی خاڵخاڵە

سۆرانی(٤٤٩)

ئازیز: لەدووریت تەن بوو کلاّفە

روح بوو بەتەنوین حاڵی ئیضا فە

---

[1] ٤٤٥ هەورامی /(نەبات) و(فەرەج) براو خوشکن ، لەئاهەنگی شایی و زەماوەندا گۆرانیان وتووە.

[1] ٤٤٦ هەورامی /ئەحمەد پریسی بەناوی (لەیلێ) و (بەییچێ) دوو خوشکی ئەبێ، مەولەویش-ئایا بەڕاست وەیا بە گاڵتە- داوای (لەیلێ) ی لێ ئەکا، بەلاّم پێش ئەوە داواکەی مەولەوی بگاتە ئەحمەد پریسی (لەیلێ) ئەدا بەشوورو مەولەوی لێی بێ بەش ئەبێ، پاش ئەم ڕوداوە، مەولەوی بۆ جاری دووەم ئەم بەیتەی بۆ ئەنێرێ و داوای خوشکەکەی تری ئەکات، ئەحمەد پریسیش بەم بەیتە وەلاّمی مەولەوی ئەداتەوە:

قسەیێ ئەکەی بێ ڕێ و بێ جێ بێ

تۆ کەمەجنوونی، چۆن بەییجێ بێ

واتە :چیت پێ بەخشیم لەدنیادا یەك یەك وەرت گرتەوە (چاو ، پشت، گەنجی، عەقڵ، هەست، دۆستان، عەنبەرخاتوون...) بەس تەنیا حسابی حەشرەت لەلام ماوە، لەوێشدا تۆ خۆت لێ بودەیت و غەفوورڕەحیم و کەریمی..

ئەم بەیتە ئەوە ناگەیەنێ کەگلەیی لە خوای گەورە بکات، وەیا- وەك بڵێن- بەشێوەی(شکحات) بەرانبەر خوایگەورە بدوێت.

[1] ٤٤٩ هەورامی / کلاّفە، فەرمەنگی خاڵ: چەند هەودا دەزوو یان ئاوریشمێکە کە پێکەوە هەڵکرابن بۆئەوەی تاو تاو دەرکێشرێ و کاربکرێ. واتە ئازیز! بەهۆی دووریتەوە؛ لەشم- وەکو کلاّفەی دەزوو- لوول بووەو، ڕۆحیشم- نوون ئاسا لەحاڵی ئیچافە دا- ڕۆیشتووە.

هەورامی(٤٥٠)

ئای چەنە سەر چەنگ چەرخ چەپ وەردم

چەرخ چەن چەرخاو من مع نەمردم [(١)]

سۆرانی(٤٥٠)

ئای چەند زەبوونی چەرخی چە پگەردم

چەرخ چەن چەرخاو من هەر نەمردم

هەورامی(٤٥١)

ئەو سات زانام بەختەکەم ڕەش بی

عێلەکەم هامڕای عێل سەگ وەڕ بی [(١)]

سۆرانی(٤٥١)

ئەو کاتە زانیم بەختەکەم ڕەش بوو

عێلەکەم هاوڕێی عێلی سەوەڕ بوو

هەورامی (٤٥٢)

قازان قەتاران قوڵنگان حەوایی

حەیفەن باڵە کەت شەو وەتەنیایی [(١)]

سۆرانی(٤٥٢)

قازان قەتاران قوڵنگا حەوایی

حەیفە باڵاکە شەو بەتەنیایی

هەورامی(٤٥٣)

تەسکین دڵەی پڕ جەخارەکەم

دەرمان زامان بێ قەرارەکەم ١

نامەکەت کسیان وەلای من یاوە

پەیا پەی ئەرووی دوو دیدەم ساوا ٢

دەروونت وەکوڵ جۆش ئاوەردە بێ

کزەی دووری وێت ئیظهار کەر دەبێ

سۆرانی(٤٥٣)

تەسکینی دڵەی پڕ جەخارەکەم

دەرمانی زامی بێ قەرارەکەم

وەرم گرت نامەت من لە ناکاوا

زوو زوو ئەم هێنا بەهەردووچاوا

دەروونت بەکوڵ جۆشی خواردبوو

کزەی دووریتان بەیان کردبوو

---

(١) ٤٥٠ هەورامی /ع.م:(سەرچنگ: چەپۆك.. ئای چەند چەپۆکی چەرخی چەپگەردم خواردو، چەندجار چەرخ هەڵسووڕا، کەچی من هەرمامەوە بۆ مەینەتی دنیا و نەمردم).

(١) ٤٥١ هەورامی / نەزانرا ئەم عێلە چ عێلێکە؟ وادەرئەکەوێت بە ئیچافە کردنی عێلەکەبۆلای خۆی خێڵی تاوگۆزی یە. چونکە ئەو سەردەمەو بگرە ئێستاش نەخوێندەوارو دواکەوتوون، بەڵام دڵ ساف و بێ غەش و دەست و داوێن پاکن.

(١) ٤٥٢ هەورامی / قازو قوڵنگ دوو جۆرە باڵندەن گەرمیان وکوێستان ئەکەن، واتە: بەحەیفە-ئازیزەکەم-ئێستاکە تۆ دووری لەهاوڕێکانت و، دیل و ئەسیری گۆڕیچەی ئەلحەد سەرایت و بەتەنیا تیایدا ڕائەبورێ. دوور نییە بەم تاکە بەیتە مەبەستی مردنی عەنبەر خاتوونی خێزانی بووبێت.

وەئەشکونجێت بەم شێوەیەی خوارەوە مەعنای بکەین: قازان: مەنجەڵەکان. قوڵنگان: کەرەستەی خاك وگڵ هەڵکەندن وەك پاچ و زەنگنە. واتە: چ دیمەنێکی پڕ لەحەسرەتە، لەلایەکەوە مەنجەڵەکانی لەسەر ئاگر

١ مەولەوی روو نەکاتە دۆستەکەی و ئەی دوێنێ. واتە: (خطاب) ە، جەخار : خەم، کوڵ.

٢ پەیاپەی، پەیتا پەیتا، بێ پسانەوە

دێو ناتەوە دەرد کوورەی دەروونم
کولانتەوە زام دڵەی پڕ هوونم[3]
نمازی ساتێ ڕاحەت بوون پەی وێم
دەك بێ بەڵا بای چێش مەکەری پێم ؟
من خۆم کەم زووخاو هیجرانم وەردەن
ئە مجار کزەی تونێج تەمامم کەردەن

وورووژاندت، دای، کوورەی دەروونم
سوێت بردە زامی دڵەی پڕ خوونم
نام هێڵی ساتێ بژیم بەزا من
دەك بێ بەڵا بی چیت نەکرد بە من؟
من خۆشیم نەدی نە مانگ و نە ساڵ
بمرم واکزەی تۆشی هاتە پاڵ

هەورامی (٤٥٤)

دڵە دیارەن بێ قەرارەنی
خەریك صوحبەت ڕاگەی یارەنی
ئەرسەد دەوڵەوەمەند جەخەدەنکەنی
بەرشە گیان نەدەر دڵ جەسەنگەنی[4]
بەڵام پەی کەسێ دڵ پر لە تاسەن
هەمسایەی یانەی دەوڵەمەند خاسەن
بنیش سەرەوەرشم وەرەفێقی تۆ
وەر ملی چەنیش خودات چەنی بۆ[5]
من بازە دیدەی هیجران بالاش
نانە تۆو صوحبەت گەر پاو بالاش[6]
بەڵام یادت بۆ وەی فەقیرەوە
چون تیلەی وەزام مەودای تیرەوە

سۆرانی(٤٥٤)

دڵە دیارە کە بێقەراری
سەرقاڵی تەکی ڕێوڕەسمی یاری
هەرچەند بەزۆری دڵ پڕ خەدەنگی
گیانە تۆ بڕۆ چون دڵ لەسەنگی
بەڵام بۆ کەسێ دڵ پڕ مرووەت بێ
باشترە هاوسێی خاوەن سەروەت بێ
دانیشە مەستم بە هاودەمیتان
گەر دواشی کەوتی خوا ئاگادارتان
لێم گەڕێ من و هیجرانی بالای
ئەوە تۆو بەزمی گەردو پاو پێڵای
بەڵام هۆشت بێ بەم فەقیرەوە
کەگلای بە زامی مەودای تیرەوە

هەورامی (٤٥٥)

صەدای های هیلال ڕۆژە دارا نەن
مانگی دڵتەنگی بادە خوارانەن[7]

سۆرانی(٤٥٥)

صەدای هیلالی ڕۆژە دارانە
مانگی دڵتەنگی بادە خۆرانە

---

[3] دێوناتەوە: وورووژاندت، لەگۆڕینەکەدا بەمەعنا دەردە. وشەی (کولانتەوە)م کرد: بەسوێت بردە..تاد.

[4] وشەی (بەشە) هەڵەیە، ڕاستەکەی (بەرشە)یە. واتە: بڕۆ، دەرچۆ.

[5]، [6] (چەنی تۆ) هەڵەیە. ڕاستەکەی: جەنی بۆ. مەولەوی دڵە ئاسکەکەی ئەدوێنێ واتە ئەی دڵ دانیشە من شاتاوی بەبوونەتەوە نەکەن، ئەگەر هەر ئەشڕۆی لەگەڵیدا ئەوە هەوەسی خۆتە بڕۆ خوا ئاگادارتان بێ. لێم گەڕێ چونکە من خۆم لەگەڵ هیجرانیدا ئەسازێنم، ئەوە تۆو ئەوەش گەردی پاوپێڵاوی ئەو.

کورەی تەرالاویح صۆفیان گەرمەن
صەدای چەنگ و نەی ڕەندان وەنەرمەن[8]
مزگیان مەعموور وازەن دەروازان
زاهیدان وەزیکر ویشان مەنازان[9]
مەیخانە ویران دەرگا نەبەستەن
مەستان جام صاف مەیشان بەدەستەن[10]
هاوارمەن مانگم لێ نادیارەن
نەژێر پەردەی تار ئەو نە پێوارەن[11]

دەورەی تەراویح بۆ صۆفی گەرمە
بۆرندان صەدای چەنگ و نەی نەرمە
نوێژگە ئاوەدان دەروازان وازن
زاهید بەزیکری خۆیان ئەنازن
ئەهلی مەیخانە بێ صەفاو پەستن
ئەمانیش دایم هەر جام بەدەستن
هاوارمە مانگم هەر نا دیارە
لەژێری پەردەی تارا پێوارە[12]

<u>هەورامی(٤٥٦)</u>

یەك سیا هەورێ ڕووش گرتەن وەنەم
بورج ئەو بورجەن نمەگنوم وەچەم[13]
ساقی ساجەقێن پەرهێز گاران
پیاڵەت پڕکە جەمەی چون جاران[14]
تۆ بەیۆ پیاڵەی مەست دوو دیدەت
بنمانە هیلال ئەبرۆی خەمیدەت
نیگار دەر وەناز وەیارانەدا
برێزە وەدەم مەی خوارنەدا
مورید وصۆفی خەرقەی ڕیا پۆش
من و دامنەی پاك پیر مەی فرۆش

<u>سۆرانی(٤٥٦)</u>

تەمی هەوری ڕەش دایپۆشیم تەواو
بورجاو بورجمە ناکەومە بەر چاو
ساقی لەداخی کۆی تەقوا داران
جامپڕکە لەمەی وەك جاری جاران
بابێ پیاڵەی مەستی دوو دیدەت
بنوێنە بەدری برۆی خەمیدەت
بەناز بڕوانە تۆ بە یاراندا
برێژە بەدەم کۆی مەیخواراندا
موریدو صۆفی خەقەی ڕیا پۆش
من و دامێنی پیری مەی فرۆش

---

[7] بۆ ئەوەی لەمەعناو مەبەستی ئەم چامەیە بگەیت، برۆ بۆ چامەی لاپەڕەی

[8] ڕەندان: کۆی ڕەند: زیرەك و هۆشیار

[9] وازەن: کراوەتەوە. دەروازان: کۆی دەروازە ، واتە: دەرگای گەورە.

[10] مەعنای ئەم بەیتە نا ئاشکرایە. گۆڕینەکە تەواوە

[11] (تاردا پێوارەن) ڕاستەکەی: (نەژێر پەردەی تار هەرنە پێوارەن). تار: تاریك، پێوار: ژێر، نادیار، نەدیار، نەلەبەرچاو. بەفارسی: ناپەیدا

[12] لەبەیتی پێش ئەم بەیتەدا مانگەکەی لەژێر پەڵە هەوری ڕەشدا بوو. لەم بەیتەدا خۆشی کەوتۆتە ژێر پەڵە هەوری ڕەشەوە و دەرکەوتنی نییە.

[13] نمەگنوم وەچەم: نەکەومە بەرچاو.

[14] پەرهێزگاران: تەقواداران.

هەورامی(٤٥٧)

هەرکەس چەنی دۆس وێمان نەمەحشەر

وەسەد ئارەزوو سەر بارین نەوبەر [١٥]

بزانین کێمان راگە گوم کەردەن

کێمان مایە پووچ کێمان سودبەردەن

سۆرانی(٤٥٧)

ئێمە و یارا نمان لە ڕۆژی مەحشەر

بەسەد ئارەزوو سەربێنینە دەر

بزانین کێمان ڕێگای مەسدوودە

کێمان مایە پووچ ، کێ خاوەن سوودە

هەورامی (٤٥٨)

ئەڵماسی ناوك مەودای حەجەرسوم

تا پەڕ نەڕیشەی جەرگم بییەن گوم

نەجای پەیکانان زەهرا لووی فەرەنگ

تك تك مەتکیۆ زووخاو وەسەد رەنگ

حەکیم مەوینۆ سەرسام مەمانۆ

(لاحول)ە نەرووی سەختم مەوانۆ

ماچان زەدەی دەس پەریی سەرناوەن

زەخم خەدەنگەن وەمەرگ نزاوەن

سەرنیام وە ئێش من چەنی زامەت

کەفتەن ئەو دیوان سارای قیامەت

سۆرانی(٤٥٨)

ئەڵماسی تیری تیژی حەجەرسم

تا پەڕ لە ڕیشەی دڵ و جەرگاگم

لەجێی پەیکانی ژەهراویی فەرەنگ

تگ تگ ئەتکێ زووخاو بەسەد ڕەنگ

حەکیم ئەی بینی سەرسام ئەمێنێ

(لاحول)ە لە ڕووی زامم ئەخوێنێ

ئەڵێن پێکراوی پەریی سەرناوە

زامداری تیرە ژینی نەماوە

بەو ئێش و دەردەی زامی جیایی

سەرنەنێمەوە تا ڕۆژی دوایی

هەورامی(٤٥٩)

ئارەزوو مەندیم جەحەد و ویەردەن[١]

فراوان خەیلێ تاسەی تۆم کەردەن

قیبلەم! بەو ئەحەد بێ هامتای فەردەن

سەوگەند یەکێوەن چەنی تۆم وەردەن

فکرو خەیالان وەسواسەی وەفات

دایم نەدڵەن نەرووی سەربسات[٢]

سۆرانی(٤٥٩)

کسپەی ئارەزووم گەشتە ئەو پەڕی

تاسەم فراوان لەحەد تێپەڕی

قیبلەم! بەو خوایەی تەنیاو زیندووە

سوێندم یەکێکە بۆتۆم خواردووە

بیرو خەیاڵی ئەندێشەی وەفات

هەر لەدڵدایە تا ڕۆژی وەفات

---

[١٥] واتە کۆڕی ئێمەو کۆڕی صۆفیان، وە هەر لایەکمان لەگەڵ دۆست و تاقمی خۆیدا لەسارای مەحشەردا بەئارەزووی خۆمان رامان دەربڕین. ئەو کاتە بۆ ئێمەو ئەوانیش دەرئەکەوێ کەکەێمان سەربەرزو کێمان سەرشۆڕین.

[١] ئەم پارچەیە لەو بڕوایەدانیم هەڵبەستی مەولەوی بێ، وادەرئەکەوێ لەلایەن کەسێکی کەوە بەشێوەی گلەیی نوسراوە بۆ مەولەوی و لەدواییدا تێکەڵ بەدیوانەکەی بووە.

[٢] سەربسات: سەر زەوی.

شەوان تاوەرۆ فکرم جەلاتەن
رۆح رەوانم نەخاک پاتەن
قالْبم بێ رۆح نەروام نەمەندەن
من دان حەیات زیندەگیم کەندەن
نامت چون نەوراد صوبح و ئێواران
موانۆش وەرگەرم نە پای دیواران
چەمم چون شاباز ویل شکار بۆ
دایم بالْ پەرواز نەسەد دیار بۆ

رۆژو شەو بیرو هۆشم لەلاتە
گیانی شیرینم گەردی بن پاتە
جەستەی بێ گیانم و زامی ناسۆری
لە ژینی دنیا دەستم داشۆری
ناوت چون وویردی سوبح و ئێواران
گەرم ئەی خوێنم لەسای دیواران
چاوم وەك شاباز وێڵی شکاران
بۆتۆ ئەگەرێ لەسەر دیاران[٣]

هەورامی(٤٦٠)

جە(سەر قەلا) وە مەگێلوون پەی تۆ
دەك دیدەم هەردوو سەدجار فدێت بۆ[٤]
ئامان هەی ئازیز بینایی چاوان!
گلەی هەن جەتۆ خەیلێ فراوان
یانێ چێش مەیلت فەرامۆش کەردەن
مەر بادەت نەجام بێ شەرتی وەردەن؟
وەرنە یانێ چێش نەجاران جارێ
خەبەر نە پەرسی جە راو یارێ
ئومێدم ئەیدەن، ئامانەن ئامان
جەی فێشتەر ناسۆر نەوزی زامان

سۆرانی(٤٦٠)

لە(سەر قەلا) وە بۆتۆ ئەگەرێ
دەك دیدەم هەردوو لەدەورت گەرێ
ئامان هەی ئازیز بینایی چاوان!
گلەیم هەیە لەتۆ فراوان
چی بوو تۆ مەیلت نەما لەدڵدا؟
تۆ مەگەر بادەی بێ مەرجیت هەڵدا؟
ئەینا یانێ چی لەجاران جارێ
خەبەر نا پرسی تۆ لە رێبوارێ
هیوادارم من ئامان سەد ئامان
ناسۆری زیاتر نەدەی بە زامان

هەورامی(٤٦١)

ئەحوالْ حالات شەرت و وەفاکەت
بکیانە پەرێم تۆیی خوداکەت
نەمانگ و نەسالْ، نەهەفتەو نەشەو
نەساتێ ئارام، نەدەقیقە خەو
نمە شۆم نەچەم، دیدەم نەدووریت

سۆرانی(٤٦١)

تۆباس و خواسی شەرت و وەفاکەت
بنێرە بۆ من تویی و خوداکەت
نەمانگ و نەساڵ نە هەفتەو نەشەو
نەساتێ ئارام نەچرکەیێ خەو
ناچێتە چاوم- دیدەم- لەدووری

[٣] بازبالندەیەکی گۆشت خورە، دەنوکێکی تیژی چەماوەی هەیە. بەدوای وورده پەلەوەردا دەگەڕێ.
[٤] سەر قەلا : باخ و ناوێکە بەسەر کێوێکی بەرزەوە لەنێوان شەمێران و تاوەگۆزیدایە

هەر ئید موانوون: ئاخ جە مەهجووریت[٥]
ئیسە کێ تاقەت دووری تۆ دارۆ؟
دەك بەرق غەزەب وەجەسەم وارۆ[٦]
بەسەر گەردت بام، ئەرواحەکەی وێم!
جواب صەریح بکیانە پەرێم

بووە بە ویردم: ئاخ لە مەهجووری
ئێستا کێ بەرگەی دووری تۆ ئەگرێ
دەك تیشکی غەزەب جەستەم دابگرێ
لەدەورت گەڕێم ئەرواحەکەی خۆم
وەڵامی صەریح زوو بنێرە بۆم[∅]

<u>هەورامی (٤٦٢)</u>

را(جەعفەر ئاباد)، سارای گەرم مەیل![١]
مەنزڵ شیرازشار سەودای عەشق لەیل[٢]
دەس ودیم وەئاو(روکن ئاباد) شەوق!
ئیمام میحراب سەر (مصلا) زەوق!
خواجەی سەر حەڵقەی بەزمەکەی(الست)!
دەماخ وەنەشئەی بادەی فەنامەست!

<u>سۆرانی(٤٦٢)</u>

ڕێ (جەعفەر ئاوا) ی دەشتی گەرمی مەیل
مەنزڵ(شیراز) شار سەودای عەشقی لەیل
دەسنوێژ بە ئاوی(ڕوکناوا) ی پڕ شەوق!
ئاڵای میحرابی سەر(مصەلا)ی زەوق![٣]
خواجەی سەر حەڵقەی بەزمەکەی(الست)!
دەماخ بەنەشئەی بادەی فەنا مەست[٤]

<u>هەورامی(٤٦٣)</u>

خەیلێوەن ئازیز-شای ئەو ئەمامان
ئەی شیفای زامان-ئاماش ئەبامان[٥]

<u>سۆرانی(٤٦٣)</u>

دەمێکە ئازیزم- شای ئەو ئەمامان
ئامە ئانێرێ بۆ شیفای زامان

---

[٥] واتە: بەهۆی دووریتەوە خەو ناچێتە چاوم وهەمیشە ئەمە ئەخوێنم : ئاخ لە دووریت (ع.م): (ئەم جوملە مەعنای شیعری پێشوو تەواو ئەکات)

[٦] ئەم بەیتە هەڵبەستی ئەحمەد بەگی کۆماسی یە، مەولەوی ومیا دۆستەڵەی لێرەدا تێهەڵکێشی کردووە

[∅] نازانم چ قەصیدەیەکی مەولەوی لەدیوانەکەیدا وەڵامە بۆئەم قەصیدەیە؟

[١] هەرچەند بەڵگەم نییە. بەڵام بە پێی ناوەرۆکی قەصیدەکە بۆشێخ عەزیزی(جانەوەرە)یی نووسراوە.

[٢] (جەعفەراوا) گەڕەکێکە لەشاری شیراز. شیراز: شارێکە کەوتۆتە خوارووی ڕۆژئاوای ئێرانەوە، نزیکەی ٩٠٠کم لە تارانەوە دوورە.مەولەوی بەم قەصیدەیەی ڕووی دەمی ئەکاتە ڕۆحی خاوێنی(خواجە حافظی شیرازی) و تەفائول بە دیوانەکەی ئەکات. لەکۆنەوە باوە . بۆکردنی کارێك ومیا بۆنەکردنی، جەماوەر پەنایان ئەبرد بۆ دیوانەکەی خواجە حافظ و ئەیانگرتەوە. خواجە حافظ لەناو خەڵك و جەماوەردا بە(لسان الغیب) ناوبانگی دەرکردبوو

(ع.م) واتە: ئەی کەسێ کەڕێگای گوزەرت جوعفەراناوایە کەدەشتی گەرمی ئارەزووی یارانە، وەئەی کەسێ کەمەنزڵت شاری شیرازە کەکەڵکەڵەی عەشقی لەیلە. مەبەستی ئەوەیە : ئەی حافظی دلدار کەکەڵکەڵەی دیتنی یارت ئەکەوێتەسەر، وەبەدەشتی خۆشەویستیدا ئەڕۆی بۆلای).

[٣] (ع.م)(واتە ئەی کەسێ کە بەئاوی ڕوکناباەی سوزی دڵداران دەستنوێ ت گرتووە، وەڵێ میحرابی مصلای ئارەزوویاندا پێش نوێ یت کردووە)

[٤] واتە ئەی خواجەی سەرحەڵقەی بەزمەکەی ڕۆژی(الست بربکم؟ قالوا بلی)، ئەی خواجە شیرازی! کەدەماخت بەنەشئەی بادەی فەنا مەستە. واتە حافظ کاتی خۆی لە پلەی(فنافی الله) دا یاوە، ئەم پلەیە بەشێکی تایبە تمەندە بە(تصوف)ەوە.

هیچ ئەبەردەن ئام خەستەی دەردەکەش
ئەکەردەن خەیاڵ مەینەت وەردەکەش
یادش گوزەرگای دڵ جەویر بەردەن
مەیلش ڕای خاتر فەرامۆش کەردەن[6]
ساتێ وە ساڵێ جەلام و یەردەن
هەرەس وەماڵم ماچی دڵ سەردەن[7]

ئەیهێنا ناوی خەستەی زامانی
ئەکەوتە یادی دیلی خەمانی
یادی گوزەرگەی دڵ بیر بردەوە
مەیلی ڕێی خاتر خامۆش کردەوە
ساتم بەساڵێ ئەڕوا بەم دەردە
هەرەس بەماڵم ئەڵێی دڵ ساردە

هەورامی(٤٦٤)

دڵ بێ ئارامەن دایم مدۆ چڵ
من هەر موا چوون پەی دڵ وەشیی دڵ:
من تاڵەم وەتام تاڵی تاڵ وەردەن
گەرد بەد بەختیم وەرووادا مەردەن
ئام ئەسەر زوان شیرینش تاڵم
ئام پەی خاترش گەردەن خەیاڵم[8]
ئەداو تاقەت تەحریرم خامەش
مە پێچۆ وەهەم جە دەردم نامەش[9]

سۆرانی(٤٦٤)

بێ ئارامە دڵ هەردەم ئەدا چڵ
من خۆ هەر ئەڵێم بۆدڵخۆشی دڵ:
بەختم تاڵاوی تاڵی چێشتووە
گەردی بەد بەختیم لەڕوو نیشتووە
یا لەسەر زوانی شیرینی تاڵم
یا بۆ خاتری گەردە خەیاڵم
تاقەتی نییە بمنووسێ خامەی
تێکدا ئاناڵێ بەدەردم نامەی

هەورامی(٤٦٥)

ماوای دڵگەرمیش جەحەد بەرشییەن
لایەق وە مەنزڵ یاد ئەو نییەن

سۆرانی(٤٦٥)

لەسنوور دەرچوو، گەرمی سوکنای دڵ
لایەق بەیادی ئەو نییە مەنزڵ

---

[5] دیتە سەر نیازەکەی وئەڵێ ئازیزم دەمێکە نامەی نەهاتووە.

[6] واتە ئازیزم یادەکەی ئەوەی لەبیرچۆتەوە کەبەدڵما تێپەڕێ.وەمەیلی ڕێگای منی خستۆتە پشت گوێ. مەبەستی ئەوەیە ئایەڵێ هیچ نەبێ یادی بگاتە خەیا ئم . وەدڵم ئارەزووی بکا).

[7] واتە: ساتێکم ساڵێکە، هەرەس بەماڵم ئەڵێ دڵی ساردە. لەم ڕستەوە ئەوە دەردەکەوێ بەخەیاڵدا ئەو دۆستەی مەولەوی وتبێتی؛ مەولەوی ساردە لەگەڵ مندا.

([8] —٩) وشەی (ئام) لای ع.م یەمەعنا : یاوەکو. لای دکتۆر سۆران: یەمەعنا: یان .یا .لەوانەشە سووك کراوی(ئازانم) بێ، هەرچی چۆنی بێ وشەکە بۆگومانە لەنێوان دووشتدا.

واتە حاڵی ئەو خۆشەویستمە لەدوو خاڵ یالە دوو حاڵ بەدەرنییە. یا ئەوەتە ناوهێنانی من لەسەر زبانی شیرینی تاڵە. وەیا ئەگەر بەدڵ خەیاڵی من بکا، هەڵبەت خەیاڵی من چونکە لەتۆزو غوبارو گەردەلوول دایە دڵەکەی بەخەیاڵەکەم تۆزاوی ئەبێ. دڵەکەی چونکە ناسکە بەرگری ئەو تە پو تۆزو گەردەلوولە ناگرێ. لەبەر ئەم دوو خاڵە وەیا ئەم دوو حاڵە ئەقەڵەمەکەی تاقەتی نوسینی هەیە بۆمن. وەنە نامەکەشی لەبەر ئازاری من لوول ئەخوا و بۆمی بنێرێ. سەیری نووسینەکەی د.سۆران بکە ل:٤٠٥، لەوێدا بەرانبەر بەم بەیتە سەرنجێکی هەیە.

خاترم یەند خار مەینەت ها تێشدا
پای مەیلش زەحمەت بویە ڕۆ پێشدا
سەد دەلیل ماروون نییە فەراقەت
جەمن های تامڵ ، جەنەو کون تاقەت؟
بۆبەشق ئەو جام، ئەو بەزم، ئەو جەم
بێ مەیلیی ئازیز نەوینی وەچەم

دڵ هێندە دڕکی مەینەتی تیادا
پێی مەیلی زەحمەت تێپەڕی پیادا
وتم ناپەرژێ، سەد بەڵگە بۆدڵ
دڵ: کوا تاقەتی ، یامن کەی تامڵ؟
بێ بەشقی ئەوجەم، ئەو بەزم و ئەو جەم
بێ مەیلیی ئازیز نەبینی هەردەم [10]

هەورامی(٤٦٦)

مزانی چەنیم چەم هاوە راوە
ئەرووی زوو مەیۆ پەیکی جەلاوە
ماوەرۆ نامەی جام جەمینەکەم
دیدەی دنیاو دین، دنیاو دینەکەم
یەك غەزەل مەطلە ع(مژدە ئەی دڵ) بۆ
باوەر، بەڵ پەی دڵ تەسکین حاصڵ بۆ

سۆرانی(٤٦٦)

ئەزانی چەندە، چاوم لەرێیە
پەیکێ بێ و بڵێن نامەی تۆی پێیە
بێنێ زوو نامەی جام جەمینەکەم
دیدەی دنیاو دین، دنیاو دینەکەم
شیعرێ سەرەتای (مژدە ئەی دڵ) بێ
بێنە، تا بۆ دڵ تەسکین حاصڵ بێ

هەورامی(٤٦٧)

وەربۆ ئەیشەڵلا لێش نیکەڵ بۆ
خواجە! تۆ پیرت باهەر موجمەڵ بۆ [11]
ج حاجەت صەریح تۆ بواچی پێیم
من زوو شناسا بەخت سیای وێم

سۆرانی(٤٦٧)

گەر خوانە خواستە دوورە ئەمەل بێ
خواجە!تۆ پیرت باهەر موجمەل بێی
چ پێویست ئەکا کەتۆ بڵێ ی پێم
هەر زوو ناسیومە بەختی ڕشی خۆم

هەورامی (٤٦٨)

صەدای (های هیلال) هام دەردان مەیۆ
زەمزەمەی تەکبیر، هام دەردان مەیۆ [1]
یەکێ هام رەفیق دۆس دڵ سۆزەن

سۆرانی(٤٦٨)

دەنگی(هیلال)ی هاوفەردانم دێ
بەزمی تەکبیری هاو دەردانم دێ
یەکێ هاو دەمی دۆستی دڵسۆزە

[10] جام: مەبەست پێی جامی شەرابە، یا پیاڵەی مەی.
جەم: کۆڕ، کۆمەڵ لەجەمعی عەرەبییەوە هاتووە،
لەوانەشە (جەم) ئاما ە بێ بۆ جەمشید جەمی شای ئێران.
[11] (ع.م) ئەم بەیتەی بەدوو جۆر مەعنای کردووە ل٢٦٤.
[1] زەمزەمە: ئاوازی نەرم، هێمایە بۆ ووتەی تازە.
تەکبیر(الله اکبر) کردن. لەکۆتایی مانگی ڕەمەزاندا کەمانگ بینرا دەنگ و زەنا پەیدای دەبێ کەبەیانی جەژن وشادییە. ئینجا شاعیری هەست ناسك باسی کەسانی بەختەوەرو کەساسان دەکا.

یەکێ مەست کەیف جەژنە پیرۆزەن[2]
من نەبوون شادیم جێ بیزار بییەن
گەرد وەسەر من، کەس دیار نییەن[3]
شەوم تاڵەی شووم، هیلالم قامەت
شەفەق هوون دڵ، مەنزڵگە زامەت[٤-٥]
تەکبیرم نەوای زام مەهجووری
دەسم هەم ئاغۆش زام ڕەنجووری[٥]

یەك مەستی کەیفی جەژنە پیرۆزە
من نەبێ تەنیا بێزارە شادیم
خاکم بەسەر بێ بۆ نا مرادیم
شەوم چارەی شووم پڕ لەخەم مەنزڵ
تەن وەکو هیلال ، شەفەق خوێنی دڵ
تەکبیرم نەوای زامانی دووری
دەستم هاو ملی زامی ڕەنجووری

هەورامی(٤٦٩)

جەژن وجەژنانەم هەریەك حەردەیێ
بەردەوە پەی هەرد، (مطرب) پەردەیێ
لەرزەی ڕیشەی دڵ، سەمتووری دەستوور
وەزن طه بع تار پڕ سۆزەی سەمتوور
واچە بەو مەقام، ئەڵواناتەوە:
هەی داد هەی بێ داد مەعدووم واتەوە:
خەستەی خار خەم خەم خەیاڵ وێم
وەکزەی دەروون تەن زووخاڵ وێم
بێ ئەبرۆی هیلال ئەو نیهاڵ وێم
نییەت نادروست، عید بەتاڵ وێم

سۆرانی(٤٦٩)

جەژن وجەژنانەم هەریەك حەردەیێ
بردی بەرەو چۆڵ، (مطرب) پەردەیێ
لەرزەی ڕیشەی دڵ سەمتووری دەستوور
کێشی شێوەی تار پڕسۆزی سەمتوور
بڵێ بەو بەزمەی پڕئاوا تمەوە
هەی دادو هاوار مەعدووم واتەوە
خەستەی خاری خەم خەمان خەیاڵ خۆم
بەقرچەی دەروون واتەن زووخاڵ خۆم
بێ برۆی هیلالی ڕووخسار ئاڵ خۆم
ڕۆژو ئاتەواو جەژن بەتاڵ خۆم

هەورامی (٤٧٠)

تەسکێن دڵەی پڕ جەخارەکەم
دەرمان زامان بێقەرەکەم(١)
نامەکەت کسیان وەلای من یوە

سۆرانی (٤٧٠)

تەسکینی دڵەی پڕ جەخارکەم
دەرمانی زامی بێ قەرارەکە(١)
وەرم گرت نامەت من لە ناکا

---

[2] دڵسۆزمن: (ع.م) : دڵ دۆزمن. واتە دڵ پڕ لەئازار.

[3] لەناو کۆمەڵاندا بەتەنیا من شادیم لێ بێزارە، هەی خاکم بەسەر ، کەسانی دڵسۆزم نییە و کەس ڕووم تێ ناکات.

[٤-٥] واتە لە ناو کۆمەڵاندا بەتەنیا من حاڵم ئاوایە؛ شەوم ڕەش و شوومە. لەش و جەستەم وەکو مانگی یەك شەوە چەماوەتەوە. سووریی قەراخی ئاسمان لە ئێواراندا، خوێنی دڵمە، مەنزڵگەو نشینگەم: خەم و ئازارو زەحمەتە،

تەکبیرم: ناڵەو نەوای زامانی دووری یارانە، هەمیشە دەستم هاوملی دڵ بیمارانە.

پەیا پەی ئەرووی دوو دیدەم سا[٧](٢)
دەروونت وەکوڵ جۆش ئاوەردبێ
کزەی دووری وێت ئینگهار مەردەبێ
دێو ئاتەوە دەرد کوورەیدەروونم
کولانتەوە زام دڵەی ٣ هوونم(٣)
نمازی ساتێ ڕاحەت بوون پەوێم
دەك بێ بەلا بای چێش مەك[٨]ی پێم ؟
من خۆم کەم زووخاو هیرانم وەردەن
ئە مجار کزەی تونێ تەما کەردەن

لەوتوڕەی مانی ئاوی حەیوانی
سا ئەوسا لەخەوکە بێدار ئەبێ
لەئەوسات ئەوسات ئاشکار ئەبێ
بەچ ڕوانینێ؟ شەماڵ ! ڕوانی، بۆ؟
ئە پرسێ: شەماڵ ! هاچی بوو لەنۆ؟[٨]
ببینە سەختیی سزای خەم چێژی
ئیتر بڵێم چی؟ شەماڵ ! چی ئێژی؟

هەورامی(٤٧١)

ئەر هەر مواچی، واچە: چێش واچوون؟
واچوون ئێد واچە: وەسەرگەردت بوون[٩]
رام گنا ناکام وە ناکام دارێ
چەنی ؟ چەنی خار، خارێ[١٠]
ئیبتیدا مەعرووض پەی ئەظە ر، وەخەو
ئەرو ئیۆ گەردی دەردی سەختی ئەو[١١]

سۆرانی(٤٧١)

ئەگەر هەر ئێژی، بێژە: چی بێژم؟
بێژە وائێژم: بەلات دەچێژم:
لە پڕڕیم کەوتە لای ناکام دارێ
چۆن بوو؟ خارێ بوو، چ خار؟ جەخارێ
سەرەتای مەعرووض بۆ ئەظە ر، بەخەو
گەر بێ و ببینێ دەردی دووری ئەو،

٥-٦ ئەر، لای(ف) وەر ، بەمانا پێش، ئیمە، ف و گ: ئیمە. پڕخەو، گ: پڕخاو. (ع.م) : (واتە بەقوربانت شەماڵ!.. برۆ بۆلای یار، وەخت نیوەشەوێ یا بەر لەنیوەشەو بێ، وەیار لەپڕخەی خەوابێ یاتازە خەوی لێ کەوتبێ، گوێ مەدەرێ بەئارامی لەژێر لیفە یەمەنییەکەیەوە خۆت بدە لەزوڵفە لوولەکانی کەئەڵێی مۆری توغرایەو مانی ئەخشی کێشاوە بەسەر ئاوی حەیاتەوەیە کەڕوویەتی.) مەولەوی ئەم جۆرە شیعرانەی بەم جۆرە دارشتنە زۆر کەمە.

[٧] لەئەصڵەکەدا، (ئەوسات) ییەکەم واتە کاتی بێداری. (ئەوسات) ی دووەم: کاتی قیامەت.
[٨] مدیۆ: یار ئەڕوانێ. مدیەی چێش: بەچ ڕوانینێك!!

[٩] بدیە: بڕوانە. هەنی: ئیتر. واچوون. چێش: قەول. شەماڵ واچی چێش: مەقولی قەولە. ئێش و ئێش: مەبەست ئێش وئێشی مەعدوومە.
[١٠] ــ١٠) واتە شەماڵ ! ئەگەر هەر ئەڵێیت، بڵێ چی بڵێم؟ ئەڵێم بەسەر گەردت بم ئەمە بڵێ: لەپڕ ڕێم کەوتە لای یەکێکی بەمەرام نەگەیشتوو، (ع.م) (ئەگەر پرسی چۆن بوو؟ بڵێ: دڕکی خەم و مەینەتی پێوەبوو، وەئەگەر پرسی : دڕکەکەی چۆن دڕکێ بوو؟ بڵێ دڕکێکی وابوو لەباسکردن نەئەهات.)

[١١] ــ١٢) بەم دووشیعرە شاعیری ئەمر ئاماژە ئەکا بۆ دوو ئایەت لەقورئانی پیرۆزدا؛

ئەر سەد جاریٚ بۆ، ئەونەمام ئەودەشت

فەرقیٚ نمە بۆ پەی لوای بەهەشت[12]

تەمام دمواپی جە دمستت پیٚتەن

هەنی ئەومشی بەدەست ویٚتەن

باهەرجاریٚ بیٚ، ئەونەمام لەودەشت

جیاوازی نابیٚ بۆچونی بەهەشت

دمواى تەواوى بەدەستى خۆتە

خۆشى و ناخۆشى هەلٚویٚستى خۆتە.

هەورامی (٤٧٢)

شەرارەی کورەی دمروون پڕ جۆش[1]

دیگ چەمەی شەم ئاومرد وەخرۆش

سەرکەردەن هوناو ومڕووی ڕوخسارم

کەردەن وەشەتاوجەستەی خەمبارم

وەلوەلەیلوولەی پیٚشەی ئازای چاك

یاوا وەسەرین نۆ پەردەی ئەفلاك[2]

سۆرانی(٤٧٢)

شالاٚوی کوورەی دمروونی پڕ جۆش

مە نجەلٚی چاوەی چاومی وادا جۆش

خویٚناو سەر ئەکا لەڕووی ڕوخسارم

کردی بەشەتاو جەستەی خەممبارم

ئاوازی لوولەی ئیٚسقانی زەبوون

گەیشتە سەرووی نۆ پەردەی گەردوون

---

١ • افلا ينظرون الى الابل كيف خلقت، والى السماء كيف رفعت، والى الجبال نصبت، والى الارض كيف سطحت. خوای گەورە لەم چوار ئایەتەیدا و لەچوار پەردمدا چەند پیٚشانگایەکی هیٚناوە تەوە بۆ (نە ظە ر) واتەبۆ تیٚڕوانین، تالەڕۆوانگەی ئەم چوار پەردەوە کەسانی هۆشمەندو ژیٚر خوای گەورە بناسن و دان بنیٚن بە گەورەیی و بلٚندی دمسەلاٚتیدا. یەکەم : حوشتر. دوومم: ئاسمان. سێهەم: شاخ و چیاکان. چوارمم: کۆتایی گۆی زەوی یە. ئەم چوار برگەیە لوچوار پەردەدا- کەحوشتر سەرمتاکەیانە- کراون بە پیٚشانگەو(معرض) بۆ(نە ظە ر) واتەبۆ تیٚڕوانینتیایاندا. تاگەورەیی و دمسەلاٚتی خوایان بۆ دمرکەویٚت.

ولەئایەتیٚکی تری قورئانیدا خوای گەورە ئەفەرمویٚ: (ولايدخلون الجنة حتى يلج الجمل فى سم الخياط) واتەبیٚ بڕوایان ناچنە بەهەشتەوە. مەگەر کاتیٚك حوشتر ومکو تالٚی دمزوو بچیٚت بە کونی دمرزیدا. دیارە ئەم مەرجە مەحالەو هەرگیز نایەتەدی. لیٚرمدا شاعیری داهیٚنەر ئەفەرمویٚ: ئەومی کەسەرمتای پیٚشاگەو(معرض) ە بۆ(نظر) کەحوشترە. ئەگەربیٚتو ئەوحوشترە- بگرە بەخەویش- تۆزیٚ ئەو خەم و خەفەتەی مەولەوی هەبیٚت بیٚگومان هیٚندە لەڕ و لاواز ئەبیٚ و ئەوکاتە ومکو دمزوو بەئاسانی دەچیٚ بەکونی دمرزیدا. ئەوکاتە بڕواداران و بیٚ بڕوایان بەبیٚ جیاوازی ومکو یەك دەچنە بەهەشتەوە، پەنا بەخوا لەم داهیٚنان و بیرە قولٚە ولەم بۆچونە سەرسوڕهیٚنەرە.

پیرە میٚردی ئەمر ئەم شیعرەی ئاوا گۆڕیوە:

ومرە تیٚپەرە حۆری لەو دەشتە

فەرقیٚکی نابیٚ چوونی بەهەشتە

ئەم گۆڕینە ئەك بەتەنیا لاوازە ، بەلٚکو زۆر زۆر لەمەبەستەوە دوورە.

ومهەر ومها پیرەمیٚردی خوالیٚخۆشبوو لەدامیٚنی ئەم قەصیدەوە پەراویٚزیٚکی نووسیوە، ومئەمەش دمقەکەیەتی: (مەلەوی هەمیشە بەمەعنا بووە، لیٚرمدا لەفظی ڕیز کردوومو لەمەعنا گەڕاوە، یابۆیٚ ئەگەڕاوە، جیناسی لە زبانی هەورامیدا کردووە، ومك ئیٚستا مۆبیلیای ناپاب لەو قامیشە دمکەن کە ئیٚمە قامیش بەندی پیٚ ئەکەین، ئەی خەینە ژیٚر قلەبانەوە).

خویٚنەری ئازیز ومکو بیٚنیٚت ئەوە بۆچونی ووردی مەولەوی و ئەمەش بۆچونی پیرەمیٚردی ئەمر. خوای گەورە هەردووکیان ببەخشیٚ و بەبەهەشتی بەرین شادیان بکات.

[1] داخی گرانم ئەمزانی ئەم قەصیدەیەی بۆکیٚ نووسیوە.

ئەریم مەگرەوان ئینس و جینن و حوور
نالە مەکەران جە دەرگای غەفوور
مەلالان یەك یەك پەریٚ رزگاریم
پەریٚ سارێشی زامان کاریم
تۆ ئەقۆی حیجاب ئیستیغنا مەدهۆش
ئەخەجلەی خاوگای ڕاحەتی خامۆش[2]

ئەنالێنن بۆم ئینس و پەری حوور
ئە پاڕێنەوە لە دەرگای غەفوور
یەك یەك ئەگرین هەر بۆ ڕزگاریم
بۆ سارێژبوونی زامانی کاریم
تۆ لە توێی پەردەی بێباکی مەدهۆش
ئەیانەی خاوگەی ئارامی خامۆش

هەورامی(٤٧٣)

ئەیاوان هێما وەلات فەریادم
ئەزانات وەدەرد دادو بێدادم
ساگۆش دەرساتێ وەیزیل ز بەم دا
بۆیە روە بالێن ئەهل ماتەم دا
تالێت مەعلووم بۆ سەختی هیجرانت
بزانیٚ وەدەرد خەستەی زامانت
بەڵکم ڕەحم خەیر باوەری وەدڵ
ساتیٚ چەی دەرون تەسکێن بۆ حاصڵ
چینە زیاتەر شای ئەو ئەمامان!
بیٚ ئینسافییەن جەفای بیٚ سامان

سۆرانی(٤٧٣)

ئەگەشتۆتە لات هێشتا فریادم
ئەتزانی دەردی دادو بێدادم
ساساتێ گوێ دە بەم زیل و بەم دا
تێبەرکە بەلای ئەهلی ماتەم دا
تابگەی چۆنە سەختیی دووری تۆ
بزانی دەردی خەستەی زامی ئۆ
بەڵکو بەزەیی بخەیتەوە دڵ
ساتێ ئارامی بۆ دەروون حاصڵ
لەمەزیاتر شای ئەو ئەمامان!
بیٚ ئینسافییە سزای بیٚ سامان

هەورامی (٤٧٤)

فەصڵ ئەو پایز تازە کەردەن مەیل[1]
شەماڵ هەرزان کەرد ڕشتەی ئەو سیوەیل[2]
گێج سەر کاوان جەسەردی بین کەیل
بۆ مدان چون بۆی بێوەفایی لەیل

سۆرانی(٤٧٤)

تازەی کردەوەوەرزی پایز مەیل
رمز هەرزانی کرد ڕشتەکەی سیوەیل
گەردە لوولی کاو والە سەرما کەیل
بۆنی وەك بۆنی بێوەفایی لەیل

---

[1] چاك: لەت لەت. تێشکاو. ئۆپەردەی ئەفلاك: (ع.م):(واتە دەنگی شمشاڵی ئێستانی تێشکاوی لەشم گەیشتۆتە ئاسمانی حەوتەم و عەرش و کورسی).

[2] حەجلە: خانووی ڕازێنراوە. جێگای تایبەتیی بووك وزاوا.

[1] ئەم پارچەیەی بۆ دۆستێکی جافی نووسیوە. چووە بۆ کوێستان و وەرزی پایز هاتووە و ئەگەڕاوەتەوە لە گەرمیان.

[2] شەماڵ. پ.م: ڕمزان. سیوەیل: ئەستێرەی گەلاوێژ کەسەرەتای پایز پەیدا ئەبێ. ڕشتە: گەڵای زەردی بەدارەوە ئەماو بەبۆنەی هاتنی پایزەوە. واتە پایزی خەزان هات و گەڵای سەوزی زەرد کردوو. بەبای شەماڵیش بڵاوبوونەوە. وەیا ڕەزمکان ڕشتەی زەرد هەڵگەڕاوی گەلاوێژ یان هەرزان کرد.

ئازیز! تاقەت ئاخر نە فەسەن
ڕەحمێ کەر ئامان ، ئیستغنا وەسەن
بەرکەنار کزەی دەروون پڕداخان
پەی تۆ تەصدیعەن سەردیی لەیلا خان[3]
جە قەتارەی خێڵ دیدە سیاوان
باقی هەوارگەی گەرمیان ئاوان

سەبرم بەسەر چوو دوایی نەفەسە
ڕەحمی، ها، دەخیل بێباکی بەسە
ها، چش لەکزەی دەروون پڕداخان
زەحمەتە بۆتۆ سەرمای ئێلاخان
پۆل پۆل هاتنەوە خێڵی چاوڕەشان
هەموو هەوارگەی گەرمێنیان نەخشان

هەورامی(٤٧٥)

گەرمە سێر دڵ مەعدوومی نەبۆ
وارگەش خاڵی یەن قیبلەم! دوور جە تۆ
کۆچێ کەر وەخەیر مەنزڵ وەمەنزڵ
تاقەدیم وارگەی گەرمیان دڵ
نەیاوایی های ساقی!زۆر ئاوەرد[4]
تەفاوەت نەبەین وەصف ئازیز کەرد
نمە دۆ نەچم تار دڵەی تەنگ
بێ وەفایی دۆس صەفاو وەفارەنگ
چون تەمام نەتەم غەفڵەتەنان گوم
سامەی —نەك وەجام- های وەخوم وەخوم
تایەکسەر مایەی خامیم بسانۆ
چون جەمال جەلال جەلام بنما نۆ

سۆرانی (٤٧٥)

تەنیا گەرمێنی دڵی مەعدوومی
-دوور لەتۆ- چۆڵە هەوارگەی شوومی
ساکۆچێ بەخەێر مەنزڵ بەمەنزڵ
تاکۆنە وارگەی گەرمیانی دڵ
ساقی! نادانی پەنگی خواردەوە
وەصفی ئازیزی جودا کردەوە
تاریکە چاوی دڵەی خەمگینم
صەفاو جەفای یار چون یەك نەبینم[5]
چون نوقمی تەمی غەفڵەتم من، زوو
سامەی -نەك بەجام- بە کووپەو دوو دوو
تا مایەی خامیم یەکسەر نەمێنێ
(جەلال) وەك(جەمال) لەلام بنوێنێ[6]

هەورامی (٤٧٦)

قیبلەم ! تۆم نەدڵ... قیبلەم! تۆم نەدڵ[7]

سۆرانی(٤٧٦)

قیبلەم! وای لە دڵ.. قیبلەم وای لە دڵ

---

[3] کزەی دەروون پڕ داخان بخەرە ئەولاوە و هیچ حسابیکیان بۆمەکە، بەلام سەرمایکوێستانەکان بۆخۆت گەلێ سەخت و زەحمەتە

[4] (ع.م): (نەیاوایی: تێ نەگەیشتن. مەولەوی لێرەوە ڕووی قسە وەرئەچەرخێنێ وئەلێ: کاکەی مەی گێڕ تێ نەگەیشتن زۆری بۆ هاوردوم، بۆیە جیاوازیم خستە نێوانی سروشتەکانی یار کەباسی بێوەفایی ئەوم کرد ، ئەگینا ئەبێ دڵدار فەرق ئەکا لەنێوانی هیچ سروشتێکی یاردا وهەمووی پێ خۆش بێ).

[5] ع.م: (نمەدۆ: دیاری ئەدا. تار: تاریك. واتە؛ لەبەر ئەوەیە کەتێ نەگەیشتن زۆری بۆهێناوم، واوەفاو بێ وەفایی یار لەچاوی تاریکی دڵەی خەفەتبارما وەك یەك ئانوێنن).

[6])خامیم: تێ نەگەیشتوویم. جەلال: سروشتی بێوەفایی. (جەمال: سروشتی میهرەبانی.

تا رۆژی قیامەت هەرتۆم هانە دڵ	تارۆژی پەصڵان هەر تۆ وای لەدڵ
فیدای شێوەت بام جەمین پەڕەی گوڵ	فیدای شێوەت بم ڕوومەت پەڕی گوڵ!
دڵ جە تاسەی تۆ دایم مدۆ چڵ	دڵ لە تاسەی تۆ دایم ئەدا چڵ
ماتم وێنەی سەنگ، زەردم چون خەزان	بەرد ئاسا بێدەنگ، زەردم وەك خەزان
دایم پێچ مدەو چون ماران گەزان	پێچ ئەخۆم هەردەم وەك ماران گەزان
گەستەی مار خاسەن ساتێ دوو ساتەن	گەستەی مار باشە تەنیا ساتێکە
ئەر ئەمرۆ زیندەی ڕووی سەر بساتەن	گەر ئەمرێ زیندووی سەر باتێکە
ئەمما من دەردم چون دەردە داران	بەلام من دەردم وەك دەردە داران
دایم هەروە سۆن چون گەستەی ماران	دایم بە سۆیە وەك گەستەی ماران
جە هیجران تۆ هەر سات مەرگمەن	لە دووریی بالآت هەردەم دێ مەرگم
قەترە قەترەی زووخ ئەڕووی جەرگمەن	زووخاوان تك تك ئەتكێ لە جەرگم
هەورامی (٤٧٧)	سۆرانی(٤٧٧)
کاشکێ هەر ڕۆیەك سیا مارێ	خۆزگە هەر ڕۆژێ یەك ڕەشە مارێ
هەردوو پام مەگەست چەند جار ئەك جارێ	دوو پێی ئەگەستم چەن جار ئەك جارێ
سەر منیام وەسای گلکۆی تازەوە	لارە مل لە سای گلکۆی تازەوە
چەنی حەسرەتان بێ ئەندازەوە	بەو حەسرەتانەی بێ ئەندازەوە
ئەك پەی تەور دیدەم! مەردەی زیندە ڕەنگ	دیدەم! ئەك وەکو مردووی زیندوو ڕەنگ
هەر ساتێ سەد جار سەر مەدۆم وە سەنگ	گشت دەمێ سەدجار سەر ئەدەم لە سەنگ
شێوەو مەلوول ئیمان هەردەنان	پەشێوو مەلوول کۆتا بوو عومرم
ڕۆی تاسەدجار پەی تۆ مەردەنان	ڕۆژێ چەن جارێ من بۆ تۆ ئەمرم
فیدای وەفات بام یا وەفات نییەن	فیدای وەفات بم، یاوەفات نییە
یاخود بەدکاران مانعت بییەن	یا بەدکارە وا ڕێگری تۆیە
هەورامی(٤٧٨)	سۆرانی(٤٧٨)
قیبلەم! تۆ خوداو گشت پێغەمبەران	قیبلەم! تو خوداو گشت پێغەمبەران

[1]) ئەم قەصیدەیە، وەکو(ع.م) ئەفەرموێ لەوە ئاچێ زادەی قەڵەمی مەولەوی بێ. لەزۆربەی نوسخە دەستنوسەکاندا نییە. بەباوەڕو بۆچوونی من وەك لە پێشتر ووتم، ئەم قەصیدەیە لەلایەن کەسێکی ترەوە بۆ مەولەوی نوسراوەو، جاتێکەڵ بەدیوانەکەی بووە، ئەوەش بەڵگەیەکی بەهێزە کەلە دیوانەکەی میرزا یەحیای کوردستانیدا نییە، مەولەوی داهێنەر بەزۆری لەکاتی پەنگ خواردنەوەی خەمان وحەسرەتان لەدڵەتەنگەکەیدا پەنا ئەباتە بەر ساقی و(مغنی)و دەف و نەی .. لێرەدا وانییە و، قەصیدەکەش زۆر لاوازو بێ هێزو پێزە.

ئەگەر مەیلت هەن وێنەی دڵبەران؟
بکیانە پەرێم گاهێ پەیامێ
بنویسە وەلام دۆعاو سەلامێ
باوەس بنیشو مات و پەشێومالٚ
باوەس بگێشوو هەناسان کالٚ
پەی چێش بێ مەیلیت کەردەن وەپیشە
گاهێ تۆ یچ پەی من ئاهێ بکێشە
باقی والسلام، قبلەی میحرابم!
بلێسەس بەرزەن جەرگ کەبابم

مەیلت گەر ماوە وەکو دولبەران
بنێرە بۆ من جارێ پەیامێ
بنووسە بۆمن دۆعاو سەلامێ
بابەس دانیشم کزو پەشێوحالٚ
بابەس هەڵکێشم هەناسانی کالٚ
بۆچی بێ مەیلیت کردوە بە پیشە
تۆش بۆ من جارێ ئاخێ هەڵکێشە
ئیتر سڵاوم قیبلەی میحرابم!
بەرزە بلێسەی جەرگی کەبابم

هەورامی (٤٧٩)

فەلەك شناسووت کارت چەپ گەردەن
دەستت درازەن پەی زامان کەردەن
چێش مبۆ ئەی زام ئەدڵ ئەدەری
مەحرووم وڵات قیبلەم ئەکەری؟
پەی تۆ دیدەنیی شەم دیارە کەش
پەی تۆ گۆش دای ڕاز شەکەر وارەکەش
بەڵام وا بەس بۆ ئەی تاڵەی شوومە
بازەم دڵ وەشم وەی بەرو بوومە[1]
پەی فێنکی دڵ هەرا سانە کەش
کافییەن تەواف ڕای ئاسانەکەش

سۆرانی (٤٧٩)

گەردوون، دەتناسم کارت چەپ گەردن
دەستت درێژە بۆ زام تێ کردن
چی ئەبێ بەدڵ، ئەم زامە ئەدەی
لە وڵاتی یار بێ بەشم ئەکەی؟
دیدەنی شەمسی دیداری بۆتۆ
شیرینی ڕازی گوفتاری بۆتۆ
بەڵام بابەس بێ ئەم بەختەشوومە
لاچۆ دڵخۆشم بەم بەرو بوومە[1]
بۆ فێنکی دڵ هەراسانەکەی
بەسە تەوافی ڕێی ئاسانەکەی

هەورامی (٤٨٠)

ئازیز! کام هوون بی دیدەم پێ ئەڕشت؟
یاکام زووخاوبی دەروونم ئەچەشت؟[2]
یا دڵ کام مەینەت زامت ئەکێشا؟

سۆرانی (٤٨٠)

ئازیزم! کام خوێن بوو دیدەم ئەیرێژا؟
یاکام زووخێ بوو دڵم ئەیچێژا ؟
یادڵ کام دەردی زامی ئەکێشا؟

---

[1] بەروبوومە، ع.ف.گ: مەرزوبوومە

[2] ئازیز، لە(ف)دا: فەلەك. ئەمەش جوانترە.

وە کام قیمەیدەرد جەرگم نەنێشا
وەسەن کۆن تاقەت بڕیان سەبووری
مەتاوون کە ڕوون گفتوگۆی دووری
ئاخر ئازیزم! تەوا نام چۆن نەن
تەوەن نییەنان دڵ گۆشت وهوونەن[2]
ئایر دان بەو تەورو مۆبەت سەرای دڵ
مەیلەکەت مەندەن بێ مەسکەن خەجڵ

بەکام قیمەی خەم جەرگم نەنێشا؟
بەسە، کوا تاقەت؟ بڕا سەبوری
ناتوانم بکەم گفتوگۆی دووری
ئازیزم! تەوانام کوانێ بەم وێنە؟
خۆ بەردنیم نەمن ، دڵ گۆشت و خوێنە
بەتەرزێ سووتا مۆبەت سەرای دڵ
مەیلت سەرقاڵە کۆی بکا بەمەنزڵ؟

هەورامی(٤٨١)

فەڵەك ! بێ فرسەت.. فەڵەك! بێفرسەت[1]
ئەی چەرخ چە پگەرد! بێ سەبرو فرسەت
غەددار! بەدکار، بێ وادەو بەینەت!
پڕ جەورو ستەم! بێ میهرو مۆبەت!
فەڵەك! وە بەختم چ ئەردێ شانای؟
نامەی حەیاتم وە هیچ نەوانای!
مەزرەعەی شادیم دای وەفەنادا
پووشکەی جەستەم وە سۆزەی بادا
ئازیزم جەمن بێگانە کەردی
شەرت دۆسمان جەبەین لابەردی
عەهدو مۆبەتت ئەویرش بەردەن
ئەمەرهەم زام، ئەدەوای دەردەن
فیراقش فەرقم تاوە پەنجەی پام
ڕەگ و ریشەو پۆس جیا کەرد تەمام

سۆرانی(٤٨١)

گەردوون! بێ فرسەت.. گەردوون! بێ فرسەت
ئەی چەری چە پگێر! بێ سەبرو فرسەت
خوێنمژو بەدکار! بێ وادەو بەینەت!
ئەی بێ بەزەیی! پڕ سۆزو مەینەت
لەبەختم گەردوون! شکاندت پشتم
تۆ بەهیچ بەجۆرێ خۆشیت نەهێشتم!
کشتی شادیمت دا بەفەنادا
پووشەکەی جەستەم بەئاگرو بادا
دولبەرمت دۆستیت هەڵکێشا لەبن
بیرت بردەوە میهرو پەیمانی
بۆ زووخ و زامم نەبوو دەرمانی
دووریت سەرتا پای لەشی شکاندم
پێست و دەمارو رەگت پساندم

[2] لە(ع)و(ف)دا قەصیدەکە لەم شیعرەدا کۆتایی پێ دێ. ئایردان بەی تەور. تاد لەشێنی عەنبەر خاتوندایە.

[1]) ئەم هەڵبەستەش وەکو زۆر هەڵبەستی تر لە زادەی قەڵەمی مەولەوی نییە. لەزۆربەی نوسخە دەستنووسەکاندا نییە.

هەورامی(٤٨٢)

ڕەمەزان طلوع صوبح شادیشەن
شەوال شام شووم نا مرادیشەن[١-٢]
دەردینە شەوال، ئای زام سەخت ویم
تالە شووم شەوال، ئای بەد بەخت ویم[٢]
غوڕە غوڕەی ئەو صەفاش پەی غەیریٚ
ئازیز قیبلەی من وەفاش پەی غەیریٚ[٣]
های(مغنی)! تار حە نجەرەی وەش تەرز
وەسەر پە نجەی ناز باوەرە ئەو لەرزس

هەورامی(٤٨٣)

من ئاسا یاد کەر جەرگەی ویەردە
یاران مەرحووم دەرد دڵ وەردە[٤]
بەو لەرەی دڵ سۆز وە جگەرەوە
مەضمون ئەوان تەکرار کەرەوە
ئاخ، من و شەوال هەردوو هام فەردیم
هەردوو گرفتار ئیٚش یەك دەردیم

سۆرانی(٤٨٢)

ڕەمەزان، سبەی جەژن و شادییە
شەوال شەوی شووم، نامرادییە
شەوال وەی بۆ ئەو، زامی سەختی من
چارەی شوومی ئەو یا بەد بەختی من
غوڕە غوڕەی ئەو صەفای بۆ غەیریٚ
ئازیز! قیبلەی من وەفای بۆ غەیریٚ
(مطرب)! ها، تاری حە نجەرەی سەد تەرز
بەسەر پە نجەی ناز تۆ بیهیٚنە لەرز

سۆرانی(٤٨٣)

یادکە من ئاسا کۆڕی ڕابردوو
دەستەی مەحروومی خەمان دڵ بردوو
بەو لەرەی دڵسۆز بەجگەرەوە
مەضموونی پیشوو تکرار کەرەوە
ئاخ من وشەوال هاو فەردین هەردوو
گیرۆدەی ئیٚشی یەك دەردین هەردوو

[١-٢] لەسەرەتاو طلوعی یەکەم ڕۆژی مانگی شەوال، ڕەمەزان گەلیٚ بەختەوەرو شادمانە، چونکە ڕۆژەکە ڕۆژی ئەو نییە و بەلاٚم جەژنەکە بەناوی ئەوەوە لە ناو کۆمەڵدا بەناوبانگە، واتە ئەڵیٚن جەژنی ڕەمەزان، نەك جەژنی شەوال، شەوالیش بەم بۆنەیەوە شەوەکەی شومەو لە نامورادیدایە و دوورە لە ئاوات و لە شادمانی، چونکە ڕۆژەکە ڕۆژی ئەوەو بەلاٚم بە ناوی ڕەمەزانەوە ناوی دەرکردووە، واتە وەکو وتمان ئەڵیٚن جەژنی ڕەمەزان نالیٚن جەژنی شەوال. کەواتە ئەی شەوال تۆ دەردەداریو منیش -وەکوتۆ- بەدبەختم . غوڕە غوڕەی ئەوو(واتە شەوال)خۆشی و صەفای بۆ یەکیٚکی ترە. وە ئازیزی قیبلەی منیش وەفای بۆ یەکیٚکی ترەو بۆ من نییە. لەوانەیە مەبەستی مەولەوی لەمبەیتەیدا عەنبەر خاتوونی حەرەمی بێ، چونکە-بە خەیاڵی شاعیر- مەولەوی بەحێ هیٚشتووەو چۆتە باوەشی گۆڕەوە.

[٤] واتە ئەی (مغنی)! من ئاسایادی یارانی ڕابوردوو بکە، ئەو یارانە کە دەردو مەینەتانی دڵیان چیٚژاوەو سەریان ناوەتەوە.

غوڕەی ئەو ، قیبلەی من وەیەك تـازەن
وەنابم ئێمە و کام ئەغیارەن
هەورامی (٤٨٤)
بێ نازەن ئەسباب ئەسپ و سواریت[1]

غوڕەی ئەو، قیبلەی من ناڵە بـاران
بەناو بۆ ئێمە، کامی ئەغیاران
سۆرانی(٤٨٤)
بێ نازە هەموو هۆکانی سواریت

---

(١) : (ع.م): (مەولەوی ئەم پارچە هەڵبەستەی بەزمانی حاجی مەحموودی یار وەیسەوە وتووە، لەلاواندنەوەی عبد الرحمانی کوڕیا بەگوڵەی لەدەس دەرچوو شێخ هیدایەتی کوڕی حاجی شێخ ئەحمەدی تەوێڵە کوژراوە).

(٢) ئەم (عبد الرحمان) ە لاوێکی گورج و گۆڵ و ئایین پەروەرو خاوەن بەژن وبالایەکی شەنگ و شۆخ بووە، تەمەنی لەدەوروبەری (٢٠) ساڵاندا بووە، بەهۆی زیرەکی هۆشیارییەو لەناو کۆڕی پیاو ماقوڵان و ناودارانداا جێگای بەرزو دیاری بووە.

(٣) ئەم کوڕە بەهەر هۆیەك بووبێت – کە پێمە نایزانین– چووە بۆ شارۆچکەی تەوێڵە، لەوێدا بەگوللەی لەدەس دەرچووی شێخ هیدایەتی کوڕەزای شێخ (سرج الدین) گیان لەدەست ئەداو ئەمرێ. لەئەنجامی ئەم کارەساتە خوێنوییەدا کۆمەڵە هاوڕێکەی دەست دەدەنە تفەنگ و بەرامبەر بە شێخان لەسەنگەردا دەوەستن. کارەساتەکە ئاڵۆزترو ناڕێك تر ئەبێ. ئینجا بەتێکۆشانی چەند پیاوێکی لێ هاتوو پیوەکانی (عبد الرحمان)دا دەمرکێننەوەو تۆزێك ئارام ئەبنەوە. هەواڵەکە ئەگاتە دەستی مەحموود یاروەیس و لەناو جافەکاندا بڵاو ئەبێتەوە، ئەوسا گەورە پیاوانی جاف لە کێشەکە ئەکۆڵنەوە، زۆربەی زۆرریان ڕایان دێتەسەر ئەوە کەبە لەشکرێکی گەورەو بەهێزەوە پەلاماری تەوێڵە بدەن وشێخ هیدایەت دەستگیر بکەن و بیکوژن، تەرمەکەی (عبد الرحمان) یش بهێننەوە. لەئەنجامی ئەم کارەساتە دڵتەزێنەدا بنەماڵەی حاجی شێخ ئەحمد لەترسی جافەکان بەرەو کوردستانی ئێران ئەڕۆن و لەوێ نیشتەجێ ئەبن. کەهەواڵەکە دەگاتە مەولەوی، ئەمیش لەلایەن خۆیەوەو لەڕێگای قەڵەم ونوسینەوە هاوبەشی ئەکا، نامەیەك کەبریتی یە لەچەند پارچە شیعرێك ئەنێرێ بۆ ئەحمد یار وەیس کەنامەکەی مەولەوی ئەخوێنێتەوە و زۆر زۆر لە دڵیدا کاریگەر ئەبێ ، یەکسەر ئارامی هێمنی ڕووی تێدەکات و بەشێەی نەرمی دەکەوێتە گفتوگۆ، ئینجا لەگەڵ چەند پیاوێکی زاناو دانادا دەچن بۆ شارۆچکەی تەوێڵە، لەوێ بەهەنسدان وفرمێسکەوە دەیبەنە سەر گۆڕەکەی ،کە لەلای (شێخی سرج الدین) دا دفن کراوە، لەتەمەن دارەکانم بیستووە کەمەحموود یاروەیس وتوویەتی: (بەهاتنی نامەکەی مەولەوی و شیعرەکانی و بەناشتنی (عبدالرحمان)ی کوڕم لە پاڵ (شێخی سرج الدین) دا بەتەواوی دڵم ئارامی دایگرت و کڵپەی بڵێسەی لەدەروونمدا کوژایەوە)

ئەم ڕوداوە لەساڵی (١٢٩٦ك) ڕووی داوە، لەوکاتەشدا مەولەوی کوێرو نابینایە و پشتی شکاوەو لەسەر جێگای کەساسی کەوتووە، بەڵام لەگەڵ ئەو کەساسی و زەبونییەیدا مەردانە تێدەکۆشێت و

بێ کەیفەن ئەساس خاصەی شکاریت

بێ کەیفە هەموو هۆکەی شکاریت

هەورامی(٤٨٥)

یاوەران جەمەن، وادەی شکارەن

ئای لاڵ بام، سەدای تۆ نادیارەن

پەنهانەن سیمای سیمین وارەکەت

شێوەی کۆتەڵەن یادگارەکەت[٢]

سۆرانی (٤٨٥)

یاوەران سازن وادەی شیکارە

لاڵ بم ئای سەدای تۆ نادیارە

پەنهانە سیمای زیوین وارەکەت

شێوەی کۆتەڵە یادگارەکەت

هەورامی(٤٨٦)

خەیاڵ بالآت نە ئاینەی چەم

سەبتەن چون یادت نە دڵەی پڕ خەم

دڵ گوم بۆ یاگەش مەنزڵگەی چەمەن

چەم گوم بۆ یاگەش دڵەی پڕ خەمەن

دڵ دایم وە ویر ئەو خەیاڵ شادەن

چەم قایم مەشغوڵ نیگای ئەو یارەن

سۆرانی(٤٨٦)

خەیاڵی بالآت لە ئاوێنەی (چەم)

وەك یادت جێگیر لە دڵەی پڕ خەم

دڵ گوم بێ جێگای نیشنگەی (چەم)

چاو گوم بێ جێگای دڵەی پڕ خەم

دڵ بە یادی ئەو خەیاڵە شادە

چاوم سەر قاڵی نیگای ئەو یادە

قەڵەمەکەی دەخاتە گەڕ، لەئەنجامێکی نزیکدا دەتوانێ ئاگرەکە بکوژێنێتەوەو هیچ شتێکی دڵتەزێن روونەدا.

بەرامبەر ئەم ککۆمەڵە شیعرانە کەژمارەیان (٥٢) بەیتن پیرەمێردی خوالێخۆشبوو دوودڵەو لەگوماندایە، ئەفرموێ مەسەلەکە ئەوەی نەدەهێنا کەبەو شێوەیە مەولەوی خۆی پێوە خەریك بکات. منیش گومانم نییە کەئەم شیعرانە هەڵبەستی مەولەوین، چونکە لەو نامەیەیدا (پشت بەخوا لەکۆتایی ئەم دیوانەدا دەقی نامەکەی مەولەوی بڵاو ئەکەمەوە) دەفەرموێ چەند شیعرێکم بۆناردی بۆ تەسکینی دڵە بێ خەوش و ناسکەکەی، ئەم کۆمەڵەشیعرانە لەچەند دەست نوسێکداو لە کەشکۆڵەکەی مەلا فەتاحی کاگردەڵیدا وەکو یەك قەصیدەو بەیەك پارچە نوسراوەتەوە، لەهەندێ تردا بە سێ پارچە نوسراوەتەوە، بەڕێز(ع.م) بە (٦) پارچە بڵاو کردۆتەوە. منیش لەم دیوانەدا وەکو (ع.م) یەك بەدوای یەکدا بڵاویان ئەکەمەوە.

[٢] ع.م((سیما:ڕوخسار. سیمین وار: زیوین ڕەنگ. کۆتەڵ: لەهەندێ ناوچەی کوردستانا، کە پیاو ماقوڵێك ئەمرێ، بەدرێژایی ڕۆژانی پرسەکەی جاەکانی ئەکەن لە ماینێك یان ئەیکەنە بەری قەوارەیەکی دارو سواری ماینەکەی ئەکەن، هەروەها تفەنگ و فیشەك لۆخەکەیشی ئەکەن بەکەڵپۆزیدا، وە ماینەکە ئەگێڕن بە ناو پرسەکەرەکانا و ئەیلاوێننەوە. ئەم پێی ئەڵێن کۆتەڵ. واتە: شێوە جوانەکەت کەوەك شووشی زیو سپی بوو.. وەتەنیا کۆتەڵ بەیادگار ماوە لە شوێنتا).

هەورامی(٤٨٧)

پەردەی سەبووریم دڕیا ، ڕۆڵە ڕۆ
ڕیشەی جەرگەکەم بڕیا، ڕۆڵە ڕۆ
وەناکام هیجرەت کەردەم، ڕۆڵە ڕۆ
داخان گشت وەخاك بەردەم ، ڕۆڵە ڕۆ
خان ومان خامۆش بێتۆ، ڕۆڵە ڕۆ
ئەطفالان مەدهۆش بێ تۆ، ڕۆڵە ڕۆ
تەڵمێت سیا پۆش بێ تۆ،ڕۆڵە ڕۆ
خاتوونان بی هۆش بێ تۆ، ڕۆڵە ڕۆ[٥]
کام وەصفت خەیاڵ ، کام شێوەت یادکەم؟
پەی کام خەسڵەتت دادو فەریاد کەم؟

هەورامی(٤٨٨)

پەی عەقیدەو دین موسڵمانیت، داد !
پەی شێوەی شیرین ئەو جوانیت، داد !
پەی ئەو عەقڵ وفام وهۆشیاریت، داد !
پەی خۆش نیگاری و خۆش ڕەفتاریت، داد !
فەریاد پەی ئیخلاص، ئاخ پەی جوانیت
پەی ئاغەی دنیا و پەی ئاغەی دینیت
هەرکەس دیم — دیدەم !- مەیل تۆ پێش بی
کێ بێ ، کێ جەتۆ خاترش ڕیش بی
فەڵەك جەرگش دەن وە مەودای چڵدا
کام خاتر ڕێشیش بی ئەتۆی دڵدا ؟
دەورش وەی تەورە ئەی جەورە ئاوەرد
من حەسرەتمەند کەرد ، تۆ بەودەردە بەرد

سۆرانی(٤٨٧)

بەرگی سەبووریم دڕا، ڕۆڵە ڕۆ
ڕیشەی جەرگەکەم بڕا ، ڕۆڵە ڕۆ
بەناکام تۆ کۆچ کردەم، ڕۆڵە ڕۆ
داخان گشت بە خاك بردەم، ڕۆڵە ڕۆ
خاتونان خامۆش بێ تۆ ، ڕۆڵە ڕۆ
منداڵان مەدهۆش بێ تۆ، ڕۆڵە ڕۆ
تەڵمیتت ڕەش پۆش بێ تۆ، ڕۆڵە ڕۆ
خاتوونان بێ هۆش بێ تۆ، ڕۆڵە ڕۆ
کام وەصفت خەیاڵ کام شێوەت یاد کەم؟
بۆ کام ڕەوشتت دادو فەریاد کەم؟

سۆرانی(٤٨٨)

بۆ بڕوای دینی و موسڵمانیت داد
بۆ شێوەی شەنگی ئەو جوانیت داد
بۆ عەقڵ و فامی هوشیاریت داد
بۆ خۆش نیگاری و خۆش ڕەفتاریت داد
هاوار ! بۆ ئیخلاص ، ئاخ بۆ جوانیت
بۆ گەورەی دنیا و هەم گەورەی دینیت
کێم دی - دیدەکەم ! —مەیلی تۆی پی بوو
کێ بوو کێ لەتۆ دڵی کرمێ بوو؟
گەردوون جەرگی دمن بە تیژی چڵدا
کام ئێشێکی بوو ئەو لە تۆیی دڵدا؟
دەوری بەم جۆرە ئەم جەورەی هاورد
حەسرەت دا بەمن ، تۆی بەو دەردە برد

---

[٥] ع.م : (تەڵمێت: ئەو بارگەو بنەیەیە کە کۆچەرییەکان ئەیبەن بۆ کوێستان..) واتە تەڵمیتی ئەم ساڵمان بێ تۆ ڕەش پۆشە..

هەورامی(٤٨٩)

نەنەی خانەی تەن ئایر هۆریزان[١]

پزیسکەی چەخماخ کام شەشخان خێزان؟[٢]

کام دوودمن ڕووی دڵ باز هەم پۆشاوەۀ

کام هوونەن دەروون دیسان نۆشاوە؟[٣]

مەسرەف خەزانەی دەرد پەنهانی!

خەم هۆشت بەردەن مەر نمە زانی؟

شەرارەی تفەنگ بەخت چارەی تۆن

دوودی هوون زام جگەر پارەی تۆن

جەستەت سۆچنا دڵ هانە تەمدا

نەدەروون جام جام هوون دان وەهەمدا

کوورەی دڵ گەرمەی جۆش سەختەن

پەی فێنکی دڵ شیوەن وەختشەن[٥]

سۆرانی(٤٨٩)

لە زەلخانەی تەن ئاگر سانێ بوو

پزیسکەی گوللەی چ شەشخانێ بوو

دڵ کام دووکەڵ بوو ڕووی پۆشایەوە

کام خوێن بوو دەروون هەم نۆشایەوە

میری خەزێنەی دەردی پەنهانی!

خەم هۆشی بردی، مەگەر نازانی؟

کلپەی تفەنگی بەختی چارەت بوو

دوکەڵی خوێنی جگەر پارەت بوو

جەستەی سوتانی دڵ والە تەمدا

لەدەروون جام جام خوێن دای بەهەمدا

گەرمی کوورەی دڵ جۆشی سەختێتی

بۆ فێنکی دڵ شیوەن وەختێتی

هەورامی(٤٩٠)

کۆن ئەو دڵ دیدەش بەرایی بدۆ[١]

وە گەرمیا نمدا بدیۆ وەبی تۆ

کۆن ئەو چەم بێ تۆ بەو ڕەنگ دڵشاد بۆ

سەیر مەنزڵگەی نێلاخش یاد بۆ

داخ پەی تۆ چ تەور بێ ڕەحمی کریان

سۆرانی(٤٩٠)

کوا ئەو دڵ دیدەی بەرایی بدا ؟

بێ تۆ بڕوانێ بە گەرمیاندا

کوا چاوێ بێ تۆ کەوا دڵشاد بێ؟

سەیری نشینگەی کوێستانی یاد بێ!

داخ بۆتۆ کەوا بێ ڕەحمی کرا

---

[١] یەکێکە لە و چەند قەصیدەیە کە بۆ مەحمود یاروەیسی نوسیوە، بەهۆی کوشتنی (عبد الرحمان) ی کوڕیەوە.

[٢] نەی خانە: خانوویەکە لە قامیش پێکهاتبێت، شەشخان: جۆرە تفەنگێکی کۆنە. ع.م: (واتە : ئاگر بەر بۆتە زنجی لەشم، نازانم پزیسکەکەی چەخماخەی کام تفەنگی شەشخانێ بەرز بۆتەوەو ئەم ئاگرەی تێ بەرداوەۀ).

[٣] واتە : کام دووکەڵ بوو کە ڕووی دڵمی دیسان پۆشایەوە.

[٥] ئەم شیعرە بۆ ئەوە ئەیەنێ کە قەصیدەی دوای ئەم قەصیدەیە بەشێك بێت لەم قەصیدەیە، چونکە ئەڵێ: شیوەن وەختێتی.

[١] قەصیدەیەکی ترە لەو قەصیدانەی کە بۆ مەحموود یاروەیس نوسراوە.

ئێلاق پەی ئێلاخ باز ئێزنش دەریان!
هەوای وەر کاروان چەنی تۆ وەش بی
سەدای شەتاوان چەنی تۆ وەش بی
تای چینی چنوور پای تاف بەفراو
هەر تۆ مەکەفت نەدەورەی کلاو[2]
هەر گوڵ پەی دەماخ بۆ عەنبەرین بی
دەستش هەروەدەس تۆوە شیرین بی[3]
ئیسە کێن پەی سەیر دڵ نە ئاهەنگ بۆ؟
وەبێ تۆ –دیدەم !– هەر دڵ جەسەنگ بۆ

بۆچی بۆکوێستان خێڵ ئیزن درا؟
هەوای پێی کاوان لەگەڵ تۆ خۆش بوو
هاژەی شەتاوان لەگەڵ تۆ خۆش بوو
پەلی چنووری پێی تافی بەفراو
هەرلە تۆ ئەهات لە دەوری کڵاو
کام گوڵ بۆ دەماخ بۆی عەنبەرین بوو؟
چەپکی بە دەستی تۆوە شیرین بوو
کێ ئێستا دڵی رووی لە ئاهەنگە
بێ تۆ – دیدەم!- دڵی لەسەنگە

هەورامی(٤٩١)

کالای ماتەمیت پەی عالەم سەندەن
دەشتان گشت زیندان هەر بەندان بەندەن[4]
هەوارگە ماتەم، گوزەرگە بێ رەنگ
شۆخەکەم پڕ خەم، سەیرانگە دڵ تەنگ
خوێشان پەرێشان پەلاس ئەگەردەن
توخوا بازە شان چون تۆشا مەردەن[5]
بێ تۆ کارو بار بەر تەرەف مەندەن
سەر کار پاشا بێ مەسرەف مەندەن[6]
بەزم هام فەردان بێ زموقەن بێ تۆ

سۆرانی(٤٩١)

بۆ دنیا کالای ماتەمینیت سەند
دەشت ودەر ماتەم ئەسپەکان پابەند
هەوارگە ماتەم، گوزەرگە بێ رەنگ
شوێنەکەم پڕخەم، سەیرانگە دڵ تەنگ
خوێشان وا خۆیان رەش پۆش کردووە
وازیان لێ بێنە تۆ یان مردووە
بێ تۆ کارو بار پەرش و بڵاوە
سەرکاری پاشا بێ مەسرەف ماوە
بەزمی هاو فەردان بێ زموقە بێ تۆ

---

[2] کلاو : کڵاوی سەر یا لوتکەی بەرزی چیاو شاخ. واتە هەر لە تۆ جوانبوو لەبەرزاییەکاندا و لەداوێنی بەفراوەکاندا تاڵ تاڵ چنوورت بەکار ئەهێنا، وەیا ئەتکرد بە کڵاوەکەتدا.

[3] لە ئەصلەکەدا وشەی(دستش) مەریوانی: دەستەش: واتە چەپکی دەستەی گوڵ بە دەستی تۆوە جوان بوو، وەیا دەستی بە دەستی تۆوە شیرین بوو.

[4] هەر بەندان. (ف) هەربەندەن. واتە دەشت و چیاکان وەك زیندانن و کەس پیایاندا ناگەڕێ، (ع.م)((دەرگای تەوێڵەی وڵاخەکان داخراوە کەس ناچێ بۆ ڕاو))

[5] پەلاس: تەنراوێکە تانو پۆکەی مووە، زۆرجار هەژاران لەبەری ئەکەن، وەیا لە کاتی سەرما دا وەکو لێفەئەیاندەن بە خۆیاندا.

[6] بەم بەیتە ئاماژە ئەکا کە یاروەیس خەزنەداری مەحموود پاشا بووە.

ئەزم هام دەردان بێ شەوقەن بێ تۆ
پات وەتۆی پەردەی پێواری کێشان
جەکام هام دەمێ خاترت ئێشان؟[7]

هەورامی(٤٩٢)

تۆ ئەی کۆچدا کاروێت مەحکەم کەردەن[1]
بەڵام ریشەی من جە بێخ ئاوەردەن[2]
تۆ مەردەی شەهید زیندەی بێباکی
من زیندەی مەردەی دەشت خەمناکی
تۆ ئازاد پەی سەیر جای جاویدانی
من پا بەستەی بەند ئەی دنیای فانی[3]
تۆ لوای بەو ئەجر سەختی زامەوە
من پەرێ حەسرەت دووریت مامەوە
پەی تۆ راحەت بۆ، پەرێ من زامەت
هەر شەو رۆ رۆ بۆ تا رۆی قیامەت[4]

هەورامی(٤٩٣)

ئای کێ بی هەواڵ لوای تۆ ئاوەرد؟[1]
بەختش بە گەشت بۆ هۆشم وەحشی کەرد
مدیا ئەو شۆنت دڵ نە پەنهاندا
چون ئیسم (رحیم) وە شۆن (رحمان) دا [2]

ئەزمی هاو دەردان بێ شەوقە بێ تۆ
پێت بە توێی پەردەی خاك و خۆڵ کێشا
لە کام هاو فەردێ تۆ دڵت ئێشا؟

سۆرانی(٤٩٢)

تۆ لەم کۆچەت دا کارت کرد مەحکەم
بەڵام دەمارت هەڵکێشا کەم کەم
تۆ مردوی شەهید، زیندوی بێباکی
من زیندووی مردووی دەشتی خەمناکی
ئازادی تۆ بۆ جێی جاویدانی
من بەستەی بەندی ئەم دنیای فانی
تۆ چویت بە ئەجری سەختی زامەوە
من بۆ حەسرەتی دووریت مامەوە
بۆ تۆ ئیسراحەت ، بۆ من نەدامەت
هەموو شەو رۆ رۆ هەتا قیامەت

سۆرانی(٤٩٣)

ئای کێ هەواڵی مردنتی پێدام
بەختی وەرگەڕێ ژیانی تێکدام
روانی بە دواتا دڵ لە پەنهاندا
وەك ئیسمی(رحیم) بەدووی(رحمان)دا

---

[7] پێوار: ژێر خاك. مەبەست لەوشەی (پاشا) مەحمود پاشای جافە . واتە بەبێ تۆ هەموو کارو بارێکی دەوڵەت تێکچووەو شیرازەی پچڕاوە، وە مەحموود پاشاش بەم بۆنەیەوە ئابورییەکەی کز بووە.

[1] یەکێکە لەو قەصیدانە کە بۆ (عبد الرحمان) یکوڕی مەحمود یاروەیس وتراوە.

[2] کۆچدا: (ف): کۆچەدا. لە(ف) دا وشەی(مەحکەم) نییە.

[3] جاویدانی: هەمیشەیی ونەبڕاوە، بەند: زیندان.

[4] پرێ من زامەت، (ف) : پەی من نەدامەت.

[1] یەکێکە لەو هەڵبەستانەی کە بە هۆی کوشتنی (عبدالرحمان) ی مەحمود یاروەیسەوە وتراوە.

کۆترەکەی ئازاد حەریم دڵ بیت
دانەی مۆبەت چین پەی وێت غافڵ بیت[٣]
صەییاد چە پگەرد ئاخر فرسەت سەند
ئاکاو دوور ئەنداز دووریت وە دڵ شەند
هالآی کزەی زام جگەر کۆشەی وێم
موو ئاسا ئایر هەر پێچ مەدا پێم[٤]

کۆتری ئازادی حەریمی دڵ بووی
دانەی ئەوینت ئەچنی و غافڵ بووی
صەییادی چە پگەرد لە ئاکاو بێ سڵ
دوورەنداز تیری دووری دا لە دڵ
وا کزەی زامی تاقانەی خەستم
موو ئاسا ئاگر پێچ ئەدا جەستەم

هەورامی(٤٩٤)

ئێش زام سەخت تۆ یچ ئاما پێشدا
هەر ئێشەن مدیەی کەوتەن وەئێشدا
وێت تەنیا ئەیاز مەحموود نەزانی
من شەیدا تەربیم پەرێت پەنهانی
بەلآم با جەتیر بەلآی قەزاوە
پاڵ دەیم وە قوللەی قەلآی رزاوە
تا بدۆ صەفای بێگانەو خوێشەن
هەر وەختێ بەرۆ باز ماڵ وێشەن

سۆرانی(٤٩٤)

زامانی خەستی تۆشی هاتە پاڵ
سەیرە ، هەر ئێشە بەسەر ئێشا زاڵ
ئەیازی مەحموود تۆ نیت بە تەنیا
من شەیدای ترم بۆتۆ لەم دنیا
بەلآم بۆ تیری بەلآی قەزاوە
پاڵ دەین بە لوتکەی قەلآی رمزاوە
تا بیدا صەفای هەموان و تۆیە
بیشی باتەوە ئارەزووی خۆیە

هەورامی(٤٩٥)

ئێمە گشت فانی، هەرئەوەن باقی[١]

سۆرانی(٤٩٥)

ئێمە گشت فانی و هەر ئەو باقی

---

[٢] اسم، (ف) : ڕەسم. (ع.م) ((واتە: وەك چۆن ناوی (رحیم) لە(بسم الله الرحمن الرحیم)دا ئەڕوانێ بە دوای (رحمان)دا . ئەم شیعرە ئەزاکەتێکی جوانی تێدایە، چونکە مەولەوی خۆی ناوی(عبد الرحیم) بووە، وەئەو کەسەش کە ئەم پارچە شیعرەی بەسەردا هەڵداوە ناوی (عبد الرحمان) بووە.

[٣] ع.م: (حەریم ئەرزی حەرام، دانە: دەنکە گەنم و شتی وا، مۆبەت: محبت، خۆشەویستی. واتە :تۆ کۆترێکی سەربەست بووی لە ئەرزی حەرامی دڵدا.. بۆ خۆت چینەت ئەکرد..،مەولەوی تەشبیهی دڵی خۆی کردووە بە ئەرزی حەرام کە ەمەکەو دەورووپشتییەتی، چون لەوێ باڵدار .. بە ئازادی ئەسوڕێنەوەو چینە ئەکەن.. دڵیشی وەك ئەرزی حەرام وایە، لە یار بەولاوە جحێگای کەسی تری تیا نابێتەوە، وە هەر ئەو ئەتوانێ بەسەر بەستی چینەی دانەی خۆشەویستی تیا بکا)).

[٤] ئەم شیعرە ئەوە ئەگەیەنێ کەلەو کاتەدا شێخ محەمەدی کوڕی مردووە، ع.م: (وادیارە مەولەوی خۆشی لەو ڕۆژانەدا منالێکی مردبێ).

[١] بۆ مردنی (عبدالرحمان) مەحموود یاروەیس وتراوە.

ئازوون وە بازووی پڕ ئەیرووی ساقی
خەلاصیش دا پێت وە یەك پە یمانە
ئازاد بیت جە بەند بەستەی پە یمانە[2]
عارفان چ خاس پەی وە حەق بەردەن
وەصیت(حافظ) وە جا ئاوەردەن
دفنت نە پەهلووی مە یخانە کەردەن
وە سەر خاکت دا سەبووی مەی مەڕدەن
قەڵەم یاد کردار یارو ئەغیاردا
ڕەقەم کەرد تەئریخ وە ڕووی مەزاردا
جامێش نۆ شاوە چون مەرد ویەرد
(گۆشەی مە یخانە ومزاویە کەرد)[3]

بنازمە بازووی پڕ هێزی ساقی
ڕزگاری کردی بەیەك پە یمانە
ئازاد لە بەندی بەستەی زەمانە
عارفان زۆر چاك حەقیان ئاسیوە
وەسیەتی (حافظ)بەجێ هێنراوە
بوو بە جێی دفنت گۆشەی مە یخانەی
بەسەر خاکت ڕشتی کوپەی مەی
قەڵەم لە یادی یارو ئەغیاردا
تەئریخی نووسی لە ڕووی مەزاردا
جامێکی نۆشی ، مەردان ئاسا مرد
(گۆشەی مە یخانە وە زاویە کرد)

هەورامی(٤٩٦)

دەرمان زامان دەردەکەی کاریم ![1]
هام ڕاز ناڵەی شەوان بێداریم ![2]
راحەتی جەستەی مەینەت بارەکەم!
تەسکینی دڵەی پڕ جە خارەکەم!

سۆرانی(٤٩٦)

دەرمانی زامی !دەردەکەی کاریم
هاو ڕازی ناڵەی شەوی بێداریم!
فەر بەخشی جەستەی مەینەت بارەکەم !
تەسکینی دڵەی پڕ جە خارەکەم![1]

---

[2] پەیمانەی یەکەم(ع.م): (پیاڵەی شەرابی مەرگ). پەیمانەی دووەم: زەمانە

[3] ئەم نیوە شیعری دووەمە بە ئیملای کۆنی کوردی(گۆشە میخانە و زاویە کرد) بەپێی پیتی ئەبجەدی ئەکاتە ١٢٩٦ بە مێژووی کۆچی، (ع.م) بەکورتی. کۆی لاواندنەوەکە(٦١)بەیتەو ماموستا عبدالکریمی مدرس ئەم (٦١) بەیتەی لە(٧) پارچەی سەربەخۆدا نووسیونی. لە زۆربەی دەستنوسەکاندا بەیەك پارچە نووسراونەتەوە، لە نامەیەکی پەخشان ئامێزی مەولەوی کە بۆ مەحموود یاروەیسی نوسیوە، ئەفەرموێ: (چەند شیعرێکم بۆ ناردی.

[1] بۆ دۆستێکی نوسیوە ك دیاری ناردووە بۆ مەولەوی، وەکو(ع.م) ئەفەرموی: دور نییە ئەو دۆستەی مەولەوی شێخی سیراجەدین بووبێت.

[2] ڕووی وتەی ئەکاتە دۆستەکەی و ئەڵێ: ئەی کەسێکی ئەو تۆ کە تۆ دەرمانی منی.. هام ڕازی منی، ڕاحەتی جەستەی منی، تەسکینی دڵەی منی.(ف): خطابة. واتە : مەولەوی ڕوو ئەکاتە دۆستەکەیو ئەی دوێنێ

[1] خار : دڕك، وەیا پڕ لە زووخاوەکەم

نامەو هەدییەی دۆستانەت یاوا
تەصدیعت کێشا خەیلێ ماڵ ئاوا
رەویەی بوزرگیت وە جا ئاوەردەن
غەریب نەوازیت وە پیشە کەردەن
بەلام بینایم ! من دۆس گیانم
نەك چون بێ شەرتان ئانی و زوبانیم
دڵم وە مۆبەت مەیل تۆ شادەن
ئەی تەعارفە جلام زیادەن

دیاری ونامەی دۆستانەت (یاوا)
زەحمەتت کێشا گەلێ ماڵ ئاوا[٤]
رەویەی گەورەییت هەر پیشەی زووتە
غەریب نەوازی خووی ئارەزووتە
بەلام بینایم! من دۆستی گیانیم
نەك سپڵە ئاسا ئانی و زوبانیم
دڵم بە میهرو مەیلی تۆ شادە
ئەم خۆ ناسینەم لەلا زیادە

هەورامی(٤٩٧)

خصووص من صەرعی و لێومو وێڵ تۆم
سەودایی خەمبار ئەرا گێل تۆم[٥]
پەی تۆ خاترم پڕ نێش و خارەن
پەی تۆ زیندەگیم چون ژار مارەن
دەروونم دایم جە هوون کەیل تۆن
حەیاتم وەشەوق هەوای مەیل تۆن
هەرگا دیم وەچەم شێوەی بالاکەت
بۆ سام خاك و پاو گەرد پالاکەت
ئانە گرد مایەی کامەرانیمەن
ئانە گرد وەشی و شاد مانیمەن
وەرنە ئیسە من هوون دڵ وەردە
قامەت سەنگی بار خەمان خەم کەردە
دەروون وە مەودای دووریت بییەن ڕێش

سۆرانی(٤٩٧)

بەتایبەت منی صەرعی و وێڵی تۆ
سوتاو خەمبار ئەراگێلێ تۆ[٥]
بۆ تۆ دڵم پڕ ئێش و خارە
بۆ تۆ من ژینم وەك ژاری مارە
دڵ کەیلی خوێنی ئێستاو زووی تۆیە
ژینم بە شەقی ئارەزووی تۆیە
کەی دیم من بەچاو شێوەی بالای تۆ
ماچ ئەکەم گەردی پاکی پێلاَی تۆ
ئەوە گشت مایەی کامەرانیمە
ئەوە گشت خۆشی و شادمانیمە
ئەینا من ئێستا خوێنی دڵ خواردوو
باری قورسی خەم قامەت خەم کردوو
بەم جەستەی خەستەو دڵەی بیما ری

---

[٤] یاوا: گەشت

[٥] (ع.م): (صەرعی: فێدار. لێوە: کەف چەرێن. ئەراگێل: بەدوادا گەڕاو..لە هەندێ نوسخەدا نیوەی دووەمی ئەم شیعرە بەم جۆرە نووسراوە:

سەودای ئەراگێل لە عل لیل تۆم

واتە: ئەخۆش کەوتووی گەڕانم بە دوای لەعلی لیلی لێوی تۆدا)

[٥] خەم: چەماوە، کوماوە.

هەی خاکم وەسەر سەوقاتم پەی چێش

هەی خاکم بەسەر بۆ چیمە دیاری؟

هەورامی(٤٩٨)

هەرچەند هیجرانت یەند زۆر ئاوەردەن
عەزرائیل جەرەنج سەر ئازاد کەردەن[1]
بەڵام دەردێو تەر جا گرتەن نەدڵ
نەك چون ئیفتەر دەرد دڵ پێش مدۆ چڵ:[2]
داخۆم جە تەنخوای دووی سفتەکەی وێت
چێش بۆ وەسەیوان شەو تا رۆ پەرێت؟[3]
نەجیاتی موژەی سفتەی بالاکەت
چێش بۆ وە جاڕووی گەرد بالا کەت؟[4]

سۆرانی(٤٩٨)

دووریت هەر چەندە کردوومی زەلیل
هیچ پێویست ناکەم من بە عەزرائیل[1]
بەڵام دەردی تر جێگیر بوو لە دڵ
نەك وەك دەردێ تر دڵ پێی نەدا چڵ
لە جێی دوو کەڵی جەستەم کێ ئاخۆ
چی بی سێبەر بێ بە رۆژا بۆ تۆ
لە جێی برژانگی سوو تووی بالاکەت
چی بێ بە گسکی گەردی پێڵاکەت؟

هەورامی(٤٩٩)

یا یا چون مەینای دیدەم! نەدیدەم
ئازار بێ پەرێش موژەی نمیدەم[5]

سۆرانی(٤٩٩)

کە پێت نەخستە سەر دیدەم –دیدەم –!
ئازاری نەدا مژەی نمیدەم

---

[1] –(٤) واتە دووریت بە شێوەیەك لە ڕووڵاوازی کردووم پێویست بەهاتنی عەزرائیل ناکا بێ بۆ گیان کێشانم، ئەمەم بەلاوە گرنگ نییە و خەمی بۆ ناخۆم ، بەڵام دەردێکی تر لە دڵمدایە کە دڵ پێی ئەتلێتەوەو لە هیچ دەردێکی تر ناچێت ، لەشیعرەکانی دواوەوەدا ئاماژە ئەکا بۆ ئەو دەردانەی کە توشی بوون، ئەویش ئەمەیە: ئاخۆ لە جیاتی دووکەڵی ئەم لەشە سووتاوەم بۆ تۆ پیی تر ببێت بە سێبەری بالاکەت ؟ وە لە جیاتی براژانگم چی ببێتە گسك و تۆزی پێڵاوەکەت بماڵێ؟

[1] ئەم قەصیدەیە پڕە لە ئیخلاص وسۆزو میهرەبانی بۆ دۆستەکەی ، وە لە هەمان کاتدا پڕە لە ووردە کاری.

[5] –(٦) ع.م: ((یاچون مەنیای . ڕاستەمەی یایا چون..تادوایی. ع.م: نم دیدەم لە جیاتی نمیدەم. هەردووکیان یەك مەعنایان هەیە. واتە کەپێت نەنایە سەر چاوم، برژانگە تەڕەکانم ئازاریان بە پێت نەگەیاند. دەك عومرم وەك وەصڵی بالات تەواو بێ، دوای من چیی تر ببێ بە ئازار بۆی و کام بێ؟
بشۆ پێش،(ف): بشیۆ پێش. (ع.م): ((واتەچاوەکەم کاتێك کە پێ ناسکەکانت ئەنایە سەرچاوم، برژانگە تەڕەکانم ئازاریان پێ نەگەیاندی، واتە دەك عومرم وەك وەصڵی بالات نەمێنێ، پاش مردنی من ئەبێ چی بێ بەسەریا برۆیت و ئازار بە پێت بگەیەنێ؟))

دەك عومرم چون وەصلْ بالآت تەمام بۆ

چێوێ ئازار بۆێشۆ پێش كام بۆ ؟[٦]

رووێچون سەرچەم ئازش مەوج مەومرد

جەساى دیاى چەم دلْ مەگرتش گەرد

هەى رۆ سانیسە چەنى مەویارۆ

چێش بۆ گەرد نە دۆو نیگاش بدارۆ

ئاخ مەیل تازەن پاسە كەردەن پێت

ومرنە كزەى دلْ سانە شنفتە بێت

دەك وێنەى وەصلْت عومرم تەمام بێ

چی بچێ بە پێیاو ئازار بێ و كام بێ؟

رووێ بجۆشێ ئازى وەك سەر چەم

دڵی گەرد نەگرێ بە ڕوانینی(چەم)

هەی ڕۆ ئێستا چۆن ئەژی وئەسازێ

دڵی گەرد نەگرێ و بیشی پارێزێ

مەیلی تازەت بوو لە من ئەكەی سڵ

ئەینا چۆن ئەتدی كزەو چزەی دڵ؟

هەورامی(٥٠٠)

منت شی جە یاد خاست كەرد دیدەم !

بەوێت خاتر شاد خاست كەرد دیدەم[٧]

ساهەر سۆزەى جۆش ئاه سەرد من

هەر كوورەى پڕ تاو گەرم دەرد من[٨]

هەر وەفاى دەمدەم ئاشنایی ئەو

هەر ئەو عەهد وشەرت ڕوو بە ڕایی ئەو[٩]

هاى ڕەحمەت ئەو قەبر سەودایی كامڵ

سەر مەشق مەینەت (بێساران)مەنزڵ:

((یانە وێرانی هەر وە من ئامان

مەتاوو گرتەى كە سێوى دامان))

سۆرانی(٥٠٠)

منت چو لە یاد باشت كرد دیدەم!

هەر خۆت دڵشاد باشت كرد دیدەم!

ها، سۆزەی جۆشی ئاهی سەردی من

هەر كوورەی پڕ تاو گەرمی دەردی من

هەر وەفای تازەی ئاشنایی ئەو

هەر ئەو پەیمانەی ڕۆشنایی ئەو

ڕەحمەت لەگۆڕی دڵداری كامڵ

سەرمەشقی مەینەت (بێساران) مەنزڵ

((خۆ ماڵ وێرانی هەر بۆ منەو بەس

ناتوانم بگرم داوێنی هیچ كەس))

هەورامی(٥٠١)

ئێحیا نەبوون؟، سانە شوون مەردەن؟[١]

سۆرانی(٥٠١)

چۆن ئەژیامەوە؟ چۆن من ئەمردم؟

---

[٧]-(٩) بەم چەند بەیتەدا وا دەرئەكەوی كە ئەو دۆستە تا ڕادەییك مەولەوی خستۆتە گوێو لە یادی چووبێت. پەنا بە خوای ئاسمان وزەوی ئەم قەصیدەیە چەند تەڕو چاراوەو دڵگیرە، چەند بەسۆزو جۆش و خرۆشە.

[١] دۆستێكی مەولەوی نامەیەكی گلەیی ئامێز ئەنێرێ بۆی ، مەولەویش بەم نامەیە وەڵامی ئەداتەوە.

نامەکەش ئامان، گللەیش کەردەن[٢]	نامەکەی هات و ، عیتابی کردم!
قاصید: شۆ وەلای ئەو ئەو ئەمامە	قاصید ! بڕۆی لای ئەو ئەو ئەمانەم
چون یا وای پێش دمر ئەی جواو نامە:	وەك هاتی ئاواش وەڵامی نامەم
جەو ئەشکە نجەبین دەس سروشتەکەت	ئالەودەرمانی دەستی نورینت
یانێ: نامەکەی زێبا و زوشتەکەت[٣]	یەعن ! نامەکەی ترش و شیرینت
بیمارەکەی دڵ جام جام وەردەوە	خەستەی دڵ جام جام گشتی خواردەوە
تاڵیسەفرای دەرد دووریش بەردەوە[٤]	تاڵی سەفراکەی دووریی بردەوە
فەرمابێت بەلفظ شەکەر ڕازاوە	فەرموو بەلەفظی شەکر ڕازەوە
گا جەڕووی عیتاب گاوە نازەوە:	جارێ بە عیتاب یا بەنازەوە
((ئەوەخت هیجران و یداعت فاما،	((نە ڕۆژی ویداع خەبەرت دامێ
ئەوە شەماڵدا پەیامت ئاما))	نەبە شەماڵدا ناردت پەیامێ))

هەورامی(٥٠٢)	سۆرانی(٥٠٢)
دەیسا هۆ ڕێزە، خەمیارەکەی وێم!	دەهەستە سادەی خەمیارەکەی خۆم
بۆ شاد بەر وە دین دیدارەکەی وێم	شاد بە بە دینی دیدارەکەی خۆم
تۆ تیرەکەی وێت ، وە زامداری وێم	تۆ ئەو تیرەی تۆ ، ئەو زامداری من
تۆ بێباکی وێت بوردە باری وێم	تۆ بێباکی تۆو بوردە باری من

[٢] واتە: چۆن زیندوو نەبمەوە؟ وەیاچۆن من نەمرم ؟ نامەی هاتووە، گلەیی لێ کردووم . ئەم (لف و نشر) ی (مرتب) ی تیایە، یەکەم بۆ یەکەم و دووەم بۆ دووەم ؛ چۆن زیندوو نەبمەوە کە نامەی بۆ ناردوم ، وەچۆن من نەمرم کە گلەیی لێ کردووم. کەواتە بەیتەکە ئاوایە: ئیحیانەبوون؟ نامەکەش ئامان، سانەشوون مەردەن، گلەیش کەردەن.

[٣] لە ئەصڵەکەدا ئەسکەنجەبین هاتووە، دەرمانێکی کۆنە، ترش و شیرینە بۆ لابردنی سەفرا بەکار هێنراوە، لە گۆڕینەکەدا لە جیاتی ئەم و وشەیە وشەی دەرمانم بەکارهێنا. واتە وەك چۆن ئەو ئەشکەنجەبینە ترش و شیرینە هەروەها نامەکەشت زێبا و زوشتە واتە تاڵ و شیرینە.

[٤] لە بەیتی چوارەمدا لەنوسخەکەی (ع.م)دا نوسراوە(بەبادەکەی وێت تاد)، مامۆستا ع.م بەسەر وشەی (بەبادەکەی وێت..) دا تێئەپەڕێ و لەپەراوێزیشدا ئامازە ناکا بۆ مەعناکەی.((بادە))بەمە عنا کاسەی مەیە. لەکوردستانی ئەردەڵاندا بەقاپ و جامی گەورە ئەڵێن بادەیە، بەڵام دالەکەی بەزماندا نایە بابیەکەی قوپاوە. واتە : من بەکاسەی خۆت ئەو دەرمانەم جام جام خواردەوە و سەفراکەی دووری نەهێشتم

ئەو وەختە پای کاو هەردڵ تەم بۆ
ئەساسەی دووری ئازیزان جەم بۆ
چۆن ئەبڕیۆ تای ڕشتەی سەبووری؟
گۆش چون ویش مدۆ وەقسەی دووری؟
زوان چۆن تاقەت هیممەت وازیشەن؟
دیدە چۆن تاقەت شۆن دیایشەن؟
گێج مدۆ دەروون چەنی نێش، ئامان
بەلام هەی سەر خێڵ! ئەو تووڵ ئەمامان!
چۆن یارای ئەفەس بەراوەردەمەن؟
سۆزش وە شەماڵ ڕەوان کەردەمەن؟

کاتێ داوێنی هەردی دڵ تەم بێ
کەرەستەی دووری ئازیزان جەم بێ
چۆن ئەقرتێ تای ڕشتەی سەبووری؟
گوێ چۆن شل ئەبێ بۆ ڕازی دووری؟
زوبان چۆن توانای ماڵ ئاواییە؟
چاو چۆن تاقەتی نیگای دواییە؟
دڵ بە ئێشەو گێژ ئەخوا ئامان
بەلام هەی سەر خێڵ خەڵفە ئەمامان
ئیمە توانای هات و چۆی ئەفەس
بەبای شەماڵدا سۆزی دڵ بۆ کەس

هەورامی(٥٠٣)

مە ترسوو جە حفظ تەقریر ئەحواڵ
سۆ چۆ خەزانەی خەیاڵ شەماڵ
من خۆ شەو ڕۆژ ئارەزووی تۆمەن
چەرێ دیدەنت ئەزرو فتۆ مەن
بەلام یەن وەیاد باڵاکەی تۆوە
دەورم دان وە دەو رسارا و سەرکۆوە
بۆی باڵات هەرزان وە دەشت دەردان
ئمەز رای لای تۆم وەمکام گوزەردان
گلەیی وەی تەور، حاڵەت وەی ئەسەق
دوور بچیت وەی ڕەنگ، خودا تۆ وەحەق

سۆرانی(٥٠٣)

ترسام بە(حفظ) ی تەقریری ئەحواڵ
بسوتێ خەزنەی خەیاڵی شەماڵ
من خۆ شەو ڕۆژ ئارەزووی تۆمە
بۆ بینینی تۆ ئەزرو فتۆ مە
بەلام بەیادی باڵاکەی تۆوە
گەڕام بەدەوری ساراو سەر کۆوە
بۆی باڵات هەرزان بە دەشت و دەردا
ڕێی تۆم ئەزانی لە کام گوزەردا
گلەیت بەم تەرزە حاڵەت بەم ئەسەق
دووریت بەم ڕەنگە خودا، تۆم بە حەق

هەورامی(٥٠٤)

ئازیزم ! ئامای ئای بێ قەرار وێم[1]
ئای ئای چەمەڕا، ئای ئینتیزار وێم[2]

سۆرانی(٥٠٤)

ئازیزم هاتی ! ئای بێ قەرار خۆم
ئای ئای چاوەڕێی، ئای ئینتیزار خۆم

[1] بۆ دۆستێکی زۆر خۆشەویستی نووسیوە.

مەوتنەکەی چەم دیدەش هانە ڕێت
غەریبی تاکەی ؟بۆ وەماوای وێت[٣]
های ساقی ! بازاڕ جیلوەی دڵدارەن
سەودای خرپدار دانەی دیدارەن[٤]
یەکێ وەمایەی گەنج کەیەوە
چون منیچ وە تای فەرتون نەیەوە[٥]
ئەرسەد هەر کەسێ پەی وێش وە ڕاوەن
وە قیمەت نییەن، ئیخلاص حساوەن[٦]

مەڵبەندەکەی چاو واڵەڕێت دیدەی
وەرە جێی خۆت غەریبی تاکەی؟
ساقی! بازاڕە جیلوەی دڵدارە
سەودای کڕیاری دانەی دیدارە
یەك سەرمایەی گەنجی کەیەوە
منیش بە تاڵی کۆنی نەیەوە
هەرکەس هەر بۆ خۆی ڕێگا نە پێوێ
بە قیمەت نییە، ئیخلاصی ئەوێ

هەورامی(٥٠٦)

مایل کەر باڵا وەی لادا چون نەی
دەستێوت دەف بۆ، ئەودەس جام مەی[٧]
بابێدارۆ کەرۆ تاکەی بۆ غافڵ؟
دەف وەصەدا گیان، جام وەرەشحەی دڵ[٨]

سۆرانی(٥٠٦)

مایل کە باڵا بەم لادا وەك نەی
دەستێك دەف بێ، ئەو دەس جامەی مەی
بابێداری کا تاکەی وا غافڵ
گیان بە دەنگی دەف، پیاڵەش بەنم دڵ

---

[٢] دۆستەکەی دوای ئەوە کەماوەیەك لە وڵاتی غەریبایەتی و ئاوارەییدا ژیاوە گەڕاوەتەوە بۆ شوێن و زێدەکەی خۆی، بەم بۆنەیەوە شاعیریش پێشوازی ئەکاو هاتنەوەکەی گەلێك بە گرنگ دائەنێ وبایەخی پێئەدا.

[٣] ئازیزەکەم ! نیشتمانەکەی چاوم- کە هەمیشە نشینگەی تۆ بوو، دەمێك بو چاوەڕێی گەڕانەوەت بووم . چاکتکرد هاتیتەوە بۆ نیشتمانەکەی خۆت، تاکەی غەریب و ئاوارەیی قبەڵ ئەکەی ؟

[٤] ساقی ! ئەی بازاڕی دەرکەوتن و جیلوەی پڕشکۆی دڵدارە، سەودای کڕیاری دانەی گەوهەری ڕووخساری یارە

[٥] واتە هەموو ئەو کۆمەڵ دارا و نەدارای ڕوو ئەکەنە ئەو بازاڕە،ئتجا کڕیاری وایە هەی سەرمایەکەی گەنجی کەیەوە وەهی واش هەیە وەك من دەسمایەکەی دەزووی پواوی ناو قامیشە وشکبووی بە رەهتاو . لێرەدا شاعیر تەنی خۆی شوبهاندوە بە قامیشی وشکەوە، دەمارەکانی لەشیشی چواندووە بە تاڵ تاڵی دەزووی پواوی ناو لەشی وەك قامیشەوە.

[٦] لە جیاتی وشەی((وەداوەن)) نوسخەی(گ)ە(ع.م) نووسیویەتی((وەراوەن)) واتە مەسەلەکە مەسەلەی داراو نەدارایی نییە، بەڵو مەسەلەکە مەسەلەی ئیخلاصەو بە تەنیا ئەو دەورە ئەبینێ.

[٧] ڕوو ئەکاتە ساقی و پێی ئەڵێ: ساقی باڵاکەت وەکو شمشاڵ بەلای مندا خوار بگرە، بەمەرجێك دەستێکت دەف بێو ئەو دەستەکەی تریشت جامی مەی بێ. بە دەنگی دەفەکەت گیانم بوروژێنەوێداری بکەرەوە، وەبە نمەو تەڕاییپیاڵە پڕلەمەیەکەتئاورشێنی دڵم بکە، ئیتر خۆ خەڵەفاندن تاکەی

باكلافە بۆ، ئاخر لەوانم
خاك پای حەزرەت پیر موغانم
چون دەف بەرگ پۆس ئیرادەت پۆشم
غولام بەر دەس، حەلقە نەگۆشم
خۆم ئاسا خەیلێن وەتەن میخانەم
چون پیالەی وات شیشە پەیمانەم[٩]

کلافەیەکیش بێ من لە وانم
خاکی گەورەی پیری موغانم
بەرگی ئیرادەت وەك دەف ئە پۆشم
بەندەی بەر دەست و حەلقە لەگۆشم
دەمێکە وەك خۆم وەتەن مە یخانەم
وەك جامی بۆشی شوشەی مە یخانەم

هەورامی(٥٠٧)

دەورێ دەر ساقی! وەلای مەحزوندا
لەیل ئاسا بویەر وەلای مەجنووندا[١]
جامێ جە صە هبای دیای بالەکەت
ئالوودەی غوبار تۆز پالاکەت[٢]
بەو نازو عیشوە وێت پێم دەرەوە
جەستەی پەژ مووردەم ئیحیا کەرەوە
جەی(قلب الاسد) تاسان دوووری
فێنك کەرەوە، جەستەی مەهجووری[٣]

سۆرانی(٥٠٧)

ساقی! سا دەورێ بەلای مەحزووندا
لەیل ئاسا برۆبەلای مەجنووندا
جامێ لە بادەی نمای بالەکەت
تێکەڵ بە گەردو تۆزی پێلاکەت
بەو نازو عیشوە پێمی دەرەوە
جەستەی ژاکاوم زیندوو کەرەوە
لەم ناوەڕاستەی هاوینی دووری
فێنك کەرەوە جەستەی مەجووری

هەورامی(٥٠٨)

بەلکم شەرارەی ئائیرای فیراق
نەسۆچنۆ تەمام سەوزەی ئیشتیاق[٤]
بەلام بەوشەرتە مەیلت مودام بۆ

سۆرانی(٥٠٨)

بەلکم شالاوی ئاگری فیراق
نەسوتێنێ گشت سەوزەی ئیشتیاق
بەلام بەو شەرتە مەیلت بە کوڵ بێ

---

[١] لێرەدا ((مەحزون))و((مەجنوون)) هەردووکیان بریتین لە خودی مەولەوی.

[٢] صەهبا: جۆرە شەرابێکی مەیلەو سورە. واتە: ساقی! جامێ بادەی سوور باوی شەرابم بدەرێ کەبالاکەی خو   تی تێدا دەرکەوێ وێکەڵیش بێ بەگەرد و تۆزی پێلاوەکەت.

[٣] قلب الاسد: ناوەڕاستی هاوین . واتە لەم ناوەڕاستەی هاوینی دووریدا جەستەی بە جێ هێڵراوی تەنیام با

[٤] بەلگەو پاساوە بۆ بەیتی پێشوو، واتە بەڵکو کلپەی ئاگری دووری سەوزەی سۆز و ئیشتیاقم نە سوتێنێ

منیچ بەو مەیلە دنیام وەکام بۆ
نەك غەزال ئاسا دیا و رەمت بۆ
ئیتر کافی بۆ جەورو جەفاکەت
بەڵ تاوەسەر بۆ مەیل و وەفاکەت
ئەر چەند هەفتەیێ عومرم مەندە بۆ
بەڵکم دووری تۆ لیم نەسەندە بۆ

منیش بەو مەیلە دنیام بە دڵ بێ
نەك ئاسك ئاسا بڕوانی و ڕاکەی
بابەس بێ ئیتر سزاو جەفاکەت
بەڵکو تاسەر بێ مەیل و وەفاکەت
گەر چەند هەفتەیێ عوومرم بمێنێ
بەڵکو دووری تۆیمی نەسێنێ

هەورامی (٥٠٩)

ئازیزم ! ئاهیر دووری بالاّیتۆ
جەستەی کەرد وە بووڵ شەماڵ بەرد پەی کۆ
ورشەپیرشەی تاو کورەکەی جەستەم
شەرارەی لوولەی پێشەی شکستەم
گەرمەو پزیسکەی چەخماخەی پارە
بەرق و بریسکەی شوعلەی شەرارە
شاخەی شریخەی بروسکەی دەروون
نەچەم شەتاوان جاری کەرد چون چون
مەوج مدۆ لافاو هوون دیجلەی دڵ
نەفوارەی چەم هۆر شانۆ گڵ

سۆرانی(٥٠٩)

ئازیزم ! گڕی دووری بالاّی تۆ
سووتاندی جەستەم بابردی بۆ کۆ
پزیسکەی جۆشی کوورەکەی جەستەم
شەرارەی لوولەی ئێسکی شکستەم
گرمەو پزیسکەی چەخماخەی بارەی
کڵپەو بریسکەی تیشکی شەرارەی
شاخەی شریخەی ئەعرەتەی تاو تاو
خوێناو وەك شەتاو جاری بوو لە چاو
مەوجی ڕاسەیلی خوێنی دیجلەی دڵ
لە قەڵبەزەی چاو وا هەڵنەدا قڵ

هەورامی(٥١٠)

کای دڵ نەگێج مەوج فەنادا
مۆڵەقەن نەبەین خۆف و ڕەجادا
تۆیچ ئینسافت بۆ هەنی وەسەن وەس
(باللە) جە دووریت هابیم وەقەفنەس
تاکەی چون مەجنوون وێڵ هەردان بم؟
تاکە یخەمزە دەی بار دەردان بم؟
هەر ساتێ دوریت سەد ساڵەن جەلام

سۆرانی(٥١٠)

کای دڵ لە گێژی مەوجی فەنادا
مۆڵەق لەبەینی ترس و ڕەجادا
تۆش ویژدانت بێ ئیتر بەسەبەس
بەخوا لە دووریت ها بووم بە قەفنەس
تاکەی وەك مەجنوون وێڵی هەردان بم؟
تاکەی خەم زەدەی باری دەردان بم؟
هەر ساتێ دووریت سەد ساڵە لەلام

دەردم کاریەن، وەسەر گەرت بام
بەزییەت بەیۆ وەجەستەو حاڵم
ریشەم بەراما، هەرەس وەماڵم

دەردم کاریە فیدات بم هانام
بەزەیت بابێ بە جەستەو حاڵم
ریشەم هاتە دەر هەرەس بە ماڵم

هەورامی(٥١١)

نەمشەو تەنیابی جەستەی زەبوونم[١]
دیسان سەرواز کەرد دڵەی پڕ هوونم[٢]
خەیاڵانی خام هاوردم بەردم
هاوار جەدەمەی هەناسەی سەردم[٣]
زووخاو گێج مەدا دیگ دەرونم
هووناو هۆر شاناش جەستەی زەبوونم[٤]
ڕەنگا ڕەنگ گوڵ گوون هوونم
قرچەی برێشتەی کوورەی دەروونم[٥]

سۆرانی(٥١١)

نەمشەو تەنیایە جەستەکەی زەبوون
خوێن سەر ڕێژی کرد لە دڵ و دەروون
خەیاڵانی خاو هێنام وبردم
هاوار لە کزەی هەناسەی سەردم
گێژ ئەدا زووخاو مە نجەڵی دەروون
قوڵپی ئەدا خوێن لە جەستەی زەبوون
ڕەنگی جۆر جۆری سەیلی خوێنینم
قرچەی برژانی کورەی دەروونم

---

[١] بەبۆچونی من ئەم قەصیدەیە گۆڕانی زۆری بەسەردا هاتوە.

[٢] تەنیا بی، پ.م: وەمەینەت.. سەروازکەرد: سەر دێژی کرد.. هوون: خوون، خوێن.

[٣] کەوتمە دەریایی خەیاڵانی خاوەوە ئەم هێناو ئەم بردو نە ئەگەیشتمە ئەنجام، هاوار لەکزەی بای ساردی زستانان.

[٤] مەنجەڵی دڵم زووخاوی گێژ ئەداو جەستەی زەبونیشم خوێناوی هەڵئەدا، ع.م لەکۆتایی نیوەی بەیتی یەکەم دا نووسیویەتی: (دەروونداا وەلە کۆتایی دووەمدا:(زەبووندا)ی نووسیووە. دیارە هەڵەی چاپە.

(٤) ع.م ئەم نیوە بەیتەی بەم جۆرە نووسیوە: (ڕنگا ڕەنگ، ڕەنگ گوڵ گوون هوونم).

(پ.م) لەجیاتی (گوڵ گوون هوونم) نووسیویەتی گ وڵ کوونەن هوینم. ئەوەی ع.م دیارە لەنگیپێك ئەدا بە بەیتەکە.

دوونامەی پەخشان

یەکەمیان بۆ:

فەرهاد میرزای قاجاری

دووەمیان بۆ:

مەلا محمد صاڵحی (فخر العلما)

مەولەوی ئەم نامەیەی نووسیووە بۆ فەرهاد میرزای قاجاری [1] . وەئەمەش دەقی ئەو نامەیەیە :

(بسم الله الرحمن الرحيم)

ربنا اغفر لنا ولاخوانا الذين سبقونا بالايمان ولا تجعل في قلوبنا غلا للذين أمنوا ربنا انك غفور رحيم. صدق الله العظيم. **ئەم ئایەتە پیرۆزەی سەرەوە وێنەیەکی ئەخلاقیمان بۆ دەنەخشێنێ و دەیخاتە رووەو موسڵمانانی پێوە بەند ئەکا، وەدەیکا بەسەر مەشق ورێگا پیشاندەری ژیانی**

---

(١) ئەم پیاوە یەکیکە لەشازادەکانی ئێرانی و مامی (ناصر الدين) شای قاجاری بووە، دوو جار ناوبەناو کراوە بە والی و فەرماندەی کوردستانی ئەردەڵان، مەردۆخ لە تاریخی (کوردو کوردستان) ە کەیدا بەدرێژی لەژیانی ئەدوێ و بە مرۆڤێکی ژیر و دانان وزانای دەدا لە قەڵەم ، لە هەمانکاتدا شاعیرو ئەدەب پەروەرو لەزانستە ئاییینی یەکاندا بەڵاو باڵا بووە، رقی لەدرۆ بووەو ڕاست گۆی زۆر خۆش ویستووە. بەرانبەر بە ڕەش و ڕووت گەلی بەبەزەیی بووە، دانیشتووانی سنەو دەوروبەری ڕزگارکردووە لە چنگی برسێتی و گرانی و لە سیاسەتی ڕازی بوون، بڕوانە (بەرگی دووەمی) تاریخی کوردو کوردستانی مەردۆخ.

ئەم پیاوە عاشق و شەیدای شیعرو ئەدەبی مەولەوی بووە، بەشاعیری (باڵاخانەی چەم) ناوی هێناوە ، دووجار لە پەنای گەشتەکانی جوانڕۆو هەورامان و مەریواندا سەری لێ ئەداو دیدەنیی ئەکات، فەرهاد میرزا لەسەر ڕێبازی شیعەو لە پەیرەوانی مەزهەبی جەعفری بووە، بەرامبەر بە ڕێبازەکەی سەراسەر خۆی بەحەق زانیوە، ویستوویەتی لەپەنای دادپەروەریی و فەرمان ڕەوایی یەکەیدا –لەرێگای زانایان و مەلایانەوە– مەزهەبەکەی خۆی بسەپێنێ بەسەر کوردەکانی ئەو ناوچەیەداو، بە شێوەی (تەبشیر) بیخاتە ناو مێشکیانەوە و بیکانکا بەجەعفەری.

بۆ هێنانەدیی ئەم هیوایەی نامەیەك ئەنووسێ بۆ مەولەوی و تیایدا ئەڵێ: ..ئیمامی عەلی صلوات الله علیەوسلامە– بەدەقی ئایەتی قورئان و فەرموودەی پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر) لە هەموو یاوەرو یارانی پێغەمبەر گەورەترەو لەلایەن حەزرەتەوە (د.خ) بە جێ نشینی یەکەم دانراوە ن ئەم ڕاستی یەش لەسەردەمێکی تایبەتدا بە هێزو زۆری خێڵایەتی و ڕەگەز پەرستی یەوە کراوە بە ژێرەوەو، لە ئیمامیش لە ترساو وە بۆ بەربەستی لە خوێن ڕشتن و ئاژاوە ژێر پەردەی (تەقیە) دا بێ دەنگ بووە...

لەهەمانکاتدا بۆ پتەوکردنی ڕاکەی بە ناوی دیاری یەوە–بە پیاوێکی تایبەتدا– کتێبێکی بۆ دەنێرێ.. دانەری ئەم کتێبە لسەر ڕێبازەی سوننی و یەکێکی لە پەیرەوانی شافیعی (ر.خ) – وەلە نامەکەی خودی مەولەوی یەوە کە بۆ (فخر العلما) ی ناردووە دەردەکەوێ –بە (سبط) ی (ابن الجوزي) **بەناوبانگە (واتە کچەزای (ابن الجوزي)) لە پاش خوێندنەوەی کتێبەکە لە ئەلیفەوە تا یای (ئەبینێ پڕە لە قسەی ناپەسەند و نەشیاو ، تیایدا ناڕاستەی جوێن و تانەو تەشەرێکی زۆر کراوە بۆ یارانی پێغەمبەر ، لەبەر ئەمە کتێبەکەی بۆ ئەنێرێتەوە، خیانەت لە عیلم و ئایینەکەی ناکات و، بە بێ ترس و ڕاڕا بە توندی و تیژی وەڵامەکەی –وەك ئەیبینی –دەنووسێتەوە.**

ڕۆژانەمان و، شێوازی پەروەردەیی مان بۆ دیاری دەکا، ئەوەمان پێ ڕادەگەیەنێ کەئەبێ بەهەموو هەنس و کەوتێکمان ڕەنگدانەوەی ناوەرۆکەکەی بێ، ئامۆژگاری و ڕێ نموویەکی هەتا هەتایی یەوە لێی لانادرێ ، چوونە دەرەوە لە مەفهوومەکەی ناچێتە ناو فەرهەنگی ڕەوشت و ئەخلاقیمانەوە.

کەواتە بەنەغمەی سردووی ئەم ئایەتە قورئانی یەوە دەتوانم بڵێم ڕستەی من هاتە کۆتایی و، دەرگای ووتوو وێژی پێ داخرا.

بەڵام بۆ جیاکردنەوەی وتەی ڕاست و ڕەوان لە وتەی چەوت و ناڕاست و مەداو مەودای هەڵسەنگاندنیان و سنوور بۆ دانای هەریەکەیان .. دواندنتان بە ناچار ئەزانم کەبە نووسین کەکەمێك ڕۆژگارتان لەگەڵدا بەرمەسەر.

ماوەیەك لەمەو پێش بە میرزا (ربیع) دا [1] نامەیەکم پێشکەش کردن ، کەبەشکو لەڕێگای (فخرالعلما) وەبە خزمەت (والا) تان بگات و، [2] تیایدا. لەگەڵ بەرێزتانا دوام و سەرم ئێشاندن، بەڵام جێی داخە میوانی وەرزی (هاوین) هات و ڕۆیشت، دوابەدوای ئەو بەزمی کەشی ئازیز (پاییز) تەختی زەویی زێڕین فەرش کردو ئارایشی داو ڕازاندی یەوە[1]، ئنجا ئەمیش ماڵ ئاوایی کردو ڕۆیی ، زستانیش بەهەموو ئۆف و تۆفی سەخت و دیشواری یەوە دەرگای پێ گرتووین و ئێستا میوانە، لەوناوجەرگەو ناخی ئەم ئۆف و تۆفەیدا چاوەڕێی شنەوشنۆی ئەسیمی وەڵامی بەهاری پڕ بەهای (والا) تا ن بووم نەهات و نەهات و نەهات .

جا ئەگەر نامەکەم گەیشتووەو بەدەس ئەنقەس وەڵامەکەیتان خستۆتە پشت گوێ؟ ئەوە لەم کاتەدا دوو وێنەیەو سێ یەمیان نی یە.

یەکەم: گوایە وەڵامی نەزان چارەی بێ دەنگی و خامۆشی یە، جا ئەگەر -خوانە خواستە- ئەوەتان نیازە ئەو-لەم کاتەدا- پەنا ئەگرم بە خوا، کەمن نەزان و دەستەو سان بم!! با پرسیارم ئاڕاستە بکرێ، تامنیش -بۆنەهێشتنی گومان و- بەنیازی گەیشتن بە (الحق و الیقین) بە وەڵامی پڕ لە بە ڵگەی ڕوون و ئاشکرا بێمە مەیدانەوە.

---

[1] ئەم میرزا ڕەبیعە بە گومانم ئەوکەسەیە کەفەرهاد میرزا کتێبەکەی (سبط) ی پیادا ناردووە بۆ مەولەوی.

[2] وشەی (والا) یا (نواب) .. نازناوی والی یەکانی کوردستانی ئەردەڵانە ، لێرەدا مەبەست پێی فەرهاد میرزایە.

[1] گەڵای زەردی خەزانی پاییز ی چواندوە بە زێڕەوە و زەویش بە ئافرەتەوە.

دووەم: (سکوت) و بێ دەنگیتان کردە پیشەی خۆتان لەکاتێکدا کەکاتی گۆڕینەوەی بیرو ڕابوو-[٢].
ئەمەیان بۆ من دەبێ بە مایەی بەختەوەری و پیرۆزی و سەرکەوتن، دڵ شنەی پێ ئەکاو خەندە لەسەر لێوانی دەڕوێ، بەمانای ئەوە نووسینەکەم بۆنی ئیلزام و خۆبەستنەوە دانتان ئەدا بە دەماخی کەسانی خاوەن زانست و خاوەن هۆش و گۆشدا.
بەلام بەنەگەیشتنی نامەکەم بەدەستتان مافی گلەییم نی یە.
جا لەم کاتەدا خۆم بەناچار ئەزانم کەمەفهومی ئەو نامەیەم سەر لە نوێ بکەم بە نەقش و نیگاری ئەم نامەیەم و، بی ئاڵێنم بە دنیای زێیای دەربڕینەکەتدا کە فەرمووتانە : کتێبی ناوبراو دانراوی یەکێکە لەکەڵە زاناکانی پەیڕەوانی شافیعی... منیش بە وردی و بە قووڵی چوومە ناخی کتێبەکەوە ، لەسەرەتایەوە تا کۆتای بە تێگەیشتنەوە خوێندرایەوە، لە ئە نجامدا دیم ناوەرۆکەکەی مەڵحەمێك بوو، توخمەکانی لە بەشێکیدا پێك هاتبوو لە گەورەیی و پلەو پایەی بەرزێتی و خۆشە ویستێتی عەلی و نەوەکانی و پەیڕەوانیان، وە بەشەکەی تری پێك هاتبوو لە کۆمەڵێك لە تانەو توانج و تەشەر کەڕاستەو خۆ ئاڕاستەی یارانی پێغەمبەر کرابوو، ئەمەش دیارە بەئارەزووی هێنانە خوارەوەی پلەو پایەی بەرزی یان شێلرابوو، ئەم مەڵحەمە دیارە دەرمانێك نەبوو بۆ لەشی پاکی ئایینی بەرزی پیرۆزی ئیسلام بشێت، بەڵکو بێ گومانم زیانی پێ دەگەیینێ و ئیفلیجی ئەکات.
دەستەی سوننەت وکۆمەڵ (جماعە) کەبە (الفرقە الناجیە) ناسراوون، هەموویان لە ڕەفتارو سلووك و خویاندا میانە ڕەوو مام ناوەندین، ئەم دەستەناوازەیە، نەبەرامبەر بە بە کۆی پێغەمبەران و ، نەبەرامبەر بە یاران و ڕای جیاوازیان نی یەو، باوەڕیان بە تاك و کۆیان هەیەو، لە ڕووی قین و ڕقەوە لێکیان جیا ناکەنەوە. هەرچۆنێ بێ پێغەمبەرەکان لە هەموو کەیانی تر جگەلەخۆیان بە موتڵەقی بەگەورەتر دائەنێن، وەهیچ تاکێکیان لە پێغەمبەران بە گەورەتر نازانن .
یارانی پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر) هەموویان خاوەن ئیجتیهادو دادا پەروەرن، کامیان ئیجتیهادیان دابێتی لە نیشانەو پێکابێتی، بێ گومان پاداشەکەی لە دوو تا دە ئەجر کەمتر نی یە و مسۆگەرە، وەبپێچەوانەشەوە، کامیان هەڵە بن و ئەیان دابێ لە نیشانە بەیەك ئەجر پاداش ئەدرێتەوە، بە بێ بە ڵگەی ئاشکرای ڕووناك وەك ڕۆژی نیوەڕۆ لە خۆیانەوە حوکمی کوفری کەس

[٢] زانایانی (اصول الفقە) ئەڵێن: (السکوت فی معرض البیان یدل علی الرضا) واتە قسەکانی منت بە دڵ بووەو لێیان لاڵووت نەبوویت و، بەرامبەریان لاریت نەبووە.

نادەن و، نەفرین لەهیچ کەسێکی تایبەت ناکەن، لەبەر ئەوەی ئە نجامی کۆتایی نهێنی یەویە بەڵگەی بێ هێزو داتاشراوو خەیاڵاوی کوفر لای ئەوان هەرگیز گیر نابێ و ناچەسپێ.

گریمان ئێمە بەبەڵگەی بێ گەردی وەك ڕۆژ ئاشکرا حوکمی کوفرمان دا بەسەر یەکێك لەیاراندا، ئەوە ئەوپەڕی ئەوەیە کەئەوکەسە بچێتە ڕیزی شەیتانەوە، ئایا خوای گەورە نەفرینی شەیتانی فەرزکردووە لەسەرمان ؟ وەئایا کردوویە بەبەشێ لە کرداری ڕۆژانەمان ؟ وەئایا خوای گەورە فەرموویەتی (العنوا الشیطان) ؟

خوای گەورە دڵ و زبان و مێشکی داوێنەتی کەلەیادی خاوێنی ئەوەدا بەکاری بێنین، چ ئە نجامێکی سوود بەخشی هەیە کەئەندامانی نهێنی و ئاشکرای لەشمان بەنەفرینی شەیتان خەریك بکەین و بیکەین بەکاری پێویستی ڕۆژانەمان ؟ بەڵکو شەیتان خوا خوایەو لەوە ئەگەڕێ کەباوەڕداران بەشتانی پڕو پوچی ئاواوە- با نەفرینی خۆشی بێ –خەریك بکا.

یەکێك ڕەگ و ڕیشەی باوەڕی لەناخی زەویی دڵیدا بە قووڵی داچووبێ، لە دواییدا بەرامبەربەو کەسە بە پەیدا بوونی گومان و بە بەڵگەی خەیاڵاوی ، وەیا بە درۆی ڕووت ئەو ڕەگە بن کەن ناکاو، نەبەعەقڵ و نەبە شەرعنەفرینی ڕەوا نی یە.

ئنجا بۆم هەیە بڵێم، ئەگەر جەنابی (والا) تان کتێبەکەتان –بەناوی دیاری یەوە-بۆ ئەوە ناردووە کە گوایە من لە گەورەیی عەلی و لە سیفەتە بەرزەکانی عەلی بێ ئاگام وەبەشایستەی خەلافەتی نازانم، وەئەتانەوێ بەو کتێبە سەرنجم ڕابکێشن و دانیان پیا بنێم، (حاشا وکلا) ئێمە لەو تۆمەتەوە دوورین، ئێمە خۆمان بە دەرکەوانی عەلی و ئەوەی عەلی ئەزانین، پلەی گەورەیی عەلی و ڕەوشت و خووە بەرزەکانی کەلەو کتێبەدا ئاماژە (ئیشارە) یان بۆ کراوە ، من بەچەندین زیادەوە لە شاکتێبەکانی سوننەتدا دیومن و هەن جێی گومان نین، سوپاس بۆخوا من دانیان پیا دەنێم و، لە دەریای خۆشەویستی عەلی و ئەوەکانی و کۆی یارانی بە پێوانەو ئەندازەی توانای خۆم هەڵێنجاوە، حەزرەتی ئەمیر بە شێری خواو بەئەبەزو بەموجتەهید بەخاوەن دەسەڵاتی ئەزانم ، ئەك بە ڕێوی ترسنۆك و بەئەزان و دەستەو سان و سەرگەردان و بەش خوراو.

بەبەڵگەی بەهێزو پتەو بە شایستەی جێ نشینی و بە پێشەوای موسڵمانانی ئەزانم، بەڵام لە پلەی چوارەمدا!

یارانی پێغەمبەر هیچ کامیان – دوای لە دنیا دەرچوونی حەزرەت-بە بێ ئاگاداری ئەو ئەچووتە سەر کورسی خەلافەت و فەرمان ڕەوایی ، عەلی خۆی لە خۆیدا زاناو خاوەن ئیجتیهادو بەسەر هەموو دەقەکاندا ئاگادارو

شارەزا بووە، وەلە هەمانکاتدا بە دەسەڵات و ، بە هێزو دلێرو سەربەست و چاو نەترساو بووە ، بەم حاڵەشەوە و بەم سیفاتە بەرزانەیەوە هۆزێکی گەورەی وەك قورەیش پشتیوانی بوون.
زاتێکی هەڵکەوتووی وەها دیارە نەلەکەس ترساوە نەتەقیەشی [1] بە کارهێناوە، گەورەیی عەلی لەلایەن کۆی یارانی یەوە گومانی تیا نی یەو جێی خۆی گرتووە، زانایانی سوننەت خوایان لێ ڕازی لە نووسراوەکانیاندا دێر بە دێر تۆماریان کردوون خستوویانەتە ڕوو.
جیاوازیەك کەبەگوێرەی (أختلاف امتی رحمە) لە ناویاندا ڕووی دابێ، ئەوە تەنیا لە ڕووی ئیجتیهادەوە بووە، نەك لە ڕووی دوشمنایەتی یەوە.
لە نێوان (عداوە) و (مخالفە) دا (عموم) و (خصوص) هەیە نەك یەکسانی، هەر وەك پێچەوانە کردنەوەی مەفهوومی (القضیة الکلیة) هەمان مانا دەگەیەنێ.
گریمان ئیجتیهاد کردن لەیەکێك لە بابەتە پێچەوانەکاندا لە کێشەی کارو باری فەرعیدا گەیشتە ڕادەو پلەی جەنگ و بەیەکدا هەڵگژان، بەم حاڵەشەوە جگەلە پاداشتی چاکە بەولاوە پاداشتی سزایان نی یە، هیچ لایەنێکیان لە جوغزی برایەتیی ئایینی ل ڕووی عەقیدەو باوەڕەوە بە دڵ ناچنە دەرەوە.
ئەو پیا هەڵدان و ڕێزگرتن و دەست بە سنگەوە گرتنانەی عەلی، چ بەرامبەر بە یاران و چ بەرامبەر بە جێ نشینەکانی پێش خۆی –بە پێی بەڵگەکانی ڕابردوو-هیچیان لە ڕووی تەقیەوە نەبووە، شێری خواو خاوەن دەسەڵات و بەتوانای وەك عەلی، ئایا تەقیەو ئەوەیان وتووە؟ پەنا ئەگرم بە خوا !!
گریمان عەلی لەسەردەمی ژیانی جێ نشینەکانی پێش خۆیدا لە ژێر پەردەی ترسدا تەقیەی بەکار نەهێنا ، ئەی دوای مردنی ئەوان و نەمان ی ئەو ترسە، ئایا تەقیە ڕەوایە؟
کێ لە مردوو نەترسێ و تەقیەی لێ ئەکا؟

---

[1] تەقیە: خۆپاراستن و دان بە خۆدا گرتن، لە ڕێبازی ئەوانەدا کە بروایان پێ یە بە شێکە لە واجب و فەرزە لەسەریان بەکاری بێنن، واتە کاتێ لە لایەن کاربەدەستانی میری یەوە، بەناڕەوا مەترسی یەك ڕووبدات و لە کردنی دا تووشی زیانی گیانی ومالّی بن، لەم کاتەدا بۆیان هەیەو فەرزە لەسەریان بەکاری دژایەتی نەجوڵێنەوە، بە زبان نەك بە دڵ ڕەزامەندی پیشان بدەن، و پێشی گوناهبار نابن، بەلام لای سوننە تەقیە بەو پلەیەو هەموو کاتێك مەشروع نی یە.

بەچەندین جار عەلی دوای مردنی جێ نشینەکان ویاران بە نهێنیّ و ئاشکرا، بە سوپاس و ستایش و پیاهەڵدانی چاکەیان زبانی ڕەوان بێژیی لەمەدح و وەصفیاندا نەخستە گەڕو هەمیشە بەچاکەوە ناوی دەهێنان و ڕەحمەتی بۆ دەناردن.

دەربارەی ئەو یاخی بوونەی کەهەندێ یاران پێی هەستان و بەرانبەر عەلی جەنگان و گەیشە پلەی برا کوژی ، ئەوە لەڕووی ئیجتیهادەوە بوو، زۆر جار عەلی ئەیفەرموو: (اخواننا بغو علینا) هەمیشە لە جوێن پێدانیان و نەفرین کردنیان و لە ئاڕاستەکردنی قسەی سوك و ناشیرین و نارەوا خود گیری دەکر و لێی ئەسلەمیەوە.

جەنگێك لە نێوان دایکی موسڵمانان و ئیمامدا ڕوویدا، ئەو جەنگە بەمەبەستی بچڕینی حەلافەت ئەوو، هەر واتە واتەیەك پێچەوانەی ئەم ڕایەبێ، بێ گوما درۆیەو لە بوختان بەولاوە شتێکی تر نی یە، کێشەکە پەرەی سەندو فراوان بوو، وەهەر یەیکەیان بە ئیجتیهاد ڕێگایەکی جیاوازیان گرتە بەر، ئەمان دەیان ویست دەست بەجێ تۆڵە لە قاتیلەکانی عوسمان بسەنرێت ودوانەخرێت، ئیمامیش لاری لەوە نەبوو، بەلاّم لەبەر ئەوە ئارامی و ئاسایش هێشتا ڕەگی دانەکوتابوو، دەیویست مەسەلەی تۆڵەو لێ پرسینەوەیان دوا بخرێت بۆ کاتی ئاسایی و نەمانی ئاژاوە، وەلەلایەکی کەوە ئیمام لەوە ئەترسا کەئەم تۆڵە ساندنەوەیە لەم کاتە ناسکەدا دوژمنانی ئیسلام بیکەن بە دەست پێچك و بیانوو، لە پڕ پەلامالاریان بدەن، وەلەلایەکە کەشەوەبەو گەرمەو بەو پەلە پەلە چەوتی لە ڕاستی جودا نەئەکرایەوە، چونکە قاتیلەکان زۆر بوون، و مەترسی یاخی ببونان لێ ئەکرا، جگە لەمانەش هەردوولا هەلیان بۆ هەڵنەئەکەوت پێکەوە دانیشن و لەمەسەکە بکۆڵنەوە.[1]

لەم ئیجتیهادەدا حەزرەتی ئەمیر خاوەنی پاداشی دوو ئەجر تا دە ئەجرو، ئەوانی تر بەیەك ئەجر پاداش ئەدرێنەوە.

کەواتە ئیجتیهاد قەڵغانێکە، هەردوولا تیری تانەی دوژمن ئەپارێزێ و کوژەر و کوژراویان لەبەهەشتدان و بە تاوانبار ناناسرێن.

---

[1] لەم یاخی بونەدا هەر کەم و کووڕی یەك وخوێن ڕشتنێك ڕووی دابێ ، بێ گومان کۆمەڵی یاخی بووەکان لێی بەرپرسیارن، چونکە لە پڕ ئاڵای یاخێتیان هەڵکردو لەئەنجام نەکۆڵینەوە، تا تووشی ئەو هەمووزیانی گیانی و ماڵی یەبوون، ئیجتیهاد دەبێ بەبەڵگەی پتەو بێ و لەناوجەرگەی دەقەوە هەڵقوڵابێ.. وەرگێڕ.

ئەگەر مەبەستی (والا) تان بەو فەرموودەیەتان (خەلافەتی عەلی لەبەر سیفاتە بەرزەکانی پێویست بوو لە پلەی یەکەمدا بێ) وەك لەدەقی کتێبەکەدا ناوبە ناو بەرستەی (هذا نص صریح فی امامتة) دەیگەیەنێ.
پێشەکی ئەم داوایەتان بۆ ناچێتەسەر، بۆ؟ چونکە ئیمامەت لای برایانی شیعە بەشێکە لە (اصول) ، وەمەسائیلی ئەصولیش بەرای هەموو لایەك -بەبێ جیاوازی- بەڵگەی بێ گەردو دوور لەگومانی ئەوێ، بەڵگەی بەگومان و تاریك بۆ (فروع)ە نەك (اصول) چونکە (الفقه من الباب الظنون).
وەئەگەر مەبەستتان چەسپاندنی مافی جێ نشێنێتی یە بۆی و لە پلەی چوارەمدا (کەئەمەشتان مەبەست نی یە-گۆڕەر) ، ئەوە ئێمەش بەم رایە پیرۆزبایی تان لێ ئەکەین و (فنعم الوفاق) مان لەسەرە،
ئەوا کردمان وشەی (مولی) و (ولی) لە نموونەی فەرمودەی وەك (من کنت مولاه فعلی مولاه) وە وەك (وانما ولیکم الله ورسوله والذین امنوا) ... مائدة ٥٥).
(متواتر) مو گومانی تێدا نی یە ، بەڵام بائەوەش بزانین خاوەنی ئەو کتێبە کە تۆ پشتت پێ بە ستووە، نەیتوانیوە مانای (ولی) و(مولی) -لەم شوێنەدا- چی یەو چ مانایەك ئەگەیەنی؟. بەو مەبەستەی ئەو ئەیەوێ و وویستویەتی، نە ڕووی زبان و یاساوە، وەنەلەڕووی عورف و شەرعەوە (متواتر) نی یە. نەك بڵێم هەرگیز بەمانای (ئیمامی یەکەم) نەهاتووە، بەڵکو بەهیچ جۆرێك بەمەعنای (ئیمام) هەرنەهاتووە.
با لەم بوارەدا واز لەم شێوازە بێنینو بە شێوەیەکە تر بچینە قوڵایی و ناخی مەسەلەکەومو لاپەڕەیەکی تازە هەڵدەینەوە.
گریمان ڕەوشت و خووە بەرزەکانی عەلی لەڕووی ڕاستیو ڕووناکیی و شۆڕەتیانەوە گەیشتونەتە پلەو پایەی موعجیزەی سەرومری بونەومر (بەهەزاران درووودو سڵاوی لەسەر بێ) لە کاتەدا ئەتوانم و بۆم هەیە بڵێم : ئایا ئەو موعجیزانە بەتەنیا ئەبن بە بەڵگەی چەسپاندن و جێگیر بوونی پێغەمبەرایەتیی پێغەمبەرو دوا زنجیرەی (خاتمیه) ی پێغەمبەرایەتی؟ دیارو ئاشکرایە بە بێ دەقی تەواوکەری (ولکن رسول الله وخاتم النبیین) ە. ئەئیسپاتی پێغەمبەرێتیی ئەکات و نە (خاتمیه) ی ئەچەسپێنێت.
کەواتە ڕەوشت و خووی بەرزی عەلی وەك ئەبێ بەبەڵگەی چەسپاندنی گەورەیی دیارە نابێ بەبەڵگەی جێگیرکردنی خەلافەتی و، وەلەپلەی یەکەمدا، ئەو چەسپاندنە بەڵگەیەکی وەك

(على هو المعصوم وافضل البشر بعد النبيين) مو (وخليفتى اولا بلا فاصيلة بعدى) ى ئەوێت، بڕوانە ئەندازەی جیاوازی ڕێگا لە کوێوەیەو بۆ کوێ ئەچێ؟.
مەسەلەی کێشەی دروست بوون و نەبوونی پێش خستنی (فاضل) لەسەر (افضل) زۆر دوورە لەو پەڕی دیشواریدایە، چونکە مەسەلەی گەورەیی کەسێك و گەورەترو نزم تر بوونی لەکەسێکی تر، بەندە بە ئەندازەی پلەی نزیکی و دووری یان لە خواوە وەو، لە زۆریی و کەمیی چاکەو خرا پەیان لە ڕۆژی دواییدا، زۆریی خێرو (ثواب) ی یەکێکیان لەوی تریان-وەبە پێچەوانەکەشەوە- لای ئێمە نهێنی یەو هەر خوا خۆی بەتەنیا ئاگادارەلە کۆتایی کاریان، -هەروەك ئەمە لێرەدا مەبەستە- ئاشکرایە جگەلەخوا – وەك وترا- کەسی تر نایزانێ، بگرە (کراماالکاتبین) یش ناکەنە ئەو ڕادەیە کەچاکەی ئەم چەندەو، چاکەی ئەوی تر تا چ ئەندازەیەکە؟
کێئەیەوێ بەڵگەی چەسپاندنی خەلافەتی ئەمیر بچەسپێنێ لە پلەی یەکەمداو گەورەتربوونی بەموتڵەقی، با ئەوکەسە بەرامبەرمان بوەستێت، تائێمەش بە پێی تواناوامان و بۆ ڕوون کردنەوەی حەق لە ناحەق لەتەکیا دەکەوینە گفتوگۆو دواندنیەوە.
جگە لەم واتانای سەرەوە زاناکانمان –خوا پاداشتی تێکۆشان وچاکەیان بداتەوە-نەیان هێشت کار لەکار بترازێت، کە دەرچوەکان(الخوارجیون) تیری تانەو نەفرین و توانجیان ئاڕاستەی ئەمیر کردو، حوکمی کوفریان ئەدا بەسەریا، وەلەلایەکی کەوە کەزانی یان برایانی شیعە جنێوو قسەی ناشیرین و ناشایستە یان ئەگرتە جێ نشینەکانی پێش عەلی و توانجیان ئەدا لە دایکی موسڵمانان و لەیارانی تر، ئەو زانایانەمان بەرامبەربەم نارەوایەی ئەوان هاتن، هەموو ئەو ئایەت و فەرموودانەی کە پەیوەند بوون بە چاکە و گەورەیی و ڕەوشت و خووی بەرزی یانەوە بە شێوەی زانستی یانەوە بەو پەڕی جوانکاری یەوە نوسینیان و (تەدوین) یان تیا کرد، بۆئەوەی موسڵمان بەرامبەر بە هیچیان بڕواو عەقیدەیان نەگۆڕێ و بەچاوی یەکسانی یەوە سەیریان بکەن، هەموویاران- بەبێ جیاوازی- پاکەو بێ گەردن و لە هەموو تانەو تۆمەت ونەفرین دوورن، نەك مەبەستیان ئەوە بووبێ گوایە هەندێکیان لەهەندێ تریان گەورەترو چاك....ترن.مەبەستیان ئەوەبوو کەبەر پەرچی ئەوانە بدەنەوە کەعەلی بەلادەرو بە گومڕا ئەزانن، وەیا ئەوانەی کە جوێن ئەدەن بەجێ نشینەکانی ترو بە هەندێ یارانی تر.
دەستەی بنەماڵەی سوننەت لایان وایە قین و ڕق وئیمان لە دڵی هیچ موسڵمانێکدا کۆنابنەوەو دەستە مل نابن، یارانی پێغەمبەر هەموویان مژدەی بەهەشتیان دراوەتێ و بەخەلاتی ڕەزامەندێتی خوا بەهرە وەرو شکۆمەند بوون.

برایانی شیعه-خوا ئینسافیان بداتێ- ئەو ڕەوشت و خووە بەرزانەی کوزانایانی ئێمە بۆ عەلی یان چەسپاندبوو ، ئەمان هاتن کردیان بەبەڵگەی (معصومیە) و بوونی بەخەلیفەی یەکەم و بەموتڵەقی گەورەیی. لە ئێمەوە فێر بوون و لێیان کڕین و پێیان فرۆشتینەوە، ئەگینا گەورەیی عەلی و سالاریی عەلی و هەڵکەوتوویی عەلی لەکێ گوم و شاراوەیە؟.

خوای گەورە بەکەم هۆشان ئەفەرموێ (تلك الرسل فضلنا بعضهم على بعض منهم...) نافەرموێ هەمان پێغەمبەری تایبەتمان بەسەر هەمان پێغەمبەری تایبەتدا گەورەتر کرد، بەڵکو بەشێوەی نهێنی بووی چووە، واتە بڕوا بە (نبوە) مەرجە. نەك بڕواکردن بە گەورە بوونی یەکێکیان بەسەر ئەوانی تریاندا، کەواتە زانین بە پلەو پایەی گەورەیی وبچوکی پێغەمبەران و یاران بەشێك نی یە لە پێویستی یەکانی عەقیدەو باوەڕ.

من لەو باوەڕەدانیم کە دانەری ئەو کتێبە یەکێك بێ لەزانایانی شیعە، چونکە ئەموجتەهیدەکانمان و نە پەیڕەوەکانیان هیچیان بە جوێن و تانەو توانج یادی یارانیان نەکردووە.گریمان زانایەکی سەر بەشافیعی ئەو کتێبەی دانابێ ، بەڵام بەبێ گومان ئەو دانەرە باش و خراپ و حەڵاڵ و درۆو بوختانی تێکەڵ کردووە و لێکی جیا نەکردونەتەوە، لە کتێبەکەیدا پەنای بردۆتە بەر قسەی لاوازو پووچەڵ، کەزۆر لەیەقینەوە دوورە، داوای هیچ خاوەن داوایەك ناچەسپێنێ.

ئێوەی بەڕێز-خوا بتانپارێزێ-سەرگەرمی دادو دادپەروەرین هەر چینێك بە پێی شایستەی خۆی و، لەسنوری تایبەتی خۆیاندا ئاوڕیان لێ بدەرەوە و جیاوازی لە نێوان مێشولەو عەنقایەکدا مەخە، دوابەدوای ئەوە لە ئێمەی دۆعا گۆوە سوپاستان ودۆعای سەرکەوتنتان پێویستی سەرشانمانە.

ئێستا بەڕێزتان بەناوی فەرمان دانتان بە چاکەو قەدەغە کردن لەخراپەو لە کارانی ناڕەوا جل وبەرگی ئیجتیهادتان لەبەر کردووە، بەوپەڕی لێبووردن و بەگەرمی خەڵك ئەکەن بۆ ئەوەی بیانخەیتە سەر ڕێگەی (تشیع) ئەمەتان بەلای منەوە تەواو نی یە و ناڕەوا وەرنەگیرێ[1]

پێویستە لەسەر ئێمەی زانایان ڕای خۆمان بە ئاشکرا دەربڕین و بۆ ڕوون کردنەوەو جوێ کردنەوەی کاری ڕەوا خۆمان بڕەنجێنین و لەکەس نەترسین و لەبەرەم هەموو کۆسپێك و هەموو کەسێکدا پێویستە خۆمان ڕابگرین.

---

(١) زانای ئایینی ئەبێ وابێ و ئاوەها بێ پەردە پەنجە بکا بە قوڕگی شێراو لە هیچ سڵ نەکات و هەمیشە ئەبێ (لاگاعە لمخلوق فی معصیە الخالق) ی لەبەر ڕەچاوێی و کۆڵنەدان.

له كۆتاییدا تكایه بەرامبەر بەم نامەیەم ئاوێنەی دڵت گەرد نەگرێت و، بەوەڵام دانەوەت شادمانم بكەیت، تا منیش لەلایەن خۆمەوە بە (سَلمنا) وەیا بە(مَنعنا) بێمەوە مەیدان. چونكە بووم بە مایەی سەرێشەتان بەم بەیتەی خواجە حافظی شیرازی نامەكەم كۆتا ئەكەم:

غیر ازین نکته که (حافظ) از تو ناخوشنود است

در سرا پای وجودت هنری نیست کی نیست

زانای ئایینی ئەبێ وابێ و ئاوەها بێ پەردە پەنجە بكا بەقورگی شێراو لەهیچ سڵ نەكات و هەمیشە ئەبێ (لا طاعة لمخلوق في معصیة الخالق) ی لەبەر ڕەچاوبێ و كۆڵنەدان.

مەعدووم

مەولەوی لەئەنجامی کێشەیەکی مەزهەبی و ئایینی دا چەند جارێك نامە ئەنێرێ بۆ فەرهاد میرزا و لەگەڵیدا لە ڕێگای نامەوە ئەکەوێتە وتو وێژەوە،وەئەم نامەیەش هەر لەو ڕووەوە لەڕێگای مەلا محەمەد صالحی (فخر العلما) وە ئەنێرێ بۆ شێخ یوسفی (مدرس) [1]

---

(١) بۆ ئەوەی لە نامەکەدا بەتەواوی بگەین پێویستیمان بەم ڕوونکردنەوەی خوارەوەوە هەیە:
فەرهاد میرزا هەرچەند فەرمانڕەوایەکی بەسوودو داد پەروەرو بەبەزیی بووە، بەڵام لەپەنای فەرمانڕەوایی یەکەیدا وەکو زوتر باس کرا وییستویەتی لەڕێگای مەلاو دۆستانی یەوە کوردەکانی (سنە) و دەورو بەری بکا بەشیعەو. ڕێبازی جەعفەریان بەسەرا بسەپێنێ ، جا لەماوەی فەرمانی ڕەوایی یەکەیدا بۆ چەسپانی کارەکەی کۆمەڵێکی زۆری شیعەی جەعفەری لەهەرێمە فارسەکانەوە دێنێ بۆ شاری (سنە) و تیایدانیشتەجێ یان ئەکات، لەئەنجامی قسە بەزۆران دان و ئاڵوگۆڕی بیرو ڕادا جەنگیکی خوێناوی لەنێوانیاندا پەیدا ئەبێ –جگەلەکوشتنی چەند کەس لەهەردوولا – موجتەهیدی جەعفەری یەکان (شێخ محمد تقی) لەلایەن کوردەکانەوە–بەحەق یات بەناحەق– ئەکوژرێت وهەراکە گەرمتر ئەبێ‌ن لەلایەن میری یەوە بۆ بەدی هێنانی هێمنی و ئاسایش، چەند هەنگاوێك نرا. یەکێك لەوانە دوورخستنەوەی (مدرس) ی مزگەوتی (دار الاحسان) شێخ (عبدالقادر) ی موهاجیری بوو.ماڵ ومناڵەکەی لە سنە بەبێ مانگانە بۆ ماوەیەك مانەوەو خۆیان ڕەوانە کرد بۆ کوردستانی عێراق، کەلەو سەردەمەدا سەر بە دەوڵەتی عوسمانی بوو، لە دواییدا بە تکای مەولەوی–وەك لە نامەکەیدا هاتووە– فەرهاد میرزا مانگانەکەی گێڕایەوە بۆ خێزانەکەی.
دوا بەدوای دوورخستنەوەی موهاجیر، شێخ یوسفی ئامۆزای لەلایەن میری یەوە بەڕەسمی کرا بە (مدرس) ی مزگەوتی (دارالاحسان) ، جگەلە دانانی بە وەزیفەی (تدریس) کراش بە سەرپەرشتی کەری ئەو گوندانەی کەسەردەمی خۆی (امان الله خان) ی گەورە کردبوونی بە وەقفی مزگەوتی‌کە.
ئەم شێخ یوسف ناو کەلەنامەکەدا بە (مدرس) ی ڕووت ناوئەبرێت، وەك لەنامەکەی خودی مەولەویدا ڕەچاوی ئەکرێت مەلای دەربارو خۆفرۆش و دووڕوو دنیا پەرست بووە. بۆخۆنزیك کردنەوەی لەبارەگاوە بە ڕاست و بە چەوت بەرگری و پشتگیریی فەرهاد میرزای کردووە، ئایا لەخۆیەوە وە یا بە هاندانی فەرهاد میرزا؟ چەند جارێك نامەی پڕو پوچ و ناشایستە ئەنێرێ بۆمەولەوی ، وەلەکێشەی ئایینی و مەزهەبییدا لایەنی فەرهاد میرزا و هێرشی ناڕەوا ئەباتە سەر مەولەوی. بەم بۆنەیەوە مەولەوی بەم نامەیەی، لەدژی ئەوەستێ و زانستانە وەڵامی ئەداتەوە. بەڵام نازانم بۆ ڕاستەو خۆ نامەکە نانێرێ بۆ (مدرس) و لە ڕێگای (فخرالعلما) وە ئەیدوێنێ؟
لەنامەکەدا هاتووە مەولەوی لە ڕێگای (فخرالعلما) وە نامەیەك ئەنێرێ بۆ فەرهاد میرزاو، ئەیەوێ (لەبەر هەر هۆیەك بووبێ) (مدرس) بەو نامەیەی نەزانێ، بەڵام لە دواییدا (فخر) ئەم نهێنییەی ئاشکرا ئەکاو ئەیدرکێنێ.

دەقی نامەکەی مەولەوی:

لەمنی یەك كەوتووی چەرخی ڕۆژگارەوە مەن مەن، نەء،بەڵكو خەرمان خەرمان، بۆ كۆگای ڕەوشت و خووی بەرزی ڕازاوە، (فخر) ی ڕۆژگار، عەرزی سڵاوو دۆعاو نزای خێرمان بۆ سەعادەت و بەختەوەریی سەرەنجامی دوابیتان پێشكەش بێ.

(وبعد) موجتەهیدانی ئیمەی بنەماڵەی سوننەت لەبابەتەكانی زانستیی (فقه) دا لەشنەی هەناسەی پاكی بەفەڕی پێغەمبەرایەتیی یەوە (هەزاران درودو هەزاران سڵاو لەسەر چاوەكەی بێ) دوو فەرموودەیان خستئتە بەرچاومان، هەردوو فەرموودەكە بۆ هەموو موسڵمانان بە گشتی و بۆ زانایان و كاربەدەستانی میری بە تایبەتی بوون بەسەرچاوەی ترس و بیم.

فەرموودەی یەكەم:

(اذا ظهرت الفتن ، وسب اصحابی، فلیظهر العالم علمه ، فمن لم یفعل ذلك فعلیه لعنة الله والملائكة والناس اجمعین، لایقبل الله منه صرفا ولا عدلا).

فەرموودەی دووەم:

(من رای منكم منكرا فلیغیره بیده ، فان لم یستطیع فبلسانه ، وان لم یستطیع فبقلبه، وذلك اضعف الایمان) صدق رسول الله صلی الله علیه وسلم

فەرموودەی یەكەم ڕوون و ئاشكرایە، بەڵام دووەمیان پێویستی بەهەندێ ڕاڤەو لێكۆڵینەوەهەیە. زانایانی هەڵكەوتوو لە توێژینەوەیدا چی یان فەرمووە منیش بەو مضمونە وە دەیخەمە بەرچاو.

(رای) :لە (ڕوئیەتی) بەمانا زانینە ، نەك (ڕوئیەتی) حاسەی چاو ، واتە بزانێ بە گوناهەكەو هەستی پێ بكات ، مەرج نی یە بەچاو بی بینێ.

(منكم) : مەبەست پێی: هەموو تاك و كۆی موسڵمانانە (چ نێر، چ مێ- وەرگێڕ) لەهەموو سەردەمێكدا.

(منكرا): كاری ناڕەوا، حەرام...

(فلیغیره) : با بیگۆڕێ، ئەمرەكە بۆ ووجوویە، ئەم گۆڕینەش دەبێ لە ڕووی شەرعەوە بێ ، نەك بە گۆترە وەیا بە عەقڵی ڕووت.

(بیده) بەدەست و بەهێز. ئەگەر نەیتوانی بەدەست كاری تێ بكا- وەكو ئەوە لە زیانی ماڵی یا بەدەنی بترسێت.. بەڵام هەرەشەو گوڕەشەی ڕووت نابێ بە بەڵگەی خۆڵێ گێل كردنی، وەك لەم فەرموودەیەوە دەرئەكەوێ كە تورمزی ئەیگێڕێتەوەو ئەفەرموێ:

(الا لا یمنعن رجلاً هیبة الناس ان یقول الحق اذا علمه)

(فان لم يستطيع فبلسانه): به زبان و به وتن ئەگەر نەیتوانی کاری تێ بکات، ئەوە بە تورەیی یا بەنەرمی ڕووی تێبکات، کامیان کاریگەرو گونجاوترە، ئەوەیان بەکاربێنێ،

(فان لم يستطع فبقلبه): ئەگەر توانای دەمکوت نەبوو ئەوە پێویستە بەدڵ و بەنهێنی ڕقی لێی بێ وئەیەوێ

وەکو ئەوە ستەمکارەکە تانە بدا لە ئیمامەکان و پیشەوایانی تر.

(وذلك اضعف الايمان): ئەوە لاوازترین حاڵەت و دوا پلەی نزمی ئیمانە، واتە: ئەگەر بەدڵ ڕقی نەبوو لێی ئەوە نیشانەی ئەوەیە کە ئیمانی کزو باوەڕی لاوازە، چونکە ئەگەر بۆ دەست و زبان مەرجێك هەبێ ، مەرج بۆ دڵ ودەروون نی یە،

بەڵام -برایان !- با لەگەڵ خوای خۆماندا ڕاست بین و بە ڕاستی ناپین بگرین، بەخەیاڵ نابێ هەندێ شت دروست بکەین و بیکەین بە بەهانەو بیانووی بێ دەنگیمان و دوورە پەریز بوەستین.

کێ دیویەتی بەرامبەر بە واتەیەکی حەق لەم ڕۆژەدا تووشی زیانی ماڵی و لەشی بووبێ؟ یا بەسوکی و ڕیسوایی یەوە سەیری کرابێ؟

ئێمە بەخەیاڵ -بەرامبەر بە خۆشەوستیی دنیا-بەڵگەی بێ دەنگی بۆ خۆمان دائەتاشین و لەڕاستی لائەدەین وزانست و زانیاریمان فەرامۆش ئەکەین، دیارە بەم کارەمان لەلایەکەوە ماوە ئەدەین فەرمان ڕەوا لە هێڵ لابداو، خۆشمان لەتەکیا هاوبەش بین، وەلەلایەکی کەوە بەم لادانەمان بەر ئەفرینەکەی پێغەمبەر ئەکەوین.

کەسێك بە ڕاستی ڕێگای خوا بگرێ و لێی بترسێت، بێ گومان فەرمان ڕەوای ڕۆژیش لێی ئەترسێ و شەرمی لێ ئەکات، لەوانەیە واز لەتاوانەکانی بێنێ و ڕوو بکاتە خوا.

ئەگەر زانایان ترسی خوایان لە دڵدا نەبێ، فەرمان ڕەوای ڕۆژیش نرخیان بۆ دانانێ و بەسوکی سەیریان ئەکات.

(فخر) ی من ! لە ڕوو دامەمێنەو مەفهوومی ئەم نامەیەم بگەیەنە بەجەنابی (مدرس) [1]

و پەردە لەڕووی ڕاستی لادەو بی گەیەنە بەکۆمەڵ.

بنەماڵەی ئێوە بەتەقواو زانست و پاکی بەناوبانگە، دەبوو هەر لەسەرەتاوە مەوداو ماوەت نەدایە بە (مدرس) (خواسەلامەتی بکات) بەو تەعبیرە ئالۆزو پڕوپووچانەوەو بەو شێوە نەشیاوەوە نامە بۆ من بنووسێت-چونکە لەم شوێنە پیرۆزەدا (واتە دێی تەوێڵە-وەرگێڕ) ڕۆژی بەدەیان زاناو

---

[1] لەمە تێ ناگەم، مەولەوی ڕاستەو خۆ بۆ نامەکەی نەناردووە بۆ (مدرس)؟ بۆ لەنێوان مەولەوی و (مدرس) و فەرهادمیرزا دا (فخر العلما) بووە بە پردی پەڕینەوە؟ .

بلیمەت لە هەموو گۆشەیەکی دوورو نزیکی کوردستانەوە وەکو پەروانە لە دەوری چرای ڕوخساری شێخ [٢] کۆنەبنەوە، لەوانە مەلا عوسمانی[٣] سلێمانی و مەلا ئەحمەدی نودشی [٤] و. مەلا عەلی تاڵشی و مەلا (عبدالله) ی داغستانی[٥] (خوا بیانهێڵێ) ئەم بەڕێزانە لەهەموو ڕوداوێك و هەموو نامەیەکی ئیجابی –یاسەلبی بێ ئاگانین و ئەی بیستین و ئەکەوێتە بەر چاومان.

جا ئەگەر نامەیەکی پرو پوچی وەك نامەکە (مدرس) ببینن (وەکو بینویانە-وەرگێڕ) ئەبێ- جگەلەئەنگی ونوشوستی- چ پلەو پایەیەك بۆ ئەو نامەیەو بۆ خاوەنەکەی دائێن؟

لە من ئاشکراو ڕۆشنە ئێوەی بەڕێز لەم جۆری کارانە بەرین، ئەزانم ئێوە بەشێوەی نامەکەی (مدرس) نارازین و پێتان ناخۆشە ئەگینا قەلأێ بەرزی سەدان ساڵەی ئێوەشی پێوە ئەڕوخێت و ناوتان بە خراپە ئەزڕێ.[٦] مرۆڤ لای (ئەسناس)[٧] چۆن بکەوێتە بەرچاو گرنگ نی یە، بەلأم لای کۆمەڵی بلیمەت و پایە بەرز ئەبێ بە جوامێری و وشیاری ببینرێت و بکەوێتە سەر زبان. ئەگینا خاوەنەکەی سووك و ریسوا ئەبێ .

من لە وەلأمدا ڕووی قسەم لە تۆ ئەکەم، چونکە لە ئازایی و زانست و ژیریتان دوودڵ نیم،بەتایبەت کەجەنابی (مدرس) نووسی بووی : (من لە (فخر العلما) م پرسی: کێ ئەم نامەیەی نووسیوە؟ حەزرەتی فەخر بە زەردەخەنە، بە قسە، بە خامۆشی، بە نیگا، بە ئاماژە، فەرمووی نامەی مەعدوومە . . .).

---

[٢] مەبەست پێی (شێخی بهاء الدین) ە ، لەوکاتەدا مەولەوی لەتەوێڵە بووە. نامەکەی (مدرس) بەرچاوی شێخ و مەلاکان کەوتووە.

[٣] مەلا عوسمانی (١٢٤٠-١٣٠٧) ك. کوڕی حاجی ئیسماعیلەو دانیشتووی شاری سلێمانی بووە. لەهەمان کاتدا شاعیرو نازناوی (فایق) بووە. خەلیفەی شێخی سیراجەدین بووە. دیوانی شیعری (بە کوردی و فارسی و عەرەبی) هەیەو، لەلایەن ئەمین موتابچییەوە لەچاپدراوە لەخانەقاکەی خۆیدا – کەبەخانەقای حاجی مەلا عەلی بەناوبانگە–نێژراوە.

[٤] ئەمزاتە لەئاسمای کوردەواریدا– بەتایبەت لە فیقەو شەریعەتدا– وەکو ئەستێرەی گەلاوێژ دەرەوشاوەتەوە، بەلای عەلادین سەجادی یەوە مەولەوی لای ئیجازەی وەرگرتووە.

[٥] لەژیانی ئەم دوانەی دواوەوە بێ ئاگام.

[٦] نامەکەی (مدرس) دوور بووە لەگیانی ئایینی یەوە و حەرام و حەلاڵی پێکەوە تێ هەڵکێش کردووەو حەقایەتی کردووە بەژێرەوە.

[٧] مەیموونی نازیرەك ، لێرەدا مەبەست ئینسانی نازیرەکە.

کەواتە فخری من ! ئەگەر لەو ئاماژەیەتدا پەنجەت بۆ حەقیقەتی نامەکەی من ڕاکێشاوە، بەڵام (مدرس) تێی نەگەیشتووە، ئەوە بەجێ یە، چونکە ئێوە و نموونەتان بەم جۆرە ئاماژەیە شایانن، ئەگینا چ دلێری یەکت کردووە؟ بە کینایەتێك کەلە (صریح) بەهێز ترە خۆت بئاڵێنی بە ڕەوشت نزمان و ناحەق پەرستان!!

هەرچۆنێ بوبێت، چونکە پەی بردن بەڕاستی دەگەڕێتەوە بۆ هێزو پێزوبڕشتی (سوڵتانی ئیستیدلال) لەبەر ئەوە لە دوو لقی گومانەکە لقی دووەمیان هەڵئەبژێرم و[8] پاڵێوتەی بڕگە گرنگەکانی (مدرس) بەشێوەی خاڵبەند ئەهۆنمەوە و یەك بەیەکیان ئەدەم لە بیژەنگ ... لامیان ئەدەمەوە !

یەکەم: دەربارەی سوپاس و ستایشی بۆ جەنابی (والی) سەری خۆی ئێشاندووە، چونکە بەڕێزیان لەبەر داد پەروری و ڕەوشت و خووی بەرزیان..

پێویستی بە سوپاس و ستایش نی یە و وەکو تەحصیلی حاصیڵە ، هەموو دانیشتوان شارەزاو بەسەر ڕەوشتە بەنرخەکانیان ئاگادارن.

جەنابی (مدرس) لە ستایشەکانیدا گەلێ سەرەڕویەو لە هێڵی ڕاستی و ئاسایی چۆتە دەرەوە، وەك ئەیبینی (غولام شاخان) ی گەیاندۆتە پلەی پێغەمبەرێتی !! بەم پێوانەبێ ئەبێ جەنابی (والا) [9] لە پلەی خواییدا بێ، چونکە بە دیمەن و ڕواڵەت و بە پێی ئاگاداری ئێمە و ، بە پێی باوەڕی دەستەی ڕەش و ڕووتان جەنابی (والا) گەلێ لە غولام شاخان-بەرامبەر بەهەژاران و بێ ئەوایان- بالاترو بەبەزەیی ترە . [10]

دووەم:

(مدرس) فەرموویەتی: (شیعر)

---

[8] چونکە موناسەبەتەکە نازاندرێت مانای نامەکە بەجوانی نومایان وئاشکرانی یە، تا نامەکە(مدرس) نەبینوٚت هێماکانمان بۆ ڕوون نابێتەوە.

[9] (والا) واتە بالا، نازناوی ڕەشمیی فەرهاد میرزایە.

(١) [10] لێرەدا مەولەوی مەبەستی ئەمەیە:

سوپاس کردن و پیاهەڵدان بەفەرمانڕەوایاندا بەرامبەر بەدادپەروەری یان و ڕەوشت و خووی مرۆڤایەتی یان .. ڕەوایەو ناشایستە نی یە، بەڵام بەمەرجێ لەو سوپاس و ستایشەییاندا -بەتایبەت لەسەردەمی فەرمانڕەوایی یاندا- لە هێڵی ئەریتیو لەسنووری شەریعەت نەچنەدەرەوە زیادە ڕەوینەکەن،بەڵام (مدرس) لەستایسشەکەیدا گەلێ لای داوەو لەڕاستی دوورکەوتۆتەوە.

.....................[11]

ساقى مگر وظيفه ء (حافظ) زياده داد

كاشفته گشت طره ء دستار مولوى

زۆرم پێ خۆشبوو ناوی (لسان الغيب) ت[12] هێنا، بەڵێ ڕاستە . بەهۆی نەشئەی بادەنۆشیی خۆشەویستیی شێخەوە (شێخی بەهادین- وەرگێڕ) کە پیری مەیخانەی بەختەوەری یە، مەولەوی سەرخۆشەو تورەی میزەرەکەی تێك چووە[13]

ئەم تێك چوونە کەبەهۆی خواردنەوەی ئەو بادەیەوە بەسەرم هاتووە، بوە بەهۆی کۆبونەوەی هەزاران فەڕو بەرەکەت، بەزمی ئاشکراو نهێنی و بۆنی عەنبەری بەهەموو لایەکدا بڵاو بۆتەوە:

تا ابد بوى محبت بمشامش نرسد

هركه خاك درى ميخانه بر خساره نرفت

بەڵام ئەی (مستولی) بە سەر مەدرەسەی پڕ وەسوەسەوە! ئایا نەتدیوە ؟ وەی ئەی سر پەرشتی کەری (ئەوقاف) ! ئایا نەکەوتۆتە بەر گوێت ؟.

فقيه مدرسه دێ مست بودو فتوى داد

كه مێ حرام، ولى به زمال اوقاف است [14]

---

(11) نێلێوهعلووەمیێم ساغ نەبووە.

(12) -خواجە حافظی- شیرازی ڕەحمەتی خوای لێ بێت-لسان الغیب- ناوبانگی ڕۆیشتووە، بۆیە مەردومان بەگشتی بۆدەنگ و چەڵەمەی دەروونی خۆیان پەنا ئەبەنە بەر دیوانەکەی و بەفاڵ ئەگرینەوە..

(13) وشەی- مەولەوی – لەبەیتەکەی (خواجە حافظ) دا مرۆڤێك بووە لەسەردەمی (خواجە حافظ) دا ژیاوە. ئەو مەولەوی یە بە وتەی (حافظ) بادەی زۆری خواردۆتەوەو سەرخۆشی کردوەو لەبەر ئەوە تورەی میزەرەکەی تێك چووەو ئاگای لەخۆی نی یە، (مدرس) یش مەولەوی دەچوێنێ بەو مەولەوی یەوە کە (حافظ) هەجوی ئەکاو دای ئەشۆرێ، مەولەویش بەبەڵگەی حوسنی تەعلیل ئەڵێ بەڵێ سەرخۆشم، بەڵام سەرخۆشی یەکەم بەهۆی بادی نۆشیی خواپەرستییەوەیە نەك بادەی شەیتانی.

(1) [14] بەیتەکە لام وا بەیتەی (حافظ) شیرازی یە، مەعناکەی:

(2) زانای زانستگەی زانێ- دوێنێ- یا زستان ئەم فتوایەی دەرکردو وتی: مەی ، خواردنەوەی حەرامە، بەڵام گەڵێ لەخواردنی ماڵی ئەوقاف باشترە.

(3) ئەم بەیتە لەلایەن مەولەوی یەوە وەڵامی ئەو بەیتەیەکە (مدرس) لەبڕگەی (دووەم) یدا هێنایەوە (ساقی مگر وظیفە (حافظ) ...هتد) ، (مدرس) واتە شێخ یوسف لەجێگاکەی (شێخ عبدالقادر) ی موهاجیردا کرا بە (مدرس) ی مزگەوتی (دارالاحسان) ئەم مزگەوتە لەلایەن (امان الله خان) ی والی دروست کەری ئەم مزگەوتەوە چەند گوندێکی لەسەر مزگەوتەکە وەقف کرد، بۆ دەستەی فەقێ و مەلا و خادیم... فەرهاد میرزای قاجاری وەك تەدریسی دا شێخ یوسف ،

ئێمەی دەروێشان هەمیشە مەست و سەرخۆشی بادەی خۆشەویستیی خواین و، بۆ بەجێ هێنانی هەموو کارانی دنیاییمان جگەلە پەیڕەوی کردنی شەریعەتەکەی سەرچاوەیەکی ترمان نی یەو، لەدایەریەرەی فەرمان بەچاکەو قەدەغەکردن لە خراپە ناچینە دەرەوە، ئەم حاڵە لەکوێ و حاڵی (مدرس) لە کوێ؟

این رە کەتو میروی بترکستان است

سێ یەم:

(مدرس) منی بەسپلە داوە لەقەڵەم، چونکە دیاری یەکەی (والا) م گێڕاوەتەوە و پێی ڕازی نەبووم، وەئەڵێ: (لە جیاتی ئەو دیاری یەی (کتێبەکەی (سبط) ی ابن جوزی- وەرگێڕ) ئەگەر زێڕو زیو بوایە وەری ئەگرت و بۆی نەئەناردەوە...)

گوایە بەگێڕانەوەی خەڵاتی شایانە من ئاخیم بڕیەوەو جاریکی تر ئەو خێرو فەڕە بەچاو نابینمەوە).

(مدرس) بەم شێوە ناپەسەندو ناڕەوایە کەهەڕەشەو گوڕەشەیە، تیری بەد گۆییم تێ ئەگرێ و شەرم نایگرێ!! بەڵام فەخری من (من ئەڵێم: خەڵاتی شایانە لای پاکان و خاوەن ڕەوشتان (کلی) بێ یا (جزئی) ئەبێ بی جێی شانازی، وەزێڕو زیویش ئەبێ دڵ وەری ئەگرێت، بەمەرجێ دیاری یەکە بێ تویکڵ بێ و تەنیا بۆ مەبەستیی خۆشەویستی بێ، لەلایەن ئێمەوە ئەو دیاری یەبەفراوانی جێی خۆی گرت،بە مەفهوومی (من لم یشکر الناس لم یشکر الله) سوپاسی (والا) مان کردو خستمانە سەرچاومان، بگرە بەرمبەر بەو دیاری یەکی دەروێشانەمان دا بە فروستادەکەی وزۆر بە ڕێزەوە جیاکردنەوەی (کلی) لە (جزئی) بەتەنیا شێوەی (مدرس) ە

کار پاکانرا قیاس از مگیر

گرچە باشد درنویشتن شیر شیر

لێرەدا لەنێوان ئەصڵ و فەرعدا بەئگەی هاوبەشی نی یە قیاسەکە گەلێ جیاوازی لای زانیانی مە نطیق (کلی) (جزئی) یەو (جزئی) (کل)ە.

دەربارەی گێڕانەوەی کتێبەکەی (سبط) ی (ابن الجوزی) هیچ خۆم بەسپلە نازانم، من هەمیشە ڕێزگرتنی پیاوی گەورەم لایەو لەبەر چاوەمە، بەڵام بەپێی وتەی پێشینان (لەم عەسا بۆ ئەو

هەروەها دێهاتە وەقفەکانیشی دایەو بەرەسمی کردی بە (مستولی) و سەرپەرشت کەری ئەو وەقفانە، جابە پێی وتەی مەولەوی (مدرس) لە خواردن و یاری کردن بەماڵی ئەوقاف قصوری ئەکردووەو ئەڵێ: کەواتە ئەگەر من سەرمەست و سەرخۆشی بادەی حەرام بم؟ ئەوە گەکەلێ سووکترو هێواش ترە لە یاری کردن بە ماڵی ئەوقاف.

عەسا) جیاوای یەك هەیە لە نێوان دیاری یەكدا كەبەناوی خۆشەویستی یەوە بێ و دیاری یەكی ترا كەبۆ بەدی هێنانی مەبەستێكی تایبەت بێ، ئەم دوو دیاری یە چ لە ڕواڵەت و دیمەنداو چ لەماناو ئەریتیدا زۆر لەیەكتری یەوە دوورن.

ئەو كتێبە بەرامبەر بە یارانی پێغەمبەر پڕبوو لە تانەوتەشەرو وتەی ناپەسەند بۆ نموونە بڕوانە بابەتی (ذكر ماجرا له بعد وفاة امیر المؤمنین...) كەلەوێدا چۆن دواوە؟ پشتی بەقسەكانی مەلا مەحموودی زمەخشەری یەوە بەستووره، كەگۆشەگیر (معتزله) یكی بەد باوەڕ بووەو لە بنەڕەتدا جێی گومان و گومڕایی یەو، زانستەكەی لەنەزانین بەو لاوە هیچی تر نی یە وبێ سوودە، بەشێوەی بێ ڕەوشتانە جنێوی داوە بە پیاوە گەورەكان و داونیەتە بەر تیری تانە، جنێو دان بە پیاوی گەورە و پایەدار لە پیشەی ئینسانی شەریف نی یە ، شەرف و پلە بەرزێتی بە ڕەوشتە، نەك بە ڕەگەز و نەژاد و بنەماڵە،بە پێی ئایەتی (فاذا نفخ فی الصور فلا انساب بینهم یومئذ-المؤمنون ۲۳) وەبە فەرموودەی (اتونی باعمالكم ولا تاتونی بانسابكم) وەهەروەها بە فەرموودەی (اهل بیتی هؤلاء یرون انهم اولی الناس بی لیس كذلك) پرسیار لە كردار ئەكرێ ، نەك وترا –نەژاد و ڕەگەز و ڕەگی بنەماڵە.

بە وتەو گەواهی دانی خوداو پێغەمبەر هەموو یاران ڕاست و ڕاست گۆن، كام قاضی و كام مودەریس ئەتوانێ وتەی ئەم دوو شاهیدە بریندار بكات؟ [15] لەلایەكی كەوە جگە لەو كەم وكوڕی یانەی كەتیایدا بەدیم كردن، زۆربەی لاپەڕەكانی مۆری تایبەتی جەنابی (والی) ی پێوە بوو، سەرم لەوە كردەوە كە ڕۆژێ لەڕۆژان بەر چاوی لێ پرسراوانی دەوڵەتی عوسمانی بكەوێ و، لەڕێگای منەوە لە نێوان هەردوو دوڵەتەكەدا ناكۆكی ڕوو بدات، جالەبەر ئەمانەو چەند هۆی تر تر كتێبەكەم بۆناردووە، دیسان ناردنی ئەو كتێبە بۆ من بەناوی دیاری یەوە پەیامێكی پیرۆز نەبوو وەجێی پرسیار بوو..

لەم وەڵامەمداو لە لقێك لە لقەكاندا مەبەستم پێی ئەوە نەبووە كەڕەخنە لە (والی) بگرم و بەو بۆنەیەوە دیاری یەكەی بكوتمەوە بە ناو چاویاو، بەڵكو تیایدا پرسیارم لە فەلسەفەی ناردنی كتێبەكە كردووە.

---

[15] مەولەوی لە باوەڕنامەكەیدا (العقیدة المرضیة) دەربارەی یاران دوو بەیتی فەرمووە، بەگونجاوی ئەزانم كەئەو دوو بەیتە لێرەدا بنووسم، ئەمە دەقی دوو بەیتەكەیە:

خوداو پێغەمبەر لەمەدحیاندا

دوژمن لەنەقدو لەقەدحیاندا

توخوا پێم بڵێ تۆوە پەنهانی

ئایا (ولا مناقشة فی الاصلاح) فریشتەکان کە وتیان :(اتجعل فیها من یفسد فیها و یسفك الدماء...)
مەبەستیان ئەوە بوو ڕەخنە لە خوا بگرن؟ یا مەبەستیان ڕوون کرنەوەی فەلسەفەی کارەکە بوو؟
جەنابی (مدرس) ئەڵێ : مەولەوی بەم وەڵامەی دەیەوێ فیتنەو ئاژاوە لەنێوان ئەم دوو دەوڵەتەدا پەیدا بکات، نەخێر . ببورەو چاوێ هەڵبڕە ئاژاوەگێڕ بناسە!!
ئەوەی لە نامەی پێشوودا بۆ (والی) م نووسیوە، جگەلە ئامۆژگاری نیازێکی ترم مەبەست نەبوو، ئاشکرایە پیاوانی خاوەن پلەو پایەی بەرز نەك بڵێم بەتەنیا ئامۆژگاری وەرناگرن و بەس بەڵکو بەدڵ فراوانی و بەسوپاسەوە وەری ئەگرن و پێی ئەگەشێنەوە. ئایینی سولەیمان پێغەمبەر بەو هەموو توانایەیەوە مێژوویەیەکی ئەدواند!!
جەنابی والی چونکە بە تینی ورد بینی خۆی لە نامەکەم گەیشتبوو، وەڵامێکی ڕێك و پێکی بێ توێکڵی بۆ نووسیمەوە، بەڵام (مدرس) بە تێبینی کورتی وەڵامێکی ناپەسەندو تێك شکاوی بۆ نووسیبووم کە هیچی بەسەر هیچەوە نەبوو.
خووی ڕەوشتی ناشیرین و ناپەسەند ئەوەیە، هەرکاتێك فەرمان ڕەوای ڕۆژ بەحوکمی (وشاورهم فی الامر) ئەگەر پرسیارێکی ئاراستە کردیت لەوەڵامەکەتدا دەبێ ئاگات لە حەق و ڕاستی و بەرژەوەندی گشتی بێت و،لە ترسی ئەو فەرمان رەوایەی خۆت، ئەهاویتە چاڵە تاوان و ناڕەوایی یەوە پێش هەموو شتێك لەم هەڵوێستانەدا دەبێ خوای گەورەت لەبەر چاو بێ و لە ڕێگای ڕاست و ڕەواوە بڕۆیت.
بەدی هێنانی کاری مرۆڤایەتی هەرگیزاو هەرگیز ئاژاوە دروست ناکا.
این رە کە تو میروی بە ترکستان است
من دەروێشێکی بێ باکم وەبەتایبەت ئەوەی پاکی پێغەمبەرو ئەتیجە و ئەنجامی عەلی وفاتیمەی زەهرام، قسەی حەق هەر ئەکەم و پەروام لەکەس نی یە و لەکەس ناترسم، جەنابی والی لەمە بێ ئاکا نی یەو باشی ئەزانێ، کەواتە بەڕێزیان بەوتەو واتەی ئەم و ئەو ئاوێنەی حیلمی تۆزو گەرد ناگرێ، من خوا دروستی کردوم و هەر ئەویش بەر پرسیارە لە ژیانم.
(مدرس) ئەفەرموێ: ئاوەرۆك و ئاواخنی کتێبی ئاوبراو لە وتەی کەڵە زاناکانی سوننی وەرگیراوە.
منیش ڕام وانی یە، چونکە لەلایەن جێگیر (ثبوت) بوونی (گشت) (مجموع) بە بوونی ئەجزایە، بەڵام لەلایەن (نفی) یەوە بەدی نەهاتنی (گشت) بەبەدی نەهاتنی (تاك) (جزء) یکیش پەیدا ئەبێ، ئەوەی ئەو دائەرە ئەیەوێ، چونکە (ثبوت) ەو بۆ ئیسپاتی (گشتە) ئاشکرایە بۆی ناچێتەسەر و تیایدا سەرکەوتوو نی یە، بەڵام ڕاوبۆچونەکەی من لەبەر ئەو بەمەبەستی بەدی نەهاتنی گشتە، لەڕووی چەسپاندنەوە زۆر بەجێ یەوزۆر لەبارو گونجاوەو ئارێکی تیادا نی یە.

له چ كتێبێكی سوننەتدا جنێو ئاراستەی یارانی پێغەمبەر كراوە؟ كەواتە بە گشتی و بە موتلەقی لەزانایانی سوننەت وەرنەگیراوە.

(مدرس) ئەڵێ : ئەو وتانەی كەلەو كتێبەدایە بە تاك تاك و كۆ كۆ بەشێوەی بڵاوی لە كتێبەكانی (سیرە) و لە وتەی زانایانی سوننەتدا هەیە و دەبینرێن، بەڵێ وایە بەمەرجێ حەرام و حەڵاڵ و ڕاست ودرۆ بەیەكدا هەڵنەشێلێ.

وەئەڵێ: (كتێبەكە بەتەنیا وتەكانی ئەوان كۆ ئەكاتەوەو لێیان ئەدوێ و ڕوونیان ئەكاتەوە)

بەڵام من و (مدرس) و وێنەمان ئەڕا پەڕین و ئەمەلەوانی دەریای زانست ، بەڵكو عەوام ئاسا وتەی ڕاست و چەوت لێك جیاناكەینەوەو ئاگامان لە پەیوەستی سەنەد نی یە، وەبەسەر چۆنێتی ژیانی گێڕەرەوە (رواە) ە كاندا شارەزاییمان نی یە، چی لە (خاص) و (عام) و (ناسخ) و (منسوخ) و هۆكانی هاتنە خوارەوەی (نزول) ئەزانین؟

كتێبی ناوبراو لای من جێی باوەڕو متمانە نی یە، بۆمان نی یە لە خۆمانەوە ئایەت و فەرموودەی (مسكوت عنها) بكەین بەبەڵگەی كردار و تەمان، هەر وەك (مدرس) لە كتێبی (فتح المبین) دا لەباسی تەقیەدا وەری گرتووە.

لێرەدا كاتی ئەوەیە بەبێ تەقیە لەمانای (تەقیە) بدوێم:

(ماهیە) ی بەش كراو (مقسم) لەنێوان لقەكانیدا هاوبەشە، جوێ بوونەوەی لقەكان لەیەكتری بە (قید) ی دژو پێچەوانە دیاری ئەدا، شتنەوەو لابردنی لقێك لەو لقانە سەرناكێشێ بۆ شتنەوەو لابردنی لقەكانی تر ، بۆنموونە :

(ماهیة) ی (غبطة) و (حسد) و (حقیقة) و (مداراة) و (تقیة) لەیەك شت پێك هاتووە، بەڵام ئەو قەیدانە هەریەكەیان بەقەیدێكی تایبەت و بە (حیثیة) ێكی جیاواز لەیەكتری جیا ئەكرێنەوە.

ئەوەی من لە یارانی پێغەمبەردا لام بردووە و شتومەتەوە حەسەدی ناشایستەو تەقیەی ناڕەوایە، نەك (غبطة) و (مداراة) ی پەسەند بەجێ.

كەواتە جەنابی (مدرس) نەبۆنی (اربعین) ەی شەرحی (فتح المبین) داوێتی لە دەماخی و نەگوێی لەهەورەگرمەی (صواعق) ەوە بووە.

پێنجەم:

(مدرس) سەرپاكی نامەكەی مەعدووم مەڵحەمێك بوو لە خۆشەویستی و ڕق و قین پێك هاتبوو. نەیزانیوە (ماهیة) ی خۆشەویستی كەی باشەو كەی خراپە؟ خۆشەویستی و قینی ئێمەی دەرویشان تەنیا بۆ برەوپێدانی شەریعەت و ڕازی بوونی خراپە و هیچی كە.

شەشەم:

(مدرس) ئەفەرموێ: کتێبی (تجرید) [١٦] کە (جلال الدین) ی دەووانی پەراوێزی بۆ نووسیوە پڕە لە ڕای جیاوازی جۆر بە جۆر لە چەندین پێچەوانەی زەق و لە تانەو تەشەری لەسنوور بەدەر).

هێشتا نەیزانیوە (تجرید) دانراوی کێ یەو پەراوێزەکەی لە چی دەدوێ و مەبەستی پەراوێزەکان چی یەو لە چی ئەکۆڵنەوە.

(مدرس) بەم وتەی ئەگەر ئەیەوێ بڵێ: وەك چۆن لەکتێبەکەی (سبط) دا تانەو توانج .. هەیە هەرواش لە (تجرید) دا دیسان بەهەمان دەقەوە هەیە. ئەوە-بەبێ ئەوە خۆی پێی بزانێ بۆچونەکەی من ئیسپات ئەکات و داواکەی منی پێ ئەچێتەسەر ، کە جنێودان و توانج لە نوسراوانی بنەماڵەی سوننەتدا نی یە، وەئەگەر مەبەستی ئەوەیە ، وەك چۆن من بەرپەرچی (سبط) م داوەتەوە، هەروەها گەرەکە بەرپەرچی وتەکانی تەجریدیش بدەمەوە.

ئەمەش من هیچ بە پێویستی نازانم، چونکە زانایانی دێرینەمان (خوایان لێ ڕازی بێ) شتێك نەماوەتەوە نەیڵێن و نەینووسین، هەموو گوتراوێکیان هەڵسەنگاندووەو شەن وکەویان کردووە، من هەر ئەمەندە ئەڵێم و ووتومە : ئەو کتێبە بەو قسانەیەوە دانراوی ئەهلی سوننەت نی یە.

دیسانەوە (مدرس) بەرامبەر بەڕوون کردنەوانەیەم کە دەربارەی ڕەاست بیژیی زانایانی سوننەت وتوومن بە گومانی خرا پم ئاراستەی موسڵمانان کردووە.

یەکەم:

یا (مدرس) ئەوە بزانێ من دووراو دوور گومانی خراپکاریم نەداوەتە پاڵ هیچ تاك و کۆیەك. بەڵام نزیکاو نزیك تانەو توانج و جنێوی یارانم لەو کتێبەدا دیوە.

دووەم:

ڕێبازی هۆزی حەق گۆیان هەرکاتێك کە ڕووخساری پرشنگداری خۆی بخاتە ڕوو منی هەژار بنووسم یا نەنووسم وەك یەکەو ئەنجامەکەی نمایانەو، لە خۆیدا بەرپەرچە بۆ هەموو ڕێبازێك کەبەرامبەری وێستابێ.

باب و رنگ و خالّ و (خط) چە حاجت روی زیبارا

جەنابی(مدرس) وای گومان بردووە کە من دەربارەی مزگەوتی (دارالاحسان) عەرزی (والا) م کردووە، کەبیگێڕێتەوە بۆ جەنابی (شێخ محەمەد جەسیم) بە مەرجێ منی هەژار-جگەلە داوای گێڕانەوەی مانگانەکەی بۆ ماڵ و منالەکەی —هیچی ترم نەوتووەو باسی (دارالاحسان) و داوای

---

[١٦] لە کتێبی (تجرید) دانراوی نصرالدین طوسیە – نەك جلال الدین

لابردن ودانانی کەسم نەکردووە، لەم ڕووەوە چی بڵێم وی بنووسم زیادەو ناپێویستە چونکە (شێخ محەمەد جەسیم) بەهۆی ئەو زانین هونەرانەیەوە کە خوای گەورە پێی بەخشیوە، بەڕێزیان لە هەر گۆشەیەکدا جێگیر بێ هەرچەند تەسك وتیژو حادە بێ بۆ ئەو دەبێ بە بەگ گۆشەی کراوەو (منفرجە) و بە (دارالاحسان) ، شکۆمەند بە پیاوەوەیەیە نەك بە شوێن وجێگاوە، بەڵام جێی داخ و هەناسە هەڵکێشانە کەهەمیشە گەردوون دژی زانایان و هونەرمەندانە، هەندێ گاڵتەیان پێ ئەکەن (والله یستهزیء بهم ویمدهم فی طغیانهم یعمهون) دەستەیەك بە گێل و گەمژەیان ئەزانن، (الا انهم هم السفاء ولکن لایعلمون) کۆمەڵێك بە دێوانە و شێتیان ئەزانن، بەمانە بڵێ : سوێند بە خودا (وماصاحبکم بمجنون) (بل هو سلطان مبین) ئەم زاتە بەتەنیا یەك ئەنگی تیایە ئەویش ئەوەیە ئەڵێ: خودا یەك و تاك و تەنیایە. وەلەهەمانکاتدا لەسەری سوورو بەردەوامە.

حەوتەم:

(مدرس) : (.......)[١٧]

سوپاس بۆ خوا من قسەی ڕاست و دروست ئەکەم و کردوومە، ئازایەنەو دلێرانە دێمە مەیدانەوەو ڕای بەجێ دەرئەبڕم، شەرم لەکەس نی یەو، لە خوا ئەبێ ترس و بیمی کەسم لە زاتا نی یە، وەکو (مدرس) نیم لە دەربڕینی حەق و ڕەوا خۆم دوورەپەرێز بگرم و گۆشەگیریم، پرسم پێ بکرێ و بە شێوەی دووڕوویی بێمە ئاراوە!.

ئێمە ئەبێ لەحەق و لە دەربڕینی ڕاستی لانەدەین، وەکو پێویست پێویستە ڕوو لە مافیرەوا وەرنەگێڕێن، تالەلایەکەوە فەرموودەکەی پێغەمبەر کەئەفەرموێ : (الدین النصیحە..) بەسەر خۆماندا دابڕین و وەلەلایەکی کەوە ، بۆئەوەی گومان ئەبرێت کەلەناو کوردو کوردەوایدا پیاوانی لیهاتووحەق گۆ نی یە[١٨]. چونکە جگە لە مەولانا خالید (قدس الله سره) کە کوردێکی پایە.بەرزو شوێنەواری دیارە-سەدان زانای کورد پایەبەرزی ترمان هەیە گەردوون پێیانەوە ئەنازێ، وەکو جەنابی (موفتی ئەفەندی زەهاوی) کەلەهۆزی گەورەی جافەو بەکوردایەتی خۆیەوە شانازی ئەکا.

---

[١٧] چەند دێڕێکی ئاڵۆز شپرزە بوو بۆم نەخوێندرایەوە، ناچار شوێنەکەیەم بە بۆشی هێشتەوە. بە پێی وەڵامەکەی مەولەوی ئەبێ وتبێتی : شەرم ناکاو قسەی خۆی ئەکات.

[١٨] مەسەلەکە فەرهاد میرزایە کە ئەویش فارسەو لە کێشەی ئایینیدا ڕەگەز پەرست بووە واتە بۆئەوەی فەرهاد میرزا وا نەزانێ کە کورد پیاوی بەرزی تیادا نی یە، ئەبێ لە هەموو لایەکەوە بەرامبەر بەم جۆرە مەسەلانە بێ دەنگ نەبین.

(مدرس) ئەفەرموێ: (پێویستە لەگۆڕینەوەی ئارادا دڵت گەرد نەگرێ). منییش ئەم وتە بەنرخەی بەڕێزتان بۆ بەڕێزتانی دووبارە ئەکەمەوە کە ئەبێ دڵ ئێشان لەئارادا نەبێ.
ئەگەر ئێمە سەر بەبنەماڵەی سوننەتین و پەیڕەوی ئەوانین ، پێویستە وەکو ئەوان دەست و زبان و پێنووسمان بەهەموو توانایەکی گیانی و داراییمانەوە-بەمەبەستی هاندان بۆ مرۆڤایەتی و قەدەغە کردن لە خراپە- بخەینە کار، هەمیشە حەق گۆ بین ولەکەس نەترسین.
وەئەگەر سەر بەبنەماڵەی سوننەت نین، وەلە هەمانکاتدا ئەدەب و ڕەوشت و کردارمان شێوەی هیچ کامێکیان نەبێ، بێ گومان مەفهوومی ئەم فەرمودەیەی پێغەمبەر (درووودی خوای لەسەر) ئەمانگرێتەوە :(اذا لم تستح فاصنع ما شئت).
من بەم هەستەوە ئەڕوانمە ئایین ، لەم ڕۆژەدا کە (بدأ الدين غريبا وسيعود غريبا) و (الشريعة تحت ظلال السيوف) ئایین کزو لاواز بووە، مەودای شیرو تیری (الامر بالمعروف والنهى عن المنكر) ی ئەوێ، لەم ڕۆژگارەدا دین کەوتۆتە دەست فەرمانڕەوایانی کەم تەرخەم و هەوس پەرست و دنیا دۆست.
کێ لە قسەی بەرزی (فخر العلما) ئەپرسێ و ئەترسێ؟ کێ لەوتە و نووسینی من ئەکۆڵێتەوەو گوێی بۆ ئەگرێ؟.
چو دریای قدر جنبش نما يد
زبانگ غول بيسامان چه أيد؟
مەگەر خۆمان هەڵ بگرین تا کاتی هاتنی (مهدی) ی ئێمە لەبە تحا (بطحا).وەو.یا (مهدی) ی ئەوان لە بیری سامەڕاوە.
مەعدووم

وشەی سوپاس

ئاواتم ئەوە بوو بەو شێوەیەی دڵ پێی خۆشبێ و بگونجێ لەگەڵ شکۆمەندیی ئەم زاتانەی خوارەوەدا کە بەرووی گەش و بەخەندەی لێوەوە لایان لێ کردمەوەو ئاوڕیان لێ دامەوە، بەرامبەر بەو پیاوەتیەیان لەگەڵ مندا کریان -کەهەریەکەیان بەچەند لاپەڕەیەك لەم دیوانەدا مێژووی ژیان و جوامێری یان بنووسم ن بەڵام بەداخەوە لە توانامدا نەبوو بەڕاستی دەربارەیان قەڵەم کوڵ و زبان لاڵە:

١- بەڕێز کاك عومەر حەمە عەلی ڕۆستەم لە دێی چەرمەگا لە سلێمانی.

٢- بەریز کاك سەردار جاف کوڕی داود بەگی جاف لە بەغدا.

٣- بەڕێز کاك فوئاد شێخ حەسەن لە سلیمانی.

٤- بەڕێز کاك عومەر نووری حاجی حەمە سوور لە سلێمانی.

٥- کاك حسەین عوسمان مەعرووف نێرگسەجاڕی.

٦- بەڕێز کاك فایەق حاجی محەممەدی کوڵەك لە سلێمانی.

ئەم بەڕێزانەش بە دیوانی دەستنووس یارمەتی یان دام:

١-بەڕێز عەلی بەگی حسیەن بەگی جاف کەشکۆڵەکەی کەریم بەگی فەتاح بەگی جافی دامێ و لێی بەهرەوەر بووم.

٢-بەڕێز مەلا عەلی مەلا فەرەجی هەڵە بجەیی.

٣-لەبەڕێز کاك غەریب زێوەر (ئەصڵ و ڕۆح) مکەی پیرە مێردم لێی وەرگرت، زۆر هانی دام بۆ بەردەوام بوونم لەسەر تەواوکردنی ئەم دیوانە.

٤-شێخ ئەنوەری شێخ صدیقی نێرگسەجاڕی دیوانەکەی مەلا فەتاحی (کاگرد لی) ی دامێ.

٥-کاك ڕەئۆوف عەسمان مەعرووف دەستنووسێکی ئەجمەدین مەلای لادانم.

٦- شاعیری بەڕێزمان ع. ع شەونم کە دیوانێکی دەست نووسی مەولەوی دامێ کەلەسەرەتای سی یەکاندا لەهەورامی یەوە گۆڕابوو بۆ سۆرانی.

٧-مەلا کەریمی مەریوانی دیوانێکی دەستنووسی کۆنی دامێ:

زنجیرەی سوپاسەکەم بە ناوهێنانی خوشکە شوکریە حەمە ئەورەحمان کۆتایی پێ ئەهێنم، لە قوڵایی دڵ و ناخی هەستمەوە سوپاس و ستایشی بێ پایانی ئەم خوشکە ئەکەم، بەڕاستی زیاد لە پێویست و ئەو فەرمانانەی کەخرابوونە ئەستۆیەوە هەوڵی داو خۆی ماندووکردو بەوپەڕی لێ بووردن و دڵسۆزی یەوە تێ کۆشاو ڕەنجی کێشا.

ڕەمزو هێمای پیتەکان:

(م): ملا عبدالكريمى مدرس، خوای گەورە بۆمانی بهێڵێ.

(ف): کەشکۆڵەکەی خوالێخۆشبوو مەلا فەتاحی (کاگردەلی).

(ك): کەشکۆڵەکەی کەریم بەگی فەتاح بەگی جاف.

(ع): مەلا عەلی مەلا فەرەجی هەڵەبجەیی.

(پ): حاجی تۆفیق پیرەمێرد دیوانی (ئەصڵ و ڕۆح).

(مەر) : مەلا کەریمی مەریوانی.

(بامۆ) مەلا محەممەدی بامۆکی.

تێبینی:

(١) لەدەرەوەی عێراق هیچ کەس بۆی نی یە ئەم کتێبە لەچاپ بداو بلاوی بکاتەوە.

دیوانی

کونکونبیّ لەشم بەم برینانە
ڕێی ئامشۆی دڵ بۆلای ئاسانە
من کە خەجاڵەت دێمە خزمەتت
جەهەنەم! هەرگیز نەچمە جەنەتت

مەولەوی

1559

